ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE
2 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10297

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.297

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

Բոլոր ազգերու եւ բոլոր ժամանակներու բանաստեղծները երգած են Մայիսը իբրեւ լաւագոյն ամիսը տարուան :

Դպրոցական ըրասեղաններու վրայ կը կարդայինք մեր բանաստեղծներու հոգեչունչ ըրուատականն ալ, — «Մայի՛ս, ամիս ծաղկանց, ամիս բուրումներու» :

Ֆրանսային ալ Մայիս մէկը կ'ողջունէ բուրումնաւէտ եւ սպիտակափառ չուչանի հովացով, որ վերադարձօրէն բախտաւորիկ ծաղիկն է բոլորին եւ որմէ ոչ ոք պակաս է գրկուած :

Քրիստոնէութենէն առաջ, հեթանոսութեան երանելի՛ օրերուն, Մայիս մէկը կը տօնուէր զանազան երկիրներու մէջ : Այդ օրը մարդիկ ծառ մը կը անկէին իրենց տաքին մէջ, իբրեւ խորհրդանշան բնութեան վարնամային զարթօնքին :

Ժ. դարու երկրորդ կէսին ճարտարութեան զարգացման հետեւանքով երկու նոր դասակարգեր կազմուեցան, — դրամատիրականն ու բանուորականը :

Առաջինը կը շահագործէր երկրորդը՝ կթած պետութեան վրայ, որ գործադրանաւէրերու չափը զերիվեր կը գասէր աշխատաւորներու արդար իրաւունքեն բին :

Բանուորները հաւաքական կազմակեր պութեան մէջ պէտք է գտնէին իրենց շահերուն պաշտպանութիւնը :

Ընկերվարական գաղափարները հետզհետէ ծաւալեցան Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա : Կազմուեցան բանուորական եւ արհեստակցական միութիւններ, նշանաբան ունենալով աշխատաւորներու վիճակին բարելաւումը, անչափահասներու աշխատանքի ժամերուն կրճատումը եւ օրավարձքերու յաւելումը :

1884ին Շիքակոյի մէջ Արհեստակցական միութեանց խորհրդաժողովը որոշեց, որ 1886 Մայիս մէկէն սկսեալ աշխատանքի բնական ժամերը պէտք չէ անցնին ութ ժամը : Այս ուղղութեամբ պէտք է պատրաստուին բանուորական բոլոր կազմակերպութիւնները, ղեկավարութեամբ ընկերվարական կուսակցութեանց :

Հրապարակ դրուեցաւ երեք ութերու նշանախօսքը, — ութ ժամ աշխատանք, ութ ժամ պտօտանք եւ ութ ժամ քուն :

1886էն մինչեւ 1889 մեծ գործադուլներ տեղի ունեցան Ամերիկայի մէջ, կառավարութեան պարտադրելու համար երեք ութերու սկզբունքը :

Ընկերվարական երկրորդ Միջազգայի նի համագումարը 1889ին որոշեց Մայիս Մէկը հռչակել աշխատաւորներու պահանջի օր :

Այս որոշումը ընդունուեցաւ բոլորէն եւ 1890էն սկսեալ Մայիս Մէկը դարձաւ Աշխատանքի Օր : Այդ օրը բոլոր բանուորները կը դադրեցնէին ամէն աշխատանք եւ ցոյցեր կը կազմակերպէին՝ ձանօթ կարգախօսով :

Փարիզի մէջ բուռն եւ արիւնալի ցոյցեր կատարուեցան 1906ին, 1919ին եւ 1920ին :

Ցեւս պատերազմեան չրջանին մեծ չափով դադրումներ առաջ եկան Եւրոպայի մէջ : Ընկերվարական-ժողովրդավարական ըսկզբունքները յաղթանակեցին կարգ մը երկիրներու մէջ :

1936ին Ֆրանսայի մէջ կազմուեցաւ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը, որ կարճ ժամանակի մէջ Աշխատանքին բնական ժամերը պէտք չէ անցնին ութ ժամը : Այս ուղղութեամբ պէտք է պատրաստուին բանուորական բոլոր կազմակերպութիւնները, ղեկավարութեամբ ընկերվարական կուսակցութեանց :

Հրապարակ դրուեցաւ երեք ութերու նշանախօսքը, — ութ ժամ աշխատանք, ութ ժամ պտօտանք եւ ութ ժամ քուն :

1886էն մինչեւ 1889 մեծ գործադուլներ տեղի ունեցան Ամերիկայի մէջ, կառավարութեան պարտադրելու համար երեք ութերու սկզբունքը :

Ընկերվարական երկրորդ Միջազգայի նի համագումարը 1889ին որոշեց Մայիս Մէկը հռչակել աշխատաւորներու պահանջի օր :

Այս որոշումը ընդունուեցաւ բոլորէն եւ 1890էն սկսեալ Մայիս Մէկը դարձաւ Աշխատանքի Օր : Այդ օրը բոլոր բանուորները կը դադրեցնէին ամէն աշխատանք եւ ցոյցեր կը կազմակերպէին՝ ձանօթ կարգախօսով :

Փարիզի մէջ բուռն եւ արիւնալի ցոյցեր կատարուեցան 1906ին, 1919ին եւ 1920ին :

Ցեւս պատերազմեան չրջանին մեծ չափով դադրումներ առաջ եկան Եւրոպայի մէջ : Ընկերվարական-ժողովրդավարական ըսկզբունքները յաղթանակեցին կարգ մը երկիրներու մէջ :

1936ին Ֆրանսայի մէջ կազմուեցաւ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը, որ կարճ ժամանակի մէջ Աշխատանքի

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻՕՔ

—o—

Դ.

Քիչ բառեր կան, բազմաթիւ նշանա – կութիւններով պարունակը ուռած՝ ճա – թելու աստիճան: Ու մանաւանդ քիչ բա – ռեր, իմաստի վերլուծեան ու նուաստու – թեան անօրինակ հակադրութիւններով չփոթեցուցիչ: Վերջապէս քիչ բառեր, պատմական ծանրութեամբ բեռնաւոր:

Ահա այդ բառերէն մէկը՝ իփոսթաս յունարէն բառը:

Նախորդ յօդուածիս մէջ թուած էի քա – նի մը նշանակութիւն: Կարելի է թուել դեռ եւս նոյնքան, որոնց չորքին՝ «դիրա», ու դեռեւին նշանակութիւն մը եւս՝ Արիստոտէլի ծանօթ (կենդ· ան – դամներ, Բ· բ· 3):

Ծագումով խոնարհ, կարելի է ըսել՝ աննշան:

Իփօ (=ենթ) եւ սթասիս (= կայու – թիւն): Այս ձեւով ալ թարգմանուած՝ ենթակայութիւն, գործածուած կը ղըս – նենք հայ հին մատենագրութեան մէջ: Բերնի ճիւթ՝ մեր Դաւիթ Անյաղթին, որ չատ կը սիրէ յունարէն նման նախածանց առած բառերը: Թարգմանուած նաեւ բա – տորակայութիւն:

Լատիներէնը նմանակին մասին՝ քիչ եա – քը:

Այն իմաստը, որ փոթորիկ յարուցած է, կռիւներու տեղի տուած, հրձիգի դեր կատարած, ողբերգութեանց պատճառ դարձած, կը գտնենք երբայեցւոց Թուղ – թին մէջ, որ կը վերագրուի Պօղոս Ա – ռաքեալի: Արդէն զարմանք պիտի պատ – ճառէր՝ եթէ այս Տարսոնցիին անունը չխառնուէր որեւէ վէճի, որ քրիստոնէու – թեան կը հայի: Իրողութիւն է, սակայն, որ Պօղոս դեր չունի այստեղ, վասնզի իր անուան կապուած Թուղթին հեղինակը կը մնայ անծանօթ:

Տերտուղիանոսի կամ Իռենէոսի կողմէ հեղինակ ցոյց տրուած մատենագիրներն ալ կը մնան կասկածելի: «Թէ ո՞վ էցէ դրիչ Թղթոյս, կ'ըսէ Յովսեպոս, ճշմար – տապէս Աստուծոյ միայնոյ է գիտելի» (Եկեղ· Պատմ· Ջ· 25): Հաւանաբար Եբ – բայեցւոց Թուղթը գրուած է Աղեքսան – դրիոյ դպրոցին ժառանգորդ հելլենաբա – նի մը ձեռքով: Կամ՝ երկու գրիչով, — կարկատուք:

Այստեղ դիս կը հետաքրքրէ, սակայն, ոչ հեղինակը, ոչ ալ կարկատուքը, այլ միայն սա հաստատը: «Որ է լոյս փա – ռաց եւ նկարագիր էութեան նորա» (Եբր· Ա· 3):

Այս հաստատին մէջ, հայերէն էութիւն բառին տեղ՝ յունարէն բնագիրը կը դնէ իփոսթաս: Անգլերէն թարգմանութիւնը՝ փըրսն, որ կը նշանակէ անձ, դերմանե – րէնը՝ վէզէն, որ կը նշանակէ գոյութիւն, լատիներէնը՝ սուպսթանսիա, որ կը նը – շանակէ նիւթ, ասկէ՝ ֆրանսերէն սիւ – պըսթանս (Քրամփոն), բայց եւ թարգ – մանուած փերսոն (Օսթէրվալտ):

Լատիներէնը ճիշդ ու ճիշդ կաղապար – ուած է յունարէնին վրայ,— սուպ (= ենթ) եւ սթառէ (= կայանալ), ու կը թարգմանուի բառացի՝ ենթակայութիւն:

Նոյն բառը, իփոսթասիս, գործածուած է յունարէն Նոր Կտակարանին մէջ չորս անգամ եւս, երկուք՝ Եբրայեցւոց Թուղ – թին մէջ (Գլ· Դ· 14 եւ ԺԱ· 1), երկուք՝ Կորնթացւոց Բ· Թուղթին մէջ (Գլ· Թ· 4 եւ ԺԱ· 17): Բայց մեր դիտարկը եւ այլ լեզուներ տարբեր թարգմանութիւն մը կուտան այդ վկայութեանց, տարբեր բառ կը գործածեն: Եբրայեցւոց Թուղթին ըս – կիզբը ընդունուած նշանակութիւնը ուրիշ տեղ չի տեսնուիր այլեւս, եւ ա՛յդ նշա – նակութեամբ գործածուած բառն է որ դժուարութեան խնձոր դարձած է եկեղեցա – կան ժողովներու եւ հերձուածներու պատմութեան մէջ:

Ուրկէ՞ կուգայ այդ նշանակութիւնը:

×

Գաղափարները, քանի դեռ կենդանի են, կ'աճին, կը ծալկին, ուրիշն կը կեր – պարանափոխուին, երբ արդասաւորու – թեան յարմար հող գտնեն: Այլապէս կը դօսնան, կը կարծրանան, կը քարա – նան:

Մինչ օժտուած մարդիկ կ'աշխատին ծագկեցնել գաղափարները, ընդհակառա – կըն ժողովուրդը կը քարացնէ զանոնք: Այսպէս է որ դիտութիւնը կը քարանայ ժողովուրդին մէջ, ուր նախ կը կասի ա – ճումը՝ որոշ վիւկարիզասիոնէ մը եառ, — ի վերջոյ կը դառնայ անապաշտու – թիւն, նախապաշարում:

Արդարեւ, ամէն անապաշտութիւն կամ նախապաշարում բորբոս մըն է, դիտու – թեան մեռած կոճղին վրայ բուսած: Մը – նացորդ մը, փլատակ մը, հին դիտու – թեան մէկ հետքը: Գաղափարը չէ քալած ժամանակին հետ, դարճած է փոսիլ: Ժողովուրդը կ'աշխատի ոչ միայն պահել պահպանել երէկուան դիտութիւնը, այլեւ թանձրացնել այսօրուան դիտութիւնը: Բուն վիւկարիզասիոնը այս վերջին է – զանակն է:

Հելլենական փիլիսոփայութեան վիւլ – կարիզասիոնի փորձերուն ապացոյցները կարելի է երեւան բերել լեզուաբանու – թեան ճամբով, քրիստոնէական մատե – նադրութեան մէջ:

Արդարեւ, իփոսթաս բառը, այն ի – մաստով՝ զոր պիտի բացատրենք այս – տեղ, կուգայ Աթէնքի հին իմաստունն – րուն փիլիսոփայութեան ... Լաղայքէն, — կարդ մը պրպտողներ եղիպտական կը համարին ցորենը, երկանաքարը՝ հելլե – նական:

Ափսո՜ս, հայերէն լեզուն ակարութիւն ցոյց կուտայ այս հարցին քննութեան մէջ: Զունինք բառեր, որ համապատաս – խանեն սիւպսթանս եւ մաթիէռ բառե – րուն՝ առանձին առանձին: Նիւթ կը թարգմանենք երկու բառերն ալ, բայց մաթիէռ չէ սիւպսթանսը: Ունինք դա – դափարը, բայց չունինք բառը: Երբ կ'ը – սենք «գրութեան նիւթը», կը հասկնանք գրութեան «իմաստը», «ոգին»: Այսինքն ինչ որ գոյութիւն կուտայ գրութեան: Ու գոյութիւն բառը կը դառնայ համանիշ սիւպսթանս կոչուած փիլիսոփայական դաղափարին, կամ աւելի ճիշդ՝ գոյու – թիւնը հաստատող իրականութեան: Կը հետեւի թէ սիւպսթանս կը նշանակէ ի – րականութիւն մը՝ զոյն ոեւէ կանոնէ – ցնելու բացատրութեամբ կամ անոր չե – նարանի դեր կատարելու դաղափարով, (համեմատել՝ իփօ = տակը եւ սթասիս = կը կանդնի), վերջապէս ինչ որ գոյու – թիւն կ'առնէ, կը մարմնանայ, կ'ստա – ուածանայ: Ահա թէ ինչո՛ւ քրիստոնեա – ները Աստուած կ'անուանեն սիւպսթանսը կամ իփոսթասը: Եւ Յիսուս իր մարմինը կուտայ իրրեւ անունդ, — ասկէ՝ սիւ – պըսթանս եւ սիւպսիսթանս բառերուն խնամութիւնը:

Հետաքրքրական է այստեղ արձանա – գրել նաեւ թէ սիւպսթանս = գոյութիւն բառով, քերականութեան մէջ, որ հինե – րուն մօտ մաս կը կազմէր փիլիսոփայու – թեան, կազմուած է սիւպսթանթիփ = գոյական բառը, որ ծանօթ է նաեւ իր համանիշով, ենթակայ (սիւճէ),— այս – ինքն այն անդամը որ յենարան կը ծառա – յէ նախադասութեան մը իմաստին: Ինչ – պէս կը տեսնուի, սիւպսթանթիփ (են – թակայ) եւ սիւճէ (ենթակայ) նոյն կաղ – մութիւնն ունին (վերջին բառին մէջ ին – կած է պ տառը):

Ուշադրութիւն.— Արիստոտէլի էսթէ – կորի (ստորոգութիւն) բառը եւս ունի նոյն կազմութիւնը, սահմանումով տար – բեր: «Յայտ ածել զիւր միտս ստորեւ», ինչպէս՝ «դնել ստորեւ (կամ ենթակայ) զմարդն եւ ոգել (կամ ասել) գկենդանին ի վերայ նորա»· — Օրինակ՝ «մարդը կենդանի է»: Պէտք է աւելցնել սակայն թէ ենթակայ կամ ստորոգելի, վերջա – պէս ամէն նիւթ, դաղափար է միայն՝ ըստ փիլիսոփայութեան, այսինքն՝ մը – տածման արտայայտութեան կամ նիւթին յենարան (սիւփփոր):

Ստուդարանական այս բացատրութիւն – ներէն եառ՝ անցնինք փիլիսոփայական սահմանումներուն:

Նիւթ (սիւպսթանս) բառը այնքան չատ գործածուած է փիլիսոփայութեան մէջ, որքան այլը մեր լեզուին բառերուն մէջ: Շփոթութեան տեղի չտալու համար՝ ի – փոսթաս կամ սիւպսթանս բառին փոխա – րէն պիտի գործածեմ գոյացութիւն, որ «է ինքն ինքեամբ էացեալն, եւ ոչ կա – րօտեալն յայլս հաստողի»: Այսպէս կը ստահմանէ Արսէն Դպիր, հետեւողութեամբ Դաւիթ Անյաղթի, աշակերտին Արիստո – տէլի, որու կը համապատասխանէ Սոփ – նոզյի բացատրութիւնը. «Սիւպսթանս բառով կը հասկնամ սը ֆի է աճ սուս է սը ֆի է ֆոնսիս փառ սուա», այսինքն՝ «որու յղացումը կը կատարուի առանց կարօտելու որեւէ ուրիշ բանի մը յղաց – ման»:

Պարզ է թէ ժողովուրդին անհասկնալի պիտի մնար նման սահմանում մը: Նոյն իսկ աստուածաբաններուն: Հարկ էր թանձրացնել դաղափարը:

Հելլենական փիլիսոփայութիւնը, որ իմացականութիւնը կը փոխադրէ լողոքի մէջ (հայերէն՝ բան, ֆրանսերէն՝ վէռպ), իր նպատակն ընծայելով յոյհան – նական Աւետարանին խմբագրութեան, այս անդամ իփոսթասին կուտայ ոչ մի – այն «հոգի» նշանակութիւնը, այլ եւ հա – մապօր «անձ» բառը. «Առ նախիմս ցու – նաց՝ ենթակայութիւն կամ իփոսթասիս էր դի իբրեւ անձն, եւ էր դի իբրեւ բնու – թիւն առեալ լինէր»:

Շատ ու չատ կարեւոր է այս վկայու – թիւնը մեր եկեղեցիին համար:

«Բնութիւն» բառին մասին՝ աւելի ետքը:

Ահա այս իփոսթասը կամ սիւպսթանս, զոր Լոք իսկ կը մերժէ ընդունել (փորձ ի վերայ մարդկային իմացականութեան, Բ· 23), այնքան անըմբռնելի էր քրիս – տոնեայ վարդապետներուն՝ հակառակ բացատրական բոլոր փորձերուն եւ աստ – ուածաբանական մեկնութեանց, որ Տեր – տուղիանոս յանդգնօրէն յայտարարել թէ իփոսթաս կը նշանակէ մարմին(*), պար – զապէս բռո՝ ֆրանսերէն բառով, ինչպէս մեր անձը:

Ու մինչ մէկը կը թանձրացնէ, ուրիշ մը կ'անպայմանէ: Մինչ մէկը դիտի նիւթապաշտութիւն կը հակի, միւսը դի – պի իդէացում կը վարէ, դէպի ... հո – մեթիամ, դէպի եղիպտական խորհուրդ – ները (միսթէռ): Այսպէս կը յայտարա – ւի թէ մարմինը ընդունակ է նաեւ րո – խումներու կամ հեղումներու, այսինքն իփոսթասներու... յաւելման:

Եւ ահա կը հասնինք երրորդութեան վարդապետութեան, ինչպէս եւ Քրիստո – սի աստուածային ու մարդկային բնու – թեանց չուրջ բացուած վէճին:

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հետաքրքրական է կարդալ Տեր – տուղիանոսի *Ընդդէմ հերետիկոսաց պատուիրակութիւնը* (ԻԶ· 27), ուր պատեհապաշտ, երբեմն մոնտանական, երբեմն հակամոնտանական, կը յարձակի անոնց վրայ, որոնք կ'ընդունին Քրիստո – սի իփոսթասը հրապարակաւ, բայց տարբեր բան կ'ըսեն գաղտնօրէն, — վր – կայութիւն ընդհանուր շփոթութեանց եւ խարխափումներու, որոնք պիտի յան – գէին ծանր դատապարտութիւններու հերձուածողի ամբաստանութեամբ:

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

—o—

— *Այնուամենայնիւ, տարօրինակ փոք – րիկ սալոն մը ...*

Զարմանալիօրէն զուարթ էր: Երբ սիկա – րէթին ծուխը դուրս կուտար, անոր հետ կը լսուէր նաեւ իր ընչաւութիւնը:

Սկսաւ վերստին խօսիլ իր մանկութե – նէն, այնքան ցած ձայնով որ Պարատիւք հազիւ քանի մը բառեր կրնար հասկնալ, ինչպէս՝

— *Չեմ դիտեր թէ կարելի պիտի ըլ – լա՞յ, եւ սակայն այնքան պիտի սիրէի Թաղուիլ Շաթելթոնի փոքրիկ եկեղեցիին մէջ:*

Արտակարգօրէն հանդարտ էր այդ դի – շեր, երբ Պարատիւք հեռացաւ իր քովէն:

×

Կիրակի, Հոկտեմբեր 14ին, Ժաքրէ ա – ռաջին եկողը եղաւ: Լավալ անոր զալուն կը սպասէր: Միասին մտան խցիկը: Ժաքրէ հազորդեց թէ նշանակելի նորու – թիւն մը չունէր, որուն Լավալ պատաս – խանեց գլխու թեթեւհաւատ չարժումով մը:

— *Եթէ ինծի համար նպաստաւոր որո – շում մը ըլլար, հիմա արդէն առնուած պիտի ըլլար այդ որոշումը, եւ նոյնիսկ, եթէ ձեզի հաղորդուած ալ չըլլար, դուք իմացած պիտի ըլլայիք որեւէ կերպով:*

Լավալ երիտասարդ փաստաբանին հար – ցուց թէ դնդակահարումներ տեղի կ'ունե – նա՞ն երկուշաբթի օրերը, որուն պա – տասխանեց Ժաքրէ թէ վարչական պատ – ճառներու հետեւանքով ցարդ այդպիսի դէպք մը չէր պատահած: Ապա, չարու – նակեց.

— *Ցամենայն դէպս տակաւին երկու օր ունինք: Ը կոլ եւ իր արդարութեան նա – խարարը կրնան տակաւին նոր կարդա – դրութիւններ ընել, իրենց վրայ գործա – դրուած ճնշումներու տեղի տալով: Օ – տար մամուլը կը չարունակէ մատնանշել ձեր դատավարութեան դայթակղութիւնը: Նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ չատեր դժգոհ են: Հաւատացէք, Պ· նախագահ, ամէն ինչ չէ կորսուած ...*

Լավալ անդամ մը եւս գլուխը չարժեց, եւ չատ ալ կարեւորութիւն չտալով իր պաշտպան փաստաբանին խօսքերուն, յանկարծ նորէն հարցուց.

— *Վստա՞հ էք որ երկուշաբթի օրերը դնդակահարումներ տեղի չեն ունենար:*

Ժաքրէի հաւաստիքները զինքը չհամո – զեցին:

— *Կրնան չատ դիւրութեամբ սպաննել մարդ մը նոյնիսկ երկուշաբթի օր մը, երբ այդ մարդը դատուած է այնպէս, ինչպէս ես: Իմ պարագաս բոլորովին տարբեր է միւսներէն: Որեւէ նախընթաց չէք կրնար մատնանշել:*

Նոյն յոռետես տրամադրութեան մէջ կը դտնուէր, երբ քիչ ետքը, իր կարդին հասաւ Նոտ: Լավալ խօսքը անոր ուղղե – լով հարցուց.

— *Դէմքին ալ կը կրակէ՞ն ...*

— *Ոչ, կուրծքին, պատասխանեց Նոտ:*

Եւ կարծես, այս քամնելի խօսակցու – թեան թողած դժխեմ տպաւորութիւնը փարատելու համար, Նոտ հարցուց.

— *Բայց ինչո՞ւ այս հարցումը: Թե – րեւս, այս պահուն իսկ, ձեր կեանքը չը – նորհուած է ձեզի:*

Լավալ չարունակեց.

— *Չեմ ուզեր որ խոչտանգեն դէմքս: Աղուոր ու դարչելի դիմագիծ մը ունիմ, այնպէս չէ՞, այդ է ձեր կարծիքը: Կա – րեւորութիւն չունի, չեմ ուզեր որ աղ – ճատեն դէմքս: Եթէ կինս եւ աղջիկս օր մը տեսնեն զայն, կ'ուզեմ որ դոնէ ճանչ – նան դիս, որովհետեւ այդպէս էր որ սի – րած էին դիս անոնք ...: Կը կարծէ՞ք որ կրնամ կուրծքիս նշան առնուելու չնորհին արժանանալ ...*

Քիչ ետք հասաւ երրորդ փաստաբանը՝ Պարատիւք, մինչ Նոտ եւ Ժաքրէ մեկ – նեցան:

Լավալ Պարատիւքի երկարելով երեք պահարանները, յարեց.

— *Այս մէկը ձեզի համար է, միւսը՝ Ժաքրէի, իսկ այս ալ Նոտին կը պատկա – նի: Կրնաք կարդալ զանոնք ...*

Պարատիւք հասկցաւ որ հրաժեշտի նա – մակներ էին: Առանց դուրս հանելու նա – մակները, լեզուին ծայրով թրջեց պան – նեռուն խէժերը ու դոցեց զանոնք: Երբ պահարանները դրպանը կը դնէր, յանկարծ ղղաց Լավալի դառն նայուածք իրեն յառած: Անդրադարձաւ իր յանցան – քին վրայ:

— *Չէ՞ք ուզեր կարդալ զանոնք:*

Լավալ կը ժպտէր, սակայն անոր թրթռացում մը կար իր ձայնին մէջ:

— *Լաւ, լաւ, ուրեմն ասիկա կարդա – ցէք:*

Հրապարակային յայտարարութիւն մը էր այդ մէկը, «Մահուան սեմին» խորա – գրով, զոր Լավալ գրած էր երկու գիշեր առաջ:

Ցերեկէն ետք եկաւ Ժաքրէ, իսկ Պա – րատիւք մեկնեցաւ Փարիզ:

Բանտին մէջ, մահուան դատապարտ – ուածներու խցիկները մասնաւոր բանտա – պետ մը անջատուած չէին միւս բանտա – եալներու խցիկներէն: Այնպէս որ, կ'անցնէր այն բանտարկեալները որոնք կ'սպասէին Լավալի խցիկին առջեւէն, երթալ խոր – հըրդակցելու համար իրենց փաստաբան – ներուն հետ, կանդ կ'առնէին անոր խցի – կին առջեւ ու կը բարեւէին ղինքը: Լավալ կ'ըսէր անոնց:

(3 Շար·)

ԿԱՐՃ ** ԱՍՏԱՂ

Փոքրասիոյ ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ ամէն տեսակ ժողովներ արգիլուած են։ Հետեւաբար ոչ մէկ ազգային կամ հասարակական հաւաքոյթ կրնայ տեղի ունենալ։ Ոստիկանութեան պաշտօնեաներ ներկայ պիտի գտնուին ամէն տեսակ ժողովներու, որպէսզի անոնք ոչ մէկ քաղաքական խօսք արտասանեն։

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ ներկայ տարուան ընթացքին 1915 մարդ սպանուած է։ Ասոնցմէ 33 տարիներ առաջ սպանուածներ են։ Ասոնք՝ ոտքերնին կորսնցուցած են, որոնք ատրճանակի գնդակներով սպանուած են

Ս. ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Տիկին Յանճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ ծաղկեպսակի հաւաքուած դուրմարէն, Վիլմոմպլի հայրենակիցներուն կողմէ, աւելցած 20 ֆր.ը կը նուիրուի Թէհլիրեանի յուշարձանին։

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն եւ իր շրջանի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկեր Ճանիկեանի եւ ընկեր Պապիկեանի, երիտասարդ եղբուարդ Մարզպետեանի արկածալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Ալէի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առած է, Տիկին Ամենուհի Ալէքեանէ (Փարիզ) 50 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի ղրկացեալ Նուարդ Փանոսեանի յիշատակին։

×

Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուէրները.—

Թորոսեան քոյրեր եկեղեցւոյ կրթական ձեռնարկներուն համար, Յարութիւն Տապաղեանի յիշատակին 30 ֆր.։ Գմբէթի նորոգութեան համար Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեան (Քալան) 500, Պ. Անդրէ Պարկիրճեան 500, Տէր եւ Տիկին Ինճեան, Տիկ. Զարուհի Համպուքճեան 200ական։ Ս. Լուսարարի Տիկ. Հեղինէ Թուլումճեան, բարեպաշտ մի ոմն 100ական։ Ոսկերիչեան ընտանիք (Լիվըլ Կարկան), Տիկին Արաքսի Եէնիճէյեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գայեանէ Տէմիրճեան 50ական։ Տիկին Տէմիրճեան (Նանթէռ), բարեպաշտ Տիկին մը 20ական։

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ։

կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն։

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան,
Ռամոյի սրահին մէջ
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, մեծ պատրաստութեամբ, քաղաքիս լաւագոյն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ պիտի ներկայացուի ժողովրդական օփերէթ

« ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ »Ը

Ղեկավարութեամբ Թրաքօչի

Այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, քաղաքապետարանի թատրոնը

OUVERTS TOUTE L'ANNEE

L'ANDALUCIA

LA PLUS JOLIE CONTREE
ET LA PLUS TYPIQUE
DE

L'ESPAGNE

VUE MAGNIFIQUE :
— PLAGE A 50 MÈTRES —
MONTAGNES *à* 1000 MÈTRES

PLUSIEURS CHALETS :
CONFORT MODERNE
SOLEIL ASSURÉ
— *PRIX MODÉRÉS* —

Pour tous renseignements s'adresser :

m. SANDROSSIAN
35, Rue des Saules
P A R I S - 18.
a partir de 17 heures
Tél. : CLI. 69-58

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
38, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմբէ – ատն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 16ին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Նոր Սերունդի «Ճանասար» խումբի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՕԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի ամբողջ օրը, առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանդիստ Մալաթիայի հիմնադիրներու եւ նահատակաց յիշատակին։ Կը քարոզէ ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Ժամը 14ին՝ ճաշ, Ապր. սրահին մէջ։ Մասնակցութիւն՝ 20 ֆրանք, դիմել՝ Պ. Ա. Օպօղեանի, հեռաձայն՝ 24–59–37 եւ Եպղուպեանի 55 Բիւ տիւ Նուառ։

Ճաշէն ետք հանդէս։

Կը նախագահէ Պ. ՊՕՂՈՍ ՏԷՐ – ՊՕՂՈՍԵԱՆ, կը խօսին ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՐԼՐԳԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Ուղերձ՝ ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— « Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը, Մայիս 29ի Շաբաթ երեկոյեան, Ապր. Տան սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հեռատեսիլի յիշատակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ։

×

Լիոնի Կոմիտասեան երգչախումբի Գ. տարեդարձը, Հայ Ապր. Տան մեծ սրահին մէջ, կիրակի, Մայիս 9ին, ժամը 15ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արեւոյչներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, կիրակի օր, ժամը 15ին, ժիմնազի չքեղ թատերասրահին մէջ, Բիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Ալէի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Աճայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յայտնուելիք։

×

ԵՐԳԱՀԱՆԴԻՍ

Դպրոցասէրի եւ Ս. Մուրատեան վարժարանի աշակերտութեան միացեալ երգչախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆԳԻԿԵԱՆԻ, Մայիս 30ին։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց յանձնախումբը, ընդհ. խնդրանքին վրայ, Բ. անգամ ըլլալով կազմակերպած է ներկայացումը ՓՕԼ ԿԱՎՈՑԻ, խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութեան՝

«ԱՆՈՑՇ ՓՈՐՁԱՆՔ »

Մայիս 18ին, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին, Թէաթր տէ զ'Ան, 66 Բիւ Ռոշշուար, Փարիզ։

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱԻ–ՇՕԳԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՊԱՏԱՐԱԳ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ պիտի քարոզէ Երուսաղէմի միաբաններէն եւ ժառանգաւորացի տեսուչ ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Ալէի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, այս Շաբաթ 16ին, Ապր. Տան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ ԵՐԿՈՒՔԸ

15 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա.— Յուլիս 19ին, Փարիզ – Մոսկուա – Փարիզ, երթ ու դարձ վակոն-լի (առանց կառք փոխելու)—

Մոսկուա–Երեւան–Մոսկուա օդաճանապարհով Գինն՝ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 21000 ֆրանք

Բ.— Յուլիս 27, Մարսէյլէն շոգենաւով Սոչի — Երեւան–Մոսկուա օդաճանապարհով։
Մոսկուա – Փարիզ վակոն-լի շոգեկառքով։

«Թուրիսթ» Ա. կարգի սպասարկութիւն նաւուն վրայ.— Գինն՝ 2450 ֆրանք։

ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ՝ — Օգոստոս 21ին, երթ ու դարձ օդաճանապարհով։

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ 21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre ամէն Բ. եւ Շբ. օրերը, ժամը 16·30–18
Tél. : RIC. 77-40

Մարսէյլի մէջ դիմել՝ Ե. Միհրանեանի, 23 Բիւ Պերճար տիւ Պուա։

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA

Entresol : RESTAURANT-GRILL

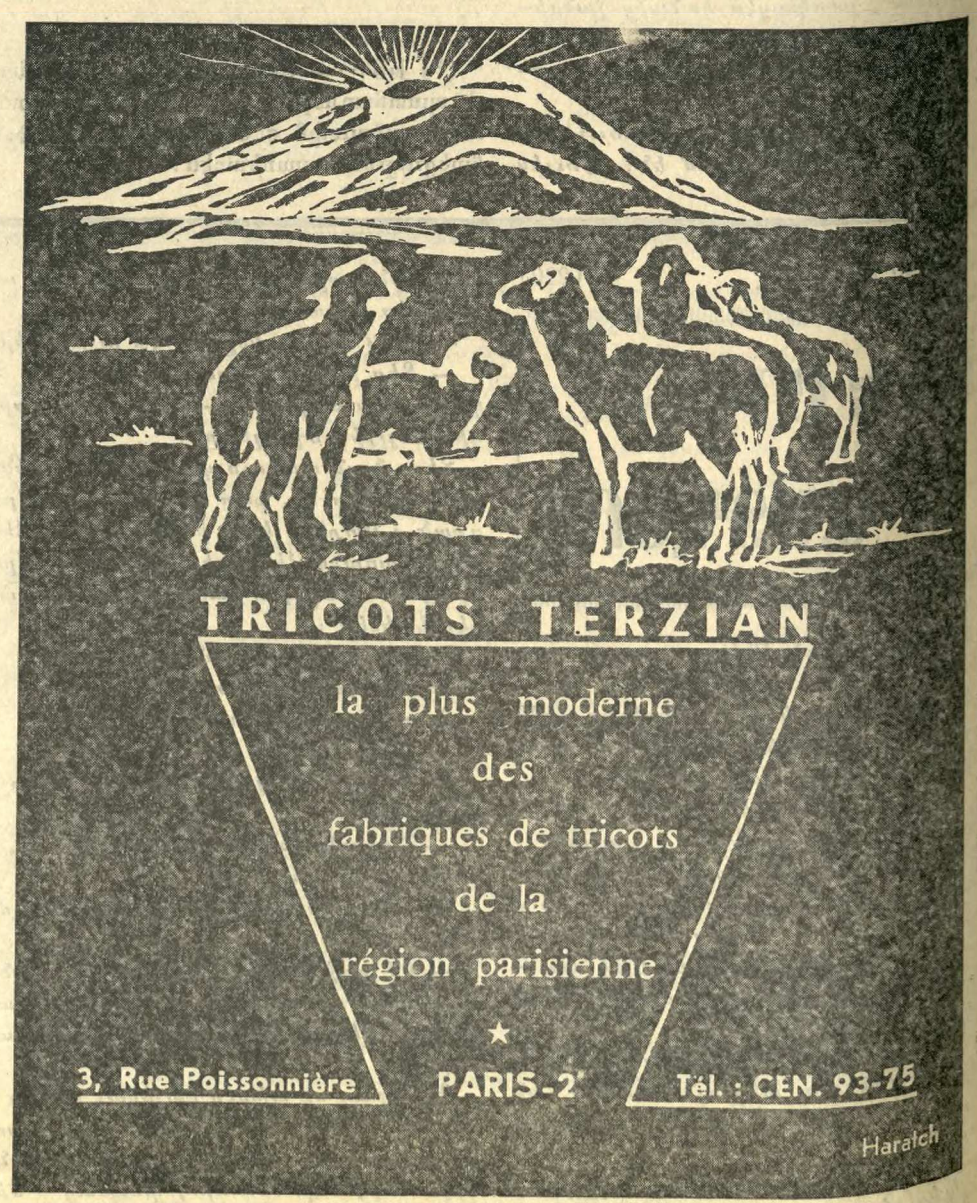
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 -69
225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 60 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 80 ֆր·	Հատը	0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՄԱՅԻՍ
MARDI
4 MAI
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10298 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.298

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

50.000 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՓԱՌԱՊԱՆԾ ՈԳԵԿՈՉՈՒԻՄԻՆ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ ՔԱՐՈԶԸ

(Սեփական թղթակցութիւն « Յառաջ »ի)

ՄԻԼԱՆ.— Ինչպէս գրած էինք անցեալ երեքշաբթի, Ապրիլեան Յիսնամեակը բացառիկ շուքով ոգեկոչուած էր Միլա – նոյի մէջ: Ստորեւ մանրամասն թղթակ – ցութեան Ա· մասը :

24 Ապրիլ.— *Միլանոյի Հայութիւնը* խանդավառ կը կարդայ «Լը Մոնտ» թեր – թի յօդուածը, ստորագրութեամբ Փրոֆ· Ֆրեա· Ֆէյտիի: Նոյն յօդուածը խօսել – ըն կը կարդանք նաեւ Լա Սթամփա ԹերԹին վրայ : Գաղութը ամբողջ մեծ պատրաստութեան մէջ է վաղուան բացա – ռիկ հանդէսին: *Միլանոյի «Տուոմոյի»* մայր դրան վրայ, առաւօտէն կը ծածանի հսկայական պաստառ մը , կարմիր թա – փէշ , որուն վրայ, սպիտակ խորքի մէջ, կը կարդացուի կարմրաւառ ծանուցում մը եւ հրաւէր հայ ժողովուրդին կոդմէ՝ մասնակցելու յիսնամեակի վառապանծ ոգեկոչումին, հայ միլիոնաւոր մարտի – րոսներու յիշատակը միասնաբար կատա – րելու Տուոմոյի մէջ, մասնակցութեամբ քաղաքին Ծերբ· Քոլոմպոյի, մինչ պիտի պատարագէ Ծերբ· Ազաճանեան: Հարիւր հազարաւոր մարդիկ կը կարդան ու կը խորհրդածեն այն հսկաւոր ողբերգութեան վրայ որ յիսուն տարի առաջ զործուած է բնաջնջելու համար հայ չինարար ու հա – ւատացեալ ժողովուրդը :

Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն Միլա – նօ կը ժամանեն բազմահարիւր հայորդի – ներ, չատերը զաւակներ նահատակներու , որոնք անտիպաններու մէջ քալելէն եառ , այժմ հպարտանքով կը կոխեն Իտալիոյ հողին վրայ :

25 Ապրիլ, Կարմիր Կիրակի.— Կը կար – ծէին թէ 1965ին, յարդերէն յիսուն տարի եառ, Հայու անունն իսկ տուող պիտի չդտնուի : Բայց յիսուն տարի եառ, դար – ձեալ կուգայ Կարմիր Կիրակին. այս ան – դամ մեր յաղթանակի Կարմիր Կիրակին, նուիրականացած նահատակներու դաւակ – ներու գոհողութեամբ ու միասնական մքնոլորտի մէջ համերաշխ սիրոյ ծաղիկ – ներով զարդարուած, պատուոյ մեր անդին հերոսներուն :

Առաւօտեան պատարագով հայ ժողո – վուրդը կը տօնէ իր նահատակները: Կը տանի Հոմէն Ծեր· Ազաճանեան, հայ ազգանուն օգակային փութացած է, ող – ջունելու մեծանուն եկեղեցականը: Հաղիւ առջի հոդին վրայ դրած, կուրծքէն կը կախուի նահատակաց յիշատակի ոսկի մեդալը, հանուրին խանդավառութեան մէջ :

Ծերբանաւորը ընդունելու եկած էին եր – կու իտալացի Գերապայծառներ, քալա – քին Արքեպիսկոպոս Ծերբանաւորին կող – մէ: Ծերբանաւոր Ազաճանեան նախ կը փութայ արքեպիսկոպոսարան, ողջունե – լու քաղաքին Ծերբանաւորը· եւ խնդրն ի՛ուղղուի դէպի Հայոց Եկեղեցին , Վիա Տոմմեյլի: Եկեղեցին լիքն է , երդ ու ա – ղօթք, մոմ ու խունկ, չարական, կը բարձրանան ամէնուն սրտէն: Կը պատա – րագէ Զգօն Եպիսկ· , Քրիստոս պատա – րագիալի պահուն, Ծեր· Ազաճանեան մուտք կը գործէ Եկեղեցի : Երկու կարգ չարուած են Մուբատ – Ռափայէլեանի ա – շակերտները, կուրծքերնին յիշատակի մետալներով, իրենց վարժարանի դրօշա – կով. կը հետեւին Միխիթարեան Վար – պապանները: Ծեր· Ազաճանեանի կ՛ընկե – րանայ նաեւ Գեր· Կիրակոսեան, Հոմէն, եւ Գեր· Տ· Յովսէփ Գաֆթանճեան :

Պատարագը պահ մը կ՛ընդհատի· դպրաց խումբը Հրաշափառ չարականը կը հնչեցնէ մեծ խանդավառութեամբ· Ծե – րանաւոր Ազաճանեան կ՛առնէ չուրջառ :

Յաւարտ պատարագին, Զգօն Եպիսկ· մեկնելով օրուան մեծ խորհուրդը, ապ – րելու եւ յարութեան զաղափարներով օ – ծուն քարոզ մը կուտայ, սիրոյ ուրախ ողջոյն ուղղելով Ծիրանաւոր Ազաճան – եանի, այս բացառիկ պատուին համար :

Ջարդէն եառ կը վառէ ուխտական կանթեղ մոմը, ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակներու . եւ բոլոր ներկաները այդ լոյսէն կը վառեն իրենց մոմիկները: Այդ խորհրդաւոր պահուն խօսք կ՛առնէ Կարդինալ Ազաճանեան, դրաւատելով Հայուն հաւատքը եւ սէրը Սուրբ Եկե – ղեցւոյ հանդէպ, որ Վարդանանց օրերէն ոսկեղէն չղթայ մը կը կազմէ մինչեւ ներ – կայ ժամանակները : Ցիշելով չնորհարան եղիչէի մէկ խօսքը՝ թէ միութիւնն է մայր բարեաց , հրաւէր կը կարդայ սի – րով ու համերաշխ ոդիով արժանաւոր յա – ջորդներն ըլլալու մեր լուսածնունդ նախ – նիքներուն, եւ կը մաղթէ որ մեր ձեռքե – րուն մէջ վառուած մոմերը ըլլան խոր – հրդանիշ մեր անչէջ հաւատքին եւ վա – ռումին Ս· Աւետարանին :

Հոդեհանդստեան պահն էր, երբ Զգօն Եպիսկ· իր զաւազանն ու ձեռքի խաչը յանձնեց Կարդինալ Ազաճանեանի, անոր տալով արարողութեան նախապահութիւ – նը :

ՏՈՒՈՄՈՅԻ ՓԱՌԱՊԱՆԾ ՈԳԵԿՈՉՈՒԻՄԸ

Կէսօրէ եառ ժամը 4ն է· ծայրէ ծայր լեցուն է Միլանոյի Մայր Եկեղեցին : Մասնաւոր գահի վրայ բազմած է տեղ – ւոյն Արք·ը, Ծիրանաւոր Քոլոմպօ: Իր չուրջ տեղւոյն խաւլացի կղերական պա – սը: Հաւանաբար Իտալիոյ բոլոր Հայերը, քիչ բացառութեամբ : Հուսկ··· բազմա – հազար Իտալացիներ. մասնագէտ եկեղե – ցապահ վարդապետ մը ըսաւ թէ չուրջ 50·000ի կրնար հասնիլ մասնակցողներու թիւը :

Եկեղեցւոյն կեդրոնը պատարագիչ Ծի – րանաւորը իր չուրջ ունէր 8 Միխիթար – եան վարդապետներ, որոնք Ս· Ղազարէն փութացած էին իրենց լաւագոյն զգես – տաւորումներով պանծացնելու մեր ծէսը: Ցոլացող լոյսերու տակ կը պլպլար ամէն ինչ: Դպրաց դասը կազմուած էր Հոմի Միխիթարեան եւ Լեւոնեան վարժարանի ժառանգաւորներէն, որոնց մէկուն քանի մը մենեջրիչներ Միլանոյէն :

Ներկայ էին Միլանի կուսակալը, փոխ քաղաքապետը, ոստիկանապետը, զօրա – վարներ, զինուորական ու քաղաքական այլ ներկայացուցիչներ, հիւպատոսներ , բոլորն ալ մասնաւոր հրաւէրով: Հինդ նախարարներ իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին հեռագրով :

Արարողութեան կը մասնակցէին Վենե – տիկի Միխիթարեանց Արբահայրը՝ Հմայ – եակ Վրդ· Կէտիկեան, եւ Գերպ· Կիրա – կոսեան, որոնց կողքին կանգնած էր Զգօն Եպիսկ· , Առաջնորդը Միլանոյի Հայոց : Մասնաւոր տեղ գրաւած էր Մուբատ Ռա – փայէլեան վարժարանի ամբողջ աշակեր – տութիւնը, իրենց տեսչական մարնին հետ :

Աւետարանի ընթերցումէն եառ, կար – դինալ Ազաճանեան ոտիչուչ եւ նչանա – կալից քարոզով մը ոգեկոչեց յիշատակը անմահ նահատակներուն, խտալերէն լեզ – ուով: Ցիշելով ցաւակցական արտայայ – տութիւնները Բենեդիկտոս ԺԵ· պապին , Ջարդի չրջանէն, նչեց թէ ինչպէս 1915ին, Վոսփորի ափերէն ելած անոլոք հրաման մը կը սպառնար բնաջնջել խաղաղասէր ու չինարար հայ ժողովուրդը, որ հպարտ էր իր եռահազարամեայ պատմութեամբ, ու քաղաքակրթութեամբ, տասնըհինդ պա – րերէ ի վեր լուսաւորուած քրիստոնէու – թեան արեզակէն, որ բեղնաւորած էր իր հայրենի հողը տոկուն աշխատանքով եւ ճակտի նուիրական քրտինքով, որ իր ձո – րերն ու լեռները զեղազարդած էր հա – զարամեակ եկեղեցիներով, հսկայ կոթող – ներով, ճարտարարուեստի չքեղ յուչար – ձաններով :

Ցետ յայտարարելու թէ ցեղասպանու – թիւնը մէկուկէս միլիոն զոհեր խլեց , որոնք տարագրուեցան, խողխողուեցան , անապատներու մէջ, կոյսեր չնորհալի , երիտասարդներ կորովի , ծերեր իմաս – տուն, մանուկներ նորածին, կարդինալ Ազաճանեան չարունակեց հալածողներու անդուստ կատաղութեան դիմաց ներկա – յացնել հայ ժողովուրդի դերապանց ազ – նուութիւնը, հաստատամտութիւնը հա – ւատարիմ մնալու իրենց հաւատքին եւ ոտնակոխ չընելու նուիրական սրբութիւն – ները հայ ընտանիքին :

Այդ ահաւոր ողբերգութեան յիսնամ – եակին, յայտարարեց Կարդինալ Ազա – ճանեան, այդ զոհերուն որդիները ու թոռները , Արարատի ստորոտէն մինչեւ ի սփիւռս աչխարհի (այս բացատրութիւ – նը առաւօտ ալ Հայոց եկեղեցւոյ մէջ ը – րած էր Կարդինալ Ազաճանեան) եւ բոլոր հիւրընկալ երկիրներու մէջ, կը պանծա – ցընեն միասնաբար յիշատակը իրենց հայրերուն, կ՛աղօթեն անոնց համար, կը վերահաչեն անոնց սուրբ կտակը — իրենց արիւնով թրջուած , եւ իրենց մահով նո – ւիրականացած — հաւատարմօրէն ծառա – յելու Քրիստոսի եւ իրենց հայրենիքին , եւ կ՛երդնուն այդ փառապանծ ասպնդու – թիւնը իրենց յաջորդներուն ալ փոխան – ցելու, իրենց համեստ մասնակցութիւնը բերելով պիրենք հիւրընկալող երկիրնե – րուն բարգաւաճումին, այն անխախտ հաւատքով՝ թէ բոլորն ալ միասին օր մը պիտի կարենան հաւաքուիլ հայրենական հողերուն վրայ, իրականացնելով երազը մեծ հայրենիքի մը, որուն դռները բաց պիտի ըլլան բոլոր իր զաւակներուն ուր ալատօրէն պիտի կատարուի պաչտամուն – քը Աստուծոյ եւ Քրիստոսի :

Կարդինալ Ազաճանեան փակեց իր խօս – քերը չնորհակալութիւն յայտնելով Պա – պին, որ Տիեզերական Ժողովի ընթաց – քին կատարած էր երկու հաղար եպիս – կոպոսներու առջեւ այս նոյն յիչատակու – թիւնը չնորհակալութիւն Միլանոյի Արք – եպիսկոպոս Ծիրանաւորին եւ անոր բոլոր հաւատացեալներուն, որոնք այսքան խուռներամ մասնակցած էին Հայոց Մեծ Սուգին :

Պատարագը կը չարունակուէր հայկա – կան ծէսին բոլոր վայելչութեամբ. մեղե – դիներ մեղեդիներու վրայ կ՛ոլորուէին դոթական կամարներուն տակ Մայր Եկե – ղեցիին: Գոթական կամարն իսկ, հայկա – կան արուեստի ծնունդ է· դար, յարու – թիւն առնէր այդ առաջին ճարտարապե – տը, եւ տեսնէր մեր ծէսին ու ալօթքին փառաւորութիւնը արուեստի այս ձե – ռակերտին մէջ , ուր ամէն ինչ արդէն ալօթք է· բայց Հայուն ալօթքը, Հայուն կամարին ու խունկին հետ, հայ նահա – տակին ոգեկոչումով , արքայութեան վե – րածած էր այդ տաճարը: Եւ խորհիլ որ նոյն օրը, նոյն ժամուն, ուրիչ գոթական մեծ Մայր Եկեղեցիի մը մէջ ալ, Փարիզի Նոթրը Տամի մէջ հայկական պատարագը կը մատուցուէր ոգեկոչելու համար այդ նոյն յիսնամեակը :

Եւ համաձարկիլ յայտարարել թէ չար – դէն յիսուն տարի եառ Հայը գոյութիւն պիտի չունենար: Ահաւոր ոճիր մը ինք – նին ուս մտածութիւնը .

Բազմաթիւ հաւատացեալներ մօտեցան Ս· Հաղորդութեան, մինչ դպիրները կո – միտաս վարդապետի «Տէր Ողորմեան» կը խնկերգէին, «Ազգիս Հայոց սէր միու – թիւն ... ննջեցելոց արքայութիւն ... » :

Ցիչատակի մետալները իրենց կուրծ – քերուն, դուրս կ՛ելլէին եկեղեցիէն հա – յորդիները, նահատակներու զաւակները, նոր յիսնամեակի մը արչալոյսը ողջունե – լու, ողբը փառերով փոխելով եւ սուգը՝ յաղթանակի :

Օրուան երրորդ հանդէսը տեղի կ՛ունե – նար Հայ Տունի մէջ :

ԱՐՏԱՇԵՍ ԵՐԱՄԵԱՆ

(Շար·)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԷՆ-ՏՈՄԷՆԿԻ ՄԷՋ

Վիէթնամէն եառ, Սէն – Տոմէնկն ալ միջազգային բեմի կարեւոր հարցը դար – ձաւ: Քաղաքը ամբողջ պաչարման վիճա – կի մէջ է , մինչ կարճ դինադուլ մը չէր յաջողեր մաքերը հանդարտեցնել: Ամե – րիկացիք արդէն 6500 Մառիւնիերով եւ վայրաչուններով, փութացած են Սէն – Տոմէնկ, ի պաչտպանութիւն իրենց հպա – տակներուն, բայց այս նոր միջամտու – թեան առթիւ, Խորհ· Միութիւնը անմի – ջապէս բողոք մը ներկայացուցած է Ապա – հովութեան Խորհուրդին, ուր կը չեչտէ թէ ամերիկեան դինուորական միջամտու – թիւնը· «բնորոչուած յարձակում մըն է»:

Զինադուլը արդիւնք էր Պապական Նը – ւիրակին միջամտութեան, բայց յարդը – ւած չէ բոլոր ըմբոստներուն կողմէ: Տեղ տեղ հրացանաձգութիւնը չարունակուած է: Առջի օր, առաջին անդամ ըլլալով մառիւնիերթախում ունեցած ենապատամբ – ներուն հետ : Ապրիլ 24էն ի վեր սկսած այս ապստամբութեան գոհերու թիւը երկու հազար մեռեալ եւ քանի մը հազար վիրաւոր կը հաչուուի : Ըմբոստները կ՛ըսեն թէ ժողովուրդը իրենց հետ է եւ յեղափոխութեան միակ նպատակն է վե – րադառնալ 1963ի սահմանադրական կա – ռավարութեան : Երբեք, չարժումը հա – մայնավար եղած է: Դոմինիկեան Հան – րապետութեան նախկին նախագահը՝ Խուան Պոչ, յայտարարած է ամերիկեան հեռատեսիլին թէ իր երկրին յեղափոխու – թիւնը յաղթական եղած է միայն ամե – րիկեան զօրքին միջամտութիւնն է որ յե – ղաչրջած է կացութիւնը: «Եթէ համայ – նավար ըլլայի, պիտի չպայքարէի ապա – տութեան համար : Սահմանադրական եւ ժողովրդապետական վարչակարգի մը կողմնակից եմ, ապատօրէն ընտրուած խորհրդարանով մը »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՀԱՐԴ յայտարարեց պերլինեան Թերթի մը որ չի կրնար ըն – դունիլ Եւրոպա մը՝ կղզիացած եւ բաժ – նուած իր դաչնակիցներէն, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներէն :

ՀԻՒՍԻՍԱՑին ՎԻԼՖՆԱՄի վրայ ամե – րիկեան ամրակոծութիւնները վերսկսան , կարճ դադարէ մը եառ :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ , անդրադառնալով Արաբ – իսրայէլեան հարցին, չեչտեց .— «Մեր լուծումը՝ Իսրայէլի անհետացումն է »:

ՊՕՂՈՍ Զ·, պապական իր երկրորդ կոնդակը տուաւ «Մայիս ամսուն» խոր – հրդով: Սրտագին կոչ մը կ՛ընէ կառավա – րութեանց որ խուլ չմնան մարդկութեան միասչին տենջանքին, որ խաղաղութիւն կ՛ուզէ :

ՊԱՐՍԻՑ Շահն ու կայսրուհին փարի – զէն անցնելով, Պրազիլ մեկնեցան պաչ – տօնական այցելութեան :

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահն ու Տիկ· Հելու Փարիզ կը հասնին պաչտօնական այցելու – թեան :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԵՒ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

Վաղը, աշխարհի չորս ծագերուն ցըր–ուած չորս միլիոն Հայեր — Ֆրանսայի մէջ կան մօտաւորապէս հարիւր վեցուն հազար Հայեր, մեծ մասով ֆրանսական հպատակութիւն ստացած — կ'ոգեկոչեն 1915 Ապրիլ 24ին չղթայազերծուած այն ահաւոր ողբերգութիւնը, երբ օսմանեան կառավարութիւնը վճռեց բնաջնջել իրենց ցեղը։

Պատրա՞կը ...։ Համաշխարհային ա–ռաջին պատերազմն էր եւ Թուրքիա, Գերմանիոյ դաշնակից, արդէն լակ են–թարկուած ծանր պարտութիւններու, կը վախնար որ ապստամբին նաեւ հպատակ Հայերը, որոնցմէ մեծ թիւ մը արդէն 1906ին կոտորել տուած էր տխրահռչակ « կարմիր սուլթանը »՝ Աբտիւլ Համիտ։

Այդ պատճառաւ, Թալէաթ փաշա, ներ–քին նախարարը, հրամայեց անոնց դան–դուածային կոտորածը։ Սոսկալի չար–չարանքներու ենթարկուելէ ետք — զա–հիճները պայտ կը զամէին անոնց ոտք–րուն, ձիերու պէս — այր մարդիկ վեր–ջապէս կախաղաններու վրայ, եղան հրա–ցանաղարկ կամ այրուեցան ողջ ողջ։ Կիները փողոտուեցան։ Սպանութիւննե–րը, որոնք ամիսներ պիտի տեւէին, պի–տի հաշուէին մէկ միլիոն զոհեր, եթէ ոչ աւելի։

Անշուշտ Գերմանացիները — որոնք Վիլհելմ Բ.ի իշխանութեան օրով նայի չէին տակաւին — համաձայն էին սպան–դին։ Յետագային, արդէն, Հիթլէր առի–թը չփախցուց յիշելու այս նախընթացը՝ Հրեաներու կոտորածին առիթով։

Հասկնալի է անշուշտ որ Թրքական հողմամասին վրայ այսօր չատ քիչ Թիւով Հայեր կը գտնուին։ Անդին, Մուրհ. Մի–ութիւնը իր «գաշնակից հանրապետու–թիւն »ներէն մէկուն մէջ կը հաշուէ մէ–կուկէս միլիոն Հայեր։ Այլ խօսքով, վերապրողները մահէն ճողոպրեցան ուրիշ լուծի մը տակ իյնալու համար միայն։ Բայց, դարերու ընթացքին, անոնք ե՞րբ աղատ եղան որ ...

×

Հայաստան, չատ հին ժողովուրդ մը — կ'ըսեն հիմնուած Նոյ Նահապետի թոռ Հայկէն ... — երկարատեն պիտի պա–հէր իր անկախութիւնը։ Եւ սակայն, չրջապատուած երեք մեծ պետութիննե–րէ՝ Ռուսաստանէն, Պարսկաստանէն եւ Օսմանեան կայսրութենէն, կորնգուց իր անկախութիւնը — ինչպէս իր դրացին, Վրաստանը — երբեմն երբեմն կարճատեւ չրջանի մը համար միայն կրկին գայն ձեռք բերելու։ Վերջին անգամ առիթը ներկայացաւ 1920ին, երբ արդարօրէն

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

« ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԸ »

Պերլինի քաղաքական թատրոններուն մէջ ծանօթ դերասան Պ. Գրիդոր Մելիք–եան, որ ներկայիս ալ կը խաղայ Մայա–քովսքիի «Մլուկը» թատերախաղին մէջ Շելլերի անունը կրող թատրոնին բեմին վրայ, միանգամայն հրապարակ եկաւ իբրեւ բեմադրիչ « Փախստականը» անուն կտորով։

Մարտ 24ին « Վաղանտըն – Բիւնը » կոչուած փոքր թատրոնը ներկայացուց այս կտորը իբր առաջին բեմադրութիւն Մելիքեանի կողմէ։ Հեղինակը՝ Ֆրից Հոխվէլդերը, որ աւստրիացի է, խորհրդ–դածութեան կը դնէ Բ. աշխարհամարտին Գերմանիոյ մէջ տիրող հոգեբանական վիճակ մը, զոր կարելի է որակել՝ «աչ–քէ չիյնալ», « հրամանը կատարել նոյն–իսկ առանց համակարծութեան», « ամէն մարդու հոգին իրեն մօտիկ է», «հարկաւ այս ալ պիտի անցնի» եւն.։

Ահա սահմանապահ զինուոր մը, որ պարտաճանաչ է, համամիտ չէ կատար–ման վերաբերեալ, եթէ երբեք Ուոչինկ–թընի դեկավարները քիչ մը աւելի արիու–թիւն ցուցաբերէին։

Շա՞տ ուշ է արդեօք, այլեւս, որ ան կարենայ յուսալ ճակատագրին մէկ յեղա–շրջումը։ Իր գաւակները, մեծ մասով պանդուխտ, հա՞րկ է որ վերջնականօրէն հրաժարին վերահենդանացնելու իրենց նախահայրերուն կազմած դերիչխանու–թիւնը՝ Տրդատի օրով։

Ոչ անշուշտ։ Իրենց նահատակներուն արիւնով ոռոգուած ծննդավայրը առ յա–ւէտ չէ կորսուած։ Նոյնը կրնանք ըսել նաեւ Վրացիներուն, թշուառութեան այս եղերայրներուն համար, որովհետեւ այս դոյզ ժողովուրդները, ցրուած աշխարհին մէջ ուր կը պահեն տակաւին իրենց լե–զուն եւ աւանդութիւնները, կը հաւատան յաւիտենական արդարութեան։

Հայերը դիտեն — ինչպէս իրենցմէ մին, Սուրէն Պէկ Զաւեան պահանջեց — եթէ երբեք ՄԱԿի հսկողութեամբ օրինա–ւոր հանրաքուէ մը կազմակերպուէր՝ ար–դիւնքը ոչ թէ տարակոյսի կրնար են–թարկուիլ։ իրենց հայրենիքը պիտի վե–րածնէր մոխիրներէն՝ ինչպէս հրէական պետութիւնը։

Նման հաւանականութիւն մը, առ այ–ժմ, պէտք չէ նկատի առնուի։ Բայց, ուշ թէ կանուխ, անկարելի չէ որ քաղա–քական յեցաչրջումներ կատարուին Մոր–հրդային Միութեան թէ Թուրքիոյ մէջ, եւ այդ առիթը օր մը ներկայանայ ...

ԱՆՐԻ ՊԵՆԱԶԷ

(Օnnn, Ապրիլ 23)

ուած խաուութիւններու եւ վայրագու–թիւններու, բայց գոհ է իր վիճակէն, ո–րով պիտի կրնայ պահել իր երջանկու–թիւնը, իր կինն ու տնակը երեք երկիր – Ներու մէջտեղ, սահմանային չրջանին մէջ, իբր սահմանապահ։

Սակայն ծանր աշխատանքի համար հինգ հարիւր հոգինոց խումբ մը բերուած տեղն անոնցմէ մէկը, յեղափոխական ո–գիով թրծուած սրատես մէկը, կը փախչի եւ կ'ապաստանի դիւղին մէկ տան մէջ, որ սահմանապահին տունն է։ Կինը ա–նանձնուհեան մէջ կը խնամէ փախստա–կանը եւ ճամբայ ցոյց կուտայ անոր, որ–պէսզի առանց բռնուելու աղատի, երթայ սահմանէն անդին։ Սահմանապահ զօրա–նոցը տեղեկանալով որ փախստական մը ապաստան գտած է դիւղին մէջ, կը հե–տապնդէ եւ ճամբաները կը հսկէ խստո–րէն։ Ուրեմն փախստականը ձեռքը վի–րաւոր՝ մաղլցումներու հետեւանքով, կը վերադառնայ սահմանապահին կնոջ մօտ, բայց գիչ ետք սահմանապահը տուն կու–գայ եւ իր սենեակը երթալու առեն կնոջ–մէն կը տեղեկանայ թէ փախստականը այնտեղ պահուըտած է։ Կինն ալ անոր մօտ կ'երթայ եւ դուռը կը կղպէ։ Սահ–մանապահը ղէնքը պատրաստ կը հսկէ սենեակին դրան առջեւ, բայց վերջապէս հանդարտօրէն դուրս կուգայ փախստա–կանը։ Սահմանապահը չի կրակեր, այլ վիճաբանութենէ ետք կը համոզուի որ միակ փրկութիւնը կրնայ ըլլալ փախըս–տականը ուրիչ ուղղութեամբ դէպի լեռ–ները եւ ազատ երկիր հանել։ Փախստա–կանը կը համաձայնի եւ առջեւէն կ'եր–թայ։ Երբ դուրս կ'ելլեն, երկու անգամ դէնքի հարուած կը լսուի, որ ուրիչ ուղ–ղութեամբ զինուորներ հրաւիրելու կամ իր պարտականութիւնը կատարած ըլլա–լու ձեւակերպութեան համար արուած պէտք էր ըլլար ըստ համաձայնութեան։ Կինը սակայն թափառողէն դուրս կը վա–զէ եւ ամուսնին վրայ կը կասկածի, որ սպանած է փախստականը, եւ կ'երթայ օդնելու անոր։

Սահմանապահը քիչ մը տատանելէ ետք կ'որոչէ նոյնպէս տունէն դուրս ելլել եւ դրան առջեւ կը պոռայ, թէ իր տան մէջ ապաստան գտած էր փախստականը, եւ լեռնցոցան կ'ըլլայ ...։

Գրիդոր Մելիքեան իր յայտագրին յա–ռաջաբանին մէջ վեր կը հանէ նիւթին արդիականութիւնը, երբ պատերազմի ա–տենուան ոճրապարտներու դատեր տեղի կ'ունենան, երբ ժամանցումի հրատապ հարցը մէջտեղ դրուած է, երբ մենք կ'ապրինք ժողովուրդներու փճացմանց եւ պաղեցումներու դարուն մէջ։ Ա. ընդ–հանուր պատերազմին միլիոններ անուն — անհէր մնացին, «Հայկ. Հարցը» դրա–ղեցուց Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ամ–բողջ հայ ազգը դարձաւ հայրենազուրկ եւ պահանջատէր դարձաւ ամբողջ աչ–խարհի խղճին առջեւ՝ խնդրելով իր սե–փական հայրենիքը ունենալ։ Բ. աշխար–համարտին հետեւանքով միայն Գերմա–նիոյ մէջ 14 միլիոն զաղթականներ ա–նտղական եղան։

Մենք դովելով մեր հայրենակից պա–ուեստի մարզին մէջ կատարած նոտ–ճումները, յաջողութիւն կը մաղթենք Ա.լեւ կը յուսանք, որ իր բացարձակ ազ–գասիրութեամբ օրինակ պիտի հանդի–սանայ Գերմանիոյ նորահաս հայ սե–րունդին։

Պ. ՓՐՈՒՆԵՆՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Բ.

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի խորհրդով Թուրքական Թաղերից յարձակուող Քու–նամու առաջ պատնէշներ չեն կառուց–ուում, որպէսզի հնարաւոր լինի ներքաշել նրանց հայկական մարտական խմբերի ծուղակի մէջ։ Զինուորական իւրայա–տուկ ծրագիրը հիանալի արդիւնք է տա–լիս։ Սեպտեմբեր 30ի լուսաբացին Քու–քական զինուած ուժերը, երեք մասի բաժանուած՝ հոճանների եւ մոլլանների դլխաւորութեամբ, « սալալաթ» կանչ–լով, կատաղօրէն ներխուժում են հայկ–կան քաղաքամասին Փոս Բաղնենց, Սա–սայ Դուռ եւ Մասմանա փողոցները։ Նրանք կրակում են հայկական տների վրայ, եւ դնալով աւելի խորանում այդ փողոցներում։ Երբ արդէն լրիւ ծուղա–կումն էին, հայկական տների լուսա–մուտներից, կտուրներից, չէնքերի ան–կիւններից նրանց վրայ սկսում է տեղալ կրակ եւ ձեռնառումբերի տարափ։ Քու–նամին խուճապահար փախչում է։

Նոյն օրը երեկոյեան հայ կանայք եւ աղջիկները խմբուում են դինուորական կեդրոնի առաջ եւ պահանջում, որ իրենց դինուորագրեն։ Նրանք բաժանւում են դերքերի վրայ եւ Թշնամուց գրաւած դէնքերով դինուում։ Այդ օրը կազմակեր–պւում է դինուորական խորհուրդ՝ Մը–կրտիչ Եօթնեղբայրեանի դեկավարու–Թեամբ։ Սահմանւում է պարէնաւորման մարմին, դէնքերի վերանորոգման եւ փամփուչտների լիցքի արհեստանոց, ին–պէս նաեւ հիւանդանոց։ Ծերունիները յանձն են առնում քաղաքում կարգ ու կա–նոն պահպանելու պարտականութիւնը։

Հակառակ մէկի դիչերը Թշնամու դինուած ուժերը կազմակերպում են երե–րորդ դրոհը հայկական Թաղերի վրայ։ Նրանց առաջին զօրամասը Թափանցում է Թեմըրի Թաղի Թուրքական լքուած տները, սկսում են քանդել այդ տների պատերը եւ անցք բացել դէպի հայկական Թաղ–երը։ Երկրորդ զօրամասը ներխուժում է կաթողիկէ եկեղեցու չրջարակը։ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի ծրագրով՝ Թուրքական երկու զօրամասերն էլ դարձեալ ծուղակի մէջ են առնւում եւ ջախջախւում։

(4 Շար.)

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

— Կուզաք պիս տեսնելու, վասնզի վտահ էք որ պիտի մեռնիմ ... Օ՛հ, ա–մէնքս ալ պիտի մեռնինք օր մը ...

Ուրիչներ, որոնք աւելի մօտէն կը ճանչնային դինքը, երբեմն կը քաջալերէ–ին դինքը ըսելով ·

— Քաջութիւն պարոն նախապահ։

Այնատեն, Լավալ, կորուկ ու խրոխտ, կը պատասխանէր ·

— Ինծի համար երբեք մի մտատան–ջուիք։ Ցոյց պիտի տամ իրենց թէ ինչ–պէս կը մեռնի վարչապետ մը ...

×

Իրենց Փարիզ վերադառնալէն քիչ ետք, Նոտ եւ Պարտութ հեռաձայնի հաղոր–դակցութիւն մը ստացան, ուր իրենց կ'ի–մացուէր թէ Լավալի դնդակահարումը տեղի պիտի ունենար յաջորդ առաւօտ եւ թէ իրենք պէտք էր առաւօտեան ժամը ութին դտնուէին Արդարութեան Պալա–տին առջեւ, ուր մասնաւոր կառք մը պի–տի սպասէր իրենց ։

Նոտ եւ Պարտութ իսկոյն մեկնեցան Շամպրէոններու բնակարանը, Պուրպոնի Պալատի հրապարակին վրայ, ուր կը դտնուէր Տիկին Լավալ, ընկերակցու–թեամբ իր աղջկան եւ փեսին ։ Կիրակի ցերեկ մը ետք տեղի ունեցած այս այ–ցելութիւնը որեւէ բացատրութեան չէր կարօտեր ։ Նոտ ըսաւ ·

— Վաղը առաւուան համար որոշուած է ...

Տիկին Լավալ աղաղակեց ·

— Պիտի՞ դործեն այս անօրէնութիւնը։

Ցետոյ, աւելի հանդարտ ու դուսպ, Լավալի կողակիցը մրմնջեց ·

— Իմ խեղճ փիէրս, իմ խեղճ փիէրս։

— Պիտի երթանք դինքը տեսնելու, ա–ւելցուց Նոտ ։

Խեղճ կնոջ վճռականութիւնը փշրուած էր։ Հազիւ կրցաւ արտասանել ։

— Այո՛, այո՛, դացէք դինքը տեսնելու, իր մօտը դտնուեցէք, դացէ՛ք ...

Աչնանային արշալոյսին ցոլքերը սկը–սած էին ակարանալ, երբ փաստաբաննե–րը հասան Ֆրէնի բանտը։ Կառավարիչը բակին մէջ արդէն իրենց կը սպասէր ։

— Ամէն բանէ առաջ, պնդեց կառավա–րիչը, բան մը մի ըսէք իրեն։ Շատ հան–դարտ վիճակի մը մէջ կը դտնուի ։ Եթէ տեղեկացնէք իրեն թէ վազուան համար է, ահաւոր պիտի ըլլայ ։

Եւ այդ պայմանով թոյլ տուաւ որ մտնեն ներս, հակառակ որ այցելութիւն–ներու ժամը անցած էր ։

Լավալ եւ ժաֆրէ կը սպասէին։ Զար–մացան այս տարաժամ այցելութեան հա–մար։ Լավալի աչքերը կ'երթային մէկէն միւսը ։

— Այդպէս, այս անգամ ուրեմն վճռ–ուած է, ըսաւ Լավալ ։

Եւ դառնալով Պարտութի, դոչեց ·

— Ի՞նչ է, կորնգուցիք ձեր լեզուն ··

— Մտահոգ եմ, պատասխանեց Պարա–տիւք, որովհետեւ բան մը չիմացանք ցարդ ։

Լավալ երկար պահ մը դանդք դիտեց ու յանկարծ, ինքզինք դտնելով· կոչտ, տիրական ու վճռական, ըսաւ ·

— Լաւ, քանի որ բան մը չէք իմացած, քանի որ տակաւին բան մը չէ որոշուած, ուրեմն ամէն ինչ կորսուած չէ։ Սակայն, պէտք է արագ դործել ։ Պէտք է տեսնել որ կոլը, Լէոն Պլումը, Հերիոն, Մէյէ–րը, Գաչէնը, բոլոր անոնք զորս ես ճանչ–ցած եմ, պէտք է դիմել բոլորին։ Վեր–ջապէս չեն կրնար դիս սպաննել այսպէս։ Շուտ, չուտ, թուղթ մը առէք, գրեցէք, ես պիտի չարադրեմ ... կը մերժեմ այս ձեւով մեռնիլ ...։

Սկսաւ չրջաչարել խցիկին մէջ։ Բառե–րը հեղեղի պէս դուրս կը ժայթքէին իր բերնէն ։ Հրատապ նախադասութիւններ էին, զորս Նոտ կը փոխանցէր Թուղթին, մինչ Պարտիւք, դժուարաւ կարենալով կատարել իր դերը այս տեսակ մը ծիծա–ղելի ողբերգութեան մէջ, կ'ընդմիջէր եր–բեմն, առաջարկելով կրճատումներ բարեփոխութիւններ Լավալի խօսքերուն մէջ ։

Քանի Թուղթերու էջերը կը յաջորդէի իրարու, այնքան Լավալի ձայնը կը դառ–նար տատամոտ։ Իր վերջին պաչտպա–նողականն էր եւ ինք չատ լաւ գիտէր որ այս մէկին ալ, նախորդներուն նման իզուր պիտի անցնէր ։

Մէկէն մը, Նոտ պատճառաբանեց թէ ժամանակը ուշ էր, եւ ինչ որ ցարդ նա–Թադրած էին, պէտք էր վերաքաննել, վերարտադրել առաւօտէն առաջ ։ Եր–կու մեկնեցան, Լավալ իւրաքանչիւրին ձեռ–քը սեղմեց սովորականէն աւելի ուժով ու անոնց մոտալ աչքերուն մէջ ան–ւեւելով իր հայեացքը, ըսաւ ·

— Լաւ, վաղը առաւու։ Կանուխ եկէք։

— Ժամը ութին հոս կ'ըլլանք, պատաս–խանեց Նոտ ։

Լավալի սեւ աչքերը իրենց թաւ քա–ղերուն տակ, արձակեցին տարօրինակ լոյս մը, ու դոչեց ·

— Բայց ժամը ութուկէսէն առաջ չըլլի չէ գալ ։

— Հոգ չէ, մենք ժամը ութին կ'ըլլանք, պատասխանեց Նոտ ։

ԻՊՊԻ ՓՈ

Հոկտեմբեր երեքի լուսաբացին հրեաները պղտկոծութիւնից յետոյ թշնամին դրոհում է հայկական Հայր Աբրահամի թաղի վրայ: Գրոհին մասնակցում են նաեւ ջրջանից եկած աչիրաթական հրոսակ-խմբերը: Ցարութիւն Ռաստկելէնեանը կազմակերպում է այդ դիրքերի ծրագրերը: Թշնամու ենթատօրա-նուած նահանջը: Թշնամին հրեաները ներխուժում են Հայր Աբրահամի թաղամասը, բայց նորից ընկնում են ծուղակ: Սկսում է ձեռնառումբերի եւ պղպեղների տարափը նրանց վրայ: Թրչնամին խուճապահար նահանջում է: Թուրք պինուորները փախչում են՝ ոտքի տակ տրորելով միմեանց: Այդ մարտերում չատ կանայք, աղջիկներ ու պատանիներ, այդ թուում՝ Մարիամ Զիլինկիրեանը, Ալինա Մխոյեանը, Ցարութեան Թէնէքէճեանը եւ ուրիշներ:

Հոկտեմբեր 5ին ռազմաճակատից Ուրֆա է ժամանում Թրքական վեց հազար նոր պինուորական մխուրումբ, ծանր թնդանօթներով, Ֆարիխ փաշայի գլխա-ւորութեամբ:

Հոկտեմբեր 7ին փաշան նամակով դի-մում է Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանին եւ առա-ջարկում անձնատուր լինել: Նամա-կում փաշան դովասանքով է խօսում հայ ռազմիկների սխրագործութիւնների մա-սին, բայց սպառնում է աւերակոյտ վե-րածել հայկական թաղերը, եթէ մինչեւ օրուայ կէսը Հայերը անձնատուր չլինեն:

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը, պինուորա-կան խորհրդի հաւանութեամբ, փաշային պատասխանում է: « Ձուր տեղը պէտք չունենք իրար խարելու: Ձենք ուզեր ծի-ծաղելի ըլլալ ձեր աչքին: Ուրֆայի Հա-յութիւնը պիտի կռուի մինչեւ վերջին մարդը »:

Հոկտեմբեր 7ին կէսօրից թշնամին հրե-անային կատաղի կրակի տակ է առնում հայկական բոլոր թաղերն ու դիրքերը: Ինքնապաշտպանութեան ուժերն ու ժողո-վուրդը փոխադրուում են դեռնայարկերը:

Յաջորդ օրը առաւօտեան սկսում է Թուրքական բանակի յարձակումը Հայ-կական թաղերի ամբողջ արեւելեան հատուածի ուղղութեամբ: Թշնամին ներխուժում է Թեմրի թաղը եւ գրաւում հայկական կարեւոր դիրքերից մէկը, որ իշխում էր ինքնապաշտպանութեան մի շարք կրակակէտերի վրայ:

Վերահաս դիշերը պինուորական խոր-հրդին յաջողւում է, օգտուելով վատ ե-ղանակից, նոր ծուղակ պատրաստել հա-կառակորդի համար: Կազմւում են Թուր-քական համազգեստով երեք հայկական ջոկատներ, որոնք տարբեր ուղղութիւն-ներով մտնում են Թշնամու զօրամասերի դասաւորութեան չրջանը: Մ. Եօթնեղ-բայրեանի ազդանշանով այդ ջոկատներն իրենց ձեռնառումբերը նետում են Թշ-նամու հանգստացող խմբաւորումների վրայ եւ խուճապ յառաջացնում: Օգտո-ւելով դրութիւնից, այդ մարտիկները ազատաբար են նահանջի հրաման եւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ արուեստագէտներուն Տան մէջ Ապրիլի սկիզբը տեղի ունեցաւ յուշ-ե-րեկոյ մը, նուիրուած Վահան Թէքէեանի մահուան 20ամեակին:

Կը նախագահէր Սիլվա Կապուտիկեան: Թէքէեանի կեանքին ու գործին մասին խօսեցաւ Վազգէն Նորենց: Ցօզա-ռին նաեւ Վահագն Դաւթեան, Ատաքել Պատրիկ եւ ուրիշներ:

« Գրական Թերթը », Վահան Թէքէ-եանի նկարին հետ, հրատարակած է նա-եւ երկու բանաստեղծութիւններու յօդուած, — Մարօ Մարգարեան կը ներկայացնէ « Խոր ու խոհուն քնարերգուն», իսկ Սիլվա Կապուտիկեան իր յօդուածը, « Ծագկեպսակի փոխարէն », կը սկսի սա տողերով.

Թուրք պինուորներին ցոյց տալիս փա-խուստի երեք ուղղութիւն: Այդ ուղղու-թիւնների վրայ ,կազմ ու պատրաստ, Թուրք փախչող պինուորներին դիմաւո-րում են հայ սուինեաւոր ռազմիկները: Թշնամին դատարկում էՄամմանայի ուղ-ղութեամբ ունեցած իր բոլոր ամրութիւն-ները: Թշնամուց դրաւում են մեծ քանա-կութեամբ ռազմամթերք:

Լուսաբացին պարզւում է, որ Թուրքա-կան զօրքերը նոր դիրքեր են գրաւել Թլֆաուրի բարձունքին եւ թնդանօթների փողերն ուղղել են հայկական թաղերի ու դիրքերի վրայ դրանով ինքնապաշտպա-նութեան ուժերը կորցնում են իրենց դիր-քային առաւելութիւնը: Զին. խոր-հրդի որոշմամբ՝ հայկական մարտական խմբերն ու բնակչութիւնը տեղափոխւում է դեռնայարկերն ու իրամատները:

Ինքնապաշտպանութեան ուժերի դրու-թիւնը դժուարացել էր: Թլֆաուրի բարձունքի Թուրքական թըն-դանօթների հարուածներից հայկական թաղերը վերածուել էին փլատակների: Հայ ռազմիկների մեծ մասը զոհուել էր: Մնացած փոքրաթիւ խմբերը Թշնամու անընդհատ յարձակումները ետ մղելու համար ստիպուած էին օրերով չքնել, Թուլացել էին անքնութիւնից:

Հոկտեմբեր 9ի մարտերում ծնկից վի-րաւորուել էր Մ. Եօթնեղբայրեանը եւ փոխադրուել Հիւանդանոց: Նրան վի-րաբնող Ցար. Ռաստկելէնեանը զեկա-վարում էր մարտական գործողութիւն-ները քառասուն աստիճան տաքութեան մէջ: Զոհուել ու չարքից դուրս էին եկել հերոսամարտի աչքի ընկնող զեկավարնե-րից չատերը, այդ թուում Կարապետ Ղա-րասաչեանը, Վազարշակ Ալազաջեանը, Կիրակոս Եղեբլերեանը, Խորէն Արզու-հալաջեանը եւ ուրիշներ:

ՀԱՅՐԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(2 Շար.)

— « Ապրիլին, հայկական Ապրիլին, օրը այնքան չատ է լցուած մահուան տա-րերկիցներով, կայ սակայն մահուան մի մարերկից ,որը, ինչքան էլ անյարիր թը-ուաց ածականը, երջանիկ պէտք է անուա-նել: Երջանիկ, որովհետեւ կարող էր պատահել այնպէս, որ այս քառնամեակին էլ զառնար յիսնամեակ, վիթխարի մի խորշով եւս խորացնելով այն անդունդը, որը, երկրաշարժի պէս յարկարծակաս, բացուեց հայ կեանքի մակերեւոյթին՝ մի պիչերուայ մէջ 1915 Թուի Ապրիլի 24ին»:

×

« Երեկոյեան Երեւան» Թերթը (16 Ապ-րիլ) յօդուած նուիրած է երկու «անմո-ռաց դէմքերու», Թլկատինցի եւ Ռուբէն Զարդարեան, հրատարակելով նաեւ նը-կարները:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԳԱՐՈՒՆ

Այս անունը կը սրուի, Երեւանի մէջ, այն հանդիսութեան, Ապրիլեան երե-կոյթ, որ աւանդական դարձած է քանի մը տարիէ ի վեր եւ, այս տարի, տեղի ունեցաւ պետական համալսարանի նորա-կառոյց չէնքին մէջ:

« Երգով ու պարով սկսաւ Ուսանողա-կան Գարունը, այս տարի, ծափով ու ծիծաղով բացուեցաւ աւանդական այս փառատօնը », կը գրէ «Սով. Հայաստան» Թերթը (15 Ապրիլ):

Բեմին վրայ կը տեսնուին կուսակցու-Թեան ղեկավարները եւ համալսարանին դասախօսները, որոնք իրենց ողջոյնի խօսքն ուղղեցին երիտասարդներուն՝ մաղթելով ամէն յաջողութիւն: Ցետոյ ղեկավարները եւ դասախօսները իջան բեմէն վար, եւ այս անգամ բեմ բարձ-բացան երիտասարդները, մանչ եւ աղ-ջիկ:

Եւ երգ ու պար: Ու նոյնքան ծափ: Դահլիճը կը Թնդայ պարերու կչռոյԹին, ու ծափերու ալիքէն: Բանասիրութեան համալսարանի երդչախումբը, քառա-ձայն, ղեկավարութեամբ Ցովհաննէս Զէքլճեանի (Պոլսէն), կ'երգէ Կարա-Մուրզայի, եկմալեանի, Կոմիտասի, Կարօ Զաքարեանի, Արտէմ Այվազեանի, Արմէն Տիգրանեանի գործերը:

Կը յաջորդեն ժողովրդական նուագա-րաններու մասնագէտները: Ցետոյ ուսա-նողուհի Ա. Պարսամեան կ'արտասանէ « Ճամբաները չեն մոռացել » բանաստեղ-ծութիւնը:

Ապա երեկոյԹին մասնակցողները հե-ռախօս կը ուղղեցին տիեզերաշնացնե-րուն՝ զանոնք համարելով իրենց առաջ-նորդը:

ՈՒՐՖԱՑԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ցիսուն տարի պէտք եղաւ որ Ապրիլ-եան Սպասօնը չհօնողները այս տարի տօ-նեն Ապրիլեան Սպասօնը: Իսկ յիսուն տա-րի ետք հրաժարին տօնելէ Ուրֆայի Հե-րոսամարտը անոնք՝ որ Ուրֆայի Հերո-մարտ կը տօնէին, Թողլով որ Ուրֆայի

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի կրօն. Ընկե-րակցութեան վարչութիւնը պատիւը ունի հաղորդելու որ՝ Մարտ 28ին տեղի ունե-ցած ընդհ. ժողովով եւ կատարեալ մե-ծամասնութեան քուէներով ընտրուած են հետեւեալ եօթը անդամները, փոխան դադարեալներու:

Պ. Պ. Արծրունի Զրբաչեան, Մեթր Ժաղ Վարժապետեան, Նուպար Քիւթա-եան, Գալուստ Ահարոնեան, Ենովք Ար-մէն, Սիմոն Տէր-Մարտիրոսեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան:

Վերակազմեալ վարչական խորհուրդը ընտրեց իր դիւանը .— Պ. Պ. Արծրունի Զրբաչեան (առենապետ), Նուպար Քիւ-թաչեան (Բ. առենապետ), Զարմայր Ա. Լիքճանեան (առենադպիր), Բիւզանդ Շահպազեան (Բ. առենադպիր), Ժիրայր Զավզավաթճեան (դանձապահ), Ցարու-թիւն Քէչեան (հաչուապահ), Մեթր. Ժ. Վարժապետեան (խորհրդական):

ԴԻՒԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Եւգինէ Եփրեմեան, Լիբանահայ երի-տասարդ արուեստագիտուհին իր ջուր-ներկերը եւ գանգակործութիւնները կը ցուցադրէ Մայիս 5էն 20 Քլէօպ տէ 4 Վան, 1 Րիւ Կոզլէն (Սէն – Ժերմէն տէ Փրէ): Երեք տարի է իր արուեստը կա-տարելագործած է Փարիզի Գեղարուես-տից Ազգ. վարժարանը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՍԿ» բացառիկ Թիւ, նուիրուած Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին, Ապրիլ 1965, 150 էջ, պատկերազարդ: Պաշտօնաթերթ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսու-Թեան:

Հերոսամարտ տօնեն անոնք որ մինչեւ այժմ չէին տօներ հայկական ղէնքի նման յաղթանակները:

Փոխուա՞ծ են դարերը, փոխուա՞ծ են հոգիները, փոխուա՞ծ են դէրերը, Թէ ... այսպէ՞ս է Հայուն հոգին, — մակըն-Թացութիւն ու տեղատուութիւն:

Աղտոր յօդուած մը ունի « Գրական Թերթը» (16 Ապրիլ), նուիրուած Ուրֆա-յի հերոսամարտին, ստորագրութիւնը՝ Հայրիկ Մուրադեան (զոր սկսած ենք հր-բատարակել):

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՑԱՌԱԶ»Ը

«ՑԱՌԱԶ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (221)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Այսպէս կարելի չէ չարունակել: Եթէ վաղը ճաչելու չկաք, ես անձամբ ձեր ե-տեւէն պիտի պարտցնեմ կերակուրը մին-չեւ որ ուտէք:

— Ժամանակ չունեցայ ,— պատաս-խանեց Տոպօ դաւաթը պարպելով :— Ան-կողնա պատրա՞ստ է:

— Երեք օրէ ի վեր դիշեր ցերեկ պատ-րաստ կեցած է:

— Լաւ, այն ատեն այսօր անկողին կը մտնեմ. (ու նստաւ): Ցուսանք ձեր դատ-կը ծանր վէրքեր չունի:

— Շիտակը դլխուն վրայ խոշոր վէրք մը ունի, միւս հարուածներէն կաչխի վէ-րքերուն բաւական պաչպանած է, վառօդ Աստուծոյ, Անդամներն ալ դիւրաւ կը չարժէ:

— Պատուհապին ի՞նչպէս է:

— Սափրիչը հինդ կոպէկ ոսկի հանեց ուզէն:

— Ողջ պիտի մնա՞յ:

— Սափրիչը ըսաւ Թէ կը մնայ:

— Տիկին, հիմա դուք ալ պառկելու դացէք: Այսօր ես ալ պիտի պառկիմ, պէտք է հանգչիմ: Գիչեր բարի:

Օդին նայեցաւ ու դարձեալ սենեակէն ելաւ:

Նախասենեակին մէջ կախուած էր դի-չերային պինուրական երկար վերար-կուն, վրան առաւ ու քալած ժամանակը կոճկեց: Եւ փութաց Ադեքսանդրի աչ-տարակը քննելու. հոն դաւաւ Գրիգորը մինչ երիտասարդի մը օգնութեամբ կա-չիկ պարկ մը կը տանէր վեր:

— Ա՛ի՞նչ է,— ըսաւ յանդիմանական ձայնով,— դուն դեռ արթո՞ւն ես: Քեզի չէ՞ բամայեցի՞ որ քնանալու երթաս:

— Հրամանը արդէն կատարեցի, տիար հրամանատար ,— պատասխանեց Գրի-գոր,— արդէն քնացայ: Միայն քնկաւ սակայն, Թէ ցօղը Թնդանօթներուն վրայ կ'իջնէ ուստի չոր վառօդ տանիլ կուտամ ամէն կողմը:

Տոպօ լուսաւորող Թնդանօթաձիգին հը-բամայեց.

— Կրակ:

Թնդանօթը չչաց, ապա պայթեցաւ. դնդակը հարիւր դիրկ բարձրութենէն բոց արձակեց ու ճարճատեց, լուսաւորելով բերդին չրջակայքը:

Թրքական բանակը անչարժ էր բերդին չուրջ. միայն պահակները նստած էին ի-րենց տեղերը մինչեւ ականջնին ծածկը-ւած:

Տոպօ հետեւեցաւ Գոռնիմխոսային մին-չեւ եկեղեցւոյ աչտարակը ու դիտեց Թէ ինչպէս կը մաքրէր խոնաւ վառօդը ու խնամքով չոր կը դնէր ու Թէ ինչպէս կը ստուգէր Թէ պատրոյդը, ճնշիչ ցուցը, վառօդի դդալը ու գնդակները տեղերնին ըլլան: Թնդանօթաձիգները հոն Թնդա-նօթներու քով կը քնանային իրենց հաստ վերարկուներուն մէջ պլլուած:

— Հիմա դնա, քնացիր, — ըսաւ Տոպօ: Ու ինքը մինակ հոն մնաց. կեցաւ աչ-տարակին ծայրը Գապա Թնդանօթին քով բաղուկները ծալած: Ու չուրջը տարած-ուող խոր լուսթեան մէջ աչքերը դէպի երկինք բարձրացուց:

Առանց լուսնի, ամպոտ ու ցուրտ դիչեր մըն էր: Միայն քանի մը փոքրիկ պատ-ռուածքներէն կը պլպլային քանի մը սպի-տակ աստղեր:

Տոպօ հանեց գլխարկը ու ծունկի եկաւ աչքերը երկինք բարձրացուցած:

— Աստուած իմ,— մրմնջեց, ձեռքերը ազօթքի միացնելով, — դուն կը տեսնես այս արիւնարբու աւազակներու անթիւ բանակը: Կը տեսնես մեր խարխլած փոք-րիկ բերդը, ու մէջը այս ափ մը ժողո-վուրդը ամէն բանի պատրաստ ... Քու անհուն մեծութեանդ առջեւ այս աչխար-հը ոչինչ է: Ուհ, բայց մեզի համար ա-մէն բան է: Եթէ հարկաւոր է՝ առ մեր կեանքը, մեռնինք մենք, ինչպէս խոտը դերանդիի հարուածին տակ: Միայն այս երկիրը մնայ ... մեր այս փոքրիկ Հուն-դարիան:

Դէմքը դունատ էր ու աչքերէն արցունք կը կաթէր: Եւ արցունքոտ աչքերով չա-րունակեց.

— Տիրամայր, Հունգարիոյ պաչտպա-նը. մեր դրօչակներուն վրայ քու կենդա-նագիրդ կը կրենք: Միլիոնաւորներ կ'ար-տասանեն քու անունդ Հունգարերէն: Ա-ղաչէ մեզի համար:

Ու դարձեալ չարունակեց.

— Սուրբ Ստեփանոս Թագաւոր, նայէ երկնքէն: Տես կորուստի մատնուած քու երկիրդ, քու ժողովուրդդ: Տես Էկերը, ուր տակաւին կանգուն են քու կառուցած տաճարիդ որմերը, եւ ուր դեռ քու լեզ-ուովդ և հաւատքովդ կը փառաբանուի Ա-մենակալը: Ելիր քու երկնային վրանէդ, ով Ս. Ստեփանոս Թագաւոր, ինկիր Աս-տուծոյ ոտքերուն առջեւ: Ով Աստուած, Աստուած իմ, քու սիրտդ մեր հետ Թող ըլլայ:

Կարծես ամպերուն մէջ այդ փոքրիկ պատռուածքը երկնքի պատուհանը ըլլար, ու աստղերը մէջը վառող մոմերու բո-ցերը ...

ԿԵՉԱՌ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

ՄԷզոն – Ալֆորի հաղաքապետարանի սրահին մէջ, կիրակի (9 Մայիս) ժամը 15էն 19

ԱԼԻՍ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ, ՓՕԼ ՍԷԶԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՓԻՐԻԿԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Խումբին անդամները կը խաղան կարճ զուարճալի աքէշներ, եւ մանաւանդ,

Իսի – լէ · Մուլիճոյի *Թատերախումբը կը ներկայացնէ* « ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

Կատակերգութիւն, (*Հեղինակ* Նշան Պէշիկթաշլեան)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական պատուիրակ)

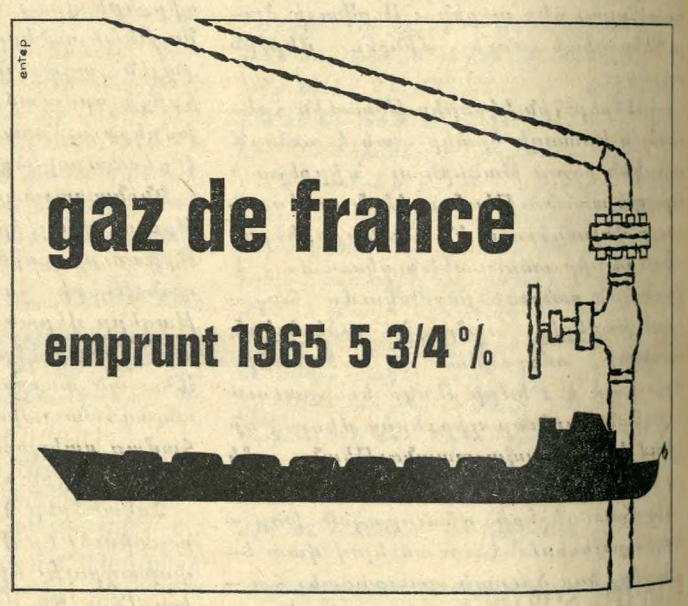
եւ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Նախագահութեամբ ԱՆՏՐԻ ՇԱՄՍՕՆԻ, (*Ֆրանսական Ակադեմիայէն*)

Միջազգային մասնակցութեամբ անուանի Արուեստագիտուհի եւ արուեստագէտներու եւ Ուկրայնական եւ Կովկասեան պարախումբերու :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք

Ապահովել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15, Բիւ Ժան Կուժօն, փարիզ
ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերէն :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Ալպէր Պօղոսեան ողբաց – եալ Տիկին Հայաստան Տէրոյեանի (Ծընեալ Պօղոսեան) մահուան տարելիցի առթիւ մէկ տարուան «Յառաջ» կը նուիրէ իր քեռայրին Յարութիւն Տէրոյեանի :

Ս · ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Տէր եւ Տիկին Ս · Փողհարեան Ապրիլ – եան սպանդին զոհաբերուած իրենց ծնո – ղած եւ բոլոր պարագաներուն յիշատա – կին համար 50 ֆրանք Ս · Թէհլիրեան Ֆօն – տին :

ԾԱՆՕԹ · — Ս · Թէհլիրեանի յուշարձա – ճի հանգանակութիւնը փակուած է : Ասկէ ետք գումարները պէտք է դրկուին ուղղակի Քալիֆորնիա :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻԻ

Շաւիղէն Այրի Տիկին Եւգինէ Զաւուշ – եանի մահուան առթիւ Պ · Պաարիկ Պետ – եան կը նուիրէ տասնակաս Ֆր · «Յառաջ» եւ «Հայաստան» թերթերուն :

Նոյն տխուր առթիւ Պ · Արմենակ Պետ – եան տասը Ֆր · կը նուիրէ Մշակոյթի Տան : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ ԴԱԻՐԱՅԻ ՀԱՅՐ · ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔԸ

Այս կիրակի ժամը 15ին Խսիի, Խրիմ – եան վարժարանը :

Կը նախագահէ ՅԱՐՈՒԹ · ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ Զեկուցում՝ ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆի կողմէ

Սիմոն Ծերոնեան (*Երգ*), Միքիթեան Շիրվանեան եւ Շմաւոն Պալեան (*Նուագ*) :

Տեղական ուժերով երգ, խմբերգ, ար – տասանութիւն : Առատ կերուխում :

Մուտքը ազատ է :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ · Յ · Դ · Նոր Սերունդի հիմնադրու – թեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ · Յ · Դ · Նոր Սերունդի կեդրոնական Ֆրանսայի խում – բերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի Հայերէնի դասընթացքի

Այս Շաբաթ, Մայիս 8, ժամը 21ին, Սալ Մազրնօ, 88 Բիւ տ'Օպաներ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Ու – ղերձ վարչութեան կողմէ : Անակնկալներ, արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, տրա – մախօսութիւն ղեկավարութեամբ Տիկին Ս · Թորոսեանի :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՆԵՐԿԱՑՄԱՑՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբար – ձութեան, մեծ պատրաստութեամբ, քա – ղաքիս լաւագոյն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ պիտի ներկայացուի ժողովրդական օպերէթ

« ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ »Ը

Ղեկավարութեամբ Թրաքօշի
Այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, քա – ղաքապետրանի Թատրոնը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն · — « Մայիս 28»ի տօնակատարու – թիւնը, Մայիս 29ի Շաբաթ երեկոյեան, Սզդ · Տան սրահին մէջ : Մանրամասնու – թիւնները յետագային :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ · — Վասպուրականի Հայր · Միութեան կեդր · վարչութեան կազմա – կերպած Վասպուրականի յաղթական հե – րոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Սվհամպրայի սրահին մէջ :

×

Լիոն · — Ֆ · Կ · Խաչի Լիոնի մասնա – ճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծա – նօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ : Ման – րամասնութիւնները յայտնուած :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԼԻՈՆԻ « ԿՈՄԻՏԱՍ »
ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան :

« Կոմիտաս» երգչախումբի հիմնադիր – րութեան Գ · տարեդարձին առթիւ :

Մայիս 9, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 16էն մինչեւ կէս գիշեր Լիոնի Ազգ · Տան սրահին մէջ, 295 Բիւ Պուալօ :

Ճոխ եւ խնամուած յայտագիր, «Կոմի – տաս» երգչախումբի կողմէ երգ, դեկա – վարութեամբ Պ · Մարքէն Օֆլավի :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ

Խնամեալ պատրաստութեամբ կը ներ – կայացուի «ԵՕԹԱՆԱՄՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱ – ՅՈՒՆ» (պաւէշ) :

Մասնակցութեամբ երգչախումբին ան – դամներուն :— Օր · Մառի Սահակեան, Պ · Պ · Գաբրիէլ Գարիպեան, Մարքէն Օֆ – լազ, Յակոբ Յովհաննէսեան, Կարապետ Թուփայեան :

Որմէ յետոյ կը սկսին եւրոպական պա – րերը, մասնակցութեամբ Փիէռ Ալէն նուագախումբի :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Մուտք 5 ֆրանք :

Տոմսերը կարելի է հայթայթել եկեղեց – ւոյ գրասենեակէն եւ երգչախումբի ան – դամներէն : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԾԱՆՕԹ · — Մայիս 9ին, կիրակի առա – ւօտ մասնաւոր հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս · Յակոբ եկե – ղեցւոյ մէջ՝ երջանկայիշատակ Կոմիտաս Վրդ · ի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ծառա – յող հանգուցեալ քահանաներու, դպիր – ներու հոգւոյն համար : Պատարագի եր – գեցողութիւնը պիտի կատարուի Լիոնի « Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբին կող – մէ, ղեկավարութեամբ Պ · Մարքէն Օֆ – լավի, ընկերակցութեամբ երգեհոնի : Կը նուագէ Ովսաննա Ֆէլլահեան :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ · — Ֆ · Կ · Խաչի Լիոնի մասնա – ճիւղը ընդհ · ժողովի կը հրաւիրէ իր բո – լոր ընկերուհիները, այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Սզդ · Տան սրահը : Կարեւոր օրակարգ :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ · ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
31ՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբ · Շ · ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Լոյս տեսան 1964 եւ 1965 տարիներու թիւերը, երկու հատորով, բովանդակու – թիւնը դեռ պատանդօրէն հետաքրքրական :—

Ա · ՀԱՏՈՐ .— Լենինի սիրահարութիւ – նը (Շ · Նարդունի) : Մխախոտը եւ կինը (Թ · Նալպանտեան) : Բժշկութիւնը մուխ խաւերու մէջ (Տոքթ · Ճէլալեան) : Հայց եւ կին (Ն · Աղրալեան) : Արուեստական կեանք կը ստեղծուի՞ (Եռաստղ) : Շարա – կանի խաղերը (Կոմիտաս վարդապետ) : Արքայից արքան (Վարուժան) : Բժշկ · խորհուրդներ մայրերուն (Եռաստղ) : 40էն եւթ ուշադրութիւն սրտին (Տոքթ · Ազա – տանի) : Սեռային առողջապահութիւն (Փրոֆ · Մարգարեան) : Հայ Թատրոնին սկիզբը (Կ · Մեհեան) : Թատերական յու – շեր (Գ · Զմշկեանց) : Արցունքի պիտու – թիւն (Տոքթ · Շ · Այվազեան) : Սիրակաղ Թո՞ւխ թէ չէկ կ'ուզես (Տոքթ · Գ · Ալ – թունեան) : Հիւանդներուն տաքութիւնը (Տոքթ · Աշճեան) : Պնդութեան մասին (Տոքթ · Պոճուէղ) : Ծերութեան հարցը (Տոքթ · Ասմանազ) : Աղջիկներու եւ տր – ղոց հասակը կ'երկարի (Տոքթ · Պէֆուայն) : Ուխքին սրտին վնասակար (Հայ–Բոյժ) : Բժշկ · հին բառարան (Տոքթ · Քալան – թարեան) : Հայրութեան բնազդը (Ե – ռաստղ) : «Կապոյտ երախաները» (Տոքթ · Շ · Այվազեան) : Ջուրի ծարաւ (Հայ–Բոյժ) : Գարնան եւ ամրան հարբուխը (Տոքթ · Սերոբեան) : Երբ հիւանդ է լեարդը (Մեոիխուս) : Ի փառս ... փու – քին (Տոքթ · Ասմանազ) : Ջուրերու պա – տերազմը (Տոքթ · Աշճեան) : Քոլեսթերո – լը յանցաւոր չէ (Տոքթ · Օճառ) : Քունը (Ս · Լիսիցեան) : Կոճապղպեղ (Յ · Իշխանեան) : Պատերազմի ոսկրախտ (Մետի – քուս) : Քանդակը ինքնաբերաբար բուժելի (Տոքթ · Շ · Այվազեան) : Երախաներու յօդացաւը (Տոքթ · Բամպուճեան) : Դրպ – րոցականները երկրէ երկիր (Քաղհան) : Հարսանիքին չուրջ (Տոքթ · Ն · Ալբուն – եան) : Ինչո՞ւ գաւակ չեն ունենար (Տոքթ · Ասմանազ) : Ուտելու արուեստը (Տոքթ · Լըպոն) : Ի՞նչ պիտենք յօդացաւի մասին (Եռաստղ) : Շաքարախտ (Տոքթ · Կրոլիէ) : Գլխու ցաւը (Տոքթ · Գեղամ Այվազեան) : Բժշկական ճառաքաղ (Հայ – Բոյժ) :

Բ · ՀԱՏՈՐ .— Քիւքիւնեանի տէրտէրը (Ալֆոնս Տօտէ) : Մահը պիտի մխացնէ մեզ (Սօսեաց Տղան) : Տէրտէրին չարախօսը (Ա · Խաճակեան) : Տեղ չհասած նամակ մը (Յ · Մարգարեան) : Պարէզներըը եւ վարդերը (Ալեճուշ) : Գովք Հայաստանի (Թարգմ) : Ազատ սէր (Շահապ) : Հայոց դարձն ի քրիստոնէութիւն (Գ · Ֆիւտրգ – լեան) : Խաղ բառին ծագումը (Տոքթ · Ն · Մարտիրոսեան) : Հայ վէպին ծագումը (Ն · Աղրալեան) : Ժողովուրդներու դադ – թը (Ապանսուր) : Պատմ · հայ մամուլին (Յ · Աբրահամեան) : Հայհոյանքին վեր – լուծումը (Գ · Ձիզմէճեան) : Կիներըը եր – կար՞կ են այսօր (Եռաստղ) : Քանդակըը երկրէ երկիր (Քաղհան) : Ամերիկեան նը – չենի (Յ · Իշխանեան) : Առողջապահական (Տոքթ · Նաւասարդ) : Բժշկ · խորհուրդ – ներ մայրերուն (Տոքթ · Էյքէս) : Ուղեղն ալ կը բուռնի (Եռաստղ) : Սեռային ա – ռողջապահութիւն (Փրոփ · Մարգարեան) : Ալքոլամոլութիւնը (Թ · Նալպանտեան) : Բերնի խոռոչի առողջութիւնը (Հ · Համ – բարձումեան) : «Ես ինքս ...» (Տոքթ · Նիկոլայեւա) : Երբ կը միտէ ... կօխիկին վրայ (Եռաստղ) : Մայրենի լեզու (Ս · Նալպանտեանց) : Վանայ բարբառը (Յ · Տա – պաղեան) : Ակռայի ցաւը (Ոտանաւոր) : Բժշկ · բառարան (Տոքթ · Քալանթար – եան) : Քարացած մարդիկ (Հայ–Բոյժ) : Երկար կեանքի ուղին (Տոքթ · Ա – լան) : Մահը կը մտնէ բերնէն (Փրոփ · Լամի) : Մայրական կաթ երախաներուն (Տոքթ · Աշճեան) : Բժշկութիւնը Խուիթի պիւղին մէջ (Յ · Տուտուխեան) : Մարմա – իրաւունք ունէր (Տոքթ · Շահէն) : Մա – դերուն խնամքը (Ն · Գրիգորեան) : Կրա – կուրի պատրաստութիւն (Եռաստղ) : Ազգ – ութ պատրաստութիւն (Սքրիպեսրու) : Մահը ճամբաներուն վրայ (Քաղհան) : Ստամոքսի խոցին պատճառ – ները (Տոքթ · Քարասօ) : Արմաւի հրաշք – ները (Յ · Գազանճեան) : Մնունդը կ'պատ – ուղեղին վրայ (Եռաստղ) : Ակռայի ցաւ – ամպերուն մէջ (Տոքթ · Միլլէր) Վիպե – րորդ հիւանդութիւն (Տոքթ · Մոճէ) : Լայներակութիւն (Տոքթ · Սերոբեան) : Գառնիի ամրոցը (Գ · Սաղաթելեան) : Նա – խապաշարումներ (Տոքթ · Թուզճեան) : Արեւահարութիւն (Տոքթ · Բամպուճ – եան) : Ի՞նչ է խպիպը (Տոքթ · Մոճէ) : Կնոջ մը երեք հոգերը (Ս · Ոսկեան) : Գլխացաւին պատճառները (Տոքթ · Քէսթէեան) : Բժշկական տաղեր :

Ընթերցողներուն կը թողունք կարդալ եւ բաղդատել օտար բժշկական թերթե – րու հետ :

1965ի երկրորդ հատորը յանձնուած է մամուլին : Նոյնքան ճոխ, հետաքրքրա – կան :

Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք : Արտա – սահման 5 տոլար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՄԱՅԻՍ
MERCREDI
5 MAI
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10299 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.299

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Կ'ԱԻԵԼՆԱՆ

ՁՈՆԸՐՆԻ ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Ս· ՏՈՄԷՆԿԻ ՄԱՍԻՆ

Մինչ ամերիկեան ուժերու թիւը ժամէ ժամ կ'աւելնայ Ս· Տոմէնկի մէջ, հասնե– լով 16·500ի, ձոնսըն յայտարարութիւն մը ըրած է, որ կը ձգտի արդարացնել ի – րենց միջամտութիւնը :

« Մեր երկիրը չուզեր, չի կրնար հան– դուրժել որ համայնավար երկրորդ կա – ռավարութիւն մը հաստատուի արեւմտ – եան աշխարհի մէջ : Ինչ որ սկսած էր իր– եւ ժողովրդավար ուժերու ըմբոստու – թիւն մը ողբերգական երեւոյթ մը առաւ յետագային, այն վայրկեանէն երբ հա – մայնավար դաւադիրներու խմբակ մը, որոնցմէ ոմանք Քասթրոյի դպրոցը կազ– մուած են, չարժումին գլուխն անցան : Կոչ կ'ընեմ աշխարհի բոլոր ազգայիննե – րուն, թող կապ հաստատեն Ս· Տոմէնկի դեսպաններուն հետ եւ նկարագրել տան թէ մեր մառիւնները ինչ սարսափներէ փրկել կը փորձեն առաւելագոյն թիւով մարդիկ »:

Կարգ մը լուրերու համաձայն, առժամ– եայ կառավարութիւն մըն ալ հաստատ – ուած է Ս· Տոմէնկի մէջ :

X ՄԱԿի խորհրդային պատուիրակը կը պահանջէ որ ամերիկեան ուժերը անմի – ջապէս քաշուին : Ֆեւերենկօ աւելցուցած է թէ «ամերիկեան կեղծաւորութիւնը ոչ ոք կը խաբէ »:

X Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն արդէն երկու հազար դիակ կայ Ս· Տո – մէնկի փողոցներուն մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՄՊՈՃ խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Միացեալ Նահանգ– ներուն հետ :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱՅի փարիզ այցելութեան չուրջ զրոյցները սկսած են հոգ դնել : Կ'ըսուի թէ Ալժերիոյ նախագահը կրնայ Փարիզ գալ Մայիսի վերջ :

ՔԱՐԻՋ հասնելէն առաջ, Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Հելու Նասրի հետ ունեցած խօսակցութիւններէն յետոյ, յայտարարած է թէ արաբ պետու – թեան մը ապահովութիւնը հասարակայ թշնամիին դիմաց կարելի կը դառնայ միայն երբ բոլոր արաբական երկիրները համախոհ ըլլան »: Ի պատասխան այս խօսքերուն, Նասր չէշտած է թէ Արաբ Մ· Հանրապետութիւնը անվարան զօրա – վիզ կը կենայ Լիբանանի :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՐԳԻԲԱ տեսակցութիւն մը տալով ամերիկեան Նիւզուիք պար – բերականին, կ'ամբաստանէ նախագահ Նասրը որ «հրամաններ կ'ուղէ տալ արաբ միւս երկիրներուն, մարզիչ յիանապետի մը նման: Ինչ կը վերաբերի մեզի, չի կրնար »: Պուրգիպա յայտարարեց նաեւ թէ Նասր երբեք արաբ ուրիշ երկրի մը կարծիքը առած չէ, դաշնակցային Գեր – մանիոյ Հանրապետութեան հետ խզելէ ա– ռաջ : Լայֆ պարբերաթերթն ալ «արաբա– կան ճայն մը խաղաղութեան ի նպաստ » խմբագրականով մը կը դովէ Պուրգի – պան որ խաղաղ բանակցութեամբ կ'ուզէ լուծել պաղեստինեան հարցը :

ՆԱՅՍԻՆԻ դատավարութիւնը սկսաւ առջի օր: Ծանօթ է քորսիքացի այս «կեն– սաբանը» կը յանգնէր լէօսէմիիբուժումը դատած ըլլալ, հակառակ անոր որ իր խը – նամած քանի մը երիտասարդներ մեռած են :

ՍԱՆ–ՄԱՒՎԱՏՈՐի մէջ երկրաշարժ պա– տահած է : Յարդ 101 մեռեալ կայ, 500 վիրաւոր եւ 4000 վնասուած տուն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՁՈՒՆԻ

Կ'ԸՍԷ ԿԻՒՐՍԷԼ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Մայիս 1 թուականով :

Հանրապետութեան նախագահ ձէմալ Կիւրսէլ ուշադրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ այսօր Հայկական Հարցի մասին, որ երկար տարիներ եաք նորէն երեւան եկաւ : Պատասխանելով լրագրողներուն, նախագահ Կիւրսէլ հետեւեալ դիտողու – թիւնները ըրաւ :

— Մամուլը պէտք եղածին պէս չխորա– գուց Հայկական խնդիրները : Պէտք է դիտնալ թէ հայկական ջարդ մը դոյու – թիւն չունի, Հայերը անսպասելի վայր – կեանի մը մեր բանակը կոնակէն դարկին, համբանները կտրեցին դժուարացուցին հաղորդակցութիւնը եւ բանակին պարա – նաւորումը : Ոչ թէ թուրք բանակը, այլ որեւէ բանակ այս պայմաններուն տակ ստիպուած էր դիմադրել » :

Կիւրսէլ ըսաւ այս առթիւ.

— Հայերը կազմակերպուեցան եւ իմ – բոստացան եւ իրենք տէրի տուին ջարդե– րուն, միայն թէ Հայոց մէջէն հայրենա– սէր անձեր ալ ելած են, եւ անոնք չեն մասնակցած այս խռովութիւններուն : Պատերազմի դաշտին վրայ, տեսայ հայ հայրենակիցներ, որոնք նահատակուեցան մեր հայրենիքին սիրոյն, եւ իմ թեւերուս մէջ հոգի տուին : Ցանցառները ոչ թէ իմ – բոստացողները այլ զանոնք դրդռողներն են :

ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիւրսէլէն առաջ, վարչապետ Իւրկիւպ– լիւ խօսեցաւ Հայկ· Հարցին մասին ծե – րակոյտին առջեւ ·—

Վարչապետ Սուատ Հայրի Իւրկիւպ– լիւ օրակարգէ դուրս խօսեցաւ երէկ Ծե– րակոյտին մէջ եւ պատասխանեց ժողո – վականներու հարցումներուն, բացատրու– թիւններ տալով նոյն ատեն Հայոց ցոյցե– րուն եւ Պատրիարքարանի վերաբերեալ խնդիրներու մասին : Իւրկիւպլիւ ըսաւ թէ կարգ մը օտար երկիրներու մէջ, Հայկա– կան մոլեռանդ կազմակերպութիւններ ցոյցեր եւ հաւաքոյթներ սարքած են ար– դարեւ, բայց կազմակերպիչները իրենց յուսացած չհաջողութիւնը եւ մաս – նակցութիւնը չեն ապահոված, եւ չեն կրցած ազդեցութիւն բանեցնել պէտք եղածին պէս :

— Այս մասին անհրաժեշտ լուսաբանու– թիւններ ստացանք, ըսաւ վարչապետը,— դրդռիչները ոչ մէկ կերպով հասած են ի– րենց նպատակներուն, հայկական ցոյցե – րը արդիւնքն են յուսնական դրդռութիւն– ներուն : Կիպրոսի արտաքին նախարարը ՄԱԿի մէջ խօսած պահուն յուզեց այս խնդիրը եւ առնին տեղեկացանք թէ այս խօսքերուն պիտի յաջորդեն հայկական կարգ մը ցոյցեր : Արտաքին նախարարու– թիւնն ալ չհաջողդռուող պետութիւննե – րուն առնին տուաւ անհրաժեշտ լուսա – րանութիւնները, եւ ճշդուեցաւ թէ կարգ մը օտար պետութիւններ կ'ուզեն Հայերը դործիք ընել իրենց քաղաքական բաղ – ձանքներուն, եւ խնդիրն ալ այս կէտէն կը ծագի արդէն : Գրդռիչներուն նպա – տակն է պատմական իրողութիւնները չա– րափոխելով Թուրք Հանրապետութեան հետ որեւէ կապ չունեցող կարգ մը դէպ– քեր յիսուն տարի ետք վերարծարծել եւ պանոնք չհաջողծել քաղաքական որոշ նպատակներու համար : Այս պարագան չէ վրիպած նաեւ ինչ ինչ օտար թերթե – րու ուշադրութենէն եւ անոնք դործիք չեն եղած այս դիտումնաւոր դրդռու – թիւններուն : Ինչպէս որ իմ հայ հայրե – նակիցներս ալ առնէ մը ի վեր իրենց յայտարարութիւններով եւ հրատարակու–

Օր ը Օրէն

«ՄՈՌՆԱԼՈՒ ԵՆՔ, ՆԵՐԵԼՈՒ ԵՆՔ...»

Լեփ – լեցուն էր սրահը :

Եկած էին եղեռնին յիսնամեակը ոգե – կոչելու : Յայտագիր անգամ կար :

Բեմին վրայ՝ մեծ, ծաղկահիւս խաչ մը : Աջջերը՝ վեց աշտանակներ : Մէջը մոմ :

Լոյսերը մարեցին, մոմերը վառեցին : Ու Այաշի բանտին մութը իջաւ սգաւոր բազմութեան վրայ :

Արծաթափայլ մազերով մամիկներն ու պապիկները ե՛ւ ներկայ էին, ե՛ւ բացա – կայ : Ներկայ էին իրենց միս ու ոսկորով միայն : Իրենց խելքը ուրիշ տեղ էր : Հոն, ուր դիւային ոճիրը գործուեցաւ , օր ցե– րեկով : Աստուծոյ աչքին առջեւ : Աստու– ծոյ ստեղծած արեւին ճառագայթներուն տակ :

Ագռաւին փետուրին չափ սեւ մազերով տղաք կային : Ոսկի վարսերով աղջիկներ կային :

Սեւ հագուստով սգաւորներ կային : Կանանչ – կարմիր հագուստով սգաւոր – ներ կային :

Ու Լացի Գիշերը սկսաւ :

Հոլանի թեւերով աղջիկ մը երգեց հիւ– րընկալ հայրենիքին Ազգային Փառերգը : Փիչ մնացեր էր որ խեղճին մէկը երթար հարցնէր իրեն թէ ո՞ր բազէն ճանկը նե– տեր ու փրցուցեր էր ծաղկազարդ շրջա – զգեստին թեւերը : Բայց , խելօքին մէկը «ուրիշին ազատութիւնը մի՛ բռնաբարեր» սաստեց :

Ցետոյ, բարի աղջիկներու եւ տղոց խումբը երգեց աւուր պատշաճի երգ մը : Շատ լաւ երգեց : Մթնոլորտ ստեղծեց :

Ցետոյ, երիտասարդ մը կարդաց ճառ մը, իր մայրենի լեզուով, որ, ժամանա – կին, իր օրօրոցին գլուխը «Քնի՛ր իմ բա– լիկ» երգողին լեզուն չէր :

Երբեմն, ի՜նչ խելքի մօտիկ բաներ ը – րած է մեր ազգը՝ բնազդաբար, անգի – տակցաբար : Օրինակ, իր մամիկներուն եւ պապիկներուն արվեցուցած չէ անոնց թոռներուն գիտցած լկգուն : Եւ իր այդ հեռատեսութեամբ, խնայած է անոնց՝ շատ մը չլսուելիք բաներ լսելու եւ հաս – կընալու տառապանքը :

Այդ իրիկուն, եթէ ներկայ մամիկնե– րն ու պապիկները հասկնային երիտա – սարդին բարոզը, տասը կաթիլ արցունք աւելի պիտի թափէին :

Որովհետեւ, երիտասարդը խորհուրդ տուաւ «մեռնիլ, ներել, չատել» , որով– հետեւ յիսուն տարի անցեր է այդ օրէն այս օրը :

— Ի՜նչ կ'ըսէ, թարգմանի՛ր նայիմ, տր– դա՛ս ...

— Թարգմանեմ, մամա... կ'ըսէ որ մոռնալու *չէնք* անօրէնը, ներելու *չէնք* անօրէնին եւ...

— Արեւո՛ւդ դուրպան, գաւակս... Հա– պա, հապա՛, ինտո՞ր մոռնաիմ, ինտո՞ր ներեմ, *հարիւրս*... Ի՞նչ դիւրին գործ է մամիկն ու պապիկը խաբելը ...

Ցետոյ, բեմ ելաւ մեծ եկեղեցիի մը մեծ հոգեւորականը : Եւ ըսաւ·

— Ես ձեր խելքին չհասնելիք բան մը պիտի ըսեմ, չզարմանաք... Մոռնալու էք, ներելու էք ... Ուրիշ բան մըն ալ ը– սեմ — ո՛չ ձեր գլխուն պատահածը բան մըն էր, ո՛չ ալ ուրիշ ազգերու գլխուն պատահածը՝ աշխարհի ծնունդէն ասդին ... Ամէնէն մեծ եղեռնը պատահեցաւ եր– կու հազար տարի առաջ, երբ ...

Մնացածը պատմելու պէտք չունիմ :

Բայց, պատմելու եմ ուրիշ բան մը : Աստուծոյ այս պաշտօնեան բերանը ան– գամ չառաւ նիւաղին ազգային անունը : Այնպէս որ ոչ իր մայրենի լեզուին ծանօ– թը հասկցաւ թէ որո՛ւ մասին խօսելու հրաւիրուած էր, ո՛չ ալ իր մայրենի լեզ– ուին անծանօթը :

Ցետոյ, կարմիր թուշերով աղջիկ մը արտասանեց հայաշունչ, հայրենաշունչ բերքուած մը : Ծափի օր չէր , այլապէս երդիքը վար պիտի գար :

Ցետոյ, բեմ հանեցին մէկը, որ հեռու բաղաքէ մը ցատկեր եկեր էր որ ոճիրին ու ոճրագործին մասին, բանե՜ր, բանե՜ր, բանե՜ր պատմէր ե՛ւ մամիկին հասկցած լեզուով ե՛ւ անոր թոռնիկին հասկցած լեզուով :

Ու այս մարդը , իրա՛ւ, շատ մը բաներ պատմեց Վիշապին մասին : Եւ ըսաւ որ հայ ժողովուրդը յաւիտեանս յաւիտենից պիտի չմոռնայ եղեռնը եւ յաւիտեանս յաւիտենից պիտի պահանջէ իր իրա – րաւունքները :

Ցետոյ, աղօթեցին ու «Հոգւոյն հան – գուցելոց» արտասանեցին :

Ցետոյ, մոմերը մարեցին, լոյսերը վառեցին :

Սգաւորները ոտքի ելան : Ու ահա սկսան հոգեշահ զրոյցները՝ մինչեւ դուռ :

Հայոց ազգին հանդէսը աւելի կարճ կը տեւէ քան դուռնէն դուրս ելլելու արա – րողութիւնը :

— Եղբա՛յր, այդ երիտասարդին ըսածը եղա՞ւ ... Ատ ի՜նչ սխալ բաներ ըսաւ : Իր մեծերուն բողոքելու եաք ...

— Եւ պիտի բողոքեաք, սպասէ՛ ...

×

Իմ քաղաքիս մէջ հարցուցին երկրորդ ատենախօսին :

— Ի՛նչ մեզմս պահեմ, այդ օտար հո – գեւորականին բաածին խելքս չհասաւ ... Դո՞ւն ինչ կ'ըսես ... Մարդը «թուրք» բառը բերնէն չհանեց ... Ցաւալի չէ՞ս գտներ ...

— Ցաւալի՞— այո՛... Բայց, ես էզգի պատմեմ տասն անգամ աւելի ցաւալի , տասն անգամ աւելի սրտաճմլիկ բաներ .. Առաջին — մեզմէ մէկը, ըսել կ'ուզեմ մեր ազգէն մէկը, որ մեր յարաճուառնու – թեան անդամ չէ բայց Հայ է, թուղթիկ հաներ է իմ եկած տեղս եւ կը պռոյայ — *Հայուն եւ Թուրքին արիւնը մեեւնոյն ա– րիւնն է Աստուծոյ առջեւ... Մոռնալու ենք, ներելու ենք ...*

— Ի՜նչ կ'ըսես, եղբայր, առասպե՞լ կը պատմես ...

— Երկրորդ — «տեղ մը » — անունը չհարցնես, չեմ տար — ուրիշ «տեղ»է մը պատուիրեր է — «Ի՜նչ կ'ընէք ըրէք , «Թուրք» անունը չարտասանէք »...

×

Բողոք երիտասարդին դէմ՝ կարելի է :

Բողոք եպիսկոպոսին դէմ, թերեւս :

Բայց, որո՞ւ, ո՞ւր պիտի բողոքես , Հայոց ազգ, «Թուրքին անունը չարտա – սանէք» պատուիրողին դէմ :

Ո՞ր մարած ձայնովդ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՅԵՐԸ
1915Ի ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ Կ'ՈՐԵԿՈՉԵՆ

—o—

Ապրիլի այս վերջին օրերուն, ամբողջ աշխարհի մէջ, Հայերը կ'ոգեկոչեն 1915ի ողբերգական դէպքերը, որոնք իրենց ազդին համար կը կազմեն իրական ցեղաս-պանութիւն մը: Աւելի քան մէկ միլիոն հայ, այրեր, կիներ եւ մանուկներ, պիտի բնաջնջուէին իբրեւ սոսկալի պարապա-տներու մէջ,— այդ միտքով Օսմ. կառա-վարութիւնը հրահանգեց արեւելեան Ա-նատոլուի քրիստոնեաներուն զանգուա-ծային աքսորը:

«ՈՉ ՄԷԿ ՅՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԵՂԻ ԵՒ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՄԻՋԵՒ »

Օսմանեան կառավարութիւնը, նախա-դող աշնան պատերազմի մուտ դաշնա-կիցներուն դէմ, առաջին պարտութիւն-ները կրած էր կովկասեան ճակատին վը-րայ : Սուլթանին ենթակայ հայ բնակ-չութիւնը չկարողանալով այլեւս տանիլ անհաչիւ բռնութիւնները, բազմաթիւ վայրերու մէջ ուս ղինուորները դէմա-ւորած էր իբրեւ ազատարարներ :

Կասկածելի այս փոքրամասնութիւննե-րուն կողմէ, ճնշուած եւ զինաթափ, ան-կարելի էր յեղափոխութեան մը սպասել· օսմանեան կառավարութիւնը սակայն պատրուակը օգտագործեց, որովհետեւ յարմար առիթը կը ներկայանար ձերբա-զատուելու համար ժողովուրդէ մը՝ ո-րուն տարիներէ ի վեր ստիպուած էր կարդ մը տարբերական իրաւունքները չնոր-հել՝ Եւրոպայի հարկադրութեան տակ :

Եթէ միայն խնդիրը օսմանեան բանակ-ներու ապահովութեան հետ կապուած էր, բաւական էր քանի մը պարապուխ ձեր-բակալել կամ պատանդներ առնել: Ներ-քին նախարարը սակայն, Թալէաթ պէյ, այդ մասին հեռեւեալ բացատրութիւնը պիտի տար ղերմանացի լրագրողի մը· « Մեզ կը մեղադրեն որ խորութիւն չենք ղրած անմեղ եւ յանցաւոր Հայերուն մի-ջեւ· հաստատապէս անկարելի էր ատի-կա, որովհետեւ անոնք որ անմեղ էին այ-սօր՝ կրնային յանցաւոր դառնալ վաղը»: Ուրեմն, Թալէաթ պէյ հրամայեց զան-դուածային տեղահանութիւնը եւ այնպէս կարգադրեց որ աքսորը վերջնական կատ-րածով :

ԾՐԱԳՐԵԱԼ ՋԱՐԴ ՄԸ

1915 Ապրիլ 19ին, առաջինը Չարդուե-ցաւ Վանի մօտ, Ականցի հայ բնակչու-թիւնը: Յաջորդ օրը սպանութիւնները տարածուեցան Վանի մէջ՝ վալի ձեվտէ-թի չանքերով, որ յետագային «Բաշղա-լէի պայտար» պիտի յորջորջուէր՝ «ա-պըստամբ »ներու կրունկներուն պայտ դամել տալուն : Ապրիլ 24ին, Պոլսոյ Հայ մտաւորականութեան տարապուր-թեամբ պիտի սկսէր պարտադրուած դաղթը ամբողջ ազգի մը:

Անգլիական Կապոյտ Գիրքը, խմբա-գրուած 1916ին Լորտ Պրայսէն եւ պատ-մաբան Առնոլտ Թոյնպիէն մեծ մասով զուիցերացի, ամերիկացի եւ ղերմանացի վկաներու օժանդակութեամբ, կը պարու-նակէ եղեռնագործում մը որուն ընթեր-գումը դրեթէ անհանդուրժելի է: Աքսոր-եալները ծրագրուած կերպով ենթարկը-ւեցան ցուրտին, սովին, ամէն տեսակի խժդժութիւններու, ուղեկից զօրա-խումբին սպանիչ քմայքներուն : Մար-բերդէն վտարուած հինգ հազար Հայերէն 213 հոգի հասան Հալէպ եւ Էրզրումի 19 հազար աքսորեալներէն՝ 11 հոգի միայն :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՃԻՐԸ

Օսմանեան կառավարութիւնը փորձեց արգարանալ երբեմն՝ առարկելով թէ զործած էր զերմանական բանակին ցուց-մունքով: Զգուշացուած իր հիւպատոս-ներէն եւ քաղաքացիներէն, որոնցմէ ո-մանք, ինչպէս Հալէպի մէջ փրոֆիէսէօր Նիէփակէ, մեծ արիւթիւն մը ցուցաբե-րեցին, հարցաքննուած ընկերվարական երեսփոխան Լիբնեխտէն, Ռայխսթակի մէջ, զերման կառավարութիւնը, յամե-նայն դէպս, մերժեց «միջամուխ ըլլալ օսմանեան կայսրութեան ներքին զործե-րուն » :

Օսմանեան կարգ մը կառավարիչներ, ինչպէս Իզմիրի մէջ Րահմի պէյ, Պաղ-տատի մէջ Սուլէյման Նազիֆ պէյ եւ Ֆա-իք Ալի պէյ Քէօթահիայի մէջ՝ ցուցաբե-րեցին ջարդերուն ընդդիմանալու ուժն ու քաջութիւնը· ուրիշներ՝ Անգարայի, Հալէպի եւ Էրզրումի մէջ՝ ջանացին հրա-մայուած տարողութեան սաստկութիւնը մեղմացնել : Բազմաթիւ Թուրք քաղաքա-կիներ թէ քիւրտ պիւզացիներ, իրենց անձն իսկ վտանգելու գնով, հայ ընտա-նիքներ փրկեցին : Աքսորէն վերապրող-ները հիւրընկալութիւն զտան արաբական երկիրներուն մէջ: 1916 Նոյեմբերի իր յայտարարութեամբ Մէքքէի Շէրիֆը Հիւսէյն՝ մեծ հօր հայր Ցորդանանի Հիւ-սէյն թագաւորին, մարդկութիւնը հրա-ւիրեց դատապարտելու «Հայերուն վրայ զործադրուած վայրագութիւնները, վայ-րագութիւնները՝ զորս իսլամի սուրբ օ-րէնքը կրնայ միայն դատապարտել» :

Թէեւ կոչ ըրած էին ցեղային եւ կրօ-նական մոլեռանդութիւններուն եւ յա-ջողած էին զանոնք լաւագոյնս գրգռել , 1915ի ցեղասպանութիւնը սակայն ոճիրն է կառավարութեան մը՝ պետական պե-րագային չափ հրէշային զազափարէն մո-լորած : Այս ոճիրհումը պէտք չէ ամ-փոփուի անմեղ գոհերուն հանդէպ արգար մեծարանքի մը մէջ միայն: Աշխարհը տակաւին չատ դժբախտ փոքրամասնու-թիւններ ենթադրեալ ապստամբներ կը նկատէ : Երբ չատ ուշ չէ տակաւին , հարկ է մարդկային խիղճը պաշտպան կանգնի անոնց զատին:

ՓԻԼԻՊ ՌՈՆՏՈ

(Լա Քրուա, Ապրիլ 23)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— 5000 ՀԱՅԵՐ ՔԱՆԸՊԻԷՒԻ ՎՐԱՑ: ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ՝ ՀԱ-ՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒ – ԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵՐ ԱԶԳ· ՍՈՒԳԻ ՄԱՍԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆ ԵՂԱՒ՝ ՄԱՐՍԻ – ԼԻՈՅ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մեծ չուքով կատարուեցաւ հանդիսու-թիւնը որ պատմական պիտի մնայ Մար-սէյլի հայ կեանքին մէջ . հանուր Հայու-թիւնը, միացեալ ճակատով, կարկապա-տութեամբ եւ պատկառանքով խոնարհե-ցաւ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակնե-րուն սրբազան յիշատակին առջեւ ... : Սարսուռ կ'անցնէր վերապրող ժողո-վուրդի մը հոգիէն՝ ի յուշ այն ողբերգա-կան չրջանին ուր՝ Հայու անմեղ զաւակ-ներուն արեւը խափանեցաւ՝ ցեղասպան Թուրքիոյ անօրակելի բարբարոսութեամ-բը ... : Երբ արմատախիլ կը կարծէին , ահա վերընձիւղած է այսօր՝ ընտիր ժո-ղովուրդ մը որ փարած իր ազգ· սրբու-թեանց ու կեանքին, կը չարունակէ քա-լել՝ իր հայրերուն եւ եղբայրներուն հետ-քերն ի վեր :

Անցեր է յիսուն տարի եւ ժամանակը չէ կրցած մաշեցնել ոգին , ամբողջ ժողո-վուրդ մը ոգի է՝ պահանջելու համար իր արդար իրաւունքներուն հատուցու-մը ... : Հինգ հազարի հասնող պատկա-ռելի թափօր մը, եկած լեցուցած էր քաղաքի կեդրոնական պողոտան որ վե-րածուած էր փոքրիկ Հայաստանի մը ...:

Սրահի մուտքին, պատուի կեցած էին՝ արենուշ եւ զայլուկները: Երիտասարդաց կարզադիր յանձնախումբը կարզապահու-թեան կը հսկէր՝ զրուատելի փութկո-տութեամբ : Մեղուաջան աշխատանքի լծուած էին՝ տիկնանց խումբեր, կապոյտ Խաչ եւ հայ օրիորդներ : Հանրութեան տրամադրութեան տակ զրուած էին , յիսնամեակի առիթով, Մխիթարեան Հայրերու պատրաստած՝ զեղեցիկ չքա-նչանները — «Հաւատքի եւ հայրենիքի նահատակներուն — 1915 » մակագրու-թեամբ :

Քափիթոլի հսկայ սրահն ու օթեակնե-րը կը հեծէին՝ բազմութեան ճնշումին տակ· տեղ ձգելու տեղ չկար, եւ ժողո-վուրդն հետեւեցաւ հանդիսութեանց՝ անորոշանկի եւ օրինակելի կարգապահու-թեամբ· սխալ է ըսուածը, թէ՝ անկարգ է Հայը ... :

Հանդիսութիւնը զրուած էր՝ երեք յա-րանուանութեանց պետերուն հովանաւո-րութեան տակ, ներկայացուցչական ժո-ղովի բացման՝ Առաջնորդարանին մէջ , Արտաւազդ Եպիսկ· յայտնած էր թէ՝ կղերականութիւնը զործօն դեր պիտի չունենայ հանդիսութեանց մէջ : Առա-ջին չարքի վրայ բազմած էր՝ թեմիս Ա-ռաջնորդ Արտաւազդ Թրթռեան չորքն ունենալով՝ երկու համայնքներուն պետ-րը — Հ· Յովհ· Ծ· վ· Զուհաճեան եւ պատուելի Աբրահամեան : Կային նաեւ՝ պատ· Պարսումեան, Գեր· Գուրգէն վար-դապետ եւ քահանայ հայրերը: Ներկայ էին՝ Գերպ· Լալիէ պատուելի՛ Մարսէյ-լիոսթելինա, ներկայացուցիչ՝ քաղաքա-պետ Պ· Կասթոն Տըֆէռի, Օբ· Ռաբիւ-լի, Պ· Ֆրանսիս Լէնհառ, Պ· Թրենց՝ Պ· Մառեսքա, ընդհ· քարտուղար՝ Մարկ· կային Իրաւանց Պաշտպան Լիկային, Գնդ· Մօնթակառ, Ֆրանսուա Պիչոնէ, փօլ Սերմօլաս եւ Մարսէյլի Փլասի եւ Այրուճիի հրամանատարը , ոստիկանա-պետը եւայլն:

Ժամը 9·45ն էր, վարդապետը բացա-յատ ու բեմին ճակատը, հսկայ եւ պա-տատի մը վրայ երեւցաւ՝ մեծադիր « Յարղանք՝ մեր անմոռանալի նահա-տակներուն», 1915 – 1965: Միւս կողմը, Ֆրանսերէն, «1·500·000 Հայ նահատակ-ներու յիշատակին»: Խօսնակը, Արամ Ճի-խիկեան, բացաւ հանդէսը եւ յոռնկայ-սրահն ունկնդրեց՝ վերացած ու անչըշ-ուն: Շօփէնի մահերգը զոր նուագեց՝ Օբ· Քէ-ստէճեան :

Խօսք՝ Վեր· Մառչանի.— Սրտառուչ-բան մը ունի զոհերու յիշատակութեան ձեր հանդիսութիւնը· մենք եւս ունե-ցանք՝ բարոյական եւ մարմնական սպի-ներ՝ կոտտացող վէրքերու: Ձեր սուգին մէջ կ'ապրի դեռ տատապանքի ոգին որ արդարութեամբ պէտք է պահպան ...:

Գերպ· Լալիէ.— Սիրելի եւ պատուա-կան ժողովուրդ, սրտանց կը մասնակցի ձեր սուգին, ամէնուղ հետ եմ ... : Սար-սափելի էին այն չարգերը որ տեղի ունե-ցան՝ յիսուն տարի առաջ: Ու կէս զար-յետոյ՝ վրէժ չունինք, սիրոյ եւ եղբայ-րութեան ոգին կրեներ մեր մէջ ... : Մնա-ցէք խաղաղութեամբ եւ ապնեցէք՝ ձեր զոհերուն քաղցր յիշատակը : Թող զուր չանցնի՝ ձեր հայրերուն զոհարերութիւ-նը ...»:

Բեմ հրաւիրուեցաւ՝ հանդէսին նախա-զահը, Պ· Գեղամ Սայատալեան, ֆրան-սահայ, բանաստեղծ, որ կարդաց իր նո-ւիրամուած ճառը՝ Ֆրանսերէն եւ հայերէն: — « Շնորհակալութիւն բոլոր Ֆրանսայի եղբայրակիցներուն որ եկան յարգելու յիշատակն անոնց որ ինկան՝ հաւատքի եւ հայրենիքին համար: Ցիսուն տարի ան-ցած է՝ եւ տիեզերքի խիղճը չդրծեց՝ ի նպաստ մեր դատին ... : Մոռրդածու-թեանց երկար չարքով մը, պատմական ըրաւ ահաւոր ոդբերգութեան եւ հրաւ-րեց հայ երիտասարդութիւնը որ համե-րաչխ գործակցութեամբ, չարունակ վառ պահել՝ Հայութեան ջահը »:

Պատչամ էր նաեւ՝ դեսպանութեան բաժինը· արտասանուեցաւ՝ Սիամանթո-յէն՝ «Կախաղանի վրայէն» : Օր· Մի-նեան մեներգեց՝ «Կռունկը»: Վանիկ Նազարեան արտասանեց՝ Եղիշէ Չարեն-ցի զասական քերթուածը « Գովք Հայա-

Չին չարքի վրայ բազմած էր՝ թեմիս Ա-ռաջնորդ Արտաւազդ Թրթռեան չորքն ունենալով՝ երկու համայնքներուն պետ-րը — Հ· Յովհ· Ծ· վ· Զուհաճեան եւ պատուելի Աբրահամեան : Կային նաեւ՝ պատ· Պարսումեան, Գեր· Գուրգէն վար-դապետ եւ քահանայ հայրերը: Ներկայ էին՝ Գերպ· Լալիէ պատուելի՛ Մարսէյ-լիոսթելինա, ներկայացուցիչ՝ քաղաքա-պետ Պ· Կասթոն Տըֆէռի, Օբ· Ռաբիւ-լի, Պ· Ֆրանսիս Լէնհառ, Պ· Թրենց՝ Պ· Մառեսքա, ընդհ· քարտուղար՝ Մարկ· կային Իրաւանց Պաշտպան Լիկային, Գնդ· Մօնթակառ, Ֆրանսուա Պիչոնէ, փօլ Սերմօլաս եւ Մարսէյլի Փլասի եւ Այրուճիի հրամանատարը , ոստիկանա-պետը եւայլն:

Ժամը 9·45ն էր, վարդապետը բացա-յատ ու բեմին ճակատը, հսկայ եւ պա-տատի մը վրայ երեւցաւ՝ մեծադիր « Յարղանք՝ մեր անմոռանալի նահա-տակներուն», 1915 – 1965: Միւս կողմը, Ֆրանսերէն, «1·500·000 Հայ նահատակ-ներու յիշատակին»: Խօսնակը, Արամ Ճի-խիկեան, բացաւ հանդէսը եւ յոռնկայ-սրահն ունկնդրեց՝ վերացած ու անչըշ-ուն: Շօփէնի մահերգը զոր նուագեց՝ Օբ· Քէ-ստէճեան :

Խօսք՝ Վեր· Մառչանի.— Սրտառուչ-բան մը ունի զոհերու յիշատակութեան ձեր հանդիսութիւնը· մենք եւս ունե-ցանք՝ բարոյական եւ մարմնական սպի-ներ՝ կոտտացող վէրքերու: Ձեր սուգին մէջ կ'ապրի դեռ տատապանքի ոգին որ արդարութեամբ պէտք է պահպան ...:

Գերպ· Լալիէ.— Սիրելի եւ պատուա-կան ժողովուրդ, սրտանց կը մասնակցի ձեր սուգին, ամէնուղ հետ եմ ... : Սար-սափելի էին այն չարգերը որ տեղի ունե-ցան՝ յիսուն տարի առաջ: Ու կէս զար-յետոյ՝ վրէժ չունինք, սիրոյ եւ եղբայ-րութեան ոգին կրեներ մեր մէջ ... : Մնա-ցէք խաղաղութեամբ եւ ապնեցէք՝ ձեր զոհերուն քաղցր յիշատակը : Թող զուր չանցնի՝ ձեր հայրերուն զոհարերութիւ-նը ...»:

Բեմ հրաւիրուեցաւ՝ հանդէսին նախա-զահը, Պ· Գեղամ Սայատալեան, ֆրան-սահայ, բանաստեղծ, որ կարդաց իր նո-ւիրամուած ճառը՝ Ֆրանսերէն եւ հայերէն: — « Շնորհակալութիւն բոլոր Ֆրանսայի եղբայրակիցներուն որ եկան յարգելու յիշատակն անոնց որ ինկան՝ հաւատքի եւ հայրենիքին համար: Ցիսուն տարի ան-ցած է՝ եւ տիեզերքի խիղճը չդրծեց՝ ի նպաստ մեր դատին ... : Խորհրդածու-թեանց երկար չարքով մը, պատմական ըրաւ ահաւոր ոդբերգութեան եւ հրաւ-րեց հայ երիտասարդութիւնը որ համե-րաչխ գործակցութեամբ, չարունակ վառ պահել՝ Հայութեան ջահը »:

Պատչամ էր նաեւ՝ դեսպանութեան բաժինը· արտասանուեցաւ՝ Սիամանթո-յէն՝ «Կախաղանի վրայէն» : Օր· Մի-նեան մեներգեց՝ «Կռունկը»: Վանիկ Նազարեան արտասանեց՝ Եղիշէ Չարեն-ցի զասական քերթուածը « Գովք Հայա-

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

—o—

Արդարեւ, հետեւեալ առաւօտ ժամը ութին փաստաբանները տեղեկացուցին այն կառքին մէջ որ յատկացուած էր ի-րենց : Ուրիչ կառքի մը մէջ նստած էր ընդհանուր զատախազը , մինչ ոստիկա-նական վերատեսուչը զրաւած էր ամե-րիկեան կառք մը :

Մահապարտուս թափօրը ճամբայ ելաւ: Բարձրանալով Սէն Միչէլի ծառուղին , հասան Փորթ ա'Օրլէան եւ անկէ բռնեցին արուարձանի ճամբան :

Ճամբու ընթացքին անցորդները հետա-քրքրութեամբ կը դիտէին կառքերու չա-բանը, ճանչնալով անոր մէջ տխրահռչակ Թափօրը: Ճամբու ընթացքին բոլոր քա-ռուղներէն հսկողութեան տակ առնուած էին ոստիկանական ուժերու կողմէ :

Կառքերը կանգ առին Ֆրէնի բանտին դրան առջեւ, սպասելով դուռներու բաց-ուելուն : Բանտին կառավարիչը խումբը դիմաւորեց առանց բառ մը արտասանելու եւ ակղները առաջնորդեց դէպի մահա-պարտներու մասնաբաժինը :

Ներքնայքներուն մէջէն Թափօրը կը յա-ռաջանար մռայլ ու մահատիպ դնացքով մը, մինչ իրենց ոտնաձայները դժնէ ար-ձագանք մը կը յարուցանէին սալայատակին վրայ :

Բոլոր խցիկներուն դուռները փակուած էին: Բացառաբար բանտարկեալներուն նախաճաշը չէր տրուած եւ անոնք իրենց խցիկներուն մէջ ծուարած էին անչարժ : Մէկ անդամի համար չէին լսուեր չղթա-ներու մահափիճա չչուկները :

Լաւալի խցիկին առջեւ կանգ առին : Երկու բանտապահներ կանդնած էին դր-ան աջ ու ձախ կողմերը: Ներքնայքին մէջ, պատէն կախուած էր կապոյտ գծա-ւոր այն համազգեստը, զոր Լաւալ պի-տի զգենուր իր դնդապահարման պահուն:

Բանտապահներէն մին բացաւ խցիկին դուռը:

Դրան սեմին կանդնած , ընդհանուր զա-տախազը Մորնէ արտասանեց աւանդա-կան խօսքերը .

— Փիէր Լաւալ, քաջ եղէք ...

Լաւալ երկարած էր իր անկողնին վր-րայ, երեսը պատին դարձուցած : Երբ ներս մտան, իր պաշտպան փաստաբան-ները տեսան որ Լաւալ աւելի եւս մխրը-ճուելով անկողնին մէջ, զլուխը խօթեց վերմակին տակ, այն տպաւորութիւնը թողլով որ կարծես կը մերժէր հեռանալ անկողնէն :

Նոտ, զարմացած այս տեսարանին, եւ սահմռկած այն հեռապատկերէն թէ ըս-տիպուած պիտի ըլլային Լաւալը բըռ-նութեամբ առաջնորդել դէպի կառափ-նատ, մօտեցաւ անոր եւ ուսին զարնելով, քաւ ուժգին չեչտով մը .

— Պարոն նախագահ, ձեզի համար, ձեր փաստաբաններուն եւ մանաւանդ պատմութեան համար , քաջ եղէք ...

Լաւալ պատասխանեց .

— Այդ խօսքերը այլեւս ի զուր են ին-ծի համար ...

Եւ իր ձախ թեւով աւելի վերցնելով վերմակը, բոլորովին ծածկեց իր դէմքը: Նոտ , դոչեց .

— Կը խնդրեմ, Պարոն նախագահ, քիչ մը արժանաւորութիւն ... ձեզի համար այլեւս ոչինչ մնացած է քան արժանա-վայել կերպով մեռնիլը ...

Այս խօսքերուն վրայ, Լաւալ դլուխը դուրս հանեց վերմակին տակէն եւ նե-կանները տեսան որ Օպերվիլիէի քաղաք-պետի իր եռագոյն ժապաւէնը Լաւալ փաթթած էր իր վզին: Աչքերը ունէին ա-պակիի մը տեսքը, մինչ իր բաց բերնէն դուրս կուգային տարօրինակ հռնդիւն-ներ: Վերմակին տակէն դուրս ելլող իր ձեռքէն վար ինկաւ յանկարծ փոքրիկ սրուակ մը ու դնաց դլորել խցիկին մէկ անկիւնը :

Դիպաննիչ Տոքթ· Փոլ խոյացաւ, վեր-ցուց դետնէն սրուակը, հոտոտեց պահ մը, ու արտասանեց .

— Սիանիւր ...

Հրամայեց որ կանչեն հիւանդապահ-հիները, քննեց ցաւերու մէջ գալարուող մարմինը, ապա, առնելով անոր բազկի բակը, յայտարարեց .

— Քանի մը վայրկեան միայն ունի ապ-րելու ...

Պաշտօնական այս մարդիկը պահ մը սահմռկեցան: Մահավճիռին դործադրու-թեան ընթացքը խանգարուած էր այս մի-ջադէպով : Այս յանկարծական անչար-ժութեան պահուն, Նոտ նշմարեց անգա-նին վրայ ձգուած երկու թուղթի թեր-թեր: Առաւ զանոնք ու սկսաւ կարդալ բարձրաձայն :

Առաջինը ուղղուած էր իր բանտապա-հներուն չնորհակալութիւն յայտնելով ի-րենց հանդէպ ցոյց տրուած մարդասի-րութեան համար, երկրորդին մէջ կը դրէր .—

« .. Հիմա այլեւս որեւէ տարակոյս չունիմ թէ սպասող վախճանին նկատ-մամբ: Ըօրաւար տը Կոլ չվարանեցաւ իմ սպանութեանս հրամանը արձակելու· Այս եղածը վճիռի մը դործադրութիւնը չէ, որովհետեւ դատավարութիւնը ոչ-նական չէր : Առեւանին առջեւ փակվե-լէ, հիմա կ'ուզեն մարել ձայնս յան-ւիտենապէս : Կը վախնան որ խօսի...

ԻՒՊԻՐ ՓՈՂ

(5 Շար·)

տանի», Գ. Պապեան՝ «Մենք» : Օր. Ժառնէր Դաւիթեան երգեց «Կարօտի նամա – կը» ընկերակցութեամբ երեք նուագա – ծուներու : Տէրոյեան երգեց «Հայաս – տան»ը չունչով : Օժտուած խմբավար Թաֆֆի Սվաճեանի ղեկավարութեամբ , երկտեղ երգչախումբը երգեց՝ « Տէր Ո – ղորմեա»ն : Բեմին վրայ երեւցաւ՝ Դ. Վարուժանի «Հայրենիքի ոդին» արտա – սանող երկտեղ խումբը :

Ասոք՝ Ժ. Նալպանեանի — երիտասարդ սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչնե – րէն,— խղճամտօրէն, խմաւորութեամբ մշակուած , դասաւորուած, երկար պատրաստողական մը որ խոր տպաւորու – թիւն թողուց՝ բազմահազար ունկնդիրը – ներուն վրայ :Քանի մը տող՝ « Հնորհա – կալութեանց ցանց մը ֆրանսական իշխա – նութիւններէն, Վիէնէն Վալանս ու Մարսէյլ : Ոգեկոչում մտաւոր փոգան – դին — Վարուժանի, Սիամանթոյի, Զօհ – րապի եւայլն : Թէ՝ Թուրքն ինչպէս հիմ – նական եզանակով կատարեց՝ բնաջնջման դարհուրելի, դժոխային գործը : Նախ՝ գլուխը, յետոյ՝ մարմինն ու հոգին. եւ թէ՝ ինչպէս հիմնայատակ կործանեց՝ ա – մէն ինչ որ արտայայտութիւնն էր մեր ցեղին ճարտարութեան եւ ստեղծագործ ուժին ... :

Օր. Տ. Յովհաննէսեան արտասանեց՝ ինքնակիր , փրանսերէն քերթուած մը— «Ոգեկոչում նահատակաց» :

Փրոֆ. Գառնիկ Ալիքսանեան (դասա – խօս՝ «Քարիւղի Ազգ. Բարձրագոյն վար – ժարանին» մէջ) : Մանուկ էի՝ երբ կախա – նի տեսայ Պոլսոյ մէջ. մանկութիւնս ա – հաւոր ցնցում մը ունեցաւ այդ զարհուրելի ոճիրին դէմ, բայց ամէնէն զարհուրելին ու հակամարդկայինը կատարուեցաւ՝ 1915 թուին : Ցիսուն տարի լացինք՝ բայց կը տեսնինք թէ չէ կրնսուած . ուրիշ կայ որ մեզ կը լեցնէ՝ լոյսով եւ հաւատա – քով : Փառաւոր է մեր անցեալը, փառա – ւոր է մեր ներկան՝ իր արժէքաւոր դէմ – քերով. պատահիկներ յիշեց մեր զրահան հին զոհարներէն : Խօսեցաւ նաեւ՝ Ֆրան – սերէն :

Ռաֆֆի Սվաճեանի երգչախումբը եր – գեց՝ «Տէր, կեցո զու զՀայս»ը : Մարսէյ – լի գաղութին անունով, «Եղեռնի» յանձ – նախմբին կողմէ հեռագիր յղուեցաւ Ֆրանսական Ազգ. Նախագահ Զօր. Ժո կոլի, Միացեալ Նահանգներու նախագահ Ճոնսընի, Մանկ ընդհ. քարտուղար Ու. Թանի , Ցարհ. Միութեան նախագահ Ա – նաստաս Միկոյեանի եւ Ցարութիւնեանի :

Հանգէպ ուրեմն խօսեցաւ՝ Ապրիլեան Ե – ղեռնի Ցանձնախումբին նախագահը, վե – րապատուելի Ցարութիւն Հէլվաճեան : Տեղն է հոս յայտնել թէ՝ ինքն էր որ աշ – խատանքի լծուեցաւ՝ ջերմագին նուիրուե – մով եւ անընկճելի կամքով, յաջողու – թեամբ պահպանելու համար ՝ յիսնամեակի այս նուիրական ծոնակատարութիւնը :— Ըսաւ՝ « Այսօր տրամութեան օր է բայց ուրախ ենք որ միասնաբար գործակից – ցանք: Գաղթաշխարհն ու Հայրենիքը մե –

ՅՈՒՇԵՐ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

1915Ի ՍԱՐՍԱՓԻ ԷՋԵՐԷՆ

—o—

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւ – նը Զատկուան առթիւ պիտի տար իր տա – րեկան աւանդական ինջոյքը, բայց Զատ – կի ծօնը մտնելով Ապրիլեան սուգի ամի – սին մէջ, ուղեցինք հրաժարիլ խրախ – ճանքներէ , ողեկոչելու համար մեր իւր նահատակները :

Մեր այդ ինջոյքը տեսի կ'ունենայ կի – րակի 9 Մայիս, Թրիմեան զպրոցը, Իսկ :

Ահա այս առթիւ պիտի ներկայացնեմ հակիրճ պատմութիւնը : Այս հայկական խոշոր աւանը հազարի չափ բնակիչ – ներամբ Սերաստիոյ քաղաքէն հարիւր մէկ քիլոմեթր հեռու, չորս կողմերէն չրջա – պատուած վանքերով ,— Ս. Նշան, Ս. Յակոբ, Անապատի վանքը եւ Սերաստիոյ ճամբուն վրայ Խաչքարը ու Ս. Վասիլա կոյսի ուխտատեղին : Իսկ գիւղին ծայրը իր Աստուածամայր քարաչէն եկեղեցին :

Սարսափի տարիներուն այս գիւղը ու – նեցաւ մի քանի մեծ դէմքեր, մին գրչի եւ դէնքի մարդ, միւսը անզրադէտ , բայց կատարեալ դիւանագէտ :

Գրչի եւ դէնքի մարդը կը կոչուէր Ֆա – տասւուր Կառոտեան : Փոքր հասակին կ'որ – բանայ, ուշիմ եւ կարիճ պատանի , գիւղը գինք կը գրկէ Կարնոյ Սանասար – եան վարժարանը : Կատարեալ ուսում ա – ռած կը վերադառնայ հայրենի գիւղ , կը դառնայ Սերաստիոյ Աբրամեան վար – ժարանի տնօրէն , նոյնպէս տնօրէն անա – պատ վանքի որբանոցին :

1915 Ապրիլ ամսուն, քաղաքի եւ չրջա – կայքի կասկածելի դիմաւոր Հայերը կը սկսին բանտարկել : Կառոտեան կը փըն – արտուի : Կը փախչի հերոս Մուրատի

ՏԵՍ ԵՏԵՒ

գի հետ են՝ այս նուիրական աշխատան – քին ... : Ուրախ ենք որ Հայրենիքի մէջ մէկուկէս միլիոն ծառ կը տնկուի՝ նա – հատակաց անմոռաց յիշատակին : Էջմիա – ծին եւ Անթիլիաս կոնդակ գրկեցին տա – րագիր Հայութեան որ խոնարհի անոնց անթառամ յիշատակին առջեւ » : Վերա – պատուելի Հէլվաճեան հրաւիրեց բազմա – հազար Հայութիւնը որ խաղաղ թափօրով մը յառաջանայ դէպի մահարձանը որուն վրայ ծաղկեպսակ պիտի դնէ : Ապրիլեան Եղեռնի Ցանձնախումբին քարտուղարը՝ Վահրամ Կ. Միսթիք՝ յանուն Մարսէյլի համայնքին : Բազմահազար Հայութիւնն ուղղուեցաւ դէպի մահարձան որուն վը – րայ դետեղուեցաւ՝ չքեղ ծաղկեպսակ մը ժամը 12ին :

Ցարգանք նահատակներու անթառամ յիշատակին :

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԻՍԹԻՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅ ՉԷ ՉԱՐԴՈՒԱԾ»

—o—

Թուրք ծանօթ հրապարակագիրը Նիպա – մէտտին Նազիֆ կը գրէ .—

— Մասալ մըն է այն վերապրումը թէ չորս միլիոն Հայեր ջարդուած են : Այս յերիւրանքը 1918ին Անգլիան էր որ հա – դորդած էր Իսթանպուլի մէջ, Նեմրուտ Մուսթաֆա փաշայի պատերազմական տեսանին : Այդ օրերուն բանջարեղէն ջարդելու պէս մահավճիռներ կը տրուէ – ին, օրինակի համար տեսանք թէ Պօղոս – լեանի գայմագամ Ֆէյմալ պէյ Պայազիտի հրապարակը ,այժմու Համալսարանին առջեւ, օր ցերեկով կախաղան հանուե – ցաւ, որպէսզի Զօր. Հարինկթընի էֆյֆը տեղը երթար :

Չորս միլիոն Հայ ջարդուեր է եղեր : Այո, բնական է որ ջարդուողները եղան, բայց ոչ չորս միլիոն : Մր. Ալէն, որ Հա – րինկթընի նման անգլիական պործակալ մըն էր, ուրս պործակալ Մուրատովի հետ գիրք մը գրած է, ուր կ'ըսէն .

— «՝ 1914ին, աշխարհի վրայ Հայոց բնակչութեան թիւը չորս միլիոնի մօտ էր, երկու միլիոնը՝ Թուրքիա, եօթը հա – րիւր հազարը՝ Ռուսիա, երեք հարիւր հազարը՝ Իրան կ'ապրէին, մնացեալը ցրուած էր աշխարհի չորս կողմերը » :

«ԲՈՒՆ ՋԱՐԴՈՒՈՂԸ... ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԵՆ»

— Ես կը ճանչնամ , կ'ելրակացնէ Նի – գամէտտին Նազիֆ,— բուն ջարդուող ազգը, որ իսկապէս ցեղասպանութեան, ժեննօսիտի փոթորիկի մը բռնուած է :

խումբին միանալու համար : Տասնեակ մը ընկերներով կուռի կը բռնուին Թուրք դինուորներու հետ, ընկերներէն մի քա – նին կուռի մէջ կը զոհուին, ինք եւ մնա – ցածները կը փախչին : Կուպայ կ'ապաս – տանի ծննդավայրը Դաւրա, իր ազգա – կաններուն մօտ : Բայց աւաղ հետապնդ – ումներէն չազատիր :

Թրքական զօրքը կուպայ կը պաշարէ դիւղը, լեռնային թնդանօթները կը պո – ռան պատսպարուած տունը կը փլչէ : Ա – պաստարանէն կը վազէ դուրս, դէնքը ձեռքը կը կրակէ, ի վերջոյ կը նահատակ – ուի :

Երկրորդ դէմքը մեր դիւղապետը Ստե – փան Ասլանեան : Պատանի հասակին ծը – նողացը հետ կ'երթայ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքը ուխտաւոր , ուր կ'ազօթէ ծնող – դիր եւ Աստուած իրեն տուաւ անուշ լե – զու մը : Ցետագային Ստեփան իր այդ լեզուով չատեր փրկեց : Աքսորէն առաջ օգնութեան հասաւ ազգասէրներուն : Ե – րեք հարիւրը միչտ հաց կը թխէին սուվ մատնուած ազգակիցներուն համար :

Մայիս 9ին Դաւրացին պիտի ողեկոչէ երբեմնի կեանքը :

ՆՇԱՆ ՀԱՑԹԱՑԵԱՆ

Ազգ մը որ հինգ դարէ ի վեր իր գրաւած հողերուն վրայ ապրող բոլոր ազգութիւն – ները եւ իր հպատակները պահպանած է իրենց լեզուով, կրօնքով, աւանդութիւն – ներով, եւ հինգ միլիոնի կորուստ տը – ւած է Աղրիանկէն մինչեւ Եգիպտոս , Զաթալճա, Շքոտրա, Միթրովիչա եւ Եանիա : Լոկ Զանազդալէի ասպատակու – թեան դէմ խոթանպուլ տուաւ երեք հա – րիւր չորսուն հազար երիտասարդ եւ լու – սամիտ կեանքերու կորուստ մը , 1915 – ին : Հաչիւը դուք ըրէք, ջրանցքը որքա՞ն մրկեց , կաղդուան որքա՞ն հալեցուց ,կով – կասը որքա՞ն սառեցուց , Դաչնակը որ – քա՞ն ջարդեց , կալիցիան քանի՞ սառե – ցուց , քանի՞ հարիւր հազար կերաւ եւ սո – վը , թիֆիւսը քանի՞ միլիոն կոտորեցին : Ցետոյ Իզմիրի , Փոլաթլըի մէջ, անզէն եւ անպաչտպան քանի քանի հողիները բնա – ջինջ եղան :

ՄԵՆ ԵՂԵՌՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԷՋ

Ենի կագէթի Նիւ Եորքի Թղթակիցը կը դրէ հայկական խնդիրներու մասին.—

« Ամերիկայի մէջ ամէն կողմ խաթիւ կը չարունակուի Թրքութեան դէմ բաց – ուած հայկական պայքարը : Դաչնակցու – թեան կողմէ տպուած պրակները միլիո – նաւոր Ամերիկացիներու տուները կը մտնեն , հեռատեսիլները, ձայնասփիւռ – ները, թերթերը մեծապզործ բարբաջանք – ներով կը լեցնան , ընդդէմ Թուրքերուն : Հայերուն Թուրքերու կողմէ ջարդուելուն յիսնամեակին առթիւ, Պոսթընի մէջ կազ – մուած է յանձնախումբ մը, որ այդ պը – րակները բաժնած է Գոլոմպիոյ Հար – վըրա, Նիւ Եորքի համալսարանները : Ամէն ուսանողի նամակատուփը մտած է : Տասնեակ հազարաւոր Ամերիկացիներ ներկայ կը գտնուին Հայերու կողմէ բե – մադրուած արիւնոտ թատերախաղերու ներկայացումին : Կիպրոսի խնդրին առ – թիւ Թուրքիոյ դէմ գործող Ցոյներն ալ միացած են Հայերուն, որոնք բազմաթիւ թերթերու խմբագիրները իրենց ափին մէջ առած են, եւ երեւակայական Թուա – նշաններ հրատարակել կուտան, իբր թէ Թուրքերը մկկուկէս միլիոն Հայ ջարդեր են , հետեւաբար պէտք է որ Ամերիկա դադրեցնէ իր օդնութիւնը՝ Թուրքիոյ :

Նոյնիսկ Ուոշինկթընի Թուրք մամուլի կցորդ Ալթէմուր Գրլըճի մէկ յօդուածէն, որ հրատարակուած է « Ուոշինկթըն Փոսթ » թերթի մէջ, զանազան խմաս – ներ կը հանեն .— Տեսէք, Թուրք մամու – լի կցորդն անդամ կ'ընդունի տարագրու – թեան դէմքը : Այս առթիւ թերթերու մէջ կ'երեւին նորէն Ունեւորութեան Տուրքի, վեց – եօթը Սեպտեմբերի վերաբերեալ տեղեկութիւնները :

Միւս կողմէ, Թուրք քարոզութեան կազ – մակերպչութիւնը չափազանց տկար է դժբախտաբար, հանդիսատես կը մնայ այս ամէնուն դէմ » :

Իսկ ՃիւմհուրիյէԹի Թղթակիցը կը հա – ղորդէ Պէյրութէն (սպահանդէսէն առաջ գրուած) .—

Կիրակի առաւ, ժամը 8·30էն սկսեալ Լիբանանի զանազան վայրերէն եկած Հա – յերը խումբ առ խումբ պիտի ժամանեն Պէյրութի Սթատը, երկու հազար ինք – նաչարժերով եւ հինգ հարիւր օթօպուս – ներով, անցնելով քաղաքին չրջակայ պո – ղոտաններէն: Փոխադրական միջոցները պիտի զարդարուին վերտառութիւններով եւ ազգերով :

Հայոց ինքնաչարժերու մէջ այժմէն դե – ղեցուած են խորհրդանչական նկարներ , ուր կ'երեւին երեւակայական Հայաս – տանի մը քարտէզները, արեւելեան նա – հանդներով միասին, նաեւ Թուրք մը՝ որ ֆէսին վրայ աստղ ու մահիկ կը կրէ եւ այդ երկրին կ'երկարէ ձեռքը, իսկ հայ երիտասարդ մըն ալ արդելք կ'ըլլայ եւ կ'ըսէ .— Այստեղ Հայաստան է :

Հայոց յուչահանդէս – միթինկին, ամ – բողջ Լիբանանի քաղաքական կուսակցու – թիւնները ներկայացուցիչ պիտի դրկեն :

Հայերը Ապրիլեան Ջարդերու յիչատա – կին զրոչմաթուղթեր ալ հանած են :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզի Աո չաթաթաթերթը վերջերս հրատարակած է Զարեհ Մուրթաֆեանի լաւագոյն գործերէն՝ «Զարդը» հետեւեալ տողերով.— Գլուխ գործոց մը զոր գծած է արդի մեր մեծագոյն նկարիչներէն մին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Տոպօ աչքերը սրբեց ու թնդանօթի փայտին վրայ նստաւ : Խոր մտածու – թեան մէջ ինկած անչարժ կը դիտէր բեր – դը չրջապատող մթութիւնը :

Թրքական բանակը մեզմ խմբոցով կը քնանար : Բիւրաւոր մարդոց չունչն կը դղրդար օդը :

Տոպօ բազուկը թնդանօթի փողին կըր – թընցուց. դլուխը բազուկին վրայ կախ – ուեցաւ. քնացաւ :

ԺԷ.

Ախոռներու քովերէն աքլորի մը ձայն կուկուլիկուն լսուեցաւ, յետոյ անմի – ջապէս հասա կուկուլիկու մը : Արեւելեան կողմը բաց մոխրագոյն ժապաւէն մը կը բաժնէր սեւ երկինքը բլուրներէն :

Աբջալոյա կը ծագէր :

Վարը կարծես երկրի դուդճերը չար – ժէին, ընդարձակ հեռաւորութեան մը մէջ մեզմ չխչխկոց մը սկսաւ : Երկրին երեսը սեւ ալիքի մը նման կը չարժէր, ու չըխ – չըխկոցն ու ադմուկը երթալով աւելի կը զօրանային : Արդէն ադմուկին սկսան խառնուիլ զանազան ձայներ եւ երբեմն երբեմն մեզմ սուլիչի ձայներ : Հորիզո – նին մոխրագոյն ժապաւէնը երթալով կը լայննար, ու երկնքին վրայ դիչերուան մթութիւնը թափանցիկ քօղի մը թե – լատեսութեան փոխուեցաւ :

Արդէն իսկ տեսանելի սկսան ըլլալ վա – րը դրօչներու չարժումները, փաթթոց – ներու սպիտակ խումբերը, ու դէպի եր – կինք ցցուող բարակ սանդուխները, ո – րոնք ատամնելով դէպի բերդ կը մօտենա – յին :

Արեւելեան կողմը երկինքը արագօրէն կը լուսաւորուէր, մոխրագոյնի տեղ վար – դագոյնը գրաւեց, ու ցրուող ցուրտ չա – մանդագէն սկսան երեւնալ բերդին ան – ծածկ աչտարակները ու խորտակուած պարիսպները :

— Տէր իմ, — բսաւ Պոռնեմիսսա :

Ու ձեռքը Տոպոյի ուսին վրայ դրաւ :

Տոպօ ցնցուեցաւ եւ արթնցաւ :

— Գրիդոր, դո՞ւն ես :

Ակնարկ մը նետեց ծածանող թուրք բազմութեան :

— Արթննալու փոյթը հնչեցնել տուր :

Աչտարակին փողը սկսաւ հնչել. անմի – ջապէս ութ փողեր ալ պատասխանեցին անոր :Զէնքեր սկսան չաուաչել, դժոխոց ու մարդկային ձայներ ամէն կողմը : Ար – տաքին բերդին խրամներուն մէջ ալ չար – ժումը սկսաւ : Զինուորները աչտարակ – ներու եւ պարիսպներու վրայ չարուե – ցան :

Տոպօ ձի ցատկեց ու արչալոյսի մեզմ լոյսով դիտեց ամէն կողմէն Թրքական բանակին դիրքերը :

Ետեւը՝ պալատին կողմը, լեցուած էին ամէնէն չատ :

—Եթէ պարիսպ սկսին ելլել, ռումբերը տեղացուցէք, — կը կարգադրէր Տոպօ :

Քրիստափոր, զինակիրը, հրապարակին վրայ հանդիպեցաւ հրամանատարին , Թրքական կարճ երիվարի մը վրայ նստած էր ու մութ կապոյտ տաք վերարկու մը հագած :

— Բարի լոյս, տիար հրամանատար : Զրահը բերե՞մ :

— Ոչ, անմիջապէս ներս կ'երթամ :

Բայց ներս չգնաց. ամբողջ ամբոխ կը սուրար տեսնելու համար թէ ի՞նչպէս կը պատրաստուին :

— Խիտ տեղերը միայն կրակեցէք, — ըսաւ հրացանաւորներուն, — կարեւորը հրացից ռումբերն են :

Ապա նորէն գոչեց .

— Նախ սպասեցէք որ Թուրքերը իրենց թնդանօթները արձակեն, յետոյ միայն գլէք պարիսպներուն վրայ :

ԿԵՉԱՄ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ապրիլեան եղեռնին առիթով «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն.— Ֆոնթէյ – նէն, Մարի Թադեւոսեան՝ տասը ֆրանք, Պօրտոյէն Արմենուհի Քիւլճեան 20 :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վ. Գաբրիէլեան, Օր. Ռոզէթ Գաբրիէլեան, Տիկին Տանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տանտիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երեկոյ, մօր, զաւկին եւ քրոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ Կարապետ եւ Արմենակ Յովհաննէսեանի յիշատակին, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Ի պիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան եւ մասնաճիւղերու, Տէսինի եւ Վիէնի, այս կիրակի հոգեհանգիստ եւ պաշտօն պիտի կատարուի բոլոր դիւցազնամարտերուն մէջ ինկած մեր զոհերու յիշատակին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեանի :

Սարտարապատի, Արարայի, Զէյթունի, Սասունի, Ուրֆայի, Շապին Գարա-Հիսարի, Համընի, Այնթապի, Մարաշի, Ագատոյի, Տարօն-Մալնոյ ձորի, Ֆըն-տըճագի, Աւրպատականի, Վասպուրականի կանի : Վերոյիշեալ չրջանի հայրենակից-ներէն կը խնդրուի որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն մեր անմոռանալի նահատակներու յիշատակը :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ ԴԱԻՐԱՑԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔԸ

Այս կիրակի ժամը 15ին Խսիի, Խրիմեան վարժարանը :

Կը նախագահէ ՅԱՐՈՒԹ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

Զեկուցում՝ ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ կողմէ

Սիմոն Ծերոնեան (*երգ*), Միքրիճեան Շիրվանեան եւ Շմաւոն Պալեան (*նուագ*) :

Տեղական ուժերով երգ, խմբերգ, արտասանութիւն : Առատ կերուխում :

Մուտքը ազատ է :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի
Հայերէնի դասընթացքի

Այս Շաբաթ, Մայիս 8, ժամը 21ին, Սալ Մազըօ, 88 Բիւ տ'Օպաձեր :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Ուղերձ վարչութեան կողմէ : Անակնկալներ, արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, տրամախօսութիւն ղեկավարութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ ՎԱԼԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, մեծ պատրաստութեամբ, քաղաքիս լաւագոյն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ պիտի ներկայացուի ժողովրդական օփերէթ

« ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ »Ը

Ղեկավարութեամբ Թրաքօչի

Այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, քաղաքապետարանի թատրոնը

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՋԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին
Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆՈՒԻՐ

Տիկին Մարի Յարութիւնեան իր ամուսնոյն Յակոբ Յարութիւնեանի մահուան տարելիցին առթիւ, յիսուն ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին : (Տառնալ « Յառաջ»էն) եւ տասը ֆր. « Յառաջ»ի բարեաւաճման :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Մելիքեան 20 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, ի յիշատակ Տիկին Տիգրանուհի Կարապետեանի :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԼԻՈՆԻ « ԿՈՄԻՏԱՍ »
ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան :

« Կոմիտաս» երգչախումբի հիմնադրութեան Գ. տարեդարձին առթիւ :

Մայիս 9, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 16էն մինչեւ կէս գիշեր Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Բիւ Պուալօ :

Ճոխ եւ խնամուած յայտագիր, « Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ երգ, ղեկավարութեամբ Պ. Մարքէն Օֆլազի :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ

Խնամեալ պատրաստութեամբ կը ներկայացուի « ԵՕԹԱՆԱՄՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱ – ՅՈՒՆ» (դաւեշտ) :

Մասնակցութեամբ երգչախումբին անդամներուն .— Օր. Մառի Սահակեան, Պ. Պ. Գաբրիէլ Գարիպեան, Մարքէն Օֆլազ, Յակոբ Յովհաննէսեան, Կարապետ Թուփայեան :

Որմէ յետոյ կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ Փիէռ Ալէն նուագախումբի :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Մուտք 5 ֆրանք :

Տոմսերը կարելի է հայթայթել եկեղեցւոյ գրասենեակէն եւ երգչախումբի անդամներէն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԾԱՆՕԹ.— Մայիս 9ին, կիրակի առաւօտ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ՝ երջանկայիշատակ Կոմիտաս Վրդ.ի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ծառայող հանգուցեալ քահանաներու, դպիրներու հոգւոյն համար :Պատարագի եր-ղեցողութիւնը պիտի կատարուի Լիոնի « Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մարքէն Օֆլազի, ընկերակցութեամբ երգեհոնի : Կը նուագէ Ովսաննա Ֆէլլահեան :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10·30ին, « Մէլբերկրականի Կոմիտէի » նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի զօրավար

ՄԱՔՍԻՄ ՎԷՅԱՆԻ

յիշատակին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԿԱՐԱ. – ՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ :

OUVERTS TOUTE L'ANNEE

L'ANDALUCIA

LA PLUS JOLIE CONTREE
ET LA PLUS TYPIQUE
DE

L'ESPAGNE

VUE MAGNIFIQUE :
— PLAGE A 50 MÈTRES —
MONTAGNES à 1000 MÈTRES

PLUSIEURS CHALETS :
CONFORT MODERNE
SOLEIL ASSURÉ

— *PRIX MODÉRÉS* —

Pour tous renseignements s'adresser :

m. SANDROSSIAN
35, Rue des Saules
P A R I S - 18.
a partir de 17 heures
Tél. : CLI. 69-58

ԿՈՉ ՇԱԻԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի ազատագրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ Շաւիլի քաղաքապետութիւնը կազմակերպած է յիշատակի այցելութիւն մը տեղւոյն պատերազմի զոհերուն յիշատակին Անծանօթ զինուորի յուշարձանին այս Շաբաթ առաւօտ ժամը 10ին :

Այս առթիւ մեծ եղեռնի յիսնամեակի Շաւիլի յանձնախումբը որոշեց իր մասնակցութիւնը բերել այս յիշատակի այցին պատշաճ ծաղկեպսակով մը ի յիշատակ մեր մեծ նահատակներուն : Կը խնդրուի Շաւիլի եւ շրջականերու հայրենակիցներէն որ հոծ բազմութեամբ ներկայ գտնուին որոշեալ ժամուն Շաւիլի քաղաքապետարանի առջեւ եւ երկիւղածութեամբ հետեւին թափօրին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի ցերեկոյթ – պարահանդէսը Յունիս 13ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— « Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահին մէջ, բացառիկ յայտագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. « Քրիստափոր » խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (7 Մայիս) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, այս Չորեքշաբթի, ժամը 16ին, Ազգ. Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԼ ՖՈՐՎԻԼԻ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մէզոն – Ալֆորի Քաղամասպետարանի սրահին մէջ, կիրակի (9 Մայիս)
ժամը 15էն 19

ԱԼԻՍ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ, ՓՕԼ ՍԷԶԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Խումբին անդամները կը խաղան կարճ զուարճալի սքէչներ, եւ մանաւանդ, Իսի – լէ · Մուլինոյի *թատերախումբը կը ներկայացնէ « ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »*

Կատակերգութիւն, (*Հեղինակ* Նշան Պէշիկթաշլեան)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական պատուիրակ)

եւ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Նախագահութեամբ ԱՆՏՐԷ ՇԱՄՍՕՆԻ , (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)

Սիրայօժար մասնակցութեամբ անուանի Արուեստագիտուհի եւ արուեստագէտներու եւ Ուկրայնական եւ Կովկասեան պարախումբերու :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք

Ապահովել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15, Բիւ Ժան Կուժօն, փարիզ ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզեան չրջանի մասնաճիւղերէն :

« ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Իր 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է հայկական պարերու բացառիկ երեկոյթ մը :

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. ՓԻԷՐ ԿՕՐՕՆԻ
(Ատենապետ Ֆրանսական Մշակութային Ֆօլքլօրիկ խումբերու)
եւ ղեկավարութեամբ Տիկին ՅԱՄԻԿ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

Մայիս 9, կիրակի ժամը 20·45ին
PALAIS DE LA MUTUALITE
24, Rue St-Victor, PARIS (5e) — Métro : Maubert-Mutualité

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տեղերը դիմելով հետեւեալ հասցէներուն.—

H. KUTNERIAN, 11 Square Alboni, PARIS (16e) — Tél. : TRO. 03-18
R. BAKERDIAN, 35 Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32 Rue de Tré vise, PARIS (9e) — Tél. : TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21 Rue Saulnier, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 16-88
H. PALOUYAN, 43 Rue Richer, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 25-46

Տոմսերու գին.— 5, 8, 10 եւ 15 ֆրանք

Առնուվիրէն օթոբար կը մեկնի ժամը 19·30ին: Կանխաւ արձանագրուիլ Նիկոդոսեանի, 121 Ավընիւ Ռոբի – Պարպիւս :

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
ՕԴԱՑԻՆ ՁԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ

2 Օր Մոսկուա 15 օր Երեւան

Մեկնում 26 Օգոստոս, Վերադարձ 12 Սեպտեմբեր
Հայաստան այցելելու լաւագոյն ժամանակը :

Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար :

Գին 2080 ֆրանք մէկ անձի համար

Դիմել կազմակերպիչի հասցէին
PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde — St-Jérome — MARSEILLE - 13e
Tél. : 62-85-10 C. C. P. 914-04 Marseille

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ՄԱՅԻՍ
JEUDI
6 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10300 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.300

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐԸ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՀԱՅ ԿԸ ՀՐԶԱԿԷ

ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԱՊՐԻԼ 24Ը ԿԸ ՀՐԶԱԿԷ ՏՕՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ԿԸ ՄԱՂԹԷ ԸՆԴԼԱՅՆԵԱԼ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՎ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՄԸ

(Սեփական թղթակցութիւն « Յառաջ »ի)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Միլանոյի եւ Իտալիոյ Հայութեան ո – գեւորութիւնը իր պատմնակէտին հա – սաւ Հայ Տան մէջ, երեկոյեան պատա – րագին եաք: Հայութիւնը , Տումոյի հո – գեպարար արարողութիւնը ճաշակած , դիմեց դէպի Հայ Տուն : Քիչ ետք հասաւ նաեւ Գերդ. Աղաճանեան, Համայեակ վրդ. կէտիկեան՝ Աբբահայր Մխիթարեանց վենետկոյ, բազմաթիւ միաբաններ վե – նետիկէն, Հռոմէն, Միլանաւորէն կ'ըն – կերակսան Գեբպ. կիրակոսեան եւ Գաֆ – թանճեան վարդապետ : Զգօն Սրբազան Առաջնորդ Միլանոյի Հայոց , արդէն տեղ պրաւած էր պատուոյ աթոռներուն վրայ : Հանուրին խանդավառութեան եւ ծափող – ջոյններուն մէջ սրահ մտաւ Միլանոյի Աբք. Գերդ. Միլանաւորը, կարդինալ Գոլոմպօ : Սրահը ամբողջ լի էր ամէն կողմէ հասած Հայերով :

Իտալերէն ողջոյնի խօսք հիւսեց, Տոքթ. Արամայիս Սրապեան, նախագահ իտալահայ Մշակութային Միութեան , խանդավառ եւ հայորդիի տաք չունչով , որուն խոհոյն պատասխանեց Գերդ. Գո – լոմպօ :

ԳԵՐԱԶԱՆՑ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԳՈԼՈՄՊՕ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԻ

Շնորհակալ եմ ձեր ողջոյնի հրաւէրին համար: Ձեր արարողութիւնը Տումոյի մէջ, ձեր հաւաքոյթը այստեղ լինի խոր – հրդածել կուտայ՝ թէ կայ ժողովուրդ մը, որ կը հաւատայ կեանքէն աւելի բար – ձրը արժէքի մը: Մեծ դաս մը կուտաք դուք, որ կրած էք տեղահանութեան սար – սափը, որ կրած էք չարդի ահաւոր սր – հաւիրքները: Ձեր նահատակները իրենց մահով – –եւ ի՜նչ մահ — հոգեկան սր – ժէքներու քարոզիչներն են: Ու մենք , Միլանցիներս , շնորհակալ ենք ձեզի :

Այս երեկոյ, Տումոյի արարողու – թեան ընթացքին, իմ պատուանդանիս բարձր դիրքէն մեծ դժուռնակութեամբ եւ յուզումով հետեւեցայ ձեր պատարագին: Կրնամ վստահեցնել որ Տումօն չատ քիչ անգամ այսքան ծովածաւալ բազմութիւն կը հաւաքէ իր կամարներուն տակ: Ու – րախակից եմ ձեզի որ այսքան փառա – պանծ անցաւ հոգեւոր ձեր հանդէսը :

Ու հիմա ահաւասիկ ձեր Տան մէջ եմ : Գիտա մը ըրի այս իրիկուն: Չէի դիտեր թէ այսքան մօտիկ Տումոյի Աատուածած – նին, անոր հովանիին տակ, Տուն մը ու – նիք դուք : Սիրով եկած եմ հոս ու հր – պարութեամբ, նահատակներու եղբայր – ներուն ու քոյրերուն մէջ: Կը հիանամ ձեր վրայ, որ հեռու եւ վտարուած ձեր բնիկ հայրենիքէն, հայրենիքը կը կրէք ձեր սրտերուն մէջ. այսպէս միացած ի – բարու, միշտ պատրաստ օգնելու իրարու : Այս իրիկուընէ դիս ալ հայ նկատեցէք իրրեւ ձեզմէ մէկը (ծափեր. կեցցէ մեր կարդինալը): Դուք ձեզ օտար մի դրաք նկատեցէք է :

Ուրախ եմ նաեւ որ հոս կայ ձեր ազգին մէկ մեծ պատակը, Գերդ. Աղաճանեան, ո – րուն համբաւը ծանօթ է ամէնուդ : իր խօսքերը կ'աւարտէր ջերմ մաղ – թանքներով բոլոր Հայութեան եւ յատ – կապէս Գերդ. Աղաճանեանի, համակրան – քի արտայայտութիւններով

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՅՈՐՁԱՆՔ

Իսկոյն խօսք կ'առնէր Սահակ Սրապեան, Իտալահայ Միութեան նախագահը , եղական մեծաշնորհ կը նկատէր Միլա – նոյի Հայութեան համար Գերդ. Աղաճան – եանի ներկայութիւնը այս հանդէսին , ո – րուն առընթեր Գերդ. Գոլոմպօ , իր այն – քան հայասիրութեամբ մեր ողեւորութիւ – նը կ'անմահացնէ :

Ապա խօսքը ուղղելով Գերդ. Աղաճան – եանի, զայն կը դրուատէր իրր մեր ազգի բնարելագոյն զաւակներէն մէկը, որ Ա. – խալցխայէն եկած էր կեսարներու եւ Ա – ռաքելներու մայրաքաղաքին մէջ հայ ազգին հանճարը փայլեցնելու եւ ի սպաս դնելու համայն մարդկութեան, եթերնե – րու մէջ բարձրացնելով մեր ազգին անու – նը : Արդարեւ, յարեց Ս. Սրապեան, Հայ Ազգին մեծագոյն յատկութիւնն է տալ դիտնալ, գոհուիլ, առնելէ աւելի :

Անապատներէն դարձանք մենք, չարու – նակեց , ու պայքարելով, յարատեւ աշ – խատանքով դիրքերու հասանք եւ ահա Հայութիւնը դարձեալ կուտայ : Կուտայ ինչպէս Գալուստ Կիւլպէնկեան, որուն հարստութեան 96 առ հարիւրը կը ծառա – յէ օտարներուն, մշակութային եւ գիտա – կան նպատակներու :

Աւարտելով՝ մաղթանքի դեղեցիկ փունջ մը ձօնեց Գերդ. Աղաճանեանի, անոր ա – րեւշատութիւն եւ փայլուն գործունէու – թիւն մաղթելով :

Ապա խօսք առաւ Հայ Տան նախագահ Պ. Երուանդ Հիւսիսեանի, որ ողջունեց Գերդ. Աղաճանեանը յանուն բոլոր ներկաներուն :

Իտալիոյ Հայոց Մխիթեան քարտու – ղար Բժ. Տիգրան Ալեքսանեան կարդաց բազմաթիւ հեռագիրներէն մէկ քանին. Ի – տալիոյ հինգ նախարարներ իրենց մաս – նակցութիւնը կը բերէին այս հանդիսին , որոնց մէջ Թաւիանի (Ներքին) , Անտ – րէոթթի (պաշտ.) , Գոլոմպօ (Ելմտա – կան) :

Ողեւորութեան մէջ դարձեալ ուրի և – լաւ Պ. Սահակ Սրապեան, ու նուիրեց Գերդ. Աղաճանեանի Թանկարժէք սուրբ սկիհ մը, յիշատակի արձանագրութեամբ, հայցելով որ Կարդինալ Աղաճանեան իր սուրբ պատարագներուն մէջ յիշատակէ մեր խնկելի նահատակները :

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ

Նախ Իտալերէն խօսքը կ'ուղղէ Գերդ. Գոլոմպոյի : Այս հանդէսը կը պարտինք ձեր վեհանձն սրտին, որ լայնօրէն բացիք Հայերուս առջեւ, եւ Միլանոյի հայ հա – մայնքին հրաւէրը ըրիք ձեր հրաւէրը , տուիք մինչեւ անգամ ձեր աթոռանիստ Մայր եկեղեցին: Հուսկ տուիք նաեւ ինք – դինքնիդ Հայ Տան մէջ : Տուիք նաեւ մե – ղի ձեր ազնիւ ու հայրական խօսքը, սքր – տագեղ ձեր ղպացումներուն հաղորդ ըրիք մեզ Հայերս : Շնորհակալ ենք սրտագին ու կը մաղթենք երկար ու երջանիկ տա – րիներ, լի բազմաբեղուն գործունէու – թեամբ ու վաստակներով : Մենք ալ այ – սօր աղօթեցինք ձեզի համար, ձեր թեմին պայծառութեան համար : Միլանօն եր – կու մեծ Պապեր տուաւ վերջին տարինե – րուս : Պիոս ԺԱ. Պապը , որ իր ամառա – նոցի դղեակը տրամադրեց Ժամանակին հայ որբերուն (բուռն ծափահարութիւն). եւ հուսկ ներկայ Պապը Պօղոս Զ. որուն

ՓԱՐԻԶԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

« Թաս » գործակալութեան հետեւեալ հեռագիրը հրատարակած է «Սով. Հա – յաստան» թերթին մէջ (26 Ապրիլ) .–

Փարիզի հայ համայնքն այս օրին նշում է Թուրքիայում Հայերի ողբերգական կո – տորածի 50րդ տարեդարձը : «Դա 20րդ դարու ցեղասպանութեան առաջին յան – ցագործութիւնն էր, ասուած է այդ տա – րեդարձին նուիրուած ցոյց կազմակեր – պած կոմիտէի յայտարարութեան մէջ : Դրա հետեւանքով զոհուեցին օսմ. կայս – րութեան հպատակ մէկուկէս միլիոն Հա – յեր » :

Երէկ երեկոյեան փլէյել դահլիճում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ժողով, որ – տեղ ճառերով հանդէս եկան հայկական տարբեր միութիւնների ներկայացուցիչ – ները : Այդ ժողովի մասնակիցներն ըն – դունեցին բանաձեւ , որով այն կարծիքն են յայտնում, որ այնպիսի յանցագոր – ծութիւններ, ինչպիսին մարդկանց դան – դաճային բնաջնջումն է, չեն կարող մոռացութեան տրուել :

Երկար կեանք կը մաղթենք : Չեզի ալ երկար օրեր եւ յարատեւ պայծառու – թիւն :

Ապա հայերէն կ'ուղղուէր բոլոր ներ – կաներուն : «Ցուզումով կ'ուզեմ իմ խո – րին դնահատանքս յայտնել այս փառա – պանծ ազնակատարութեան յաջողութեան համար, որով ոչ թէ սուգի, այլ յաղթա – նակի տօն մը դարձաւ Ապրիլ 24ը : Յաղ – թանակի՝ հայ ազգի յաւերժութեան եւ մեր անխախտ հաւատքին : Ապրիլեան բիւ – րաւոր վկաներու նահատակութիւնը չա – րունակութիւնն է Վարդանանց պատե – րազմի մարտիրոսներուն, որոնց արիւնին առջեւ մեր անդերազանցիկ պատմիչը ե – դիչ դեղեցիկ խորհրդածութիւն մը կը կատարէ, զոր ես ալ այսօր կ'ուզեմ ձեր ուշադրութեան յանձնել : Չուգութիւն է մայր բարեաց , անզուգութիւն ծնող չարեաց : Մխիթիւն, սէր, այս է որ մեզ կը բարձրացնէ , ամէնքս անխտիր եղ – բայրօրէն , մեր մարտիրոսներու սուրբ արիւնով մկրտուած, սիրենք դիրար , ա – մէն մէկը նկատելով իրրեւ մասնիկ մը մեծ Հայութեան : Այո, արժանի ենք ապրելու իրրեւ ազգ, նաեւ ընդլայնած հայրենիքի մը մէջ, ընդլայնած սահման – ներով հայրենիքի մը մէջ (բուռն ծափեր) ուր թագաւորէ սէրը, եւ Հայը ապրի իր ընդհանուր կորովով իրրեւ ստեղծա – պաչտ եւ Քրիստոսասէր ժողովուրդ , յաղթանակէ յաղթանակ բարձրանալով :

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՓՈՒՆ – ԲԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՕՍԻ

Ատենապետ Ճամպելլի խօսք առնելով, իսկոյն Հայերը նկատեց Իտալիոյ եւ Մի – լանոյի քաղաքացիները, որոնք իրենց աշ – խատանքի համապարծակութիւնը կը բե – րեն սերտ եւ հոգեկան միութեան մը մէջ: Ձեր մարտիրոսներու ոտնն ալ յարեց, մեր դիմադրական պայքարի ոտնին հետ (այ – սօր կը ոտնենք քառնամեակը մեր ազա – տութեան) չատ նմանութիւններ ունի : Սիրելի Միլանցի հայ քաղաքացիներ, ձե – զի կը բերեմ ողջոյնը ամբրոսեան քաղա – քին, պանծացնելով ձեր անմահ նահա – տակներուն յիշատակը :Մենք ձեզ օտար չենք նկատեր այս երկրին մէջ, այլ եղ – բայրներ , աշխատակիցներ, որ միեւնոյն բարձր գաղափարականով, ազատութեան տենչով կը ճղնիք մշակութային ու արո – տեսական եւ այլ բազմաթիւ ճամբաներու մէջ, տիեզերական հոլիով համայն մարդկութեան բարօրութեան: Կեցցէ հայ ժողովուրդը եւ կեցցեն անոր չինարար զաւակները :

Ցաւարտ այս խանդավառ ճառերուն , Սահակ Սրապեան, Միլանոյի Հայ Տունի պատուոյ անդամ հռչակեց երկու Գերբա – նաւորներ, Գերդ. Գոլոմպօ եւ Գերդ. Ա – դաճանեան , Ատենապետ Ճամպելլի, եւ Գեբպ. Համայեակ Կէտիկեան՝ Աբբահայր Մխիթարեանց :

Ներկաները խանդավառ ծափերով ող – ջունեցին նոր անդամները :

Գերդ. Գոլոմպօ Ոսկեմատեաճին մէջ կը գրէ.— « Հայ ղպացումներով, աղօթքով եւ ընտրութեամբ, սրտալին կ'օրհնեմ Հայ Տունը եւ անոր բոլոր անդամները» :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԵՐԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նիւ Եորքի Ապահովութեան Մորհուր – դին մէջ, Ֆրանսա բացէ ի բաց դիրք բըռ – նեց ամերիկեան միջամտութեան դէմ, Սէն Տոմինկի մէջ: Ֆրանսայի պատուի – րակը յայտարարեց թէ իր երկիրը կը յուսայ որ վերջ պիտի տրուի, արագո – րէն, ամերիկեան զօրքին ներկայութեան:

Լիբանանի Հանրապետութեան նախա – գահը Նիսէն Փարիզ հասաւ, ուր Ֆրան – սայի իրրեւ պաշտօնական հիւրը, քանի մը օր պիտի մնայ : Հինգշաբթի օր պի – տի մասնակցի Ֆրանսական Ակադեմիայի ուսումնասիրութեանց , նուիրուած Եւրո – պայի մէջ հրատարակուած առաջին արա – բական դիրքերուն, որոնց հեղինակները լիբանանցի էին: Տեղական մամուլը լայն էջեր կը նուիրէ Լիբանանի այս այցելու – թեան առթիւ :

Ս. Տոմինկոյի մէջ դնդ. Քամանիօ առ – ժամեայ նախագահ ընտրուած է: Նոր նախագահը ըմբոստներու պարագլուխն է: Ուշինկթընի մէջ մեծ վերապահու – թեամբ կ'ընդունուի այս լուրը, տրուած բլլալով որ այն խորհրդարանը, որ մե – ծամասնութեամբ ընտրած է դնդ. Քամա – նօն լուծուած էր երբ նախագահը պաշ – տօնանկ եղած էր :

Վարշաւոյ էրշարտ փափաք յայտնեց որ ժամ առաջ հանդիպի նախագահ որ կոլի: Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետը յուսախաբ է Ֆրանսական քաղաքականութենէն :

Նիկոսիացին հասած լուրերու համա – ձայն, Մակարիոս միտք ունի յունական տրամադրութիւնները չօշափել, երբ Ա. – թէնք երթայ, պիտնալու համար թէ Ցու – նատան զօրավիղ պիտի կենայ իրեն եթէ էնոսիս հռչակէ :

ՁՈՆՍԸՆ 700 միլիոն տոլարի բացառիկ վարկ մը ուղեց Մորհրդարանէն: Գումա – րը սահմանուած է Վիէթնամի եւ Տոմի – նիկեան տապնապին ծախքերուն :

ՖՐԱՆՍԱ. եւ Թունուզ վերանորոգեցին մշակութային համաձայնագիրը :

ՏԸ ԿՈԼ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի ամերիկեան դեսպանին հետ, ընդհանուր հարցերու շուրջ :

ՊՈՆԻ եւ Թէլ – Ավիվի միջեւ դիւանա – գիտական յարաբերութեանց հաստատու – մը անմիջական կը նկատուի :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ ծանր բախտմները կը չարունակուին :

ՄՈՐՀՐԴԱՅԻՆ հեռատեսիլը հաստատեց թէ Ռուսալէմ Ասիլ խորհրդային լրտես էր :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ եւ Փաքիստանի սահմա – նային կռիւներու դինադադար մը կրնայ հռչակուիլ, ի մօտոյ :

ՓՐՈՖ. ԼԷՊՐԷԹՈՆ յայտարարեց Նայ – ակնոի դատավարութեան թէ անոր «աչ – խատանքները» ոչ մէկ գիտական արժէք ունին :

ՖՐԱՆՍԱ. եւ Գերմանիա կը գործակցին դէնք չինելու համար, դիմաւորաբար և – լեկտրոնիք արտադրութեան չուրջ :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՀԱՐՍՏԱՀԱՐՈՒԱԾ ԲԱՅՑ ԸՄԲՈՍ

———o———

ԽՄԲ.— Պէյրութի *Օրիան*, իր Ապրիլ 25 թիւին մէջ, ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայերուն, հրատարակելով նաեւ Հայաստանի Հարտէսը, Ուիլսընեան սահմաններով եւ նկարներ Պէյրութէն: Ստորեւ գլխաւոր մասերը:

«1965 *Ապրիլ 24, ծագումով Հայ Լի – բանանցիները եւ աշխարհի բոլոր Հայերը ոգեկոչեցին հայկական ցեղասպանու – թեան տխուր տարեդարձը: Այս յուզիչ պարագային մէջ, առիթ է որ իր գլխա – ւոր դիծերուն մէջ ներկայացուի միան – գամայն ողբերգական եւ փառապանծ պատմութիւնը Հայոց: Այս ձեւով, այս յիշատակը պիտի կարենայ բարոյական խմաստ մը ունենալ: Վասնզի, մանա – ւանդ քրիստոնէութեան ծագումէն սկսե – եալ, Հայաստանի պատմութիւնը պայ – քարներու շարք մը եղած է, պայքարներ՝ սկզբունքի համար, եւ տառապանքներ յանուն այդ սկզբունքներուն: Այդ պատ – ճառաւ է որ իրաւացի կերպով, հայ պատմաբանները, երբ կը խօսին իրենց երկրին մասին, աղնիւ եւ ողբերգական ածականները կը դործածեն ժողովուրդին համար »:*

Այս նախաբանէն ետք, Պէյրութի օրա – թերթը կ'անցնի պատմական մասին, Հա – յերու ծագումը, Արտաշէսի, Մեծն – Տիգրանի շրջանները, ապա հայ առաքե – լական եկեղեցւոյ ծնունդը, Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը եւ կը հասնի 1915 Ապ – րիլ 24ին.— « Ցեղասպանութիւնը, եր – կար տարեն է պատրաստուած եւ հասուն – ցած, սկսաւ 1915 Ապրիլ 24ին եւ վերջա – ցաւ Թուրքիոյ անձնատուութեամբ: Մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար Հայեր, այր, կին, երախայ, ծեր եւ նորածին բնաջնջուեցան սարսափելի պայմաններու մէջ, որոնք կը դերազանցեն նացիներու ոճիրները, անցեալ պատերազմին:

Մարտիրոսներու այս յիշատակն է, անմեղներու այս ջարդը, զոր Հայերը, կ'ոգեկոչեն այսօր: Ի՞նչ եղաւ Հայկական Հարցը 1914 – 1918էն ետք:

Պատասխանը, զոր դերման ծովային սպայ մը՝ Ֆոն Մուքքէ տուած է իր հայ – րենակիցներէն մէկուն, այսօր կինը Հա – լէպահայ բժիշկի մը՝ Տիկին Հրեշտակ – եան, երբ կը հարցնէր թէ Գերմանիա ի՞նչ պիտի պատասխանէ քաղաքակրթուած աշխարհին, իր աչքին առջեւ դործուած այս ոճիրներուն համար, չատ յատկան – չական է.— « Տիկին, հոգ ընելու պատ – ճառ չկայ, հաշուութեան դաշնադրի կըն – քումէն ետք, այնքան խնդիրներ կան կարգադրելիք, որ հաւ մը իսկ իր փե – տուրները պիտի չէարժէր Հայերուն հա – մար »:

Եւ իրապէս, Թուրքի վրայ ազատ ու անկախ փառաւոր Հայաստան մը ստեղ – ծուեցաւ (Սեւրի դաշնագիր), որու մասին Թերութիւնը ... Թուրքի վրայ մնացած ըլլալն է:

Նախկին դաշնակիցները, պատակուած տնտեսական եւ քաղաքական իրենց չահե – րով, լքեցին Հայերը եւ անոնց դահիճնե – րըն ալ անպատիժ Թողուցին: Վրդոված Հայ ժողովուրդը իր ձեռքով կատարեց արդարութիւնը եւ այդ ձեւով ջարդերու դլխաւոր պատասխանատուները իրենց կեանքով վճարեցին իրենց ոճիրները: Եւ այսօր, այս աղնիւ ժողովուրդը, որու ունեցած հաւատքը Հայրենիքի հանդէպ կը հաւասարի միայն Աստուծոյ հանդէպ իր ունեցած հաւատքին, կը սպասէ եւ կը յուսայ մինչ որ արդարութիւն կատար – ուի այս ժողովուրդին, յաճախ հարստա – հարուած բայց երբեք ենթարկուած »:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

———o———

Բ.

Հոկտեմբեր 10ին Թշնամին աննախընթաց – թաց թափով վերսկսում է Հայկական Թաղերի ու դիրքերի հրետանային ու հր – բացանային գնդակոծումը: Վիրաւոր Մ. Եօթնեղբայրեանը պատգարակով չրջում է դիրքերը. Նա նորից իր ձեռքն է վերցը – նում մարտական դործողութիւնների ղե – կավարութիւնը: Հայ կանայք ու ծերու – նիները Թշնամու մրրկային կրակի տակ վերահանդնում էին աւերուած դիրքերը: Թշնամին քայլ առ քայլ սեղմում էր ինք – նապաշտպանութեան օղակը, բայց Հայ մարտիկները, ապաւինած փլատակներին, ետ էին մղում Թշնամու յարձակումները՝ չզիջելով ոչ մի դիրք:

Հոկտեմբեր 11ին դիրքից դիրք բանակ – ցութիւններ են տեղի ունենում Մ. Եօթ – նեղբայրեանի եւ դերմանացի սպայ է – կարդի միջեւ: Սպան հիացմունքով է խօսում Հայ մարտիկների բացառիկ տո – կունութեան ու անձնուիրութեան մա – սին, միաժամանակ փորձում է համոզել Մ. Եօթնեղբայրեանին, Թէ անիմաստ է մարտական դործողութիւնների չարու – նակումը: Նա խոստանում է հերոսին փոխադրել Գերմանիա եւ Թոյլ չտալ որ – եւէ հալածանք նրա դինակիցների նկատ – մամբ: Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը նկա – տել է տալիս նրան՝ « եթէ տակաւին ձեր մէջ քաղաքակիրթ եւ քրիստոնեայ մար – դու դգացում կայ, փրկեցէք անապատ – ներուն մէջ անդէն ու անպաշտպան կո – տորուող բազմութիւնները: Ո՞ր են մեր դեկավարները, ո՞ւր է մեր առաջնորդը: Թերէք միայն այս վերջինը ու ես անմի – ջապէս վար դնեմ իմ դէնքերը»: Մի ժամ տեւող բանակցութիւններից յետոյ էկար – դը հեռանում է՝ սպառնալով անձամբ դեկավարել հրետանաձգութիւնը Ուրֆայի Հայութեան դէմ:

Հոկտեմբեր 12ին սկսում է Թուրքա – կան զօրքերի մոլեդին յարձակումը Հայ – կական բոլոր դիրքերի ուղղութեամբ: Թշնամու մի քանի հարիւր սուսերամերկ դինուորներ, հայկական դիրքերից տեղա – դող համազարկերի տակ, հասնում են մինչեւ մարմնամարզական ակումբի չըր – ջանը: Նրանցից մի քանիսին յաջողւում է մտնել ակումբի բակը: Բայց Թէ բա – կում, Թէ դրսում նրանք հանդիպում են Հայ մարտիկների կատաղի կրակին, տա – լիս են բազմաթիւ սպանուածներ եւ դըլ – խիկոր ետ նահանջում: Հայ մարտիկնե – րը հետապնդում են նրանց մինչեւ ելման դիրքերը:

Թլֆուրի հարաւային կողմից ծաւալ – ուած յարձակման ընթացքում Թշնամուն յաջողւում է մեծ կորուստների դնով դը – րաւել մի չարք կարեւոր դիրքեր: Բայց նրա յետագայ յարձակումները ամենու – րեք ետ են մղւում:

Այդ օրուայ մարտական դործողու – թիւնների ընթացքում ծանր կորուստներ ունեցան նաեւ ինքնապաշտպանութեան ուժերը: Շատերի հետ զոհուեցին Հայ խիզախ ռազմիկներ Յորէն Քուպելեանը, Աւագ Թաչճեանը, Յոսրով Մեսրոպեա – նը եւ Մովսէս Սուճեանը: Վերջինս իր նշանած Օր. Աղնիւ Գուճակչեանի հետ միասին կողք – կողքի կուռւմ էր միեւ – նոյն դիրքում: Անվեհեր աղջիկը վիշտ սրտում, միայնակ չարունակում է պաշ – պանել դիրքը՝ մինչեւ նրան օգնութեան են հասնում: Վիրաւորւում են Հայ մար – տիկներից չատերը, այդ Թւում Ուրֆա – յի Հայութեան արժանաւոր դուստր Մա – րիամ Զիլինկիրեանը:

Հոկտեմբեր 13ին, հրետանային չորս ժամ տեւող նախապատրաստութիւնից յե – տոյ, Թշնամին դարձեալ յարձակման է անցնում բոլոր կողմերից: Հայ ռազմիկ – ները դիմադրում են հերոսաբար: Ամէն տուն, փողոց եւ փլատակ վերածուել է դիմադրութեան յենակէտի: Այդ օրը ղի – նադործները եւս դիրքերում էին. սպաս – ուել էին պատրաստի ձեռնաւումքեր, Թշնամին սեղմում էր ինքնապաշտպան – ների օղակը, բայց ամէն մի դիրք, փլա – տակ, կամ հողակոյտ նա գրաւում էր մեծ կորուստների դնով եւ դիրքերում կըր – ուող բոլոր Հայ մարտիկների գոհուելուց յետոյ միայն : « Այստեղ՝ մեր տուներուն սեմին, Թէ անապատներուն մէջ՝ միեւ – նոյնն է վախճանը, քաջութեամբ վերջա – ցնենք մեր՝ քաջութեամբ սկսած գործը » — դիմում է Հայ ռազմիկներին Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը:

Հոկտեմբեր 14ից 18ը տեղի ունեցած Թշնամու բոլոր գրոհները ետ են մղւում: Այդ օրերին հակառակորդը որեւէ նոր յա – ջողութեան չի հասնում: Դրանք երկու Թշնամի ուժերի ամենակատաղի բախման օրերն էին: Հայկական Թաղամասերը ծածկւում են Թշնամու եւ Ուրֆայի Հա – յութեան հաղարաւոր անթաղ դիակնե – րով: Օդը յագեցած էր վառօդի եւ մեռե – ների հոտով:

Հոկտեմբեր 19ին հակառակորդին յա – ջողւում է ծանր գոհերի գնով ճեղքել Հայր Աբրահամի պաշտպանութեան դի – ծը, գրաւել Աղջկանց վարժարանը եւ Ուչ – Օղլու անկիւնը: Դրանով ինքնա – պաշտպանութեան ուժերը բաժանւում են երկու մասի: Նրանց միջեւ խզւում է կա – պը: Հայերի ձեռքին, մի քանի տուն դիր – քերից բացի, մնում է միայն երկու կա – րեւոր չենակէտ. Մայր եկեղեցին եւ Ա – մերիկեան հաստատութիւնների չէնքերը:

Նոյն օրը Թշնամին իր գլխաւոր հար – ուածն ուղղում է Մայր եկեղեցու վրայ: Թուրքական զօրքերը այդ չենակէտի վը – րայ յարձակւում են Հայ մարտիկների կրակի տակ: Ընկնողներին փոխարինում են նորերը եւ յարձակումը կանգ չի առ – նում : Մայր եկեղեցու պաշտպանների համար ստեղծւում է սպառնալի դրու – Թիւն: Այդ նկատելով Ցարութիւն Ռաս – կեէչեանը իր մարտական խմբով օգնու – Թեան է չտապում : Սակայն մինչեւ նրա հասնելը Թուրքական զօրքերը արդէն ներխուժել էին եկեղեցու գաւիթը: Թշնամու յետագայ յառաջխաղացումը կանխելու համար Ռաստակէչեանը տա – նողը ձեռքին, Օր. Քեմէճեանի եւ Նազ – արէթ Պաղալեանի հետ միասին, կրակելով խոյանում են Թշնամու վրայ: Այդ յան – դուգն դրոհի ընթացքում քաջի մահով ընկնում է Ուրֆայի Հայութեան խիզախ պաշտպաններից մէկը՝ Ցարութիւն Ռաստակէչեանը: Օր. Քեմէճեանն ու Նազարէթ Պաղալեանը փորձում են վե – րցնել նրա դիակը, սակայն նրանք եւս ընկնում են: Թշնամուն այդ օրը չի յա – ջողւում գրաւել Մայր եկեղեցին: Հայ մարտիկները կրկնապատկելով իրենց ջանքերը, հակառակորդի յարձակումը ետ են չպրտում :

Հոկտեմբեր 20ին Թշնամին գրաւում է նաեւ Ամերիկեան հաստատութիւնների չէնքերը: Հակառակորդի եւ ինքնապաշ – պանութեան ուժերի միջեւ կատաղի մարտերը չարունակւում են Մայր եկեղե – ցու եւ առանձին դիրք – տների չրջանում: Հայ մարտիկները կուռւմ են իւ – րաքանչիւր տան, փլատակի, նկուղի եւ քարակոյտի համար: Նրանք ընկնում են՝ անխնայ ոչնչացնելով Թշնամու պինուո – ներին : Ցաճախ դիրքերի համար ծաւալ – ուած կռիւները վերածւում են կատաղի ձեռնամարտերի : Թուրքական զօրքերի դրաւած հայկական տունն մի դիրք ծած – կրւում է Թշնամու եւ հայ մարտիկների դիակներով :

Հոկտեմբեր 23ին Թշնամուն յաջողւում է դրաւել Մայր եկեղեցին: Այնտեղ եղած հայ մարտիկները զոհւում են :

Այդ դէպքերից յետոյ հայ բնակչու –

(6 Շար.)

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

———o———

« Գերազոյն կոչ մը ուղղեցի երկու քաղաքական անձնաւորութիւններու , ո – րոնց կեանքը ազատած էի՝ Լէոն Պլումի եւ Փոլ Ռէյնոյի : Ի զուր :

« Չեմ ընդունիր վճիռը, չեմ ընդունիր դնդակահարման արատաւորութիւնը , ո – րովհետեւ ասիկա սպանութիւն մըն է: Կը նախընտրեմ մեռնիլ այն ձեւով որ ընտ – րեցի՝ Հռովմայեցիի մը նման: Ասիկա իմ վերջին բողոքս է այս բարբարոս աշար – քին հանդէպ »:

Այնուհետեւ իր գրութեան մէջ Լավալ կը բացատրէր Թէ Թոյնը զոր գործածած էր, ի վաղուց անտի ունէր իր քովը եւ որ չչողած էր հակոդութիւններէ խուսա – փիլ, պահելով զայն մերթ իր վերարկուին եւ մերթ ալ իր Թղթապանակին մէջ :

Այնուհետեւ կը չարունակէր. «Կ'ուզեմ որ վրայէս չհանեն իմ եռագոյն ժապա – ւէնս, կ'ուզեմ զայն կրել մեծ ճանապար – հորդութեանս ընթացքին: Կրցան Թերեւս վերջնապէս լռեցնել ձայնս եւ սակայն իմ մտածումներս պիտի վերածնին աւելի քան երբեք առոյգ : Վերջին բարեւս կը յղեմ Ֆրանսային որուն ծառայեցի: Վեր – ջին մտածումս անոր համար պիտի ըլ – լայ »:

Տոքթ. Փոլ հեռացաւ անկողնին քովէն ու ըսաւ .

— Արտակարգ տոկունութիւն մը ունի այս մարդը: Իր բազկերակին զարկը զը – րեթէ լսելի չէ, եւ սակայն, մերթ ընդ մերթ կեանքի կայծ մը կը բոցավառի իր մէջ:

Ընդհանուր դատախազը չեչտակի նայե – լով բժիշկին, ըսաւ.

— Պէտք է խնամել դինքը ...

Սակայն բժիշկը, ակնյայտնի պչգան – քով մը գլուխը անդին դարձուց ու յա – րեց .

— Ես հոս կը գանուիմ միայն դիակներ գննելու եւ ոչ Թէ ապրողները խնամելու համար ...

×

Բանտին բժիշկը հասաւ ընկերակցու – Թեամբ քանի մը մայրապետներու, որոնց իր խօսքն ուղղելով, ընդհանուր դատա – խազ Մորնէ ըսաւ որ պէտք էր ամէն բան ընել, ազատելու համար :

Հանուեցուցին զայն քանի մը ներար – կումներու համար: Գլխուն դորչ մազե – րէն քրտինքներ առատօրէն կը հոսէր ճա – կատն ի վար : Դէմքը բոլորովին քայքայ – ուած եւ աչքերը կորսնցուցած էին իրենց բնականոն վիճակը : Շարունակ կը դատ – նար մէկ կողէն միւսին վրայ ու կը չար – չարուէր, քանի Թոյնը կը չարունակէր իր աւերը՝ հակաԹոյներու ազդեցութեան տակ :Կոկորդէն ներս խօթած էին քաու – չուքէ նեղ խողովակ մը, ուրկէ վար, դէ – պի ստամոքսը կը հոսեցնէին առատ ջուր:

Մինչ Լավալը փրկելու համար բանտին պաշտօնեաները այս միջոցները ի գործ կը դնէին, ընդհանուր դատախազը եւ Լա – վալը հրացանաձգարկ ընելու յատկացուած դինուորներուն հրամայող դնդապետը դացին հեռաձայնելու Սէն – Տոմինիք փո – ղոցը գտնուող զօրավար տը Կոլի զրա – սենեակը :

Շուարդի ոստիկանական կոմիսարը , սկսած էր հարցաքննել Լավալի փաստա – բանները, կասկածելով որ մի գուցէ, հա – կառակ մահապարտին հաւաստիացում – ներուն, այս վերջինները դիւրացուցած է – ին որ ան կարենար ճարել Թոյնը :

Ընդհանուր դատախազը վերադարձաւ խցիկը եւ բացատրեց տը Կոլի զրասենեա – կին հրահանգն ու որոշումը .— Եթէ մա – հապարտը տակաւին չէ մեռած, մահա – պատիժը պէտք է դործադրուի չուտա – փոյթ :

Ու վերսկսան ստամոքսի լուացքները .

Ընդհանուր դատախազ Մորնէ, բծա – խընդիր հեռաձայնով իր ստացած հրա – հանգները դործադրելու մասին, ըսաւ .

— Օրինական կերպով չէ մեռած, քա – նի որ իր բազկերակը սկսաւ պարնել վե – րըստին: Հետեւաբար, պարտաւոր եմ դործադրել մահավճիռը: Զկ՛ը խորհի Թէ, մարդկայնօրէն վարուած ըլլալու համար նախընտրելի է անմիջապէս դոր – ծադրել : Կրնանք Լավալը կապել պատ – գարակի մը վրայ, այդ պատգարակը, կրթնցնել դնդակահարութեան սիւնին ու առանց նոր չարչարանքներու դնդակահա – րել ...

Նոտ, բարկացայտ ակնարկ մը յառե – լով ընդհանուր դատախազին, որոտաց .

— Մարդկայնական ձեր այդ զդացում – ները պատիւ կը բերեն ձեզի, պարոն ընդ – հանուր դատախազ... Գալով ինծի, ահա Թէ ինչ կը պատասխանեմ ձեզի :

դուք այդ բանը ընէք, պիտի ըսեմ ամ – բողջ աշխարհին, եթէ կրնամ ... Ես կ'ենթադրեմ, որ եթէ Լավալ պարտի իր նման դնդակներու տարափին տակ, ատիկա պէտք է ըլլայ այն պահուն երբ ան ակռ – է իր ամբողջ դատողութեան :

Մորնէ բողոքեց .

— Ես ատիկա առաջարկեցի միայն մարդկայնական զդացումներէ առաջնոր – դուած ...

Նոտ, միշտ հեղնական, պատասխա – նեց :

Իփպիր փօլ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 19ին Հայաստանի արուեստա – գէտներու Տան մէջ տեղի ունեցաւ երե – կոյթ մը, նուիրուած՝ Ապրիլեան Եղեռ – նին յիսնամեակին, որ միաժամանակ փոքր մըն էր հանդիսում մը կազմակեր – պելու՝ Սփիւռքէն երեւան ուսանելու գա – ցած երիտասարդութեան հետ :

Երեկոյթին բացումը կատարեց Վ. Հա – մազասեան, որ նախագահն է Սփիւռքի հետ մշակութային կապի մարմինին :

Ցետոյ խօսեցաւ Գէորգ Էմին .

— Թուրք կառավարութիւնը ոչնչացուց Արեւմտեան Հայաստանի բարեչէն ուան – ները, սպաննեցին անմեղ մարդիկը, բայց եւ այնպէս ահա վերածնած է հայ ժողո – վուրդը : Նոր քաղաքներ հիմնուեցան , դիւղերը կերպարանափոխուեցան, Երե – ւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Հը – րազդանի, Լուսաւանի կողքին բարձրա – ցան բարեչէն ուաններ, ինչպէս Զէյթու – նը, Կիլիկիան, Արէշը, Համբրնը : Եւ այ – սօր հպարտօրէն կը յայտարարենք — Մեր ժողովուրդը եղե՛լ է, կա՛յ եւ կը լինի :

Գիտութեանց ակադեմիային անդամ Արտաչէս Շահինեան, խօսք առնելով , յայտնեց թէ ականատես է մղձաւանջային

Քիւն սկսում է հաւաքարար հրկիզել իր ունեցուածքը՝ այն թշնամուն չթողնելու համար : Շատերը հրդեհում են իրենց տները եւ ընտանիքով յանձնւում կրակին : Հազարաթիւ կանայք եւ աղջիկները թշնա – մու ձեռքը չընկնելու համար իրենց դը – պրոտում են ջրհորերն ու խեղդւում :

Կարծես ծխի եւ բոցերի մէջ թաղուած Ուֆթայի հայկական հերոսական քաղա – քամասի վրայ իջնում է մահուան լռու – թիւն : Բայց ոչ քաղաքի փլատակներում եւ նկուղներում ապաստանած հայ ռազ – միկ կանանց ու տղամարդկանց խմբերը դեռ չեն ընկճուած : Իրենց թաքստոցնե – րից նրանք չարունակում են ոչնչացնել թշնամու զինուորներին եւ վերջին դնդա – կը պահել իրենց համար : Եւ դա տեւում է աւելի քան մէկ ամիս :

Արմենակ Աղաբեանն ու իր երկու ըն – կերները թաքստոցում չորս ապառաժուած , ամբողջ օրը կուում են թշնամու դէմ : Վերջին փամփուշտներով նրանք վերջ են տալիս իրենց կեանքին : Մսագործ Պա – դամիկը եւ իր ընկերները թշնամուն դի – մադրում են երկու օր : Երբ վերջանում են նրանց փամփուշտները, մերկացրած դա – շոյներով նրանք խոյանում են թշնամու վրայ, խոցում մի քանիսին, ապա ընկ – նում հերոսի մահով :

ՀԱՅՐԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԳԱԻԱՌԻ ԳԱԻԱՌ

ԹՈՒԼՈՒԶ, (Յառաջ). — *Թուլուզի Հայութիւնն ալ, հակառակ իր փոքր թի – ւին, ուղեց մասնակցիլ Ապրիլեան Եղեռ – նի յիսնամեակի համազգային ձեռ – նարկին : Հայկական ծիսակատարութեան պայմանները չունենալով, — տեղական եկեղեցիի մը մէջ՝ պատարագ մատուց – ուեցաւ, Ապրիլ 25ին առաւօտեան : Ե – կեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր տեղացի եւ շրջանի Հայերով եւ տեղացիներով : Թուլուզի արքեպիսկոպոսը կը ներկայա – ցնէր զերպ. կասթոն, որ նախագահէց ա – րարողութեան եւ քանի վայրկեան տեւող քարոզով մը պանծացուց Հայ ժողովուր – դը եւ ողեկոչեց մեր մկկուկէս միլիոն նահատակները :*

Ապրիլ 23ի Տեփէշ Տիւ Միտիի մէջ ,

օրերուն, բայց այսօր ուրախ է որ կը տեսնէ իր ժողովուրդին զարթօնքը :

— Տարիներ առաջ, ըսաւ, Երեւանի թաղամասերէն մէկուն մէջ ամէն գարուն բոյն կը դնէին գոյդ մը արագիլներ : Աչ – նան անոնք կը մեկնէին Հնդկաստան, ու կը հաստատուէին Մատրասի մէջ : Տարօ – րինակ է, բայց իրողութիւն է որ արա – գիլները ,որոնք Մայր Հայրենիքի եւ ըմ – փիւռքի կապի խորհրդանիշ դարձած է – ին, չկան այլեւս : Կա՛յ սակայն հայ ժո – ղովուրդին երկու հատուածները միա – ձուլող նոր օղակ մը, — ատիկա դո՛ւք էք, Սփիւռքէն եկած հայ ուսանողները :

Խօսքը կը տրուի Երեւանի համալսա – րանի բանուորական բաժանմունքի ուսա – նողներէն Աղնիւ Արապեանին ու Մանուէլ Ադամեանին : Ա յս վերջինը ըսաւ . —1915 Թուականը անթիւ զոհերու տարի եղաւ , բայց չպարտուեցաւ մեր ժողովուրդը : Մենք կը շարունակենք մեր յաղթական երթը , ատոր պերճախօս փաստը հայրե – նադարձութիւնն է :

Խօսեցաւ նաեւ բժշկական ուսանող Թո – րոս Թորանեան : Վերջին խօսողն եղաւ Սիլվա Կապուտիկեան .

— Եղեռնի օրը մենք նչում ենք իւրո – վի : Մատուռների փոխարէն կառուցում ենք մատենադարան, նրանում հաւաք – ում դարաւոր մշակոյթի մատեանները : Մոմերի փոխարէն վառում ենք Երեւանի , Լենինականի , Կիրովականի , Հայաստա – նի միւս քաղաքների ու դիւղերի էլեկտր – րական լրակները : Աղօթքի փոխարէն Բիւրականի բարձունքից հայեացք ենք յառում երկինք, դառնում նոր աստղա – բոյլեր՝ յաւերժացնելով մեր ժողովուր – դին փառքը : Այսպէս է ապրում եւ յաղ – թանակում հայ ժողովուրդը :

Երեկոն վերջ դտաւ համերգով :

Շաւղ Մուլի երկար յօդուած մը ունի , ուր ձեռնհասօրէն պատմականը կ'ընէ հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթին ու քաղաքակրթութեան ,ապա կը ծանրանայ Ջարդերու վրայ, յիշելով Թալէաթի նը – չանաւոր հեռագիրը, յօդուածագիրը իր եզրակացութեան մէջ , կը չեչտէ .— « Մարդ չփոթած կը մնայ այն պատաս – խանատուութեանց առջեւ զորս , 1918ին եւթ, մարդիկ ունեցան, դիտակցօրէն վը – րայէն անցնելով հայկական հարցին : Հայերը իրենք կը յիշեն տակաւին : Ջեն կրնար մոռնալ այն մղձաւանջը, զոր ապ – րեցան, ոչ ալ իրենց աղգին մարտիրո – սութիւնը, ոչ ալ իրենց եղած անարդա – րութիւնը : Այդ պատճառաւ է, որ ամէն Ապրիլ 24ի, իրենց մեռելներու յիշատա – կով, եւ աւելի քան երբեք 1965 Ապրիլ 24ին , յիսնամեակ առաւոտ ողբերգու – թեան — կ'ուզեն յիշեցնել մեծ ազգերուն, որ իրենց սուգը սուգն է նաեւ արդարու – թեան եւ յոյսին » :

Յ . Տ . Պ .

ՊԵԼՃՈՐ

Պելճորի Ալգաս օրաթերթը Ապրիլ 28ի իր թիւին մէջ, յօդուած մը հրատարակած է նուիրուած եղեռնի յիսնամեակին : Ցիչելէ ետք 1915ի սպանդին գլխաւոր դէպքերը, թերթը կը նկարագրէ այն հան – դիսութիւնը որ տեղի ունեցած է Պելճո – րի մէջ : Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին, տեղւոյն փոքրաթիւ դաղութը ծաղկեպը – սակ մը դրած է Սէոուար տիւ Սուվրնիրի յուշարձանին վրայ « ի յիշատակ Թըր – քական բարբարոսութեան մկկուկէս մի – լիոն զոհերուն» : Պ . Յովսէփեան եւ Միշէլ Տէր – Եղիայեան, նախագահ եւ քարտու – ղար նորարարմ վարչութեան, ողեկոչած են Ապրիլեան նահատակները :

ՌՈՄԱՆ

Ապրիլ 24ին, Շաբաթ օր, առաւօտուն, ժամը 10ին, Ռոմանի դաղութը եւս ողե – կոչեց Ապրիլեան նահատակները : Մալա – թիացի ճարտարապետ Յակոբ Քէփէնէկ – եանի կողմէ, ընկերակցութեամբ Յով – հաննէս Մանուկեանի, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ քաղաքին անծանօթ զինուորի յուշարձանին վրայ : Հրաւիրուած էին Ռոմանի քաղաքապետը, քաղաքապետա – րանին անդամները, ոստիկանապետը եւ զինուորականներ, Լիոնի Փրոկրէ Թեր – թին թղթակիցը Զէքմէեան, եւ հայ պա – դութը մեծամասնութեամբ :

Շատ յուզիչ էր պահը, մեր մկկուկէս միլիոն նահատակներուն ողեկոչումը : Ճարտարապետ Քէփէնէկեան դրաւոր իր խօսքն ըսաւ : Այսպէս մեր փոքրաթիւ դա – դութն ալ հաստատեց թէ Հայութիւնը ընդմիշտ կապուած կը մնայ իր իրա – ւունքներուն պաշտպանութեան :

Ա . ԽԱՆՅԵԱՆ

ՊՈՒՏՕ

Ապրիլ 25, առաւօտուն, եռուզեռ հայ դաղութին մէջ : Պատարագ : Ծաղկե – պըսակի դետեղում նահատակներու Ցու – շարձանին առջեւ : Սգահանդէս :

Ոգեւորութիւնը կարելի չէ պատկերա – գրնել բառերով : Մէկուկէս միլիոնէ ա – ւելի անճիտուածներու անմահացման տօ – նն է :

Ժամը 10ին Պոտօ – Պաթիւթ Սէնթ Մառի եկեղեցին լեցուած է հաւատաց – եալներով : Պոտօյի ամբողջ Հայութիւ – նը, նաեւ Ցոյներ, Ֆրանսացիներ, Սպա – նացիներ, Հրաւիրեալ կամ ոչ, երկիւղա – ծօրէն կը հետեւին օրուան հանդիսու – թեանց :

Պատարագիչը, Գրիգոր Վարդապետ Ղաչերեան, կուռ եւ հակիրճ ֆրանսերէն եւ հայերէն լեզուով կը նկարագրէ Թըր – քահայ ժողովուրդին յիսուն տարիներ ա – ռաջ կրած տառապանքները, չարչարանք – ները, խոշտանգումները :

Ղաչերեան վարդապետ, ըլլալով հրաշ – քով ազատած որբերէն, ոչ միայն վեր – ապրեցաւ, այլ նաեւ վերապրեցուց Ար – հաւիրքի օրերը :

Շատ տպաւորիչ էր Օրիորդ Ե . Քէն – տիրեանին « Տէր Ողորմեան» : Իր Թըր – քերուն եւ ներդաչնակ երգեցողութեամբ մեզ փոխադրեց աչխարհն հայրենի, ուր մեր մամիկներն ու պապիկները կ'ապեր – սէին « Տուր աչխարհիս խաղաղութիւն , Աղգիս Հայոց ազատութիւն » :

Նոր Սերունդի օրիորդներուն կողմէ երդուած « Հայր Մեր»ը երկիւղածու – թեամբ ունկնդրուեցաւ : Ներկայ օտար – ները կը զդային որ Ազատուծոյ ուղղուած աղերս մըն է :

Պատարագէն ետք հայորդիները , հա – ւաքուած եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ, լու – սանկարուեցան Թղթակիցներու կողմէ : Ցետոյ ժամը 15·30ին տեղի ունեցաւ օր – ուան պատչաճ սգահանդէսը, զեղարուես – տական բացառիկ յայտագիրով :

Սոլֆերինոյի սրահը լեցուն էր Պոտօյի եւ արուարձաններու Հայութեամբ եւ օ – տար բարեկամներով :

Ժամը 18ին, հոծ բազմութեան մը մաս – նակցութեամբ տեղի ունեցաւ այցը մար – տիրոսներուն յուշարձանին եւ զետեղուե – ցաւ դունագեղ եւ ճաչակաւոր ծաղկե – պըսակ մը :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՔԻՒՓՃԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ԱՐԵԳԱԿ, ամսաթերթ, բացառիկ թիւ նուիրուած Մեծ – Եղեռնի Ցիսնամեակին հայերէն եւ անգլերէն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (223)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թուրքերը մեծ դէդերով չարուած էին պատուածքներու քովերը : Շաբաթներով աչխատած էին անոնց վրայ : Գրիգոր Պոռնեմիսա ուրիշ յաւելուած մըն ալ ը – րած էր, այնպէսով ռումբերը կրկին ուժ կ'ունենային : Առաջին անգամ երբ վար նետէին կը պայթէին, իսկ երկրորդ ան – գամ կը պայթէին՝ երբ ներքին կտորը դուրս էյնար մէջերէն : Եւ աննկ վերջ քանի մը վայրկեան տեւող կայծեր կը սփռէր ցիր ու ցան .— հաւանաբար յախ – նապակի փոչի ըլլալու էր մէջը ,— ո – րու ղեկտին կամ դէմքին վրայ ցայտէր, ապահովաբար պիտի ծակոտէր : Թուրքերը չէին կրնար այնպիսի ռում – բեր չինել :

Քրիստափոր , վինակիրը, բաւական ժամանակ ապասեց դրան առջեւ իր տիրոջ պալատ դալուն, ապա տեսնելով որ եր – կալ աւելի արագ կը սուրար մէկ ամ – ներէն՝ մարախներու բազմութեամբ՝ դուրս կը ցատկէին ասպպները, ենիչէ – րիները, տէլիները, ճէպէճիները ու ամէն տեսակ հետեւակ Թուրք զինուորներ : Ցարձակման սանդուխներու իսկական ան – տառ մը կը մօտենար դէպի խորտակուած պարիսպները ու աչտարակները, իսկ սանդուխներու ետեւէն նետերու տեղա – տարափ մը կը չէջր մեծ աղեղ մը դծելով դէպի պարիսպները :

— Եւ ամէն կողմէն կը հնչէր Թրքական բանակի չեփորներու նուագը :

Սակայն վերէն ալ կը պատասխանէին : Դէպի վար ուղղուած թնդանօթները բոց , երկաթ, կապար, ապակիի կտորներ կը պոռթկային Թուրքերու ամենախիտ դծե – րուն վրայ : Հարիւրաւորներ կ'արիւնո – տէին, կը տատանէին ու կը տապալէին : Սակայն նոյն վայրկեանին հարիւրաւոր – ներ կը խուժէին ինկածներու վրայէն :

Ծծումբի հոտը ծաւալող ծուխի ամպե – րով կը տարածուէր բերդին մէջ ալ :

Երկաթէ ճանկերով յարձակման սան – դուխները չառաջով կը կառչէին քարե – րուն, երկաթի ու դերաններու վրայ, ու բազմութիւնը դրեթէ վազելով կը բարձ – րանար պարիսպներուն վրայ : Գլուխնե – րուն վերեւ վահան, մէկ ձեռքին մէջ ծո – պաւոր նիզակ , ու բերնին մէջ լայնքին բռնուած դաչոյն :

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար .)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վ. Գաբրիէլեան, Օր. Ռոզէթ Գաբրիէլեան, Տիկին Տանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տանտիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կա-տարուի իրենց կնոջ, մօր, պատկին եւ քրոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ կարապետ եւ Արմենակ Յովհաննէսեանի յիշատակին, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան եւ մասնաճիւղերու, Տէսինի եւ Վիէնի, այս կիրակի հոգեհանգիստ-ներ պաշտօն պիտի կատարուի բոլոր դիւցազնամարտերուն մէջ ինկած մեր զոհերու յիշատակին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեանը։

Սարտարապատ, Արարատ, Զէյթուն, Սասուն, Ուրֆայի, Շապին Գարա-հիսարի, Հաճընի, Այնթափ, Մարաշի, Ազատագի, Տարօն — Սալնոյ ձորի, Ֆըն-տըճագի, Ատրպատականի, Վասպուրա-կանի։ Վերոյիշեալ չրջանի հայրենակից-ներէն կը խնդրուի որ իրենց ներկայու-թեամբ յարգեն մեր անմոռանալի նահա-տակներու յիշատակը։

×

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հո-գեհանգստեան պաշտօն Լիոնի եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին ծառայող հանդուցեալ հոգեւորականներու, Ազգ. Միութեան անդամներու, զոհերու եւ կրթ. մշակ-ներու հոգիներուն համար։ Պատարագ ժամը 10ին, հոգեհանգիստ 11·30ին։

×

Այս կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար-ուի ՌՈԶ ԹԻԼՊԻՆՏՃԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Թիւլպինճեան, Շէրիա-ճեան եւ Էքսէրճեան զերդաստաններու հոգիացն Աստուծոյ ի յիշատակ։

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողներուն։

×

ԼԻՈՆ.— Հարէլեան եղբայրներ եւ ըն-տանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մա-տուցուի այս կիրակի Ս. Յակոբ եկեղե-ցին իրենց ողբացեալ եղբօր՝

ԱՐՇԱԻԻՐ ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, նաեւ ի-րենց հօր՝

ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎԱՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի դիտութիւն ողբացեալներու յիշատա-կը յարգողներուն։

ԿԱՊՍՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ըն-դունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան։ Հեռաձայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն։ Մնոդքները պէտք է ներկայանան անձամբ Միութեան դրասենեակը 17, Րիւ Պէօ, (9րդ թաղա-մաս, մետրօ Քաւէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ. յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 17։ Հետերնին պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթերը (Լիվրէ տը Ֆամիյ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, այլօֆասիոն, եւն.), վճարումները պէտք է կատարուին արձա-նագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամ-սավճար 400 ֆրանք, ղրպանի պոյոյի ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային ար-թուղարձ (վերադարձութեամբ՝ անցեալ տարուան դիները), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք։ Արձանագրութիւն-ները կը փակուին՝ Յուլիսի համար՝ Յու-նիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Յունիս 15-ին։ Այս թուականներէ առաջ եթէ ցան-կերը լրանան կը յայտարարուի թերթով։ Հակառակ փափաքին օրէնքով սահման-ուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանա-գրել։ Դիմումները չատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
39, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (7 Մայիս) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կա-րեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ըն-կերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին Օհանջանեան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿՈՉ ՇԱԻԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի ազատագրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ Շաւիլի քաղաքապե-տութիւնը կազմակերպած է յիշատակի այցելութիւն մը տեղւոյն պատերազմի զոհերուն յիշատակին Անծանօթ զինուորի յուշարձանին այս Շաբաթ առաւօտ ժա-մը 10ին։

Այս առթիւ մեծ եղեռնի յիսնամեակի Շաւիլի յանձնախումբը որոշեց իր մաս-նակցութիւնը բերել այս յիշատակի այ-ցին պատշաճ ծաղկեպսակով մը ի յիշա-տակ մեր մեծ նահատակներուն։ Կը խնդրուի Շաւիլի եւ չրջականերու հայրե-նակիցներէն որ հոծ բազմութեամբ ներ-կայ գտնուին որոշեալ ժամուն Շաւիլի քաղաքապետարանի առջեւ եւ երկիւղա-ծութեամբ հետեւին թափօրին։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած
ԼԻՈՆԻ « ԿՈՄԻՏԱՍ »
ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան։

« Կոմիտաս» երգչախումբի հիմնադր-ութեան Գ. տարեդարձին առթիւ։

Մայիս 9, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 6իչդ 16էն մինչեւ կէս գիչեր Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ։

Ճոխ եւ խնամուած յայտագիր, «Կոմի-տաս» երգչախումբի կողմէ երգ, դեկա-վարութեամբ Պ. Մարթէն Օֆլավի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ

Խնամեալ պատրաստութեամբ կը ներ-կայացուի «ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱ-ՅՈՒՆ» (դաւեչա)։

Մասնակցութեամբ երգչախումբին ան-դամներուն.— Օր. Մառի Սահակեան, Պ. Պ. Գաբրիէլ Գարիպեան, Մարթէն Օֆ-լազ, Յակոբ Յովհաննիսեան, Կարապետ Թուփայեան։

Որմէ յետոյ կը սկսին եւրոպական պա-րերը, մասնակցութեամբ Փիէռ Ալէճ նուագախումբի։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի դիներով։

Մուտք 5 ֆրանք։

Տոմսերը կարելի է հայթայթել եկեղեց-ւոյ գրասենեակէն եւ երգչախումբի ան-դամներէն։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10·30ին, « Միջերկրականի Կոմիտէի » նախաձեռ-նութեամբ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի զօրավար

ՄԱՔՍԻՄ ՎԻԿԱՆԻ

յիշատակին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԿԱՐԱ-ՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ։

Peintre-Décorateur

(Artisan)

ՊԱՍԻՄ ԿԱՐՊԻՍ

53, Rue Notre-Dame de Nazareth
PARIS (3ème)

ՀԵՌԱՁԱՅԻՆ.— 254 - 95 - 98

ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՈՒՄ ՎԱԼԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբար-ձութեան, մեծ պատրաստութեամբ, քա-ղաքիս լաւագոյն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ պիտի ներկայացուի ժողովրդական օպերէթ

« ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ »Ը

Ղեկավարութեամբ Թրաքօշի

Այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, քա-ղաքապետարանի Թատրոնը

ՊԱՏԱՐԱԳ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կարտան — Պիվերի Մեծ եղեռնի 3ին — Նամեակի յանձնախումբի նախաձեռնու-թեամբ, ի յիշատակ մկրտչէս Մելիոն Նա-հատակաց՝ պատարագ ու հոգեհանգիստ կը մատուցուի այս երկուշաբթի ժամը 9·30ին Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյն մէջ։

Կը պատարագէ՝ Հարաւային Ֆրանսա-յի թեմի առաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ։

Կարտանի ու չրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի
Հայերէնի դասընթացքին

Այս Շաբաթ, Մայիս 8, ժամը 21ին, Սալ Մազրնօ, 88 Րիւ տ'Օպաներ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ա-ղերգ վարչութեան կողմէ։ Անակնկալներ, արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, տրա-մախօսութիւն զեկավարութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Մէզոն — Ալֆորի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, կիրակի (9 Մայիս)
ժամը 15էն 19

ԱԼԻՍ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ, ՓՕԼ ՍԷԶԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Խումբին անդամները կը խաղան կարճ զուարճալի սքէչներ, եւ մանաւանդ,
Իսի — լէ · Մուլինոյի *Թատերախումբը կը ներկայացնէ* « ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »
Կատակերգութիւն, (*Հեղինակ* Նշան Պէշիկթաշլեան)

« ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Իր 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է հայկական պարերու բացառիկ երեկոյթ մը։

ՀՈՎԱՆԱԽՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿԻՆ ՎԱԶՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. ՓԻԷՐ ԿՕՐՕՆԻ

(Աւենաղպիր ֆրանսական Մշակութա յին Ֆօլքլօրիկ խումբերու)
եւ զեկավարութեամբ Տիկին ՅԱՄՄԻԿ ՔԻՒՐՆԷՐԵԱՆԻ

Մայիս 9, կիրակի ժամը 20·45ին
PALAIS DE LA MUTUALITE
24, Rue St-Victor, PARIS (5e) — Métro : Maubert-Mutualité

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տեղերը դիմելով հետեւեալ հասցէներուն.—
H. KUTNERIAN, 11 Square Alboni, PARIS (16e) — Tél. : TRO.03-18
R. BAKERDIAN, 35 Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Tré vise, PARIS (9e) — Tél. : TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21 Rue Saulnier, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 16-88
H. PALOUYAN, 43 Rue Richer, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 25-46

Տոմսերու գին.— 5, 8, 10 եւ 15 ֆրանք

Առնուիրելն օթոքար կը մեկնի ժամը 19·30ին։ Կանխաւ արձանագրուիլ Գ. Ն. Նիկողոսեանի, 121 Ավրնիւ Ռոքի — Պարպիւս։

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ ԵՐԿՈՒՔԸ

15 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա.— Յուլիս 19ին, Փարիզ.– Մոսկուա – Փարիզ, երթ ու դարձ վակոն-լի (ա-ռանց կառք փոխելու)—

Մոսկուա–Երեւան–Մոսկուա օդանաւով Գինն՝ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 21000 ֆրանք

Բ.— Յուլիս 27, Մարսէյլէն շոգենաւով Սոչի — Երեւան–Մոսկուա օդանաւով։
Մոսկուա – Փարիզ վակոն · լի շոգեկառքով։

«Թուրիսթ» Ա. կարգի սպասարկութիւն նաւուն վրայ.— Գինն՝ 2450 ֆրանք։
ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ՝ — Օգոստոս 21ին, երթ ու դարձ օդանաւով։

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ 21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre*մէն Բ. եւ Շբ. օրերը, ժամը* 16·30-18
Tél. : RIC. 77-40

Մարսէյլի մէջ դիմել՝ Ե. Մխիթարեանի, 23 Րիւ Պերնար տիւ Պուա։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ
Մայիս 18, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

Théâtre des Artsի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers ou Cadet

Ընդհանուր խնդրանքին վրայ երկրդ անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՓՕԼ ԿԱՎՈՑԻ մէկ գործակերպութիւնը

ԱՆՈՅՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

(4 արար) Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏՐՈՒԹԵԱՄԲ

Զարուհի Անտոնեանի, Նուրիան Մարգարեանի, Միհրան Անտոնեանի, Նազարէթ Պշտիկեանի, Լիւսի Թօփալեանի, Յակոբ Ստամպօլցեանի

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիճի Մոստիչեանի, Սար-գիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի *Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ*

Գին՝ 15, 10 եւ 5 ֆր. Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Տոմսերու համար դիմել՝

U.G.A.B., 11, Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — TRU. 16-88
Théâtre des ARTS, 66, Rue Rochechouart, PARIS (9e) — TRU. 05-12.
M. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՄԱՅԻՍ
VENDREDI
7 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10301 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.301

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼՕԶԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՈՒՐԱՆԱՆ

Կիպրոսի արուեստական տաղնապը ա–ւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը հալածէ Անդարայի եկող ու գացող կառավարութիւնները։ Անիկա դարձած է անհատնում դրամագլուխ մը, որ կը չահագործուի առաւելապոյն չափով, ժողովուրդին ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնելու եւ երկրի ներքին փտութիւնն ու անտեսական անհանգուիստը ծածկելու համար։

1878էն ի վեր կորսուած դաշ մը վեր–արծարծելով, Մենտէրէսի դեմոկրատ կառավարութիւնը կ'ուզէր ժողովրդականութիւն չահիլ։ 1955 Սեպտ. 6ի նախօրեակը տրքելով մասամբ զոհացում տուաւ քուրդ ամբոխի մոլեռանդական զգացումներուն եւ ջարդել – քանդելու բնաձին հակամիտութեան։ Սակայն արդիւնքը բացասական եղաւ։ Պարզապէս խայտառակութեան։

Քաղաքակիրթ աշխարհը տեսաւ, որ հիւլեական այս դարուն տակաւին բան չէ փոխուած Թուրքերու առհասարակ ատելութենէն հանդէպ քրիստոնեաներու։ Եւ թէ ամիթը ներկայանալուն պատրաստ են տալ պերճախօս ապացոյցը տալու։

Հակառակ թուրք իրերայաջորդ զոհ–լիներու ամէն կարգի մեքենայութեանց, սպառնալիքներուն եւ մեծ պետութեանց աջակցութիւնը խնդրելու փորձերուն, Կիպրոսի հարցը չէ լուծուած դեռ այն–պէս ինչպէս կը փափաքէին։ Ցոյս ալ չկայ, որ զոհացում տրուի իրենց։

Արժանապատուութեան խնդիր դարձու–ցած են դայն։ Ի՞նչ երեսով պիտի նային ժողովուրդին, որուն այնքան յոյսեր նե–րշնչած եւ խոստումներ են տուած տարի–ներէ ի վեր՝ իրենց ծանօթ պատրաստա–ւութեամբ։

Զտմարձակեցան դործադրել կղզին պինու զօրութեամբ դրաւելու մասին ի – րենց կատարած կրկնակի սպառնալիքնե – րը։ Քանիցս ետ դարձան կէս ճամբէն։

Անցեալ Օդոստոսի սկիզբը Ատլանտեան Ուխտին պատկանող օդանաւերով կա – տարուած յարձակումը Կիպրոսի վրայ՝ ո՛չ մէկ նպաստ բերաւ թրքական դատին։ Անձրևած պինուորական յաղթանակ մը տանելէ՝ փոխ – վրէժի համար դատ դիւրին միջոց մը, — արտաքսել Թուրքիա բնակող հելլենահպատակները, դրաւելով անոնց հարստութիւնները։

Ինը հազար հինդ հարիւր հոդի են ա – նոնք (7000ը տեւականօրէն, 2500ը տա–ժամյաբար բնակող)։ Առնդմէ 977 հոդի արտաքսուած են արդէն։ Նախարարական խորհուրդը որոշած է Թուրքիոյ սահման–նէն դուրս հանել մնացեալներն ալ։

Սահմռկուած աշխարհին մթնոլորը – ին չհանդուրժող բռնամիտ թրքահպա–տակ ցոյներ ամիսներէ ի վեր ինքնաբե – րար կը հեռանան Թուրքիայէն։

Հելլէն կառավարութիւնը ցարդ համբե–րատար վերաբերում ցոյց կուտայ եւ փո–խադարձ միջոցներու չի դիմեր։

Քաղաքական Աթէնքի կառավարու – թեան այս թոյլ եւ հաշտարար քաղաքա – կանութենէն՝ Անկարայի կառավարու – թիւնը այս անդամ Գոլոյ Ցունայ Պատ – րիարքարանի օձիքին վակած է եւ կ'ուզէ իր հակակշռէն ենթարկել դայն։

Աթէնա կը նկատուի առաջին քայլ մը, հետուոր նպատակն ըլլալով «Պատրիար – քարանը սահմանէն դուրս հանել», ինչ – պէս յայտարարած է վարչապետի օդնա – կան եւ Առալեթի կուսակցապետ Սիւլէյ – ման Տէմիրէլ։

Սէւրը ուրացողները պիտի ուրանա՞ն նաեւ Լօզանը, թոյլ տալով որ Անդարա անպատիժ պատռէ իր ստորագրած մի – ջազդային դաշնագիրները։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԵԼՈՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԵՐՏ ԿԱՊ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻՋԵՒ

Փարիզի եւ աշխարհի ամէնէն դեղեցիկ պողոտան՝ Շան դ'Էլիզէն դրօչազարդուած ֆրանսական եւ լիբանանեան դոյներով, տխուր օդով մը դիմաւորեց նախագահ Հելուն։

Օրլիի օդակայանին մէջ, Լիբանանի նա–խագահը ընդունուեցաւ նախագահը Կոլի կողմէ, որ իր բարի գալուստի խօս–քին մէջ, չէջուց — « Ֆրանսա գոհ է որ պաշտօնապէս կ'ընդունուի, ձեր անձին մէջոցաւ, Լիբանանը զոր կը ճանչնայ, կը դնահատէ եւ կը սիրէ երկար տաեւէ ի վեր։ Նա մտնաւանդ որ ձեր երկրին դիր–քը, ըսել կ'ուզեմ ազատ եւ անկախ Պե – տութեան մը դիրքը, չրջանի մը մէ ջոր միշտ հրաւիրի վրայ է, մեզ կը մղէ դայն նկատելու աւելի քան երբեք, չահա–դրդռութեամբ։ Այդ պատճառաւ է, պ. նախագահ, որ հասկացողութեան մթնո – լորտ մը մէջ պիտի դտնէք դուք ձեզ, եւ կ'աւելցնեմ՝ բարեկամութեան մթնոլոր – տի մը մէջ »։ Ի պատասխան այս ջերմ արտայայտութեանց, նախագահ Հելու կը յայտարարէ — « Իմ այցելութեանս նը–պատակներէն մէկն է ամրապնդել հին կա–պերը որոնք կը միացնեն մեր երկու ժո – ղովուրդները։ Ուրախ եմ որ կրկին Ֆը – րանսա եմ եւ կ'ընդունուիմ այսքան մեծ վարկ ունեցող դեկավարի մը կողմէ»։

Ցերեկին, նախագահ Հելու, մաերիմ ճաշի մը կը մասնակցէր Էլիզէի մէջ, որ–մէ եւք առաջին խօսակցութիւնները կ'ու–նենար տը Կոլի հետ։

Նոյն իրիկունը, աւանդական ծաղկե – պատկը դետեղելէ ետք Անծանօթ Զինուո – րի գերեզմանին վրայ, Էլիզէի մէջ, նա – խագահ Հելու ներկայ կ'ըլլար իրեն ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթ մը տալու ընդունելու – թեան մը։

Այս առթիւ ալ, նախագահ տը Կոլ ծան–րացաւ երկու երկիրներու սերտ կապե – րուն վրայ։— « Քանի որ Լիբանանի եւ Ֆրանսայի միջեւ կան աւելի սերտ կապեր քան երբեք՝ աւանդական բարեկամու – թիւն, մեծ մասով հասարակաց մշակոյթ, յառաջդիմութեան եւ խաղաղութեան հա–մար աշխատելու կամք, ամէն բան կը մը–դի երկու պետութիւնները որ աւելի դոր–ծօն եւ սերտ դործակցութիւն մը հաս – տատեն։ Վստահ եղէք, պ. Նախագահ որ Ֆրանսա, տրամադիր է նման դարդաց – ման մը, որ արդէն իրարու մօտ կը պահէ մեր երկու երկիրները »։

Հելու, իր կարդին չատադրած է Ֆրանքեւլիբանանեան բարեկամութիւնը։ « Մեր դարը, թէքնիքի դարն է, եւ Լի – բանան միայն զոհ կրնայ ըլլալ այն օ – ժանդակութեան համար զոր Ֆրանսական թէքնիքը եւ դիտութիւնը կը չարունակեն բերել։ Կը մնայ որ արդարութեան դիմա–դիծին տակ է որ Ֆրանսա ամէնէն լաւը ինքզինքը ճանչցուցած է ազդերուն։ Ա – նոնցմէ ենք որոնք կը հաւատան իրա – ւունքի ուժին եւ վստահ ենք որ Ֆրանսա միայն կրնայ տատապիլ հոն ուր՝ արդա–րութիւնը կը տատապի »։

Ճաշին յաջորդած է հազար հոդինոց ընդունելութիւն մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼԻ վարչապետ յայտարարեց թէ Պաւրկիպայի առաջարկները թէեւ դը–րական են, բայց անընդունելի։ « Փոք – րիկ Իսրայէլը իր հոդամասէն ոչ մէկ մանրիկ կրնայ տալ եւ տեղ ալ չկայ ա – բար զաղթականներու համար» չեչտած է Էշքոլ։

ՍԱՑԿՈՆԻ կառավարութիւնը բողոքե – լու համար Ֆրանսայի «չէզոքամարու – թեան» դէմ, որոչեց չընդել Ֆրանսական մշակութային հաղորդումները եւ ար – տաքսեց «Ֆրանս – Փրէս» մամուլի դոր – ծակալութեան դրասենեակին պետը։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Շրէօտէր, պատասխանելով կարդ մը հարցումներու, քննադատած է Ֆրանսան։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ՊԵՐԼԻՆԻ խորհրդա – րանին առջեւ խօսք առնելով, Ուլպր – րիխթ ապդարարեց Արեւմտեան իշ – խանութիւններուն որ դադրեցնեն հա – կահամայնավար իրենց գործունէութիւ – նը, վասնդի — « Ով որ կզգիի մը վրայ կ'ապրի, պէտք չէ որ իր վրայ հրաւիրէ դինքը չրջապատող ծովուն դայլոյթը »։

Ս. ՏՈՄԻՆԿի մէջ դինադուլը սկսած է դեր խաղալ եւ մայրաքաղաքին մէջ, հա–մեմատական հանդարտութիւն մը կը տի–րէ։ Կը թուի թէ դալիք 24 ժամերը վճռա–կան պիտի ըլլան։

ԱՆԳԼԻՈՑ վարչապետը յայտնեց թէ չնորհիւ իր կառավարութեան ջանքերուն, Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի սահմանա–յին կռիւները պիտի դադրին, ի մօտոյ։

ՔԱՆԱՐԵԱՆ կզգիներու մէջ ճգմուած է սպանական «Սիւփէր – Քոնսթելլասիոն» մը, որ Մատրիտէն Սանթա – Քրուզ կ'երթար։ Առաջին լուրերու համաձայն 26 մեռեալ կայ եւ 23 հոդի ազատած է։

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս դրած էինք Ապրիլ 30ի մեր թի–ւով, Ապրիլեան եղեռնը, որ առաջին ան–դամ ըլլալով կ'ոդեկոչուէր Հայաստանի մէջ, մասնաւոր երեւոյթ մը ստացած է ու տեղի տուած նաեւ կարդ մը ցոյցերու։

Օվերայի հանդիսութիւնը տեղի կ'ու–նենար միայն հրաւէրի վրայ եւ այդ իսկ պատճառաւ յատուկ բարձրախօսներ դե – տեղուած էին դուրսը, որպէսզի ժողո – վուրդը եւս, որու դլխաւոր մասը կազմը–ւած էր երիտասարդներէ, կարենայ հե – տեւիլ ճառերուն։ Երեկոյթին բացումը կատարելով, Հանրապետութեան նախա – դահ՝ Նաղուշ Ցարութիւնեան ի մէջ այ – լոց յայտարարած է ։—

— Առաջին անդամ է, որ Հայաստանի ժողովուրդը կը նչէ եղեռնի տարեդարձը եւ մտամփոփ կը պատուէ բազմահազար անմեղներու յիչատակը։ Մենք այս թուա–կանը կը նչենք ո՛չ թէ լացով ու կոծով, այլ այն յստակ դիտակցութեամբ, թէ մեր հայրենիքը վերականդնած է։

Ապա տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե – միայի նախագահ Վիկտոր Համբարձում–եան, որ ի մէջ այլոց ըսած է ։—

« Կէս դար անցած է այն օրէն ի վեր, երբ Թուրքիոյ սուլթանական վարիչները սկսան կիրարկել իրենց կանխա–պատ–րաստած ոճրային ծրագիրը, որ արեւ – մրեան Հայաստանի տեղացի բնակչու – թեան ընաջնջումը կը նախատեսէր։ Պատմութիւնը չատ պատերազմներ ու չարդեր ճանչցած է, բայց մարթութիւ – ծանքներ, որոնց ենթարկուած են ամբողջ ազդեր, բայց միայն աչխարհակալու – թեան ժամանակաչրջանին երեւան եկաւ «ժենոսիտ» (ցեղասպանութիւն) բառը։ Այս բառը, որ ժողովուրդի մը բնաջնջու–մը կը նչանակէ։ Քահաներորդ դարու ա – ռաջին ցեղասպանութիւնը փաստուց, թէ իր բարբարոսային նպատակները իրակա–նացնելու համար, այդ ժամանակաչրջանի չանի թրքական կառավարութիւնը դա – ւակցեցաւ Քայզերի Գերմանիոյ հետ։ Հայերուն բնաջնջումը ընդհանուր զայ – րոյթ եւ ընդվզում յառաջացուց։

Այս ճառերուն դուրսէն հետեւող երի–տասարդութիւնը, որ ժամեր առաջացած էր մայրաքաղաքի պողոտաներէն մինչեւ Լենինի հրապարակը «մեր հողերը, մեր հողերը» բացագանչելով, տեսնելով թէ ճառախօսները ոչ մէկ ակնարկութիւն ը – րած են մեր պատմական հողերուն մա – սին, ուզած են ներս մտնել եւ իրենց բո–ղոքը յայտնել պաչտօնական անձնաւո – րութիւններ, որոնք տեղ գրաւած էին բեմի վրայ։ Բոլոր արդելքները (ջուր սրսկել եւայլն) ապարդիւն կ'անցնէին, ու յու – ցարարները կը յաջողէին ներս մտնել եւ աղմկել։ Այն ատեն օվերային տնօրէ – նութիւնը կ'իջեցնէ վարադոյրը, ու բեմին վրայ դտնուող կառավարական ու կու – սակցական դէմքերը կը հեռանան։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, իր օթ – եակէն, կը փորձէ հանդարտեցնել երիտա–սարդները, որոնք կը չարունակէին «մեր հողերը» պահանջը դնել։ Կաթողիկոսը կը յայտարարէ թէ «դա միջազգային քաղա–քականութեան հետ կապուած հարց է »։ Իպատասխան այս բացատրութեան, բո–ղոքողներէն մէկը կը բացագանչէ յան – կարծ.— «Ղարաբաղն ու Նախիջեւա՞նն ալ միջազգային քաղաքականութեան հետ կապ ունեն »։ Ուրիչ մը կ'աւելցնէ . — « Լենինը չէ՞ր որ Կարսն ու Արտահանը նուէր տուաւ Մուսթաֆա Քեմալին »։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԴՐՕՇԱԿԸ

Մոսկուայի մէջ Թրքական դեսպանա – տան առջեւ հաւաքուած քանի մը հարիւր ուսանողներ ուզած են պարտադրել, որ դեսպանատունը իր դրօչակը կէս պարզէ, ի նչան սուդի։ Դեսպանը հեռաձայնով բողոքած է Կրեմլին, ուրկէ թելադրուած է ընթացք տալ պահանջին։ Ակնատեսի մը վկայութեամբ, Թրքական դրօչը կէս պարզուած է եւ դեսպանն ալ քանի մը խօսք արտասանած է պատչամէն, չեշ – տելով թէ ինչ որ կատարուած է՝ ցաւալի դէպքեր էին եւ հիմա, Թուրքին եւ Հա – յուն միջեւ զոյութիւն ունի խաղաղ հա – մակեցութիւն մը։ Ըստ նոյն աղբիւրին՝ խորհրդային ոստիկանութիւնը չէ միջա – մտած։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ, Մայիս 3ին իր մահկա–նացուն կնքած է վաստակաւոր դրադէտ Հրաչեայ Քոչար, որու վերջին դրութիւն–ներէն՝ «Նահապետը» եւ «Կարօտ» դորս հրատարակեցինք իրբեւ թերթօն, այնքան չերմ ընդունելութեան արժանացան։

Ողբացեալ դրադէտը ծնած էր Ալաչ – կերտ, 1910ին։ Դեռ պատանի կորնդուս – ցած է իր ծնողքը եւ եղած է դաստրած։ Նախակրթութեան սկսած է 14 տարեկա–նին եւ միջնակարդ ուսումը լրացուցած է 1931ին։ Նոյն թուականին սկսած է դրել, նախ վիպակներ եւ պատմուածքներ, ա – ռաջին դրութիւնն է՝ «Խաչէ», որու կը յաջորդեն «Վահան Վարդեան» (1934), Օգսէն Վասպուրի Ձանապարհորդութիւ – նը, (1937), Ժամանակներ (1941), Հե – րոսների ծնունդը (942), Նախօրեակին (1944), Սրբազան Ովստ (1946), իսկ Մեծ Տան Զաւակները վէպը երկարաչունչ դործ մրն է։

Իր վերջին դործերն են.— Սպիտակ Գիրքը, Կարօտը, Եփրատի Կամուրջին, Նահապետը, Մայրենի լեզու։

Դեռ չարաթ մը առաջ, կը դրէր նաեւ Եղեռնի Յիսնամեակի մասին։

Իսկ երկու չարաթ առաջ, յուդիչ ճառ մը կ'արտասանէր Երեւանի ձայնասփիւ – ռէն, կրկին եղեռնին նուիրուած։

Դեռ երիտասարդ, Հրաչեայ Քոչար ծանօթ էր իրրեւ իրաւ վարպետ մը պատ–մուածքներու եւ նորավէպերու։

ՕՏԱՐԱՏԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերի խորագիրով խմբագրականը կը քաղենք Լոնտոնի «Տը Կուարտիըն» օրա – թերթէն (21 Ապրիլ), այն չափով որ կը վերաբերի Հայութեան եւ հայկական խնդրին :

« Մնայեալ բոլոր յունահպատակները Թուրքիայէն արտաքսելու իր որոշումին համար դժբախտ չարաթ մը ընտրած է Թրքական կառավարութիւնը», կը գրէ « Տը Կուարտիըն», «որովհետեւ իր թըշնամիները չեն միայն որ կը յիշեն, թէ ինչպէս յիսուն տարիներ առաջ, օսման – եան կառավարութիւնը որոշեց արտաքսել ամբողջ հայկական համայնքը : Արդ, յիս – նամեակը կը ցուցնէ մեզի թէ յեղափո – խական ինչ փոփոխութիւն մը իրաւոր – ծած են Թուրքերը այն ատենէն ի վեր , եւ ինչքան արագ» :

Անգլիական նոյն թերթին խմբագիրը անչուշտ պատմութեան դասի չի կարօ – տիր ըմբռնելու համար թէ յիսուն տա – րիներ առաջ « արտաքսուող » Հայու – թիւնը « համայնք» մը չէր օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ, այլ ժողովուրդ մը, որ կը բնակէր իր հայրե – նիքին մէջ, որ բռնագրաւուած էր Թուր – քերու կողմէ : Այսպէս որակուած «ար – տաքսումը» եւս չի նմաներր այն արտաք – սումին, որուն ենթակայ են այսօր Թուր – քիա բնակող յունահպատակները : Արդա – րեւ, « Տը Կուարտիըն» կ'աղղարարէ Թուրքերուն՝ երբ կ'ըսէ թէ յիսնամեակը Թուրքիոյ միայն Թշնամիները չեն, որ կը յիշեն», այսինքն , կը յիշեն նաեւ Թուր – քերու բարեկամները, այս պարագային.. Բրիտանիան : Անշուշտ, երախտապարտ է հայ ժողովուրդը այդ «յիշելու» կամ աւե – լի ճիշդ՝ «յիշուելուն» համար, սակայն առաւելաբար չնորհաւորելի է «Տը Կու – արտիընի» խմբագրին ազնուութիւնը, ա – նոր համար որ կրցած է ժամանակ գտնել եւ Բրիտանիայի Թրքասիրական քաղաքա – կանութեան այս օրերուն յիշել Հայերը եւ անոնց ցաւերը : Բրիտանական միւս թերթերը, « Իվընինկ Ստանտարտէն» եւ « Օպզըրվըրէն» գոնէ ցոյց չտուին նման « առաւտաճեռնութիւն » : Իրականութեան մէջ, այն անտեսումը, որուն ենթարկուե – ցան Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակի հայկա – կան ձեռնարկները Լոնտոնի մէջ՝ բրիտա – նական մամուլին կողմէ, ցաւով պէտք է արձանագրել թէ կոպիտ էր եւ անբարե – կիրթ : Ես դիտեմ դէպքեր, որ մերժուած են մինչեւ անգամ Հայերու վճարովի ան – հատական մահազդներ :

« Տը Կուարտիըն » կը չարունակէ. « Թուրքերը իրաւամբ կրնան ըսել թէ այն օրերու կոտորածները եւ բարբարոսու – թիւնները, օսմանեան կայսրութեան պատմութեան մաս կը կազմեն եւ իրենք դատապարտած են, եւ հակառակ տասը տարի առաջ տեղի ունեցած հակայոյն խոստումներուն՝ Թրքական հանրա – պետութեան պատմութիւնը մեծապէս քա – ղաքակրթուած է » :

Յարդելի խմբագիրը , այո՛տեղ , մեղի համար եւ իսկապէս պատմութեան հա – մար, նորութիւն մը կը բերէ ըսելով, թէ հանրապետական Թուրքիան « դատա – պարտած » է «օսմանեան կայսրութեան պատմութեան մաս » կազմող «կոտորած – ները եւ բարբարոսութիւնները » : Կ'ը – սենք՝ նորութիւն, քանզի առանկ բան դեռ չէր լսուած : Մեր դիտցածն այն է եւ ստուգումի չի կարօտիր թէ հանրա – պետական Թուրքիան տակաւին չէ դա – տապարտած հայկական կոտորածները՝ ցեղասպանութիւնը, եւ անոր պատասխա – նատուները՝ Օսմանեան Թուրքիոյ վարիչ – ները : Տակաւին վերջերս Թալէաթ փաշա – յին յիշատակը կը մեծարուէր Թուրքերու կողմէ, մարդ մը, որ գլխաւոր պատաս – խանատուն է հայկական ցեղասպանու – թեան, եւ որ արժանացաւ հայ Նեմեսիսի դատաստանին , Պերլինի մէջ : Զենք կա – կածիր տակաւին որ խմբագիրը լաւատես – եակ է :Կը կարծենք միայն թէ խօսքը կշռուած խորհուրդ մըն է, բարեկամա – կան խրատ մը, ուղղեալ հանրապետական Թուրքիային, դատապարտելու Թուրքիոյ անցեալին սեւ էջերէն մէկը :

« Տակաւին Թուրքերը ուրիշ սխալներ եւս կը գործեն մասնաւորաբար այս չաբ – թու, օգտագործելով փոքրամասնութիւն մը ,— որու վրայ դէպքերու բերումով իշ – խանութիւն ունին, որպէս միջոց, մի – ջազդային վէճի մը մէջ իրենց ուզածը ձեռք ձգելու», կ'աւելցնէ Տը Կուարտիրը :

« Որ օտար կառավարութիւնները եւս (ինչպէս՝ նախագահ Սուքարնօ) գործա – ծած են նման ընթացք, չի կրնար արդա – րացուցիչ համարուիլ : Ինչ ալ ըլլան յոյն եւ կիպրական կառավարութիւններու թշնամութիւնները, ինչ տառապանքի ալ ենթակայ ըլլայ Կիպրոսի Թուրք ժողո – վուրդը, Թուրքիա ապրող Յոյները պէտք չէ մեղադրել : Այս տարի ընտրութիւն – ներու տարի է Թուրքիոյ մէջ, առկէ զատ, անմեղներ պատժելը մարդուս գա – ծը չահելու չի ծառայեր :

Այս վերջին հաստատումը, անմեղները պատժելու մասին, չի կրնար ըմբռնելի ըլլալ Թուրք կառավարութեան : Ան իր փորձառութեամբ դիտէ թէ ինչ հետե – ւանք ունեցան հայկական ջարդերը : Երբ նիւթական շահն է կշռաքարը, միջազ – գային քաղաքական յարաբերութիւններու չուկային մէջ, բարոյական եւ մարդկայ – նական պատասխանատուութիւնները հե – տութեամբ կը թօթափուին : Ատով կը բա – ցատրուի մեծ տէրութիւններու ապերախ – տութիւնը իրենց « փոքր դաշնակիցին » վերաբերմամբ :

Ու տակաւին ... յատկանշական է, որ Թրքական «օտարատեաց» դիւանագէտ – ութիւնը նորէն Կիպրոսը կը գործածէ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Աւերակները մէջ թաքնուած հայ ռազ – միկներին որոնելիս Թուրքական դինուո – րական ջոկատի վրայ մի փլատակից լը – սում է կրակոց : Ջոկատի առջեւից դնա – ցող Թուրք զինուորն սպանւում է : Երկ – րորդ կրակոցին սպանւում է եւս մի զին – ուոր : Լսւում է նաեւ երրորդ կրակոցը եւ տիրում է լռութիւն : Թուրք զինուորները մօտենում են փլատակին եւ զոնում վեր – ջին դնդակով իր կեանքին վերջ տուած հայ աղջկայ դիակը :

Այնդիանցի Կազ Բեգոն վկայում է, որ Ուրֆայի հերոսամարտից յետոյ Թուրք – կան զինուորական ուժերը չարունակում էին որսալ Ուրֆայի փլատակների մէջ թաքնուած Հայերին, փոխադրել Այնդը – խան եւ գնդակահարել : Գնդակահարու – թիւնները կատարւում էին հաղարապետ Օսման պէյի դեկավարութեամբ : Մի ան – գամ պէյին են ներկայացնում հինգ չքղ – թայական Հայերի : Նրանցից երկուսը աղջիկներ էին՝ տղամարդու հագուս – տով : Պէյը կարգադրում է մերկացնել աղջիկներին, ծաղրել եւ սպանել : Զին – ուորները փորձում են կատարել պէյի հր – ամանը : Աղջիկներից մէկը, որն աւելի երիտասարդ էր, ասում է, «կեցէք, ես ձեռքով մերկանամ» : Պէյը համաձայ – նում է : Տաբատի կոճակներն արձակելիս աղջիկն անսպասելիօրէն ծոցագրպանից հանում է պրաունինգը եւ լին գնդակներն էլ արձակում Օսման Պէյի ճակատին ու կրծքին : Որոտում է Թուրք զինուորների համազարկը եւ հայ աղջիկներն ու տղա – ները ընկնում են արիւնլուայ :

Պարսիկ Խուրշիտ խանը, որ 1915 թ. իբրեւ աքսորական գտնւում էր Ուրֆա – յում, վկայում է, որ տարափոխիկ հի – ւանդութիւններից խուսափելու համար որոշուած էր հայկական թաղը մաքրել դիակներից : Այդ աշխատանքներին որ – պէս աքսորական հարկադրաբար մաս – նակցում էր նաեւ Խուրշիտ խանը :

Մի անգամ ,— պատմում է նա ,— լըս – ւում է հրացանի պայթիւն եւ սպանւում է Թուրք հսկիչ զինուորներից մէկը : Փլա – տակը, ուր թաքնուած էր հրաձիգը, չըր – ջապատւում է : Մարտը տեւում է մինչեւ գիշեր : Գիշերը որոշւում է յարձակուել անտեսանելի թշնամու վրայ, բայց այդ քայլը թշնամուց խլում է տասը զոհ : Թուրք զինուորները խաւարում չփոթ – ուած կրակել էին միմեանց վրայ : Մին – չեւ լուսաբաց սպանւում է մի յիսնապետ

1878ին, Բրիտանիան մասնակից է ամբողջ խաղարկութեան ...

Կիպրոսի դաշնադիրը քանի՞ յօդուած ունի :

ԳՐԻՇ ԴԱՒԹԵԱՆ

եւ մի չավուշ եւս : Երեք օր ու գիշեր Թուրք ոստիկանները փնտռում են անա – նանելի թշնամուն եւ այդ որոնումները նրանցից խլում են 23 զոհ : Ցարկի պա – շտպանութեան վրայ աշ – ճակատում է Թշնդանօթի 24 արկ : Թուրք զինուորները կրծքանուած պատերի ծանր քարերի տակից դուրս են բերում իրենց « անտեսանելի» թշնամու դիակը : Պար – զուում է , որ դա մի հայ աղջիկ էր, որի մի թեւը խլել էր Թնդանօթի արկը, իսկ միւս ձեռքում սեղմուած էր հրացանը :

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը մի խումբ հայ ռազմիկների հետ թաքնուել էր Սի – մանենց տան գետնայարկում : Խմբի մէջ էին հերոսամարտում աչքի ընկած ռազ – միկներից՝ Մկրտչի եղբայր Սարգիսը եւ կինը՝ Եղիսաբէթ Եօթնեղբայրեանը , Սարգիս , Ներսէս , Յովհաննէս եւ Յա – կոբ Թաստակէլէնեանները, Սալթան, Վարդանուշ, Յովհաննէս եւ Յարութիւն Սիմիանները, Տաղչի Պետրոսը , Սա – մունցիներ Շաթր Յովհաննէսն ու Աս – տուրը, Հայկ Բեքարեանը եւ ուրիշներ :

Խմբի տրամադրութեան տակ կար 300 հազար փամփուշտ եւ վեց ամսուայ պա – րէն :

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի եւ նրա եղ – բայր Սարգսի վէրքերը, դեղորայք չի – նելու պատճառով, նեխել էին եւ տհաճ հոտ էին արձակում : Այդ պատճառով Մ. Եօթնեղբայրեանը պահանջում է իրեն եւ եղբօրը փոխադրել մի այլ տեղ : « Մեր դործը վերջացած է, — ասում է նա ,— այս վիճակով ձեղի ոչ միայն օգուտ մը չունինք, այլ թերեւս ձեր կորստեան ալ պատճառ ըլլանք : Ուստի մեղ դուրս հա – նեցէք եւ ձգէք մեր ճակատագրին» : Խմբի անդամները ընդդիմանում են, բայց անօգուտ : Նրանք ստիպուած են լինում ընկերներին փոխադրել մի նոր, աւելի յարմար թաքստոց :

Շուտով թշնամին նկատում ու չրջա – պատում է Ուրֆայի վիրաւոր առիւծնե – րի թաքստոցը : Նրանք կռւում են մինչեւ իրենց վերջին փամփուշտը : Վերջին փամփուշտով Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը վերջ է տալիս իր մրրկածուփ կեանքին՝ երեսուն տարին դեռ չբոլորած : Արեւ – տաւորի համեստ բնտանիքի այդ զաւա – կը, դեռ պատանի հասակից իր ամբողջ գիտակցական կեանքը նուիրաբերել է հայ ժողովրդի ազատագրութեան գոր – ծին : Շնորհիւ նրա չանքերի, հերոսա – մարտի օրերին, Ուրֆայի Հայութիւնը դէնքի եւ զինամթերքի պակաս չղգաց : Հերոսամարտի օրերին Մկրտիչն իրեն դրսեւորեց որպէս բնածին ու տաղան – դաւոր զօրավար :

Թշնամուն յաջողւում է դերել Սարգիս Եօթնեղբայրեանին՝ ծանր վիրաւոր եւ ուշադնաց վիճակում :

Նկատւում եւ չրջապատւում է մարտա – կան խմբի նաեւ միւս թաքստոցը : Սկը – սւում է անհաւասար եւ կատաղի կռիւ : Թշնամին հրդեհում է թաքստոցը : Հա – մարիկները ամբանում են նոր դիրքե –

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

— Շատ ազդուած եմ յաճախորդիս համար եւ իր անունով չնորհակալութիւն կը յայտնեմ ...

Այս վիճաբանութիւնը ընդմիջուեցաւ Տոքթ. Փոլի կողմէ, որ յայտարարեց .

— Իրաւունք չունիք գործադրելու մա – հավճիռ մը , նման պայմաններու մէջ : Պատժական օրինագիրքը կ'արդիլէ ձեղի մահուան դիրկը դրկել մարդ մը, որ իր յանցանքին վերաբերեալ վերջնական յայ – տարարութիւն մը ընելու կարողութենէն զուրկ է :

Ժամը 10·30ին, երկու ժամուան ճիգերէ ետք, բժիշկները յաղողած էին ուշքի բե – րել Լավալը :

Որպէսզի աւելորդ ժամանակ չկորսուի, Մոնրուժի մէջ սպասող զինուորները ե – կած էին Ֆրենի բանտին բակը, որպէսզի մահավճիռը գործադրուէր բանտին չըր – ջափակին մէջ :

Ցանկարծ լսուեցաւ Լավալի ձայնը, որ կ'ըսէր .

— Չէի ուզեր իմնալ ֆրանսական դըն – դակներու տակ ...

Այնուհետեւ մրմնջեց կարգ մը բառեր եւս, որոնք անհասկնալի մնացին : Պա – րատիւք հակելով դէպի անոր , դուշա – կեց թէ խոստովահայր մը կը պահանջէր :

Բանտին քահանան — որուն հետ վեր – ջին չաբթուան ընթացքին Լավալ յաճախ կատակած էր իր անհաւատութեան առն – չութեամբ — հակեցաւ դէպի անկողինը , ուր հիմա մահապարտը յաղողած էր նըս – տիլ :

— Պարոն նախագահ , ըսաւ քահանան , թերեւս ահա նոյն ժամը ուր պէտք է Աստուծմէ ներողութիւն խնդրէք ձեր մեղ – քերուն համար :

Հռնդալից մրմունջով մը, Լավալ պա – տասխանեց . «Այո» :

Եւ սակայն, մարտահրաւէր կարգալու ընդոստ չարժումով մը, աւելցուց .

— Պէտք է, սակայն, որ միւսներն ալ ներողութիւն խնդրեն Աստուծմէ :

Աստուծոյ հետ իր հաշիւը այս ձեւով կարգադրելէ ետք, Լավալ կը դրէ կարճ նամակ մը, ուղղուած ոստիկանութեան կոմիսարին, որուն մէջ կը յայտարարէ թէ թոյնը որով ուզած էր վերջ դնել իր կեանքին, ունեցած էր ու կը պահէր իր մօտ 1942էն ի վեր : Մասնակի անդամա – լուծութիւն մը սկսած էր արդէն ներգոր – ծել իր աւերը : Բերնին մէկ անկիւնը ծը – ուած էր եւ ձեռքը չէր դադրեր չարժելէ՝ երբ կը ստորագրէր իր յայտարարութիւ – նը :

Հակառակ անոր որ ստամոքսին լուացքին համար մեծ քանակութեամբ ջուր էին ղրկած կոկորդէն վար, Լավալ պահանջեց որ ջուր տան խմելու : Անագորոյն ծարաւ մը կը տանջէր զինքը : Թէեւ նստած էր անկողնին վրայ, սակայն յաճախակի ցնցումներ զինքը կը ստիպէին իյնալ ան – կողնին վրայ :

Այդ պահուն բանտապահ մը բերաւ Լա – վալի յատկացուած մահապարտի համա – զդեստը : Դժուարութիւն ունեցան զայն հագցնելու համար : Ստիպուեցան բրտօ – րէն բռնել ոտքերէն, անցնելու համար տաբատը եւ գուլպաները : Այս աշխատան – քին կը մասնակցէր մայրապետ մը, որ բացագանչեց .

— Եթէ Աստուած տեսնէ մեր այս կրա – ծը, այնքան ալ հպարտ պիտի չըլլայ մեղ – մով ...

Ոստիկանական վերատեսուչը , ի լուր այս խօսքերուն, գլուխը դարձուց դէպի մայրապետը ու ասստեց զայն, ըսելով .

— Պէտք չունինք ձեր այդ աւելորդա – բանութիւններուն :

Սակայն, մայրապետը, անզդուելի իր հաւատալիքներուն մէջ. իր կարգին խը – րոխտ շեշտով մը, պատասխանեց .

— Ես մէկ Տէր մը ունիմ այն ալ երկ – նից մէջ է ...

Մինչ կը հագուեցնէին զինքը, Լավալ վերատին ջուր պահանջեց : Տուին իրեն շաքարախառն ջուր մը, լեմոնով խառնը – ւած եւ երբ խեղճը ծարաւը կը յագեցը – նէր , վրայ հասաւ բանտին տնօրէնը ու հրամայեց .

— Այլեւս ոչ մէկ պատմութիւն. չու – հազուեցուցէք զինքը :

Լավալ, որ այդ միջոցին զբաղած էր տաբատին կապերը կապելով ու շուարած վիճակ մը ունէր, յանկարծակի պտնելով իր պաղարիւնը եւ շեշտակի նայելով տնօ – րէնին աչքերուն, որոտաց .

— Արդեօք ճաշի ժա՞մն է որ ձեղի այդ – քան աճապարել կուտայ, պարոն: կը խորհիմ թէ կրնաք հինգ վայրկեան չնոր – հել ինծի, որպէսզի վայելուչ կերպով ներկայանամ ...

Եւ դառնալով միւս ներկաներուն, ա – ւելցուց .

— Լաւ սանտրուա՞ծ եմ... ձերմակ փողկապս վրա՞ս է ...

Համբաւաւոր փողկապներէն վերջինը դտան իր պայուսակին մէջ ու պայն կա – պեցին վզին: Ինք իսկ սանտրուեցաւ այն հայելիին առջեւ, զոր իրեն կը ներկա – յացնէր Պարատիւք: Պահանջեց իր գըլ – խարկը, սակայն չդտան : Քանի մը ուղղ եւս խմեց, սակայն այս անգամ չկրցաւ կուլ տալ :

ԻՒՍԻՖ ՓՕԼ

(7 Շար.)

ԿԱՐՃ ** ԱՍՏՂԱՅ

Ֆրանսիայի Թագավոր Ժերմեն Ա-ին ծանր հիվանդ ըլլալը ամէն կողմ տարածած էր, ու ամէն կողմ ալ անոր մահուան լուրերը կը սպասէին։ Թագավորին հարազատները, ինչպէս նաև պալատական պաշտօնեաները, ամէն վայրկեան կը սպասէին անոր մահուան լուրին։ Ամէն ոք կը հետաքրքրուէր, թէ ո՞վ պիտի ըլլայ անոր յաջորդը։ Ժերմեն Ա-ի միակ զաւակը՝ Ժան արքայազնը, ներկայ չէր։ Ան Ռուսիոյ մէջ էր, ուր կ՚ուզէր ամուսնանալ Ռուսիոյ Ալեքսանդր Գ. կայսրին դուստրերէն մէկուն հետ։ Ժերմեն Ա-ի մահուան լուրը ստանալէ ետք, Ժան արքայազնը պիտի ստիպուէր անմիջապէս Ֆրանսա վերադառնալ։ Ասոր համար ալ ամէն կողմ կը սպասէին անոր ժամանումին։

Ժան արքայազնը Ռուսիոյ մէջ էր, ու ամէն օր կը սպասէր հօրը մահուան լուրին։ Ան ամէն օր կ՚երթար Ալեքսանդր Գ. կայսրին մօտ, ու կայսրը կը տեսնէր, որ Ժան արքայազնը շատ տխուր է։

— Ի՞նչ ունիս, որդեակ, որ միշտ տխուր կը տեսնեմ քեզ,— կ՚ըսէր կայսրը։

— Ոչինչ, կայսր հայրիկ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ այդքան տխուր ես։

— Ես տխուր չեմ, կայսր հայրիկ։

Ժան արքայազնը կը ստէր։ Ան գիտէր, որ Ֆրանսայի Թագաւորը մեռած էր, բայց չէր ուզեր կայսրին ըսել։ Ան կը վախնար, որ կայսրը պիտի չհաւնի, որ ինք Ռուսիան թողլով, Ֆրանսա կ՚երթայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կը սիրէ զինք, ու կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ մէջ մնայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք անոր դստեր հետ ամուսնանայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։

Ժան արքայազնը կը սիրէր կայսրին դուստրը, ու կայսրը կը տեսնէր, որ Ժան արքայազնը շատ տխուր է։

— Ի՞նչ ունիս, որդեակ, որ միշտ տխուր կը տեսնեմ քեզ,— կ՚ըսէր կայսրը։

— Ոչինչ, կայսր հայրիկ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ այդքան տխուր ես։

— Ես տխուր չեմ, կայսր հայրիկ։

Ժան արքայազնը կը ստէր։ Ան գիտէր, որ Ֆրանսայի Թագաւորը մեռած էր, բայց չէր ուզեր կայսրին ըսել։ Ան կը վախնար, որ կայսրը պիտի չհաւնի, որ ինք Ռուսիան թողլով, Ֆրանսա կ՚երթայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կը սիրէ զինք, ու կ՚ուզէ, որ ինք անոր դստեր հետ ամուսնանայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։

Ժան արքայազնը կը սիրէր կայսրին դուստրը, ու կայսրը կը տեսնէր, որ Ժան արքայազնը շատ տխուր է։

— Ի՞նչ ունիս, որդեակ, որ միշտ տխուր կը տեսնեմ քեզ,— կ՚ըսէր կայսրը։

— Ոչինչ, կայսր հայրիկ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ այդքան տխուր ես։

— Ես տխուր չեմ, կայսր հայրիկ։

Ժան արքայազնը կը ստէր։ Ան գիտէր, որ Ֆրանսայի Թագաւորը մեռած էր, բայց չէր ուզեր կայսրին ըսել։ Ան կը վախնար, որ կայսրը պիտի չհաւնի, որ ինք Ռուսիան թողլով, Ֆրանսա կ՚երթայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կը սիրէ զինք, ու կ՚ուզէ, որ ինք անոր դստեր հետ ամուսնանայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։ Ան գիտէր, որ կայսրը կ՚ուզէ, որ ինք Ռուսիոյ գահին ժառանգորդը ըլլայ։

— Ես ալ կ՚ուզեմ, որ դուն ինծի ըսես, թէ ինչո՞ւ տխուր ես։

— Ես տխուր չեմ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկ· Մանուկ Քալֆեան տասը ֆր· կը նուիրէ Յակոբ Յարութիւնեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Շաւարշ Մխսքեան սրահին : (Տառնալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Քիւրտեան ընտանիքը իրենց մօրեղբօր Սահակ Քիւրտեանի մահուան տարելիցին առթիւ, 25ական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, Ազգ– տախնամին եւ Որբերու Օգն· Մարմնին : (Տառնալ «Յառաջ»էն) :

×

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ԱՋԳ· ՏԱՆ

Պ· Պ· Ճանիկեան 10 ֆր·, Զիտեմեան Վարդան քառն, Պալեան Սարգիս (Սէն Ժիւլիէն, Արտէշ) 15, Խաչատուրեան Տիգրան (Լիոն) յիսուն, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Փափազեան (Սէն Մարթէն Ֆօնթէն) յիսուն ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր· Միութեան կեդր· վարչութեան եւ մասնաճիւղերու, Տէսնի եւ Վիէնի, այս Կիրակի հոգեհանդիսա– ւոր պաշտօն պիտի կատարուի բոլոր դիւցազնամարտերուն մէջ ինկած մեր զո– հերու յիշատակին , Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ: Կը պատա– րագէ եւ կը քարոզէ Արտաւազդ Եպիսկ· Թրթռեանի :

×

Լիոնի Ազգ· Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հո– գեհանդստեան պաշտօն Լիոնի եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին ծառայող հանդուգնակալ հոգեւորականներու, Ազգ· Միութեան անդամներու, զպիրներու եւ կրթ· մշակ– ներու հոգիներուն համար: Պատարագ ժամը 10ին, հոգեհանգիստ 11·30ին :

×

Այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատար– ուի ՌՈԶ ԹԻՒԼՊԻՆՏՃԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Թիւլպինճեան, Շէրիա– ճեան եւ Էքսէրճեան ընտրացասանները համար հնչեցնելոց ի յիշատակ :

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշա– տակը յարդողներուն :

×

ԼԻՈՆ·— Հարիւրեան եղբայրներ եւ ըն– տանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ, հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի մա– տուցուի այս Կիրակի Ս· Յակոբ եկեղե– ցին իրենց ողբացեալ եղբօր՝

ԱՐՇԱԻԻՐ ՀԱԲԻԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ , նաեւ ի– րենց հօր՝

ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ· ՎՐԴ· ՀԱԲԻԼԵԱՆԻ

յիշատակին :

Ի դիտութիւն ողբացեալներու յիշատա– կը յարդողներուն :

ՀԱՄԵՐԳ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21ին
Salle Rameau — Lyon

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՊ· ԽԱԶԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ :

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՋԱՊԱԼԵԱՆ

(Սօփրանօ – լիրիֆ)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ·— Փերպոլեզի, Քա– չինի, Հէնտէլ, Մոցարթ, Փըրսել , Կլիւք եւ

ԿՈՄԻՏԱՍ , Գ· Մ· ԱԼԷՄՇԱՀ Բ· ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆ– ՆԷՍ, Ա· ՍԱԹԵԱՆ և ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ:

Գին՝ 5, 7 եւ 10 ֆրանք :

Տեղերը ապահովել՝ Լը Փրոկրէ :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կարտան – Պիվերի Մեծ Եղեռնի Յիս– նամեակի յանձնախումբի նախաձեռնու– թեամբ, ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն նա– հատակաց՝ պատարագ ու հոգեհանգիստ կը մատուցուի այս Երկուշաբթի ժամը 9·30ին Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյն մէջ:

Կը պատարագէ՝ Հարաւային Ֆրանսա– յի թեմի առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ :

Կարտանի ու չրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ :

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ պիչեր մինչեւ լոյս, Ճրագ թաղամասի քաղաքա– պետարանի սրահներուն մէջ :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (7 Մայիս) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կա– րեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԻԷՆ·— Հ· Յ· Դ· Այնի կոմիտէն ըն– կերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին Օհանջանեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՎԱԼԱՆՍ·— Հ· Յ· Դ· ընդհ· ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ ժամը 20·30– ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի կ'առնը– ւին: Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔՃԵԱՆ

Նիւթ·— Ապրիլեան ջարդերու բաղա– քական պատճառները եւ հետեւանքները : Սիրով կը հրաւիրուին հայ երիտասար– դութիւնը եւ հասարակութիւնը :

ԿՈՉ ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի պատասպրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ Շաւիլի քաղաքապե– տութիւնը կազմակերպած է յիշատակի այցելութիւն մը տեղւոյն պատերազմի զոհերուն յիշատակին Անծանօթ զինուորի յուշարձանին այս Շաբաթ առաւօտ ժա– մը 10ին :

Այս առթիւ մեծ եղեռնի յիսնամեակի Շաւիլի յանձնախումբը որոշեց իր մաս– նակցութիւնը բերել այս յիշատակի այ– ցին պատշաճ ծաղկեպսակով մը ի յիշա– տակ մեր մեծ նահատակներուն : Կը խնդրուի Շաւիլի եւ չրջականերու հայրե– նակիցներէն որ հոծ բազմութեամբ ներ– կայ գտնուին որոշեալ ժամուն Շաւիլի քաղաքապետարանի առջեւ եւ երկիւղա– ծութեամբ հետեւին թափօրին :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
ԼԻՈՆԻ « ԿՈՄԻՏԱՍ »
ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան :

« Կոմիտաս» երգչախումբի հիմնադը– րութեան Գ· տարեդարձին առթիւ :

Մայիս 9, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 16էն մինչեւ կէս գիշեր Լիոնի Ազգ· Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Ճոխ եւ խնամուած յայտագիր, «Կոմի– տաս» երգչախումբի կողմէ երգ, դեկա– վարութեամբ Պ· Մարքէն Օֆլազի :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐ

Խնամեալ պատրաստութեամբ կը ներ– կայացուի «ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆԻՑ ՓԵՍԱ– ՅՈՒՆ» (դաւեչա) :

Մասնակցութեամբ երգչախումբին ան– դամներուն .— Օր· Մառի Սահակեան, Պ· Պ· Գաբրիէլ Գարիպեան, Մարքէն Օֆ– լազ, Յակոբ Յովհաննիսեան, Կարապետ Թուփայեան :

Որմէ յետոյ կը սկսին եւրոպական պա– րերը, մասնակցութեամբ Փիէռ Ալէճ նուագախումբի :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Մուտք 5 ֆրանք :

Տոմսերը կարելի է հայթայթել եկեղեց– ւոյ գրասենեակէն եւ երգչախումբի ան– դամներէն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱԶ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10·30ին, « Մէյքերկրականի Կոմիտէի » նախաձեռ– նութեամբ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի գօրավար

ՄԱՔՍԻՄ ՎԷՅԱՆԻ

յիշատակին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԿԱՐԱ– ՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

ՄԷզոն – Ալֆորի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Կիրակի (9 Մայիս)
ժամը 15էն 19

ԱԼԻՍ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆ, ՓՕԼ ՍԷԶԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Խումբին անդամները կը խաղան կարճ զուարճալի սքէչներ, եւ մանաւանդ, իսի – լէ · Մուլինոյի թատերախումբը կըներկայացնէ « ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

Կատակերգութիւն, (*Հեղինակ Նշան Պէշիկթաշլեան*)

« ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Իր 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է հայկական պարերու բացառիկ երեկոյթ մը :

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ ՎԱԶՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ՓԻԷՐ ԿՕՐՕՆԻ

(Առընտրապիր Ֆրանսական Մշակութային Ֆոլքլօրիկ խումբերու) եւ ղեկավարութեամբ Տիկին ՅԱՄԻԿ ՔԻՒՐՆԷՐԵԱՆԻ

Մայիս 9, Կիրակի ժամը 20·45ին
PALAIS DE LA MUTUALITE
24, Rue St-Victor, PARIS (5e) — Métro : Maubert-Mutualité

Տոմսերու գին·— 5, 8, 10 եւ 15 ֆրանք

Առնուվիլէն օթոբար կը մեկնի ժամը 19·30ին : Կանխաւ արձանագրուիլ Պ. Ն. Նիկողոսեանի , 121 Ավընիւ Ամրի – Պարպիւս :

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
– ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ –

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ·Մ·Ը·Մ·Ի, Պր· ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆի եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ· կողմէ աշակցութեամբ Աէռոֆլոթի թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հան– գըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:

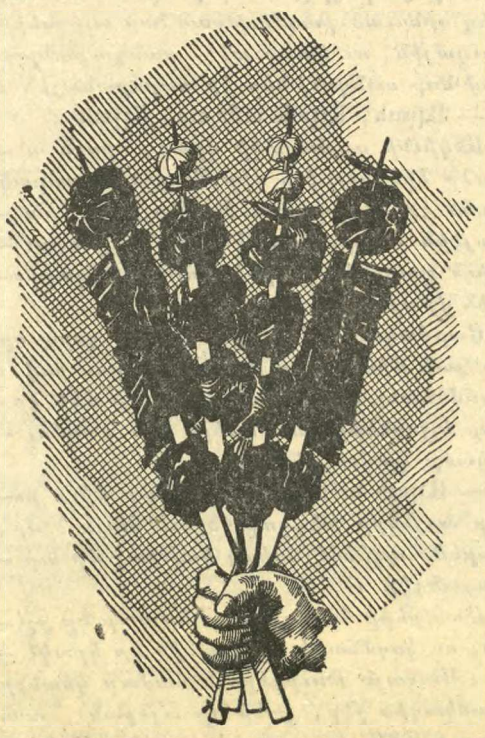
Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անյապաղ, սօփ–ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել
Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական , հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e

Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
ԿԻՐԱԿԻ
8-9
ՄԱՅԻՍ
SAMEDI
DIMANCHE
8-9 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10302

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.302

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆԸ

Օսմանեան կայսրութեան անկման շրջանէն սկսեալ Պատրիարքարանները աչքի փուշ են եղած Թուրք կառավարութեան համար :

Սուլթան Մէհմէտ Բ. Ֆաթիհ երբ 1453-ին Պոլիսը գրաւեց, բնակչութիւնը կը բազկանար քրիստոնեաներէ, յոյն եւ հայ, որոնք քաղաքակրթապէս չատ բարձր էին Թուրքերէն :

Սիրաչահելու համար զանոնք, Ֆաթիհ իմաստուն քաղաքականութեան հետեւեցաւ : Պահեց Յոյն – օրթոտոքս պատրիարքութիւնը, որ «միլեթլերական» տիպին ունէր 587էն ի վեր : Յետագային Պոլսոյ յոյն պատրիարքը իր կրօնական իշխանութիւնը տարածեց օսմանեան կայսրութեան մականին տակ լինած բոլոր երկիրներու օրթոտոքսներուն վրայ :

Ու երբ Պալքանի քրիստոնեայ երկիրները անկախութեան տիրապետութեան հեծկլտուքով պատեցան Պոլսոյ պատրիարքութենէն եւ ինքնուրոյն կրօնապետներ ընտրեցին իրենց համար :

Սուլթան Ֆաթիհ 1461ին Պրուսայի ա-ռաջնորդ Յովակիմ եպիսկոպոսը — որ կը նմանէր — Պոլիս հրաւիրելով պատրիարք նշանակեց Թուրքիոյ Հայոց :

Թէ՛ յոյն եւ թէ հայ պատրիարքարանները օժտուած էին բազմաթիւ առանձնաշնորհներով, հաստատուած կայսերական ֆիրմաններով :

Պատրիարքները նկատուած էին իրենց ժողովուրդին քաղաքական եւ կրօնական պետը միանգամայն : Յոյներն ու Հայերը «ռայ» էին (միլլէթ) : Պատրիարքը ռային ներկայացուցիչն էր յաչս կառավարութեան : Կը վայելէր բացի եկեղեցական – կրօնականէն՝ քաղաքական, վարչական եւ քաղաքային զանազան իրաւասութիւններ : Այն ատեմն, որ Թուրքերը կը նախանձէին :

Եւրոպացիները Ժ.Դ. դարէն սկսեալ բազմաթիւ առանձնաշնորհներ կը վայելէին Թուրքիոյ մէջ :

« Կապիթիւլասիոն » անունով ծանօթ այս առանձնաշնորհներէն առաջինը տուած էին Ֆրանսացիները 1532 Փետրուարին Ֆրանսուա Ա. թագաւորին եւ Քանուճի Սուլթան Սիւլէյմանի միջեւ կնքուած դաշնագրով : Անկէ վերջ բազմաթիւ ուրիշ դաշնագրերով նոյն առաւելութիւնները տրուեցան միւս արեւմտեան ազգերը : « Կապիթիւլասիոն»ի վարչաձեւը տեւեց մինչեւ 1914ի աշունը, երբ Թուրք կառավարութիւնը օգտուելով պատերազմէն՝ վերջ տուաւ անոր, միանգամ ընդ միշտ ներքաղաքական համաթիւենէն իրենց նեղքին դրծերուն : Օսմանեան Սահմանադրութենէն վերջ, երբ Թուրք ազգայնական չարժումը ծայր տուաւ, մոլեռանդ Թերթերը իրենց յար-ձակումները Թիրախ դարձուցին յոյն եւ հայ պատրիարքարանները, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ « պետութեան մէջ պետութիւն » :

Առաջին աշխարհամարտի վարդապետին Թուրքերը հասան իրենց նպատակին :

Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքութիւնը դրկեցին իր բոլոր իրաւունքներէն : Ջրկեցին Ազգային երեսփոխանական ժողովը : Ձեռնամուխ եղան Պոլսոյ եկեղեցիներու կալուածներուն, «Միւթէվէլլի»ի յձիներու կալուածներուն եւ Հայ Թուրքեան առեւդուրով : Նոյնիսկ Թագաւորանիստ Սուրբ Խորհուրդներու ընտրութեան մէջ կան Խորհուրդներու ընտրութեան մէջ – դրեցին : Պատրիարքը Պոլսոյ «պաշ փաշա»ի տասիճանին իջեցուցին :

Մուղին նոյն վիճակին ենթարկել Պոլսոյ յոյն օրթոտոքս տիեզերական պատրիարքութիւնը :

Համէմ ինչօնիւ, 1923ի Լօզանի հաշտութեան խորհրդաժողովի առաջին պատուիրակը ջանք չխնայեց Ֆէների (Յունաց) պատրիարքութիւնը ջնջելու կամ Պոլսէն հեռացնելու համար : Սակայն բախեցաւ Վէնիզելոսի յամառ ընդդիմութեան :

Լօզանի 1923 Յուլիս 24ի դաշնագիրով պահուեցաւ գոյավիճակը : Յունաց պատրիարքը չարունակեց կոչուիլ օրթոտոքսներու «տիեզերական » պատրիարք եւ իր կրօնական իշխանութիւնը ճանչ-ցուեցաւ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս եւս :

Անգարայի կառավարութիւնը զանազան մեքենայութեանց դիմեց : Փափա Լֆֆիմ անունով յոյն քահանայ մը կաշառելով «անկախ օրթոտոքս եկեղեցի» կազմել փորձեց : Սակայն չյաջողեցաւ :

Թուրք մամուլը ամէն առիթ չարձա-կեցաւ Ֆէների պատրիարքարանին վրայ՝ զայն որակելով «խռովութեանց բոյն » : Կիպրոսի խնդրէն ի վեր տարին տասներ-կու ամիս նոյն յանկերգը կը հնչեցնէն :

Յունաստանի անկախութեան կռիւնե-րու առաջին օրերուն, 1821ին, Թուրքերը Պոլսոյ պատրիարք Ղրեգորիոսը կախա-զան հանեցին Ֆէների պատրիարքարանի դրան առջեւ, իբրեւ մեզահիկ Մորէայի Յոյներու ապստամբութեան : Այդ դուռը չարդ փակ կը մնայ իբրեւ սուգի նշան :

Հարիւր չորս տարիէ ի վեր Թուրքերը չեն դադրեցուցած իրենց ամբաստա-նութիւնները Յունաց պատրիարքարանին դէմ : Առաքելատիպ Աթենագորաս Ա.ի դէմ տարիներէ ի վեր լուտանքներ կը տեղան անդադար :

Այժմ կը սպառնան միանգամայն ընդ միշտ ջնջել տիեզերական պատրիարքու-թիւնը եւ զայն վերածել «պաշ փափա-գուրեան » , Թուրքիոյ չորս Թեմերուն վրայ միայն տասմանափակելով անոր ի-րաւասութիւնը :

Լօզանի դաշնագիրը տորպեդող պե-տութիւնները Թոյլ պիտի տա՞ն , որ Թուրքերը հասնին իրենց նպատակին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարապետ Խորհուրդի վերջին նիստին, որ կոչ խոստացաւ քրէ-նադատել Ս. Տոմինկի ամերիկեան քա-ղաքականութիւնը եւ պահանջել ամերիկ-եան զօրքին մեկնումը : Ֆրանսա խորհըր-դային տեսակէտը կը բաժնէ նաեւ ինչ կը վերաբերի Ատահովութեան խորհուրդի բարեփոխումին : Խորհուրդը զրաղած է նաեւ օտարներու անուններու Ֆրանսա-յումով : Ծանօթ է որ 1958ի օրէնքը ար-դէն իրաւունք կուտար այն օտարներուն որ Ֆրանսական հպատակութիւն կը ըս-տանան իրենց մականունը փոխել, ներ-կայի օրինագիծը կ'ընդլայնէ այդ իրա-ւունքները, որպէսզի այն օտարները ո-րոնք կ'ուզեն բոլորովին ճուլուիլ, դիւ-րութիւններ ունենան թէ անունի, թէ մականունի փոփոխութեան համար :

Ս. ՏՈՄԻՆԿԻ մէջ, Քամանեոյի կառա-վարութիւնը բոլորովին տեղատուրուած է : Հաւանական կը նկատուի որ նոր վարչա-կարգը առաջին ճանչցողն ըլլայ՝ Ֆրան-սա :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ չատ դժուղ են Ֆրանսայի հակամերիկեան օրէ օր չեչտուած քաղաքականութենէն : Նիւ Եորք Հերըլտ սպառնական լեզու կը դոր-ծածէ այս առիթէ եւ կը գրէ թէ եթէ որ Կոլ համոզած է Ֆրանսացիները որ Ամե-րիկայի պէտք չունին, փափաքելի չէ որ Միացեալ Նահանգներն ալ համոզուին որ Ֆրանսայի պէտք չունին :

ԼԻԲԱՆԱՆի բոլոր թերթերը կը յայտ-նեն թէ Ֆրանսա հրթիռներ պիտի հայ-թայթէ Իսրայէլի : Օռիան եւ Ալճարիտա թերթերն ալ կ'ըսեն թէ Հելուի այցելու-թեան առթիւ, հաւանական է որ Լիբանան պինուորական օգնութիւն ուղէ Ֆրանսա-յէն :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ վարչապետ՝ Կոսիկին Արեւելեան – Պերլին հասած է Ռայխի տապալման քառամեակին առթիւ :

ԱՒԵՆԻ հաստելով, Նախագահ Մակա-րիոս յայտարարած է .— « Կիպրական հարցը պիտի լուծուի ՄԱԿի չրջագծին մէջ եւ ինքնորոշման սկզբունքին հիման վրայ : Ոչ մէկ ճնշումի տեղի կուտանք » :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Վիէթնամի մէջ, բանակը վերջ դրաւ իր «հովանաւորութեան » քա-ղաքային իշխանութեան վրայ : « Ջինեալ Ուժերու Խորհուրդը » լուծուեցաւ եւ պինուորական նախարարները կառավա-րութենէն քաշուեցան :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ժողովը քուէարկեց պողպատի վերա-պղպեցումը :

ՊՐԱԶԻԼի նախկին նախագահը՝ Քուպի-չէք, յայտարարեց «Եւրոպա Թիւ 1» ճայնասփիւռի կայանէն որ Քասթրական վտանգ չկայ Սէն Տոմինկի մէջ : Կողմնա-կից է միջամերիկեան ուժի մը ստեղծ-ման :

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍի մէջ բազմաթիւ վիրաւորներ կան, իրրեւ հետեւանք հա-կամերիկեան ցոյցի մը :

ՓԵՔԻՆԷն հասած լուրերու համաձայն Վիէթնամցի ուսանողներու ցոյց մը « վայրագօրէն» զսպուած է Լենինկրատի մէջ :

ՔԻՕՂԻի կարեւոր օրաթերթերէն մէկը հնկայ խորագրով մը կը յայտնէր թէ Ֆը-րանսա չնորհաւորական հեռագիր չէ ղրկած զաշնակցային Գերմանիոյ Հան-բապետութեան անոր իշխանութեան հաս-տատման տասնամեակին առթիւ : Տը Կոլ լռութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն կը-րաւած է այնպիսի պահու մը երբ նախա-գահ Ճոնսըն չատ չերմ հեռագիր մը կը ղրկէր նախագահ Լիւպկէի, մինչ բրիտա-նացի Արտաքին նախարարը նոյնը կ'ընէր իր գերման պաչտօնակիցին : Այս առթիւ «Ռոմպա» կը գրէ թէ երբ նկատի առնուի թէ Լիւիզ ի՞նչ ատեմնանի բծախնդիր է փրոթոճոլի հարցերու չուրջ, անոր բրա-նած ներկայ դիրքը ալ ատելի չատալի է :

ՊՈՆի մէջ, Պէն Պելլայի պլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Խիէր յայտարարեց թէ պիտի չվերադարձնէ վաթսուն միլիոն Ֆրանքը, որուան բլլալով որ այդ դու-մարը արդիւնք է Ալժերիան ազատագրե-լու համար եղած հանդանակութեան, մինչ Պէն Պելլա եւ դինքը չրջապատող խմբակը ներկայիս կը խեղդեն ալժերական ժո-ղո-վրդապետութիւնը :

ՆԱՆՍիի մէջ սպաննուած երեք տարե-կան երախային ոճրագործը խոստովանե-ցաւ, Ուրբաթ առաւօտ : Արդարեւ փիէր Միլէրի հարազատ մայրը, յայտնեց եր-կար հարցաքննութենէ մը եւք, թէ ինք սպաննած է զաւակը : Ծանօթ է որ ոստի-կանութիւնն ալ ընտանիքի մէկ անդամը կը նկատէր ոճրագործը : Գաւառի այս քաղքենի ընտանիքին մէջ ուր առելու-թիւն մը կը տիրէր իրարու հանդէպ, կը կարծուէր թէ երախան, ժառանգորդը մեծ – հօր հսկայ հարստութեան , սպան-նուած է այդ իսկ պատճառաւ : Ներկայիս ծանօթ չէ թէ մայրը ի՞նչ պատճառ ու-նէր զաւակը սպաննելու : Կը յիշուի նա-եւ թէ կինը միթրոման է եւ կրնայ ճիշդ չբլլալ իր խոստովանութիւնը :

ՋԻՆԱԴԱԴԱՐի բանակը պաշտօ-նական տօն հոչակուած ըլլալով , այս տարի , «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Մա-յիս 11 :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

« Գրական Թերթը» գրեթէ ամբողջ թիւ մը նուիրած է 1915ի իրազարձութեանց 50ամեակին :

« Տարիներ ու տասնամեակներ կ'անց-նեն, սերունդներ իրարու կը յաջորդեն , ոչբերդական տարիներուն վկաները կ'անհետանան, բայց վիշտը կ'տպրի ա-նոնց զաւակներուն ու Թոռներուն հոգի-ներուն մէջ», կը գրէր տարաբախտ Հր-րաչեայ Քոչար, որ կ'աւելցնէր .

— « Ներկայիս, երբ Հայերը իրենց բախտին տէրը զարձած են եւ նոր կեանք մը կը կերտեն իրենց հայրենի հողին վը-րայ, հայկական կառավարութիւնը որո-չած է յուշարձան մը բարձրացնել 1915ի եղերական իրազարձութիւններու զոհե-րուն յիշատակին » :

Թերթը կը հրատարակէ Մաքսիմ Կոր-քի ու Յովհաննէս Թումանեանի յայտա-րարութիւնները հայ ժողովուրդի մա-սին, ինչպէս նաեւ յօդուածներ՝ բանաս-տեղծ Գէորգ Էմինէն, գրող Սեւքեան Կուրտիկեանէն, պատմաբաններ Վարդան Պարսամեանէն եւ Յովհ. Կիրակոսեանէն, ինչպէս նաեւ ուսանուորներ՝ ուս բա-նաստեղծ Սերկէյ Կորսունսկիէն, Սիլվա Կապուտիկեանէն, Վաղարշակ Նորենցէն :

« ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՐ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ »

Այս վերնագրին տակ, « Սով. Հայաս-տան » Թերթը իր Ապրիլ 24ի թիւին մէջ հրատարակած է պատմաբաններ Գալուստ Կալոյեանի եւ Յովհ. Կիրակոսեանի մէկ յօդուածը , ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուի .—

« Ցիսուն տարիներ առաջ , մարդկու-թիւնը ապշահար մնաց Օսմ. կայսրու-թեան վարիչներուն գործած տարատիպ ոճիրին առջեւ, երբ Երիտասարդ Թուր-քերու կառավարութիւնը 1915ին կազմա-կերպեց արեւմտեան Հայաստանի գանգը-ւածային աքսորն ու բնաջնջումը : Մարդ-կութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց Թաց ոճիր մըն էր այս » :

Յօդուածագիրները ցեղասպանութիւն կը նկատեն Հայերու բնաջնջումը , « Յե-դասպանութիւն մը, որ երկրորդ համաշ-խարհային պատերազմի օրերուն դերմա-նացի նացիներու կողմէ կրկնուեցաւ ա-ւելի լայն ատիճանի մը վրայ եւ աւելի կատարելագործուած մեթոտներով » :

11 ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐ ԿԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՆ ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միւնիխէն կը հաղորդեն թէ զործա-րաններու եւ զերձակատուներու մէջ աշ-խատող Թուրք ապջիկներ անբարոյութիւն կ'ընեն եւ ոստիկանութիւնը ջնջած է ա-նոնց աշխատանքի եւ բնակութեան որ-ոշումները, ու երկրէն վտարած :

Միւնիխէն վտարուած այդ Թրքուհի-ներէն հինգը անցեալ չարթու ամերիկացի ուժ պինուորներու հետ անոտառ զացած են եւ մօրէ մերկ վիճակի մէջ սեռային խնջոյք մը սարքած : Այս խրախճանքի ընթացքին վէճ ծագած է ամերիկացի պին-ուորներուն եւ Թուրք ապջիկներուն մի-ջեւ, այս վերջիններուն մերժած ըլլալով « հաւաքարար զուարճանալու » առաջար-կը , Ամերիկացիք , բարկացած մերկ ապ-ջիկներուն հագուստները առնելով փա-խած են : Գերման ոստիկանները իրենց վրանոցները տուած են, անտառը մնացած մերկ Թրքուհիներուն եւ քաղաք բերած , օրինական գործողութեանց համար :

Առնցմէ զատ, վեց ուրիշներ ալ ցո-փութիւն կ'ընէին : Ձերբակալած է որ Մի-ւնիխի մէջ անբարոյութեան ցանցեր կը գործեն եւ դրամով կը վարձեն Թուրք ապջիկներ :

ԵՐԻՏ. ԹԻՒՐՔԵՐԻ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1915-1916 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Արեւմտահայութեան ֆիզիքական բնաջնջման իր հրէշաւոր ծրագիրը Թուրքական բռնակալութիւնը մշակել էր դեռ եւս անցեալ տարի 70ական թուականներին։ Ժամանակին այդ ծրագրի մասին բացայայտօրէն արտայայտուել է արիւնարբու Աբտիւլ Համիտի համախոհ Քեամիլ փաշան, որը երկար տարիներ դրաւում էր մեծ վեզիրի պաշտօնը։ Ինչպէս եւրոպական Թուրքիայի քրիստոնեայ ժողովուրդների ազատագրական չարժումների եւ արեւմտեան տէրութիւնների միջամտութեան մասին, նա լսելիապէս ասել է. «... եթէ եւրոպական Թուրքիայում մենք տաքցրել ենք օճերին (խօսքը 1876 թ. Թուրքիայի դէմ ապրիլեան մամլած սլաւոնների մասին է — Ե.Ս.), ապա Ասիական Թուրքիայում մենք պէտք չէ կրկնենք այդ նոյն յիմարութիւնը, խելամտութիւնը պահանջում է ոչնչացնել եւ մեր հողի երեսից ջնջել բոլոր այն տարրերին, որոնք կարող են յետագայում վտանգ սպառնալ մեզ... Հետեւաբար, այդ արբշռան նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է հայ ազգն աննիեւ ջնջել մեր հողի երեսից, անխնայօրէն բնաջնջել ... ազգը... որը ղէնք եւ պաշտպանութիւն չունի ...» (Տես « Փորձ » 1879, թիւ 7–8)։

Քեամիլ փաշայի կառավարութեան մշակած հրէշաւոր ծրագիրը բացայայտ կերպով սկսեց կիրարկուել 1894 – 96 թթ., երբ Արեւմտեան Հայաստանում կազմակերպուեցին մի շարք ընդհանուր ջարդեր, որոնց հետեւանքով զոհուեց 300 հազար մարդ։ Հրկիզուեցին եւ հողին հաւասարուեցին աւելի քան երեք հազար հայկական գիւղեր, տասնեակ հազարաւոր Հայեր իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար ստիպուած էին թողնել հայրենիքը եւ ցրուել ամբողջ աշխարհում։

Աբտիւլ Համիտի ջարդարարական քաղաքականութիւնն աւելի լայն չափերով չարունակեց երիտթուրքերի « Իթթիհատ վէ Թէրաքքը» («Միութիւն եւ յառաջդիմութիւն» կուսակցութիւնը՝ 1808 – 1909 թթ. տեղի ունեցած վերնախաւային յեղափոխութեան հետեւանքով կառավարութեանղեկը իր ձեռքը վերցնելուց յետոյ։ Իթթիհատական պարագլուխների կողմից անցկացուող՝ Օսմանեան կայսրութեան մահմետական տարրեր ժողովուրդներին ձուլելու, իսկ քրիստոնեայ բնակչութեանը ֆիզիքապէս ոչնչացնելու վայրենի քաղաքականութեան առաջին արտայայտութիւններից մէկն էր 1909 թ. դարնանը Ատանայի Հայերի զանգուածային կոտորածը։ Ականատեսներից մէկը՝ Հելէն Կիպլընը, նկարագրելով ջարդի մանրամասնութիւնները նշում է, որ Հայերին անողոքաբար կոտորում եւ դնդակահարում էին փողոցներում, կենդանի այրում էին այն տներում, որտեղ նրանք պատսպարուում էին։ Չէին խնայում ոչ ծերերին, ոչ կանանց, ոչ էլ երեխաներին։ « Այդ ջարդն աւելի սարսափելի էր, — եզրակացնում է հեղինակը,— քան Աբտիւլ Համիտի ժամանակներում »։

Հայերի ջարդ տեղի ունեցաւ նաեւ Կիլիկիայի միւս քաղաքներում ու գիւղերում։ 1909 թ. ջարդերի հետեւանքով Կիլիկիան կորցրեց մօտ երեսուն հազար Հայ։ Ինչպէս Կիլիկիայի կոտորածներից յետոյ Հայերի նկատմամբ երիտթուրքերի վարած քաղաքականութեան մասին, Ստամպոլում ցարական դեսպանութեան Թարգման Մանդելչտամը գրում էր, որ նրանց ոչնչացումը չարունակւում էր դանդաղ, բայց անշեղօրէն։

Երիտթուրքերի պարագլուխները Թուրքիան նետելով առաջին համաշխարհային պատերազմի մէջ՝ Գերմանիայի կողմում, նպատակադրուել էին վերջնական օղնութեամբ իրագործել իրենց համիսլամական ու համթուրքական նուաճողական ծրագիրները։ Սակայն այդ նուաճողական ձգտումների իրագործման ճանապարհին կանգնած էին Թուրքիայի բիւրաստ տակ դանուող ոչ Թուրք ժողովուրդները՝ Հայերը, Արաբները եւ միւսները, որոնք չարունակում էին իրենց ազգային-ազատագրական պայքարը։ Երիտթուրքերի ղեկավարների կարծիքով համաթուրքական նուաճողական ծրագրերի իրագործման գլխաւոր արգելքը Հայ ժողովուրդն էր։ Ինչպէս բազմիցս յայտարարել են երիտթուրքական կուսակցութեան Թերթերը եւ գործիչները, մահմետական աշխարհի մէջ «սեպի նման խրած » Հայերը խանգարում էին օսմանեան կայսրութեան հետ Անդրկովկասի ու Ռուսաստանի այլ չրջանների մահմետական ազգաբնակչութեան «միաւորմանը»։ Այսպէս, երիտթուրքերի օրկան «Իքթամ» Թերթը տակաւին 1914 թ. փետրուարին առաջարկում էր բոլոր Հայերին Արեւելեան Անատոլիայից աքսորել Միջագետք, իսկ նրանց տեղը բնակեցնել մահմետական գաղթականներին։

1915 թ. Հայկական ջարդերի կազմակերպիչներից մէկը՝ երիտթուրքերի կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամ Տօքթ. Պեհաէտտին Շաքիրը յայտարել է. «Հայերը մեր համիսլամական ու համթուրքական սրբազան դաղափարների ճանապարհին են կանգնել, եւ մենք անխուսափելիօրէն բախում ենք նրանց հետ ... Մենք ստիպուած ենք մեր ճանապարհին տարբերայնօրէն ոչնչացնել այն ամէնը, ինչը արգելք է հանդիսանում մեր սրբազան ազգային իտէալներն իրագործելու համար»։ Անգլիական «Նիու Օրիենթ» Թերթը Հայասատանին նուիրուած յօդուածներից մէկում նշում էր. « Այդ երկիրը դանուում է հէնց այն ճանապարհի վրայ, որը տանում է դէպի Կովկաս եւ կենտրոնական Ասիա, ուր ձգտում էին երիտթուրքերը։ Ահա այս հանդամանքն աւելի, քան թշնամանքի դգացումը, այն բանի պատճառը դարձաւ, որ մեծ պատերազմի չրջանում Թուրքերը ձգտում էին ոչնչացնել Հայ ժողովրդին»։

Իթթիհատական կուսակցութիւնն ու նրա կառավարութիւնը իրենց համթուրքական նուաճողական ծրագիրը իրագործելու համար տակաւին համաշխարհային պատերազմից առաջ սկզբունքօրէն որոշել էին ոչնչացնել Թուրքիայում բնակող բոլոր Հայերին։ Սակայն, ինչպէս ասուած է Թալէաթ փաշայի 1915 թ. դարնանը տեղական իշխանութիւններին յղած դաղտնի դեկոյցում, « հանդամանքները Թոյլ չտուին կատարելու այդ սրբազան դործը» ։ Այժմ օդտուելով ռազմական իրադրութիւնից, երիտթուրքերը ձեռնարկեցին հայկական հարցի «լուծմանը », որը ձէմալ փաշայի խօսքերով ասած՝ « երկրի նեղքին կեանքի կարեւորագոյն հարցն էր »։

Հէնց որ օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մէջ մտաւ, երիտթուրքական կոմիտէն ձեռնամուխ եղաւ Հայ ազգաբնակչութեանը դլխովին ոչնչացնելու ծրագրի մանրամասն մշակմանը ։ Այն հաստատուեց Թալէաթ փաշայի դեկավարութեամբ 1915 թ. սկզբներին կայացած երիտթուրքական կենտրոնական կոմիտէի դաղտնի նիստում։ Նիստի ընթացքի եւ ընդունած որոշումների մասին մանրամասն դրում է իր յուշերում երիտթուրքական կոմիտէի անդամ Մեվլան – դատէ Ռիֆաթը, որը մասնակցել էր այդ խորհրդակցութեանը ։ Հանդամանօրէն խօսելով Թալէաթի նախագահութեամբ դումարուած դաղտնի նիստի մասին, որին մասնակցում էին Էնվէրը, Տօքթ. Նազըմը, Տօքթ. Պեհաէտտին Շաքիրը, Կարա Քեմալը, Հասան Ֆեհմին, Ճավիտ եւ Աղա Օղլու Ահմէտը, Մեվլան – Զաաէն նշում է, որ հիմնական դեկուցողը երիտթուրքական կոմիտէի պատասխանատու քարտուղար Տօքթ. Նազըմն էր, որն իր եղյթում ասել է. « Եթէ 1909ի մեր Ատանայի եւ այլ վայրերում տուածին նման տեղական ջարդերով պիտի գոհանանք... եթէ այս մաքրագործումը ծումբ ընդհանուր եւ վերջնական պիտի չլլայ, օդուտի տեղ վնասը անպայման է, պէտք է, որ հայ ազգը արմատախիլ ըլլայ, մեր հողին վրայ անհատ մը անդամ չմնայ, հայ անունը մոռցուի։ Չի՛մա պատերազմի մէջ ենք, ասկէ յարմար առիթ չի գտնուիր, մեծ պետութեանց միջամտութիւնը եւ Թերթերու բողոքի ձայնը նկատելի իսկ չի կրնար ըլլալ, նոյնիսկ, խնդիրը կատարուած բողոքին մը կը գառնայ եւ կը փակուի։ Այս անդամուան գործողութիւնը ընդյնջումի գործողութիւն մը պիտի ըլլայ, Հայերու մէկ անհատ իսկ չմնալու պայմանով բնաջնջումը հարկ է։ Թերեւս ձեզմէ ոմանք ըսէն, որ այդպիսի վայրագութիւն կ'ըլլայ, երեխաներն, ծեր եւ տկարներէն ի՞նչ վնաս կրնայ հասնել, որ ասոնց ամբողջին ալ բնաջնջման հարկ տեսնուի, ով որ յանցաւոր է, ան կը պատժուի ... Ինդրեմ, պարոններ, այսչափ տկար եւ դէմասէր մի ըլլաք,— չրտունակում է Թուրք մարդակերը,— ապիկա մահացու հիւանդութիւն մըն է։

Ձիչեալ գաղտնի նիստի մի այլ մասնակից՝ Հասան Ֆեհմին իր եղյթում «պարզաբանում» է Հայերին բնաջնջելու եղանակը. « Մէկ անհատ մը եսկ չմնայ պայմանով բնաջնջումը օրինական է ... ասուածին համաձայն, ծեր, երեխայ, կին, անկարող նկատի չառնուիր եւ բոլորը կը բնաջնջուին։ Ես բնաջնջումի դիրին ձեւ մը կը խորհիմ, հիմա պատերազմի մէջ ենք, Հայերու դէնք վերցնելու կարող երիտասարդները պատերազմի առաջին դիծը կը դրկենք, հոն՝ դիմացէն Թուսերուն, իսկ եռեւէն՝ մեր կողմէն մասնաւոր կերպով դրկուած ուժերուն կրակի մէջ կ'առնենք եւ կը բնաջնջենք. իրենց տունը մնացող տկար ու ծերերը, կին ու երեխաներն ալ կը հրամայենք եւ մեր հաւատացեալները կը մաքրեն, ինչէ՞ներնին կը կողոպտեն ... այս ձեւը յարմար կը տեսնուի (ընդդծումը մերն է — Ե.Ս.)։ Ամբողջ մի ժողովուրդ ոչնչացնելու այս հրէշաւոր ծրագրին հաւանութիւն տալով, Էնվէրն աւելացնում է, որ « բնաջնջման եղանակը որոշելը զործադիր մարմնին պարտականութիւնն է »։

Ստեղծւում է եռեակ՝ «զործադիր յանձնախումբ» (Տօքթ. Նազըմ, Տօքթ. Պեհաէտտին Շաքիր եւ կրթական նախարար Շուքրի), որը յանդում է այն եզրակացութեան, թէ այդ ահաւոր սպանդի անմիջական կատարողները պէտք է լինեն մարդասպանութեան եւ ոճրագործութեան համար բանտերում դտնուող յանցագործները, որոնց ազատ արձակելով, իրենց մէկ ամսուայ ընթացքում 10 – 12 հազար ընտրեալ ուժի տէր կը դառնան եւ զրաղեցնելով՝ «նուազագոյնը 10, իսկ առաւելագոյնը՝ 50 հոգուց բաղկացած ջո-

խիֆէր փոխ

(8 եւ վերջին մաս)

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

———o———

Կէս օր էր։ Ամիկը սկսած էր պարպուիլ, մինչ նրբանցքին մէջ սկսած էր կազմուիլ Թափօրներու ընդհանուր դատախաղը, հարցաքննիչ դատաւորը, ոստիկանութեան վերատեսուչը, բանտին տնօրէնը, երկվեցեակ մը պաշտօնական անձեր, եւ երկու ոստիկաններ՝ որոնց բռնած աթոռին վրայ պիտի նստեցնէին Լավալը։

— Ոստիկանները ձեզ պիտի տանին, ըսաւ ընդհանուր դատախաղը, մինչ Լավալ դլուխը չարժելով, պատասխանեց.

— Իմ փաստաբանները երիտասարդ են ու կորովի, կրնան օդնել ինծի քալելու համար։

Ցեղած աջէն՝ Նոտի եւ ձախէն՝ Պարաթիւքի, որոնց կը հետեւէր Ժաֆֆրէ, ձեռքին սրուակ մը ջուր եւ դաւաթ մը, Լավալ մեծ դժուարութեամբ սկսաւ յառաջանալ նրբացքէն։

Պահ մը եաք, չափազանց յոդնած ըլլալով, դաղար մը պահանջեց։

Ամբողջ Թափօրը կանգ առաւ, մինչ Ժաֆֆրէ մօտենալով իրեն ձեռքի սրուակէն լեցնելով դաւաթին մէջ, տուաւ իրեն։ Լավալ ագահօրէն խմելէ եաք, վերադարձուց դաւաթը։

Այն պահուն, երբ ջուրը հասաւ իր արգէն չարչարուած ստամոքսին մէջ, հաղ/ը ու խեղդուուք մը դինքը դեռին փռեցին։ Սկսաւ փսխել։ Նոտ եւ Պարաթիւք ոտքի կանդնեցուցին զայն։ Քիչ մը չունչ առաւ, ապա Թափօրը չարունակեց իր ընթացքը։

Շատ երկար չտեւեց Թափօրին ընթացքը։ Լավալ պահանջեց դարձեալ դադար մը ու վերստին խնդրեց խմել։

Այսպէս, մինչեւ Թափօրին բանտին դուռը հասնիլը, ուր կը սպասէր Լավալը փոխադրող կառքը, եօթն անդամ կանդ առին, եօթն անդամ խուեցան Լավալի կոկորդէն վար հոսող ջուրին ձայնը եւ անոր հետեւող փսխումները ...

Երբ հասան կառքին առջեւ, առաջին անդամ վեր բարձրացաւ Նոտ, մինչ Պարաթիւք կը սպասէր վարը։ Նոտ բռնեց Լավալի օձիքէն, Պարաթիւք ալ վարէն հրելով զայն, մահապարտը բարձրացուցին կառքին մէջ։ Երկու ոստիկաններ, որոնք միշտ բռնած էին աթոռը, դրին զայն կառքին մէջ, ու Լավալ, բոլորովին ուժասպառ՝ ինկաւ անոր վրայ, դլուխը առած ձեռքերուն մէջ։

Ժառովանհայրը տեղաւորուեցաւ անոր կողքին, Թեւը անցուցած Լավալի ուսին։ Երիտասարդ բժիշկ մը, նոյնպէս կառքին մէջ մտաւ, ձեռքին ներարկումի առեղ մը՝ հաւանական պահուն մահացիր պարտը կեանքի բերելու համար ...

Կառքը ճամբայ ելաւ։ Լավալ դլուխը վեր բարձրացուց եւ այդ պահուն Նոտ տեսաւ որ անոր աչքերը Թրջուած էին։

— Կը մեղքնամ կնոջս ու աղջկանս, մրմնջեց արտասուախառն ձայնով մը։

Երբ հասան մահավճիռին վայրը, բանտէն քիչ հեռու, ամէն բան պատրաստ էր արդէն։

Հրացանաձգութեան ձողը տնկուած էր։ Քիչ մը անդին կը սպասէին մեռելակառքը, դաղաղը եւ դիաթաղ պաշտօնեաները։ Լավալ դառնալով հրացանակիրներու դարկութեան հրամայող դնդապետին, հարցուց.

— Կրնամ կրակի հրամանը ես ինքս տալ ...

— Ոչ, պատասխանեց դնդապետը։ Օրէնքով արդիլուած է։ Զինուորական հրաման մը անհրաժեշտ է, ձեր իսկ օդտին համար, որպէսզի դինուորները նոյն ժամուն կրակին եւ որպէսզի դուք նուազ տանջուիք։

— Ո՛հ, լաւ, պատասխանեց Լավալ։

Այնուհետեւ, չուրջ բոլորը դիտելով, հարցուց.

— Ո՞ւր են դատաւորները ...

Իր փաստաբանները կրկնեցին հարցումը եւ պահ մը եաք, Մորնէ եւ հարցաքննիչ դատաւորը կառքին եռեւէն դուրս դալով, դլխարկ ի ձեռին, մօտեցան։

Լավալ ըսաւ անոնց.

— Կ'ուզէի ձեղի ըսել Թէ, պարզապէս կը խղճամ ձեր վրայ որ յօժարեցաք այսպիսի դործ մը կատարել։ Ուղեցիք այս տեսարանը, մինչեւ վերջը պիտի վայելէք զայն։

Այնուհետեւ դառնալով դինուորներուն.

— Գալով ձեղի, ըսաւ Լավալ. կը խղճահարիմ ձեր վրայ որ անմեղ մեղսակիցները եղաք քաղաքական ոճիրի մը։ Ես կը մեռնիմ՝ վասնզի չատ սիրեցի իմ հայրենիքս։ Կը խնդրեմ որ սրտիս կրակէք ...

Կառքէն դուրս հանեցին աթոռը, որ պէսպի դնդակահարութեան պահուն նստի անոր վրայ։

Լավալ մերժելով այդ բանը, դոռաց։

— Ֆրանսայի վարչապետ մը ոտքի վրայ կը մեռնի։ Պիտի հաւաքեմ ինծի անհրաժեշտ ուժը այդ պահը դիմագրաւելու համար ...

Զեռքերը կապեցին, սակայն, իր խնդրանքին անսալով, Թողուցին որ աչքերը բաց մեռնի։ Փաստաբանները յառաջացան վերջին անդամ ողջագուրելու համար դինքը։ Լավալ, խօսքը նոյն ուղղելով, ըսաւ.

— Ձեղի, Դիմադրական ճակատի հերոս Նոտ, մեռնելէ առաջ կ'ուզեմ ձեղի ըսել հետեւեալը.— Ես ալ սիրեցի հայրենիքս, որքան դուք սիրեցիք...

Տեղաւորեցին դինքը հրացանաձգութեան ձողին առջեւ ու երբ ուղեցին քաչուել տեսողութենէն հեռու, Լավալ պոռաց.

— Կեցէք հոն ուր որ էք, որպէսզի ձեզ տեսնեմ.— ինչ ազատ դէմքեր ունիք ...

Տասնապետ մը, որ կանդնած էր կողմը, հրամայեց.

— Պատրաստ...

Երբ հրացանի փողերը ուղղուեցան դէպի իրեն, Լավալ աղաղակեց.

— Կեցցէ՛ Ֆրանսան ...

Հրացանները դոռացին, իր մարմինը վերջին անդամ ըլլալով երկուքի ծալուեցաւ, աչ սրունքը՝ որ անդամալոյծ էր արդէն՝ բոլորովին լքեց դինքը ու ինկաւ դետին ...

Տասնապետը վազեց, ձեռքին մեծ տապանակ մը, տալու համար անոր քունքին վերջին հարուածը։

Արիւնը սկսաւ հոսիլ դէմքին եւ իր տառոյն ժապաւէնին վրայ ...

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ).— Եկեռնի Յիս – նամեակը ոգեկոչուեցաւ արմանավայել տուքով եւ համապետային ճիղով : Արդա – րեւ, 1924էն ի վեր առաջին անգամն էր, որ պզտիկ ձեռնարկ մը այսքան մեծ յաջողութիւն արձանագրեց ու միեւնոյն ատեն այսքան խոր տպաւորութիւն թո – ղուց Հայերուն եւ Ֆրանսացիներուն վը – րայ հաւասարապէս :

Ազգ. Մխիթեան եւ 13 կազմակերպու – թիւններու համատեղ ջանքերն ու ճիգերը պսակուեցան յաջողութեամբ :

Շարաթ կէսօրէ ետք, Հայոց եկեղեցին կը յորդէր ծովածաւալ բազմութեամբ : Ամէն կողմէ, ամէն չրջաններէ հայրենա – կիցներ եկած էին լեռնոց յարպանքի տուր – քը տալու 1915ի Նահատակներուն : Եկե – ղեցին, չրջափակը, մինչեւ իսկ չրջակայ փողոցները լեցուած էին հին եւ նոր սե – րունդին, ամէն խաւի, դաւանանքի պատ – կանող հայրենակիցներով :

Պատարագէն եւ հոգեհանդստեան արա – րողութենէն ետք ժողովուրդը՝ պատա – ռելի թափօր կազմած, ուղղուեցաւ դէպի Աձամօթի Զինուորին Յուշարձանը : Թա – փօրին առջեւէն կ'երթային երկու պա – տանիներ՝ մեծ պատառով մը, որուն վը – րայ ամակարուած էր Ֆրանսերէնով՝ « Յիսնամեակ, հայ ժողովուրդի մարտի – րոսութեան, Թուրքերու կողմէ » :

Մեծակազմ ծաղկեպսակին եռեւէն քալե – ցին Վալանսի քաղաքապետը իր օգնա – կաններով, Ֆրանս. Կարմիր Խաչի նախա – դահը, Տիկին Օ. Մխքայէլեան, Թղթա – կիցներ եւայլն, ինչպէս նաեւ երեք յա – րանուանութեանց կրօնապետերը եւ վեր – ջապէս հազարէ աւելի բազմութիւնը :

Ամբոխ երկայնքին ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան :

Ազգ. Մխիթեան նախագահը՝ ընկեր Արսէն Տէր – Սարգիսեան եւ քաղաքապե – տը յուշարձանին վրայ կը զետեղեն ծաղ – կեպսակը, որմէ ետք խօսք կ'առնեն Տոքթ. Գոհարեան (Ֆրանսերէն), որ յա – նուն գաղութին չնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Նահանգապետին, քաղաքա – պետին եւ տեղական իշխանութեանց, հայ գաղութին հանդէպ իրենց ցոյց տուած անվերապահ օժանդակութեան եւ ի յայտ բերած գուրգուրանքին համար, Տէր Նա – րեկ քհնյ. , դեռատուորուած եկեղե – ցական տարազով, նախ չնորհակալութիւն կը յայտնէ օտար բարձրաստիճան անձնա – ւորութիւններուն եւ ապա, պահպանիչով կը փակէ այս տպաւորիչ տողանցքը :

Նոյն օրը, երեկոյեան դէմ մօտ 2000ի հասնող բազմութիւն մը լեցուցած է Սալ

կաններէ՝ չեթէներ , նրանց վրայ վըա – ահելի խմբապետներ կը նշանակեն եւ իրենց հրամանին կ'ենթարկեն » :

Ե. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«Պատմա–բանասիրական Հանդէս»
1963, թիւ 1
(1 Շար.)

Յաջ Թէթի սրահը :

Տպաւորիչ պատառ մը, բեմին ճակա – տը, կը խորհրդանչէր օրուան խմասը :

Ոգեկոչումի հանդիսութեան բարձր հո – վանաւորութիւնը ստանձնած է Տոմմի նահանգապետը՝ Պ. Ֆօսամանիա, իսկ նա – խագահութիւնը՝ Պ. Գապաքեան բար – ձրաստիճան հիւրերու չարքին յիշենք Վա – լանսի պինուորական հրամանատարը , Վալանսի Գերապայծառը՝ չրջապատուած քահանայ հայրերով, ընդհ. դատախազը, նահանգապետը , Տոմմի երեսփոխան Պ. Ռիւպուօ Տիւման, քաղաքապետ Պ. Փեր – մըրի , լրագրողներ եւայլն :

Ժամը 8·30ին վարագոյրը կը բացուի :

Նախագահը դրաւոր ուղերձով մը հայ ժողովուրդին երախտագիտական դպա – րումները կը փոխանցէ Ֆրանսացի ժողո – վուրդին եւ պատկան իշխանութեան, որ ոչ միայն թոյլ տուին, այլեւ մասնակից դարձան մեր ազգային տուրին :

Վայրկեան մը յոռնկայա կը յար – դուի յիշատակը մեր նահատակներուն :

Ղեկավարութեամբ հայ Աւետ. Եկեղե – ցւոյ քարոզիչ պատուելի Դ. Սահակեանի, Ազգ. Մխիթեան երգչախումբը կ'երգէ Ֆրանսական փառերգը :

Օր. Գ. Թորոսեան , ընկերակցութեամբ դաշնակի, երգեց օրուան յարմար երկու երգեր՝ Կոմիտասէն : Օր. Թորոսեան արտասանեց քերթուած մը նուիրուած ասպնջական Ֆրանսայի : Օր. Ժամադործ – եան մեներգեց «Ափսոսանքը» :

Պ. Յ. Նապարեան (Մոնթելիմարէն) կարդաց դրաւոր ճառ մը : Երիտասարդ բանախօսը ժամանակագրական չարքով թուեց Թրքական յարդերը՝ Համիտի օրե – ըէն մինչեւ Իթթիհատի չրջանը :

Օր. Քութնուեան նուագեց « Կռունկ »ը դաշնակի վրայ : Արտասանեցին Օր. Աւ – ճեան եւ Ս. Տէմիրճեան : Մեներգեցին Օր. Ալիս Շահմիրեան եւ Պ. Վարդան – եան : Ներքոս մը կարդաց Օր. Յովսէփ – եան, որմէ ետք երգչախումբը վերստին բեմ գալով ներկայացուց խմբերգ մը : Սօլօի բաժինը ստանձնած էր Օր. Ա. Շահմիրեան :

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Թիրայր Դաւտաւորեան, որ Ֆրանսերէն ճառով մը ճաղկեց եւ դատապարտեց Թուրքը իր ոճրածին ուղեղին համար : Պատմականը ըրաւ չարդերուն եւ դիմել տալէ ետք , թէ ցեղասպանական այդ արարքը կան – խամտածուած էր, աւելցուց ի մեծ ուրա – խութիւն մեր հիւրերուն, որ գլխաւոր ոճ – րագործները չանսատակ եղան հայ վը – րիժառու բազուկներու կողմէ :

Յաջորդաբար խօսք առին Վալանսի քա – ղաքապետը՝ Պ. Փերարի, Տոմմի երես – փոխանը՝ Պ. Ռիւպուօ եւ նահանգա – պետը՝ Պ. Ֆօսամանիա : Քաղաքապետն ու երեսփոխանը ճաղկեցին հին գիւանա – գէտները, որոնք թոյլ տուին, որ ձրիա – կեր եւ ոճրագործ Թուրքը սանձարձակ մոլեգնութեամբ մը խոչտանգէ իր ոչ – Թուրք հպատակները : Նահանգապետը գայրոյթով դիտել տալէ ետք, Թէ ներ – կայիս Աբեւելեան նահանգները, այլ խօս – քով պատմական Հայաստանը ամայի ու աւերակ պատկեր մը կը ներկայացնէ , հպարտութեամբ աւելցուց , Թէ Ֆրանսա հպարտ է Հայութեան նման քաղաքացի – ներ ունենալով , որովհետեւ անոնք չի – նարար եւ պարկեշտ , երկրին հանդէպ անձնուէր եւ գոհաբերող են :

Երեկոյթը փակուեցաւ յոռնկայա եր – գուած « Հայր Մեր»ով եւ Նարեկ քահա – նայ հօր օրհնէքով :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԿՈՒ ՇԻՐԻՄՆԵՐ

Երկու Դաշնակցական ընկերներ էին ա – նոնք, Կարապետ Մանուկեան եւ Աբշուիր Հարէլեան :

Առաջինը, Մանուկեան ծնած էր Վան (Այգեստան), 1894ին, ուրկէ մանուկ հա – սակին Պոլիս կուգայ ուսում առնելու հա – մար, կը մտնէ կեդրոնականը : Հպիւ չըր – ջանաւարտ՝ կը պայթի ընդհ. պատերազ – մը : Թրքական բանակին հետ իբրեւ թըն – դանօթաձիգ սպայ, կը կռուի Տարտանէլի ճակատին վրայ եւ հրաչքով կ'ազատի :

Զինադադարին կը մեկնի Հայաստան , ուր Հայոց անկախութեան այդ բախտորոշ օրերուն Հայոց աչխարհի չքնաղ երկիրը ու անոր գարթնօնքը կը տեսնէ : Անկա – խութեան խորտակումէն ետք կ'անցնի Ֆրանսա ու կը հաստատուի Լիոն, ուր իբրեւ հաւատաւոր ընկեր, Դաշնակցու – թեան չարքերուն մէջ կը նուիրուի ազ – գային – հասարակական աչխատանքներու :

Շնորհիւ իր չէնչող եւ ընկերասէր բնա – ւորութեան կը վայելէր բոլորին համա – կրութիւնը :

Երկրորդը, Հ. Աբէլեան, ծնած էր Պարտիզակ, 1896ին : Ծխական վարժարա – նին մէջ իր նախնական ուսումը ստանալէ ետք կը մտնէ Պարտիզակի Ամերիկեան Գոլէճը : Ընդհ. պատերազմին սպայի աս – տիճանով կը զրկուի Կալիցիոյ ճակատը : Զինադադարին կը վերադառնայ Պոլիս , ուր Թարգմանի պաչտօնով կը մտնէ անգ – լիական բանակը : Հոս՝ զօրավիգ կը դառ – նայ Թուրքերու կամ Թուրք զպրոցնե – րու մէջ բանի վար դրուած որքերը հաւա – քելու նուիրական աչխատանքին :

Քեմալական չարժումին հետեւանքով կ'անցնի Ֆրանսա : Իբրեւ «Յառաջ»ի աչ – խատակից, Թերթոնի սիւնակներուն մէջ Թարգմանաբար ներկայացուցած է ոստի – կանական եւ այլ կարդի վէպեր, պատմը – ւածքներ : Իսկ իր կեանքի աչունին, կը պաչտօնավարէ Սեւրի Մուրատեան վար – ժարանը :

Մեր սիրելի երկու ընկերները, այժմ , դերեզմանատան մէկ անկիւնը, կողք – կողքի կը հանգչին առ յաւէտ :

Զեր երկու չիրիմներուն վրայ երկիւ – ղածութեամբ խոնարհելով կ'ողեկոչեմ ձեր խնկելի յիչատակը, Թող այս համեստ տողերը մէկ – մէկ փունջ ծաղիկ դառնան եւ ձեր երկու չիրիմները զարդարեն :

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

ԱՆՋՐՊԵՏԸ ՊԱՐԱ՞Պ Է

—o—

Քանի մը տասնեակ տարի առաջ դիտ – նականներն անջրպետը կը ներկայացնէին իբր անհուն պարապութիւն մը, բացար – ձակապէս ցուրտ եւայլն : Բայց արդեօ՞ք ճիշդ է այդ պատկերացումը :

Աստղաղնացները աւելի ճչգրիտ պա – պփար մը կազմեցին անջրպետի մասին :

Անջրպետի մէջ կարելի է հանդիպիլ խը – տացած եւ նօսր նիւթի՝ ընդարձակ տա – րածութիւններու վրայ : Այնտեղ գոյու – թիւն ունին տարբեր մեծութեամբ երքնա – քարերը ,որոնք երբեմն կը զարնուին մեր երկրագունդին ալ, սակայն ընդհանրա – պէս 50 եւ մինչեւ 80 քիլոմեթր բարձրու – թեան վրայ չփման մէջ մտնելով երկրին մթնոլորտին հետ, կ'այրին, կը փոչիա – նան : « Հրատ » խորհրդային խորաչափը երկրէն վեց հազարէն մինչեւ քառասուն հազար քմ. հեռաւորութեան վրայ հան – դիպեցաւ երկնաքարերու հոսանքի մը եւ երկու վայրկեանը անդամ մը բախում ունեցաւ մանր երկնաքարերու հետ :

Երկրագունտի մօտ կը դտնուին տիեզե – րական ճառագայթներու քանի մը գօտի – ներ : Հաստատուեցաւ, որ այս գօտիներ – ուն միջեւ գտնուող տարածութիւնը նը – ւազ վտանգաւոր է քան գօտիներու տա – րածութիւնը : Այսպէս, ներքին գօտին կը գտնուի Հասարակածին մօտ, 500 – 6000 քլմ. հեռաւորութեան վրայ : Ան կը պա – րունակէ մինչեւ տասը միլիառ էլեկտրոն – վոլթ ուժ ունեցող փրոթոններ : Երկրորդ գօտին կը տարածուի 13·000 – 60·000 քլմ. հեռաւորութեան վրայ եւ կը պար – փակէ մինչեւ հարիւր հազար էլեկտրոն – վոլթ էլեկտրոններ : Երրորդ գօտին կը տարածուի ալ աւելի հեռուն : Գօտիներ – ուն հեռաւորութիւնը երկրագունտէն եւ անոնց ձեւը կախում ունին արեւի դոր – ծունէութիւններէն : « Արեգակային հովերը » զօրաւոր ազդեցութիւն կը գործեն անոնց վրայ, ինչպէս եւ խոնոսֆերի ու մթնո – լորտի աւելի ցած խաւերուն վրայ :

Մթնոլորտը, որ կը կարծուէր թէ կը վերջանայ հազար քլմ. բարձրութեան վը – րայ, իրականութեան մէջ չափազանց նօսրացած ձեւով կը շարունակէ իր գո – յութիւնը աւելի հեռուն : Հաստատուե – ցաւ, որ մթնոլորտի հելիումի գօտին կը տարածուի 1200 – 3000 քլմ. բարձրու – թեան վրայ : Աւելի բարձր տարածու – թիւններու վրայ կը գերակչռեն ջրածինի հիւլէները, որոնք իրենց գոյութիւնը ըզ – գալի կը գարձնեն երկրագունդէն մինչեւ 20·000 քլմ. հեռաւորութեան վրայ :

Ասոնց առընթեր՝ անչուշտ գոյութիւն ունին մարդու ձեռքով կերտուած երկնա – յին մարմինները — հարիւրէ աւելի արո – ւեստական արբանեակներ, հրթիռներու մնացորդներ եւայլն :

Անջրպետը, ուրեմն, պարապութիւն մը չէ :

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (225)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Արդէն ղրահաւորը պէտք էր ընտրել՝ կամ ձեռքը կոտրել կամ ալ օդին մէջ , դրեթէ քսան ղրկաչափ թռչիլ : Ան վեր – ջինը ընտրեց :

Թմբկահար թռուրք մը, որ դրեթէ տասը դրկի հեռու դնտաճեւ թմբուկ մը կը զարնէր՝ ղլխուն վրայ ընդունեցաւ թուր – քը, ու երկուքը միասին փոուեցան մէ – ռելներու վրայ :

Բայց ան ի՞նչ է հազարներու մէջ :

Կոկորդիլոսի մորթէ վահան մը կը բարձրանար վազելով դէպի վեր, կարծես քեւաւոր մարդ մը տանէր : Տակէն Թուր – քը չէր տեսնուեր ու սահուն վահանին վրայէն նիզակի հարուածները կը փախ – ցնէին : Որամանկ Թուրքը հաւանաբար աղաւաղարին ծայրը անցուցած ըլլալու էր վահանին կեդրոնը : Որ կողմէն ալ հարուածէին՝ վահանը կը ծռէր ու նիզա – կը պարապութիւն կը հարուածէր :

Գրիպոր մէկ ոտտումով հոն ցատկեց :

— Սանկ պէտք է :

Նիզակին հատ կողմը դարձուց ու հատ մը իջեցուց կոկորդիլոս – Թուրքին. ան ղլխիվայր տապալեցաւ :

Մինչ այդ՝ անդադար կը լսուէր ոռնո – ցը .

— Ալլահ աֆպար, եա բերիմ, եա Ֆեթ – թահ :

Երբեմն հունդարերէն ալ կը լսուէր .

— Յանձնուեցէք :

— Ա՛ռ, — կը դոչէր Զոլթայի :

Ու ահաւոր հարուածներով կը ծակէր վահան, սաղաւարտ ու գանկ միասին :

Ինքը պատռուածքին միւս ծայրը սակ – րով միայն կ'աչխատէր : Պատը մինչեւ կէս մէջքը կը ծածկէր գինքը : Նիզակի դործը իր մարդոց Թողուց ու ինքը կեցաւ դերաններով չինուած պատի մը վրայ ուր դիւրին էրանդուխ անցընել ,ուր սանդուխի քով կեցած էր ու խիտ խիտ վեր կը դիմէր գինուած բազմութիւնը :

Մէկ – երկու սանդուխներ խորտակել տուաւ, յետոյ սակայն դոչեց .

— Գլուխնուն տուէք, տղաք :

Ու ինքն ալ առաջին դծին վրայ կեցաւ անձամբ ընդունելու համար հասնողները : Զրահը պղպջատ էր իսկ սակրին կոթն ալ դաւազանի պէս երկար . դէմքը բոլո – րովին քրտինքին մէջ կը լողար, այսու – հանդերձ քուռակի մը նման կայտառ էր : Երբեմն երբեմն ափերուն մէջ Թքնելով կը դոչէր :

— Եկուր մըռա, եկուր, այդ հորթու դունչդ ուտեմ .— կը քաջալերէր սեւա – դէմ սարակինոս մը՝ որ եղդէդ Թեթեւ վահանով մը կ'ոտոստէր դէպի վեր ռումբ – երու ծաւալող ծուխին մէջէն, վահանին եռեւէն մերթ ընդ մերթ կը փայլէին աչ – քին ճերմկուցները :

Երբ դրկաչափ մը կը մնար ելլելու , դնդակի մը պէս կծկուեցաւ ու այնպէս չարունակեց վեր ելլել. միտքն էր սան – դուխի վերջին աստիճանին՝ յանկարծա – կան վեր նետուելով Զոլթային հարուա – ծել ու դաղաթը ցատկել :

Էկէրի փաչայութիւնը խոստացուած էր անոր՝ որ առաջին անդամ յաղթութեան դրօչը անկէր : Բերդիններն ալ դիտէին ա – տիկա :

Ուրեմն ան սեւ յովազի մը նման կը մադլցէր դէպի վեր : Եռեւէն մեծամօրուս եճպեճի մը փրփրուտ բերանով « Ալլահ ապֆար » կը պոռար : Կռնակին վրայ , կաշիէ գօտիին մէջ հաստատուած կարճ կոթով ատր մը ունէր , լայներախ եա – թաղանը բերնին մէջ առած :

– –Ալլահ աֆպար , եա բերիմ , եա ռա – հիմ :

Զոլթայի սաղաւարտին դիմակը վար քաչեց . ճիշդ յարմար առեն : Սարակի – նոսը վեր նետուելով միեց նիզակը, ո – րուն ծայրը կոտրեցաւ սաղաւարտին վը – րայ :

Նոյն ակնթարթին սակրը ղլխուն իջաւ ու սարակինոսը սանդուխէն օդին մէջէն խյնալով ղլխիվայր տապալեցաւ :

Անոր եռեւէն կուգար մօրուքաւորը, ան ոչ թէ նիզակ այլ դամոռ լախտ մը ու – նէր , լախտին ղլուխը չղթայէ մը կախ – ուած էր : Փքոցի մը պէս կը հեւար :

Զոլթայի ղլուխը մէկղի քաչեց հար – ուածէն ու այնպէս մը պատասխանեց իր սակրով որ մօրուքաւորին բազուկը չախ – չախուած կախուեցաւ :

Թուրքը ժամանակ մը մէկ ձեռքով կառչած Ալլահ մը բառաչեց, բայց երկ – րորդ հարուած մը վերջնականապէս լռե – ցուց գինքը ու անոր ահագին մարմինը , ողկերը աւելով , ղլորեցաւ սանդուխէն :

— Յարգանքներս ըրէ մարդարէին ,— պոռաց անոր եռեւէն Զոլթայի :

Ու ծուխին մէջ քովնարի նայեցաւ :

— Զարկ տղաս , Յովհաննէս , — դոչեց քովի գինուորին ,— կայծակի նման զարկ : Փուֆ , աս ալ էկէրի փաչա պիտի չըլլայ :

— Ի՞նչ կը սպասես , — կը դոչէր ու – րիչի մը , — արդեօք կը սպասես որ քեզ համբուրէ՞ : Փաֆ , անէծքի ծնունդներ :

Ու տեսնելով որ առջեւը պողպատէ ըզ – րահ հագած կռպերա մը կ'ելլէր , իր գո – վիններուն դոչեց :

ԿԵՋԱՌ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Այրի Տիկին Պայծառ Գարակէօղեան կը նուիրէ հարիւր ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Անոէը հիւանդներու ֆօնտին, իր զաւկին կարապետի վիրաբուժական բարդ գործողութենէ մը ողջամբ աղատուելուն առիթով : Պ. Ս. Իշխէճեան կը նուիրէ չիսուն ֆր. ի նպաստ Հայ Խաչի Օղափ. կայանին իր մօրը մահուան Բ. տարելիցին առթիւ : Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ա. Աբգարեան կը նուիրեն չիսուն ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանին, իրենց մօր Այրի Տիկին Զ. Սարաճեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ : Տիկին Զ. Առաքելեան եւ Պ. Ա. Քէշիշեան կը նուիրեն երեսուն ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպաստակ ձեռնարկներուն, իրենց ողբ. մօր Այրի Տիկին Ովսաննա Քէշիշեանի մահուան քառասունքին առթիւ : Պ. Զ. Եղբայրեան կը նուիրէ տասը ֆր. Հայ Կարմիր Խաչի Օրուան գեղարուեստական հանդէսին առիթով, իր ողբ. կնոջ յիշատակին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՎԱՂԱՆՍ .— Ընկ. Մարտիրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են : Պ. Պ. Լ. Ձէրանեան հարիւր ֆր., Վալանսի Կ. Խաչին մասնաճիւղին : Ընկ. Դ. Մարզարեան քսան, Շ. Մխաքեան սրահին, քսան Թէհլիրեան սրահին : Ընկ. Ն. Թէւոյեան քսան Թէհլիրեան սրահին, քսան Շ. Մխաքեան սրահին, տասը «Յառաջ»ին, ընկեր Յ. Տ. Սարգիսեան «Յառաջ»ի տասը ֆր., ընկեր Զ. Գալուստեան տասը Թէհլիրեան սրահին, ընկեր Գ. Ալակէպեան տասը Թէհլիրեան սրահին, ընկեր Տ. Սիմոնեան տասը Թէհլիրեան սրահին, Պ. Ս. Քէղիկեան քսան Շ. Մխաքեան սրահին, ընկեր Յ. Խօճիկեան տասը Թէհլիրեան սրահին, տասը «Յառաջ»ին, ընկեր Պ. Եղիկեան 15 Թէհլիրեան սրահին, ընկ. Յ. Քէչէճեան քսան Թէհլիրեան սրահին, Պ. Հ. Սարգիսեան տասը Թէհլիրեան սրահին, ամն տասը Շ. Մխաքեան սրահին, տասը «Յառաջ»ին, ընկ. Մ. Անդրանիկեան (Մարսէյլէն) 20 Թէհլիրեան սրահին, քսան Շ. Մխաքեան սրահին, տասը «Յառաջ»ին, ընկ. Յ. Մազաքեան տասը Թէհլիրեան սրահին, տասը «Յառաջ»ին, ընկ. Խ. Մարտիրոսեան քսան Թէհլիրեան սրահին, քսան Շ. Մխաքեան սրահին, ընկ. Ե. Գասեան 10 «Յառաջ»ին, ամն տասը «Յառաջ»ի, Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն 30 Շ. Մխաքեան սրահին, քսան «Յառաջ»ին, ընկ. Գ. Խաչիկեան երեսուն «Հայաստան» թերթին, տասը Թէհլիրեան սրահին, ընկ. Յ. Կոչկակարեան երեսուն Մշակոյթի Տան, 20 «Հայաստան» թերթին : (Մնացեալ «Յառաջ»էն) :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՂԱՆՍ .— Մայիս 28 կը տօնուի Յունիս 5ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30ին, Թէաթր Միճիսիփալ :

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ դիշեր մինչեւ լոյս, Ճրդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ՀԱՄԵՐԳ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21ին
Salle Rameau — Lyon

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻՆ :

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՋԱՊԱԼԵԱՆ
(Սօփրանօ – լիրիք)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ .— Փերպոլեզի, Բա – չինի, Հէնտել, Մոցարթ, Փըրսել, Կլիւք եւ ԿՈՄԻՏԱՍ, Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, Ա. ՍԱՔԵԱՆ և ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ :
Գին՝ 5, 7 եւ 10 ֆրանք :
Տեղերը ապահովել՝ Լը Փրոկրէ :

Peintre-Décorateur
(Artisan)
ՊԱՍԻՄ ԿԱՐՊԻՍ
53, Rue Notre-Dame de Nazareth
PARIS (3ème)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ·— 254 · 95 – 98

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԷՆՔԵԱՆ
Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈՓԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
38, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ *ԼԻՈՆ*

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— «Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահին մէջ, բացառիկ յայտագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ .— Հ· Յ· Դ· «Ռուբէն» Ուսանողական Միութեան ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ

Նիւթ .— Ապրիլեան ջարդերու հապճեպական պատճառները եւ հետեւանքները : *Սիրով կը հրաւիրուին հայ երիտասարդութիւնը եւ հասարակութիւնը :*

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՇՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆԻ
Կը նախագահէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԼՕՍԼԵԱՆ
Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը 340, Պուլվար Շաւ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր .— Տոհմիկ պարերը Հայ Աբեղոյշներու կողմէ, դեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի : Մենեքլ՝ Օր. Օր Ալիս Շամիրեան եւ Շահէ Փանոսեան (ձեռնադաչնակով կ'ընկերանայ Շ. Փանոսեան) Արտասանութիւն Օր. Օր. Վերգինէ Նազարեան, Միրէյ Տէր – Յովհաննիսեան, Պ. Պ. Վ. Ճառայեան, Վ. Նազարեան, Դաշնակ .— Օր. Մ. Մարկոսեան :
Կէս գիշերէն ետք՝ Եւրոպական պարեր
Բոլոր կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 20ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԴՍՏԵ ՏԱՆ ԴԱՀԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ :
Մանրամասնութիւնները յայտրդով :
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ
Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական պատուիրակ)
եւ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Նախագահութեամբ ԱՆՏՐԼ ՇԱՄՍՕՆԻ , (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)
Սիրայօժար մասնակցութեամբ անուանի Արուեստագիտուհի եւ արուեստագէտներու եւ Ուկրայնական եւ Կովկասեան պարախմբերու :
Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք
Ապահովել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15, Բիւ Ժան Կուժօն, փարիզ ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերէն :

OUVERT TOUS LES JOURS

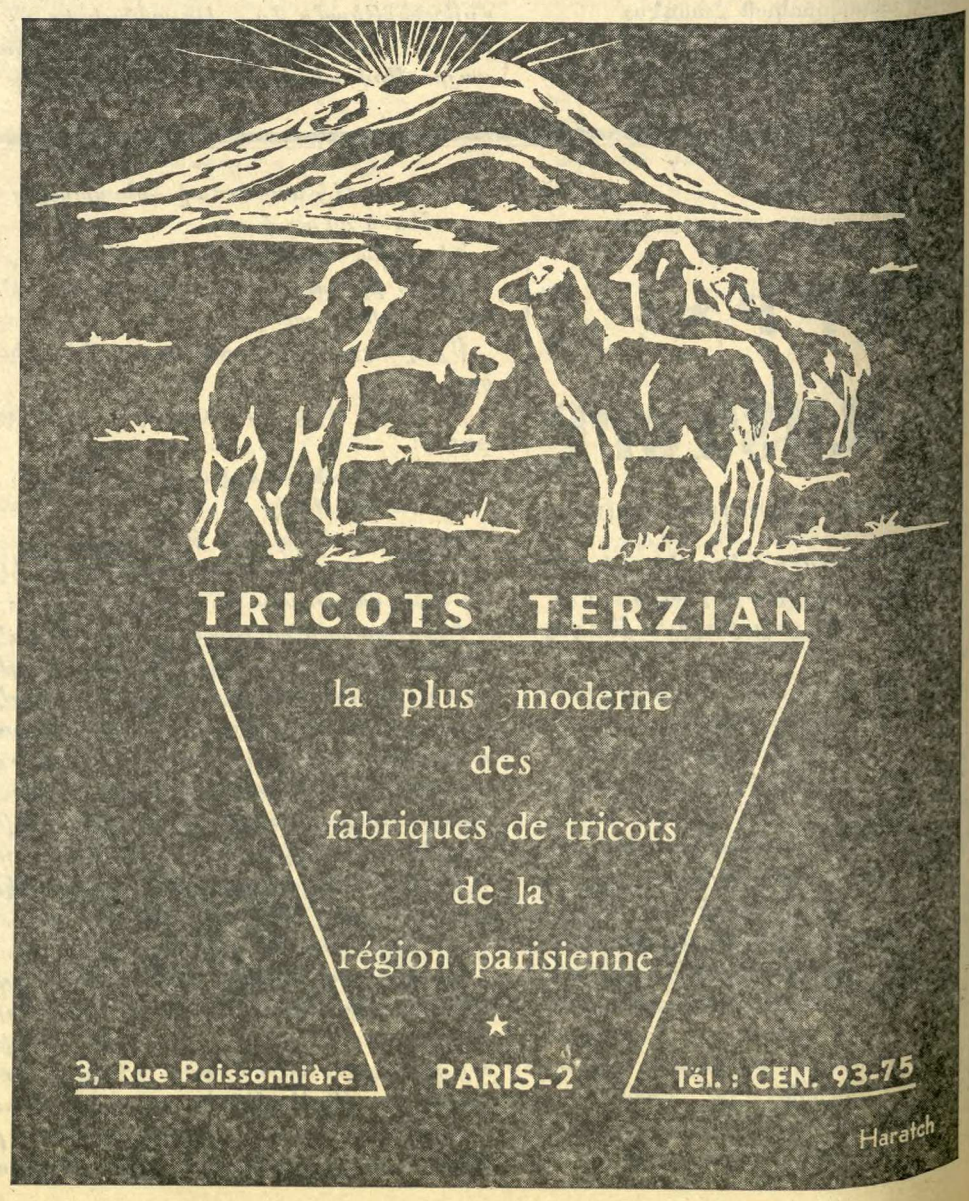
SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : **SNACK - TEA ROOM**
Rez-de-chaussée : **CAFETERIA**

Entresol: RESTAURANT-GRILL
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite
Réservations : ou 225 - 39 -69 / 225 - 38 - 60
OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ՀԱՐԱՉԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ MARDI 11 MAI 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10303 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.303

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ.

———

Դաշնակիցներու յաղթանակին քա–նամեակը ոգեկոչուեցաւ Փարիզէն Մոս–կուա բացառիկ չուքով :

Ֆրանսական մայրաքաղաքին մէջ, Շա–րք առաւօտ հոծ բազմութիւն մը հա–ւաքուած էր ներկայ ըլլալու համար զին–ուորական տողանցքին : Ժամը 11ին, կը կը հասնի նախագահ տը Կոլ զինուորական համազգեստով , ինչպէս քսան տարի ա–ռաջ, երբ իբրեւ ժամանակայ վարչապետ , կը պանծացնէր նոյն յաղթանակը : Կարճ արարողութենէ մը եաք Ցաղթական կա–մարին տակ, հեծեծան կ'իջնէ Շան գ'Է–լիզները, ծափահարութեանց տարափի մը տակ եւ տեղ կը գրաւէ պատուոյ ամ–բիոնին վրայ : Մերակոյտի նախագահ՝ Մաներվիլի կողմէ ներկայ է փոխ – նա – խագահը : Հոն տեղ գրաւած են նաեւ Զօր· Լեմնիցէր, յանուն ամերիկեան բանակին եւ խորհրդային զինուորական պատուի – պահութեան պետը՝ մարեչալ Վորոնով : Տողանցքը կը տեւէ քառասուն վայրկեան Սամար է Մէօզի եւ Լօրէնեան Գայլեր – գին ընկերակցութեամբ, երեք հազար զինուորական կը տողանցէն , փոլիթեքնի–սիէն, Սէն – Սիրիէն, Ծովային վարժա – րանի աշակերտներ, Օդանաւային վար – ժարանի աշակերտներ, Զաւթի Ձրդ բանա–կը եւն .եւն.: Տեղական մամուլը ցաւ կը յայտնէ որ այս տողանցքին մաս չէն կազ–մած ոչ մեքենաշարժ , ոչ ռազմակառք , ոչ ալ օդանաւային ուժեր : Պաշտօնական մա–սէն զատ, նոյն գիչերը ժողովրդական հանդէսային պարահանդէսներ տեղի կ'ու – նենային եւ հրախաղութիւններ :

Նոյն ոգեկոչումները տեղի կ'ունենային դաւառի մէջ, մանաւանդ Օրլէան ուր կը յիշատակուէր նաեւ Ժան ո'Արքի ոճնը :

Մոսկուայի մէջ , յաղթանակի քսա – նամեակը առիթ տուաւ որ նոր պատիւ – ներու արժանանան Սթալինի անունը եւ մարեչալ Եուկով , որ ուղի տարուան չը – նորհազրկումէ մը եաք, կրկին տեղ կը գրաւէ պաշտօնական ամբիոնին առաջին կարգը : Հակառակ անոր որ մանաւանդ կերպով փափաք չկար քաղաքական բնոյթ տալու այս հանդիսութեան , ժողովուրդը բուռն ծափահարութիւններով ողջունեց Եուկովը նախ երբ երեւցաւ օրուան մէ – ծերու կողքին, ապա երբ Բրեժնեւ յիչա – տակեց իր անունը յաղթանակը տանող – ներու կարգին :

Կը Թուի թէ Բրեժնեւ անահնկալի եկած է սակայն, երբ ժողովուրդը ծափահարած է նաեւ Սթալինի անունը, անոր յիչատա–կութեան պահուն : Քաղաքական դէտե – րու համար Սթալինի վերահաստատումը պէտք չէ տեսնել այս ցոյցին մէջ : Տո – պանդը տեւած է 35 վայրկեան, որմէ հետք խօսք առած է Պաշտպանութեան Նա–խարար՝ մարեչալ Մալինովսկի : Շեչտած է թէ հաւատարիմ իր պրոլետարական Միջազգայնականի իր պարտականու – թեան, Սորհ. Միութիւնը բերած է եւ պիտի շարունակէ բերել իր օժանդակու – թիւնը վիէթնամեան հերոս ժողովուրդին : Կրեմլինի ընդունելութեան բացակայ է – ին բոլոր արեւմտեան դեսպանները բացի Ֆրանսայի դեսպանէն : Պատճառն այն էր որ նախորդ օրը, կուսակցական պաշտօ – նաթերթ՝ «Պրաւդա» կը գրէր թէ Նոր – մանեսի ցամաքահանման նպատակն այն էր որ Խորհ· Միութիւնը քշուի Եւրոպա – էն… : Նման վերաբերումը առնուազն վրդովեցուցիչ էր արեւմտեան ճակատին համար երբ յիշուի թէ ինչ օգտակարու – թիւն ունեցաւ այդ ցամաքահանումը խորհրդային բանակին, Գերմանիա ըս – տիպուած ըլլալով իր զօրքը քալել արե – ւելեան ճակատէն : Ֆրանսա հարկ չէր տեսած միացեալ ճակատ կազմել իր դաշնակիցներուն հետ , ցոյց տալով բացէ ի բաց արեւմտեան ճակատի պատահատու – մը , ինչ որ ցաւալի կը նկատուի Ֆրան – սական մամուլին կողմէ :

× Կոսիկին եւ ժողովրդական հանրա – պետութեանց ներկայացուցիչները ներ – կայ եղած են արեւելեան – Պերլինի դին – ուորական տողանցքին : Այս առթիւ ա – րեւմտեան պետութիւնները բողոքած են տրուած ըլլալով որ արեւելեան Գերմա – նիոյ բանակին ներկայութիւնը արեւել – եան Պերլինի մէջ դէմ է քաղաքին կանո – նադրին :

× Պոնի մէջ, արեւմտեան դիւանագէտ–ները եւ կառավարութիւնը աւելորդ նկա–տած են ներկայ ըլլալ խորհրդային դես–պանին տուած ընդունելութեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ հրապարակեց այն բանաձեւը զոր պիտի ներկայացնէ Ընկեր–վարական կուսակցութեան համագումա – րին : Այս բանաձեւին մէջ, Մարսէյլի երեսփոխան – քաղաքապետը կը չեշտէ մանաւանդ թէ Ցուլիսէն առաջ, պէտք է դեմոկրատ – ընկերվարական դաշնակցու–թիւն մը կազմուի, տրուած ըլլալով որ ընկերվարական դեմոկրատները կրնան հարուածին առաջքը կրնան առնել միայն, միացնելով իրենց բոլոր ուժերը :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ կ'ընդունի խօսիլ Թուր – քիոյ հետ պայմանաւ որ այդ խօսակցու–թիւնները սկիզբը միայն հետազօտական բնոյթ ունենան :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, հրեայ լրտես՝ Էլի Քոհէն մահուան դատապարտուեցաւ : Ցանցողած էր սուրիական քաղաքական բարձր խաւերէն ներս մտնել, լիբանանցի առեւտրականի մը դիմակին տակ :

ՍՈՖԻԱՅի մէջ, կուսակցութեան Ա· քարտուղարը՝ Ճիւկով , առաջին անգամ ըլլալով հրապարակային ակնարկ մը նե – տեց պուլկարական «դաւին »:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետ՝ Մանսուրի ոճրագործ ուսանողը մահուան դատա – պարտուեցաւ :

ՍԷՆ ՏՈՄԻՆԿի մէջ, կացութիւնը աւե–լի քան երբեք չփոթ է : Երկու խմբակցու–թիւններ՝ Համանեօ եւ քաղաքային ու զինուորական նոր ըմբոստութիւնը կ'ու – զեն տէր դառնալ օրինաւոր իշխանու – թեան :

ԺԱՆ – ՄՈՆԷ կոմիտէի նիստին առթիւ , արեւմտեան Պերլին, վարչապետ էր – հարց իրարու կապեց Գերմանիոյ վերա – միացման եւ Եւրոպայի քաղաքական մի–ացման հարցերը :

ՌՈՒՍԵՐԸ նոր հրթիռ մը ղրկած են դէպի լուսին :

ՃՈՆՍԸՆ դառն խօսքերով լեցուն ճառ մը արտասանեց յաղթանակի տարեդար – ձին առթիւ , անդրադառնալով որ Կոլի վերջին հակամերիկեան արտայայտու – թեանց : Ֆրանսայի նախագահը , չէշտեց կը խօսի «Ատլանտեանէն Ուրալ»Եւրոպա–յի մը մասին, բայց առանց Ամերիկային : Եւրոպա մը որ մոռցած է թէ առանց ա – մերիկեան օժանդակութեան , այսօր կամ խորհրդայնացած կ'ըլլար , կամ նացիա – կանացած : Թայմզն ալ որ սովորու – թիւն ունի կշռելու բառերը , կը գրէ :— « Ցարդ կարելի էր մտածել թէ ոը Կոլի քննադատութիւնները Միացեալ Նահանգ–ներու դէմ , իրը հիմ ունին միայն Ֆրան–սայի դերպզոյն չահերը : Այսօր նման ար–դարացում չկայ երբ նկատի առնուի իր այնքան հաշուուած քննադատութիւնները ամերիկեան միջամտութեան դէմ , Սէն – Տոմինկի մէջ : Ֆրանսական չահերը խնդ–րոյ առարկայ չեն : Ամերիկեան զինակ – ցութեան մէջ, թշնամական մտածուած երկիր մըն է »:

Օրը Օրին

ՍՐՏԱՃՄԼԻԿ ՄԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

———o———

Դուռներն ու պատուհաններ գոցեցէք ու մեծ մեզի պատմեցէք թէ ինչ պատա–հեցաւ ամէն տեղ՝ վերջին վեցամսեային :

Ադին իննամբ , անդին իննամբ ··· Ա–սոր դուռը զարկինք , անոր դուռը զար – կինք եւ խնդրեցինք ·

— Սգաւոր ենք ··· Մեր համբաւէն մէկուկէս միլիոն կորսնցուցինք ··· Մեր հայրենիքը մեր ձեռքէն առին ··· Մեր նիւթական վնասներուն հաշիւը չկայ ··· Բարի եղէք ու եկէք մեզի հետ միասին լացէք ··· կամ մեր արցունքները սրբե – ցէք ···

Նախ , մեր դիմացը ելաւ Աստուծոյ պաշտօնեան — Տէրտէր , վարդապետ թէ եպիսկոպոս :

— Սպասէ՛ ճայիմ··· Յուշատետրս աչ–էն անցընեմ ··· Եթէ այդ օրը ուրիշ ա – ւելի գործ մը չունիմ, ոտքի վրայ կը հանդիպիմ ··· Կարծեմ ձեր աղօթատեղին ճամբուս վրայ է ··· Քարտուղարիս ըսեմ թող ձեզի վերջնական լուր մը տայ ··· Բայց , կը ներէք , ձեր դժբախտութիւնը ե՞րբ պատահեցաւ ···

— Ցիսուն տարի առաջ ··· Ապրիլ 24ին տարեդարձն է ···

— Շա՜տ հին պատմութիւն է եղեր , բարեկամ ··· Պէտք կա՞ր այդ֊ան հետ երթալու եւ հին տմարներ էրէլու ···

— Ի հարկէ պէտք կայ ··· Ջեզի դաշ – նակից էինք ··· Մեր կորուստը ձեր կո – րուստը կը սեպուի ··· Վերջապէս , ա – մէնէն ալ էրիստոնեայ ենք ··· Այսինքն , իրարու եղբայր··· Կ'ուզէինք որ մեր ե – կեղեցին գայիմ եւ հոգեհանգիստ մը կա–տարէիմ եւ բարոզ մը խօսէիմ ···

— Փիչ մը շատ կ'ըլլայ , վախնամ··· Որոշ արգելքներ կան ··· Բայց եւ այն – պէս կ'աշխատիմ գալ ···

×

Ցետոյ , եկաւ լրագրողը ·

— Շատ պիտի ուզէինք որ խմբա–գրական մը , յօդուած մը, գրէիք ի յար–գանս մեր բազմահազար նահատակնե – րուն, որոնց միակ մեղքը այն էր որ ձեզ շատ սիրեցին ··· Այսինքն, Արեւմուտքը, ըսել կ'ուզեմ ··· Կը գրէ՞ք ···

— Մեզ շատ փափուկ կացութեան մէջ կը դնէք ··· Երեւի մոռցեր էք որ ձեր թշնամին մեր մօտիկ բարեկամն է ··

— Մենք մեր անունն ու մականունը կրնանք մոռնալ , բայց ատիկա երբեք չենք կրնար մոռնալ ··· Շարունակեցէ՛ք :

— Ձեւ մը , միջոց մը չէ՞ք կրնար գըտ–նել որ անուշի կապէք ձեր միջեւ ծագած վէճը ··· Անցեալը մոռնալու մասին ալ կը մտածէ՞ք , երբեք ···

— Երբե՛ք ···

— Լա՛ւ, չէ՞ք կրնար — նոր անհաւատ–թեանց տեղի չտալու համար — դուք ձեզի ոգեկոչել եղեռնը , առանց մեր մաս–նակցութեան :

— Ձեր մասնակցութիւնը կրնայ իր օ – գուտը ունենալ՝ մեր թշնամիին իւիճու – թիւնը ձեր ժողովուրդին եւ մնացեալ ժո–ղովուրդներուն ներկայացնելու տեսակէ – տէն··· Գործուած ահաւոր ոճիրին մա – սին կրնաք խօսիլ իբրեւ անաչառ ճա – կատ :

— Այո՛, բայց ձեր թշնամիին — որ , կրկնեմ, մեր բարեկամն է — անունը բացէ ի բաց տալ ձեր ողբերգութեան առ–թիւ, մեր գործին չի գար·· Մենք ալ մեր հաշիւները ունինք ··· Ուժերու , շահերու ներկայ դասաւորումը ···

— Ըսել կ'ուզէք որ ուժերու եւ շահե – րու դասաւորումը կը մթագնէ ձեր ար – դարամտութիւնը ··· Առտու իրիկուն , լուր օր թէ կիրակի օր , անդադար , Ար–դարութեան , Իրաւունքի , Ազատութեան մասին կը ճառէք ···

— Կը տեսնեմ որ դուք , Հայերդ , մեզ–մէ առաջ լուսին զացեր էք ու լուսինէն կուգաք ··· Ինչ որ է, չերկարենք ··· Ե–թէ մեր թերթին մէջ տեղ մնայ , ֆանի մը տող կը գրենք այդ օրը ···

×

Ցետոյ , կարգը եկաւ հանրային դէմ – րին — երեսփոխան , ծերակուտական , կառավարիչ , քաղաքապետ ,

— Գալը կուգամ եթէ կինս ուրիշ կարգադրութիւն մը ըրած չէ այդ օրուան համար··· Շաբաթներս եւ կիրակիներս , ընդհանրապէս , բռնուած կ'ըլլան··· Եթէ գամ — չեմ խոստանար — ընդհանուր խօսքեր կ'ընեմ··· Ինծի հիչ մը նիւթ բե–րէք ··· Ձեր թշնամիին, այսինքն մեր բարեկամին, անունը բերանս չեմ առներ ··· Խոհեմութիւն չէ, պաղ կը փախի , աղէկ հետեւանքներ չունենար ··· Եկէք ասանկ ընենք — եթէ գամ — չեմ խոս – տանար — ձիճկիզ խանին եւ Լենկթիմու–րին մասին բանի մը բաներ կան միտքս , կը յիշեմ ··· Ցետոյ ետ կ'երթամ միչեւ Ներոն, որ , գիտէք իր մայրը սպաննեց ·· կը վերադառնամ Գերմանիա եւ կը խօսիմ Նացիներու Առլովիցի կիզարաններուն մասին ··· կա՛րճ — ձեր հայրենակիցնե – րուն բացատրած կ'ըլլամ թէ ոճիրը լաւ բան չէ եւ մենք ինչ միտքի կը ծառա – յենք···

— Եւ ի՞նչ գաղտնի հաշիւներու ··· Ուրեմն, չէք ուզեր ոճրագործին անունը տալ ··· Այսինքն, նոր ժամանակներու ցեղասպանութեան ասպետին անունը ···

— Պէտք չեմ տեսներ··· Ֆրանսացիներ – րը «նոպլէս օպլիժ» կ'ըսեն ··· Հարկաւ իմացած էք ··· Եկէք դուք ալ, մենք ալ ներելմէնութիւն ընենք եւ մարդու սիրտ չվիրաւորենք ··· Եղածը եղած է ··· Ես ձեզի կը հեռաձայնեմ···

×

Քաղաքներու մայթերէն կ'անցնէր շըն–չասպառ մարդոց բազմութիւնը : Վազե – ցինք իր ետեւէն :

— Բարեկա՛մ, վայրկեան մը ··· Սգա–ւոր ենք, մեզի հետ եկեղեցի կուգա՞ս··· Շաբաթ օր ···

— Շաբա՞թ ··· Անկարելի է, *պէյսպոլ* կայ ···

— Դո՞ւն ···

— *Ֆութպոլ*ին վերադառնամ, յոգնած կ'ըլլամ ··· Հոգ չէ, ուրիշ օր մը ···

— Հապա դո՞ւն ···

— Հարսնիք ունիմ ··· Ցետոյ , կինս ալ շատ կ'ազդուի ատանկ տխուր բաներէ ··

×

Եթէ բաջութիւնը ունենանք խոստովա – նելու, պատկերը ասկէ տարբեր չէր, ոչ մէկ տեղ :

Իրա՛ւ ողբերգական էր երեւոյթը :

Սգաւորը մենք, ուզեցինք որ ուրիշն ալ մեզի հետ սգաւոր ըլլար :

Ապսպրանքով սգաւոր, յանձնարարու – թեամբ սգաւոր, աղաչանքով սգաւոր :

Մինչ աշխարհի միտքն անգամ չէր մեր գլխուն հասած պատուհասը :

Ասիկա այն աշխարհն է որ ամէն տա – րի, այս օրերս, սարսուռով կը պատմէ նացիական կիզարաններու սարսափը :

Եղեռնին ահաւորութեան չափ սրտա – ճմլիկ է մեր մենակութիւնը՝ մեր ար – ցունքին հետ :

Մեր ողբերգութեան հետ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԵՐԻՏ. ԹԻՒՐՔԵՐԻ
ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
1915-1916 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Բ.

Ղեկավարուելով կեդրոնական կոմիտէի դաղտնի նիստի որոշմամբ, երիտթուրքական կառավարութիւնը 1915 թ. Ապրիլի 15ին տեղական իշխանութիւններին Հայերի աքսորի եւ ոչնչացման մասին դաղտնի հրահանգ ուղարկեց: Այն սոսկալի դաղտնիքը, որ մինչեւ այդ օր միայն Թալէաթը, ռազմական նախարար Էնվէրը եւ երիտթուրքական կոմիտէի քարտուղար Տոքթ. Նազիմը:

Ցիշեալ հրահանգում ասւում էր, որ կառավարութիւնն ու «Միասնութիւն եւ յառաջադիմութիւն» կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէն որոշել են «օդտուելով պատերազմի՝ մեզ ընձեռած հնարաւորութիւնից, վերջնականապէս վերացնել Հայերին, մեր կողմից տրուած դաղտնի հրահանգի համաձայն ...»:

Երիտթուրքական կառավարութիւնն իր բարբարոսական ծրագրի իրականացումը սկսեց 1914 թ. աշնանը թուրքական բանակ զօրակոչուած 20ից մինչեւ 45 տարեկան Հայերի ոչնչացումով: Հայ զինուորները զինաթափ արուեցին: Նրանցից 1914 – 1915 թթ. ձմրանը կազմուեցին բանուորական դումարտակներ, որոնց օդտագործում էին ճանապարհների կառուցման եւ քաղաքային աշխատանքներում: 1915 թ. Ապրիլին հաշւում էին շուրջ 120 այդպիսի դումարտակներ, որոնք բաժանուած էին Ջոկերի: Սրանցից իւրաքանչիւրում կար 300 – 500 մարդ, որոնք աշխատում էին սարսափելի պայմաններում:

«Թուրքական կանոնաւոր զնդերը, — գրում է Կիպլինը,— անսպասելիօրէն յարձակւում էին այդ Ջոկերի վրայ, որոնք խաղաղ աշխատում էին բրիչներով, լինդերով ու բահերով, եւ մինչեւ նրանք ուշքի կը գային՝ զնդակոծում էին բոլորին: Եթէ որեւէ մէկը փորձում էր դիմել փախուստի, նրան հետապնդում էին հեծեալ Թուրքերը եւ սրախողխող անում կամ զնդակահարում»: Այդ եղանակով 1915 թ. գարնանը սպանուեցին վեց հազար հայ զինուորներ, որոնք աշխատում էին Կարնի – Երզնկա, Տիարպէքիր – Ուրֆա եւ Տիարպէքիր – Խարբերդ ճանապարհների շինարարութեան վրայ:

Հայ զինուորներին ոչնչացնելուց յետոյ երիտթուրքերը հաշւեյարդար տեսան հայ ականաւոր դործիչների հետ, այդ թւում մէջլիսի պատդամաւորների ու հայ մտաւորականութեան խոշորադոյն ներ – կայացուցիչների հետ, որոնց բողոքի ձայնը Թուրքական դաղտնութիւնների դէմ կարող էր հնչել սահմանից այն կողմ:

Միայն Կ. Պոլսում Ապրիլի 24ի լոյս 25ի դիչերը ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 235 անուանի հայ մտաւորականներ, իսկ յաջորդ մի քանի օրուայ ընթացքում՝ եւս մի քանի հարիւր մարդ: Նրանք բոլորը՝ շուրջ վեց հարիւր հոգի, դաղանաբար սպանուեցին աքսորի ճանապարհին, իրենց նշանակուած վայրը՝ Անգարա, Գոնիա, Տիարպէքիր չհասած: Գերմանացի Տոքթ. Ե. Լեփսիուսի վկայութեամբ, միայն 8 հոդու յաջողուեց փրկուել մահից: Նոյն ճակատադրին արժանացաւ հայ մտաւորականութիւնը երկրի այլ քաղաքներում:

Երիտթուրքերի կոմիտէի որոշման համաձայն՝ 1915 թ. Ապրիլին Արեւմտեան Հայաստանի ու Կիլիկիայի վիլայէթները հրաման ուղարկուեց Հայերի զինաթափման մասին, որն ուղեկցւում էր ամէն տեսակի բարբարոսութիւններով, արիւնալի ընդհարումներով ու զանգուածային ձերբակալութիւններով: Զգալով վերահաս բռնութիւնների վտանգը, Հայերի մի մասը դէնքը ձեռքին փախաւ անտառներն ու լեռները:

Այդ դործողութիւնը անցկացնելուց յետոյ Պոլսից երկրորդ հրամանը ստաց – ուեց՝ Հայերին աքսորել Միջագետք: Հայերի աքսորն ու զանգուածային ջարդը մեւնոյն եղանակով իրականացուեցին կայսրութեան աւելի քան յիսուն վայրերում: Տեղական իշխանութիւնները մեծադոյն ճշդութեամբ էին կատարում Թալէաթի բոլոր կարդադրութիւնները: Մանաւանդ նշում է, որ երկրի «մաքրադործումը» հայ ազդարնակչութիւնից

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Թերեւս Տէսինը ունեցած է այլ յիշատակելի դէպքեր իր տարեդրութեանց մէջ, սակայն Ապրիլ 24ի Շաբաթը եղակի է իրրեւ երեւոյթ, իրրեւ նուիրական օր, իրրեւ յարդանքի ցոյց:

Չեմ խորհիր թէ կարելի ըլլար աւելի արժանավայել, աւելի վեհաշուք ու տպաւորիչ ձեռնարկ մը կատարել Մեծ քսանդղի յիսնամեակը նուիրագործելու համար:

Տէսինի Ցանձնախումբը, պատիւ իրեն, կրցաւ համերաշխ ոդիով պատրաստել այդ Օրը եւ իրագործել իր առաջադրութիւնները:

Պատիւ նաեւ մեր դաղութին որ ապացոյցին դիտակցութեամբ հետեւեցաւ յանձնախումբի կոչերուն:

Շաբաթ օր առաւօտնէ մինչեւ իրիկուն Տէսինի ամբողջ Հայութիւնը չարժման մէջ էր: Առեւտրականները փակեցին իրենց խանութները: Շրջուն վաճառորդները չուկայ չգացին: Գործաւոր դասը եւս հետեւեցաւ կարգախօսին:

Առաւօտեան, Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին բերնէ բերան լեցուն էր եւ դուրսն ալ հաւաքուած բազմութիւնը կը հետեւէր արարողութեանց, չնորհիւ դետեղուած բարձրախօսին: Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ էին կաթողիկէ երկու եկեղեցիներուն հովիւները, ինչպէս նաեւ Կրընոպլէն յատկապէս հրաւիրուած Կանոնիկոս Պերժէ:

Ժամը 10·30ին եկեղեցի ժամանեցին նաեւ տեղւոյս նոր քաղաքապետը Տոքթ. Փեռնէ, իր կցորդները եւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամները: Ֆրանսպատկերասփիւռէն ներկայ էր պաշտօն եայ մը, եւ թերթերու թղթակիցներ: Պատարագէն եառ քարոզեց Տէսինի հովիւ Վարագ քհնյ. Աւագեան, որ կարդաց նաեւ Վազդէն կաթողիկոսի վերջին կոնդակը Ցիսնամեակին նուիրուած եւ կատարուեցաւ հոդեհանդստեան պաշտօն:

Կանոնիկոս Պերժէ, որ տասնեակ տարիներ ապրած է մեր մէջ եւ մօտէն ծանօթ մեր ազդային արժէքներուն, խօսք առնելով ըսաւ.— «1915ի եղեռնը ապացոյց մըն է թէ հայ ժողովուրդը Աւարայրէն սկսեալ իր արեամբ գիտցած է դուդորդել ազատադրութեան ու հաւատքի պայքարները»:

Մօտիկ անցեալէն յիշեց Մխիթար Աբբան եւ Մխիթարեան Հայրերը, առաջինը իրրեւ հայ դրականութեան պահապան եւ երկրորդը ազատադրութեան դաղափարներ ներշնչող:

Ցիշեց նաեւ Աբդար Թոքատցին, որ 16րդ դարուն Միքայէլ Կաթողիկոսի կողմէ դրկուած էր Հռոմ, Պիոս Դ. Պապին մօտ, որմէ յաջողած է արտօնութիւն ըստանալ Վենետիկի մէջ առաջին հայ տպարանը հիմնելու:

Գերապատիւ Հայրը մաղթեց որ մեր մեռելներուն յիշատակը լուսաւորէ աչխարհի չորս ծագերուն ցրուած Հայոց հոդիները, որպէս Աբրահամի դաղաթէն յայտնուող արշալոյս: Ժամը 11ին քաղաքապետը իր հետեւորդներով եւ խումն բազմութեան մը ներկայութեան կատարեց Պոանլի փողոցի անուանափոխման արարողութիւնը, վար առնելով փողոցի ցուցատախտակին վրայ ձգուած սեւ քողը: Այսուհետեւ փողոցը պիտի կոչուի՝ «24 Ապրիլ 1915, Հայոց ցեղասպանութեան փողոց»:

Քաղաքապետութեան կողմէ խօսք առաւ քաղաքապետին Ա. օղնականը, Մութէ, որ խտացած ձեւով վերլուծեց Մեծ եղեռնի արիւնալի դէպքերը, Հայ մտաւորականութեան բնաջնջումը եւ ժողովուրդին կրած աքսորն ու ջարդը: Վերապրողներէն մաս մը հաստատուեցան Տէսինի, կազմակերպուեցան ու հիմնեցին իրենց ազդային հաստատութիւնները՝ եկեղեցի, հաւաքավայր, դպրոց:

Այսպէս քաղաքապետութեան բարեացակամութեամբ կ'իրագործուէր փողոցին անուանափոխութիւնը, ճիշդ Ցիսնամեակի հանդիսութեան թուականին, չնորհիւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցած խնդրագրին, որ համային դաղութին բաղձանքն էր միանդամայն:

Ցիսնամեակի Ցանձնախումբին կողմէ խօսեցան Պ. Պ. Սարգիս Առաքելեան՝ հայերէն եւ Պերճ Մարտիրոսեան՝ ֆրանսերէն, պատմելով Թրքական վայրագութիւնները եւ չնորհակալութիւն յայտնելով քաղաքապետին եւ քաղաքապետական խորհուրդին:

Ֆրանսական տեղւոյս փանֆարը նուագեց պատշաճ եղանակներ: Իսկ հրէշխնեղու խումբը պատուի կեցած էր: Քաղաքապետութեան անունով Պ. Մուրատեան, իսկ Ցանձնախումբի կողմէ նախագահ Պ. Արամ Մերոյեան՝ դետեղեցին ծաղկեփունջերը:

Ցետոյ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ ժամի Ժօրէսի հրապարակը, ուր պիտի դետեղուէր Ցիսնամեակի առթիւ քաղաքապետութեան խոստացած Ցուշարձանի հիմնաքարը:

Հոս ալ առաջին առթիւ Պ. Մութէ հրաւիրեցաւ խօսելու: Քաղաքապետի Ա. օղնականը իր սեղմ ու դեղեցիկ բանախօսութեամբ վերյիչեց Թալէաթի, եւ իշխանութեան հրէշային ծրագիրը, որ օրինակի պիտի ծառայէր Հիթլերի 25 տարիներ առաջ: Գովեց Հայերու հաւատարմութիւնը եւ ծառայութիւնները Ֆրանսայի հանդէպ: Ցայտնեց թէ քաղաքապետութիւնը այս երկու արարողութիւնները միացուցած էր, որպէսզի զուգադիպէին Ցիսնամեակին:

Քաղաքապետը վար առաւ յատկապէս դետեղուած ցուցատախտակի մը սեւ քողը, ու հաստատեց Ցուշարձանին հիմնաքարը: Քաղաքապետութեան կողմէ Պ. Արսէն Մարկոսեան եւ Ցանձնախումբին կողմէ Պ. Պ. Ա. Միրզոյեան եւ Ս. Առաքէլեան դետեղեցին դեղեցիկ ծաղկեպսակներ:

Ցետոյ «Յառաջ»ի թղթակիցը ֆրանսերէն դրութեամբ մը պարզեց երկու ժողովուրդներու բարեկամական կապերը խաչակրութեան Թուականէն սկսեալ: Ցիշեց Կիլիկեան դահին վրայ բազմած ֆրանսացի իշխանները եւ ապա չնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին եւ քաղաքապետական խորհուրդին, հայ դաղութին հանդէպ իրենց տածած ազնիւ դդացումներուն եւ այս դեղեցիկ ձեռնարկին իրականացման համար:

Վայրկեանի մը լռութենէն եառ ֆանֆարը հնչեցուց մահերդը:

Կէսօրէ եառ ժամը 14·30ին քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր անթաղ նահատակներու ոգեկոչման հանդիսութիւնը պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Տոքթ. Փեռնէի:

Ներկայ էին Իդէրի երեսփոխան Նէշ Շափիւի, քաղաքապետը, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, ուսուցչական կազմին ներկայացուցիչներ, ֆրանսական կազմակերպութեանց նախագահներ, կաթողիկէ հայրեր, եւ ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ: Թէեւ հրաւիրուած էին Իդէրի երեք ծերակուտականները, սակայն իրենց պարտաւորութիւնները կրցան ներկայ ըլլալ:

Սրահը բերնէ բերան լեցուն էր: Ցոթնհարիւր հայ ներկայութեամբ հաստատեց իր ազդային դիտակցութիւնը եւ յարդանքը՝ իր մեռելներուն հանդէպ:

Ցիշդ ժամուն, օրուան նախագահ Մեսրոպ Պալընտրեան բանալով հանդիսը, հայերէն եւ ֆրանսերէն պատշաճ արտայայտութեամբ պատմականը ըրաւ հայկական ողբերդութեան, ճաղկելով թուրքերու արիւնարբու բնազդները: Եւ չէր տեւեց թէ վերապրող Հայութիւնը իր հոդւոյն մէջ վառ կը պահէ եղեռնի դոհերուն յիշատակը եւ պիտի չարունակէ ձայնբարձրել իրագործելու համար անոնց թողած կտակը:

Ցետոյ Տոքթ. Փեռնէն, որ իր սիրալիրութիւնները յայտնեց Հայոց մեծ սուդին ու վշտին հանդէպ: Տէսինահայութիւնը նկատեց պէտք տանի տարբ մը, չարքաշ, աչխատասէր, չինարար ու պարկեչտ քաղաքացի, որ կրցաւ անհեւսապէս զարդանալ ու բարգաւաճիլ:

Երեսփոխան Շափիւի խօսքերը փոխանցութիւններ եղան Հայոց նկատմամբ: Հայրական դորովով իր խօսքը ուղղեց Հայ երիտասարդութեան, թելադրեց անոնց նաղարտ պահել իր ցեղային ուրոյն դրոշմը:

Երիտասարդութեան կողմէ կորին Լիզեան կարդաց ֆրանսերէն գրութիւն մը, որ առարկայական տուեալներով յայտ բերաւ Թրքութեան սուրին դարձած Հայերու հանդէպ՝ կարմիր Սուլթանի մինչեւ վան:

Կանոնիկոս Հայր Պերժէ բեմ եկաւ ըստնակելու համար իր փառաբանութիւնը Հայերու մասին: Ներկայացուց հայկական ճարտարապետութիւնը, որուն նմոյշներուն կը հանդիպինք մինչեւ Օվերներ: Նաեւ հին դրականութիւնը, դրչութիւնը, մանրանկարչութիւնը: Հայերը համարեց Օվերնեացիներու

տեւեց 1915 թ. Ապրիլ 24ից մինչեւ Նոյեմբեր 6ը:

Տեղական իշխանութիւններն առաջին հերթին հաշւեյարդար էին տեսնում տղամարդկանց հետ: Սովորաբար 15ից մինչեւ 70 տարեկան բոլոր հայ տղամարդիկ կանչւում, հաւաքւում էին մի տեղում եւ այնուհետեւ քշւում քաղաքից կամ դիւղից դուրս եւ զնդակահարւում ոստիկանների կողմից: Մայիսի սկզբին սկսուեց Հայերի աքսորը անատոլիական վիլայէթներից ու Կիլիկիայից դէպի Միջագետքի չրջանները՝ Պաղտատի երկաթուղուց հարաւ: «Մայիսից մինչեւ Հոկտեմբեր,— գրում է Կիպլինը, — օսմանեան կառավարութիւնը կիրառում էր մի ծրագիր, որն աւելի դժոխային էր, քան ամենասարսափելի Ջարդը: Ամբողջ Փոքր Ասիայով մէկ հրամաններ էին ուղարկւում հայ ազդարնակչութեանը Միջագետք աքսորելու մասին: Հրամանները միանդամայն որոշակի էին ու չատ մանրամասն: Ոչ մի դիւղ, անդամ աննչան, չէր մոռացուել: Մուհաճիկները բարձրաձայն կարդում էին Հայերին արուած կարգադրութիւնը՝ այսինչ ժամին պատրաստ լինել ճանապարհուելու՝ անյայտ ուղղութեամբ: Բացառութիւն չէր արւում ոչ հիւանդների, ոչ ծերերի, ոչ էլ յղի կանանց համար:

Հայերին աքսորելուց յետոյ, նրանց տներն ու ամբողջ ունեցուածքը բռնագրաւում էին ու բաժանւում մահմեդական կանանցերին: Հարուստ Հայերին յաճախ թոյլատրւում էր բարձր վճարով սայլ կամ ձի վարձել, որոնք սակայն խլւում էին նրանցից՝ քաղաքից կամ դիւղից դուրս դալուց անմիջապէս յետոյ, այնպէս որ, ինչպէս աղքատներին, նոյնպէս եւ հարուստներին մնում էր միայն այն, ինչ կարող էին իրենց հետ վերցնել: Թուրք ազդարնակչութեան արդիլուած էր Հայերին մթերքներ վաճառել կամ նրանցից իրեր դնել, ուստի եւ տեղահանուած Հայերն ի վիճակի չէին իրենց ապահովել ճանապարհի համար անհրաժեչտ պաչարով:

Առաջին միջոցառումն այն եղաւ, որ տղամարդկանց բաժանեցին կանանցից, իսկ ընտանիքի անդամներին՝ իրարից: Աքսորից առաջ ամենադեղեցիկ կանանց ու աղջիկներին բռնի կերպով առանձնացնում էին՝ մեծահարուստ Թուրքերի ու Քրտերի հարեմներն ուղարկելու համար: Կանանց, ծերերի ու երեխաների հոծ զանգուածները Թուրք ոստիկանների ու աստիճանաւորների կողմից դչւում էին Անատոլիայի լեռնանցքներով, կիզիչ արեւի ճառագայթների տակ:

Հազարաւոր Հայեր մեռնում էին ճանապարհին սովից, ծարաւից, արեւահարութիւնից, ուժասպառութիւնից: Նրանց, ովքեր այլեւս անկարող էին առաջ չարժուել, անմիջապէս սուինահար էին անում կամ դնդակահարում: Ճանապարհի որոչ բաժիններում՝ Քեմախ-Պողազի մօտ՝ Եփրատի ափին եւ Երզնկայի ու Խարբերդի միջեւ ընկած տարածութեան վրայ դանգուածային դնդակահարութիւններ տեղի ունեցան: Այն ճանապարհը, որով անցնում էին տեղահանուած Հայերը, նրանց համար դարձաւ մահուան ճանապարհ: Ականատեսներից չատերը, ինչպէս եւ այդ դէպքերի մասին դրած հեղինակները, իրաւացիօրէն նչում էին, որ այդ աքսորը, ըստ էութեան, Թուրքիայի հայ ազդարնակչութեան քողարկուած ոչնչացումն էր: «Տեղահանումը, — ասւում է վաստաթղթերից մէկում, — սոսկ մի պատրուակ եւ, միաժամանակ, մի նոր միջոց էր Թուրքական կառավարութեան ձեռքին, որը վաղուց էր մշակել Հայերի բնաջնջման ծրագիրը: Բացայայտ կոտորածի ու ջարդերի փոխարէն, այժմ Հայերին ոչնչացնում են աքսորի ճանապարհով»:

Ե. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(2 Շար.)

համ հարաւի Ֆրանսացիներուն նման ինք–նուրոյն բարքերով ու նկարագրով օժ – տուած հաւաքականութիւն մը : Իր կար – ղին, թէպետ ներկաներուն, մնալ լաւ էջեր՝ Ֆրանսացիի ամբողջական իրա – ւունքներով :

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիրը մը պատրաստուած էր : Օր· Բրաբիոն Տպաղեան արտասանեց խոր ներշնչու – մով «Սիմանթոյի պարը» յուզումի ալիք մը բարձրացնելով : Իսկ Օր· Անժէլ կարապետեան երգեց Ֆրանսերէն երգ մը եւ յետոյ «Կռունկ»ը : Դաշնակով կ'ըն– կերանար Տիկին Սէմէրճեան :

Օրուան բանախօս Յակոբ Վարժապետ– եան բովանդակալից ճառ մը խօսեցաւ : Թուրքը, ըսաւ, ուզեց մեզ հիմնովին բը– նաջնջել եւ ամպարտութիւններով վիժե– ցընել մեր պահանջներուն իրականացու – մը : Սակայն չյաջողեցաւ : 1918ին Հա – յութիւնը տիրացաւ իր անկախութեան : Այսօր Թուրքը կը մնայ նոյնը, ինչ որ ե– րէկ : Ժողովուրդին հարիւրին վաթսունը անգրագէտ է : Ընկերային տեսակէտով ալ Թուրքը ամենայետինն է : Հայութիւնը իր բնածին յատկութիւններով վերելքի մէջ : Հայը իր աշխատասիրութեամբ սիրուած իր միջավայրի ժողովուրդնե– րէն : Միասնականութիւնն ու կամքը անհրաժեշտ են արժեցնելու համար մեր իրաւունքները : Փառք անոնց որոնք իրենց Հայ հաստատակուեցան, սակայն կը նը – կատուին միջազգային ղոհեր :

Ցետոյ լուսարձակուեցան ջարդերու տեսարաններ ու փաստաթուղթեր, որոնց մասին բացատրութիւններ կը տրուէին Փարամազ Ալիքսանեանի կողմէ, որ կար– գաց նաեւ Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Գամառ – Քաթիպայի «Հիմի էլ լռենք» երգին :

Ապա յարդելի նախագահը կարգաց բա– նաձեւ մը Տէսինի Հայութեան անունով : Ցետոյ, հանդէսը փակուած յայտարա – րեց : Սրահէն դուրս թափօր մը կազմուե– ցաւ, որ կարգապահ ու լուրջ ուղղուեցաւ դէպի անծանօթ զինուորին յուշարձանը : Հոս ալ գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դեռեղ– ուեցաւ Ցանձնախումբին կողմէ : Ա· Մար– կոսեան կարգաց Ֆրանսերէն խմաստալից դրութիւն մը : Մէկ վայրկեանի լռութենէ ետք արարողութիւնը վերջ դտաւ :

Ցանձնախումբին կողմէ քաղաքապե – տարանի սրահին մէջ օտար հրաւիրեալ – ները պատուասիրուեցան :

Օր· Անժէլ կարապետեան դարձեալ եր– դեց արժանանալով բոլորին դնահատան – քին :

Իսկ Կիրակի առաւօտ հոդեհանգիստ կատարուեցաւ Ապրիլեան զոհերու յիշա – տակին կաթողիկէ ղոյղ եկեղեցիներուն մէջ, որոնց ներկայ եղան Հայերը , ինչ– պէս նաեւ մեր հոգեւոր հովիւը , կա – տարուեցան Հայերէն երգեցողութիւններ :

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա·

Պոլու քաղաքը, որու հայ բնակչութիւ– նը կ'ըսուի թէ գաղթած է Ղարաբաղէն , ահաւոր օրեր ապրեցաւ Եղեռնի առաջին տարւոյն մէջ : Այտեղ հաստատուած էր պատերազմական առեանը, եւ չրջականե– րէն ու նոյնիսկ հեռաւոր քաղաքներէն Պոլու կը բերէին ձերբակալուած Հայերը, — Ատափազարէն 12 հոգի , Տէօրվէջքէն հինգ հոգի , եւ այլ չրջաններէ 18 հոգի : Պատերազմական Առեանը պարզ ձեւա – կերպութիւն մը կը կատարէր եւ կախա – դան կը հանէր : Անոնց մէջ կային քա – հանայ մը՝ իր մէկ հատիկ զաւկին հետ : Քահանան խնդրեց, որ նախ դինքը կա – խեն, յետոյ զաւակը, բայց անօրէնները հօրը աչքերուն առջեւ նախ հայրը կախե– ցին, յետոյ զաւակը : Պոլուի Տէր Արիս – տակէս քահանան ալ ճակտին դամ դամե– լով մեռցուցին «Փէյղամպէրնիղ կիսլի » բսելով :

Պուրսալեանները պալատի պէս տուն մը ունէին, կառավարութեան տուին որ չկախուի իրենց զաւակը : Զկախեցին , բայց բանտին մէջ Թունաւորեցին :

Մինչեւ 45 տարեկանները դինուոր տարուած էին, 2 – 3 հոգի միայն վերա – դարձան :

ՄԱՌԻ ԹԱԳՈՒՀՈՐԵԱՆ

Բ·

Նահատակներու չարքին թերեւս աւե – լորդ չէ յիշել նաեւ Աբրահամ Հայրիկ – եան, Ռոտոսթոյի ծանօթ պատմագէտ եւ ուսուցիչ Պոլսոյ Աղգային –վարժարան – ներու : Ունի աչխարհագրութեան դասա– դիրքեր :

Իր աշակերտներուն կը թելադրէր մաս– նաւորաբար լաւ սորվիլ Թուրքերոյ պատ– մութիւնը եւ երկրին վարչական բաժա – նումներու մանրամասնութիւնը , միշտ ըսելով թէ «քանի որ կ'ապրինք, այս հո– ղամասին վրայ, պարտաւոր ենք լաւ ճանչնալ եւ ուսումնասիրել » :

Ձիշդ իր այս պարտաճանաչութեան հա– մար Ապրիլ 14ի գիշերը իր Սկիւտարի բնակարանէն առին տարին եւ խողխողե– ցին :

Արտաչէս Յարութիւնեանի վերջին օրե– րէն կը յիշեմ դրուագ մը.—

Անդիտանալով ծրագրուած եղեռնի ա – հաւոր հանդամանքը, Սկիւտարի Կարմիր Խաչի անփորձ անդամուհիներս կը կար – ծէինք թէ կարելի է դեռ չարունակել բա– նախօսութիւններու չարքը, որոնց իրենց բաժինը բերած էին Ռ· Սեւակ, Տոքթ· Պչենճ, Ա· Բարսեղեան եւ չատ ուրիչներ : Գացած էին իր տունը՝ դինքը բանախո – սութեան հրաւիրելու : Բառ առ բառ կը յիշեմ իր պատասխանը :— « Կը ներէք ինձի որ պիտի չկրնամ ընդունիլ ձեր ա – ռաջարկը, որովհետեւ կ'իմանամ թէ ոս– տիկանութիւնը դիս կը փնտռէ , եւ ըստ այն առածին, թէ երբ փողոցին մէջ դէմ առ դէմ ելլես Օրէնքին հետ, խուսափէ եւ պատին վրայ ելիր ,— սոխպուած եմ տունէն դուրս չելլել առանց մը, թէեւ ո – չինչ ըրած եմ մեղադրելի » :

Եւ ինք որ միայն գրական ստեղծագոր– ծութիւն ունեցած էր, ձերբակալուեցաւ : Գիշերանց եկեր տարեր էին իր ծերունի հօրը հետ՝ Սկիւտարի բնակարանէն եւ միասին խողխողեր էին ճամբան :

Ս· ԶԱՔՐԵԱՆ

Գ·

Թուրք հրապարակագիրը, Պուրհան Ֆելէք, խօսելով Լիբանանի մէջ կատար – ուած հայկական ցոյցերուն մասին, ապե– րախտ կը կոչէ Հայերը այն մեղադրան – քով թէ սպաննած են ձէմալ փաչան , ո – րու կը պարտին այսօրուան ցուցարարնե– րը իրենց դիրքը Լիբանանի մէջ :

Ես մէկն եմ այն ծնողազուրկ տղոցմէն, դրա հաւաքեցին անապատներէն՝ փաչա– յին հրամանով եւ տարին Անդուրայի դպրոցը, Պէյրութ : Մօտ 800 հոգի էինք, 10 – 14 տարեկան : Բոլորս կորնցուցած էինք մեր հայրն ու մայրը, քոյրն ու եղ – բայրը : Մեզ կերակրեցին, խնամեցին ու դրել – կարդալու վարժեցուցին, բայց ի՞նչ նպատակով : Ատուածոյ հաճելի զործ մը կատարելո՞ւ համար,— այն ատեն ին– չո՞ւ սպաննեցին մեր ծնողքները : Հան – դարտեցնելո՞ւ համար իրենց խիղճը , հաստատելո՞ւ համար թէ պէտք դիտեն , թէ պարզապէս թրքացնելու համար մեզ, — նոր ոճիր մը եւս այս պարագան : Ցե– պազանութենէ տարբեր բա՞ն մըն է մի – թէ սպաննել ծնողքները եւ թրքացնել ե – րախաները, հետք կամ նշան չձգելու հա– մար Հայութենէն : Ա՞որ համար երախ – տապարտ ըլլայինք ձէմալ փաչայի, ա՛յ պայ Պուրհան Ֆելէք :

Երբ կը յիշեմ այդ օրերը, դրա լա – ցով եւ ողբով կ'անցընէինք թրքական որ– բանոցներու մէջ՝ յիշելով մեր ծնողքին կորուստը, կը վատահեցնեմ «Թրքական մարդասիրութեան » ախոյեան Ֆելէք է– ֆէնտին, որ այդ սեւ օրերուն մէկ սան – թիմ արժէք չունէր կեանքը մեզմէ իւրա – քանչիւրին աչքին առջեւ : Եթէ չատ մեծ մարդասիրութիւն է սպաննել հայր ու մայր, յետոյ հաւաքել երախաները՝ ըն – ծայելու համար Մուհամէտին, կը մաղ – թեմ որ ուրիչ պետութիւն մըն ալ ձեզի ընէ նոյն բանը, Ֆելէք աղա :

Երբ անապատներէն հաւաքեցին մեզ եւ Անդուրայի թրքական դպրոցը դրին , ի– րարու պատմեցինք մեր դժբախտութիւն– ները, մեծը պզտիկին պատմելով՝ չմոռ – ցանք մեր ծագումը : Զո՛ւր անցան թուր – քերուն փորձերը : Ձէմալ փաչան Պոլի – սէն քանի օրիորդներ բերաւ, « Թուրք հանըմներ», երկու դինուորական մար – դիչներ : Ամէն օր դաս ու մարզանք : Ա – նոնք ցերեկին մեզ Թուրք կը դարձնէին , Տոպոյի հրամաններու համաձայն դուն – դերը չարժելու ու քաղաքական խօսքե– րով խրախուսելու :

— Տղաք, քաղաքութիւն· ամէն դէնք հա– րեւիքը կը պաչտպանէ :

Եւ անոնք բոցավառ դէմքով կը նետ – ուէին կուռւի թափին մէջ :

Յարձակման սանդուխները արդէն լը – պըրծուն դարձած էին արիւնէն, ու պա– րիսպը ծիրանեզոյն : Վարը մեռելներով ու հոդեվարքի ցնցումներով արիւնոտ բլուրներ ձեւացած էին : Բայց անոնց վը– րայէն նորանոր հազարներ կը ցատկէին դոռալով : Փողերը կը հնչէին, թմբուկ – ները կը հնչէին, ու կը ճչար բանակի չե– փորը, եւ Ալլահ դոռումը կը խառնուէր վիրաւորեալներու ոռնոցին : Վարը՝ իրար խառնուած էին ձիու վրայ արշաւող եա – սաւլներու հրամաններու ազաղակները , թնդանօթներու որոտումը, հրացաններու բոմբիւնը, ռումբերու պայթումը եր – վարներու խրխնջալը, մահամերձներու հոնդիւնը, սանդուխներու ճարճատում – ները :

— Եկուր փաչա, եկուր ... փաֆ . ..

— Մարդարէին բսէ որ այս հարուածը Զոլթայիէն ընդունեցար , — կը լսուէր Զոլթայիին ձայնը :

Գազանական ոռնոցներ ու թնդանօթնե– րու բոմբիւններ կը խեղդէին անոր խրոխ– տական դոչումները· սակայն անոր չուրջ վխտացող դէմքերը ու դէնքերու աչխոյժ չարժումները ցոյց կուտային, թէ հոն մարդիկը լաւ կ'աչխատէին :

Ծուխի ամպեր կը ծածկէին արեւը : Բերդին չուրջ՝ թաւալող ծուխի ամպեր բռնած էին, որոնց մէջէն երբեմն երբեմն կ'երեւէին Թրքական վաչտերու չողչողուն սաղաւարտները, կամ վառօդ կրող ուղ – տերու կարաւանները, ու կը ծածանէին դրօչներն ու պռնճուխները :

Մարդիկը Հին դրան ամրոցին քով կը փոխուէին ամէնէն չատ : Հոն Գասպար Փեթէօ կը հրամայէր : Ամէն անդամ որ սանդուխներու անտառը քիչ մը անօսրա– նար, Թուրքերը քունթալոյ գնդակնե – րով կը հարուածէին պարիսպներու ցան – կապատը :

Թուրքերը կայիններով ու բահերով կը չանային բանալ լեցուած դուռը, երդեհո– նի խողովակներէն արձէն երկու Հատը հանած էին :

— Հինդ հարիւր հոգի ,— դոչեց Տոպօ Քրիստափորին :

Ու Քրիստափոր ձիուն գլուխը դարձը – նելով սուրաց հինդ հարիւր մարդ դրկե – լու· որ դրեթէ բոլոր պահեստի զօրքն էր :

Մեքչէի ալ սպառարքը անցուց ու տա– ր հոգիով դիմաց դէպի Հին դուռը· եթէ ներս խուժել յաջողին՝ իր զործն ալ կը սկսի, ներքին բերդին պաչտպանութիւնը :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պէյրութի մէջ, իր մահկանացուն կընի– քած է ընկեր Շաւարչ Մակարեան, որուն կաթուածի հետեւանքով : Մասնորական եւ ուսուցիչ ,ողբացեալը մեծ վաստակ ու– նեցած է հանրային եւ կուսակցական կեանքի մէջ : Յուղարկաւորութիւնը կա – տարուած է Ապրիլ 27ին : Ցանուն Հերր – ուանդանի կեդր· կոմիտէին խօսք առած է ընկ· Անդրանիկ Ուրֆալեան :

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) մէջ 215 նորադիրներ անցած են Հ· Ց· Դ· չարքերը : Ողջոյնի խօսքը արտասանած է յանուն կեդր· կոմիտէի ընկեր եղիկ Գոնեալեան, ապա երդման արարողու – թիւնը կատարած է ընկեր Կ· Սասունի , խօսք առած է նաեւ ընկեր Բ· Փափազ – եան :

ՊՈԼՍՈՑ մէջ վերջերս մեռած է Տոքթ· Անտրէ Վահրամ , նախկին երեսփոխան :

ԳԱՀԻՐԻի մէջ իր մահկանացուն կընի – քած է ընկեր Գրիգոր Ալթունեան : Ող – բացեալը ամբողջ կեանքին նուիրումով ծառայած է իր կուսակցութեան եւ Գա – հիրէի մշակութային կեանքին :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

« Վենետիկի Պէնէտէթթօ Մարչէլլօ երաժչտանոցի յօրինման առաջնակարգ մրցանակը «Ա· Մարիա Մաթթէլ» չահած է Փրոֆ· Աւետիս Նազարեան : Սոյն մրը– ցանակը հաստատութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը յանձնուի օտարի մը» :

ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (226)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Սանկ չոյեցէք :

Հարուածը անոր վիզին դպաւ· արիւնը պաղին վրայ ցայտեց, ու կուպերաճ կողմնակի էյնալով թաւալեցաւ :

— Մինչեւ դժոխքին խորը գլորէ, — թնդաց անոր եռեւէն :

Ապա զարմացած նայեցաւ իր ոտքին , տարաւնի վրայ երկու տեղ արդ պատռած էր, որունքներն ալ կ'երեւէին տակէն : Սակայն զարմանալու ժամանակ չկար· ուրիշ հեթանոս մը կը հասնէր քովը ···

— եկուր , աղբարիկս ...

Աբեւը արդէն կը չողար, որքան որ թնդանօթներու ռումբերու ծուխէն կարելի էր տեսնել : Բայց հովը երբեմն երբեմն կը տեսնուէր ոսկեզունդ դրօչներ բերող պատի ղրահներու աչք չլացնող փայլով :

Ու դաղար չունէին որոտումները, բոմ – բիւնները, չառաչն ու դղրդոցը, Ցիսուս ու Ալլահ դոչումները, դժոխային աղմուկը :

Տոպօ ձիով մէկ տեղէն միւսը կ'արչա – ւէր, հոս թնդանօթները կ'ուղղէր , հոն վիրաւորները տանիլ կուտար, անդին ծակերը դոցել կուտար, հրացանաձգու – թիւնը կ'ուղղէր · նիզակ ու տէգ կը ղըր– կէր անոնց որոնց դէնքը պակսելու վրայ էր, կը քաջալերէր, կը գովէր, կը յան – դիմանէր, կը հայհոյէր, ու իր երկու գի– նակիցները անդադար կը վազցնէր պա – հեստի դունդին, որոնց Մեքչէի կը հրա – մայէր ներքին բերդին մէջ :

— Հարիւր մարդ պալատներու քով : Ցիսուն՝ Պոյլքի աչտարակը, յիսուն՝ Հին դրան քով :

Ու դունդերը կէս ժամուան կռիւէն վերջ կը փոխուէին· քրտնած, աղտոտած ու վառօդ հոտելով, բայց ոգեւորուած կը դառնային հանդիստ առնելու համար բերդին երկու դինեռուններուն առջեւ , ու պարծանքով կը պատմէին տակաւին կռուի չմոռացողներուն իրենց քաջագործու– թիւնները :

Իսկ անոնք՝ գրեթէ ոտքերնին դեռին գարնելով կ'այրէին կռուի փափաքէն : Մեքչէի ծածուկէն ինքզինքը կ'ուտէր կա– տաղութենէն որ չէր կրնար կռուի մաս – նակցիլ, այլ պէտք էր հոն բերդի դաւի – թին մէջ մնար, ու պէտք էր զոհանար

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հայաստանի մօտ 250 բնակարաններու եւ պատմական վայրերու դունաւոր լուսանկարում (փրոժէքսիոն) :

Կազմակերպուած Համազգային Մշակութային Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան «Շ· Միսաքեան» սրահին մէջ :

17 Բիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ :

Լուսաբձակումը սիրայօժար պիտի կատարէ նկարիչ ՌԻՇԱՐ ԺԵՐԱՆԵԱՆ, իւրաքանչիւր մեսարանին տալով բնորոշիչ տեղեկութիւններ :

Պ· Ժերանեան Հայաստանի զանազան ջրվէններու մէջ իր տուած նկարներու ցուցահանդէսին առիթով կրցած է յիշեալ բնանկարները իրենց իրական դոյներով լուսանկարել :

Մուտքը ազատ է :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականն խորհուրդը կը յայտարարէ թէ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Պ· Եղուարդ Մարզարեանի արկածալի մահուան առթիւ :

Պ· Պ· Մարզարեան Ժ· հարիւր ֆրանք եկեղեցւոյ, Փիլոյեան Ցարութիւն 100, եկեղեցւոյ, Ճանիկեան Կարապետ հարիւր, (30 եկեղեցւոյ 20 դպրոցին, 50 Ազգ· Առաջնորդարանին), Յովհաննէսեան Ժանօ հարիւր (40 Հ· Մ· Ը· Մ·ի, 30 եկեղեցւոյ, 30 Ազգ· Առաջնորդարանի), Կէօնճեան Յակոբ 50 եկեղեցւոյ, Ճանիկեան Սեպուհ 50 ֆր· (20 եկեղ· 30 Ազգ· Առաջնորդարանի), Յակոբեան Սուրէն 50եկեղեցւոյ, Գրիգորեան Գրիգոր50 եկեղեցւոյ, Սեմէրճեան Աւետիս 30 եկեղեցւոյ, Եմէնէճեան Միսակ 30 եկեղեցւոյ, Տէրտէրեան Բարթող 50 ֆր· (20 եկեղեցւոյ, 30 Ազգ· Առաջնորդարանի), Պզտիկեան քան եկեղեցւոյ, Պապիկեան Լեւոն քան եկեղեցւոյ, Նաճարեան Գրիգոր, Նաճարեան Պաղտասար, Հաչաչեան Կարապետ, Ժամկոչեան Կարապետ, Տի-կիներ Նիքոլա, Էնէկեան Տիրան, Շէլէքեան, Տիկ· Յակոբեան Մարի 10ական եկեղեցւոյ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

(Բ· ցանկ, ընկեր Մարտիրոս Պօյաճեանի մահուան փոխան ծաղկեպսակի) :

Ընկ· Ս· Զոհրապեան 10 ֆր· «Հայաստան» թերթին, ընկ· Ս· Խաչատուրեան տասը Մշակոյթի Շ· Միսաքեան սրահին, ընկ· Գ· Սիմոնեան քսան «Հայաստան» թերթին, Փ Թնկրեան տասը Մշակոյթի Տան Շ· Միսաքեան սրահին, ընկ· Ա· Շահէնեան տասը «Հայաստան» թերթին, ընկ· Տ· Քէչեեան տասը Կ· Խաչին (Վալանս), տասը «Հայաստան» Շաբթին, ընկ· Կ· Սիմոնեան քսան Կ· Խաչին (Վալանս), տասը «Ցառաջ»ի, տասը Մշակոյթի Տան իր մօր եւ զոքանչ մօր Ք'«Ը կոյթի Տան իր մօր եւ զոքանչ մօր քառասունքին առթիւ ընկ· Յ· Պօյաճեան 30 Հ· Յ· Դ· կոմիտէին (Վալանս) :

(Մատանալ «Ցառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ· Կ· Խաչի Ամնուվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Յովհաննէսեանէ 50 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի հանգուցեալ Օննիկ Զաքարեանի յուղարկաւորութեան առթիւ :

×

Շաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Տէր եւ Տիկին Փափազեան (Սէվռան) 50 ֆր·, Տիկին Գէ-րպեան (Սէվռան) քսան ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· «Ռուբէն» Ուսանողական Միութեան ժողովը այս երեք-շաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ դիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ԵՂԵՌՆԻ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին :

Կը պատարագէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱ-ՆՈՒԿԵԱՆ :

Ժամը 11ին Անձանօթ Զինուորի դերեզմանին վրայ ծաղկեպսակի դնեցում :

Հանդիսութիւն երեկոյեան ժամը 16·30-ին Ալֆորվիլի քաղաքապետական սրահին մէջ Սալ Վօլթէռ : Բարձր հովանաւորութեամբ Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի եւ ներ-կայութեամբ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց :

Կը խօսին ՖՐԻՏՏԻՐԻՔ ՖԷՅՏԻ, Կ· Մեհ-ԵԱՆ եւ Տոքթ· ՄԱՃԻԿԵԱՆ (Փրանսերէն) :

Խօսք կ'առնէ Ալֆորվիլի քաղաքապետը ՖՐԱՆՍԵՍԻի

Պատշաճ դեղարուեստական բաժին :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կեդրոնական Փրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՀԱՄԵՐԳ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21ին
Salle Rameau — Lyon

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ :

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՋԱՊԱԼԵԱՆ

(Սօփրանօ – լիրիճ)

ՅԱՑՏԱԳԻՐ.— Փերպոլեզի, Քա-չինի, Հէնտէլ, Մոցարթ, Փըրսէլ, Կլիւճ եւ

ԿՈՄԻՏԱՍ, Գ· Մ· ԱԼԷՄՇԱՀ Բ· ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆ-ՆԷՍ, Ա· ՍԱՔԵԱՆ և ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ:

Գին՝ 5, 7 եւ 10 ֆրանք :

Տեղերը ապահովել՝ Լը Փրոկրէ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ

Նիւթ.— Ապրիլեան ջարդերու բաղա-քական պատճառները եւ հետեւանքները :

Սիրով կը հրաւիրուին հայ երիտասարդութիւնը եւ հասարակութիւնը :

La Revue M. I. S. S. I.

(Magazine d'Information Spirituelle et de Solidarité Internationale)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

Revue MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

Revue MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ· Վ.Ա.Հ.Ան ՓՈՐԹՈՒՊԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ· ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Պ· ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը 340, Պուլվար Շաւ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :— Տոհմիկ պարեր Հայ Արեւոյշներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկին Եւ Օր· Շամիրեանի : Մէնեթ՝ Օր· Օր Ալիս Շամիրեան եւ Շաֆէ Փաւնոսեան (ձեռնադաշնակով կ'ընկերանայ Շ· Փաւնոսեան) Արտասանութիւն Օր· Օր· Վերգինէ Նազարեան, Միրէյ Տէր – Յովհաննիսեան, Պ· Պ· Վ· Ճառայեան, Վ· Նազարեան, Դաշնակ.— Օր· Մ· Մարկոսեան:

Կէս դիչերէն առաջ՝ Եւրոպական պարեր

Բոլոր կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 20ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի
(Հայրապետական պատուիրակ)
եւ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ
ԱՆՏՐԼ ՇԱՄՍՕՆի, (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)

Կը խօսին Ս· ՔԱՐԵԱՆ եւ Վ.Ա.Թ.Ին ՐՈՒՍ.Ը, (Ֆրանսական Կարմիր Խաչի ներ-կայացուցիչը) : Սիրայօժար կը մասնակցին ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԼԹԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՐՓԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, (Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի շրջանաւարտներէն), ԱԼԻՍ ՍՐՄՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ՝ (Ջութ· Պուլկարահայ արուեստագէտ) ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Է· ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, Ա-ՐԱՔՍԻ ԳՄԲԼԹԵԱՆ եւ ԺԱՆ – ԺԱԳ ԱՍԼԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն) :

Սայաք – Նովա գուսանական համոյթը:

Կովկասական պարախումբը, կը ղեկավարէ ՊԷՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ եւ ՈՒԽԲԱՑՆԱԿԱՆ հռչակաւոր պարախումբը :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք : Ապահովել Հայ կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15 բիս ժան կուժօն, Փարիզ, ինչպէս նաեւ Հայ կարմիր Խաչի Փարիզեան չրջանի մասնաճիւղերէն : Զէֆֆօսբալ 1717 – 56 Փարիզ

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ'Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ դոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիճ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր գեղջ ուսնել :
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՄԱՅԻՍ
MERCREDI
12 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10304

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.304

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(Յիսնամեակին առթիւ)

1915 Ապրիլի չարաչուք օրերուն, երբ ամբողջ Թիւրքահայ կառավարութիւնը նր նախանշանը կուտար Հայերու բնաջնջման, զանգուածօրէն ձերբակալելով մտաւորականութեան ընտրանին, իր գործակալները Պոլսէն մինչեւ դաւառ դրդռիչ լուրեր կը տարածէին հայկական ապստամբութեան մը մասին :

Իրենց նպատակն էր մէկ կողմէն թուրք հանրային կարծիքը լարել Հայերուն դէմ, միւս կողմէ արդարացնել ձերբակալու – թիւնները ու յետագային գործուելիք ան – լուր ոճիրները :

Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղա – քին մէջ մարդիկ ո՛չ մէկ լուր ունէին ծայրագաւառներու մէջ պատահած դէպ – քերէն :

Դահիճը մանրակրկիտ ճշդրտութեամբ պատրաստուած էր իր դիւային ծրագիրը :

1914 Յուլիս 21ին (Հին Տոմար) ընդ – հանուր օրաշարժ յայտարարելով պին – ուորդրած էր մինչեւ 48 տարեկան բո – լոր այրերը, երբ տակաւին Թուրքիա չէր մասնակցած պատերազմին :

Զէնք բռնելու կարող բոլոր Հայերը պէտք է առնուէին բանակին մէջ :

Աչքի փուշ էին Զէյթունը, Սասունն ու Վանը, իրենց յեղափոխական անցեալով :

Առաջին հարուածը տուին Զէյթունին, 1915ի առաջին ամիսներուն :

Կիլիկեան արծուեբոյնի հերոս զաւակ – ները լեռ բարձրացեր էին՝ մերժելով պին – ուորդրուիլ Թրքական բանակին :

Կիլիկիոյ ծերունազարդ Սահակ Բ. Կա – թողիկոսի բարեմիտ միջնորդութեամբ մեր կորիճ լեռնականները դէնքը վար դնելով լեռնէն վար իջան, հաւատալով Թուրքերու կեղծ խոստումներուն :

Արդիւնքն այն եղաւ, որ հարիւրաւոր Զէյթունցիներ չվթայական Մարաչ տարուելով տմարդիօրէն կոտորուեցան : Իսկ Զէյթունի ամբողջ ժողո – վուրդը ցուրտ ձմեռ օրով դէպի Կոնիայի ձորերու մէջ տարագրուեցաւ Գոնիայի Նահանգի Սուլթանիէ քաղաքը :

Երկրորդ հարուածը պիտի տրուէր Վանին, համաճայն մութին մէջ պատ – րաստուած ծրագրի մը, որուն դործա – դրութիւնը վստահուած էր Էնվէրի քե – ռայր Ձէվտէթ փաշային :

Այս հրէշածին դպանը կ'ուղէր Զէյ – թունի վիճակին հասցնել Վանը, պահան – ջելով իրեն յանձնել դէնքերը եւ դէնք բռնելու կարող բոլոր այրերը :

Սակայն Վանեցին, պատի՛ւ իրեն, չը – խարուեցաւ :

Զէնքի փարեցաւ հերոսաբար եւ ամբողջ մէկ ամիս կուռեցաւ թշնամի կանոնաւոր բանակին դէմ՝ պատահական դէնքերով եւ հնամիջոցներով :

Ընդհանուր թշնամիին դէմ սրտառո՛ւչ համերաշխութեամբ մխացան բոլորը, ա – նոնց զաւանանքի եւ պաղափարականի խորութեան :

Ո՛չ մխայն այրերը, այլեւ կիներն ու անչափահաս տղաքն ու աղջիկները իրենց մանկութիւնը բերին հերոսամարտին, որ ոսկի տառերով արձանագրուած է մեր նորադոյն պատմութեան մէջ :

Ձէվտէթ դաւադրաբեր սպաննել տուաւ Իշխանն ու ընկերները, ո – րոնք իր կարգադրութեամբ կ'երթային Շատախ, ուր տեղացիք քաջաբար կը կուէին Թուրքերուն դէմ :

Արդիւնքը ձերբակալեց Ա. Վը – ռամեանը, անտեսելով անոր օսմանեան երեսփոխանի հանդամանքը :

Զէյթունցիներ սակայն մեծ Աբամ Մա – նուկեանը, որ վաստուրականի հերոսա – մարտին հոգին դարձաւ : Ու յաղթանա –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՊՈՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

ՖՐԱՆՔՖԷՒԹԵՐՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԻՏԻ ԼՈՒՅՕՒԻ՞

Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապե – տութեան վարչապետը յայտնեց իր նա – խարարներուն թէ ը կոլ պրած է իրեն, առաջարկելով որ Պոն երթայ Յունիս 11–12ին եւ էրհարտ դրական պատասխան առած է : Քանի մը օր առաջ, էրհարտ տեսած էր Պոն Ֆրանսական դեսպանը եւ փափաք յայտնած որ Ֆրանսայի նա – խագահին հանդիպի որքան կարելի է չուտ, տրուած ըլլալով որ գերման վար – չապետը սովորութիւն չունի անտարբեր մնալու երբ դժուարութիւններ կը ծագին : Համոզուած է, ընդհակառակն, որ Ֆը – րանքֆէրման սերտ յարաբերութիւններ կարեւոր են եւ պէտք չէ ձգել որ կացու – թիւնը վատթարանայ : Այս համբորդու – թեան թուականը ութ օրով կը կանխէ ո – րոշուած նախկին թուականը, ինչ որ կը փաստէ նաեւ թէ Ֆրանսա ալ բարեհամե – ցողութիւն ցոյց կուտայ էրհարտի հան – դէպ եւ ատկէ ալ կ'եզրակացուի թէ խո – սակցութիւնները պիտի սկսին սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ :

Պոնի մէջ որոշ վրդովում մը կը տիրէ ի տես Ֆրանսական քաղաքականութեան հակամերկեան բնոյթին եւ մանաւանդ Մոսկուայի հետ սկսած ֆլիրթին : Գեր – մանացիներուն համար հոս է արդէն յա – յտնի արմատը : Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի պատճառաւ է որ Վենեսուելի ժողովը տե – ղի չունեցաւ ու նաեւ եթէ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ամերիկա չկրցան միացեալ յայտարարութիւն մը ընել, պատասխա – նատուութիւնը կ'իյնայ Ֆրանսայի վրայ որ կ'ուզէ դուրս ձգել Միացեալ Նահանգ – ները գերմանական հարցէն : Վերջին օ – րերու ընթացքին էրհարտ եւ Շրէօտէր կարդ մը յայտարարութիւններ ըրին, ո – րոնց մէջ բացէ ի բաց չքննադատելով հանդերձ Ֆրանսան, դատապարտելին ազդայնականութիւնը եւ զէմ արտայայ – տուեցան որեւէ վերապահութեան եւրա – պայի մէջ :

Նախքան որ Կոլի հետ տեսնուելը, վարչապետ էրհարտ պիտի հանդիպի Ճոնսընին, Ուոշինկթընի մէջ, Մայիս 31ին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վիէննայի մէջ, մեռած է նախկին վարչապետ՝ Լէոփոլտ Ֆիկըլ, որ Աւստ – տրիոյ քրիստոնեայ ժողովրդավարու – թեան, մեծագոյն դէմքերէն մէկն էր : 62 տարեկան էր :

Մայրիսի մէջ, առաջին անդամ ըլլա – լով, Քաուտիյօն առաջնակարգ տեղ տը – ւած է իչխան Խուան Քարլոսի, քաղաք – ական պատերազմին աղդայնական յաղ – թանակին 26րդ տարեդարձին առթիւ : Ալֆոնս ԺԳ·ի թոռը Ֆրանքոյի կոնակը կեցած է :

Իտալիոյ Արտաքին նախարարը Ամին – թոռէ Ֆանֆանի փարիզ կը հասնի Յունիս 2ին, ի պատասխան Քուվ տը Միւրվիլի հրաւէրին :

Ս. Տոմինկոյի մէջ, կացութիւնը միշտ չփոթ է : Զօր· Վեռն, որ սահմանադրա – կաններու պարապուլին էր եւ 1963ին տապալած էր Խուան Պոշը, հրաժարած է, բայց կը մերժէ երկրէն հեռանալ : Ինք էր նաեւ որ մայրաքաղաքը ռմբակոծել տը – ւած էր երկու չաբաթ առաջ :

Պեն Պելլա եւ Հասան Բ. Զորեքշաբթի օր հանդիպում մը պիտի ունենան Սայ – տայի մէջ : Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Մարոքի թագաւորին հրաւէրին վրայ : Թէեւ տեսակցութեան բնոյթը յայտնի չէ բայց կը կարծու եթէ կարեւոր հանդըր – ուան մըն է Ալժերիոյ եւ Մարոքի հաչ – տութեան ճամբուն վրայ :

Պոխրկիպա. յայտարարած է Զուտ Տօյ – չէ Յայքունկին թէ Թունուզի, Մարոքէն եւ Լիբիայէն զատ բազմաթիւ արաբական երկիրներ պիտի չիզձեն Գերմանիոյ դաչ – նակցային Հանրապետութեան հետ, երբ այս վերջինը դիւանագիտական յարաբե – րութիւններ տեղծէ Իսրայէլի հետ : Նկատի կ'առնուի որ Թունուզի նախագա – հին յայտարարութիւնները կը զուգադի – պին Քրուի հաստատութեան ներկայա – ցուցիչներուն Թունուզ ներկայութեան հետ :

Անդարացին հասած լուրերու համա – ձայն Յունաստան եւ Թուրքիա պատրաստ են բանակցելու Կիպրոսի չուրջ : Աթէնք պէտք է ձեռք ձգէ ոչ միայն կղզիին ա – պահով անկախութիւնը, առանց մշտական սպառնալիքներու, այլեւ միշտ բայ դուռ մը ձգէ էնոսիսին համար : Պարզ է որ Յունաստան չի բանակցիր ամէն դնով :

Համաշխարհային Բ. պատերազմին 55 միլիոն հոգի մեռած է :

Համայնավար Չինաստան միշտ դէմ է դեսպաններու փոխանակութեանց Մեծն – Բրիտանիոյ հետ :

Նասր, պատասխանելով խորհրդային հրաւէրին, Մոսկուա երթալու յայտնեց թէ Օգոստոս ամիսը իրեն կը յարմարի :

Լիբանանի Հանրապետութեան նախա – գահը եւ Տիկին Հելու Փարիզէն Հոմ հասան, ուր հինգ օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարեն :

Թիթօ Նորվեկիա հասաւ, պաշտօնա – կան այցելութեան :

Ֆրանսա եւ Սպանիա համաձայնագիր մը ստորագրեցին երկու սուզանաւերու չինութեան համար :

Չին բանակի ապայակոյտին պետը յայ – տարարեց թէ Չինաստան կը յարձակի միայն՝ երբ իր վրայ յարձակում գոր – ծուի :

ՎԱՍՊՈՒՐԱՆԱՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Վասպուրական···:
Եղբա՛յր, ընկե՛ր,
Պատռէ՛ կապանքը սա բառին
Ու զայն նետէ՛
Հազար փշուր,
Հայաստանի հպա՛րտ սրտին:
Տե՛ս, տե՛ս,
Ի՛նչ հոյակապ խոյանումով
Կը ցցուին
Լերան լանջին, դրան սեմին
Թիկունքները, բռնուցքները
Հէքեաթ կերտող
Կտրիճներու սա ցեղին :
. . . . . .
Վասպուրական հերոսացա՛ծ···:
Ինչքան հպա՛րտ
Կ'արհամարհես
Ցամաք տողանցքը դարերուն,
Անզօր, վատոյժ չարութիւնը
Խեղդ Թուրքերուն :
Գիտես, գիտես
Ու մանաւանդ
Կը յիշե՛ս
Դժոխք ցնցող, դրախտ հեգնող
Հերոսամարտը :
Թէ ի՛նչ կամքով աննկուն
Վանը մերժեց սակարկել,
Մերժեց լքել
Ջահվերը ճակատագրին՝
Մահէն անդին մագլցող :
. . . . . .
Վասպուրական անմահացած ··:
Երջանկութեան օրերուն՝
Հրա՛շքբ էիր,
Շառայլ էիր :
Սա որբութեան օրերուն՝
Եղիր հրա՛շքը
Զոր կ'սպասեն
Աֆսորական սերունդները
Քու ցեղիդ :

Հրաբուխէն մու սրտիդ
Կա՛յծ մը միայն
Հերոսացած վաներցի՛,
Ժայռ մը միայն
Լեռնաշղթայ մկաններէդ
Հե՛ւմ մը, թա՛փ մը, ճի՛չ մը
Հայրենիքի ապրումէդ :

Ու ···
Կարելի է, չեմ գիտեր,
Ու մենք ծնիմք մեր մէջէն
Հրաշքօրէն
ՀԱ՛Յ :

Վ· ՕՇԱԿԱՆ

(Փարիզ, 1951)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ստացանք «Էջմիածին» ամսագրի բա – ցառիկ թիւը նուիրուած մեծ եղեռնի Յիսնամեակին, 200 էջ, նոյն եւ պատկե – րազարդ բովանդակութեամբ ·—

« Խօսք Ազօթքի եւ Ուխտի» (Վազգէն Կաթողիկոս), «Եղեռն մը եւ իր պատ – մութիւնը» (Յ· Ճ· Սիրունի), «Յոհեր մեծ եղեռնի մասին» (Աւետիք Իսահակ – եան), «Մտորումներ Ապրիլ 24ի առթիւ» (Մ· Սարեան), «Սրտի Ձայն (Մ· Շա – հինեան), «Տասը խորհրդածութիւններ » (Լ· Սիւրմէլեան), «Թերթիկներ իմ յու – շատետրիս» (Ակադ· Կ· Մելիք – Օհան – ջանեան), «Հաւատք զո կեցուսցէն զքեզ» (Համաստեղ), «Զմռռացուղ անուններ » (Մ· Հիւսեան), « Հայ Գրակ· կորուստ – ները» (Գ· Մազոյեան), «Ցուշամատեան – ների հետքերով » (Արամ Հայկազ), « Փառք պարտուածներին» (Արման Կո – թիկեան) եւ այլ չափազանց յօդուածներ, յուշեր, փաստաթուղթեր :

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Վիճակը ճգուած էր : Որեւէ տատանում կամ ընկրկում պիտի նշանակէր դասա – լքութիւն եւ անձնասպանութիւն :

Ճգնաժամը կը պահանջէր ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպել վճռական եւ միակամ : Դիմադրական պայքարը մղել հաւաքաբար : Զարնել եւ զարնուիլ անվըկանդ :

Եւ ամբողջ Վասպուրականը ոտքի կանգնեցաւ, վառ պահելու համար իր արեւը՝ Ազատութեան չողերուն տակ :

Անճնուէրները ամեհի պատնէշներ կանգնած էին իրենց բազուկներով, մղե – լու համար դոյամարտը : Ճակատ ճակա – տի եւ ակն ընդ ական :

Այլեւս ոչ ես ու դուն, ոչ աս ու ան : Ոչ տարիք, ոչ ալ դասակարգ : Ոչ սեռ, ոչ ալ դիրք :

Մե՛ճ, — բոլոր սրամտզրելի ուժե – բով :

Կրա՛կ ամէն ուղղութեամբ : Ռազմական բոլոր միջոցներով եւ հերոսական խոյան – քով :

Երբ առաջին դնդակը որոտաց, Թշնա – մին խուճապի մատնուած էր արդէն, եւ կը մոլոտար անզօր կատաղութեամբ :

Որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ երկուան դայան պարտութեան պիտի մատնէր ամ – բողջ բանակ մը, դիրքեր դրաւելով յու – սահատական քաջութեամբ :

Հրամանատարը ինք, անարդ դաւադիր եւ արիւնարբու հրէշ, փրկութիւն կը փնտռէր անպատիւ նահանջով մը :

Ինք որ Իշխանի եւ երեք ընկերներուն արիւնը լակած էր դեռ երէկ, եւ դէպի ապանդանոց առաջնորդած՝ Վռամեան :

« Ա՛խ, Վասպուրական, աչխարհ Հա – յաստան »...

Ահա նորէն փոթորիկ մը : Թերեւս վեր – ջինը :

— Զա՛րկ : Եւ թող Գագանը լճանայ իր արեան ճապաղիքներուն մէջ, որպէսզի բացուին Ազատութեան ճամբաները :

Այնքան դար լացիր, եւ այժմ վառօդին ծուխն է որ պիտի ցամքեցնէ արցունք – ները :

Վա՛տ է թշնամին եւ անողորմ : Կ'ուզէ իր տիրապետութիւնը պահել ջարդուփը – շուր ոսկորներուդ վրայ, ղեկեղմաններուդ մը վերածելով ծաղկաւէտ երկիրդ :

— Զա՛րկ, որպէսզի չինարար բազուկդ կարենայ գործել ազատ ու անվտանգ :

... « Ակն ընդ ական եւ առամն ընդ առաման» :

Կա՞րճ տեւեց յաղթանակը :

Ո՛չինչ : Քառասուն տարի ետքն ալ, պատմութիւնը կ'ըսէ ·

— Ժողովուրդ մը կար մօտաւոր Արե – ւելքի լեռներուն մէջ, Արարատի առո – րոտը :

Ճակատագրական պահու մը, այդ ժո – ղովուրդը դերազոյն գոյամարտը մղեց իրրեւ մէկ մարդ, փչրելով արիւնազանդ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կէս՝ դար է անցել Վանի Ապրիլեան հերոսամարտից : Վասպուրականի զա – ւակները, ի սիրուս աշխարհի, դիտակից հպարտութեամբ ոգնում են իրենց հերո – սական պայքարն ու հրաչափառ ազատու – թիւնը : Ոչ միայն Վասպուրականցին , բովանդակ Հայութիւնը պէտք է ոգնէ , որովհետեւ Վասպուրականի հերոսա – մարտը համազգային բնոյթ ունի իր տարողութեամբ եւ արժէքով : Նա, ինչ – պէս Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի , Մուսա Տաղի եւ ուրիշ վայրերի ըմբոս – տացումները բռնութեան դէմ՝ ազգային ընդհանուր կենսունակութեան եւ ազա – տատենչ ոգիի արտայայտութիւնն էր :

Ինչո՞ւ հնարաւոր եղաւ Ապրիլեան հե – րոսամարտը : Ինչո՞ւ Վասպուրականի ընդվզումը պսակուեց յաղթութեամբ , մինչ միւս վայրերինը ողբերգական վախճան ունեցաւ : Պատմութիւնը մանրա – զննին ուսումնասիրութեամբ պիտի տայ այս ցաւատանջ հարցումների պատաս – խանը, բայց, այսօր էլ դժուար չէ բա – ցատրել երեւոյթի հիմնական պատճառ – ները :

Նախ՝ ի հարկէ, աշխարհագրական դիրքը, որ առ հասարակ, ազգերի ճակա – տագիրը անօրինող հիմնական գործօնն է : Տարբեր վայրում լինէր, օրինակ, Հա – յաստանը, հայ ժողովրդի ճակատագիրն էլ ուրիշ կը լինէր : Ինչո՞ւ Բալկանեան ազգերը ազատուեցան Թրքական լծից , իսկ Հայաստանը դեռ մնացել է անազատ : Աչխարհագրական դիրքն է դլխաւոր պատճառը :

Վասպուրականը ընկած է Ռուսաստա – նի եւ Պարսկաստանի կողքին եւ մշտական յարաբերութիւնների մէջ էր արտաքին աչխարհին հետ : Դրսից օդնութիւն ստա – նալը, ուրեմն, աւելի դիւրին էր, մինչ Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, նոյնիսկ Տարօնը սարերով ու ձորերով, մանաւանդ մահմեդական հոծ զանգուածներով բա – ժանուած էին արտաքին աչխարհից : Այդ պատճառով, տադնապի վայրկեանին ոչ միայն Դրօի օդնութիւնը չուտ հասաւ Վասպուրականին, այլեւ Հայկական Յե – ղափոխութեան նիւթական միջոցներից ա – ւելի չատ բաժին հասաւ նրան :

Հ · Յ · Դաչնակցութեան պատմութիւնը ցոյց է տալիս , որ Վասպուրականը, իր – րեւ նախադուռն Կովկասի եւ Պարսկաս – տանի, առատօրէն դնում էր արտասահ – մանից եկող ռազմական, նիւթական եւ մարդկային ուժերը : Վահան Փափազ – եանի (Կոմսի) հրատարակած Յու – շերի հոյակապ հատորը պերճախօս փաս – տեր է տալիս այդ ուղղութեամբ :

Մինչ մասնաւորապէս 1903ից յետոյ , Սարըղամիչ – Իգդիր սահմանագիծը գը – րեթէ փակուած էր եւ դէնքի ու ռազմա – մթերքի ներմուծումը Կովկասից դէպի Բարձր Հայք ու Տարօն համարեա՝ անհը – նար էր դարձած , Վասպուրականի ճամ – բան, Պարսկաստանի վրայով, մնաց միչտ բաց եւ այս դժուլ մեծ քանակութեամբ դէնք ու մարտական ուժեր մտան Վաս – պուրական , առանձնապէս Հայ–Թաթա – րական կռիւներից յետոյ, երբ Կովկասում հաւաքուած մեծաքանակ ռազմական մի – ջոցները փոխադրուեցին Երկիր :

Ապացոյց՝ Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքով, Թուրք կառավարութեան ձեռքը անցած դէնքի պատկառելի քանա – կը : Եւ այդ միայն քաղաքի պահեստների մի մասին բովանդակութիւնն էր դեռ : Գաւառները, մանաւանդ Լեռնապարի չրջանը փոխադրուած դէնքը մնաց ապա – հով : Սահմանադրութիւնից յետոյ էլ , Դաչնակցութիւնը չարունակեց գինել ժո – ղովրդին եւ ուժեղացնել ինքնապաչտպա – նութեան միջոցները :

Միւս կողմից, դարձեալ հետեւանք նը – պաստաւոր աչխարհագրական դիրքի , յեղափոխական չրջանին, Վասպուրականը ունեցաւ թէ տեղական եւ թէ դրսից եկած հմուտ դեկավարներ եւ անձնուէր մար – տիկներ : Բաւական է յիչել միայն իրար յաջորդող մի քանի անուններ — Պետօ , Վարդան, Իշխան Արղութեան, կարճ ժամանակով Նիկոլ Դուման : Վաղդէն , Վարդգէս, Կոմս, Իշխան, Արամ, Սար – գիս Բարսեղեան, Սեպուհ, Սահմանա – դրութիւնից յետոյ՝ Վռամեան եւ ամբողջ մի հոյլ դաշնակցական գործիչների , խմբապետների ու մարտիկների : Նոյնը կարելի է ասել եւ միւս կուսակցութիւն – ների մասին — Մ · Աւետիսեան, Մարտիկ, Փարամազ, Ա · Բրուտեան ... Այս ուժերը անդուլ աչխատանքով եւ իրենց կեանքի ու գործունէութեան օրինակով արթնա – ցրին ժողովրդի միտքը, կազմակերպեցին եւ պատրաստեցին ինքնապաչտպանու – թեան եւ ազատագրական պայքարների համար : Եւ երբ որ հնչեց վերջնական ժամը, Վասպուրականը իր ազգային ուժերով ընդունակ եղաւ դիմադրելու թշնամուն, ջախջախիչ հարուածները ու – ղեց նրան, դիմացաւ երկար ժամանակ , մինչեւ որ դրսից հասաւ փրկարար բա – դուկը՝ հայ կամաւոր ղնդերի առաջնոր – դութեամբ :

Անչուչտ, միայն մարտնչող Վանին օդ – նութիւն հասցնելը չէր Ռուսներին դէպի Վասպուրական մղողը : Դարձեալ այ – խարհագրական դիրքն էր այստեղ էլ վճռ – ական դեր կատարողը : Վասպուրականը դրաւել նչանակում էր կտրել Թուրքերի ճանապարհը դէպի Արեւելք , դրկել նաեւ Թուրք բանակը աւելի դիւրին ճանապարհից դէպի Կովկաս՝ Ադրպատ – կանի վրայով : Վասպուրականին տիրելը պիտի դիւրացնէր նաեւ Ռուսների կապը Միջագետքի անգլիական բանակի հետ : Աչխարհագրական — ռազմավարական դդրակը մղեց Ռուսներին Վասպուրակա – նի ուղղութեամբ՝ յառաջապահ ունենա – լով հայ կամաւորական դնդերը եւ առա – ջադրեց Թուրքերի նահանջը, հետեւաբար եւ Վասպուրականի Հայութեան փրկու – թիւնը :

Առարկայական այս գործօններին զու – գընթաց՝ անհրաժեչտ է հաչուի առնել եւ հարցի ենթակայական կողմը՝ ժողովրդի հոգե – մտաւոր վիճակը, որով Վասպու – րականը առանձնայատուկ տեղ է գրաւում մեր ազատագրական չարժման մէջ :

Մինչ Հայաստանի միւս գաւառները դեռ խարխափում էին մտաւոր խաւարի մէջ, 1858ին , Վարդապետ սարի լանջին, Խրիմեան Մկրտիչ վարդապետը — ապա – գայ Հայրիկը — կանգնեցրեց լուսաւոր փարոսը՝ յանձին Վարդապետ վարժարանի, առաջին տպարանի Թրքահայոց հողի վը – րայ եւ «Արծուի Վասպուրականի» պար – բերաթերթի : Հայրիկի դաստիարակիչ ներուժը անգնահատելի դեր կատարեց ոչ միայն իր չրջապատի, այլեւ ամբողջ Հայութեան ազգային — մտաւոր զար – թօնքի գործում : Նրա սաներից դուրս եկան ոչ միայն ուսուցիչներ ու դրագէտ – ներ այլեւ յեղափոխական ռահվիրաներ, որոնք իրենց հերթին, դաստիարակեցին հայրենասիրական ոգիով տոգորուած նոր սերունդներ :

Բարեբախտութիւն էր Վասպուրականի համար եւ Մկրտիչ Փորթուգալեանի ե – րեւումը Վանում՝ իր վարժապետա – գով, ապա՝ իր միջնակարգ դպրոցով, իր յեղափոխական քարոզներով եւ հիմ – նած « Հայրենասիրական ընկերու – թեամբ » , որ յետագային վերածուեցաւ Արմենականութեան :

Բախտաւոր եղաւ Վասպուրականը եւ դրսից եկած յեղափոխական գործիչնե – րով : Իննուսուսական Թուսականների բո – լորից արդէն այնտեղ էր Հ · Յ · Դաչ – նակցութեան ռահվիրայ Պետօն, հասուն

Կէս՝ դար է անցել Վանի Ապրիլեան հերոսամարտից : Վասպուրականի զա – ւակները, ի սիրուս աշխարհի, դիտակից հպարտութեամբ ոգնում են իրենց հերո – սական պայքարն ու հրաչափառ ազատու – թիւնը : Ոչ միայն Վասպուրականցին , բովանդակ Հայութիւնը պէտք է ոգնէ , որովհետեւ Վասպուրականի հերոսա – մարտը համազգային բնոյթ ունի իր տարողութեամբ եւ արժէքով : Նա, ինչ – պէս Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի , Մուսա Տաղի եւ ուրիչ վայրերի ըմբոս – տացումները բռնութեան դէմ՝ ազգային ընդհանուր կենսունակութեան եւ ազա – տատենչ ոգիի արտայայտութիւնն էր :

Ինչո՞ւ հնարաւոր եղաւ Ապրիլեան հե – րոսամարտը : Ինչո՞ւ Վասպուրականի ընդվզումը պսակուեց յաղթութեամբ , մինչ միւս վայրերինը ողբերգական վախճան ունեցաւ : Պատմութիւնը մանրա – զննին ուսումնասիրութեամբ պիտի տայ այս ցաւատանջ հարցումների պատաս – խանը, բայց, այսօր էլ դժուար չէ բա – ցատրել երեւոյթի հիմնական պատճառ – ները :

Նախ՝ ի հարկէ, աշխարհագրական դիրքը, որ առ հասարակ, ազգերի ճակա – տագիրը անօրինող հիմնական գործօնն է : Տարբեր վայրում լինէր, օրինակ, Հա – յաստանը, հայ ժողովրդի ճակատագիրն էլ ուրիշ կը լինէր : Ինչո՞ւ Բալկանեան ազգերը ազատուեցան Թրքական լծից , իսկ Հայաստանը դեռ մնացել է անազատ : Աչխարհագրական դիրքն է դլխաւոր պատճառը :

Վասպուրականը ընկած է Ռուսաստա – նի եւ Պարսկաստանի կողքին եւ մշտական յարաբերութիւնների մէջ էր արտաքին աչխարհին հետ : Դրսից օդնութիւն ստա – նալը, ուրեմն, աւելի դիւրին էր, մինչ Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, նոյնիսկ Տարօնը սարերով ու ձորերով, մանաւանդ մահմեդական հոծ զանգուածներով բա – ժանուած էին արտաքին աչխարհից : Այդ պատճառով, տադնապի վայրկեանին ոչ միայն Դրօի օդնութիւնը չուտ հասաւ Վասպուրականին, այլեւ Հայկական Յե – ղափոխութեան նիւթական միջոցներից ա – ւելի չատ բաժին հասաւ նրան :

Հ · Յ · Դաչնակցութեան պատմութիւնը ցոյց է տալիս , որ Վասպուրականը, իր – րեւ նախադուռն Կովկասի եւ Պարսկաս – տանի, առատօրէն դնում էր արտասահ – մանից եկող ռազմական, նիւթական եւ մարդկային ուժերը : Վահան Փափազ – եանի (Կոմսի) հրատարակած Յու – շերի հոյակապ հատորը պերճախօս փաս – տեր է տալիս այդ ուղղութեամբ :

Մինչ մասնաւորապէս 1903ից յետոյ , Սարըղամիչ – Իգդիր սահմանագիծը գը – րեթէ փակուած էր եւ դէնքի ու ռազմա – մթերքի ներմուծումը Կովկասից դէպի Բարձր Հայք ու Տարօն համարեա՝ անհը – նար էր դարձած , Վասպուրականի ճամ – բան, Պարսկաստանի վրայով, մնաց միչտ բաց եւ այս դժուլ մեծ քանակութեամբ դէնք ու մարտական ուժեր մտան Վաս – պուրական , առանձնապէս Հայ–Թաթա – րական կռիւներից յետոյ, երբ Կովկասում հաւաքուած մեծաքանակ ռազմական մի – ջոցները փոխադրուեցին Երկիր :

Ապացոյց՝ Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքով, Թուրք կառավարութեան ձեռքը անցած դէնքի պատկառելի քանա – կը : Եւ այդ միայն քաղաքի պահեստների մի մասին բովանդակութիւնն էր դեռ : Գաւառները, մանաւանդ Լեռնապարի չրջանը փոխադրուած դէնքը մնաց ապա – հով : Սահմանադրութիւնից յետոյ էլ , Դաչնակցութիւնը չարունակեց գինել ժո – ղովրդին եւ ուժեղացնել ինքնապաչտպա – նութեան միջոցները :

Միւս կողմից, դարձեալ հետեւանք նը – պաստաւոր աչխարհագրական դիրքի , յեղափոխական չրջանին, Վասպուրականը ունեցաւ թէ տեղական եւ թէ դրսից եկած հմուտ դեկավարներ եւ անձնուէր մար – տիկներ : Բաւական է յիչել միայն իրար յաջորդող մի քանի անուններ — Պետօ , Վարդան, Իշխան Արղութեան, կարճ ժամանակով Նիկոլ Դուման : Վաղդէն , Վարդգէս, Կոմս, Իշխան, Արամ, Սար – գիս Բարսեղեան, Սեպուհ, Սահմանա – դրութիւնից յետոյ՝ Վռամեան եւ ամբողջ մի հոյլ դաշնակցական գործիչների , խմբապետների ու մարտիկների : Նոյնը կարելի է ասել եւ միւս կուսակցութիւն – ների մասին — Մ · Աւետիսեան, Մարտիկ, Փարամազ, Ա · Բրուտեան ... Այս ուժերը անդուլ աչխատանքով եւ իրենց կեանքի

Վասպուրականի հայ ժողովուրդը, 50 տարի առաջ այս օրերուն, դիմեց դին – ուած ինքնապաչտպանութեան սրբազան իրաւունքին, եւ կարողացաւ փրկուիլ Թուրքիոյ ծրագրած սպանդից ու կորըս – տաբեր տեղահանութիւնից :

Նրա մղած դինապայքարը դերազանցո – ւթիւն ժողովրդական էր եւ հայ յեղափո – խական : Քանդի իր հարատած ծոցից ծը – նած , ժողովրդական յեղափոխական չունչով եւ ոգիով տոգորուած նրա զա – ւակները, երբ զգացին Երիտասարդ Թուր – քերու կառավարութեան դալը, բնաջնջ – ջելու նրա հակամարդկային վճիռը, ապա նա փարեց իր բազկի եւ դէնքի ուժին, փարեց ողջ վճռականութեամբ՝ սուր բա – նականութեան անսասան կամքով :

Այս մարդի վրայ Վասպուրականցին գո – յամարտի չորս դլխաւոր ճեներաններ ու – նեցաւ՝ դինուորապէս կազմակերպուած պետական ուժերի դէմ,— Այգեստան , Վան–Բաղաբամէջ , Փեսանդաշտ եւ Շա – տախի Թաղ դիւղաքաղաքում :

Ահռելի բռնակալութեան արժանաւոր ներկայացուցիչ Թուրք կառավարութիւ – նը իր կանոնաւոր դինուորական ուժերով, իր չէթէական խմբերով, քրտական աչի – րէթներով ու ցեղերով միասին պարտա – դրական չրջապատման ենթարկեց մեր ինքնապաչտպանութեան չորս գօտիները, կտրեց նրանց միմեանց հետ ունեցած յարաբերութեան միջոցները, յուսալով այդ կերպ իւրաքանչիւրի հետ զատ զատ իր արիւնոտ հաչիւրը մաքրել :

Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութեան հրահանգով Վանի կուսակալ Ճէվտէթը ստանձնեց ի կատար ածել արիւնոտ ծրա – գիրը, ահաբեկիչ դաւադրութեամբ եւ դինուորական պատժիչ միջոցներով :

Հայոց Ձորի Հիրճ դիւղում խարդաւան – քով սպանուեցան ռազմիկ Իշխան և երեք դինակից կորիւնները՝ Խոանեան Վահան, Քոթոթ Պօղոս եւ Միհրան Տէր – Մար – դարեան :

Սոյն եղեռնի յաջորդ օրը կուսակալը իր անձնական բնակարանում վար դրաւ երեսփոխան Ա · Վռամեանին եւ նոյն երե – կոյ չոգեմակոյկով ուղարկեց դէպի Բա – դէշ, այն տեղից դէպի ստոյգ մահը, — Բաթմանայ դեռի կամուրջին :

Այս երկու ակտերը եղան արիւնոտ Ա – հաղանգ Վասպուրականի Հայութեան հա – մար :

Երկու օր եաք նահանգային դինուած ուժերը գործի անցան արդահարուած կանոնաւոր դէնքերով, թնդանօթներով , հրասանդներով, շրափնել արձակող հրա – նօթներով, անսահմանափակ ռազմամբ – թերքի քանակով միասին: Շրջաններում գործի անցան քրտական դինուած աչի – րէթական միաւորներ ու ցեղախումբերը համաձայն կուսակալի եւ դաւառապետ – ների հրահանգներին :

Ահա վերոյիչեալ ուժի դիմաց դէն ի ձեռին պայքարի դուրս եկաւ Վասպուրա – կանի մարտական սերունդը, հոգեբանօ – րէն հաչտուած մահուան դաղափարի հետ , կանդնած դիտակցական ինքնա – գոհման ուղիի վրայ՝ հարուածին պա – տասխանելու անդարձ որոչումով : Ամէն սրբութիւններից վեր դասելով իր ազգա – յին գոյութիւնը եւ պատիւը :

Թշնամիին դէմ չափուելու նրա դինա – կան միջոցները թէեւ սահմանափակ , բայց ցուցահանեց հնարամտութեան ինքնագործունէութիւն, կուռ ինքնա – պաչտպանութեան տակտիկ եւ կարգա – պահ կազմակերպուածութիւն : Սոյն պա – րագաները ահա թերեւս տանջագատին – ցին դէնքի իր պաչարը :

Այս վայրերում ճշդութեան մօտիկ հա – չիւով մեր դինական միջոցները պատկերը ունէին ·—

Այգեստան ·— 200 հրացան, 500 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 150·000 փամ – փուչներով :

Բաղաբամէջ ·— 100 հրացան, 90 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 60·000 փամ – փուչով :

Փեսանդաշտ ·— 150 հրացան, 70 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 50·000 փամ – փուչներով :

Թաղ ·— 120 հրացան, 120 մավզէր եւ այլ ատրճանակներ 50·000 փամփուչնե – րով :

Ձիչեալ բոլոր դէնքերը կտուղների ան – տառական սեփականութիւն էին 90 տո – հարիւրէ աւելին :

Ձորս դիմադրական վայրերը երեսուն օր դիմադրեցին յարձակող թշնամիի բոլոր յարձակումներուն, դրոհներուն եւ մնացին անխոցելի, մնացին անթափանցե – լի կրակի գծի չրջանակին մէջ, որ կազմել էր մի տեսակ մահուան պատուար: Թշ – նամին որքան դիմում էր յաճախակի հնարքների եւ բուռն դրոհների, նա – ռելու մեր դիմադրական դիրքերը , ան – մարեա մնում էր ապարդիւն, ասպարէ – զում՝ յարձակողների դոհերի դիակնե – րով : Տանկական ուժերը , քիւրտ հրո – սախմբեր, չէթէական խմբակները չկրցան ապահովել իրենց համար կարեւոր ճա –

ՄԵՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Վասպուրականի հայ ժողովուրդը, 50 տարի առաջ այս օրերուն, դիմեց դին – ուած ինքնապաչտպանութեան սրբազան իրաւունքին, եւ կարողացաւ փրկուիլ Թուրքիոյ ծրագրած սպանդից ու կորըս – տաբեր տեղահանութիւնից :

Նրա մղած դինապայքարը դերազանցո – ւթիւն ժողովրդական էր եւ հայ յեղափո – խական : Քանդի իր հարատած ծոցից ծը – նած , ժողովրդական յեղափոխական չունչով եւ ոգիով տոգորուած նրա զա – ւակները, երբ զգացին Երիտասարդ Թուր – քերու կառավարութեան դալը, բնաջնջ – ջելու նրա հակամարդկային վճիռը, ապա նա փարեց իր բազկի եւ դէնքի ուժին, փարեց ողջ վճռականութեամբ՝ սուր բա – նականութեան անսասան կամքով :

Այս մարդի վրայ Վասպուրականցին գո – յամարտի չորս դլխաւոր ճեներաններ ու – նեցաւ՝ դինուորապէս կազմակերպուած պետական ուժերի դէմ,— Այգեստան , Վան–Բաղաբամէջ , Փեսանդաշտ եւ Շա – տախի Թաղ դիւղաքաղաքում :

Ահռելի բռնակալութեան արժանաւոր ներկայացուցիչ Թուրք կառավարութիւ – նը իր կանոնաւոր դինուորական ուժերով, իր չէթէական խմբերով, քրտական աչի – րէթներով ու ցեղերով միասին պարտա – դրական չրջապատման ենթարկեց մեր ինքնապաչտպանութեան չորս գօտիները, կտրեց նրանց միմեանց հետ ունեցած յարաբերութեան միջոցները, յուսալով այդ կերպ իւրաքանչիւրի հետ զատ զատ իր արիւնոտ հաչիւրը մաքրել :

Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութեան հրահանգով Վանի կուսակալ Ճէվտէթը ստանձնեց ի կատար ածել արիւնոտ ծրա – գիրը, ահաբեկիչ դաւադրութեամբ եւ դինուորական պատժիչ միջոցներով :

Հայոց Ձորի Հիրճ դիւղում խարդաւան – քով սպանուեցան ռազմիկ Իշխան և երեք դինակից կորիւնները՝ Խոանեան Վահան, Քոթոթ Պօղոս եւ Միհրան Տէր – Մար – դարեան :

Սոյն եղեռնի յաջորդ օրը կուսակալը իր անձնական բնակարանում վար դրաւ երեսփոխան Ա · Վռամեանին եւ նոյն երե – կոյ չոգեմակոյկով ուղարկեց դէպի Բա – դէշ, այն տեղից դէպի ստոյգ մահը, — Բաթմանայ դեռի կամուրջին :

Այս երկու ակտերը եղան արիւնոտ Ա – հաղանգ Վասպուրականի Հայութեան հա – մար :

Երկու օր եաք նահանգային դինուած ուժերը գործի անցան արդահարուած կանոնաւոր դէնքերով, թնդանօթներով , հրասանդներով, շրափնել արձակող հրա – նօթներով, անսահմանափակ ռազմամբ – թերքի քանակով միասին: Շրջաններում գործի անցան քրտական դինուած աչի – րէթական միաւորներ ու ցեղախումբերը համաձայն կուսակալի եւ դաւառապետ – ների հրահանգներին :

Ահա վերոյիչեալ ուժի դիմաց դէն ի ձեռին պայքարի դուրս եկաւ Վասպուրա – կանի մարտական սերունդը, հոգեբանօ – րէն հաչտուած մահուան դաղափարի հետ , կանդնած դիտակցական ինքնա – գոհման ուղիի վրայ՝ հարուածին պա – տասխանելու անդարձ որոչումով : Ամէն սրբութիւններից վեր դասելով իր ազգա – յին գոյութիւնը եւ պատիւը :

Թշնամիին դէմ չափուելու նրա դինա – կան միջոցները թէեւ սահմանափակ , բայց ցուցահանեց հնարամտութեան ինքնագործունէութիւն, կուռ ինքնա – պաչտպանութեան տակտիկ եւ կարգա – պահ կազմակերպուածութիւն : Սոյն պա – րագաները ահա թերեւս տանջագատին – ցին դէնքի իր պաչարը :

Այս վայրերում ճշդութեան մօտիկ հա – չիւով մեր դինական միջոցները պատկերը ունէին ·—

Այգեստան ·— 200 հրացան, 500 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 150·000 փամ – փուչներով :

Բաղաբամէջ ·— 100 հրացան, 90 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 60·000 փամ – փուչով :

Փեսանդաշտ ·— 150 հրացան, 70 մավ – դէր եւ այլ ատրճանակներ 50·000 փամ – փուչներով :

Թաղ ·— 120 հրացան, 120 մավզէր եւ այլ ատրճանակներ 50·000 փամփուչնե – րով :

Ձիչեալ բոլոր դէնքերը կտուղների ան – տառական սեփականութիւն էին 90 տո – հարիւրէ աւելին :

Ձորս դիմադրական վայրերը երեսուն օր դիմադրեցին յարձակող թշնամիի բոլոր յարձակումներուն, դրոհներուն եւ մնացին անխոցելի, մնացին անթափանցե – լի կրակի գծի չրջանակին մէջ, որ կազմել էր մի տեսակ մահուան պատուար: Թշ – նամին որքան դիմում էր յաճախակի հնարքների եւ բուռն դրոհների, նա – ռելու մեր դիմադրական դիրքերը , ան – մարեա մնում էր ապարդիւն, ասպարէ – զում՝ յարձակողների դոհերի դիակնե – րով : Տանկական ուժերը , քիւրտ հրո – սախմբեր, չէթէական խմբակները չկրցան ապահովել իրենց համար կարեւոր ճա –

ԿՈՉ

(ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ ԿՌԻԻՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻԻ)

Ապրիլ 7 – Ապրիլ 16

—o—

« Պայքարը, զոր տասը օրէ ի վեր կը մղենք անարդ թշնամիին դէմ, մեր ազգային ազատագրութեան ամէնէն հոյակապ, ամէնէն նուիրական ու ամէնէն ժողովրդական պայքարն է : Թշնամին՝ զարանակալ եւ դաւադիր, ջարդարար ու բարբարոս, արիւնկղակ ու վայրենի, կ'ուզէ վերջ դնել մեր գոյութեան՝ ազգային ու անհատական : Բայց մենք ուզեցինք կըռուիլ· կռուիլ մեր կեանքին համար, մեր ինչքին համար, մեր կրօնին համար, մեր պատուին համար, բռնաբարուած ու ա – ռեւանգուած մեր մայրերուն ու քոյրե – րուն համար, ամբողջ ազգի գոյութեան համար :

Մեր կռիւը վեց հարիւր տարուան բարբարոս ու ջարդարար կառավարու – թեան դէմն է : Մեր կռիւը ոճրագործ, մարդկային ու քաղաքակրթական բոլոր իրաւունքներուն թշնամի ճչվոխիներու դէմն է, որոնք, ծարաւի հայ արեան ու արցունքին՝ ջիհատ քարոզեցին արտա – քին թշնամիներուն դէմ, բայց սկսան ջարդել բոլոր քրիստոնեաները, կին թէ երեխայ, մանուկ թէ ծեր, երիտասարդ թէ անդամալոյծ :

Վասպուրականի Հայեր ,

Տասը օր եղաւ, որ մենք կը պայքա – րինք մեր անհատական ու ազգային ճի – դերով, պայքար մը, որ եղակի պիտի ըլ – լայ ոչ միայն հայ ազգային պատմու – թեան մէջ, այլ եւ համաչխարհ· պատե – րազմի այս օրերուն պիտի արժանանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան սքանչա – ցումին :

Թող տեսնէ ամբողջ աշխարհը, թէ ինչպէս բուռ մը քաջեր, հայ ազգային ամենամեծ հերոսներ, անօրինակ խան – դավառութեամբ կը մաքառին յանուն ա – մենամեծ եւ ամենաբարձր արդարու – թեան :

Վրէժի աստուածը թող սաւառնի մեր կործիճներուն գլխուն վերեւ եւ թող խօսի բոլորիս մէջ հերոսներու դիւցազնական ոգին :

Տասը օր բոլորեցինք : Պատրաստուինք նոր յաղթութիւններու եւ նոր պայքար – ներու » :

ԶԻՆՈՒՈՐ · ՄԱՐՄԻՆ

Վան, 16 Ապրիլ, 1915

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎՈՒԱՄԵԱՆԻ

Մարգարէաշունչ մէկ ճառը
Վանի «Աշխատաւիֆ»ի տան մէջ
1915 Ապրիլ 2ին
իր ձերբակալութենէն եւ ըս – պանութենէն բանի մը օր առաջ

—o—

« Դուք կը խօսիք կառավարութեան դաւադրութեան մասին : Այո, ես դիտեմ որ օր մը իմ դիակը փռուած պիտի մնայ Այգեստանէն քալաք տանող ճամբուն վը – րայ : Գիտեմ որ օր մըն ալ պիտի չվե – րադառնամ ես ձեր քով : Գիտեմ որ քա – ղաքը պաշարուած է արդէն եւ օր մը թնդանօթներով հիմնայատակ պիտի կոր – ծանեն այս չէնքը ղեկեցիկ, ուր հաւաք – ուած էք դուք ժողովի, բայց մենք պիտի չսկսինք , մենք պիտի չտանք ազդանշա – նը, որովհետեւ մենք ապստամբներ չենք : Ապստամբութիւն մը ինքնին բաւական է ամբողջ հայկական բարձրաւանդակը հըս – կայական զերեզմանոցի մը վերածելու : Վերջապէս , մենք, ղեկավարներս , հա – մոզուած ենք ձեզ հետ, որ հակառակ բո – լոր զիջումներուն եւ խաղաղասիրական ձգտումներուն՝ օր մը ահարկու փոթո – րիկը պիտի պայթի մեր գլխուն : Այդ օ – րերը մօտեցած են ... բայց մեր ամբողջ նպատակն է քիչ մը հեռուով ազատիլ այս վիթխարի հարուածէն : Թող Վռամեան մը չըլլայ, թող Իշխան մը սպաննուի , թող հինգ հարիւր հայ ամելիաներ անըս – տոյգ կամ անխուսափելի մահուան են – թարկուին, թող ամբողջ գաւառ մը հուրի եւ սուրի տակ ոչնչանայ, բայց թող փըր – կուի մեծամասնութիւնը, թող կարենայ ճողոպրիլ Հայութիւնը իրրեւ ազգային հաւաքականութիւն : Միայն վերջին րո – պէին, երբ այլեւս ոչ մէկ ճամբայ կը մնայ եւ թշնամին սուրը կ'երկարի ամ – բողջ հայ ազգի պարանոցին առ հասա – րակ, այն ատեն ոչ ոք պիտի մեղադրէ ձեզ, եթէ դուք եւս դիմէք ձեր առաջար – կած ինքնապաշտպանութեան դէնքին եւ պաշտպանէք ինքզինքնիդ ու ձեր ազգու – թիւնը » :

Հայաստանում եւ հայ մշակոյթի դեկա – վար դէմքեր :

Նոյնը չէ՞ երեւոյթը այսօր, տարա – դրութեան մէջ : Ուր կայ Վասպուրա – կանցիների որոշ թիւ, այնտեղ կայ եւ հանրային կեանք ու եռուզեռ : Իր կեն – սունակութեամբ , հանրային խառնուած – քով, կենցաղափոխութեամբ՝ Վասպու – րականցին ամէն տեղ հանդիսանում է ազ – գային կեանքի թթխմորը : Եւ զարմա – նալի չէ, որ ոչ մէկ վայրի հերոսամարտ այնքան խանդավառութեամբ չի տօնւում եւ այնքան չի խօսեցնում իր մասին, որ – քան Վասպուրականի ապրիլեան ընդվը – դումը՝ թուրք բռնակալութեան դէմ :

Այնքան անժամանակ չէջած վանեցի ե – րիտասարդ դաշնակցական՝ Համազասպ Բաղէշցեանը, ճեմարանում դրած իր մէկ ոտանաւորը վերջացնում էր հետեւեալ տողերով .

Զմռռնա՛ցի, Հայեր, Վանն ու Վարագը ,
Հայրիկի վառած սրբազան ճրագը ,
Դրախտ երկնային, Հայութեան օրրան,
Քաղցր, պաշտելի մեր Վասպուրական ...

Եւ Վասպուրականի դաւակները, ուր եւ լինին, չեն մոռանում իրենց քաղցր Վանն ու Վարագը եւ իրենց հերոսական Փառա – տօնը :

Վասպուրականի երկու տարեդարձնե – րը եւս (1896 եւ 1915) թող մեզի եւ բոլոր սերունդներուն ծառային ոչ միայն իրրեւ ազնիւ հպարտութեան եւ ներշնչումի աղ – բիւր, այլ եւ առաջնորդող ուղեցոյց մեր ազգաչինութեան ճանապարհին : « Չի բանք խմաստունք եւ դործք առաքինիք լուսաւորիչ ղընէթայս մեր» :

Ս · ՎՐԱՑԵԱՆ

ՀՐԱՀԷՐ ԿՈՒՒԻ

—o—

(Արմենական կուսակցութեան հիմնա – դիրներէն եւ կեդրոնական Վարժարանի ուսուցչապետ Յովհ· Կուլաղեան հետե – եալ ճառը խօսած է Ապրիլ 7ին, առաջին օրը, Շտապին առջեւ) :

Սիրելի հայրենակիցներ ,

Ցիշեցէք 1896 Թուականը : Ցիշեցէք ձեր հայրերուն պատուաւոր մահը : Հետեւե – ցէք ձեր վերջին աննման առաջնորդնե – րուն, Իշխանի, Վռամեանի օրինակին : Երդուեցէք որ դուք չէք դաւաճաններ ա – նոնց խոհականերուն : Երդուեցէ՛ք որ պատ – ուով պիտի մեռնիք ամէնքդ ... :

Ցառաջ դէպի դիրքերը, դէպի Ազատ կեանք եւ անմահութիւն :

Ձեր հայրերը 1896ին կը կռուէին ու կը մեռնէին , կ'երգէին ու կը մեռնէին : Փառք անմահներուն : կեցցէ հայ ժողո – վուրդը :

(Ժողովուրդը միաբերան կ'երդէ) .

Ամենայն տեղ մահ մի է՝
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի , որ իւր ազգի,
Ազատութեան կը զոհուի :

ՀՐԱԻԷՐ ԿՈՒՒԻ

—o—

(Արմենական կուսակցութեան հիմնա – դիրներէն եւ կեդրոնական Վարժարանի ուսուցչապետ Յովհ· Կուլաղեան հետե – եալ ճառը խօսած է Ապրիլ 7ին, առաջին օրը, Շտապին առջեւ) :

Սիրելի հայրենակիցներ ,

Ցիշեցէք 1896 Թուականը : Ցիշեցէք ձեր հայրերուն պատուաւոր մահը : Հետեւե – ցէք ձեր վերջին աննման առաջնորդնե – րուն, Իշխանի, Վռամեանի օրինակին : Երդուեցէք որ դուք չէք դաւաճաններ ա – նոնց խոհականերուն : Երդուեցէ՛ք որ պատ – ուով պիտի մեռնիք ամէնքդ ... :

Ցառաջ դէպի դիրքերը, դէպի Ազատ կեանք եւ անմահութիւն :

Ձեր հայրերը 1896ին կը կռուէին ու կը մեռնէին , կ'երգէին ու կը մեռնէին : Փառք անմահներուն : կեցցէ հայ ժողո – վուրդը :

(Ժողովուրդը միաբերան կ'երդէ) .

Ամենայն տեղ մահ մի է՝
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի , որ իւր ազգի,
Ազատութեան կը զոհուի :

Թրքական կանոնաւոր զօրքը, ղեկա – վարութեամբ դերման սպաներու, ամբողջ ամիս մը կռուելէ ետք՝ չարաչար կերպով պարտուեցաւ եւ քաշուեր Թողուց Արամ – ներու եւ ուրիշ հերոսներու : Անոնք այն հերոսներն են, որ այս ինքնապաշտպա – նութեան փառաւոր յաղթանակին զօրծը կազմակերպեցին : Հապա Իշխա՞նը, այդ – պիսի հերոս մը քիչ անդամ կը դտնուի ազգերու հերոսացանկին մէջ : Այսպէս ե – ղած է պատկերը նաեւ ներքին դաւառնե – րու մէջ :

ՏՈՒՔ · ԸՇԸՐ

ԿԱՕՉ

Ապրիլ 7 – Ապրիլ 16

—o—

« Պայքարը, զոր տասը օրէ ի վեր կը մղենք անարդ թշնամիին դէմ, մեր ազգա – յին ազատագրութեան ամէնէն հոյակապ, ամէնէն նուիրական ու ամէնէն ժողովրդա – կան պայքարն է : Թշնամին՝ զարանա – կալ եւ դաւադիր, ջարդարար ու բարբա – րոս, արիւնկղակ ու վայրենի, կ'ուզէ վերջ դնել մեր գոյութեան՝ ազգային ու անհատական : Բայց մենք ուզեցինք կըռ – ուիլ· կռուիլ մեր կեանքին համար, մեր ինչքին համար, մեր կրօնին համար, մեր պատուին համար, բռնաբարուած ու ա – ռեւանգուած մեր մայրերուն ու քոյրե – րուն համար, ամբողջ ազգի գոյութեան համար :

Մեր կռիւը վեց հարիւր տարուան բարբարոս ու ջարդարար կառավարու – թեան դէմն է : Մեր կռիւը ոճրագործ , մարդկային ու քաղաքակրթական բոլոր իրաւունքներուն թշնամի ճչվոխիներու դէմն է, որոնք, ծարաւի հայ արեան ու արցունքին՝ ջիհատ քարոզեցին արտա – քին թշնամիներուն դէմ, բայց սկսան ջարդել բոլոր քրիստոնեաները, կին թէ երեխայ, մանուկ թէ ծեր, երիտասարդ թէ անդամալոյծ :

Վասպուրականի Հայեր ,

Տասը օր եղաւ, որ մենք կը պայքա – րինք մեր անհատական ու ազգային ճի – դերով, պայքար մը, որ եղակի պիտի ըլ – լայ ոչ միայն հայ ազգային պատմու – թեան մէջ, այլ եւ համաչխարհ· պատե – րազմի այս օրերուն պիտի արժանանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան սքանչա – ցումին :

Թող տեսնէ ամբողջ աշխարհը, թէ ինչպէս բուռ մը քաջեր, հայ ազգային ամենամեծ հերոսներ, անօրինակ խան – դավառութեամբ կը մաքառին յանուն ա – մենամեծ եւ ամենաբարձր արդարու – թեան :

Վրէժի աստուածը թող սաւառնի մեր կործիճներուն գլխուն վերեւ եւ թող խօսի բոլորիս մէջ հերոսներու դիւցազնական ոգին :

Տասը օր բոլորեցինք : Պատրաստուինք նոր յաղթութիւններու եւ նոր պայքար – ներու » :

ԶԻՆՈՒՈՐ · ՄԱՐՄԻՆ

Վան, 16 Ապրիլ, 1915

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

մաքի ակը, անհունօրէն դաղափարա – պաշտ, հայրենասէր եւ անձնազոհ մի անձնաւորութիւն : Պետօն դրեց Դաշնակ – ցութեան հիմքը վասպուրականում՝ լայ – նիմիտ ու ժողովրդական ոգիով : Նոյն ոգիով ոգեորուած էր եւ Վարդանը, որ հիմնադրեց վասպուրականի հարաւային լեռնաշխար – հի Դաշնակցութեան առաջին առաքեալ – ներից եղաւ : Նոյն ոգիով համակուած էին եւ Հնչակեան Մարտիկը եւ նրան յա – ջորդող փարամազը, որոնց համար հայ – րենիքը, ժողովուրդը եւ յեղափոխութիւ – նը միացեալ հասկացութիւնից աւելի բարձր էին : Մխիթարի դաղափարով ներշնչուած էին եւ առաջին հրշանի Արմենականները : Այդ ոգիի արտայայտութիւնն էր միացեալ պայքարը եւ միացեալ նահատակութիւնը 1896ին՝ Դաշնակցական Պետոյի, Արմե – նական Աւետիսեանի եւ Հնչակեան Մար – տիկի գլխաւորութեամբ :

Այնուհետեւ երբ եռուզեռ երբեւ կռ – կռալ — գործիչներ՝ վասպուրական մը – տան վարդիկը, Կոմսը, Արամը, Սար – գիսը եւ ուրիշներ, բոլորն էլ մեծնոյն խմորից եւ մեծնոյն դաղափարներով ու ոգիով ոգեորուած : Նրանց հիմնական գործը եղաւ յեղափոխութիւնը տեղակա – նացնել, բուն իսկ երկրի ուժերի վրայ դնել ազատագրական չարժումը : Այդ պատճառով, մինչ, օրինակ, Հարեւան Տարօնում, դեկավարութիւնը ինչպէս եւ մարտական գործը առաւելապէս գրսից եկած յեղափոխականների ձեռքն էր , Վասպուրականի յեղափոխութիւնը հա – ժամոզովրդական բնոյթ ստացաւ : Ամ – բողջ ժողովուրդը, քաղաքում թէ գիւղե – րում, զանգուածօրէն մտաւ ու գործեց Դաշնակցութեան գրօշին տակ : Դաշ – նակցութիւնը գարձաւ մի տեսակ հա – մազգային պետութիւն : Գիւղ ու քաղաք դտնում էին ընդհանուր դեկավարու – թեան տակ՝ գործունէութեան մէկ ծրա – գրով , միասնական նպատակով ու ոգի – ով : Դրանով պէտք է բացատրել, որ մինչ , օրինակ , փորձութեան ահաւոր վայրկեանին, Տարօնը չունեցաւ պայքա – րի ընդհանուր ծրագիր , գործելակերպ ու դեկավարութիւն եւ փոչիացաւ, Վաս – պուրականը լուռ ու համերաչխ, միակամ դեկավարութեամբ հերոսական կռիւ մը – դից թուրք բանակի դէմ եւ փրկուեց : Եւ այդ՝ հակառակ այն փաստին, որ Վանե – ցին անհունօրէն անհատապաշտ է, յա – ճախ, տարամերժ ինքն իր մէջ : Արտաքին աչխարհի հանդէպ, սակայն, միաբան է ու համերաչխ : Նկարագրի այդ դծին, ինչպէս նաեւ նախաձեռնութեան եւ գործ – նական ոգիին է պարտական նա , որ Ապ – րիլեան արշաւքալից օրերին դուրս եկաւ յաղթական . « մահուամբ զմահ կոխ – եաց » :

Նկարագրի այդ դիծը մենք տեսանք եւ նահանջից յետոյ, երբ կարճ ժամանակա – միջոցում երեւանը փաստօրէն գարձաւ Վան, երբ վանեցի տղաները սկսեցին ե – րեւանցիներին ծախել իրենց իսկ քաղաքի պարէտները : Այդ տղաները յե – տադային գարձան պետական վարիչներ փանգումները մեր դիրքերից ներս, կամ խորտակել մեր դեկակայութիւնը :

Սրա հակառակ՝ մեր կռուող ուժերը գործնականօրէն գարձան փորձ մարտըն – չողներ, աներկիւղ եւ աներեր հարուա – ծողներ , ճշգրիտ նշանառուներ : Մեր մարտիկների ցուցահանած այս ընդու – նակութիւնները հարստացան կռիւ վարե – լու հնարամիտ նոր միջոցներով խրամնե – րով, դիրքերի ամրութեանց կառուցում – ներով, սառրերկրեայ անցքերի միջոցով թշնամու դիրքերին հասնելով եւ խու – ճապահար փախուստի մատնելով : Վան – ինուորականի հետաքրքրութեամբ չըր – մոած ռուս Գեներալ Նիկոլաեւը, երբ ինուորականի հետաքրքրութեամբ չըր – ջեց մեր կռուի դիրքերը այդ օրերին , մնաց զարմացած՝ մեծ նմանութիւն դըտ – նելով Փորթ – Արթուրի սառրերկրեայ կռուի նկուղների հետ : Գեներալը միշտ պնդում էր՝ «Զինուորական ամրութիւն – ների հետ ծանօթ մի անձնաւորութիւն՝ ձեղ ցուցմունքներ տուած լիներու է » : Մեր կողմից եղած լուսաբանութիւններին կամ բացատրութիւններին պատասխա – նում էր չատ կարուկ կերպով :

— Նի մօժետ բիյտ — չի կարող լինել· անպայման մասնագէտ եւ ծանօթ մար – դիկ ունիք ...

Ահա այս տեսակէտից Վասպուրականի մարտագաւակներու մղած հերոսամարտը արձանագրած ունի իր ինքնապաշտպա – նութեան պատմութեան մէջ բազում դրուագներ՝ թէ Այգեստան, թէ Քալաք, թէ Փեասնդաշտ եւ թէ Շատախ, յան – դգնութեան, կռուի հնարամտութեան յարձակման խիպախ անցքեր, որոնք յա – տուկ են մի ժողովրդի , որ վճռած է պատուաւոր մահուամբ վճարել իր կեան – քը թշնամուն :

Այդպիսիք են Համուդ Աղի Գլայի հրկիզումը երբ հայ կռուողները սառ – րերկրեայ ճամբաներով հասան զօրանոցի տակ եւ ռումբի պայթիւնով հրկիզեցին չէնքը : Հրկիզում՝ Վանի նահանգային մեծ գիւղապահեստին (դէպոյին) իր ողջ պա – րունակութեամբ : Կռուի առաջին իսկ դիչերը՝ մի քանի ժամուայ ընթացքին՝ մոխրակոյտի վերածուեցան կուսակալու – թեան Դատական շէնքը, Պանկ Օթոման , Հանրային Պարտուց Վարչութիւնը, Ռէ – ժին, Պետական Վարժապետանոցը եւ ու – րիչ հաստատութիւններ :

Հայ կռուողների հետ համընթաց իր քրտնաջան աչխատութիւնը բերում է հայ ժողովուրդը իր բոլոր դաս – դասակար – դերով, մչակ, հողագործ, արհեստաւոր, ուսուցիչ եւ մտաւորական :

Հիացմունքի արժանի են՝ պատանի սե – րունդի անվախ սխրագործութիւնները , սուրհանդակային ապաստարկութեանց մէջ, որոնք այծեամի արագավազութեամբ դիրքէ դիրք տանում էին հրահանգներ եւ բերում՝ դրոյցներ կեդրոնի համար ...

Հայ կինը նոյնպէս անմասն չէր այս բոլոր ճիգերին : Մղուած պայքարին բե – րում էր իր արժէքաւոր մասնակցութիւնը յատկապէս վիրաւորների խնամքի գոր – ծերի մէջ : Պատիւ է հայ իգական սեռի համար 12ամեայ Շատախցի Սրբուհին , որ կռուի վտանգաւոր բոպէին Զինուորա – կան Մարմնի նամակն է տանում հեռաւոր դիրքերի մէջ կռուողներին :

Ահա Վասպուրականի ինքնապաշտպա – նութեան եւ նրա փայլուն յաղթանակի արմատները իրենց մարտական աւիշը ծը – ծեցին իր հարազատ ժողովրդի ընդերքից եւ այն պատկերին արժանի յաղթանակով :

Մայիս 3ին, 1915 թ· , զարնանային առաւօտ, Վասպուրականը արժանացաւ մի փառատօնի, երբ նրա դէնքի փառած դաւակները դրաւեցին Վանի պատմական բերդը եւ նրա կատարին բարձրացրին Հայրենի Ազատութեան եւ Անկախութեան առաջին դրօշակը ,— Քաղաքամէջի Զին – ուորական Մարմնի յատուկ դրօշը, որի մէկ երեսին տեսնւում էր հայ մարտա – կան կազմակերպութեան Զինանշանը , իսկ միւս երեսին կարմիր գոյնի մի խաչ, խորհրդանիշ մեր գարերի ապրած տառա – պանքի ու անասան հաւատքի :

Փա՛ռք մեր տեսած եւ ապրած այդ Փա – ռատօնին :

Փառք եւ այն փառատօնին, երբ Քա – ղաքամէջի հայ մարտիկները դինավառ չքախմբերով Վանի Բերդի հիւսիսակող – մը տարածուղ գաշտում առաջին ըլլա – լով դիմաւորեցինք Հայկ· Կամաւորական Գնդին, Դրօշի բանակին :

Դրօն ի պատիւ կռուող եւ յաղթանա – կող Վանի ժողովրդին, հրամայեց մէկ վաչէին հրացանային համազարկով ող – ջունել :

Մենք մեր հերթին փոխադարձեցինք տասը հարուածեան մավզէրների համա – դարկերով :

Ահա այս պահին Վանի Բերդից սկսե – ցին որոտալ մեր դրաւած վեց հրանօթ – ները երկուքը դէպի Արեւելք՝ բերանին ուղղուած , դէպի Այգեստան, դէպի Վա – րագայ բարձունքները : Երկուքի բերա – նը դէպի հարաւ՝ Հայոց Ձոր, Ռչտունիք, երկուքին դէպի արեւմուտք՝ Վանայ Ծո – վակը՝ դէպի Սիփան, դէպի Նեմրութայ Սարերը ...

Որոտում էին մեր հրանօթները, աւե – տում Մեր Ցաղթանակը, Հայ Կամաւոր – ների մուտքը՝ պատմական Շամիրամա – կերտը՝ Վան եւ Այգեստան ...

Հ · ԿՈՍՈՑԵԱՆ

Այրի Տիկին Լուսնթագ Մասարաճեան, Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր Հարբուէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մասարաճեան, Տէր եւ Տիկին Լորիս Մաթէոսեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ ազգականները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ՄԱՍԱՐԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 10ին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, այս Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ :

ԵՂԵՌՆԻ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին :

Կը պատարագէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆ :

Ժամը 11ին Անճանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ ծաղկեպսակի դնելու :

Հանդիսութիւնը երեկոյեան ժամը 16·30ին Ալֆորվիլի քաղաքապետական սրահին մէջ Սալ Վօլթէռ : Բարձր հովանաւորութեամբ կանխող· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ ներ – կայութեամբ բարձրաստիճան անձնաւո – րութեանց :

Կը խօսին ՖՐԻՏՏՐԻՒ ՖԷՑՏԻ, Կ. ՄԵՀ – ԵԱՆ եւ Տօքթ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ (Ֆրանսերէն) :

Խօսք կ'առնէ Ալֆորվիլի քաղաքապետը

ՖՐԱՆՍԵՍՔԻ

Պատշաճ պեղարուեստական բաժին :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՅԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն եւ իր չրջակայքի բոլոր ընկերները խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Տ. Թադոյեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ ազգականին Ալթուն Թադոյեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Գաթրին Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ա. Անդրանիկեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ծ. Կարապետեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Օհան Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պօյաճեան եւ զաւակները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց սուգը բաժնեցին, իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով, ու նաեւ փոխան ծաղկեպսակի եղած նուիրատուութիւններուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, եւ հօրեղբօր

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մարդարեան «Միյօ» եւ զաւակները ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութեամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ԷՏՈՒԱՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ (որ պատահեցաւ 24 տարեկանին դոհ կառքի արկածի) :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Հայկակ Ծատուրեան, փոխան ծաղկեպսակի քսան ֆր. կը նուիրեն Հայ Կարմիր Խաչի մանուկներու օգտախութեան կայանին, Մարգար Մէնկիւշեանի մահուան տխուր առթիւ :

(Տեսնալ «Յառաջ»էն) :

ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. Ե. Մանուկեան 50ական ֆրանք կը նուիրէ Թէհլիրեան սրահին եւ յուշարձանին (Սէն – Ռաֆայէլէն), իր նահատակուած զերդաստանին յիշատակին : Տէսինէն Պ. Տէր – Պօղոսեան քսան՝ Թէհլիրեանի յուշարձանին :

Ծանօթ.— Այս դումարները բացառապէս կը յայտարարուին Ապրիլ 30էն առաջ հասած ըլլալով : Կը յիշեցնենք թէ Թէհլիրեանի յուշարձանին հանգանակութիւնը փակուած է, ասկէ ետք, դումարները ղրկել՝

S. Tehlirian Memorial Fund
P. O. B. 19684, Rimpau Sta
LOS ANGELES 19, California

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԶԵՌՆԱՐԿԸ

Հայաստանի մօտ 250 բնանկարներու եւ պատմական վայրերու զունաւոր լուսաբաժակում (փրոժէքսիոն) :

Կազմակերպուած Համազգային Մշակութային Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան «Շ. Մխսքեան» սրահին մէջ :

17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ :

Լուսաբաժակումը սիրայօժար պիտի կատարէ նկարիչ ՌԻՇԱՐ ԺԵՐԱՆԵԱՆ, իւրաքանչիւր տեսարանին տալով բերանացի տեղեկութիւններ :

Պ. Ժերանեան Հայաստանի զանազան չրջաններու մէջ իր տուած նկարներու ցուցահանդէսին առիթով կրցած է յիշեալ բնանկարները իրենց իրական գոյներով լուսանկարել :

Մուտքը ազատ է :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մի – նասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻԻՆ

Յուշի երեկոյ, Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ, նուիրուած նահատակ գրողներուն, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, ԻՒ ՍԷ ԺԻ ԺԱԻ սրահին մէջ, 14 Րիւ տը Թրեվիզ (Ա. յարկ) :

Կը նախագահէ՝ ՅՈՎՀԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ :

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ՄԱՐԻ ԱՒՄԱՃԵԱՆ, Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկին Անտոնեան, Սաւատեան, Օր. Զէյբէկեան, Ճոճոեան, Պ. Սարգիս Քէչեան եւ Պշտիկեան :

ՀԱՄԵՐԳ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21ին
Salle Rameau — Lyon

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ :

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՉԱՊԱԼԵԱՆ
(Սօփրանօ – լիրիք)

ՑԱՅՏԱԳԻՐ.— Փերպոլեզի, Քա – չինի, Հէնտէլ, Մոցարթ, Փըրսէլ, Կլիւք եւ
ԿՈՄԻՏԱՍ, Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ
Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, Ա. ՍԱԹԵԱՆ և ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ:

Գինն՝ 5, 7 եւ 10 ֆրանք :

Տեղերը ապահովել՝ Լը Փրոկրէ :

La Revue M. I. S. S. I.

(Magazine d'Information Spirituelle et de Solidarité Internationale)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

Revue MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

Revue MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՇԱԻԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի Տօն երեման Ս. Խաչի, պատարագ կը մատուցուի, սովորական ժամուն :

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ դիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ. Վ.Ա.ՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը
340, Պուլվար Շաւ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արեւմոյշներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի : Մեներգ՝ Օր. Օր Ալիս Շամիրեան եւ Շաֆէ Փաւնոսեան (ձեռնպաշնակով կ'ընկերանայ Շ. Փաւնոսեան) Արտասանութիւն Օր. Օր. Վերգինէ Նազարեան, Միրէյ Տէր – Յովհաննիէսեան, Պ. Պ. Վ. Ճառայեան, Վ. Նազարեան, Դաչնակ.— Օր. Մ. Մարկոսեան :

Կէս դիչերէն ետք՝ Եւրոպական պարեր

Բոլոր կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի ժամը 10ին

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն

Մէզօն տիւ Փէօփլը

Կը նախագահէ եւ կը խօսի Պ. ՎԻԿՏՈՐ ՍԱՎԻՆ

(Կարտանի քաղաքապետ, եւ նահանգային խորհուրդի նախագահ)

Կը խօսին՝ Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Տ. ԹՒՔԻԼԵԱՆ, ՎԵՐ. Յ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական պատչաճ բաժին.— Լիո Կարտաւէզի մասնակցութեամբ

Ծաղկեպսակ պիտի դետեղուի Անճանօթ Զինուորին յուշարձանին վրայ :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բացումը կը կատարուի ժամը ճիչդ 10ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական պատուիրակ)

եւ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ԱՆՏՐԷ ՇԱՄՍՕՆԻ, (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)

Կը խօսին Ս. ՔԱՐԵԱՆ եւ ՎԱԹԻՆ ՐՈՒԱՐ, (Ֆրանսական կարմիր Խաչի ներկայացուիչը) : Սիրայօժար կը մասնակցին ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԼԵԹԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՐՓԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, (Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի չորքանաւարտներէն), ԱԼԻՍ ՍՐՄՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ՝ (Լոնդ. Պուլկարաշայ արուեստագէտ) ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Է. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, ԱՐԱՔՍԻ ԳՄԲԼԵԹԵԱՆ եւ ԺԱՆ – ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն) :

Սայաթ – Նովա գուսանական հատոյքը :

Կովկասեան պարախումբը, կը դեկավարէ ՊԷՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ եւ ՈՒՐԱՑՆԱԿԱՆ հռչակաւոր պարախումբը :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք : Ապահովել Հայ կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15 բիս ժան Կուժօն, Փարիզ, ինչպէս նաեւ Հայ կարմիր Խաչի Փարիզեան չրջանի մասնաճիւղերէն : ԶէֆՓօսթալ 1717 – 56 Փարիզ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ

Մայիս 18, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

Théâtre des Arts ի ՇՈՒԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers ou Cadet

Ընդհանուր խնդրանքին վրայ երկորդ անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՑԻ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՕՅՇ ՓՈՐՋԱՆՔ

(4 արար) Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Զարուհի Անտոնեանի, Նուրհան Մարգարեանի, Միհրան Անտոնեանի, Նազարէթ Պշտիկեանի, Լիւսի Թօփալեանի, Յակոբ Ստամպօլցեանի

ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիէի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի *Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ*

Գին՝ 15, 10 եւ 5 ֆր. Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Տոմսերու համար դիմել՝

U.G.A.B., 11, Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — TRU. 16-88
Théâtre des ARTS, 66, Rue Rochechouart, PARIS (9e) — TRU. 05-12.
M. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13
ՄԱՅԻՍ
JEUDI 13 MAI 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10305 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.305

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Մեծ եղեռնի մէկուկէս մլիոն անմեղ նահատակներու պաշտելի յիշատակը արժանավայել կերպով ոգեկոչուեցաւ ամ – բողջ աշխարհի մէջ, մասնակցութեամբ ամէն դառնանքի եւ քաղաքական հո – սանքի պատկանող Հայերու, սփիւռքէն մինչեւ հայրենիք :

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի կարգ մը երկիրներուն, ինչպէս նաեւ Լիբանանի մէջ տեղացիներն ալ մասնակցեցան մեր սու – գին, ներկայ ըլլալով յիշատակի հան – դիսութեանց եւ համակրական տողեր նուիրելով մեր ժողովուրդին իրենց թեր – թերուն մէջ :

Բարոյական մեծ յղութեանակ մը եղաւ Ցիսնամեակը կրկնակ տեսակէտներով :

Նախ՝ մեր քաղաքական կուսակցու – թիւնները զգրեցնելով ներքին ամէն վէճ ու պայքար, սերոյ, միաբանութեան եւ համերաշխութեան մթնոլորտի մէջ պանծացուցին մեր նահատակներու յիշատակը :

Երկրորդ՝ այս առթիւ վերստին ար – ծարծուեցաւ եւ օրակարգի վրայ դրուե – ցաւ Հայկական Դատը, որ 1945 – 47ի հիասթափութենէն ի վեր մոռացութեան մատնուած էր չառերու կողմէ :

Ազգն ամբողջ, միահամուռ, հանդիսա – տորէն ի լուր աշխարհի յայտարարեց թէ եղեռնէն յիսուն տարի վերջ ո՛չ միայն չ՛մոռցած դահիճին Մեծ Ոճիրը, այլեւ կ՛ուխտէ հաւատարիմ մնալ նահատակնե – րու յիշատակին՝ պահանջելով անոնց ար – եան դինը, — հայրենի հողերը, որոնք բռնագրաւուած կը մնան տակաւին :

Ուրախալի երեւոյթ էր տեսնել, որ անտարբերներն ու օտարացման հակա – մէկ տարրերն անդամ յիսնամեակին տո – քիւ սթափած էին եւ հայրենասիրական զգացումով տողորուած, յիշելով իրենց հայկական ծագումը : Նման երեւոյթի ա – կանատես էինք եղած Հայաստանի անկա – խութեան օրերուն :

Հայկական Հարցի վերակենդանացման շրջանի մը մէջ կ՛ապրինք : Անհրաժեշտ է համագրել մեր պահանջները յստակ ծրա – գրի մը մէջ եւ դնել անոնց իրականաց – ման համար աստիճանաբար եւ միացեալ ուժերով կատարուելիք աշխատանքները :

Ցիսնամեակի տօնակատարութիւնները համահայկական աստիճանաչափով եւ մի – ջազգային մամուլի մէջ Թուրքին խարա – նումը իրեւ առաջին ցեղասպանը՝ հա – ճելի չեն եղած Անկարայի վարիչներուն եւ Թուրքերէն թերթերուն, որոնք ի դուր կը ճգնին արդարացնելու 1915ի համա – տարած տարադրութիւններն ու ջարդերը :

Հանրապետութեան նախագահ Ճէմալ Կիւրսէլ փոխանակ ցաւ յայտնելու եւ պախարակելու սուլթանական վարչաճե – ի տակ եւ արիւնարբու Իթթիհատի կող – մէ կատարուած անարդարանալի վայրագ ոճիրները, ինչպէս կը սպասուէր ո՛չ միայն չի զատապարտեր զանոնք, այլև կը մեղադրէ զոհերը, արդարացնելով ջար – դարարները :

Կ՛ուրանայ հայկական ջարդերը, ո – րոնք «երբեք դոյութիւն չեն ունեցած» : Քան երեն, անսպասելի վայրկեանի մը Հայերը կռնակէն զարկեր են Թրքական բանակը՝ կաթելով ճամբաները եւ դրժ – ուածացնելով բանակին հաղորդակցու – թիւնն ու պարենաւորումը :

« Հայերը կազմակերպուեցան եւ լմ – բատացան եւ իրենք տեղի տուին ջարդե – րուն » :

Ցիսուն տարիէ ի վեր չէ փոխուած Թուրքին մտայնութիւնը : Ցիսուն տարիէ ի վեր կը կրկնէն նոյն յանկերգը՝ չատ լաւ գիտնալով որ կը ստեն :

Չգոնուեցաւ ցարդ պարկեշտ Թուրք մը, որ խոստովանէր կատարուած ոճիրը եւ ցաւ յայտնէր : Ո՛չ մէկ ղղջում :

Հալք կուսակցութիւնը, որ հարատատ ժառանգորդն է Իթթիհատի, հրէշածին Թալէաթը կը պաշտէ իբրեւ Թուրքիոյ ա – զատարարը : Շանսատակին դիակը Պերլի – նէն Պոլիս փոխադրել տուողն էր Հանդր – պետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ, բարեհաճ կարգադրութեամբ Ատոլֆ Հիթլերի : Թալէաթի դամբարանը ուխ – տատեղի դարձած է բոլոր դասակարգի Թուրքերուն համար, որոնք գան կը նը – կատեն «նահատակ»՝ զոհուած Հայրենի – քին համար :

Աչխարհի մեծագոյն ոճրագործը ուղեց ընդ միշտ թաղել Հայկական Հարցը՝ բը – նաջնջելով ամբողջ Հայութիւնը :

Ո՛ղջ է այսօր հայ ժողովուրդը եւ աւե – լի քան երբեք կապուած իր արդար Դա – տին, որ անպայման պիտի գտնէ իր վերջ – նական եւ նպաստաւոր լուծումը :

Օրակարգի հրատապ խնդիրն է Հայկա – կան Դատը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Անգլիոյ վարչապետը Հարոլտ Ուիլսըն յայտարարեց թէ հիւլէական դարուն ոչ մէկ երկիր կրնայ առանձին վարել իր ճակատագիրը : Համաձայնութիւն ծա – դած է որ երեք Արեւմտեաններըը միաց – եալ յայտարարութիւն մը ընեն վերմա – նական հարցին չուրջ թէեւ Քուվ ոը Միւրվիլ կ՛ըսէ թէ վերմանական հարցը չի կրնար լուծուիլ առանց Մորս. Միու – թեան :

Ս. ՏՈՄԷՆԿԻ մէջ, յեղափոխական չըր – ջանը վերջ դած է եւ քաղաքական սա – կարկութիւններ ակսած են դանազան խմբակցութեանց միջեւ :

ԿՐՈՄԻՒՕ Մորս. Միութեան Արտա – քին նախարարը փեչատ հասած է :

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ արտաքսուած է ամե – րիկեան դեսպանատան մէկ կցորդը, այն պատրուակով որ իր գործունէութիւնը չի համապատասխաներ դիւանագէտի մը պաշտօնին :

Սելմանիկի մէջ, Մակարիոս Արք. յայ – տարարեց թէ պայքարը պիտի չարունա – կէն մինչեւ Էնոսիս : « Պիտի կռուինք որ – պէսզի Կիպրոսը միացուի Յունաստանի, Մայր հայրենիքը եւ պիտի չարունակենք այս պայքարը : Էնոսիսէն է որ կը ներ – չնչուինք, Էնոսիսէն է որ կը քաղինք մեր ուժը եւ ետ չենք դառնար : Կիսակատար լուծումներ չենք ընդունիր օտար չահերու դոհացում տալու համար : Կիպրոսէն թիզ մը հող չենք տար օտարներու : Տէ – դի պիտի չտանք դանազան ընդդիմու – թեանց եւ դժուարութեանց առջեւ » :

Անգլիոյ թագապետական ընտրու – թեանց առաջին արդիւնքները ցոյց կու – տան որ աչխատաւորական կուսակցու – թիւնը հող կը կորսնցնէ : Կը նահանջէն Սկովտիոյ մէջ :

Լիբանանի Հանրապետութեան նախա – դահը ընդունուեցաւ Պապին կողմէ :

ՓԱՐԻ – ՓՐԷՍԻ խմբագրական կազմը դէմ է որ թերթը մասամբ ձուլուի « Ֆրանս – Սուար »ի հետ : « Փարի – Փրէ – սի » տէրն ու անօրէնները նման կարգա – դրութիւն մը կ՛ուզեն ընել : « Ֆրանս – Սուար »ի որոշ հրատարակութիւններու ներսի չորս էջերը լոյս պիտի տեսնէին « Փարի –Փրէս »ի անունին տակ, ցուներս մէկէն սկսեալ :

ՊՈՆ, Զորեքչաբթի օր պաշտօնապէս ճանչցաւ Իսրայէլը :

ԹՐՔԱՑԱԾ ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿԸ ՎՐՆՏԷ ԼՈՆՏՈՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏ «ԹՈՒՐՔԸ» ԶԻՐ ՈՒԶԵՐ ՈՐ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԻՇԱՏԱԿՈՒԻ

Վերջերս Լոնտոնէն մեր ստացած տե – ղեկութիւնները արձագանգ կը հանդիսա – նային անհամոյ անցուդարձերու տեւողն Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ քրքսթին եւ Պսակ Արք.ի միջեւ : Կը պարզուի թէ Նուպար Կիւլպէնկեան եւ քրքսթի իր տասը ըն – կերները որոնք վարիչ մարմինը կը կազ – մեն Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ չեն ուզած որ Ապրիլեան մէկուկէս մլիոն նահատակներու յիշատակը ոգեկոչուի ե – կեղեցւոյ մէջ եւ Պսակ Արք. Թու – մայեան ալ որեւէ մասնակցութիւն բերէ ոգեկոչումի հանդիսութեանց :

Իյարդանս իրեն, պէտք է ըսել թէ Պսակ Արք. տեղի չէ տուած եւրած ըս – պառնալիքներուն եւ իր հրաւէրով ու հո – վանաւորութեամբ կազմուած էր Ցիս – նամեակի յանձնախումբ մը (տեղի անձ – նութեան պատճառաւ, ցարդ չենք կրցած հրատարակել Լոնտոնի հանդիսութեանց թղթակցութիւնը) : Լոնտոնի Կաթ. Պատ – ուիրակը նախապատճած ու խօսած էր Ապ – րիլ 24ին տեղի ունեցած հանդիսին, ու Կիրակի Ապրիլ 25ի առաւօտն ալ հոգե – հանգստեան պաշտօն կատարած Ս. Սարգ – սիս եկեղեցւոյ մէջ եւ ողեչունչ քարող մը խօսած իբր բնաբան ունենալով « կար – միր են քու հագուստներդ » : Այս բոլորը հաճելի չեն եղած Պ. Նուպար Կիւլպէնկ – եանի եւ իր քրքսթին : Ծանօթ է որ Հայ ծնած այս պարոնը, փրկելու համար իր հարստութիւնը լքեց պարսկական հպա – տակութիւնը եւ Թրքահպատակ դարձաւ, Թրքահայէր կարգ մը պատուոյ յայտարարու – թիւններ ալ ընելով : Այս պատճառաւ, պաշտօնանկ ըրած է Պսակ Արք., երեք ամիս պայմանաժամ մը տալով, բայց Լոնտոնի Առաջնորդը կը մերժէ դուրս հա – նել : Երեքշաբթի օր, Լոնտոնեան Թեր – թերու բոլոր թղթակիցները չէջապատած էին Ս. Սարգիս եկեղեցին եւ Շաբաթ – թի օր Տէյլի Էքսփրէս հսկայ խորագրով մը կը գրէր « Կիւլպէնկեան ճամբու կը դը – նէ իր արքեպիսկոպոսը », ու կատաղի կարգ մը մանրամասնութիւններ : Պ. Ն. Կիւլպէնկեան պատուոյ նախագահն է տասերու քրքսթին որ կը վարէ եկեղե – ցին :

« Արլինկթըն Հաուզի բնակարանս կան – չեցի ու երեք ամիս պայմանաժամ տուի որ մեկնի : Փոխանորդ մը կը փնտռենք » յայտարարած է նոր « Թուրքը » իսկ Պսակ Արք. կը պատասխանէ « Պ. Կիւլպէնկեանը չէ որ կը վճարէ իմ ամսականս, եկեղեցին կառուցած է իր հայրը : Ներկայիս մեկ – նելու միտք չունիմ ոչ ալ ուրիշ յայտա – րարութիւն կ՛ընեմ այս մասին » :

Թերթը կ՛աւելցնէ որ Լոնտոնի 4000 Հայերը գոհ չեն այս պաշտօնապրկումէն եւ անոնցմէ մէկը ըսած է .—

« Պ. Կիւլպէնկեան եւ իր քրքսթը կը վճարեն եկեղեցւոյ ծախքերը եւ եպիսկո – պոսին ամսականը, բայց եթէ պէտք ըլլայ մենք կ՛ընենք այդ վճարումները : Եպիս – կոպոսը լաւ մարդ է եւ մենք կ՛ուզենք որ մնայ » :

Այս անցուդարձերէն տեղեակ պահուած է Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսը : Այս մասին Ն. Կիւլպէնկեան յայտարա – րած է « անչուչտ, վհատիսաը տեղեկա – ցած է : Բայց քրքսթը իրաւունք ունի իր ուզած կարգադրութիւնը ընելու իր եկե – ղեցւոյ մէջ (« Ցառաջ », արդեօ՞ք նոյնիսկ ի հարկին օր մը, մղկիթի վերածելու Հայոց եկեղեցին) : Եւ Պ. Նուպար Կիւլ – պէնկեան կ՛ըսէ նաեւ թէ իր ողբացեալ հայրը չէր ուզեր որ եկեղեցին որեւէ չը – փում ունենայ քաղաքական գործերու հետ : Կը պարզուի որ Կիւլպէնկեաղլուի համար, մէկուկէս մլիոն հայ նահատակ – ներու հոգեհանդիսաը քաղաքական գոր – ծունէութիւն է :

Կը մնայ որ Լոնտոնի համայնքը իր խօսքը ըսէ :

ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, (Ցառաջ) . — Կիրակի Մայիս 2ին, ժամը 11·30ին Հին Կաթողիկէ եկե – ղեցւոյ մէջ Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան հանդիսաւոր պատարագ մատոյց, ի ներկայութեան Ժընեւ գտնուող դանազան համայնքներու հոգեւոր պետերուն, նաեւ քաղաքական ներկայացուցիչներու եւ մեծ բազմու – թեան մը, որոնք եկած էին ապօթելու մեր նահատակներու հոգւոց համար :

Ցառարտ պատարագի, նախ քան հոգե – հանդիսաը, Սերովբէ Արք. բացատրեց օրուան պատարագին նպատակը, որմէ ետք օրուան քարոզը խօսելու հրաւիրեց եկեղեցիներու համաչխարհային խոր – հուրդի օգնական քարտուղար եւ Հնդիկ Մալապար եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Հայր Փօլ Վերկէզ, որ Ֆրանսերէն լեզ – ուով ներկայացուց Ջարդերուն պատմու – թիւնը, խօսեցաւ Հայոց մասին ու թէ – լադրեց ներկաներուն որպէսզի քրիստո – նէական եկեղեցիները նոր կերպերով կազմակերպուին :

Քարոզէն ետք տեղի ունեցաւ հանդիսա – ւոր հոգեհանդիսաը ի յիշատակ մեր բիւ – րաւոր նահատակաց :

Իպատիւ հոգեւոր պետերուն տրուած ճաշով մը վերջ գտաւ այդ օրը :

Հինգշաբթի, Մայիս 6ին, երեկոյեան ժամը 20·30ին « Քոմեեէի » սրահը լեցուն էր մանաւանդ օտարներով : Ներկայ էին բոլոր հոգեւոր պետերը, նաեւ քաղաքա – կան եկեղեցիներու համաչխարհային խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Տօքթ. Վիսըրթհուֆթ :

Բացման խօսքը արտասանեց Պ. Շարլ Փիլիպպոսեան, նախագահ Ժընեւի Հայ Ազգ. Միութեան, ապա ուղերձ մը կարդաց Ժընեւի պետական խորհուրդի նախագահ՝ Ժան Թրէնա : Հայաստանի վրայ պատմական տեսութիւն մը պարզեց Ժընեւի համալսարանի դասախօս՝ Սվէն Սթերլինկ – Միչօ, որմէ ետք Պ. Վահան Վարժապետեան խօսած է Զուիցերիոյ բերած նպատակին Հայերուն Եղեռնի ժա – մանակ :

Մէկ վայրկեան յատնկայս լռութենէ ետք, ջութակահար Ժիրայր Գանթար – ճեան, զոր Զուիցերիոյ Ազգային Միու – թիւնը յատկապէս հրաւիրած էր Միաց – եալ Նահանգներէն, նուագեց Պախէն, Հէնտէլէն, Շուպերթէն, Էլկարէն, ինչ – պէս նաեւ Խաչատուրեանի Քոնչերթոյին Բ. մասը եւ Ռավէլի Հապաներան :

Շնորհաւորելի է Զուիցերիոյ Ազգ. Մի – ութիւնը, իր կատարեալ կազմակերպու – թեան համար :

Ցետ հանդիսութեան ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ ի պատիւ բոլոր ներկանե – րուն :

×

Հինգշաբթի Մայիս վեցին ժամը 15·30 – ին Սերովբէ Արք. ընկերակցութեամբ Գիւտ Ծ. Վրդ.ի այցելութիւն տուաւ եւ – կեղեցիներու համաչխարհային Խորհուր – դի կեդրոնին, ուր ընդունուեցաւ Ընդհ. Քարտուղարին, Տօքթ. Վիսըրթհուֆթի, Ցոյներու ներկայացուցիչ Մետրոպոլիտ Էմիլիանոս Թիմիատիսի, Հայր Փօլ Վէր – կէզի, Հնդիկ Մալապար եկեղեցիին, Պ. Քինկ եկեղեցեաց օգնութեան վարիչի եւ հայ պաշտօնից կողմէ :

ԵՐԻՏ. ԹԻՒՐՔԵՐԻ
ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1915-1916 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

—o—

Գ.

Նոյնիսկ էրցրերկերը՝ Գերմանիայի կաթողիկէ կեդրոնի կուսակցութեան առաջնորդը, որը յաճախ էր հանդէս պատլիս երիտթուրքերի պաշտպանութեամբ, այս անգամ անկարող եղաւ հերքել եղած հրէչաւոր փաստերը: Երիտթուրքական դեկավարներին ուղղուած իր դրութեան մէջ (1916 Փետր.) նա գրում էր. «Երկրի խորքից, աղղութեամբ ոչ հայ ականատեսներից ստացուող հաշուետուութիւն – ները այն աստիճան սարսափելի են, որ դրանք հնարաւոր չէ արտայայտել թըղթի վրայ: Կարելի էր ենթադրել, որ աքսորն աւելի մեղմ պատժիչ միջոց է, քան սպանութիւնները, իրականում, սակայն, մէկը միւսից շատ քիչ է տարբերւում: Այն դէպքում, երբ համընդհանուր ջարդի ժամանակ ոմանց յաջողւում էր փախչել, թաքնուիլ կամ փրկուիլ լեռներում, տեղահանման պայմաններում կեանքը պահպանելու յոյսը չափազանց աննշան է: Մարդկանց քշում են նշանակման վայրը չարաթներով ու ամիսներով, ինչպէս անասունների ... խեղճերը մահանում են դանդաւածներով՝ սովից ու համաճարակից: Երբ նրանք տեղ են հասնում, այնտեղ էլ նրանց չեն թողնում մնալ, քշում են մի տեղից միւսը, հան – դիստ չտալով»:

Տօքթ. Լեփսիուսը, հանդէս գալով Թալէաթ փաշային սպանող Սողոմոն Թէհլիրեանի դատի ժամանակ (1921 Յունիս) համոզիչ կերպով ցոյց տուեց, որ Հայերի աքսորի վերաբերեալ Թալէաթի հեռագրում ուղղակի պարզաբանում էր, թէ «աքսորը նշանակում է ոչնչացում»: Աքսորատեղին հասաւ Հայերի միայն 10 տոկոսը,— ընդգծում էր Լեփսիուսը: Մնացածները սպանուեցին կամ մեռան սովից ու անտանելի տանջանքներից: Լեփսիուսը իր յայտնի «Գերմանիան եւ Հայաստանը» փաստերի ժողովածուում հարուստ սկզբնաղբիւրների հիման վրայ եղրակացնում էր. «Ոչ մի կասկած չկայ, որ խօսքը ոչ թէ կայսրութեան անվը – տանդութեան նպատակին ուղղուած ռազմական միջոցառումների, այլ Հայ ժողովրդի ծրագրուած ոչնչացման մասին էր»:

Ականատեսներն ամբողջ աշխարհին պատմեցին թուրքական իշխանութիւննե – րի կողմից աքսորուած Հայերի նկատ – մամբ գործադրուած անմարդկային, հրէշաւոր չարագործութիւնների մասին: Երդահան Ռոմանոս Մելիքեանը, որն այցելել էր Արեւմտեան Հայաստան՝ Հայե – րի կորուստների թիւը պարզելու համար, հաղորդում էր: «Մուրատ – Հայ գետի հովտում, ինչպէս նաեւ Վանայ լիճի ու Ծովափ – Հայ գետի ափերին եւ Արտքի վերնահոսանքում ես տեսայ Հայերի անհամար քանակութեամբ դիակներ, ո – րոնց ջուրն ափ է չպրտել: Նրանց կէս – դանի նետում էին ջուրը թուրքական ասքեարները, երբ բոլորին կարծես վիլայէթից քշում էին Միջագետք»:

Զանդուածային ջարդի պատմութիւնը եւ յատկապէս 1915 Մայիսից մինչեւ Յունիսն ընկած ժամանակամիջոցում Հայերի կրած կորուստները անծանց հաշիւներով, միայն Բաղէշի ու Կարինի վիլայէթ մի մասում թուրքերը սրի էին քաշել 136 հազար Հայերի: Երբ ռուսական զօրքերը դրաւեցին Կարինը, քաղաքի մօտ յայտնաբերեցին 12 մեծ փոս, որոնք լցուած էին ողջ – ողջ թաղուած Հայերի դիակ – ներով: Կարինի վիլայէթի 215 հազար հայ ազգաբնակչութիւնից կենդանի էր մնացել ընդամէնը երկու հազար մարդ: Պատերազմից առաջ Կարինում բնակուող 18 հազար Հայերից ռուսական զօրքերը մտնելու ժամանակ կենդանի էին մնացել 120 հոգի:

Եթէ Կիլիկիայի, Սեբաստիայի, Կարի – նի վիլայէթների Հայերը մեծ մասամբ աքսորուեցին ու ոչնչացուեցին ղէպի Մուսուլ բնկած ճանապարհին, ապա գին – ուորական իշխանութիւններին ենթակայ Բաղէշի, Մուշի, Սղերդի ու Տիարպէքիրի վիլայէթների Հայերը կառավարութեան յատուկ հրամանի համաձայն սրի քաշուեցին տեղերում:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

Վիէն, (Յառաջ).— Տարիներու ըն – թացքին, հեռու հայրենի հողէն եւ հայ – րենիքէն, մեր զաղութը, միշտ, հաւա – տարմօրէն եւ նոյնիսկ պայքար մղելով անտարբեր տարրերու դէմ, ոտնած էր մեր նահատակներու յիշատակը պարտ ու պատշաճ հանդիսաներով:

Այս տարի, կազմակերպութեամբ Հայ Ազգային Միութեան, մասնակցութեամբ բոլոր կազմակերպութեանց եւ Միու – թեանց, յինսամեակի ոտնակատարու – թիւնները աննախընթաց եւ բացառիկ հանդիսաւորութիւններով տեղի ունեցան Շա – բաթ օր, կէսօրէն եառ, Ապրիլ 24ին: Հայկական խանութները զոց մնացին շատ քիչ բացառութեամբ: Պատերուն վրայ մեծդի յայտարարութիւնները, Հայոց ցեղասպանութեան մասին, տեղացի ժո – ղովուրդին ուշադրութիւնը արդէն դրա – ւած էին:

Որոշեալ ժամուն, քաղաքիս Սէն – Մո – ռիս մեծակառոյց Մայր եկեղեցիին մէջ, օտար բարձրաստիճան հիւրերու ներկա – յութեան, Լեւոն վրդ. Քէչէճեան պատա – րագեց եւ արբայ Մարչան, աւագ երէց, հոգեչունչ քարոզ մը տուաւ, յիշատա – կելով Հայ Եղեռնի ահաւոր դէպքը եւ քրիստոնեայ Հայուն տառապանքները յա – նուն կրօնքի, ազատութեան եւ խաղա – ղութեան:

Կրօնական այս առաջին բաժինէն ետք, խուռներամ եւ երկիւղած բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպի քաղաքապետական թատրոնը, ուր տեղի պիտի ունենար հանդիսութեանց երկրորդ մասը, աւելի երկար եւ ճոխ յայտագրով մը:

Կարգադիր յանձնախումբը, պահ մը չփոթութեան մատնուեցաւ — բազմու – թիւնը շատ էր — չտեսնուած: Բայց հարկ էր, ամէն դնով տեղաւորել թէ հիւ – րերը եւ թէ մեր հայրենակիցները, երէց թէ երիտասարդ, եւ իրապէս, ինչ կայ – տառ եւ առոյգ երիտասարդութիւն ներ – կայ էր թատերասրահին մէջ: Իսկ մեր հիւրերէն յիշենք Վիէնի փոխ – կուսակա – լը Պ. Մ. Ժիլ, Իդէոի երեսփոխաններէն փաստաբան Նոյէլ Շափիւի, մեր շատ յարգելի քաղաքապետը, վիրաբոյժ Մօ – ռիս Շափիւի եւ Գերպ. Աբբայ Մ. Մար – չան: Վիէնի բազմութեան վրայ, եկած, աւելցած էին մօտակայ Շասէն մեծ թիւով հայրենակիցներ:

Բեմին յարդարանքը քիչ թէ շատ խոր – հրդաւոր երեւոյթ ունէր: Բեմին ճակա – տին կը փայլէր Ֆրանսերէն մեծատառ պաստառ մը տարեդարձի թուականնե – րով, իսկ հայկական՝ ոչ մէկ արձանա – գրութիւն:

Խոր լռութեան մէջ, նախագահ Յ. Նա – զարեանի աղղանչանին վրայ, թատերա – սրահի բազմութիւնը յոտնկայս ունկնդրեց Ֆրանսական եւ հայկական փա – ռերդները, մասնակցութեամբ ներկանե – րուն եւ ընկերակցութեամբ դաշնակի (Օր. Եւա Ռսահիկեան): Եւ նախագահին հրաւէրով, հասարակութիւնը մէկ վայր – կեանի լռութեամբ իր յարգանքի տուրքը ընծայեց մեր մէկուկէս միլիոն նահա – տակներու յիշատակին:

Ըստ յայտագրին, առաջին խօսքը կ'իյ – նար հանդէսի նախագահին, բայց մեր վարդապետը, կանխելով ամէն ինչ, փու – թաց բարի գալուստ մաղթելու հիւրե – րուն, ինչպէս նաեւ շնորհակալութիւն յայտնելու: Ակէ եառ, Պ. Յ. Նազար – եանի (Մոնթէլիմար) բացման խօսքով (Ֆրանսերէն) սկսաւ յինսամեակի ոտնա – կատարութեան կարեւորագոյն մասը:

Նախագահը համառօտ ամփոփումի մը ե – րաւ Հայոց պատմութեան, մշակոյթին եւ Հայ ժողովուրդի կրած տառապանքնե – րուն: Ապա, ծանրացաւ Թուրքերու կող – մէ գործադրուած ցեղասպանութեան վե – րայ: Ի վերջոյ, առանց մանրամասնու – թեանց մէջ մտնելու, յուզումնալից բա – ռերով ոգեկոչեց Եղեռնի մեր թանկագին զոհերը — եւ անոնց անմոռանալի յիշա – տակը:

Բացման այս խօսքերէն ետք, Օր. Թա – գուհի Մաջոյեան հրաւիրուեցաւ երգե – լու դաշնակի ընկերակցութեամբ (Օր. Ե. Ռսահիկեան) «Լռեց ամպերը»:

Մեր յարգելի բարեկամը Նոյէլ Շա – փիւ, ինքն ալ երեւութապէս յուզուած, վարպետօրէն պատկերացուց Հայոց հե – ռաւոր եւ մօտիկ անցեալը: Յուզումով եւ նոյնքան վրդովումով արտայայտեց իր պատանեկան հասակին զգացումները, երբ իր աշխարհագրական Ատլասին մէջ չէր գտած Հայաստանը: Ու չէ՛տեց.— «Բարեկամներ, գիտէք անշուշտ որ Եթէ հասիկը չկայ հողին մէջ.. ծառը, տունկը չի բուսներ ... Լաւ գիտեմ որ ունիք փոքրիկ հայրենիք մը, Հայաստան մը ... Բայց գիտեմ նաեւ որ փոքրիկ Հայաստաններ կան, կը դտնուին ձեր ա – մէնուղ սրտերուն մէջ ...: Այս ձեւով, ահա, կրնայի յայտնել իմ յարգանքս Հա – յերուն, եւ կրնամ ըսել, բարձրաղաղակ, ներկայիս ապրելով Ֆրանսայի մէջ, ը – րած էք ձեր պարտականութիւնը՝ լի ու լի, այս պատճառով ալ կատարեալ Ֆը – րանսացի էք, իրաւունքով եւ պարտա – կանութեամբ: Կեցցէ Հայ ժողովուրդը»: Այս խանդավառ խօսքերէն ետք, Պ. Յա – կոբ Մաթոսեան, արտասանեց Սիաման – թոյի «Սուգը»: Ապա խօսք առաւ, օրուան գլխաւոր բանախօսը, Ժիրայր Դատաւոր – եան (Փարիզէն):

Համառօտ, բայց հանդիսաւոր ակնարկ մը նետելէ ետք Եղեռնի Յինսամեակին վրայ, բանախօսը չնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց ասպնջական Ֆրանսայի, որ այնքան ազնիւ եւ մարդասէր գըտ – նուեցաւ եւ ընդունեցաւ տարագիր Հա – յութեան մէկ մասը իր հողին վրայ, ու պատճառ կատարուած ցեղասպանութեան նախապէս ծրագրուած դիւային դրդա – պատճառները, ինչպէս նաեւ ժամանակի հանդուրժողական, եթէ չըսենք անտար – բերութեան ոգին:

Աւելի չերկարելով իր միտքերը, մեր բա – նախօսը, յայտարարեց. «Յարգելի ան – կընդիր հայրենակիցներ, ես պիտի ըսէի թէ, կատարուածը 1915էն մինչեւ քսան, եւ նոյնիսկ մինչեւ 1922, ոչ թէ միայն ցեղասպանութիւն էր, այլեւ մարդկու – թեան դէմ գործադրուած ահաւոր ոճիր մըն էր»: Եւ այս իրողութիւնը փաստելէ ետք պատմական տուեալներով, ուզեց նաեւ հասկնալի դառնալ սրահի բազմու – թեան մէջ գտնուող ալեհեր պատուիրակներուն, «Մնա – յորդաց»ին: Ժ. Դատաւորեան, իր խօս – քերն ուղղելով անոնց, ըսաւ «սիրելի մա – միկներ եւ յարդելի պապիկներ, 1915ին, դիտէինք, կը ճանչնայինք թերեւս մեր դարաւոր թշնամին, բայց չէինք ճանչնար մեր բարեկամները ... Պէտք է գիտնաք, որ դուք մեր ներկայ Հայութեան յառա – ջդոյն մասը կը կազմէք: Այս օրերուն, հրաշք մը կը գործուի, միասիմ, մէկ սրտով եւ հաւատքով կը տօնենք այս մեծ Յինսամեակի համահայկական տարե – դարձը»: Ու կրկին Ֆրանսերէն արտա – յայտուելով բանախօսը յիշեց սրտաճմլիկ տեսարանները, պատմական տխուր դէպ – քեր. յառաջերթումները կարդաց ականա – տուր անձնաւորութեանց յայտարարու – թիւններէն, ինչպէս նաեւ նշանաւոր լրա – դրողներու եւ թղթակիցներու յօդուածա – ծաշարքերէն:

Ժ. Դատաւորեան, եզրափակելով իր տպաւորիչ խօսքերը չմոռցաւ յայտնել Հայութեան երախտադիտական զգացում – ները հանդէպ այն ազգերուն, որոնք օգ – նութեան ձեռք երկարեցին մեղի. եւ ի մասնաւորի՝ Ֆրանսայի:

Հայ Եղեռնի Յինսամեակի ոտնակատա – րութեան վերջակէտը պիտի դնէր, ներկայ խուռներամ բազմութեան — ժո – ղովի, Թափօրաբար տողանցքը, մինչեւ քաղաքիս պատերազմի զոհերուն յատկացուած յուշարձանին առջեւ, եւ ուր, ի ներկայութեան մեր հիւրերուն, հանդիսաւորապէս եւ դինուորական շե – փորի հնչիւնով եւ մէկ վայրկեանի լռու – թեամբ, երկու մեծդի ծաղկեպսակ – ներ դետեղուեցան, մին՝ Վիէնի հայ զո – հերուն, իսկ միւսը՝ մօտակայ Շասի Հայութեան անունով:

Թէեւ օրեր առաջ, Յինսամեակի առի – թով քաղաքիս պատերուն վրայ փակցե – ւած էին խոշոր յայտարարութիւններ, եւ տեղական մամուլն ալ (Տօֆինէ Լիպե – րէ, Փրոկրէ) տեղեակ պահած էր եւ պատմական տեղեկութիւններով լուսաբա – նած էր հանրութիւնը, սակայն չսակ – զարմացած դիտեցին — քաղաքիս կեդրո – նին վրայ, Յուշարձանի չուրջ, Հայու – թեան հսկայ եւ հանդիսաւոր հաւաքոյթը:

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը, իրեն ա – ջակից ունենալով հանդիսութեանց կար – գադիր յանձնախումբը, կրցաւ, բացա – ռիկ ճիգերով եւ միջոցներով կատարել Յինսամեակի վեհաշուք հանդիսութիւն – ները:

Կ. Տ.

×

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

Հոս եւս ոգեկոչուեցաւ Մեծ Եղեռնի Յինսամեակը:

Շաբաթ առաւօտ (Ապրիլ 24) տեղւոյ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսա – ւոր պատարագ եւ հոգեհանդստեան արա – րողութիւն, որուն փութացած էին նե – րկայ գտնուիլ մեծ թիւով հայրենակիցներ, թաղէն եւ շրջականերէն:

Հոգեւոր հովիւը՝ Տէր Եղիէ օրուան պատշաճ քարոզով մը վերյիշեց այն ա – հաւոր սպանդը, որուն անողորմ ենթար – կուեցաւ մեր անմեղ եւ չինարար ժողո – վուրդը՝ վասն կրօնի եւ հայրենեաց:

Հոգեհանդստեան արարողութեան ետք, թաղին դրեթէ բոլոր Հայերը հա – ւատարիմ կազմած, նորակազմ Արի – Արենուշներու առաջնորդուհիի եւ մէկէ աւելի ֆրանսերէն ցուցատախ – տակներով, ուղղուեցաւ տեղւոյն յու – մանատունը՝ անծանօթ զինուորին յու – շարձանին վրայ ծաղկեպսակ մը դնե – լու համար:

ԿՅԱՆՔՈՎ

ԱՍՏԼԻԿ

Թիֆլիսի Ազգային Թատրոնի դերասանուհի Աստղիկ Ալեքսանդրի Մանուկյանի կյանքի ու գործունեության մասին ուսումնասիրություն

Գրեց Ա. Ղազանչյան

Գինը 1 ռուբլի

Ստացվում է «Զարա» գրատանը

Տպարան Ա. Ա. Ալիխանյանի և Ա. Ա. Ալիխանյանի
Տպագրվում է Թիֆլիսի Ազգային Թատրոնի գրաքննության կողմից 1914 թ. Մայիսի 3-ին
Տպագրվում է Թիֆլիսի Ազգային Թատրոնի գրաքննության կողմից 1914 թ. Մայիսի 3-ին

Ինչպես հայտնի է, Հայաստանի Հանրապետութիւնը ստեղծուել է Ռուսաստանի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի 1918 թ. Մայիսի 28-ի որոշմամբ, որով Ռուսաստանի Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան կազմից անջատուեցին Կարսի, Ալեքսանդրապոլի և Էջմիածնի նահանգները, ինչպէս նաև Զանգեզուրի գաւառը։

Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը կազմուեց Ազգային Խորհրդի կողմից, որ Հայաստանի ժողովրդի ներկայացուցիչն էր։ Ազգային Խորհուրդը ընտրուել էր Կովկասի հայ ժողովրդի կողմից 1917 թ. Նոյեմբերին, Ռուսաստանում տեղի ունեցած Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաղթանակից յետոյ։

Ազգային Խորհրդի կազմի մէջ մտնում էին հայ ժողովրդի տարբեր կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներ։ Ազգային Խորհրդի նախագահ էր ընտրուել Ալեքսանդր Խատիսեանը։

Ազգային Խորհուրդը, որ Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն մարմինն էր, ընտրեց Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը, որ կոչուեց Հանրապետութեան Խորհուրդ։ Հանրապետութեան Խորհուրդի նախագահ ընտրուեց Հենրիկ Ոհանջանեանը։

Հանրապետութեան Խորհուրդի կազմի մէջ մտան հետևեալ նախարարները.

Ներքին գործոց նախարար՝ Ռուբէն Տէր-Մինասեան։

Ֆինանսների նախարար՝ Ալեքսանդր Խատիսեան։

Զինուորական նախարար՝ Համազասպ Սեդրակեան։

Արտաքին գործոց նախարար՝ Համօ Օհանջանեան։

Ազգային տնտեսութեան նախարար՝ Ռուբէն Տէր-Մինասեան։

Ժողովրդական կրթութեան նախարար՝ Սիրական Տէր-Հովհաննիսեան։

Հանրապետութեան Խորհուրդի նստավայրը որոշուեց Թիֆլիսը։

Հանրապետութեան Խորհուրդի առաջին նիստը տեղի ունեցաւ Մայիսի 30-ին։ Այդ նիստում Հանրապետութեան Խորհուրդի նախագահ Հենրիկ Ոհանջանեանը կարդաց հետևեալ հռչակագիրը.

«Ռուսաստանի Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան կազմից անջատուած Կարսի, Ալեքսանդրապոլի և Էջմիածնի նահանգների հայ ժողովուրդը, Ազգային Խորհրդի միջոցով, որ նրա ներկայացուցիչն է, հռչակում է Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ստեղծուում է հայ ժողովրդի ազգային ձգտումների իրագործման համար։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ստեղծուում է ազատ ժողովրդի ազատ կամքով

ԲԱՅԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՋԱՊԱԼԵԱՆ (Սոփրանօ Լիրիք)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին :

Այս Շաբաթ ժամը 21ին SALLE RAMEAU Հէնտէլ, Մոցարթ, Փըրսէլ, Կլիւք եւ Մ. Ալէմշահ, Ալան Յովհաննէս, Ա. Սաքեան եւ Թումանեան :

Յայտագիր — Փերկոլէզի, Քագիկի, Կոմիտաս վարդ., Բ. Կանանչեան, Գ.

Գին՝ 10, 7, 5 ֆրանք

Տոմսերը կը պտնուին Լը Փրոկրէ եւ բոլոր Խաչուհիներուն մօտ :
Այս երգահանդէսը նուիրուած է Ապրիլեան եղեռնի նահատակ բոլոր զրադէտներու եւ արուեստագէտներու յիշատակին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Արա Գալճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ողբացեալ

Բժ. ՀԱՅԿ ԳԱԼՃԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ :

Ի դիտութիւն ողբացեալ բժիշկին բա – րեկամներուն :

ԵՂԵՌՆԻ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին :

Կը պատարագէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆ :

Ժամը 11ին Անձանօթ Զինուորի դերեզ – մանին վրայ ծաղկեպսակի դնեդում :

Հանդիսութիւն երեկոյեան ժամը 16·30– ին Ալֆորվիլի քաղաքապետական սրա – հին մէջ Սալ Վօլթէռ : Բարձր հովա – նաւորութեամբ կաթող. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ ներ – կայութեամբ բարձրաստիճան անձնաւո – րութեանց :

Կը խօսին Կ. ՄԵՀԵԱՆ եւ Տօքթ. ԽԱ – ՅԻԿԵԱՆ (Ֆրանսերէն) :

Խօսք կ'առնէ Ալֆորվիլի քաղաքապետը

ՖՐԱՆՍԵՍՔԻ

Պատշաճ դէպարուեստական բաժին :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԶԱԽՈՒՄԲԸ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 23·15ին Ֆրանս – Ֆիւլհիւռ կայանէն, պիտի ձայնասփռուին Սիփան – Կոմիտաս երգ– չախումբին սալերը :

Այս առթիւ կը թելադրուի ձայնաս – փիւռի և հեռատեսիլի հետեւորդներուն որ իրենց ապատորութիւնները զրեն Ֆրան – սական ձայնասփիւռի տնօրէնութեան :

ՀԱՅ ԴՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլի երեկոյ, Մեծ Եղեռնի 3իսնամ – եակին առթիւ, նուիրուած նահատակ զրողներուն, այս Շաբաթ ժամը 20·30– ին, իւ Սէ ժի ժէի սրահին մէջ, 14 Րիւ տը Թրեվիզ (Ա. յարկ) :

Կը նախագահէ՝ ՅՈՎՀԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ :
Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ՄԱՐԻ ԱՒՄԱՃԵԱՆ, Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակ– ցին՝ Տիկին Անտոնեան, Սաւատեան, Օր. Զէյբէկեան, Ճոճոեան, Պ. Սարգիս Քէչեան եւ Պշտիկեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ դիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — «Մայիս 28»ի տօնակա – տարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահի մէջ, բացառիկ յայ – տագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՎԱԼԱՆՍ — Մայիս 28 կը տօնուի Յու– նիս 5ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30– ին, Թէաթր Միճիսիփալ :

×

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի եւ Ս. Մուրատեան վար– ժարանի աշակերտութեան միացեալ երգ– չախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ Գ. ԵԱՆԳԻԿԵԱՆԻ, Մայիս 30ին :

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի ցերեկոյթ – պարահանդէսը Յունիս 13ին :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հայաստանի մօտ 250 բնանկարներու եւ պատմական վայրերու դունաւոր լուսար– ձակում (փրոժէքսիոն) :

Կազմակերպուած Համազգային Մշա – կութային Միութեան կողմէ, այս Շա – բաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան «Շ. Միսաքեան» սրահին մէջ :
17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Փատէ :

Լուսարձակումը սիրայօժար պիտի կա– տարէ նկարիչ ՌԻՇԱՐ ԺԵՐԱՆԵԱՆ, իւ– րաքանչիւր տեսարանին տալով բերանացի տեղեկութիւններ :

Պ. Ժերանեան Հայաստանի զանազան չրջաններու մէջ իր տուած նկարներու ցուցահանդէսին առիթով կրցած է յիշ– եալ բնանկարները իրենց իրական գոյնե– րով լուսանկարել :

Մուտքը ազատ է :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մի – նասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւա – քատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան » կո– միտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե – րունդի Շաւիղի խումբին կողմէ :

Այս կիրակի, Շաւիղի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, ժամը 15էն 19 :

Բացառիկ յայտագիր :

Ա. ՄԱՍ — Արտասանութիւն, երգ, նուագախումբ (Առնուվիլի ՆորՍերունդ) : եւ « Նայիրի » պարախումբը, դեկավա – րութեամբ Տիկին Թորոսեանի :

Բ. ՄԱՍ — Քերթուածներ, հեղինակ եւ արտասանող՝ Վ. Պիչաճճեան, Թատե– րական ներկայացում Շաւիղի Նոր Սե – րունդի կողմէ :

Պաղ ճաշ, ամէն տեսակ, խմիչք :

Ճաշէն եւք պարահանդէս ժամը 21–24 : Հաղորդ. միջոց — Մոնթպառնասի եւ Սէն – Լազարի կայարաններէն :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ըն – դունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան : Հետաձայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն : Մնոյքները պէտք է ներկայանան անձամբ Միութեան դրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, (9րդ թաղա – մաս, մեթրօ Քատէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ. յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ եւք ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ եւք ժամը 15էն 17 : Հետերնին պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթերը (Լիվրէ տը Ֆամիյ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, պլօֆասիոն, եւն.), վճարումները պէտք է կատարուին արձա– նագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամ– սավճար 400 ֆրանք, դրպանի պտոյտի ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային եր – թեւղարձ (վերապահութեամբ՝ անցեալ տարուան դիները), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք : Արձանագրութիւն – ները կը փակուին՝ Յուլիսի համար՝ Յու– նիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Յունիս 15– ին : Այս թուականներէ առաջ եթէ ցան – կերը լրանան կը յայտարարուի թերթով : Հակառակ փափաքին օրէնքով սահման – ուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանա– գրել : Դիմումները չատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ. Վ. Ա. ՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը 340, Պուլվար Շաւ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր — Տոհմիկ պարերը Հայ Արեւոյշներու կող– մէ, ղեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի : Մեներգ՝ Օր. Օր Ալիս Շամիրեան եւ Շաֆէ Փանոսեան (ձեռնադաչնակով կ'ընկերանայ Շ. Փանոսեան) Արտասանութիւն Օր. Օր. Վերգինէ Նազարեան, Միրէյ Տէր – Յովհաննիսեան, Պ. Պ. Վ. Ճառայեան, Վ. Նազարեան, Դաչնակ — Օր. Մ. Մարկոսեան :

Կէս գիչերէն եւք՝ Եւրոպական պարեր

Բոլոր կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի ժամը 10ին

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն

Մէզօն տիւ Փէօփլը

Կը նախագահէ եւ կը խօսի Պ. ՎԻԿՏՈՐ ՍԱՎԻՆ

(Կարտանի քաղաքապետ, եւ նահան դային խորհուրդի նախագահ)

Կը խօսին՝ Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Տ. ԹԻՓԻԼԵԱՆ, ՎԵՐ. Յ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական պատչառ բաժին — Լիւ Կարտաճէզի մասնակցութեամբ Ծաղկեպսակ պիտի դետեղուի Անձանօթ Զինուորին յուչարձանին վրայ : ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Բացումը կը կատարուի ժամը ճիշդ 10ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական պատուիրակ)

եւ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ԱՆՏՐԼ ՇԱՄՍՕՆԻ, (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)

Կը խօսին Ս. ՔԱՐԵԱՆ եւ ՎԱԹԻՆ ՐՈՒԱՐ, (Ֆրանսական Կարմիր Խաչի ներ – կայացուցիչը) : Սիրայօժար կը մասնակցին ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՐՓԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, (Երեւանի կոմիտաս երաժչտանոցի չըր – ջանաւարտներէն), ԱԼԻՍ ՍԸՄՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ՝ (Ջութ. Պուլկարահայ արուեստագէտ) ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Է. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, Ա – ՐԱՔՍԻ ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ԺԱՆ – ԺԱԳ ԱՍԼԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն) :

Սայաթ – Նովա գուսանական հատոյքը :

Կովկասական պարախումբը, կը դեկավարէ ՊԷՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ եւ ՈՒՐԲԱՅՆԱ– ԿԱՆ հռչակաւոր պարախումբը :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք : Ապահովել Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնա– տեղիէն, 15 բիս Ժան Կուժօն, Փարիզ, ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզ– եան չրջանի մասնաճիւղերէն : Զէֆֆօսքալ 1717 – 56 Փարիզ

ՇԱՒԻՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի Տօն Երեւման Ս. Խաչի, պատարագ կը մատուցուի, սովորական ժամուն :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս կիրակի կը խօսի՝

Պ.Ա.Տ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

Վեր. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Peintre-Décorateur

(Artisan)

ՊԱՍԻՄ ԿԱՐՊԻՍ

53, Rue Notre-Dame de Nazareth

PARIS (3ème)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ — 254 · 95 – 98

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՐՏ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

Մեկնում՝ Օգոստոս 2ին

Վերադարձ՝ 29ին

Արձանագրութեան համար դիմել՝ հետեւեալ հասցէներուն՝

Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՆԿԵԱՆ
40, Rue Dunkerque, PARIS (9e)

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
chez M. Reval — (Métro Crimée)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ. ՔԷՍԷՃԵԱՆ
69, Avenue Henri-Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15-56 Gonesse

ԿԱՐԵՒՈՐ՝

Ֆրանսահպատակները բաւ է ունե– նան իրենց նորոգուած անցագիրը իսկ դաղթականները (Նանսէնեան), նորոգուած անցագիրը սպանական վիզայով :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն տեղեկանալ եւ պա– ճանապրուիլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
14
ՄԱՅԻՍ
VENDREDI
14 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10306 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.306

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԹԵՔՈՒՄ

Քաղաքական առնդուա գործունէութեան լծուած է Անգարայի կառավարութիւնը, իր վրայ հրաւիրելով միջազգային դիւանագիտութեան ուշադրութիւնը :

Երեւոյթներէն դատելով կարծողները կան, որ հիմնական փոփոխութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Թուրքերու ցարդ հետեւած քաղաքականութեան մէջ :

Կիպրոսի հարցը հոս ալ կը խաղայ կարեւոր դեր մը :

Քանի տարիէ ի վեր, մանաւանդ նախագահ « Թրումընի վարդապետութեան » (1947) ասդին, Անգարայի կառավարութիւնը լծուած էր Միացեալ Նահանգներու հանդիսերու կառքին, նպատակ ունենալով ապահովել նրմիական ու քաղաքական յաջողութիւններ :

Պէտք է խոստովանիլ, որ յաջողեցաւ իր այս կրկնակ նպատակներուն մէջ :

Մէկ կողմէ աւելի քան երեք միլիառ տոլար կորզեց Ուաշինկթընի կառավարութենէն՝ Թրքական բանակի արդիականացման պատրուակով : Միւս կողմէ Քորէա զօրագունդ մը ղրկելով սիրաշահեցաւ Ամերիկացիները, որոնք դինքը առին Ատլանտեան Ուխտին մէջ : Ցետոյ նաեւ հեղհեղուկ աթոռ գրաւեց Եւրոպայի Խորհուրդին, Պաղտատի (Սէնթօ) եւ Պալքանեան Ուխտերուն մէջ :

Քաղաքական աշխարհի մէջ իր դիրքն ամրապնդելէ վերջ, այժմ կը ձգտի ածքի տալ իր բարերար Ամերիկացիին, — որ վերջերս դադրեցուցած կը թուի իր նպաստը, — անկախ — կամ չէզոք — քաղաքականութիւն հետապնդելու համար :

Իրականին մէջ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կիպրոսի խնդրին մէջ Թրքական տեսակէտը պաշտպանած չըլլալով, Անգարա քէն ըրաւ Ուաշինկթընի — մանաւանդ նիւթական նպաստը կըտրելէ վերջ : Միաժամանակ տեսաւ, որ աշխարհի միւս մեծը՝ Խորհրդային Միութիւնը Մակարիոս Արք·ի կողմն է բռնած :

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի երկու հակառակ պաշտպանութիւններէն դրկուած՝ Թուրքիա դարձեալ կը խաղայ երկու լարի վրայ : Մինչ մէկ կողմէ կը մօտենայ Մոսկուայի՝ դրամ եւ քաղաքական պաշտպանութիւն յուսալով անկէ, միւս կողմէ իր արտաքին գործակալին բերնով կը յայտարարէ թէ « չի փափաքիր հին

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԱՐՑԵՐԸ՝ ԿԻՊՐՈՍ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ատլանտեան Խորհուրդի ժողովը վերջ գտաւ առջի օր : Այս առթիւ հրատարակուած դեկոյցը կը հերքէ թէ նախարարները զլխաւորաբար խօսած են Մալագիայի, Վիէթնամի, Դոմինիկեան Հանրապետութեան եւ կարմ մը ափրիկեան հարցերու շուրջ : Խորհուրդը համաձայն դոնուած է նաեւ երրեակ յայտարարու թեան Գերմանիոյ շուրջ : Այս միացեալ յայտարարութեան մէջ, Անգլիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա կը յայտնեն թէ վեր ջերս դաշնակցային Գերմանիոյ Հանրապետութեան հետ միասնաբար նոր քննութիւն կատարած են զերմանական հարցին շուրջ եւ նկատի առած այն հեռանկարները որոնք գոյութիւն ունին, վերսկսելու համար խօսակցութիւնները Խորհ· Միութեան հետ : Երեք կառավարութիւնները այս նախաձեռնութիւնը ստանձնած են համաձայն այն պարտաւորութեանց եւ պատասխանատուութեանց գոր ս ունին Գերմանիոյ հանդէպ Բ· աշխարհամարտի վերջաւորութենէն ի վեր եւ գոր կը բաժնեն Խորհ· Միութեան հետ : Երեք կառավարութիւնները նկատի կ'առնեն որ, ցորչափ իսկական լուծում մը չըլլայ զերմանական հարցին, այսինքն լուծում մը որ ինքնորոշման իրաւունքը ճանչնայ Գերմանիոյ երկու մասերուն մէջ, Եւրոպայի կացութիւնը անորոշ կը մնայ իր ամբողջութեան մէջ եւ ատոր իրրեւ հետեւանք խաղաղութիւնն ալ հաստատուած չըլլար : Այս լուծումը անհրաժեշտ է ոչ միայն զերման ժողովուրդին չհաւնելու համար, որ իր վերամիացումը կ'ուզէ, այլեւ Եւրոպացի բոլոր ժողովուրդներուն ի չահ եւ միւս չհակից երկիրներուն : Երեք կառավարութիւնները համոզուած են որ դաշնակցային Հանրապետութիւնը, որ հանդիսաւորապէս հրաժարած է ուժի գործածութենէն, իրենց հետ համաձայն է այս կէտին շուրջ : Կը կրկնեն իրենց համոզումը, որ ի չահ Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան, անհրաժեշտ ա ռոչումները չեն կրնար յաւիտենապէս յետաձգուիլ :

Կիպրոսի առընչութեամբ, Ատլանտեան նախարարները իրենց դոհունակութիւնը կը յայտնեն այն չփումներուն առթիւ ա ռոնք տեղի ունեցած են Յունաստանի, Թուրքիոյ եւ Կիպրոսի արտաքին նախարարներուն միջեւ, յոյս ունին թէ այդ չփումները կը դիւրացնեն լուծումը :

բարեկամութիւնները պահել նորերուն » : Այսինքն Մոսկուային մօտենալով չուզեր լքել Ուաշինկթընը :

Այս բոլորին տակ դարձեալ Կիպրոսի հարցն է թաքնուած : Արժանապատուութիւնը վիրաւորուած, աւելի ճիշդ Թուրք հանրային կարծիքին առջեւ վարկաբեկուած՝ Անգարայի կառավարութիւնը կ'ուզէ իրեն ի նպաստ արդիւնքի մը յանգիլ՝ ի հարկին սառանային հետ դաշնակցելով :

Սակայն դժուար թէ յաջողի :

Հասան Ըչըք պատասխանելով Մոնթի Թղթակցին այն հարցումին թէ խաղաղ լուծում մը չգտնուելու պարագային Թուրքիա զէնքի պիտի դիմէ՞ կղզիին դէմ, կը չեշտէ որ համաձայն 1960ի դաշնագրին, « Թուրքիա իրաւունք եւ պարտաւորութիւն ունի յարգել տալու կղզիին Սահմանադրութիւնը եւ Թուրք համայնքին ապահովութիւնը » :

Սպառնալիքը թափանցիկ է :

Սակայն այդ օրը պիտի չհասնինն :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Օր ը Օրի ն

Կ'ՈՒԶԵՆ ԹՐՔԱՅՆԵԼ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Եւ ահա նոր վէճ, նոր ցաւ :

Երէկ « Ցառաջ » կը գրէր, իր թղթակցին եւ անգլիական թերթերու տուած տեղեկութեանց համաձայն, թէ Նուպար Կիւլպէնկօղլու կ'արտաքսէ Պսակ Արք· Թումայեանի առջեւ :

Ինչո՞ւ :

Վասնզի Լոնտոնի Հայոց առաջնորդը, համաձայն էջմիածնայ կաթողիկոսին հրահանգներուն եւ համայն հայ ժողովուրդին ամէնէն նուիրական զգացումներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեր է Լոնտոնի հայ եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան մեր նահատակներուն, այն օրը՝ երբ, ինչպէս մեր ողբացեալ խմբագրապետը կ'ըսէր, ազգին կէսը յուղարկաւոր կը դառնայ միւս կէսին :

Վասնզի Լոնտոնի Հայոց առաջնորդը, համաձայն էջմիածնայ կաթողիկոսութեան հրահանգներուն եւ համայն հայ ժողովուրդին ամէնէն նուիրական զգացումներուն, ոգեկոչեր է մեր մեռելները, որովհետ զոհ գացին թրքական վայրագութեան՝ հայ ծնած ըլլալու մեղքով միայն :

Վերջերս թրքական անձնագիր ստացած այս հէրիֆը, հաճելի դառնալու համար իր փաշաներուն ու պէյերուն, ուզեր է պատժել հայ արբեպիսկոպոս մը, որ չէ հնազանդեր իր հրամաններուն :

Ո՞վ է այս մարդը :

Այն որ հայրն անգամ անիծեր է եւ ատանկ զաւակ մը ունենալուն համար ցաւ զգացեր,

Այն որ հօրը դէմ դատ էր բացեր՝ ատելի բաժին ուզելով հօրենական հարստութենէն,

Այն որ վերջերս ծաղր ու ծանակ դարձաւ երեւանի թերթերուն մէջ՝ բայց չամչցաւ երբեք,

Այն որ իր մօրուքը եւ ապուշի խնդրուածքը ցոյց տալու կ'երթայ երբեմն իսթանպուլ,

Ահա ելեր կ'անարգէ հայ եկեղեցին, հայ նահատակները, համայն Հայութեան զգացումները :

Ու կը խորհի թէ ամենակարո՞ղ է :

Նախ եկեղեցւոյ խնդիրը : Թըրքսըթ – մըրքսըթ կոչուած ու վերջերս շատ շահագործուած հիմնարկութիւն մը գիտե՞ թէ խոցելի է *քիւլթիւէլ* հարցերու իրաւագիտութեան տեսակէտով : Կրնայ շէնքը սեփականութիւն ըլլալ, բայց ոչ *քիւլթը* :

Եթէ կը խորհի ցոյց տալ թէ ի՛նչ է շէնքին տէրը, Հայոց կաթողիկոսին կ'իյնայ իրաւունքը ճանչնալու կամ չճանչնալու զայն իբրեւ եկեղեցի :

Առ այժմ այսքան :

Եթէ կիւլպէնկօղլու բան չի հասկնար այս բացատրութենէն, կը մնայ *Թըրքսըթի* իր ընկերներուն, որ թուրբերէն թարգմանեն եւ բացատրեն իրեն : Միայն թէ մենք կը փափաքինք գիտնալ թըրքսըթ-ի իր տասը ընկերներուն անունները :

Անարդարութիւն պիտի ըլլար միայն կիւլպէնկօղլուն գամել անարգութեան սիւնին : Ընկերնե՛րն ալ ճանչնանք : Շուտով կը ճանչնանք ու կը ճանչցնենք :

Գալով հիմնականին·—

Կը սպասենք որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յայտնէ իր մտածումը : Ի՞նչ ձեւով ալ կարգադրէ այս հարցը, կը պահանջենք յանուն Հայութեան, յանուն նահատակներուն, յանուն մեր վիրաւորուած զգացումներուն՝ հրահանգել առ որ անկ է :

— Ջթաղել այս մարդուն դիակը :

Հայոց եկեղեցին, հայ եկեղեցականը պէտք է մերժէ թաղել այս մարդուն լշէը : Ինչպէս ժամանակին՝ Հայոց եկեղեցին մերժեց թաղել ուրիշ հարուստի մը մարմինը : Մոլլաներուն թողուլ այդ գործը :

Բայց կը թուի թէ գէշ պիտի չըլլայ ուխտագնացութիւն մը կատարել դէպի Լոնտոն, Ապրիլեան նահատակներուն նուիրուած, որովհետ կենդանի են միշտ :

ԱՐԱԶ

« ԿԸ ՄՆԱՄ »

ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԼՈՆՏՈՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Ն· Կիւլպէնկօղլուէն առաջ, Տէյլի էքսփրէս կը հրատարակէ Պսակ Արք·ի յայտարարութիւնները Լոնտոնի եկեղեցւոյ թրքսքին եւ իր միջեւ ծագած խնդրին առթիւ :

« Եկեղեցին կը զեկավարուի ոչ թէ աշխարհականներու այլ՝ կղերին կողմէ եւ բարձր հրահանգներով է որ հոս կը մնամ : Միտք ունիմ հարցը ներկայացնել իմ չատ սիրելի բարեկամիս՝ Քանթերպըրիի Արքեպիսկոպոսին :

Կը հաստատուի որ Կիւլպէնկօղլու քաղաքական գործունէութեամբ կ'ամբաստանէ Պսակ Արք·ը : Այս առթիւ հեռաձայնեցինք Լոնտոնի առաջնորդին որ մեզի յայտնեց թէ հարցը կապ ունի միայն ու միայն Ապրիլեան Ցիսնամեակին հետ : Կիւլպէնկօղլու նամակ մըն ալ գրած է Պսակ Արք·ին հրահանգելով որ ջարդ, թուրք եւ աշխարհագրական վայր չճշդէ – ւին այդ առթիւ : Պսակ Արք· յայտնեց թէ ցարդ պատասխան չունի վազդէն կաթողիկոսէն եւ Լոնտոնի ամբողջ դադաթը իրեն հետ է :

Կիւլպէնկօղլու ալ պատասխանելով իրեն եղած հարցումներու, մամուլի գործակալութեան մը կողմէ, ըսած է թէ ինք ալ տեղեկացուցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ համաձայնած է « ոչ » պատասխանել երբ իրեն հարցում արուած է թէ « Ապրիլեան ցիսնամեակի հետ կապ ունի՞ ձեր տուած որոշումը » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԸ առաջին առթիւ խոսեց իր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ դաշնակցային Հանրապետութեան հետ, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծեց Իսրայէլի հետ : Երկարատեւ վերջին չանք մը թափած է Նասրի մօտ, որպէսզի Եգիպտոս ետ կանչայ նման որոշում մը տալէ, բայց Նասր մերժած է : Կը սպասուի արար միւս երկիրներու հակազդեցութենէն :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ծանօթ դրագէտ Ռոժէ Վայան, Կոնքուրեան մրցանակ, մեռաւ 57 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան :

ԼՈՒՒՆԻԲ Ե· խորհրդային հրթիռը հասաւ իր նպատակին եւ ճմռուեցաւ ամպերու ծովուն մէջ եւ այլեւս ոչ մէկ տեղեկութիւն կը հաղորդէ :

ԾԵՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ընդունեցաւ ամուսնական պայմաններու նոր բարեփոխումը որ բոլորովին կը ջնջէ ինչքերու ամբողջական հաւաքականութիւնը եւ աւելի ազատութիւն եւ իրաւունք կուտայ ամուսնացած կնոջ : Ծերակուտականները փոքր փոփոխութիւններ կատարեցին օրինագիծին վրայ :

× Փարիզի Օոռոը արձագանգ կը հանդիսանայ այս դէպքին, տալով այն լուրերը զորս Տէյլի էքսփրէս հրատարակած էր Զորեքշաբթի օր եւ աւելցնելով իրրեւ եզրակացութիւն·— « Ահա թէ ինչպէս միլիառատէր մը աւելի իրաւունք կուտայ ինքզինքին քան պապ մը » :

«ԵՍ ՏԷՐ-ԶՕՐԻ ԴԺՈՒԽՔԷՆ ՓԱԽԱԾ ԵՄ» (*)

Շատ ու չատ քիչեր ապատած են Տէր – Զօրի Թրքական սպանդանոցէն :

Հազար հազարներ անցան Տէր – Զօրի մահաշուք կամուրջը եւ, Եփրատի ձախ ափերուն վրայ, անապատին մէջ թափե – ցին իրենց արցունքի վերջին կաթիլը : Այնտեղ կոտորուեցան եւ անապատը դարձաւ ոսկրատան :

Շատ ու չատ քիչեր ապատած են այդ ոսկրատանէն, կարելի է ըսել՝ հրաչ – քով :

Ահա մէկը :

Ստեփան Մխքճեան,— բնիկ Ատափա – զարցի, դեռ երիտասարդ՝ չըջուն վաճա – ռորդ : Սպանդանոցէն ապատած՝ անիծե – լով երկիրը, ուր այժմ Թուրքն է նըս – տած, կը մեկնի Արեւմուտք, կը փախչի Արեւմուտք, որքան Թուրքէն հեռու՝ այնքան լաւ, ու կը հաստատուի Լոս Անճելըս :

Այլեւս ապահովութեան մէջ, սարսա – փին ցնցումները վարատած, հոգին խա – ղաղած, գրի կ'առնէ յուշերը : Հրատա – րակութեան համար՝ « Ցառաջ »ի յանձ – նած է իր Ցուշերուն միայն երկրորդ մա – սը,— Տէր – Զօրի դժոխերգութիւնը :

Ահա այդ Ցուշերը, գրուած՝ պարզ , չատ պարզ չարադրութեամբ : Նախ պի – տի զարմացնէ ընթերցողը իր սկզբնական մասով, հասարակ օրագրութիւն, նիւթը՝ անօթութիւն, — ո՞ր աքսորականը ծա – նօթ չէ այդ զգայութեան : Տառապանքի միօրինակ նկարագրութենէ մը ետք՝ յան – կարծ կը սկսի Էրեշեւտօն ,— կողոպուտ, Ջարդ, փախուստ դէպի խորերն անապա – տին, թափառում դիւերուան մէջ՝ աստ – ղերուն լոյսով, ծարա՛ւ, ծարա՛ւ, ու մերկ, բոլորովին մերկ, այնքան որ երբ կրկին կը ձերբակալուի՝ կ'ամօթահարի եւ բնազդաբար կը գործածէ ձեռքերը, ծած – կելու համար ինչ որ Ադամ ծածկեց Բը – զենիի տերեւով՝ ըստ աւանդութեան : Եւ ի տես այս ծայրագոյն թշուառութեան՝ կուլայ նոյնիսկ ... Թուրք մը, — բացա – ռութի՛ւն :

Իր ողբերգութեան այս մասին ամբողջ տեղազրութիւնը կը կազմէ Եփրատի ալ ու ձախ եզերքը՝ Բաքքայէն մինչեւ Տէր – Զօր, բայց մասնաւորաբար անապատին այն մասը, զոր կը գրկէ Խապուր գետը մինանալով Եփրատի :

Թշուա՛ռ , թշուա՛ռ ու դժբախտ ժողո – վուրդ :

Ս. Մխքճեանի նկարագրութեան հե – տեւելով , կ'երեւակայեմ հայ ժողովուր – դը, որ կը քալէ աւազին վրայ, որ հրեղէն փոշի է, կը քալէ արեւահար, կը քալէ ծարաւահիւծ, ոտքերը խոցոտած, բայց միշտ մերժելով ուրանալ իր լեզուն, իր պատմութիւնը, իր խաչը, նոյնիսկ իր Քրիստոսը.—

« Ո՞վ մեկնեցէ դմեզ ի սիրոյն Քրիս – տոսի : Նեղութի՞ւն, թէ անձկութի՞ւն, թէ հալածա՞նք, թէ սո՞ւի, թէ մերկու – թի՞ւն, թէ վի՞շտք, թէ սո՞ւր» (Հռոմ. Ը. 35) :

Տարօրինակ՝ Պօղոս, դուն ճանչցա՞ր եր – բեք այս ժողովուրդը, որ նոյն բառերը ըսաւ՝ արհամարհելով հալածանք, անօ – թութիւն, մերկութիւն ու սուր : Նոյն կորովը եւ հաստատամտութիւնը ցոյց տը – ուաւ, դերազոյն մարտիրոսութեամբ զոհեց ամէն բան, նոյնիսկ իր կեանքը՝ աւանդ Քողով Մնացորդացին իր կա՛մքը, Հա – յուն Ցաւիտենականութիւնը :

Մեռնողներուն այդ կոտակը ապրողնե – րո՛ւն յանձնելու համար է որ, հրաչքով ապատած, Ս. Մխքճեան գրի առած է իր Ցուշերը : Ո՛չ գրագէտ է ան, ոչ ալ ունի որեւէ յաւակնութիւն, զոր երբեմն կը մատնեն յուշերու հեղինակները : Ակա – նատես է եւ իրրեւ Թրքական սպանդա – գործութեան վկայ , իրական վկայ , ո՛չ թէ ականջով վկայ, այլ աչքերով վկայ , կը պատմէ տեսածները եւ ոչ թէ լսած – ները : Կը պատմէ պարզունակ լեզուով մը, առանց զարդարանքի եւ յարդարանքի : Աւելի ճիշդ՝ մարտիրոսի լեզուով , այ – սինքն առանց ընդվզումի, թեւ երկաբե – լով մահուան, կանչելով մահուան : Կը պակսի նոյնիսկ աչխարհագրական , տե – ղագրական նկարագրութիւնը : Չի տար չրջապատին կամ բնութեան պատկերը : Կը պատմէ միայն թէ ի՛նչպէս կը հալէր Հայութիւնը, կը ցամքէր Հայուն արցունքը, կը սպառէր Հայուն արիւնը կաթկը – թելով ամէն օր :

Պատմութեան դիրքերուն մասերիմը պի – տի չմոռնար, սակայն, յիշեցնել թէ Եփ – րատի այդ ափերուն վրայ, դարե՛ր ա – ռաջ, արիւն է թափեր Հայը, կռուեր է Հայոց Թագաւորը, «առիւծասիրտ ար – քայն Տրդատէս» :

297 Թուականին էր :

Կատաղի ճակատամարտ մը տեղի կ'ու – նենար Նիկեփորիոյ մօտ, որ այժմ կը կոչուի Բաքքա :

Տիզրոն այստեղ գրկած էր «փղակոյտ» բազմութիւն մը, իր փառապանծ այրու – ձին, քաջալարժ ազեղաձիղները, նոյնիսկ իր արքայից արքան՝ «հանդերձ ութկնանց ութկնաւն եւ բնիւն մաչկապատճենօքն » :

Հռոմ այստեղ գրկած էր իր ահարկու լեգէոնները, տաղանդաւոր ռազմագէտ – ները, նոյնիսկ իր կայսրը, Դիոկղետիա – նոս :

Հռոմէական բանակին մէջ էր նաեւ քաջն Տրդատ ,որ Հայոց արքայական զահ պիտի բարձրանար եռքէն :

Յարձակման հրամանը կը տրուի արե – ւածագին :

Տրդատ կ'աշտանակէ ձին, կը սուրայ դէպի Եփրատ, որ վայրկենապէս կը ծած – կուի բիւրաւոր գինաթարձ լաստերով , կամուրջ ձեւացնող նաւակներով, ասպա – զէն եւ հետեւակազէն լուղորդներով : Լայն եւ երկար դեռ կը թուէր հսկայ խրա – մատ մը, որ լեցուած է մարդկային ան – թիւ բազմութեամբ՝ Բաքքայի առջեւ :

Եփրատէն անցքը տեղի ունեցաւ հերո – սական խոյանքով եւ այնպիսի արիւնհե – ղութեամբ մը, որմէ զարհուրեցաւ դեռն անգամ՝ աչքերը արիւնայեղ : Սուսերա – մարտը աւելի ահաւոր տեսարան մը կը պարզէր դեռէն անդին, ձախ ափերուն վրայ, ուր իրար խառնուած էին Հռոմա – կեցիները, Պարսիկները, Հելլէնները, Պարթեւները, Ասորիները, Հայերը : Սու – րերու չկտիւնը, հոգեվարքներու հոգն – դիւնը, ձիերու վրնջիւնը, ուղտերու կա – ռաչիւնը, զօրքերուն գոչիւնը , — կարելի չէր դանագանել : Մերթ ընդ մերթ կը հնչէին ռազմական չեփորները, իրրեւ մարտակոչ կամ զօրահրաւէր :

Ուժեղ էր, սակայն, Պարսից հեծելա – զօրքը ու թիւով գերազանց : Սասանեան բանակը կը թուէր անսասան պարիսպ մը : Ընդհակառակն յոդնութեան նչաններ ցոյց կուտար Հռոմէական բանակը , որ մէկ թիզ հող չկրցաւ չահիլ առաջին յա – ջողութենէն ետք, ոչ ալ մէկ ոտք եւս նա – տել դէպի յառաջ ,— վերջնատեցո՛ւ , կ'ըսէ մեր աննման լեզուն : Վերջին քայլն էր նետած յառաջ, այժմ կը մնար զամ – ուած եւ արիւն կը փսխէր չարունակ , բայց այլեւս կրունկները դարձնելու պատրաստ :

Հռոմկ ուրեմն հնչեց նահանջի փողը ,— Հռոմմ ընկրկեցաւ , դարձաւ ետ :

Ծանրապէս վիրաւորուած էր Տրդատ : Զէնքերն ու ձիուն սարքը կապկպ իր կըր – նակը, սիրական ձին ալ առաւ իր կոպքին ու լողալով անցաւ Եփրատը :

Բաքքա, որ ինչպէս Նիկեփորիա՝ նոյն – պէս Կալլինիկիա եւս կոչուած է, կը հա – մարուէր կամրջագլուխ ընդ մէջ Արեւ – մուտքի եւ Արեւելքի : Այստեղ էր միշտ , որ տեղի կ'ունենային պատմութեան մե – ծագոյն բախումները : Այստեղ էր, գարձեալ, որ 53 Թուականին պարտուեցաւ կրասոս կայսրը, կորսնցնելով Բաքքայի առջեւ 30·000 զինուոր, — ինքն եւս «սա – տակեցաւ պատերազմին մէջ՝ Եփրատը անցնելէ ետք », կը գրէ Մորենացի, (ի – րողութիւնն այն է որ գերի բռնուեցաւ եւ յաղթական պարսիկ զօրավարը զայն սպաննեց Խառան քաղաքին մօտ , իր վը – րանին առջեւ) :

Հայոց պատմութիւնը անգամ մը եւս կը յիշէ Բաքքան :

737ին, այստեղէն է որ կ'անցնի Եփրա – տը հայ գժբախտ իշխանը, Վահան Գոդ – թնացի, որու նուիրուած տխուր չարա – կան մը ունի հայ եկեղեցին :

Այդ չրջանին կամուրջ ունէ՞ր Բաքքա թէ լաստերով կ'անցնէին : Մեծն Աղէք – սանդրի հիմնած այս քաղաքին առջեւ չատ արագ կ'անցնի գետը, որ չատ կա – մուրջներ է քանդած ապահովաբար : 1954ին, երբ անցայ Բաքքայէն, դեռ նոր էր չինուած կամուրջը : Այնպէս որ երբ հայ աքսորականները կարաւաններով կ'իջնէին Եփրատի աջ եզերքն ի վար , Թուրքերը պանոնք կը քչէին մինչեւ Տէր – Զօր, որ ունէր նեղլիկ կամուրջ մը , այդ կամուրջէն դէպի Եփրատի ձախ ափերը , դէպի անապատ նետելու համար զանոնք, զանգուածօրէն ջարդելու նպատակով :

Պատմութիւն չունի Տէր – Զօր, — ա – բաքական մատենագրութեան մէջ կը յի – չատակուի Տէր – Զօր անուամբ բնակա – վայր մը, որ սակայն ցոյց կը տրուի Ահ – վազի մօտ : Կը յիչատակուի Զուր քաղաք մը եւս, բարձունքի մը վրայ, Զուր կոչ – ուած իր համբաւաւոր կուռքին անունով, — ոսկեձոյլ կուռք մը՝ աչքերը յակինթէ :

Եփրատի Տէր – Զօրը անմահացաւ, սա – կայն, երբ գարձաւ Հայոց Ջարդանոցին դուռը :

Էր երբեմն, Եփրատի այս ափունքը , Բաքքայէն մինչեւ Տէր – Զօր, կը համար – ուէին Հայոց աչխարհին դռները, ուրկէ դէպի Արեւելք կը ներխուժէին Հռոմէա – կան լեգէոնները ու կ'ասպատակէին դէպի հայկական բարձրաւանդակ :

1915ին էր, սակայն, որ Եփրատի այս ձախ ափունքը պիտի գառնար գոհարան , ուր պիտի հանդիր հայ ժողովուրդը, եր – կու ճիւղերով, հիւսիսէն հարաւ, կոտոր – ուելով կոտորակուելով, ու Սաղմոսի ըն – թերցումն ընծայելով Մեծ Ցոյսին (Գլ· ԽԳ· 23) :

«Վասն քո մեռանիմք զօրհանապազ , համարեցաք որպէս զոչխար ի զենումն :

Զարթիր, ընդէ՞ր ննջես , Տէր, արի՛ եւ մի մերժեր զմեզ ի սպառ :

Զմէ՞ դարձուցանես զերեսս քո ի մէնջ, մոռանաս զաղքատութիւն եւ զնեղութիւնս մեր :

Խոնարհ եղեն մինչեւ ի հող անձինք մեր, եւ յերկիր կցեցան մէնք մեր :

Արի՛, Տէ՛ր, օգնեա մեզ եւ փրկեա զմեզ վասն անուան քո» :

Այսպէս կը նկարագրէին անոնք իրենց վիճակը ըստ Սաղմոսին .— « Մեր փորք հողին կպաւ : Մեր լեզուները փական քիմքին : Մեր վրայ միս չմնաց, այնքան որ կը համբուին մեր ոսկորները : Մոմի պէս հալեցանք : Գետին թափեցանք մարդ պէս : Որդ դարձանք : Աղատէ մեզ, Տէր, ազատէ մեզ սուրէն եւ չուներուն ձեռ – քէն » :

Ահա խօսքն անոնց, որ նահատակուե – ցան : Կտակն անոնց, որ խողխողուեցան, խո – շտանգուեցան , փողոտուեցան, չո – րոտուեցան : Սուրով , մուրճով , հրա – ցանով , խեղդամահ :

Եւ այժմ քուկդ է կարդը խօսելու, Նո՛ր Սերունդ , վազուա՛ն Սերունդ , Քուկդ է կարդը բանալու Սաղմոսին մէկ ուրիչ էջը —

« Արասցես զնոսա հալածեալս », թէ – պէս մենք եղանք :

« Դիցես զնոսա որպէս հնոց հրոյ », ինչպէս ըրին մեզի :

« Հուր կերիցէ զնոսա » :

« Պատուղ նոցա յերկրէ կորիցէ » :

Եւ զաւակ նոցա յորդւոց ի մարդկանէ :

Այս կտակը կը բերէ մեզի Ս. Մխք – ճեան իր այս յուշերով : Աւորը որ գրի առած է ան՝ Տէր – Զօրի ողջոյնը : Նոր Սե – րունդ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) « Ցառաջ » պիտի հրատարակէ, իրրեւ գերբօն, յուշագրութիւն մը, որ այս խորագիրն ունի : Գրած է Ստեփան Միսճեան, իրրեւ կենդանի վկայ Տէր – Զօրէն դէպի արեւելք՝ անապատին մէջ կատարուած ահաւոր ջարդերուն :

ԵՐԻՏ. ԹԻՒՐՔԵՐԻ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1915-1916 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

—o—

Դ.

Հեչա չէ որոչել Ջարդերի ու աքսորի հե – տեւանքով նահատակուած Հայերի ըս – տոյգ թիւը : Ըստ եւրոպական լեղունե – րով լոյս տեսած պաչտօնական հրատա – րակութիւնների եւ բազմաթիւ աչխատու – թիւններուն մէջ բերուած տուեալներէ՝ օս – մանեան կայսրութեան 2·5 միլիոն Հա – յութեան մէկ միլիոնիչ աւելին նահա – տակուեց մեծ եղեռնի ժամանակ :

Ժամանակի բոլչեւիկեան «Պրաւտա» թերթը անարգանքի սիւնին գամելով Թուրք Ջարդարարներին, ընդգծել է · «Մէկ միլիոն Հայեր իրենց կանանց ու ե – րեխաների հետ սրի են քաչուել միայն նրա համար, որ նրանք Հայ են » :

Ջոհերի ընդհանուր Թուի մասին ամ – բողջական պատկերացում են տալիս այն տուեալները, որոնք բերուած են Գերմա – նիայի քայզեր Վիլհելմ Բ·ի կառավարու – թեան ուղղուած հայկական ազգային խորհրդի դիմումի մէջ· այստեղ նչուում է, որ Թուրքիայի սահմաններից ու հիւ – սիսային Իրանից Թուրքական իչխանու – թիւնների կողմից աքսորուել ու ոչնչաց – ուել են 1·397·350 Հայեր :

Այսպիսով, 1915 – 16ի ընթացքում և – րիտթուրքական կառավարութեան կող – մից ձեռնարկուած Հայասպինջ գործողու – թիւնների հետեւանքով մէկ եւ կէս մի – լիոն Հայեր արտաքսուեցին իրենց հայ – րենիքից : Նրանցից մէկ միլիոնից աւելին սպանուել կամ զոհուել է սովից ու հա – մաճարակից Միջագետքի ճանապարհին եւ բուն աքսորավայրում : Այն Հայերը , որոնց յաջողուել էր կենդանի մնալ, բը – նակութիւն հաստատեցին Սիրիայում , Միջագետքում, Եգիպտոսում, մասամբ էլ գաղթեցին եւրոպական երկիրները , Մ. Նահանգներ եւ Հարաւային Ամերիկա : Արիւնոտ , գազանային եղանակով երիտ – թուրքերը « լուծեցին» հայկական հար – ցը : Մեծ եղեռնից յետոյ արիւնարբու Թալէաթ փաչան պաչտօնապէս յայտա – րարեց , թէ «չկայ այլեւս հայկական հարց, քանի որ չկայ նաեւ Հայ» : Մաք – րելով Արեւմտ. Հայաստանն ու կիլիկիան հայ ազգաբնակչութիւնից , երիտթուր – քական կառավարող չրջանները « վերա – ցրին այն խոչընդոտը» , որը, նրանց կարծիքով , խանգարում էր իրենց համա – թուրքական նուաճողական ծրագրերի ի – րականացմանը :

Երիտթուրքերին յաջողուեց կատարել իրենց սեւ գործը գրեթէ չափով ընդհ – այն գիրքի որ գրաւել էին եւրոպական տէրութիւնները : Քայզերական Գերմա – նիան՝ Թուրքիայի դաչնակիցը պատ – րաստում , չահագրգռուած էր, որպէսզի Արեւմտ .Հայաստանի բուն ազգաբնակ – չութիւնը՝ Հայերը, քչուին իրենց հայ – րենիքից , քանի որ գերմանական գա – ղութարարների կարծիքով , դա կը նը – պաստէր Մերձաւոր Արեւելքում իրենց նպատակների իրականացմանը :

Գերման գաղութարարները երկիւղ էին կրում, որ պատերազմի ժամանակ հայ – կական ազատագրական չարժումը կարող է օգտագործուել Անատոլի կողմից Թուրքիայի դէմ, մի հանգամանք, որը կարող էր յանգեցնել Գերմանիայի զա – նակցի ռազմական չանքերի թուլացմա – նը : Բացի դրանից Հայերին Միջագետ, Պաղեստան երկաթուղու կառուցման չր – չանն աքսորելը եւս համապատասխանում էր Գերմանիայի չահերին, քանի որ եր – կաթուղու չինարարութիւնը ապարելու համար նա ձեռք կը բերէր նման բանուո – րական ուժ :

Միեւնոյն ժամանակ գերմանական ժո – ղովրդի մէջ Թուրքիայի՝ որպէս Արե – ւելքում Գերմանիայի դաչնակցի հեղի – նակութիւնը պահպանելու համար գա – ղերի կառավարութիւնն ամէն կերպ ա – խատում էր թաքցնել Թուրքիայի հայ ազգաբնակչութեան ոչնչացման ու տե – ղահանման իրողութիւնը : Պոլսում գեր – մանական դեսպանութիւնը լիսօրէն ժըր – տում էր Հայերի պանդուխտային բնա – չնչման փաստերը յայտարարելով , որ օսմանեան կայսրութեան մէջ իրր տե – ղատ գաղանութիւնները զուտ երեւակա – յութեան արգասիք են :

Պատերազմից յետոյ Լեփսիուսը գրել էր գերմանական մամուլում նիւթեր գ – տեղել կամ որեւէ ձեւով յիչատակել Թուրքիայում Հայերի նկատմամբ գոր – ծադրուած բռնութիւնների մասին : 1915 – 16 Թուականներին գտնուելով Պոլսում , Լեփսիուսին , չնորհիւ իր անձնական կա – պերի , յաջողուեց հաւաքել բազմաթիւ նիւթեր , որոնք բնութագրում էին Թուր – իչխանութիւնների կողմից անցկացուող Հայասպինջ քաղաքականութիւնը : Այդ նիւթերի հիման վրայ նա 1916 թ. լոյս ընծայեց իր յայտնի «Հաչուետուութիւն հայ ժողովրդի վիճակի մասին Թուրքիայում» գիրքը : Գերմանական գրաքննու – թիւնը, սակայն, չթոյլատրեց նրան այդ հաչուետուութիւնը տարածել գրախա – նութիւնների միջոցով : « Այդ պատճառով էլ, — գրում է նա ,— ես կարողացայ իմ

հաշտեւտութիւնը բաժանել միայն վրա–
ասնելի անձանց »:

Ջնայած դաժան պրաքննութեանը, և –
րիստուքեքի կողմից հայ ապրարնակ –
չութեան ոչնչացման մասին լուրերը նե–
քափանցկին նաեւ Գերմանիա: Մի
խումբ վերմանացի յառաջադէմ գործիչ –
ներ հանդէս եկան կոչով, որով պիտում
էին քաղաքական կառավարութեանը,
վերջինիս առաջարկելով ներգործել և –
րիստուքական պետական պաշտօնեաների վրայ՝
Հայերի դաղանային ոչնչացումը դադա –
բեցնելու նպատակով: Յիշեալ կոչը բըս–
նագրեց 1915 Յունուար 11ին թուրքական դա –
նութիւնների մասին հարցումով ռայ –
խրատում հանդէս եկաւ Կարլ Լիպնեխ–
տը: Նա հասկացուել տուեց, որ դրանց
պատասխանատուութիւնը ընկնում է նա–
եւ քաղաքական կառավարութեան վրայ,
քանի որ ամբողջ աշխարհին յայտնի է,
որ վերման սպաներն ու զօրավարները
ակը ու անօրէնութիւն են անում Թուր –
քիայում: Սակայն Գերմանիայի սոցիալ–
դեմոկրատական կուսակցութեան ձախ
թեւի առաջնորդի բողոքը չէր կարող փո–
խել կուսակցութեան ակ եւ կեդրոնական
դեկավարութեան ընդհ. դիրքը, որն ինչ–
պէս այս հարցում, այնպէս էլ պատերազ–
մի վերաբերեալ բոլոր հարցերում պաշտ–
պանում էր իր երկրի զաղութարարնե –
րին:

Արեւմտահայերի զաղանային ոչնչաց –
ման լուրը կայծակնային արադութեամբ
տարածուեց ամբողջ աշխարհով մէկ՝ ա–
ժեւորեք յառաջ բերելով բուռն զայ –
րոյթ եւ կարուկ բողոքներ: Նոյնիսկ հայ
ժողովրդի զահիճներից մէկը՝ Ձէմալ
փաշան յետագայում ստիպուած է խոս –
տովանել, որ « հայ զաղթականների նը–
կատմամբ 1915 թ. կատարուած յանցա –
գործութիւնը միանգամայն արդարացի
կերպով զարհուրանք յառաջ բերեց ամ –
բողջ աշխարհում »:

Ե. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱՑԱՏՐԵԼ...

Փարիզեան չարաթաթերթ մը Յիսնամ–
եակի նուիրուած իր բացառիկ թիւին
մէջ, իբր առաջին յօդուած, տեղ տուած
էր զառամեալի մը ստորագրութիւնը կը –
րող զրուածեան մը:

Զղրաղինք զառամեալով, որ իր փոք –
րոզութեան յաւելեալ եւ աւելորդ փաս –
որ տուաւ մեծատաղանդ բանաստեղծին՝
Միասք Մեծարենցի ողջութեան իր մաղ–
ձը թափելով, բայց չկշտացաւ ու տաս –
նամեակներ եաք կրկին իր թոյնը թափեց,
որուն իրրեւ պատասխան երեւանի «Գր –
րական Թերթ»ին մէջ երեք դրագէտներ
իրենց վրդովումը յայտնած էին:

Փարիզեան նոյն չարաթաթերթը, նոյն
թիւին մէջ տեղ տուած էր նաեւ Սիփւռ –
քի հետ մշակութային կապի նախագահ
Համազասպեանի յօդուածին, ուր հին
վարժութեամբ մը թոյն ու մազձ կը
ժայթքէր Դաշնակցութեան հասցէին:

Քառասուն տարիներէ ի վեր յեղյեղ –
ուղ ու ծամծմուղ այդ արտայայտու –
թիւնները այնքան տաղտկալի դարձած
են, որ նկատառութեան արժանի չեն:

Ուշադրութեան կ'ուզենք յանձնել սա –
կայն հետեւեալը:

Նոյն չարաթաթերթին խմբագիրը վեր–
ջերս սկսած է համերաչխութեան մասին
խօսիլ: Նոյն մաքերը յայտնող արտայայ–
տութիւններ կային նաեւ Յիսնամեակի
հանդիսութեան նկարագրականին մէջ:

Տեղին է ուրեմն հարցնել թէ չարա –
թաթերթը ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ համերաչ –
խութիւնը: Յիսնամեակին նուիրուած
բացառիկին մէջ իսկ կիրք ու մոլուցք
մատնող զրութիւններո՞ւ տեղ տալով եւ
հանրային տրամադրութիւնե՞ր զրգռե –
լով:

Բայց մանաւանդ, Յիսնամեակի առթիւ
ստեղծուած համերաչխ մթնոլորտը օրը
օրին իսկ Թունաւորելու միտող այդ զրու–
թիւններուն հրատարակումը ինչի՞ կը
ձգտի, ի՞նչպէս պէտք է բացատրել:

Պ. ԶՊՈՒԿՃԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Լիոն.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնա –
ճիւղը դեղեցիկ դաղափարը ունեցած է
կազմակերպելով երգահանդէսը մէջաղ –
դային համբաւի տիրացած Տիկին Լուիզա
Պօղոսալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ
Մայիս 15ի Շաբաթ իրիկունը, Սալ Ռա–
մոյի մէջ: Այս երգահանդէսը, ոգեկոչու–
մը պիտի ըլլայ նաեւ Ապրիլեան ահաւոր
եղեռնի մեր բոլոր նահատակ արուեստա–
դէտներուն, նուիրուած է անոնց խնկելի
յիշատակին:

Այս առթիւ, աւելորդ չենք նկատեր
տալ կարդ մը ծանօթութիւններ այս մեծ
երգչուհիին մասին, որ տեղական մա –
մուլին անվերապահ դնահատութեան ար–
ժանացաւ, երբ քանի մը ամիս առաջ Լիո–
նի օփերան, «Կիյոմ Թէլ»ի մէջ, Մա –
թիլտի դերը կը խաղար:

Լուիզա Պօղոսալեան եղած է ուսանող
Լիբանանի պետական երաժշտանոցին եւ
իր մասնակցութիւնը բերած Բ. կանանչ –
եանի « Գուսան» երգչախումբին: 1958ին
կ'աւարտէ երաժշտանոցի դասընթացքը
եւ 1960ին կը հաստատուի Միլանօ, կա –
տարելագործելու համար իր ուսումը:
1961ին կ'արժանանայ Ռէճիո Էմիլայի
մրցանակին:

Քանի մը ամիս եաք ճ. Պ. Վիսթթի
մրջադդային մրցումին կը խլէ երկրորդ
մրցանակը, եւ նոյն տարուոյ Մայիսին,
Պելճիքայի Վէրվիէ քաղաքին մէջ, էլի –
զաղէթ Թաղուհիի նախաձեռնութեամբ
կայացած մրցումին, բաղմաթիւ աղդերու
կողքին, իրեն կը վիճակուի Լիբանանը
ներկայացնելու պատիւը, ու կ'արժանա –
նայ դատական կազմի բարձր մրցանակին
եւ ոսկեայ մետալին:

Այս բացառիկ յաջողութեան չնորհիւ,
Լուիզա Պօղոսալեան, ինքզինքը կը պար–
տադրէ Եւրոպայի լաւագոյն օփերաներէն
ներս, եւ կը զառնայ առաջին կարդի փըն–
տրուած սոփրանօ լիրիճ մը:

Ահաւասիկ, այսքան կարճ, բայց բաղ–
մարդիւն ժամանակաշրջանէ մը եաք,
գայն կը տեսնենք Պրիւսէլի, Հռոմի,
Փարիզի, Պերլինի, Լոնտոնի եւ զանազան
եւրոպական մեծ քաղաքներու բեմերուն
վրայ, «Տոն Ճիովաննի»ի մէջ Տօնաննայի
դերով: «Քոսի ա՛Օֆման»ի մէջ որպէս
Անթոնիա, «Քարմէն»ի Միքաելանէ, «Լա
Պոհէմ»ի Միմինէ, Վէրտիի «Օթելլոյին»
Տէզտեմոնան է, եւ վերջերս Լիոնի մէջ
«Կիւլիօմ Թէլ»ի Մաթիլտն է: Հրաւիրուած
է երգելու Ամսթերտամի, Էտինպուրկի
Ֆէսթիվալներուն եւ ունի զանազան յանձ–
նառութիւններ այս տարուան համար:

Այսպիսի արժէքաւոր երգչուհի մըն է
որ Լիոնի Հայութիւնը բացառիկ առիթը
պիտի ունենայ ունկնդրելու, եւ վստահ
եմ թէ, պիտի կարենայ դնահատել հայ
արուեստագիտուհիի մը անժխտելի ար –
ժանիքը, բոլորդ, խուռներամ դիմելով
այդ երեկոյ, դէպի սրահ:

×

Աւելցնենք այս առթիւ, որ 15 Մայիս,
Շաբաթ օր ժամը 1·30ին, Տիկին Լուիզա
Պօղոսալեան Լիոնի հասարակութեան
պիտի ներկայանայ Լիոնի պատկերաս –
փուռի «Մեռսի տ'էքթոը վըննիւ» էմպոխ –
նով:

«ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ »

Հայ մշակոյթի մեծ երախտաւորներէն
է Մանուկ Աբեղեան: Դժուար է անդամ
թուարկել բոլոր այն բնագաւառները,
ուր բեղուն գրչով եւ ծանրակչիռ խոսքով
անջնջելի հետքեր ձգած է մեծ հայագէ–
տը: Անոր ստեղծած մնայուն արժէքնե –
րէն է նաեւ «Հայոց լեզուի տեսութիւն »
ծաւալուն գործը: Այս գիրքին մէջ զե –
տեղուած «Այսբարհաբարի չարահիւսու –
թեան» մասին աշխարհահռչակ գիտնա –
կան Անթուան Մեյէ գրած է. «Անտարա–
կոյս լաւագոյնն է, որ երբեւիցէ գըր –
ուած է հայերէնի քերականութեան վե –
րաբերեալ: Այս գրութիւնը հարուստ է
ճշգրտօրէն ընտրուած բազմաթիւ վկա –
րական օրինակներով, որոնք ենթարկը –
ուած են հիանալի դասակարգութեան եւ
վերլուծումի: Իսկական գիտական աչ –
խատութիւն մըն է: Բոլոր անոնք, ո –
րոնք կը հետաքրքրուին ժամանակակից
հայերէնով, պէտք է անպայման ուսում–
նասիրեն այս գիրքը »:

« Հայոց լեզուի տեսութիւնը » բաղ –
կացած է վեց մասէ, որոնք իրենց բովան–
դակութեամբ ու չարադրութեամբ օրիա–
նակս կը կապուին եւ կը լրացնեն զի –
րար:

« Միտք » հրատարակչականով լոյս
տեսած այս գիրքին յառաջաբանին մէջ
ըսուած է. « Կանդնած լինելով ժամանա–
կի լեզուաբանական գիտութեան բարձր
դիրքերում՝ մեծատաղանդ գիտնականը
խոչորագոյնս բացայայտել է Հայոց լեզ–
ուի մէջ իրապէս գոյութիւն ունեցող օ –
րէնքներն ու օրինաչափութիւնները: Եւ
հէնց դրանով է պայմանաւորում մեծ
հայագէտի ինչպէս միւս լեզուաբանական
քերականագիտական աշխատութիւննե –
րի, այնպէս էլ Հայոց լեզուի տեսութեան
գիտական եւ ճանաչողական բարձր ար –
ժէքը »:

Երեսուն տարիներէ ի վեր այս գիրքը
չէր վերհրատարակուած: Իսկ անոր ան–
հրաժեշտութիւնը անչուշտ կը զգացուէր:
Անտարակոյս, որ այս վերհրատարակու–
թիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ հայագի–
տութեան եւ դպրոցներու մէջ մայրենի
լեզուի դասաւանդութեան բարելաւման
գործին:

Գիրքը խմբագրած է Դոցենտ Ալ. Մար–
գարեան:

ՀՈՂՎԱԾԻՔ

ԸՆԿ. Մ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՎԱՆԱՆ, (Յառաջ).— Մեծ եղեռնի
Յիսնամեակին ճիշդ օրը, Ապրիլ 24ին,
մեզմէ յանկ բաժնուեցաւ ընկեր Մար –
տիրոս Պօյաճեան:

Թաղման տխուր արարողութիւնը կա –
տարեցին պատուելիներ Հ. Աբրահամ –
եան եւ Դ. Սահակեան, Ֆրանսացի բո –
ղոքականներու ժողովարանին մէջ: Ներ–
կայ էին սգակիր ընկերները, բարեկամ –
ներ եւ ընտանիքի անդամները: Ընկ. Ե.
Գասեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վա –
նայի Շրջ. կոմիտէի անունով թուեց
հանգուցեալ ընկերոջ բարեմտին նկարա –
գիրը, հանրային մարդու բարեմասնու –
թիւնները:

Ողբացեալը ծնած էր Հապուս գիւղը,
որ կը գտնուի Խարբերդի մօտերը: Հա –
գիւ եօթը տարեկան էր, երբ Մեծ Եղեռնի
սեւ օրերէն ազատած եկաւ հաստատուե –
ցաւ Ֆրանսա:

Զարքաչ, համեստ, բարեմոյն ու նաեւ
հաւատաւոր Դաշնակցական, կը պատ –
կանէր այն փաղանգին, որ միշտ դոր –
ծեց, գոհաբերեց հայրենիքին եւ Հայու –
թեան սիրոյն:

Ընկ. Մարտիրոս Պօյաճեանի մահով,
հայրենի ապրումներով բաբախող նուիր –
եալ մըն ալ կ'անհետանայ օտար հոդի –
գոններու տակ:

Հողը թող թեթեւ դայ վրադ, սիրելի
Մարտիրոս:

Ն. ԹԵՊՈՑԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (228)

ԿԵՐԻ ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թնդանօթի պնդակ մը եկաւ ու դինուո–
ներուն աչքը փոշիով լեցուց. Տոպոյի
առջեւ սպիտակահեր մարդ մը պառկն
վրայ ինկաւ եւ ապա տապալեցաւ պառկ
երկայնքին. սաղաւարտը դլխէն իյնալով՝
Տոպոյի ոտքերուն առջեւ դլորեցաւ:

Տոպօ աչքերը մաքրելով նայեցաւ ա –
նոր. մահմոդութիւններէ կնճռոտած ճա–
կատով էկէրի դատաւոր Անդրէասն էր
սեղմէր դեռ սուրը, ու վիզէն, կարծես
ծով կը վազէր արիւնը:

Բայց ահա երկու դինակիրներն ալ կը
տուրային Հին դրան կողմէն: Տոպօ ակ –
նարկ մը նետեց Հին դրան աշտարակին,
Բրքական ապէտէդը կը ծածանէր վրան.
մէկ, երկու, հինդ, տասը, եւ երթալով
կը շատնային:

Եւ աշտարակի ծակերէն դէպի ներս կը
կրակէին բերդը պաշտպանողներուն վը –
րայ:

Ենիչէրիները դուրսէն կը մագլցէին
աշտարակին վրայ, անոնցմէ մէկը՝ մեծ
կարմիր ծածանող դրօշ մը կը տանէր
ակռաներուն մէջ սեղմած՝ աշտարակին
դադաթը տնկելու համար:

Բերդին մէջ սարսափի դոչում մը բար–
ձրացաւ: Իսկ բերդին չուրջ հարիւր հա–
դար Թուրքերու յաղթական դոչումը ցըն–
ցեց օդը:

— Ալլահ, եա էերիմ:

Հունդարացիներու դէմքերը դունատե–
ցան, սուրերը սկսան իջնել, կարծես բո–
լոր բաղուկները թուլցած ըլլային:

Տոպօ ձի նետուեցաւ ու եկեղեցւոյ
ամրոցը սուրաց: Թնդանօթները աչտա –
րակի մէջքին ուղղեց: Ու մինչ ենիչէ –
րիները, չուրջ երկու հարիւր հոդի յաղ –
թանակի ուրախութեամբ լեցուեցան աչ –
տարակին վրայ՝ երեք թնդանօթները մի–
ասին արձակեց:

Աշտարակը դինով հսկայի մը նման
տատանեցաւ, եւ սկսաւ իյնալ: Եւ ահա–
դին դղրդիւնով տապալեցաւ իր երկայն–
քին: Կրփփոչիի ամպ մը բարձրացաւ ա–
ւերակներէն, ու քարերու մէջէն կը հո –
սէր Թրքական արիւնը: Ինչպէս այդե –
կութի ժամանակ հնձանէն կարմիր դի –
նին:

Միւսները, որոնք դռնէն ներս խուժեր
էին, եւ պարիսպներուն վրայ ելած էին,
այդ երկինք – երկիր դղրդացնող ահաւոր
աղմուկէն սարսափահար կռնակ դարձու–
ցած փախան. ու հինդ վայրկեան չան –
ցած պարիսպին քով մնացին միայն յար –
ձակման առնդուխները:

Միայն մեռելներու եւ հոդեվարքներու
արիւնոտ բազմութիւնը կը ծածկէր Հին
դուռը եւ իր շրջակայքը, ներսէն դուր–
սէն:

Կէսօրուան մօտերը ալ կամաց կամաց մեղմացաւ կռիւը: Ծուխը անօս –
րացաւ ու արեւը սկսաւ շողալ: Պարիսպ–
ներու տակ հազարներով փռուած էին մը–
րոտ եւ արիւնոտ թուրք մեռելներն ու վի–
րաւորները, եւ օդը արբեցած էր վիրա –
ւորներու էյ վախ, ու մէտէտ դոչումէն:
Կարծես արջառներու բառաչ մը ըլլար:

Եաասուլները այլեւս ոչ մէկ իշխանու–
թիւն ունէին նոյն օրը կռիւը շարունակել
տալու դինուորներուն:

Բայց բերդին հրապարակն ալ լեցուն
էր արիւնլուայ վիրաւորներով, ոմանք
կեցած կամ նստած, ուրիշներ պառկած:

Սափրիչներն ու կինները բոլորն ալ հոն
կ'աշխատէին ջրալից ամաններով, կտա –
ւով, վիրալէթերով, պաղլեղով ու դեղե –
րով՝ վիրաւոր դինուորներու չուրջ: Ո –
մանք կը հեկեկային, ուրիշներ կը դոդա–
յին կամ ակռաներն կը կռճատէին:

Ու դեռ երկուքը մէկմէ կը բերէին ու–
րիշներ ալ աշտարակի աւերակներու տա–
կէն. մէկը պատղարակով, մէկը տատ –
նով: Ամէն դէմք անոնց կ'ուղղուէր. զո՞վ
կը բերէին: Եւ անունը բերնէ բերան կը
քալէր.

— Պետրոս Կէօրկէլ ... Օհան Բոժկալի
... Յակոբ Զերքօ... Գէորդ Ուրպան ...

— Կ'ապրի՞ ...

— Դեռ կ'ապրի. ուսը ծակած է:

Որուն որ ձեռքը կամ ոտքը միայն վի –
բաւորուած էր՝ նախ դանոնք կը դարմա –
նէին սափրիչները, կը կապէին անոնց
վէրքերը, որքան որ կարենային: Միւս –
ները պէտք էին դոհ ըլլալ որ կինները տա–
ժամեայ կերպով լուային իրենց վէրքե –
րը: Մեծ մասով անխօս կը համբերէին
ցաւերուն, ու կը սպասէին իրենց կարգին:
Բայց կային որ ցաւագին աքալով կը
դանդատէին իրենց ցաւերուն համար:

— Ով Աստուած իմ, Աստուած իմ, —
կը հեկեկար երիտասարդ դինուոր մը,
Միքայէլ Արաճի, էկէրցի հրացանակիրը,
— մէկ աչքս կորսնցուցի:

Ու չապկին այրած եղերքը կը սեղմէր
դէմքին:

Փեթէօ ալ նստած էր աթոռի մը վրայ
միւսներու մէջ: Իր սրունքին վրայ այն –
քան խոշոր վէրք մը կար՝ որ արիւնը
վազած էր աթոռին տակ լճակ մը ձեւա –
ցընելով:

ԿԵՋԱ. ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՒԻԶԱ ՊՈՋԱՊԱԼԵԱՆ (Սոփրանօ Լիրիֆ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ· Կ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին :

Այս Շաբաթ ժամը 21ին SALLE RAMEAU Հէնտէլ, Մոցարթ, Փըրսել, Կլիւք եւ Մ· Ալէմշահ, Ալան Յովհաննէս , Ա· Յայտագիր .— Փերկոլէզի, Քազիկի , Կոմիտաս վարդ· , Բ· Կանաչեան, Գ· Սաքեան եւ Թուխմանեան :

Գին՝ 10, 7, 5 ֆրանք

Տոմսերը կը գտնուին Լը Փրոկրէ եւ բոլոր Խաչուհիներուն մօտ :

Այս երգահանդէսը նուիրուած է Ապրիլեան Եղեռնի նահատակ բոլոր զրադէտներու եւ արուեստագէտներու յիշատակին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Արա Գալճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին ողբացեալ

ԲԺՇ· ՀԱՅԿ ԳԱԼՃԵԱՆԻ

մահուան Գ· տարեդարձին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալ բժիշկին բարեկամներուն :

×

Վերոֆլէյէն Այրի Տիկին Ալիս Խուպէ - սէրեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի առաւօտ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ (4 Րիւ տէ 3 Շաթիէ) հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ՍԱՐԳԻՍ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆԻ

յիշատակին, իր մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր ողբ· Օննիկ Անտօնեանի յիշատակին :

Կը խնդրուի յիշեալներուն յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ :

ԵՂԵՌՆԻ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին , պատարագ եւ հոգեհանդիստ, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին :

Կը պատարագէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱ - ՆՈՒԿԵԱՆ :

Ժամը 11ին Անձանօթ Զինուորի դերեզմանին վրայ ծաղկեպսակի դնեցում :

Հանդիսութիւն երեկոյեան ժամը 16·30ին Ալֆորվիլի քաղաքապետական սրահին մէջ Սալ Վօլթէռ : Բարձր հովանաւորութեամբ կաթող· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ ներ - կայութեամբ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց :

Կը խօսին Կ· ՄԵՀԵԱՆ եւ Տոքթ· ԽԱ - ՃԻԿԵԱՆ (Ֆրանսերէն) :

Խօսք կ'առնէ Ալֆորվիլի քաղաքապետը

ՖՐԱՆՍԵՍՔԻ

Պատշաճ դեղարուեստական բաժին :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հայաստանի մօտ 250 բնանկարներու եւ պատմական վայրերու դուներու լուսաբաճակում (փրոժէքսիոն) :

Կազմակերպուած Համազգային Մշակութային Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան «Շ· Միսաքեան» սրահին մէջ :

17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ :

Լուսարձակումը սիրայօժար պիտի կատարէ նկարիչ ՌԻՇԱՐ ԱԲՐԱՆԵԱՆ , իւրաքանչիւր տեսարանին տալով բնբռնացի տեղեկութիւնները :

Պ· Աբրահեան Հայաստանի դանազան շրջաններու մէջ իր տուած նկարներու ցուցահանդէսին առիթով կրցած է յիշեալ բնանկարները իրենց իրական գոյներով լուսանկարել :

Մուտքը ազատ է :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ· Յ· Դ· Սարգիս Միհրանեան ենթակոմիտէին ընդհ· ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ Հատաքաղեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ .— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ , ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Շաւիլի խումբին կողմէ :

Այս կիրակի , Շաւիլի Սալ տէ Ֆէքի մէջ, ժամը 15էն 19 :

Բացառիկ յայտագիր :

Ա· ՄԱՍ .— Արտասանութիւն, երգ , նուագախումբ (Առնուվիլի Նորմերունդ) : Եւ « Նայիրի » պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Թորոսեանի :

Բ· ՄԱՍ .— Քէերթուածներ, հեղինակ եւ արտասանող՝ Վ· Պիչաճճեան , թատերական ներկայացում Շաւիլի Նոր Սերունդի կողմէ :

Պաղ ճաշ, ամէն տեսակ, խմիչք :

Ճաշէն եւք պարահանդէս ժամը 21-24 : Հաղորդ· միջոց .— Մոնփարնասի եւ Սէն - Լազարի կայարաններէն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ· Վ.Ա.Հ.Ա.Ն ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ· ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Պ· ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը 340, Պուլվար Շաւ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր .— Տոհմիկ պարեր Հայ Արեւմոյշներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր· Շամիրեանի : Մեներգ՝ Օր· Օր Ալիս Շամիրեան եւ Շահէ Փանոսեան (ձեռնադաչնակով կ'ընկերանայ Շ· Փանոսեան) Արտասանութիւն Օր· Օր· Վերգինէ Նազարեան, Միրէյ Տէր - Յովհաննէսեան, Պ· Պ· Վ· Ճառայեան, Վ· Նազարեան , Դաշնակ .— Օր· Մ· Մարկոսեան :

Կէս դիշերէն ետք՝ Եւրոպական պարեր

Բոլոր կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 10ին

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն

Մէզօն տիւ Փէօփլը

Կը նախագահէ եւ կը խօսի Պ· ՎԻԿՏՈՐ ՍԱՎԻՆ

(Կարտանի քաղաքապետ, եւ նահան ղային խորհուրդի նախագահ)

Կը խօսին՝ Ա· ՔԷՕՍԷԵԱՆ , Տ· ԹՒՔԷԵԱՆ , ՎԵՐ· Յ· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին .— Լիւ Կարտաճէզի մասնակցութեամբ Ծաղկեպսակ պիտի դետեղուի Անծանօթ Զինուորին յուշարձանին վրայ : ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ .— Բացումը կը կատարուի ժամը ճիշդ 10ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, 16 Մայիս, ժամը 14·30ին Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական պատուիրակ)

եւ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ԱՆՏՐԷ ՇԱՄՍՕՆԻ, (Ֆրանսական Ակադեմիայէն)

Կը խօսին Ս· ՔԱՐԵԱՆ եւ ՎԱԹԻՆ ՐՈՒ ԱՐ, (Ֆրանսական կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը) : Սիրայօժար կը մասնակցին ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԼԹԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԱՐՓԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ,(երեւանի կոմիտաս երաժշտանոցի շրջանաւարտներէն), ԱԼԻՍ ՍՐՄՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ՝ (Ջութ· Պուլկարահայ արուեստագէտ) ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Է· ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, ԱՐԱՔՍԻ ԳՄԲԼԹԵԱՆ եւ ԺԱՆ - ԺԱԳ ԱՍԼԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն) :

Սայաթ - Նովա գուսանական համոյթը :

Կովկասեան պարախումբը, կը ղեկավարէ ՊԷՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ եւ ՈՒԲՐԱՅՆԱԿԱՆ հռչակաւոր պարախումբը :

Տոմսերու գինն է 3, 5 եւ 6 ֆրանք : Ապահովել Հայ կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիէն, 15 րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, ինչպէս նաեւ Հայ կարմիր Խաչի Փարիզեան չրջանի մասնաճիւղերէն : Չէֆֆօսքալ 1717 - 56 Փարիզ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

— ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ —

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԹԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ձեռնարկութիւնը կազմակերպուած է Հ· Մ·Ը·Մ·Ի, Պր· ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ· կողմէ աջակցու թեամբ Աէռոֆլոթի *թիւ 114 օդանաւին*

Մեկնում Յուլիս 30ին Վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուագախումբ ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ , ճաշ , պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցպտիր, սօֆ-ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-45

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ՋԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ
15
ՄԱՅԻՍ
SAMEDI
15 MAI
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10307 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.307

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԻ ՓՈՐՁԵՐ

Ա·

Մեծ եղեռնի յիսնամեակին առթիւ աշխարհացրիւ Հայութեան մխանական ո – ղով կատարած փառապանծ ցոյցերը , մանաւանդ միջազգային մամուլին մէջ Թուրքերու ցեղասպանութեան մասին ա – կանաւոր մարդոց սառըպրութեամբ լոյս տեսած յօդուածները քունը փախցուցած են Անգարայի կառավարութեան եւ Թուրք Քէրքէրուն, որոնք հազար կռոր կ'ըլլան մէկ կողմէ ուրանալու համար հայկական ջարդերը, միւս կողմէ դէրերը չըջելով կ'ուզեն հանրային կարծիքին առջեւ իր – րեւ ջարդարար ներկայացնել Հայերը , որոնք իբրեւ թէ կռնակէն պարկած են Թրքական բանակները եւ կոտորած Թուրք անմեղ ու անպաշտպան կիներ ու երախա – ներ ...:

Թուրքերէն Քէրքէ մը անպատկառու – թիւնը ա՛նքան առաջ տարած է , որ չամչնար դրելու թէ առաջին աշխարհա – համարտի ընթացքին Հայերը մէկ տար – ուան մէջ մէկ միլիոն Թուրքեր ջարդած են :

Թուրքերը կատղած են մանաւանդ ա – նոր համար, որ «Ամերիկայի Դաշնակ կոմիտէին տպագրել տուած զրքոյկները միլիոնաւոր Ամերիկացիներուն մինչեւ տունը մատ է : Հեռատեսիլները, ձայ – նասփիւռները, Թերթի սիւնակները Թուրքերուն դէմ լեռնահուտակ բարբան – ջանքերով կը յորդին : Պոսթընի կոմի – տէին զրքոյկները մինչեւ Նիւ Եորքի Քո – լոմպիա եւ Քէմպրիճի Հարվըրտ համա – լսարանի մէկն ուսանողի նամակատու – փը մտաւ : Տասնեակ հազարաւոր Ամերի – կացիներ կ'երթան դիտելու ամենուրք Հայերու ներկայացուցած արիւնալի թա – տերախաղերը »:

Այս տողերը գրողն է Եէնի Կազէթէի Նիւ Եորքի Թղթակիցը :

Մերձաւոր Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Ա – մերիկայի մէջ Թուրքերուն դէմ կատար – ուած գրաւոր ու բանաւոր քարոզչու – թեանց հակազդելու նպատակով է, որ երկու օր առաջ Փարիզի մէջ ատացուե – ցաւ փոքրագիրը 29 էջերէ բաղկացած պատկերազարդ Ֆրանսերէն գրքոյկ մը : Հոլպէրն է «Քանի մը էջեր Թուրքիոյ պատմութենէն »: Ենթախորագիրը՝ «Եր – կիր խաղաղութեան եւ հանդուրժողու – թեան »:

Ո՛չ հեղինակի , ո՛չ ալ տպարանի ու վայրի անուն կը կրէ Հայերը ամբաստա – նելու եւ Թուրքերը պանծացնելու քարոզ – չութեան նուիրուած այս աեւրակը, ո – րուն մէջ չարաչար խեղաթիւրուած է պատմութիւնը եւ սուտն ու իրաւը իրար խառնուած :

Գրքոյկի ճաքրկիկ, աւելի ճիշդը ամպա – րար հեղինակը Թուրքը փառաբանող մէջ – բերումներ ըրած է պրուիւնններէն այն – պիսի մարդոց, որոնք ծանօթ են իրենց բարեկամ Հայերու, ինչպէս Ռընէ Կրուսէ եւ Արման Գասպար, առանց մոռնալու Լամարթինը, որ ուղի հառորով Թուրքիոյ պատմութիւնը գրած է հարիւր տարի ա – ռաջ :

« Հայերը Թուրքիոյ մէջ » գլխուն տակ զրքոյկը կը գրէ Թէ ներկայիս չուրջ վաթսուն հազար Հայեր խաղաղօրէն կ'ապրին այնտեղ՝ պաշտպանութեանը տակ Սահմանադրութեան մը, որ ամէնէն ժողովրդավարական եւ ապահովական ըս – կզբունքները կը պարունակէ :

Ու փաղաքշական տողերով կը գրուա – ծ մեր հայրենակիցները, որոնք Թուրք քաղաքացիներուն հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն եւ շնորհիւ իրենց տպանդին ու աշխատասիրութեան երկրի ամէնէն բարեաւաճ համայնքներէն մէկը կը կազ – մեն եղեր :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ կը չարունա – կեն կարզով խզել դաշնակցային Գերմա – նիոյ Հանրապետութեան հետ : Գահիրէի եւ Ամմանի հետեւեցան Սուրիա , Սկու – տական Արաբիա , Եմէն, Ալժերիա : Այս վերջինը կը ճշդէ սակայն թէ բան չէ փոխուած ինչ կը վերաբերի տնտեսական յարաբերութեանց : Լիբանան կը յայտնէ թէ «խղումի մէջ կը նկատէ ինքզինքը դաշնակցային հանրապետութեան հետ »: Մարոք, Լիբիա եւ Թունուզ , զժգոհ լլլ – լալով հանդերձ կը խուսափին խզումէ :

ԱԹԷՆՔԻ կառավարութիւնը նպաստա – ւոր ընդունելութիւն մը ըրած է Թրքա – կան առաջարկին Կիպրոսի չուրջ : Հա – մաձայն է որ դեսպաններու աստիճանին վրայ չարունակուին խօսակցութիւնները Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, պայ – մանաւ սակայն որ բանակցութիւնները կատարուին չէզոք երկրի մը մէջ եւ Մա – կարիոս համաձայն լլլայ :

ՎԻԵՆՆԱՅԻ մէջ առաջին անգամ լլլա – լով վեց տարի է ի վեր, իրար պիտի հանդիպին Ֆրանսայի , Ամերիկայի , Անգ – լիոյ եւ Խորհ· Միութեան Արտաքին նա – խարարները : Աւստրիա կը տօնէ իր չէզո – քութեան ճանչման տասնամեակը եւ այդ է նախարարներու ներկայութեան պաշտօնական պատճառը բայց անհատա – նական չի Թաւիր Թէ խօսակցութիւնները ունենան օրուան հրատապ հարցերուն չուրջ :

Ս· ՏՈՄԻՆԿի մէջ, երեք «կառավարու – թիւնները » կ'ուզեն իրենք պիրենք պար – տադրել նոր արիւնահոսութեան մը ըս – պառնալիքով : Քամահես յայտարարած է Ամերիկեան Պետութենէ կազմակերպ – պութեան , «եկէք տեսէք Թէ համայնա – վա՞ր ենք » :

ՎԱՏԻԿԱՆի ձայնասփիւռը յայտարա – րեց Թէ յոյս ունին որ Պողոս Տիեզերա – կան Պատրիարքութեան չուրջ եղած լու – րերը իրականութեան չեն համապատաս – խաններ : Ս· Աթոռը, կ'աւելցնէ Վատիկա – նի ձայնասփիւռը, կը յուսայ Թէ պիտի դիտնան դանդաղեցնել Պատրիարքին ազ – նուական անձնասուրութիւնը, Պատրիար – քարանին կրօնական պաշտօնը որեւէ այլ հարցէ որ կապ չունի անոնց հետ :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի վարչապետը՝ Շաստրի , որ ներկայիս պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Մոսկուա, տեսնուելու վարչապետ Կոսիկինի համար :

ՆՈՐ ՑԱԽԵԼՈՒՄՆԵՐ կը նախատեսուին հանրային սպասարկութեանց դիներու վրայ : Ճարտարապետական ելեկտրակա – նութիւնը՝ 1·50էն 1·75 առ հարիւր, եր – կաթուղին , ապրանքներու փոխադրու – թեան համար 2·50էն 5 առ հարիւր :

ՃՈՆՍըն յայտարարեց Թէ Միսկեալ – Նահանգները զրամագլխ են օժանդակե – լու նիւթապէս Ասիոյ բարգաւաճման :

Օր ըն Օրէն

ՊԷՏՔ Է ՄՈՌՆԱՆՔ ՓԻՆԵՐԸ

Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ աշխար – հի չորս ծագերուն վրայ արտասանուած բառերու եւ ճառերու տարափին պէտք է յաջորդէ դրական աշխատանքի շրջանը :

Աշխատանք մը , որուն հիմնական նը – պատակը պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդը ներկայացնել օտար ժողովուրդներուն՝ ո՛չ թէ իր պատմութեան ողբերգական դրուագներով , այլ իր նուաճումներով : Իր մշակութային արժէքներով : Իր դիւ – ցազնավայել բաջութիւններով :

Ինչպէս դիտել կուտայինք անցեալները , այս աշխատանքը կատարելու համար պէտք է ստեղծենք խաղաղ ու անդորրալ կացութիւն մը մեր ներքին ճակատին վը – րայ : Արտասահմանի մէջ :

Այսինքն , պէտք է վճռական ու միա – ձայն որոշումով մը դադրեցնենք մեր ներքին քանակռիւները, որոնք ո՛չ միայն շօշափելի արդիւնք մը չտուին, այլեւ մթագնեցին մեր հաղաքական հեռատե – սութիւնը : Մեր պայծառատեսութիւնը :

Վերջին երկու , երեք շաբաթները կարգ մը բարեմիտ, կարգ մը անմիտ տիրացու – ներ խորհուրդ կուտային մեզի որ մոռ – նայինք անցեալը եւ ներէնք այն դժո – խածին ժողովուրդին, որ հրէշաբար վարուեցաւ մեզի հետ :

Այդ տիրացուական, վարժապետական դասերուն ականջ տալու ո՛չ հոգեկան տը – րամադրութիւնը ունինք, ո՛չ ալ համբե – րութիւնը :

Իսկ ինչ կը վերաբերի Էրիստոնէավա – յեղ անյիշաչարութեան, մենք, ժողո – վուրդ Հայոց , կրնանք, աներկիւղ , Աս – տուծոյ դատաստանին առջեւ անգամ յայ – տարարել Թէ երբե՛ք պիտի չմոռնանք ու երբեք պիտի չներեմք :

Որովհետեւ, այս պարագային, մոռնալ ու ներել պիտի նշանակէր, պարզապէս , նախ, հրաժարիլ մեր անկողոպտելի ի – րաւունքներէն ու չհտոյ, անտեսել մեր բազմահազար նահատակներուն թափած արիւնը :

Կը թուի թէ մոռնալու եւ ներելու դասը տուող մեր օտար հարեւանները խելքէ եւ խիղճէ , սիրտէ եւ հոգիէ զուրկ բազմու – թեան մը տեղ դրած են մեզ :

Բայց ի՞նչն է որ պիտի մոռնանք :

Եկան գառնո՞ւկ մը կամ գրիւ մը ցորե՞ն գողցան որ մոռնայինք ու ներէնք :

Եկան ժամուն պնակէն տասնո՞ց մը կամ մո՞մ մը առին տարին որ մոռնայինք ու ներէնք :

Եկան ջուխտ մը լծկան ե՞զ կամ զոյգ մը ածան հա՞ թոցուցին գիշերանց որ մոռնայինք ու ներէնք :

×

Օր ցերեկով գործուած չարիքը ջուրի ձայն կուգայ , կարծեմ , եղեռնին մասին բանի մը բառ արտասանող մեր գոյնզգոյն բարեկամներուն ականջին :

Կրնայինք , նոյնիսկ , առանց չափա – զանցութեան ըսել որ այս տիրացու – ժամկոչ աղբարներուն աչքին, 1915ին գործուած ոճիրը շատ ալ տարբեր չէր , իր ահաւորութեամբ , այն ոճիրէն , որ կը գործուի , օրինակ , Նիւ Եորքի կամ Շիքակոյի գիշերային ըմպելարաններուն ներսը կամ դուրսը , օրուան բոլոր ժա – մերուն :

Եւ այս սրտառո՛ւչ տգիտութիւնը՝ ջար – դերու եւ կոտորածներու յորդահոսող գրականութենէն եմ :

Կամ՝ մե՛նք , հարուածին սաստկու – թեան տակ , կորսնցուցեր ենք չափի գի – տակցութիւնը եւ կամ այս խստուտիկ տիրացու աղբարները կորսնցուցեր են ե՛ւ իրենց խելքը , ե՛ւ իրենց խիղճը , ե՛ւ ի – րենց բարոյականը :

Բայց, վստահ թող ըլլան որ հարուած – ներու հազարումէկ տեսակին վարժուած հայ ժողովուրդին խելքը տակաւին գլու – խըն է եւ ինչ որ կը պատմէ աեւ եղեռնին մասին ճշմարտութիւնն է՝ իր բացարձա – կութեան մէջ :

×

Բայց, օրուան այս ժամուն, կան բա – ներ, որոնք պէտք է իրա՛ւ մոռնային : Ու ներուին : Եթէ չենք ուզեր որ յաջորդ յիսնամեակին ալ ոճրագործը մեր վրայ խնդայ : Մեզի խղճայ :

Պէտք է մոռնանք մեր էջերն ու մեր վէրերը՝ մեր «տուն»էն ներս :

Պէտք է բաջութիւնը ունենանք իրարու ներողամիտ աչքով նայելու : Եւ բարեե – լու :

Երկու շաբաթ առաջ, շատ մը տեղեր , Ռամկավարն ու Դաշնակցականը կամ Հնչակեանն ու Բոլորտիքեանը միեւնոյն երդիքին տակ ոգեկոչեցին յիշատակը մեր անմոռանալի նահատակներուն : Միասին արտասուեցին: Ու միասին դատապարտե – ցին մարդասպանը :

Որքա՜ն անիմաստ ու անբովանդակ — չըսելու համար՝ թատերական — պիտի ըլլար այդ համերաշխութիւնը, այդ վըշ – տակցութիւնը, եթէ սրահէն դուրս ելած չելած , հրացիւք իմն եղբայրացած այդ Հայերը նորէն իրարու ծուռ ծուռ նա – յէին :

×

Անլուծելի վէրեր ու աններդաշնակելի տեսակէտներ չկան հրապարակի վրայ , եթէ մեզի ուղեցոյց ունենանք անկեղծու – թիւնը եւ ճշմարտութիւնը պատմելու քաջութիւնը :

Ռամկավարն ու Հնչակեանը շատ լաւ գիտեն որ Դաշնակցականը հայ ժողո – վուրդին թշնամի չէ: Իսկ Դաշնակցակա – նը կրնայ ամէն տեղ երդում ընել որ Ռամկավարն ու Հնչակեանը հայ ժողո – վուրդին թշնամի չեն :

Ուրեմն վէրը ինքնաբերաբար լուծուած է: Պէտք կա՞յ ջուր ծեծելու՝ 1965ի Ապ – րիլ 24էն ետքն ալ: Չեմ կարծեր :

Եթէ ազգին առաջնորդութիւնն ալ կա – րենայ — եւ ուզէ — արտասանել այս «չեմ կարծեր»ը, հաշտութիւնը մէկ ար – շալոյսէն միւսը կնքուած կ'ըլլայ՝ մեր ներքին ճակատին վրայ :

Մանաւանդ այս տարի — հրա՞շք — երեւանն ալ կը պահանջէ այն ինչ որ կը պահանջէր «բուրժուա – նացիոնալիստ » Դաշնակցութիւնը 1920 Օգոստոս 10էն ի վեր : Ուրեմն , ա՛լ վէրն չկայ խորքին մա – սին :

Վէրն կայ միայն ձեւին մասին :

Աշխարհը մեր վրայ պիտի խնդայ , եթէ աներեւութական ըլլանք զտնելու միջին ճամ – բան՝ եղբայրաբար ու ասպետաբար :

Սթափինք , որովհետեւ շօշափելի աշ – խատանքներու նոր շրջան մը կը բացուի մեր առջեւ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

Անբացատրելի կը գտնէ այն երեւոյթը, որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի կարգ մը երկիրներուն մէջ ապրող կարգ մը ծայ – րայեզեանները կը ջանան Թունաւորել Թուրքերու եւ Հայերու ներկայ բարւոք յարաբերութիւնները :

Աւելի ցաւալի էր ա՛յն, որ , կ'ըսէ — այս պիտակնեալ քարոզչութեան առիթ – աեղութեան եւ վրիժառուութեան ոգիէ մղուած կը խեղաթիւրեն պատմական դէպքերը , ուժ տալով իրենց երեւակա – յութեան ...

Ու կ'աւելցնէ .

« Հեռաւոր անցեալի մը ոգեկոչումը , մանաւանդ այս ձեւով , խորթ կը հնչէ այնպիսի չրջանի մը, ուր բոլոր ժողո – վուրդները իրենց աչքերը կ'ուղղեն դէպի ապագան եւ կը միացնեն իրենց ճիգերը՝ աւելի բարեբաստիկ կեանք մը ապահովե – լու համար մարդ էակներուն » :

Ցետոյ կը յիշեցնէ անգլիական առածը — անցուկը մոռցուկ — , «առանց որու հանգիստ չկայ ո՛չ Հայերուն եւ ոչ ալ Թուրքերուն » :

Դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ , արդարա – ցումի գալ փորձերով :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱՆՀԱՆԳՉԵԼԻ ԿՐԱԿԸ

Ա.

Սրտայոյզ ապրումով գրուած այս յօդուածը Հրաչեայ Քոչարի կարապի երգը եղաւ ապահովաբար : Գրուած է, արդարեւ, իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ :

Մեծ, անպարփակ խոր վիշտը նման է անհանգչելի կրակի, որ մէկ մարմրում է, հանդարտւում, հայկական թոնրի ան – թեղի նման ծածկւում է մոխիրների տակ եւ մէկ էլ բորբոքւում է, յորդում, բռնկւում :

Այդպէս է մեր ազգային վիշտը : Անցնում են տարիներ, տասնամեակներ, փոխւում են սերունդները, աշխարհից հեռանում են մեծ ողբերգութեան ժամանակի մարդիկ, բայց ապրում է այդ վիշտը զաւակների ու թոռների հոգում : Նոյնիսկ նրանց յախուռն երջանկութեան եւ ցնծագին խնդութիւնների պահերին մի ակնթարթ զգւում է նա որպէս ծանր յիշողութիւն, մռայլում վճիտ հայեացքները ու չողացող ճակատները :

Պէտք է հայ մարդ լինել զգալու եւ հասկանալու համար յաւիտենապէս քեզ ուղեկցող այդ ծանր յիշողութիւնների ահաւորութիւնը :

Անցել է կէս դար : Այն օրերին հրաչքով փրկուած նորածիններն ու դեռ նոր թոթովող պատանիները հիմա հայրեր ու մայրեր են, նոյնիսկ պապիկներ ու տատիկներ : Ապրում են նրանք նոր ժամանակների մէջ, նոր կեանքի չինարարներ են, իրենց բախտի տէրերը, նրանցից շատերն աշխարհով մէկ ճանաչուած, մեծ փառքերի ու մեծ հոչակների հասած մարդիկ են, բայց մոռանալ իրենց ժողովրդի ողբերգութիւնը չեն կարողացնում : Մոռացկոտութիւնը նոյնպէս վատ հոգեկան յատկութիւն կը լինէր, ինչպէս յիշաչարութիւնը : Հայ ժողովուրդը, աշխատանք ու ստեղծագործութիւն սիրող, խաղաղութեան եւ մարդկային հաղորդակցութեան ներդաշնակ կեանք ու տարաձայնութիւնները երազող ժողովուրդը, երբեք յիշաչար չի եղել եւ երբեք մոռացկոտ չի լինի :

Ուշ դիշեր է հիմա : Վառւում է լոյսն իմ սեղանի վրայ : Նստած եմ մենակ : Լռութեան մէջ, խոր քնով քնած են իմ երեխաները : Այս այն պահերն են, երբ դու քո խոհերի հետ ես լինում, քո յիշողութիւնների ու երազանքների հետ : Արձագանդւում են քո հոգում վաղուց լռած աղմուկներն անցած աշխատանքային օրուայ : Մտքիդ առաջ բարձրանում են նոր, չքեղ չէնքեր՝ մայրաքաղաքի նոր բացուող պողոտաներում, աղմուկով քանդւում են հին Երեւանի վերջին կաւաչէն հիւղերը, որ դեռ երէկ ծուարած էին պալատների եւ դղեակների եռեւում, բացւում, լայնանում են հրապարակները, չորւում են արեւի տակ կապոյտ ասպանները, ծխածանւում են չաորուանները, թափուելով քարակոփ զուռների մէջ, լեռնային բարձունքներից չառաչիւնով դաշտատափերն ու հովիտները են իջնում ջրանցքները՝ ոռոգելու մեր այն հիանդ հողերը, որ աշխարհի ստեղծագործութեան առաջին օրերից դուխանի խոփ չէին տեսել : Ծխում են հարիւրաւոր գործարանների ծխնելոյզները, եւ աշխատում են հարիւրաւոր գործարանները, որ ծուխ չեն արձակում, բացւում են քարաչատ մեր երկրի ընդերքներն ու ժողովրդին պարգեւում թանկագին հանածոները, որոնց գոյութեան մասին մեր նախորդներն ու մեր սերունդը չգիտէին :

Մենակ նստած եմ իմ սենեակում, բայց մենակ չեմ : Ծուժում են ներս հարաւոր իմ բարեկամները, որ հողից բարիքներ են քամում, որ քաղաքներ ու աւաններ են կառուցում, որ դիտութիւնները են աւանդում երիտասարդութեանը համալսարաններում, որ երկրի խոր ընդերքներն են իջնում եւ երկնային բարձունքներում սաւառնում, արեւի ու աստղերի լոյսերն ու ջերմութիւնն են հաւաքում եւ հիւլէների մէջ կուտակուած ուժի աղբիւրները բացում :

Ես երբեք մենակ չեմ լինում թէկուզ իմ տանը, թէկուզ կէս գիշերային խաղաղութեան ժամերին : Ինձ հետ են հիմա հաղարաւոր, հարիւր հաղարաւոր այն երեխաները, որ վտակների նման հոսում են քաղաքների ու դիւղերի փողոցներով, լցւում են դպրոցների մուտքերից ներս հեղեղների պէս, սեւաչուխ եւ ցոլակն ոզնիներ ու աղջիկներ, մաքուր հաղնուած, վճիտ հայեացքներով զարմանահրաչ աշխարհին նայող մեր պայծառ երեխաները :

Իմ մի բարեկամը, որ յետ էր եկել Հայաստան Լենինկրատ քաղաքից, մի անդամ, Արագածի լանջերի դիշերով անցնելիս, ինձ ասաց. « Եւատ բաներ կան Հայաստանում, բայց ամէնից լաւ երեւոյթը երեխաներն են ձեզ մօտ : Նրանք եւ չատ են եւ դեղեցիկ : Երեխաների այսպիսի առատութիւն ես ոչ մի տեղ չեմ տեսել » :

Մի տարի յետոյ նոյն խօսքերը ես լսեցի Ուիլեամ Սարոյեանից, « Եւատ լաւ մարդեր տեսայ հոս, բայց պզտիկները առաւել սիրեցի ... Եւատ աղուոր են պզտիկները »...

« Այսքան առատ եւ այսքան առողջ երեխաներ ունեցող ժողովուրդը կ'ապրի միշտ արեւի տակ յաւիտենական կեան – քով»— աւելացրեց իմ Լենինգրադցի բարեկամը, երբ անցնում էինք Արագածի լանջերի դիւղերով :

Ցիշեցի ես այդ խօսքերը հիմա, կէս դիշերւայ իմ մենակութեան պահին եւ սիրտս սկսեց ուժգին տրոփել երջանկութեան զգացումից :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԻՏ. ԹԻՒՐՔԵՐԻ
ՀԱՅԱՋԻՆԶ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1915-1916 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

(Ե· եւ վերջին մաս)

Գերմանիայի պաշտօնական շրջանները այլեւս անկարող էին թաքցնել կամ հերքել Հայերի դէմ թուրքական իշխանութիւնների գործադրած բռնութիւնները : Ուստի նրանք փոխեցին իրենց գործելակերպը եւ նուազեցնել այդ չարագործութիւնների չափերը : Գերմանական մամուլը, հակառակ իրականութեան, պըն – դում էր, որ օսմանեան կայսրութեան ա – բեւելեան վիլայէթներում «սպանուել են միայն խռովարարները » :

Շատ երկրներում Գերմանիայի հրապարակայնօրէն մեղադրում էին երիտթուրքական դաշնակութիւնները խրախուսելու եւ դրանց իրականացմանն անմիջականօրէն մասնակցութիւն ունենալու մէջ : Հիմնուելով ականատեսների յուցմունքների վրայ, Կիպրոսը դրում էր, որ Վանում, օրինակ, գերման սպան անձամբ ղեկավարում էր հայկական խաղաղ բնակավայրերի, դիւղերի վրայ տեղացող թուրքական հրեաանու կրակը, իսկ գերման հիւպատոսները Թուրքիայում ամէն կերպ պաշտպանում էին Հայերի դէմ ուղղուած ճնշումները :

«Թան» թերթը 1917 Դեկտեմբեր 17ին հաղորդում էր, որ Գերմանացիները ոչ միայն հրահրում էին Թուրքերին Հայերի դէմ, այլեւ անմիջական մասնակցութիւն ունեցան այդ չարագործութիւններին : Զէյթունում գերմանական հիւպատոսը Հայերին համոզեց դէնքը յանձնել, որից յետոյ ժանտարմաները սրի քաշեցին անդէն Հայերին : Նոյնանման փաստեր է բերում նաեւ Պրայսը : Հալէպում Հայերի ոչնչացումը իրականացւում էր գերմանական հիւպատոսի ներկայութեամբ : Գերմանացիները նպաստեցին Հայերի ջարդին վանկենհայմը մեծ վեզիր Սայիտ Հալիմին հասցէագրուած 1915 Յուլիս 4ի յուշագրում իր հաւանութիւնն էր յայտնում Արեւելեան Անատոլիայից Հայերին արտաքսելու միջոցառումներին :

Գերմանիայի մամուլը գործածութեան մէջ առաւ Թուրքիայում իբր նախապատրաստուող հայկական ապստամբութեան վերաբերեալ օսմանեան կառավարութեան կողմից տարածուող միանգամայն սուտ վարկածը : Գերմանիայի կառավարող շրջանների դլխաւոր օրկաններից մէկը՝ « Տէօյչ Տակեսցայթունկ» թերթը հրապարակից յետաղիմական հրապարակախօս Ռեվենթլովի յօդուածը, որտեղ ասւում էր, որ Հայերի ջանդուածային տեղահանումը « անհրաժեշտ քայլ է ու Թուրքիայի սեփական գործը » :

Համաշխարհային պատերազմում Գերմանիայի կրած պարտութիւնից յետոյ քաղքենի գործիչներն ամէն կերպ ջանում էին հաստատել օսմանեան կայսրութեան հայ ազգաբնակչութեան ջանդուածային բնաջնջման գործում Գերմանիայի անմեղսակից լինելը : Այսպէս, օրինակ, էրցպերկերը իր յուշերում պնդում է, որ իբր Գերմանիան ամէն ինչ արեց 1915 – 16ի հայկական ջարդերը կանխելու համար, սակայն թուրքական կառավարութիւնը չունկնդրեց նրա խորհուրդներին : Կեղծելով փաստերը, էրցպերկերը դրում է, « Գերմանական կայսրութիւնը պատասխանատուութիւն չի կրում Հայաստանի տխուր իրադարձութիւնների համար » :

Ի՞նչպէս վերաբերուեցին Հայերի հանդէպ թուրքիան կառավարողների ձեռնարկած վայրագութիւններին Աստանի պետութիւնները : Երբ ամբողջ աշխարհ-հով մէկ տարածուեց օսմանեան կայսրութիւնում կազմակերպուած Հայերի հրէշաւոր ջարդի լուրը, Անգլիան, Ֆրանսայի ու Ռուսաստանի կառավարութիւնները, որոնց բանակներում կռւում էին երկու հարիւր հազարից աւելի Հայեր, 1915 Մայիս 11ին հրապարակայնօրէն յայտարարեցին Բարձր· Դրանը, որ բոլոր այդ յանցագործութիւնների պատասխանատուութիւնը իրենք վերապրում են թուրքական կառավարութեան բոլոր անդամներին, ինչպէս նաեւ տեղական իշխանութիւնների այն ներկայացուցիչներին, որոնք մեղաւոր էին Հայերի ջարդուածային ջարդում :

Անտանտի թղթէ բողոքները, ի հարկէ, ի վիճակի չէին կանդնեցնելու երիտթուրքական դահիճներին կամ որեւէ չափով սահմանափակելու նրանց յանգուցալուծ գործունէութիւնը : Անհետեւանք մնացին նաեւ Պոլսում Մ· Նահանգների այն ժամանակուայ դեսպան Մորկընթաուի՝ Հայերին պաշտպանելու նպատակով միջամտութեան փորձերը : Ի պատասխան նրա բողոքների, Թալէաթ փաշան անվրդով յայտարարել էր, « Մեզ մեղադրում են այն բանում, որ մենք տարբերութիւն չենք դնում անմեղ ու մեղաւոր Հայերի միջեւ, դա բացարձակապէս անհնարին էր, որովհետեւ այսօրուայ անմեղները կարող են վաղը մեղաւոր դառնալ » :

Ամբողջ աշխարհի յառաջադէմ հասարակայնութիւնը առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին անարգանքի սիւնին էր դամում երիտթուրքական մարդասպաններին եւ իրենց կառավարութիւններից պահանջում վճռական քայլերի դիմել՝ արեւմտահայերին պաշտպանելու համար :

« Քաղաքակիրթ աշխարհը, — գրում էր յայտնի անգլիացի պատմաբան Թոյնպին, — չի կարող թոյլատրել, որպէսզի այդ յանցագործութիւնները չարունակուին » :

Ռուսաստանի, եւրոպական ու ամերիկեան երկրների պարբերական մամուլում յաճախ յօդուածներ ու հաղորդումներ էին դեռեւում արեւմտահայերի վիճակի մասին : Դրանցում լայնօրէն լուսաբան-

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ
ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Երբ Թուրք դահիճների եաթաղանը դամոկլեան սրի պէս կախուեց Արեւմտեան Հայաստանի ու ամբողջ արեւմտահայութեան վրայ, երբ երիտասարդութեան ու մտաւորականութեան կոտորածներին յաջորդեց ժողովրդական լայն զանգուածների, այդ թւում կանանց, երեխաների, ծերերի մասսայական տեղահանութիւնն ու ոչնչացումը, երբ դանակը ոսկորին հասաւ, Հայութիւնը մի շարք տեղերում ինքնապաշտպանութեան դիմեց :

Արեւմտահայերի ինքնապաշտպանութիւնը, ինչպէս, ամէն մի ինքնապաշտպանութիւն, միանգամայն բնական էր եւ օրինական : Ինքնապաշտպանութեան դադափարը համամարդկային դաղափար է : Եթէ Վասպուրականում, Սասունում, Շապին – Գարահիսարում, Ուրֆայում, Մուսա – Լերան վրայ եւ այլուր Հայերը ինքնապաշտպանութեան դիմեցին, ապա նրանք այդ արեցին հարկադրաբար, երբ այլեւս ոչ մի ուրիշ ելք չունէին, դա նրբանց վերջին ճիդն էր, միակ յոյսը՝ իրենց գոյութիւնը, իրենց պատիւը փըրկելու համար : Եւ այսօր, երբ մենք նըշում ենք մեծ եղեռնի զոհերի յիշատակը, ապա միւս կողմից հպարտանում ենք, որ մեր ժողովրդի մի որոշ մասը ղլուխ չխոնարհեց թուրք դահիճների առաջ, դեռ բաղաւելով պատուաւոր մահը անպատիւ կեանքից :

Երիտթուրքերի կառավարութիւնը պարբուակ բռնելով Կովկասեան ռազմաճակատին մօտ գտնուելը, որոշել էր տեղահանել եւ Միջագետքի անապատները աքսորել Վասպուրականի, Էրզրումի, Խարբերդի, Տիարպէքիրի եւ Տրապիզոնի Հայ բնակչութեանը : Տեղահանութեան նպատակը արեւմտահայերի բնաջնջումն էր, Արեւմտեան Հայաստանի աւերումն ու ամայացումը :

Ինքնապաշտպանողական կռիւներն ա – մէնից առաջ սկսւում են Շատախում : 1915 Մարտ 25ից Մայիս 10ը Շատախի դիւղացիները հերոսական մարտեր են մղում Թուրքական եւ քրտական թուով մի քանի անգամ գերազանց ուժերի դէմ, բազմիցս եւ մղում նրանց յարձակում – ները :

Թուրքական եւ քրտական հրոսակախմբերի դէմ անհաւասար մարտեր են մղում նաեւ Ջուռնիքում, յատկապէս Փեսանդաշտում : Այստեղ մի բուռն քաջեր ալ միայն իրենք են պաշտպանում, այլեւ պատսպարում են Գաւաշից, Հայոց – Ձորից ու Թիմարից՝ Թշնամու սրից փախած չուրջ վեց հազար կանանց, երեխաների ու ծերերի : Շատախի եւ Փեսանդաշտի պաշտպանները, հարկ եղած դէպքում, օգնում էին միմեանց, այսպէս, օրինակ, երբ Թշնամու գերազանց ուժերը պաշարում են Շատախի կեդրոն՝ Թաղը, նրանց անմիջապէս օգնութեան են հասնում եւ պաշարումից ազատում Փեսանդաշտի քաջերը :

1915 Ապրիլին, փոփոխակի յաջողութիւններով ինքնապաշտպանողական կռիւներ են մղւում նաեւ Հայոց Ձորում, Գաւաշում, Թիմարում, Վարագում, Արճակում եւ այլ վայրերում : Բայց Վասպուրականի ինքնապաշտպանողական մարտերի գլխաւոր կեդրոնը, ազատագրական պայքարի ողնաշարը մղում ասւողը Վանն էր :

Վանի (քաղաքի եւ Այգեստանի) ինքնապաշտպանութիւնն սկսւում է 1915 Ապրիլ 7ից եւ տեւում մինչեւ Մայիս 3ը :

Աւելի քան որեւէ մի այլ վայրում, ինքնապաշտպանութիւնն այստեղ բաւականաչափ յաջող էր նախապատրաստուած ու կազմակերպուած : Ինքնապաշտպանութեան կոմիտէն եւ զինուորական մարմինը քաղաքը եւ Այգեստանը բաժանել էին առանձին շրջանների, իսկ շրջանները դիրքերի, որոնցից իւրաքանչիւրն ունէր իր դեկավարը եւ օգնականը :

Ձէվտէթ փաշայի հինգ հազարանոց կանոնաւոր բանակի եւ մեծ թւով բաշիդուխների առաջին դրոհները ձախողուեցին եւ չկարողացան ընկճել Հայերի դիմադրութիւնը : Գնալով աւելի ու աւելի բորբոքուեցին մարտերը, որոնք իրենց կանոն սկսւում էին վաղ առաւօտեան եւ վերջանում ուշ երեկոյեան : Գաղտագնաց Ձէվտէթ փաշան, որը նպատակ էր դրել սրի քաշել Վանի պաշտպաններին, Աղբիւրի կէսերին ընդհանուր յարձակում է կազմակերպում : Եօթը հրանօթներ բերդի եւ միւս դիրքերից անընդհատ ռմբակոծում են հայկական դիրքերը, դրանցից մի քանիսը, բայց պահել չեն կարողանում եւ նորից ետ են չպրտուում :

*Վանի պաշտպանների արիութիւնն անօրինակ էր, առասպելական : Որքան էլ զարմանալի թուաց, շիկան : Որքան էլ զարմանալի թուաց, շիկան : Որքան էլ զարմանալի թուաց, շիկան

ւում էին Թուրքական իշխանութիւնների ձեռքերում : Բողոքի բազմաթիւ ցոյցերում եղել էին ունենում ամերիկեան հասարակական ու պետական գործիչներ, որոնք պայքարում էին Թուրքիայի կառավարող պարտում էին Թուրքիայի կառավարող շրջանակների դէմ :

Պէտք է նշել, որ Անատոլի երկրների կառավարութիւնները հասարակայնութեան պատասխանատու բազմաթիւ բողոքներն օգտագործելին որպէս քարոզչական միջոց՝ ընդդէմ Թուրքիայի ու Գերմանիայի : « Հայ արեան պետերը , մինչեւ ատաղերը բարձրացած հայ ատեանների հեծեծանքնե – րը, — ընդգծել է պատմաբան Լէօն , — չհաղորդում էին՝ Գերմանիայի դէմ կռուելու համար : Քանի դեռ կանդուն էր ուժեղ ու յաղթական Գերմանիան , հայկական սարսափները նրա հակառակորդներին հարկաւոր էին՝ նրան վարկաբեկելու , նրան բարոյապէս տապալելու , նրան բարբարոսութեան կողմնակից եւ հովանաւոր ցոյց տալու , իսկ իրենց՝ նահատակ ազգերի պաշտպան եւ ազատարար յայտարարելու համար : Բայց հենց որ Գերմանիան չարդուեց եւ այլեւս՝ ոչ ոքի երկիւղ ներշնչել չէր կարող՝ իսկոյն մոռացուեց Հայն էլ, իր տառապանքն ու արիւնն էլ :

Հայ ժողովուրդն իր երկարամեայ դարձեալ համոզուեց , որ եւրոպական տերութիւններից որեւէ իրական օգնութիւն ստանալու նրա յոյսերն ի դուր են, ուստի եւ Թրքական իշխանութիւններից կրած դաժան հալածանքների օրերին նա ամէնից առաջ յոյսը դնում էր ինքն իր վրայ : Երբ Թուրքական կառավարութիւնը փորձում էր դինաթափ անել խաղաղ հայ բնակութեանը , մի չարք տեղերում՝ Վանում , Շատախում , Մուշում , Զէյթունում , Շապին – Գարահիսարում եւ այլուր Հայերը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեցին ոստիկաններին ու Թուրքական կանոնաւոր զօրքերին : « Չնայած Թուրքական կառավարութեան կեղծ հաղորդումներին, — գրում էր Մանուէլեանը, — ոչ մի հայկական յեղափոխութիւն կամ ապստամբութիւն չի եղել : Հայերը դէնք վերցրեցին միայն այն ժամանակ , երբ նրանց սպառնում էր ջարդը » : Ցետագայում այդ բանը ըստիպուած էր խոստովանել Մեվլան – դատ Ռիֆաթը, մատնանշելով, որ ամերիկեան պետերը նրա հակառակորդներին հարկաւոր էին՝ նրան վարկաբեկելու , նրան բարոյապէս տապալելու , նրան բարբարոսութեան կողմնակից եւ հովանաւոր ցոյց տալու , իսկ իրենց՝ նահատակ ազգերի պաշտպան եւ ապստամբելու համար : Բայց հենց որ Գերմանիան չարդուեց եւ այլեւս՝ ոչ ոքի երկիւղ ներշնչել չէր կարող՝ իսկոյն մոռացուեց Հայն էլ, իր տառապանքն ու արիւնն էլ :

Հայ ժողովուրդն իր երկարամեայ դարձեալ համոզուեց , որ եւրոպական տերութիւններից որեւէ իրական օգնութիւն ստանալու նրա յոյսերն ի դուր են, ուստի եւ Թրքական իշխանութիւններից կրած դաժան հալածանքների օրերին նա ամէնից առաջ յոյսը դնում էր ինքն իր վրայ : Երբ Թուրքական կառավարութիւնը փորձում էր դինաթափ անել խաղաղ հայ բնակութեանը , մի չարք տեղերում՝ Վանում , Շատախում , Մուշում , Զէյթունում , Շապին – Գարահիսարում եւ այլուր Հայերը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեցին ոստիկաններին ու Թուրքական կանոնաւոր զօրքերին : « Չնայած Թուրքական կառավարութեան կեղծ հաղորդումներին, — գրում էր Մանուէլեանը, — ոչ մի հայկական յեղափոխութիւն կամ ապստամբութիւն չի եղել : Հայերը դէնք վերցրեցին միայն այն ժամանակ , երբ նրանց սպառնում էր ջարդը » : Ցետագայում այդ բանը ըստիպուած էր խոստովանել Մեվլան – դատ Ռիֆաթը, մատնանշելով, որ ամերիկեան պետերը նրա հակառակորդներին հարկաւոր էին՝ նրան վարկաբեկ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Ազգ· Մխիթարեան Հաստատութեան Տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ, Կրթ· գործին եւ Աղքատախնամին :

Հանգուցեալ Ք· Թէրզեանի մահուան տարելիցին առթիւ.— Թէրզեան Յակոբ եւ զաւակները 200 ֆր· Եկեղեցիին, Որմն 50 ֆր· Եկեղեցիին եւ 50 Աղքատախնամին :

Դռնբացէքի առթիւ հարիւր Եկեղեցիին Տիկին Մարի Տէմէեան եւ քոյր Տիկին Հռիփսիմէ Պօղոսեան :

Ջատկուան տօնին առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Ժ· Պահատուրեան 500 ֆր· Աղքատախնամին, հարիւր ֆր· Եկեղեցին, հարիւր Կրթականին, Պ· Ն· Ուզունեան երկու հարիւր Եկեղեցիին, Տիկին Ե· Ուզունեան հարիւր Աղքախնամին, Պ· Յ· Ոսկերիչեան հարիւր Եկեղեցիին, Ինէքճեան բնտանիքը, Պ· Թէրզիպաշեան, Դանիէլեաններ, Տիկին Ա· Խաչատուրեան 50ական Եկեղեցիին, Որմն 30 Եկեղեցիին, Տիկ· Գարաքիւլաքեան 25, Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան 15, Պ· Նշան Յակոբեան 15ական Եկեղեցիին, Տիկին Վ· Բազումեան 10 Եկեղեցիին (եւ 10 Կրթականին) : Տիկին Նազելի Զալըղեան, Տիկին Ազատ Մակէոեան, Տիկին Ադամեան տասնական Եկեղեցիին, Որմն 5 Եկեղեցիին ,Տիկ· Գարաօղլանեան 20 Աղքատախնամին, Տիկ· Ա· Մայէլեան քոյր Աղքատախնամին, Պ· Հերբոյեան 10 Աղքատախնամին :

Հանգուցեալ Աբշալոյս Իպրայէլեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Պ· Յովհ· Տէր Գէորգեան, իր եւ իր բարեկամներու կողմէ 80 Աղքատախնամին, Տիկ· Մ· Կէնճեան 10 Աղքատախնամին : Թիւթիւնճեան եղբարք իրենց մօրաքրոջ Մենուշի Գալուստեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 Աղքատախնամին, Որմն 30 Աղքատախնամին, Տէր եւ Տիկին Աքսարըլեան, հանգուցեալ Գալուստ Բարայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 20 Աղքատախնամին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ Հ· Ց· Դ· «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, այս Շաբաթ օրը, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կը խօսի Ընկ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ.— Ազգ· կեանքը՝ 1917–1920 :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, համակիրները եւ Նոր Սերնդական ընկեր-ընկերուհիները :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հայաստանի մօտ 250 բնանկարներու եւ պատմական վայրերու դունաւոր լուսաբաժակում (փրոժէքսիոն) :

Կազմակերպուած Համազգային Մշակութային Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան «Շ· Միսաքեան» սրահին մէջ :

17 Րիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ :

Լուսաբաժակումը սիրայօժար պիտի կատարէ նկարիչ ՌԻՇԱՐ ԺԵՐԱՆԵԱՆ, իրաքանչիւր տեսարանին տալով բերանացի տեղեկութիւններ :

Պ· Ժերանեան Հայաստանի զանազան վայրերու մէջ իր տուած նկարներու ցուցահանդէսին առիթով կրցած է յիշեալ բնանկարները իրենց իրական գոյներով լուսանկարել :

Մուտքը ազատ է :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբ· Տիգրանուհի Կարապետեանի մահուան առթիւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Փէնէրեմէդեան հարիւր ֆր·, Պ· Տիգրան Հաճեան հարիւր, Պ· Է· Եղկեան 70, Տիկին Խ· Կարապետեան 47·80, Օր· Ա· Փիրփիրեան եւ Օր· Գաբրաչեան 30ական, Օր· Լ· Փափազեան քոյր, Օր· Է· Հաղարապետեան 10, Օր· Սիւզան Զամպաքեան 50 ֆրանք :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈՓԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
37, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ· Ց· Դ· Նոր Սեբրունդի Շաւիլի խումբին կողմէ :

Այս Կիրակի, Շաւիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ, ժամը 15էն 19 :

Բացառիկ յայտագիրը :

Ա· ՄԱՍ.— Արտասանութիւն, երգ, նուագախումբ (Առնուվիլի Նորսերունդ) : եւ « Նայիրի » պարախումբը, պեկալա- րութեամբ Տիկին Թորոսեանի :

Բ· ՄԱՍ.— Քերթուածներ, հեղինակ եւ արտասանող՝ Վ· Պիչաճճեան ; Թատերական ներկայացում Շաւիլի Նոր Սերունդի կողմէ :

Պաղ ճաշ, ամէն տեսակ, խմիչք :

Ճաշէն եւք պարահանդէս ժամը 21–24 :

Հաղորդ· մէջտեղ.— Մոնփարնասի եւ Սէն – Լազարի կայարաններէն :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Պ· Վ. ՀԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒՂԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ· ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Պ· ԱՍՍԱՏՈՒՐ ՔՒՕՍԷԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ալհամպրայի սրահը
340, Պուլվար Շաւ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին :

Կը պատարագէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆ :

Ժամը 11ին Անծանօթ Զինուորի դերեզմանին վրայ ծաղկեպսակի դնեցում :

Հանդիսութիւն երեկոյեան ժամը 16·30–ին Ալֆորվիլի քաղաքապետական սրահին մէջ Սալ Վօլթէռ : Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթող· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ հերկայութեամբ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց :

Կը խօսին Կ· Մեհէեան եւ Տոքթ· ՀԱՅԻԿԵԱՆ (Ֆրանսերէն) :

Խօսք կ'առնէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ ՖՐԱՆՍԵՍՔԻ

Պատշաճ գեղարուեստական բաժին :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՁԱՇԱՐԱՆ ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

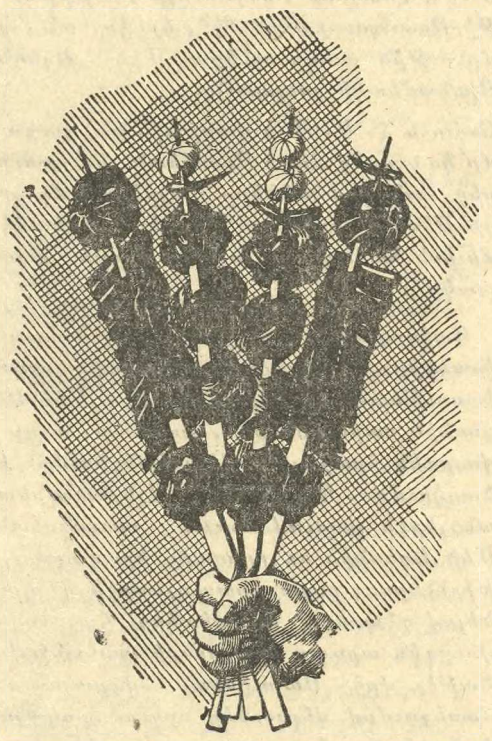
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ

Մայիս 18, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

Théâtre des Arts Ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers ou Cadet

Ընդհանուր խնդրանքին վրայ երկրորդ անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՓՕՂ ԿԱՎՈՑԻ ԺԿ կատակերգութիւնը

Ա Ն Ո Յ Շ Փ Ո Ր Ձ Ա Ն Ք

(4 արար) Հայերէնի թարգմանուած Ա· ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏՐՈՒԹԵԱՄԲ

Զարուհի Անտոնեանի, Նուրիան Մարգարեանի, Միհրան Անտոնեանի, Նազարէթ Պշտիկեանի, Լիւսի Թօփալեանի, Յակոբ Ստամպօլցեանի

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Պ· Թօփուզեանի, Վիքի Մոստիչեանի Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի

Բեմադրութիւն՝ Մ· ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Գին՝ 15, 10 եւ 5 ֆր· Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Տոմսերու համար դիմել՝

U.G.A.B., 11, Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — TRU. 16-88
Théâtre des ARTS, 66, Rue Rochechouart, PARIS (9e) — TRU. 05-12.
M. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46

ԵՐԵՔ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ ԵՐԿՈՒՔԸ

15 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա·— Յուլիս 19ին, Փարիզ – Մոսկուա – Փարիզ, երթ ու դարձ *վագոն-լի* (առանց կառք փոխելու)—
Մոսկուա–Երեւան–Մոսկուա օդանաւով Գինն՝ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 2100 ֆրանք
Բ·— Յուլիս 27, Մարսէյլէն շոգենաւով Սոչի — Երեւան–Մոսկուա օդանաւով :
Մոսկուա – Փարիզ վագոն · լի շոգեկառքով :
«Թուրիսթ» Ա· կարգի սպասարկութիւն նաւուն վրայ.— Գինն՝ 2450 ֆրանք :
ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ՝ — Օգոստոս 21ին, երթ ու դարձ օդանաւով :

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ 21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է 2450 ֆրանք :
TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre *ամէն Բշ· եւ Շբ· օրերը, ժամը* 16·30–18
Tél. : RIC. 77-40
Մարսէյլի մէջ դիմել՝ Ե· Մխրանեանի, 23 Րիւ Պերճար տիւ Պուա :

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ
16
ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE
16 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10308 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.308

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԻ ՓՈՐՁԵՐ

Բ.

Գրքոյկի ամպարտ հեղինակը Անգլիական Համայնապետարանէն եւ կապոյտ Տետրակէն զանազան մէջբերումներ կ'ընէ : Նոյնիսկ վկայութեան կը կանչէ ամերիկացի միսիոնար մը՝ ամբաստանելու համար հայ յեղափոխականները, մանաւանդ Ընչականները, որոնք խռովութիւններ կը յարուցանեն, Թուրքեր եւ Քիւրտեր կը սպաննեն եղեր՝ օտար պետութեանց մի – ջամտութիւնը հրաւիրելու համար :

Հայերը Օսմ· կայսրութեան չրջանին զարերով խաղաղ եւ բարգաւաճ կեանք վայելեր են, սակայն 1877 – 78ի ռուսեւ – թուրք պատերազմէն եաք դործիք դար – ձեր են օտար պետութեանց ձեռքը՝ քայքայելու համար երկիրը :

« Անցուկը մոռցուկ » յանկերդը քանի մը անդամ կը կրկնուի դրքոյկին մէջ :

Սակայն ո՞վ է որ պիտի մոռնայ անցեալը : Հա՞յը : Քա՛ւ լիցի : Թուրքը ի՞նչ է ըրեր Հայուն, որ մոռնալու խնդիր ծագի : Թուրքն է, որ կ'ուզէ եղեր մոռնալ « հեռաւոր անցեալի սարսափները », Հայերու կողմէ Թուրքերուն դէմ սարքուած ջարդերը : Որովհետեւ « Թուրք ժողովուրդը վեհանձն է եւ կը ձգտի միշտ ներելու իրեն դէմ եղած դէշութիւնները, ասիկա նոյնիսկ իր Թերութիւններէն մէկն է » :

Ցետոյ նաեւ թէ « Թուրքը ոչ մէկ ժողովուրդի թշնամի է : Սպանդ քաշած է անցեալին վրայ : Ո՛չ մէկ թշնամական զգացում եւ առելութիւն ունի Հայերուն դէմ ու կ'ընդունի որ անոնք խաբուեցան դուրսէն եկած մեքենայութիւններէ եւ իրենց կարգ մը վարիչներու փառասիրու – թենէն » :

Ի՞նչ են ըրեր Հայերը Թուրքերուն :

1914ի Նոյեմբերէն սկսեալ Գարեդին Փաշայի զեկավարութեամբ հրոսակախումբեր Թուրքիոյ սահմաններէն ներս մտնելով կամովին կամ բռնի զինուորագրուած են Թրքահայերը, աւերեր են Պայազիտի չրջակայ խլամ գիւղերը, եւ մեծ վայրագութեամբ ջարդեր են բնակիչնե – րը…

Զարմանալի առասպել է եղեր այն կարծիքը թէ Հայերը զառնուկներ են եւ աշխարհի ամէնէն քաղցրաբարոյ եւ քաղաքակիրթ արարածները : Փա՞սա կ'ուզէք : Ամասորի արշաւանքին առեն Նիկոլ՝ Դաման հրամայեր է եղեր իր ընկերներն – բուն ձեռք չտանիլ կիներուն եւ մանուկներուն, սակայն … անխնայ մորթել այրերը :

Եւ Դրօշակի 1914 Սեպտեմբերի Թիւը վկայութեան կը կանչէ իր այս տուրը կրկնելու համար :

Ամասորի դէպքը տեղի ունեցաւ 1897 Յուլիս 25ին : 1914ի Սեպտեմբերին աչքերնիս բռնկած էր եւ Ամասորի մասին մոռցող չկար :

Զանազան աղբիւրներէ բերուած « վկայութիւնները » բոլորն ալ կեղծուած եւ խարդախուած են :

Գրքոյկին հեղինակը Մեծ Եղեռնի մասին բոլորովին լուռ անցնելէ վերջ, չի կարծիք հետեւեալ տողերը գրելու՝ առնելով մեր նահատակներու յիշատակը :

« Եթէ 1914 – 1918 տարիներու ընթացքին որոշ թիւով Հայեր զոհ գացին զինուորական գործողութեանց, աւելի մեծ թիւով Թուրքեր վայրագօրէն անդամահատուեցան եւ ջարդուեցան հայ յեղափոխական – անիշխանական հրոսախումբերու կողմէ 1914 – 17ի ռուսական յաղթական առաջխաղացման եւ 1918ի նահանջին առեն, առանց հաշուելու այն աւելի մեծ թիւ մը միլիոն Թուրքերը, որոնք էրզրումի մէջ Թուրք զեղուհիներու չնորհքները վայելէ վերջ չէին ամչցած սեղեկագիրներ տալ Հայերու դէմ :

Խաղաղասէր եւ « վեհանձն » (?) Թուրքը այժմ կը նեղէ եղեր Հայերուն, որ 1914 – 18 « աւելի քան մէկ միլիոն » Թուրքեր ջարդեր են : Կ'ուզէ եղեր մոռնալ անցեալը, աչքերն ուղղելով դէպի ապագան … :

Զղջումի ո՛չ մէկ խօսք 1915ի Մեծ Եղեռնի մասին : Թալէաթի ձգուկները 1915էն յետոյ տարի եաք փոխանակ դատապարտելու սուլթանական վարչաձեւին տակ արիւնարբու Իթթիհատի դիւային ծրագրով գործուած ցեղասպանութեան ահաւոր Ոճիրը, տակաւին կը պահեն նոյն մտայնութիւնը, Հայերու հանդէպ նոյն առելութիւնն ու քինախնդրութիւնը :

Ցետոյ տարիէ ի վեր սերունդ փոխուած է, սակայն չեն փոխուած դլուխները : Այս ընթացքով փոխուելիք ալ չունեն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈՒ բացումը կատարեց Պուրժի Մշակոյթի տան եւ արժանապատ ջերմ ընդունելութեան :

ՋԻՆԱՑԻՔ հիւլէական Բ· ռումբը պայթեցուցին « դէմ դնելու համար Միացեալ Նահանգներու չանթաժին եւ սպառնալի – քին » կը ճգղէ Փեքին հրատարակուած պեկոյցը : Կոսիկին յայտարարեց թէ չի հաւատար հիւլէական պատերազմի մը : Որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ Լոնտոնի մէջ :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, էլիզապէթ Թագուհին բացումը կատարեց Ճոն Քէնըտիի յիշատակին, որ նախագահին կառուցուած յուշարձանին, ի ներկայութեան ողբացեալ նախագահին այրիին եւ զաւակներուն :

ՎԱՐՁԱՊԵՏ էրհարտ մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ յայտարարեց թէ չատ է – լախտապարտ է նախագահ տը Գոլի որ ընդունած է Պոն երթալ Յունիս 11ին : « Մեզի համար, ըսած է նաեւ Գերմանիոյ վարչապետը, Եւրոպան եւ Ատլանտեան դինակցութիւնը ամրողջութիւն մը կը կազմեն » : Էրհարտ տրամադիր է Իտալիոյ վարչապետին հանդիպելու :

ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ Հանրապետութեան մէջ, քաղաքացիական արիւնալի պատերազմի մը սպառնալիքը կը չեչտուի : Մրցակից խմբակցութեանց միջեւ բոլոր բանակցութիւնները խղուած են : Ու Թան Ներկայացուցիչ մը ղրկեց, տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ բժիշկներու այցելութիւնը մէկ ֆրանք յաւելում կրեց : Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ ալ, երկու ֆրանքի յաւելում մը որոշուեցաւ բժիշկներու տուած այցելութեան դինին համար :

ՆԱՅՈՒՆՆ, առաւելապոյն պատիժին դատապարտուեցաւ՝ 18 հազար ֆրանք տուգանք եւ 5002 ֆրանք վնասուց հատուցում :

ՔԼԱՈՒՍ, Ալսատիոյ վարչապետը պաշտօնական այցելութեան պիտի գայ, Փարիզ, Յունիս 29ին :

հայկական արշաւանքներէն փախչելով անօթութենէ եւ ցուրտէն մեռան իրենց անպատմելի փախուստի միջոցին : Թրքական ողբերգութիւնը շատ աւելի մեծ է ու սրտաճմլիկ՝ քան Հայերու կարգ մը դժբախտութիւնները» (էջ 16) :

Մէկուկէս միլիոնը « որոշ թիւով » անչնչան եւ դանցառելի քանակութեան իջեր – ցնելէ վերջ, գոհը գահիճի կը վերածէ եւ վկայութեան կը կանչէ կարգ մը ռուս դինուորականներ, որոնք էրզրումի մէջ Թուրք զեղուհիներու չնորհքները վայե – լելէ վերջ չէին ամչցած սեղեկագիրներ տալ Հայերու դէմ :

Խաղաղասէր եւ « վեհանձն » (?) Թուրքը այժմ կը նեղէ եղեր Հայերուն, որ 1914 – 18 « աւելի քան մէկ միլիոն » Թուրքեր ջարդեր են : Կ'ուզէ եղեր մոռնալ անցեալը, աչքերն ուղղելով դէպի ապագան … :

Զղջումի ո՛չ մէկ խօսք 1915ի Մեծ Եղեռնի մասին : Թալէաթի ձգուկները 1915էն յետոյ տարի եաք փոխանակ դատապարտելու սուլթանական վարչաձեւին տակ արիւնարբու Իթթիհատի դիւային ծրագրով գործուած ցեղասպանութեան ահաւոր Ոճիրը, տակաւին կը պահեն նոյն մտայնութիւնը, Հայերու հանդէպ նոյն առելութիւնն ու քինախնդրութիւնը :

Ցետոյ տարիէ ի վեր սերունդ փոխուած է, սակայն չեն փոխուած դլուխները : Այս ընթացքով փոխուելիք ալ չունեն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օր ը Օրին

ԱՅՕ՛, ԿՐՆԱՅ ԽՕՍԻԼ

Աշխարհականը կրնա՞յ եկեղեցիին մէջ դամբանական խօսիլ :

Փարիզը կը պատասխանէ « այո՛ », Նիւ Եորքը կը պատասխանէ « ո՛չ » :

Երկու կատողիկոսնե՞րը ինչ կ'ըսեն :

Որոշապէս չեմ գիտեր : Ու կ'ենթադրեմ որ անոնք ալ վերջնական որոշումի մը յանգած չեն :

Էջմիածնական թեմին ենթակայ եկեղեցիներուն մէջ աշխարհականները դամբանական խօսած են, գիտե՛մ :

Կիլիկեան թեմին ենթակայ եկեղեցիներուն մէջ ալ աշխարհականները դամբանական խօսած են, ատոր ալ ծանօթ եմ :

Բայց, գիտեմ նաեւ որ երկու թեմերէն մէկուն թէ միւսին պատկանող եկեղեցիներու վարդապետներն ու բահանաներ՝ տեղ մը « թոյլ կուտան » որ աշխարհականին ձայնը լսուի եկեղեցիէն ներս, ուրիշ տեղ մը « թոյլ չեն տար » :

Այս երեւոյթին է որ Հայոց միութեան ազգը խելք չի կրնար հասցնել :

Դիտմամբ չակերտներու մէջ բանտարկեցի « թոյլ կուտան »ը եւ « թոյլ չեն տար »ը : Որովհետեւ, մեր եկեղեցական իշխանութիւնները — մանաւանդ անհատ եկեղեցականները — որեւէ իրաւունք չունին այս մասին իմքնակամ որոշումներ տալու եւ իմահան կարգադրութիւններ ընելու : Ուրեմն, թոյլ տալու, չտալու հարց չկայ :

Այս յայտարարութիւնը կ'ընեմ հիմնուելով ինծի հաղորդուած այն արժանահաւատ տեղեկութեան վրայ թէ մեր եկեղեցական կանոնագրութեան մէջ չկայ որեւէ տրամադրութիւն, որ արգիլէր աշխարհականին որ դամբանական խօսէր եկեղեցիէն ներս :

Եթէ այս տեղեկութիւնը անհիմն է, կը խնդրեմ մասնագէտներէն որ զիս ալ լուսաւորեն, ազգն ալ :

×

Մեզի սորվեցուցած են որ աշխարհականը *ամէն իրաւունք ունի* եկեղեցիին մէջ, ողբացեալի մը կորուստին կամ ուրիշ որեւէ պատշաճ նիւթի մասին արտայայտուելու, պայմանաւ որ խորանին վարագոյրը գոցուած ըլլայ, բեմ չելլէ (խորանին առջեւի մասը այո՛, կը կոչուի բեմ) եւ կենայ վարը, Դասը : Պայմանաւ նաեւ որ յարգէ ազօթատեղիին վեհութիւնը եւ չգլտորի կուսակցական, հաղաբական կամ այլ փշոտ խնդիրներ յուզելու փորձութեան մէջ : Եւ, ի հարկէ, գործածէ արժանավայել լեզու մը :

×

Ես, առնուազն, երեք անգամ եկեղեցիին խօսած եմ՝ Ապրիլ 24ի առթիւ :

Բայց, պատահած է նաեւ որ Հոգաբարձութիւնը, վերջին պահուն լուր տուած ըլլայ ինծի թէ « արգիլուած է, չէք կրնար խօսիլ » :

Անգամ մը, թոյլ չտուին նաեւ որ դամբանական խօսէի չորս տարեկան հրեշտակի մը մասին, որ արկածի մը զոհ գացած էր :

— Ո՛չ, արգիլուած է …

×

Խոնարհաբար կը հարցնեմ մեր երկու կաթողիկոսներուն, մեր արքեպիսկոպոսներուն, մեր եպիսկոպոսներուն, մեր վարդապետներուն, մեր քահանաներուն եւ նոյնիսկ մեր սարկաւագներուն եւ մըրացեալներուն :

— Միատեսակ, միօրինակ կարգադրութիւն մը կարելի՞ է ընել թէ ոչ … Արտօնութիւն չէ որ կը խնդրեմ, այլ կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այսինչ եկեղեցիին մէջ ազգային ժողով կրնայ գումարուիլ (ես ներկայ էի), բայց այդ եկեղեցիին մէջ աշխարհականը չի կրնար անձամբ խօսիլ՝ Ապրիլեան եղեռնի նահատակներուն մասին …

Ուրիշ հարցում մըն ալ ունիմ՝ յառաջաբանի մը պոչին կապուած·

— Մեր եկեղեցին ունի հօքը խորհուրդներէն բաղի մը հատին աշխարհականը կը մասնակցի այս կամ այն ձեւով, այս կամ այն չափով … Օրինակ, Մկրտութեան Աւազանին առջեւ երախան կը գրկէ ու կ'ըլլայ կնքահայր … Պսակի արարողութեան կը մասնակցի խաչը բռնելով … Պատարագին մէջ դեր մը կը կատարէ Աւետարան կարդալով, ջոց շարժելով, խաչ բռնելով, մոմ բռնելով, հաւատամք արտասանելով, Սկիհ պտըտցնելով … Ցուղարկաւորութեան ալ կը մասնակցի … Լա՛ւ, ինչո՞ւ չի կրնար մեր 1·500·500 զոհերուն համար խօսիլ եկեղեցիին մէջ·· կամ, ինչո՞ւ Փարիզի ժան Կուժոնի եկեղեցին, աշխարհականը կրնայ ողբացեալ գրագէտին կամ գինուորին մասին սրտաբուխ ջուխտ մը խօսք ընել, բայց չի կրնար նոյն իրաւունքը ստանալ ուրիշ տեղի մը Սուրբ այսինչ եկեղեցիին մէջ …

×

Ցոյս ունիմ որ այս փափուկ հարցումներուն ո՛չ – փափուկ պատասխան տուողները միամտութիւնը չեն ունենար մեզի բացատրելու·

— Եկեղեցին սուրբ տեղ է… Միայն ձեռնադրուած եւ օծուած անձերը կրնան խօսիլ Աւետարանին նամբէն չշեղելով … Իսկ աշխարհականները կրնան իրենց բերնին եկածը դուրս տալ …

Եթէ այս է տրուելիք պատասխանը, մենք ալ կրնա՛նք յիշողութիւնները թարմացնել :

— Ժամանակին կան եղեր պատրիարքներ կամ եպիսկոպոսներ, որոնք Աւետարանին նամբէն կը շեղին եղեր ամէն կիրակի… « Կնի՛կ, այս *պոյ*ները երեսդ *խէ* ժամ եկեր ես նէ, չե՞ս ամչնար… Ականջը խօսի մեր ձէվահիրենան ներուն եւ Յովակիմեան եպիսկոպոսնե – րուն :

×

Բայց, կատակելու տրամադրութիւն չունի ազգը :

Այս խնդիրը պէտք է իր վերջնական լուծումը գտնէ : Եւ շուտով : Այս տարի Յիսնամեակի այս տարին :

Որովհետեւ, 1965ը պէտք է ըլլայ — ամէն նակատի վրայ — վերաբնինութեան, վերագնահատման ու սրբագրութեան տարի մը :

Այս ժողովուրդը այլեւս չի կրնար հանդուրժել Միջնադարեան բարբերուն վերադառնալու որեւէ մարզանքի :

Չի կրնար հանդուրժել որ եկեղեցական իշխանութիւնները տեսակ մը արհամարհանքով նային — այսինքն, վերէն վար նային — աշխարհականներուն վրայ եւ իրենց բացարձակ սեփականութիւնը նկատեն Հայաստանեայց եկեղեցին :

Եթէ մեր եկեղեցականները — բահանաներէն մինչեւ Հայրապետները — աշխարհական զանգուածին հանդէպ ունեցան յարգանքի այն զգացումը զոր աշխարհականները ունին եկեղեցականներուն հանդէպ, այս իմահան — եւ անհիմն ու անտրամաբանական — կարգադրութեանց վերջ կուտան անմիջապէս :

Բայց, թիւրիմացութեան տեղի չտամ— մենք արտօնութիւն չէ որ կը խնդրենք իրենցմէ, այլ ժամանակին հետ եւ մեր եկեղեցական կանոնագրութեան հետ քովքովի բալու հեռատեսութիւնն ու իրատեսութիւնը :

Այո՛, աշխարհականը ամէն իրաւունք ունի եկեղեցիին մէջ խօսելու :

Ո՛վ որ բաջ է թող գիս բանադրէ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻՕՂ

—o—

Ե.

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն՝ տարօրինակ պատկեր մը կը ներկայացնէր Միջերկրականի արեւելեան ւսւազանը :

Հռոմի դերիշխանութիւնը Բոմփեթս – ներ ստեղծեր էր դերեալ ժողովուրդներու հոգւոյն մէջ,— ազգային աստուածներու ծննդեան հաւատք՝ կապիտոլը տապալե – լու ցանկութեամբ կամ առնուազն թօթա – փելու համար կեսարին լուծը : Պատմու – թեան այն շրջանն է, երբ մարդարէու – թիւնը, եբրայական հնօրեայ այս էնսթի – թիւսիոնը կը փորձուի բարձրացնել աստ – ուածութեան աստիճանին, ինչպէս պատ – մութեան աւելի իրապաշտ շրջանի մը՝ հելլենական դիքը կը դրուի հերոսի պայ – մաններու մէջ, շրջելով սանդուխը :

Ու եռեւեփում մը ցոյց կուտայ մարդ – կային միտքը : Սանին մէջ տաքցած ջու – րին վիճակը, երբ կ'եռայ, կը պղպջայ, կը յորդի երբեմն : Գաղափարներու բոր – բոքում, պոռթկում, ժայթքում : Անհան – դիստ էր ով որ կը մտածէր : Որոնումի դեւը կը չարչրկէր զիրենք : Ոսկիի հանք հետախուզողներու կամ «փիլիսոփայա – կան քար » փնտռողներու համաճարակա – յին հետաքրքրութենէն աւելի աստիկ, աւելի զօրաւոր կերք մըն էր, որ ալեկո – ծութեան մատներ էր Սամարացին, Ա – զդքսանդրացին, Անտիոքցին, (հեղինակ մը այս ալեկոծութիւնը կը հասցնէ մին – չեւ ... Գաղղիա) :

Նկատելի է որ բարձր մտածողութիւնը սկեպտիկ է, ու զրեթէ անտարբեր ու լուռ :

Բորբոքած է այն դասակարգը միայն, զոր հիմա կը կոչենք «կիսագրագէտ » : Այն որ յագեցած է Հին կտակարանին ա – ւանդութիւններով : Այսպէս, ժամանակ մը սովորական երեւոյթ դարձաւ երբա – յական « Սուրբ Հոգիին » այցելութիւնը ... կոյսերուն, մարդկային բազմու – թեանց հաղորդելու համար աստուածա – յին պատգամները : Նման ներշնչեալ մըն էր կոյս Հելէնը, զոր կ'օգտագործէր Սիմոն Սամարացին, ինքզինք ներկայա – ցնելու համար աստուածառաք՝ եթէ ոչ աստուած : Նոյն նպատակով՝ Ապեղէս կ'օգտագործէր կոյս Փիլումէնան : Ու դեռ նման շատ կոյսեր (փնէօմաթոփոս : Մ. Հոգի կրող), եւ աստուածները, որոնց կ'ահնարկեն Աւետարանները, ինչպէս եւ Պօղոս :

Պաշտօնական պատմութիւնը, այսինքն « յաղթական » մատենագրութիւնը «ա – զանդաւոր» կը կոչէ բոլոր ասոնք : Եւ ե – թէ, այսօր, սխալ կը ճանչնանք այս վերջիններէն, մեղքը քրիստոնեայ մատե – նագիրներուն ճիտը, որոնք փճացուցած են «պարտեալներուն» գործերը կամ սեւ – ցուցած անոնց հեղինակները :

Այդ աղանդներուն աւերակներուն մէջ կը գտնենք գնոստիկեանները, ինչպէս եւ ապնոստիկեանները : Անոնց տեսութեանց մասին մեր ծանօթութիւնները կը քաղենք քրիստոնեայ մատենագիրներու Ջատագո – վականներէն, հանքագործներու նման պե – ղելով աւերակ վկայութիւնները :

Արդ, ի՞նչ կ'ըսեն գնոստիկեանները :

Տպղնապի մատնուած մարդիկ են ա – ռանք : Կը բաւէ տարապի վերածել իրենց մէկ հարցումը, « ի՞նչ կը նշանակէ ծը – նունդ, ի՞նչ կը նշանակէ վախճան » , կամ՝ « ուրկէ՞ կուգանք եւ ո՞ւր կ'եր – թանք » , եւ որոշ չափով կը բացատրը – ուի թէ ի՛նչ կը հետապնդեն գնոստիկ – եանները,— ճանչնալ ինչ որ կը մնայ խորհրդաւոր կամ դաղտնիք : Արդարեւ, «գնոստիկեան» յունարէն բառ մըն է ծա – դումով, (գնոսիս, եբրայերէն տահաթ), որ կը նշանակէ ճանչնալ՝ որոնելով ու պրպտելով երեւոյթներու պատճառը : Այս վարդապետութենէն կը մնայ խօսքը, որ դացեր մտեր է Նոր Կտակարանին մէջ· « Հայցեցէք եւ դուջիք» (Մատթ· Է· 7) : Տերտուղիանոս (Պատուիրագրութիւն ընդդէմ հերետիկոսաց, Ը·) եւ Կղեմէս Աղեքսանդրացի (Ցաճախապատում, ԾԱ· 4) տարբեր մեկնութիւն կուտան այս խօսքին, աւելի վիպական քան փիլիսո – փայական : Բայց «փնտռեցէք ու պիտի գտնէք » խօսքը տարազ մըն է, որ լաւա – գոյնս կը ցոլացնէ այն հոգեկան վիճակը, ուրկէ ծնունդ առած է գնոստիկեան վար – դապետութիւնը (*) :

Պօղոս դէմ կը կանգնի այս վարդապե – տութեան, ու կը պայքարի ... պարզ դէն – քով մը,— հաւատալ :Տարսոնցին թշնամի է փնտռտուքին, որոնումին, դիալեկտի – կային, ու կը քարոզէ հաւատք, միայն հաւատք : Տեսակ մը ապաճանաչական վարդապետութիւն (= ապնոստիկեան, — բառը ստեղծուած է սակայն 1869ին, հայրը՝ Հըքսլի), որ կը մերժէ հետախու – զել գերբնական երեւոյթները կամ «աստ – ուածային գաղտնիքները», որոնց քննու – թիւնը անհաս կը համարի մարդկային մտքին, ըստ Հին կտակարանին· «Ծա – ծուկքն Տեառն Աստուծոյ մերում, եւ յայտնիքն՝ մեզ եւ որդւոց մերոց » (Բ· Օր· ԻԹ· 29) : Այս վարդապետութիւնը կը մատնէ խօսքը, զոր կը գտնենք դարձեալ Նոր Կտակարանին մէջ· «Ոչ ոք ճանչէ զՈրդի՝ եթէ ոչ Հայր, եւ ոչ զՀայր ոք ճանչէ՝ եթէ ոչ Որդի եւ ում որ Որդին կամիցի յայտնել» (Մատթ· ԺԱ· 27) :

Զարմանալին այն է որ գնոստիկեաննե – րը, անըմբռնելին ճանչնալու իրենց յա – ւակնութեան հակառակ, եւս առաւել ան – ըմբռնելի կը դարձնեն ինչ որ կը փորձեն բացատրել, իյնալով ապնոստիկեաններուն պիրկը : Այսպէս, սիեդերքի կաղմութիւ – նը, կ'ըսեն, ծնունդ է Էոներու բախումին : Եւ կ'ընդունին թէ Աստուած ապրիւր մրն է բախումներու եւ Աստուծմէ բխած են 365 Էոներ : (Երբայեցւոց Աստուածը մէկ չա – բաթ կը դնէ առեղծելու համար սիեդեր – քը, գնոստիկեաններու Աստուածը՝ մէկ տարի) : Այդ բխեալ Էոներէն յիշենք Ձալ – դաբաւոթը, Աբրամոթը, Սոփիան, Բանը, Հոգին, Իմաստութիւնը, Միածինը, եւ – այլն (Պատմ· Հաւատոյ Հանգանակին, Ա· Քոքըրէլ Որդի, էջ 48) :

Ինչպէս պատահած է ամէն ժամանակ, օրւան իմաստունները զղալիար կը զոլնային իրարմէ եւ կը կարկէին ի – րենց վարդապետութիւնը,— ահա թէ ին – չո՛ւ քրիստոնեաները եւ «աղանդաւորնե – րը » դիրար կը կրկնեն յաճախ : Եւ բոման տեսութիւնը զարճած է քրիստոնէական :

Բոման այս տեսութեան սիրահարնե – րուն մէջ ամէնէն օժտեալը, ամէնէն ջերմեռանդը՝ Պղոտինոս(**) :

Ըստ Պղոտինոսի, նման բխում մըն է որ ծնունդ տուած է Միածին Որդւոյն, ինչ – պէս եւ Սուրբ Հոգւոյն (***), կազմելով Երրորդութիւնը :

Բխումը (փրոսէսիոն կամ էմանատիոն, որ հայերէն թարգմանուած է նաեւ հե – դում, երբեմն ելում), ոչինչ կը նուազե – ցընէ ծագումէն կամ նիւթէն (իփոսթաս), ոչ իբրեւ քանակ, ոչ իբրեւ ստորոդելի : Ինչպէս «լոյս ի լոյսոյ, հուր ի հրոյ» , գործածելով Ն· Շնորհալիի տուած բա – ցատրութիւնը (Թուղթ ընդհանրական, տպ· Պոլիս, 1825, էջ 10) :

Է՛հ, լաւ է 365 բխումը վերածել երե – քի : Նաեւ մանկավարժական, այլապէս դժուար կ'ըլլար միտք պահել 365 բխում – ները : Բայց կը խորհի՞ք թէ դիւրին է բա – ցատրել Երրորդութիւնը, որու ջերմե – ռանդ քարոզիչներն էին հռչակաւոր կա – պադովկիացիները (Բարսեղ Կեսարացի, Գրիգոր Նազիանզացի եւ Գրիգոր Նիւ – սացի) :

Ս· Օգոստինոս, նախ հեթանոս, ապա հաւատացեալ ի Քրիստոս, որ չէր դիտեր յունարէն, կը տատապէր, կը տագնա – պէր եւ «ինքզինք կ'ուտէր » ապրիւր վրն – տալելով՝ ուսումնասիրելու եւ հասկնա – լու համար Երրորդութեան վարդապե – տութիւնը (****) : Ի վերջոյ կը նասի, կը ճղնի եւ կուտայ մեկնութիւն մը Երրոր – դութեան մասին՝ ներշնչուելով եբիֆ թէ – ւէն, բայց, ափսո՛ս, այդ մեկնութենէն ոչ մէկ փայլ կուտայ այս մեծ խմացակա – նութեան մեատպին : Դատեցէք —

Հոգին կը բացատրէ երեքով ,— իմա – յականութիւն, կամք, յիշողութիւն : Նոյնպէս երեքով՝ բնական, իմացական, բարոյական : Դարձեալ երեքով՝ միու – թիւն, ձեւ, կարդ : Վերջապէս երեքով՝ չափ, կշիռ, թիւ :

Եաբանութեան ուրիշ մատնապէտներ երեք կը տեսնեն մարմնոյն վրայ ,— ձա – կատ, կուրծք, սիրտ (խաչակնքելու կե – տերը) : Երեք թիւը այնքան հրապուրած է ծիսական արարողութեանց վարդապետ – ները, որ երեքով կը հաշուեն « Տէր ո – ղորմեա», խաչակնքում , մկրտութիւն, նոյնիսկ սրբասացութիւնը, (թէեւ դաս – կարգումի կողմնակիցները, իրենց վէճին մէջ անհաչա՝ թէ Միածի՞ն է նախապա – տիւ թէ Ս· Հոգին, հաչտ են նախապա – տիւ համարելու համար Հայրը, որ երեք անգամ «սուրբ» կը յիշուի, իսկ Միածի – նը՝ «միայն սուրբ» , մէկ անգամ միայն, ինչպէս կը լսէք պատարագի երկեցողու – թեանց մէջ) :

Վերջապէս մեկնելով արեւելեան կարգ մը լեզուներէ, որոնք նոյն բառով կար – տայայտեն կրակը եւ երեքը , երրորդու – թեան խորհրդանշան առած են կարմիրը, որ կրակին գոյնն է , (կաթողիկէ եկեղե – ցին կարմիր կը ներկայացնէ նաեւ Ս· Հո – գին առանձնապէս , մեկնելով այն առա – ջութենէն թէ Ս· Հոգին հրեղէն լեզու – ներու ձեւ առած էր Պենտեկոստէին օրը), — այս մասին աւելի հետաքրքրուողնե – րուն կուտամ իրրեւ աղբիւր Աբբայ Օպէ – րի գործը, Պատմութիւն եւ տեսութիւն խորհրդապաշտութեան, 4 հատոր :

Պէտք է ըսել թէ երեք թիւը կախա – դական արժէք կը ներկայացնի ոչ միայն քրիստոնէութեան , այլեւ նախաքրիստո – նէական վարդապետութեանց մէջ :

Երրակի զԹեւ ճարօտ
Ի գոյն երրեակ ճախ շուրջ պատեմ,
Զրագճօֆս այսոֆիւթ
Երիցս ապա շուրջ զԹոյին
Ածեմ պատկեր, աստուած իմ ճին
Ի քիւ կռճատ է զուարճացեալ :

Ի վկայութիւն՝ Վիրգիլիոսէն քաղուած (Հով· Ը· 75) այս տողերուն բացատրութեան համար, Հիւրմիւզ կուտայ հետե – եալ ծանօթութիւնը .— «Պիւթագորեանք ի թիւս դնէին զհամապոյից հաստատու – թիւն, եւ հզօրագոյն ի թիւս համարէր

(*) Բոպերթ Կրէնթ, տալով գնոստիկ – եան վարդապետութեան ծագման աղբիւր – ները, որոնց ճշմարտութիւնը շատ հեռու կը տանի մեզ, կը յիշէ աղերսը էրիստոնէու – թեան, եբրայական աղանդներու, հել – լենական մտածման եւ իրանեան երկա – պաշտութեան հետ :

(**) Տարօրինակ եւ շատ ինճնատիպ դէմք մըն է Պղոտինոս, կեանքն ու գոր – ծը երկար վերլուծումի արժանի : Իր ա – շակերտին՝ Պորփիւրոսի հետեւելով, մեր Դաւիթ Անյաղթը կը ճանչնայ այս տարօ – րինակ փիլիսոփային գործը, բայց անունը սխալ գրած (ընդօրինակողի մեղք) :

(***) Քրիստոնէութիւնը Հոգին կը հա – մարի բխում, իսկ Որդին՝ ծնունդ, բայց «ոչ ըստ մարդկան ծննդեան ախտաւոր եւ հոսանուտ, զոր եւ զմտաւ ածել է հայհոյութիւն , քող թէ բարբառել բա – ւիւ» (Ն· Շնորհալի) : Յատաջիկային պի – տի ճնճղիճ այն վէճը թէ ի՛նչպէս Որդին կը ծնի «ի Հօրէ», երբ *օփերաթէօրն* է Ս· Հոգին :

(****) Տերտուղիանոս, նոյնպէս նախ հեթանոս, ապա հաւատացեալ ի Քրիս – տոս, գիտէր յունարէն եւ գրած ալ է յու – նարէն : Բայց Ս· Օգոստինոս չի փնտռեր զայն :

—o—

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

—o—

Բազմաթիւ փաստեր կան, թէ ինչպէս կանայք , 12 – 14 տարեկան երեխաներ , թշնամու համազարկերի տարափի տակ հաւաքում եւ իրենց ռազմական արհես – տանոցներն էին յանձնում չպայթած ռումբերը, յանդգնում էին հրդեհը , սննդամթերք ու ռազմամթերք մատակա – րարում մարտիկներին եւայլն :

Ուշադրաւ է, որ ինչպէս Շատախում (Դարբին կարապետը), այնպէս էլ վա – նում (պուլկարացի Գրիգորը) հայ ար – հեստաւորները ինքնագործ հրանօթներ պատրաստեցին, որոնց կրակոցները եթէ ոչ ռազմական, գոնէ բարոյական մեծ նը – շանակութիւն ունեցան :

Վանի ինքնապաշտպանութիւնը պահա – ւեց փայլուն յաղթանակով : Ճէվտէթ փաշան խայտառակ պարտութիւն կրեց · տատալուեցՎանի եւ Վասպուրականի հայ բնակչութեանը տեղահանելու եւ ոչնչա – ցընելու դիւային ծրագիրը : Աւելի քան 250·000 Հայեր փրկուեցին դահիճների ճանկերից :

Վանի հերոսական պաշտպանութիւնը ողջնչեց ու պայքարի հանեց ամբողջ Վասպուրականի եւ միւս շրջանների հայ բնակչութեանը : Մեծ է Վանի ինքնա – պաշտպանութեան տեղն ու դերը հայ ժո – ղովրդի ազատագրական պայքարի պատ – մութեան մէջ : Վանի ինքնապաշտպանու – թիւնը մեր պատմութեան դիւցազնական էջերից է :

1915 թ· Մայիս 3ին ճէվտէթ փաշան ամօթահար փախաւ Պիթլիս : Մայիս վե – ցին ռուսական զօրքերը եւ հայ կամաւոր – ները մտան Վան : 27 օրեայ պաշարու – մից փրկուած Հայերը ցնծութեամբ դի – մաւորեցին իրենց ազատարարներին :

Վանի դէպքերից յետոյ թուրք ջարդա – րարները վախենում եւ զգուշանում էին Սասունից : Ուստի եւ նրանք որոշում են տեղահանել ու կոտորել նախ դաշտի եւ Մուշի Հայերին , նոր ապա յարձակուել Սասունի վրայ : 1915ի գարնանը եւ ամ – ռանը Մշոյ դաշտը վեր է ածւում արիւ – նահեղ կոտորածների թատերաբեմի : Դահիճները երեխաներին, ծերերին, կա – նանց հաւաքում – լցնում էին տները , մարագները եւ կրակ տալով այրում էին, կողոպտում ու հրդեհում էին դաշտի դիւ – ղերը :

Մուշի եւ Սասունի Հայերը մօտ եօթը ամիս կենաց եւ մահու անհաւասար կռիւ մղեցին Թուրքական ջարդարարների դէմ, մեծ կորուստներ տուին եւ փոքր մասը միայն կարողացաւ փրկուել :

Տարօնի աշխարհում ինքնապաշտպա – նողական հերոսական մարտեր մղուեցին Մուշում , Անտոքում , Տալւորիկում , Բերդակում , Յրօնքում , Աբրանում , Նեմրութում, Վարդենիսում եւ այլ վայ – րերում : Անօրինակ հերոսական էր Մու – շի ինքնապաշտպանութիւնը : Դաշտի բը – նակիչներին տեղահանելուց ու կոտորե – լուց յետոյ , թուրքական զօրքերը յար – ձակւում են Մուշի վրայ, պաշարում քա – ղաքը եւ սկսում ռմբակոծել : 1915 Յու – լիս 11ին եւ 12ին արիւնահեղ մարտեր են տեղի ունենում յատկապէս Վերին եւ Ջորի թաղերում : Մի բուռն հայ քաջեր, մեծ մասը հին, նահապետական զէնքե – րով, կամ առանց զէնքի, քարով ու փայ – տով, ծառս են լինում թշնամու դէմ, մինչեւ արեան վերջին կաթիլը պաշտ – պանուելու անխորտակելի վճռականու – թեամբ : Դիմադրելու ոչ մի հնարաւո – րութիւն չունենալով , Յուլիս 12ի լոյս եւ 13ի գիշերը, մօտ եօթը հարիւր հոգի, Մուշից քաշւում են լեռներն ու ձորերը :

Ազատագրական պայքարի կարեւոր կեդրոններից մէկը Սասունն էր :

Թուրքական ջարդարարները Մուշից յետոյ յարձակւում են Սասունի վրայ : Քաջարի լեռնականները դիմում են ինք – նապաշտպանութեան : Թուրքական մօտ քսան հազարանոց զօրքերը, քրտական աշիրէթների հրոսակախմբերը ամիսներ չա – րունակ կատաղի գրոհներ են գործում Սասունի դէմ : 1915 Ապրիլից մինչեւ Օ – գոստոս Սասունը պաշարուած վիճակում է թշնամու գերազանց ուժե – րին : Փոխարակի յաջողութիւնների, դաժան մարտեր են մղւում Խուլում, Խիանքում, Տալւորիկում, Շենիկում եւ Կուրտիկի լեռներում : Մեծ կորուստների դնով թշնամուն յաջողւում է գրաւել Շե – նիկն ու Տալւորիկը : Սասունցիք, մօտ 15 հազար մարդ, քաշւում են Անտոք լե – ռը եւ չարունակում անհաւասար մար – տերը :

Անտոքի մարտերը Սասունի ինքնա – պաշտպանութեան ամենահերոսական եւ վերջին մարտերն էին : Այնտեղ արդէն թիկունք եւ ռազմամթերք չէին մնացել իրար :

Յուլիս 19ից թշնամին ընդհանուր յար – ձակման է անցնում, տեղի է ունենում վերջին վճռական ճակատամարտը : Հա – կառակորդի հրանօթները տեղատարափ կրակ են բացում հայկական դիրքերի վը – րայ եւ մեծ կորուստներ պատճառում : Սասնոյ քաջերը անվհեր կերպով գրո – հում են թշնամու վրայ : Դիրքերը ձեռ – քից ձեռք են անցնում :

Վ· ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(2 Շար·)

—o—

ԱՆՀԱՆԳՉԵԼԻ ԿՐԱԿԸ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Ժողովրդի ստոյգ ապագայի պիտակ – ցութիւնն այն ուժն է, որ կարող է ժայ– ռեր փշրել, անապատներ ծաղկեցնել : Այդ վսեմ պիտակցութիւնն ու անխախտ հաւատը ապրեցրել են մեզ հազարամեակ– ներով : Ապացուել ենք չատ անգամ մահա– ցու հարուածներից եւ կրկին ապաքինուել ու վերածնուել ենք մեծ կեանքով ապրե– լու համար :

Ոչ մի չար ուժ մեզ մեռցնել չի կարող : Դա ճշմարտութիւն է : Բայց չար ուժերն արիւնաքամ են արել մեզ յաճախ , խոր– տակել են մեր կառուցումները, խլել են մեզնից մեր տուն ու տեղը, հանգցրել են մեր մաքի ջահերը, կարծելով թէ նրանք պիտի չվառուին այլեւս, կարծելով , թէ այլեւս ժողովուրդը պիտի չծնի հանճա – րեղ զաւակներ :

Այո, յանցանք կը լինէր մոռացութիւ– նը: Աններելի յանցանք :

Բացում եմ ես հայ նորավէպերի մեծ ճարտարապետի հատորը: Ներա առաջին էջից նայում է ինձ հեղինակի պատկերը: Ես յաճախ եմ նայել այդ պատկերին եւ մտքա, ամէն անգամ հուժկուս տպին ու վրայ է եղել :Ներա հայեացքի մէջ անեղը սէր կայ, կեանքի սէր, անհուն բարու – թիւն : Արեւային ջերմութիւն կայ նրա հայեացքում, որ ճառագայթում է ու ո – ղղում քո սիրտը, ջերմացնում է կեան– քըդ : Բայց երբ երկար ես նայում , սարսռում է մարմինդ: Այդ ամենաիսօ հայեացքի մէջ կայ միաժամանակ նախա– տինք՝ պատմութեան դէմ եւ կչտամբանք՝ աշխարհի բոլոր այն մեծ պետութիւննե – րին, որոնց թողտուութեամբ կատարուեց այդ մեծ ոճիրը : Ու սարսափելի է մտա– ծել, որ այդ մարդու հպարտ այդ դլուխը ջախջախել են քարերով: Սարսափելի է մտածել :

Այս օրերին մեր յիշողութեան մէջ կեն– դանանում են միլիոնաւոր նահատակների դէմքերը: Գրիգոր Զօհրապի հետ մխասին այցելում են մեզ Վարուժանն ու Սիա – մանթօն : Ռ. Սեւակը: Եւ Կոմիտասը :

Ինչքան խօսքեր չարտասանուեցին, որ պիտի հարստացնէին մեր լեզուն ու մեր միտքը, որ պիտի ջերմացնէին մեր ղող– մունքներն ու վառէին մեր երազանքները: Ինչքան հնչիւններ մարեցին, որ պիտի պոռթկային աշխարհում հին ու ազնիւ մի ժողովրդի հոգու համայիչ պոյները տանե– լով մօտիկ ու հեռու ազգերին :

Իսկ ինչքան պատանիներ հեղեղատները նետուեցին, քարակոծ մեռան, տանջանք– ներից ու անօթութիւնից ընկան սուրիա – կան անապատներում, որ կարող էին եր– գահանները լինել՝ Կոմիտասի պէս, բա – նաստեղծներ՝ Վարուժանի նման, հոգու մեկնիչներ՝ ինչպէս Զօհրապը: Սպանուեց մի ամբողջ ոտմիկ ժողովուրդ, որ լոյս էր տենչում բոլորի համար, երջանկու – թիւն էր երազում իր եւ բոլորի համար :

Մինչեւ երկրորդ համաշխարհային պա– տերազմը պատմութիւնն այդպիսի ժողո– վրդասպանութիւն չէր տեսել : Հրաչքով ողջ մնացածները մինչեւ այսօր էլ կէս դար չարունակ, դեզերում են աշխարհի բոլոր ծագերում, օտար ափերի վրայ , հողիներում պահելով կորցրած հայրենի– քի այրող կարօտը :

Ոչ մի ժողովրդի մենք չէինք ցանկանայ այդպիսի ողբերդութիւն : Բայց մեր ող– բերդութիւնը « մեծ ազգերին» հասկացնե– լու համար կարող էինք հարցնել անդլիա– ցուն. «Ի՞նչ կ'ասէիր դու այսօր, եթէ քո Շեյլիի կամ Դիկկինսի գանկերը փշրէր Թուրք դահիճը »: Այդ հարցը կարող էինք ուղղել նաեւ գերմանացուն ու Ֆը – րանսացուն, ինչպէս պիտի զգային նրանք իրենց ամէն տարի, յիշելով, որ այդ օ– րը օտարերկրեայ դահիճների ձեռքով , վայրենաբար յօշոտուելով, մեռել են Գէօթէն ու Բեթհովէնը, Բալզակն ու Հիւ– կոն, իրենց կեանքի երիտասարդ տարի – քում :

Դա միայն անդլիացու, Ֆրանսացու ու գերմանացու ազգային վիշտը չէր լինի : Դա ողջ մարդկութեան համար մեծ կո – րուստ կը լինէր եւ մեծ վիշտ կը լինէր ողջ մարդկութեան համար ...

Եւ ես չեմ տարակուսում, որ ամէն տա– րի հայ ժողովուրդը կը յիշէր այդ մեծ կորուստը խոր վշտով : Այդպէս մենք խոր ցաւով յիշում ենք մեծ Բայրոնին, որ հե– րոսի մահով ընկաւ Թուրքական բռնակա– լութեան դէմ մղուող ճակատամարտում : Յիշում ենք Շանդոր Պետեֆուն, որ երգը չուրթին ընկաւ իր հայրենիքը ներխու – ժած օտարերկրեայ դաւիչների դէմ կըռ– ուելիս , յիշում ենք Գարսիա Լորկային ու Մաուէ Զալկային : Շատերին ենք յիշում : Իսկ ինչո՞ւ են անտարբեր այսօր անգլիա– ցին ու գերմանացին , ամերիկացին ու ֆրանսացին: Բայց հաւատում ենք, որ կը գան ժամանակներ, երբ ամէն ժողո – վուրդ կ'ապրի մխսի եւ վշտերով, եւ ու– րախութիւններով: Այո, աշխարհը դեռ մոռացկոտ է: Եւ այդ մոռացկոտութեան վրայ էր յոյսը դնում Ատոլֆ Հիթլէրը , երբ կոչ էր անում իր բանակին, ասպանե – ցէք, կոտորեցէք , ջնջեցէք, ո՞վ պիտի ձեզանից հաշիւ պահանջի, ո՞վ է հիմա հաշիւ պահանջում Թուրքերից, որ առա – ջին համաշխարհային պատերազմին ոչընչա– ցրին միլիոնաւոր Հայերի ...

Պետութիւնների ու ազգերը ահա այ – դէն երկու տասնամեակ է, որ հաշիւ են պահանջում գերմանական նացի ջարդա – րարներից : Մարդասպանութիւնն ու ժո– ղովրդասպանութիւնը մեծագոյն չարա – գործութիւն են պատմութեան ու մարդ – կութեան դէմ եւ երբեք պիտի չներուին, եթէ նոյնիսկ դարեր անցնին: Ցաւիչտա – կիչի ու ջարդարարի պատիժը վաղեմու – թեան համար պիտի չմեղմանայ : Պիտի յաղթանակէն արդարութիւնն ու բարո – յականութիւնը ողջ աշխարհում ու նաեւ հայ բազմատանջ ու բազմաչարչար ժողո– վըրդի թափառիկ հատուածների համար:

Հայ ժողովուրդն ապրող, կենսունակ , իր յաւերժութեան խորը հաւատով լի ժո– ղովուրդ է: Եւ եթէ նա յիշում է իր անց– եալի ողբերդութիւնը, յիշում է այն հաստատ ու խոր հաւատով , որ դաժան անցեալը երբեք պիտի չկրկնուի, յիշում է նահատակներին, որ առաւել մեծ սիրով փայփայի ու ղնահատի իր այն զաւակնե– րին, որոնք նրա պատիւն ու արժանա – պատուութիւնը, նրա փառքն ու հանճարը երկնային բարձունքների են հասցնում:

Այս դիչեր ինձ համակած խոհերը թէ – լադրեցին դրիչ վերցնել: Հիմա լուսա – բաց է, երբ դրում եմ այս տողերը: Ա – րեւի տակ չորում է մեր նոր, վերածըն– ուած հայրենիքը, չռայլ լոյսերով ողող – ուած են մեր ծագկաչատ հովիտներն ու վերասլաց գագաթները, երեւանն օդակող անտառները, որ երեւում են իմ լուսա – մուտից :

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշում է ընդունել՝ եղեռնի զոհերի յիշատակին յուչարձան կառուցել Երեւանում :

Ես կը ցանկանայի, որ կառուցուող այդ յուչարձանը խորհրդանչէր մեր ժողովըր– դի վերածնունդը, բարձրանար լայնա – նիստ պատուանդանի վրայ եւ նրանից պոռթկար անհանդչելի յաւերժական կը – րակը, տեսանելի լինէր հեռաւոր հեռու– ներից ու բոլորին ասէր. «երբեք , երբեք չի հանդչելու հայ ժողովրդի կեանքը , նա յաւերժական է »...

ՀՐԱՉԵԱՑ ՓՈՉԱՐ

«Գրական Թերթ»

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ

ՀՌՈՄ, (Յառաջ).— Սպանական մեծա– գոյն դեղարուեստական չաբաթաթերթ – ը «Բաղմալեզու հայ պարոզը » , «Սու– բէն լաւագոյն բամբիռ (քասթանեէթ) պատրաստող պարոզը », զովասանական յօդուածներով ու լուսանկարներով ար – տայայտուեցան հայազգի «Սուբէն Պէյ – նամէի» Եսայեանի մասին:

Սուբէն Եսայեան ծնած է Հալէպ 25 տարի առաջ, արուեստով՝ փորագրիչ : Դեռ պատանի, մանուաւր հակում ցոյց կուտայ պարի : Ողեւորուած Հալէպի մէջ ունեցած յաջողութենէն, «Ալեսսան– դրօ Վէկա »ի դառնալու ցանկութեամբ, չորս տարի առաջ, Դամասկոս կը ներկա– յանայ աչքարհահռչակ սպանական պա – րախումբի աստղ՝ Փիլատ Լօփէզի, որ – պէսզի սպանական պարերու հետեւի : Հաւանութիւնը ստանալով պարուհիին , մանուաւր դասեր կ'առնէ սպանացի հան– րածանօթ պարողներէ :

Ծախքերը հոդալու համար, մտայղա – ցումը կ'ունենայ փորագրիչի ճարտարու– թեամբ բամբիռ պատրաստել , եւ կը յա– ջողի : Քօղարկուած տաղանդն է որ կը յայտնաբերուի :

Շնորհիւ իր համակրելի խառնուածքին եւ եօթը լեզու խօսելուն, այսօր Սուբէն դարձած է Մատրիտի մէջ նշանաւոր անձնաւորութիւն մը :

Սուբէն կը տարբերի միւս բամբիռ պատրաստողներէն, իր ձեռքի ճարտա – րութեամբ , իր պատրաստած բամբիռնե– րուն կրնայ տալ ուզած հնչիւնը, մեռաղ– եայ ձայնի աստկութիւն կամ արծաթ – եայ զիլ հնչիւն ,ամանակներու համե – մատ համաչափ ներդաշնակութիւն ար – տադրելու կարողութիւն :

Թխադէմ , բարձրահասակ, ճկուն կազ– մուածքով՝ Սուբէն երկու տարի է մաս կը կազմէ Փիլատ Լօփէզի պարախում – բին, որ այժմ երկու ամսուան համար չրջապտոյտ մը կը կատարէ Միացեալ Նահանգներ, սպանական սքանչելի պա – րերը ներկայացնելու համար Նիւ Եորքի համաշխարհային ռոնաւաճառին , ապա վերադառնալով Մատրիտ պիտի մասնակ– ցի Սպանիոյ պարերու ֆէստիվալին :

ՀՌՈՄԷՈՅԻ

ռամիկն զգոնաւ կամ զանզոյգ : Վասն որոյ գոնաւ անզէոց եւ զգուշդա բանակաց անզոյգս առնէին: Իսկ աստ անզոյգ թիւ իմանի երբեակն գերագոյն ի թիւս , զի ըստ Արիստոտելի եւ ըստ Պլուտարքեայ՝ բոլանդակէ զսկիզբն, զմէջ եւ զկատա – րած, եւ զի զարձեալ սուաւ զօրութիւնք դիցն երկնաւորաց եւ սանդարամետակա– նաց բացատրին. քանզի երբեակ ի ձե – ռին Աթամազայ նկարին չանթք, եւ Պր– սիզոնի երեքարձէն զաւազան, եւ Պլու – տոնի երեքզլխի չուն, Պարկայք երեք, Գորգովնայք ժանտք դժոխոց երեք: Ըստ այմ եւ Արեեմեայ եռագիմակ էին պատ– կերք, եւ անուն էր յերկրի Անահիտ կամ Արտեմիս, յերկինս՝ լուսին, եւ ի սան – զարամետս՝ եկատէ. յոր թուի ատ ակ– նարկել բանս՝ Աստուած իմիճիճ ի թիւ կոճատ է գուարնացեալ»:

Բայց կարելի է ստուար հատոր մը պատրաստել՝ հաւաքելով այն հատուա – ւիքները եւ ծանօթութիւնները, որոնք կը բերին երեք թիւէն, քաղելով այլազան ժո– ղովուրդներու եւ մասնաւորաբար հայկա– կան ֆոլքլորէն :

Այսքանը կը համարինք բաւական : Ցաջորդով՝ քրիստոնէական երրորդու – թեան մասին, ճշդելու համար եկեղեցի – ներու դիրքը, մասնաւորաբար հայ եկե – ղեցիին խոհեմ դիրքը, ու կը փակենք տեսարանական այս բաժինը: Ցետոյ կը ներկայացնենք պատմական մասը, ատ – ուածաբանութեու կռիւները, որոնք կը կարգադուին վէպի պէս :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (229)

ԽԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ոչ թէ պէնք, այլ ինկող քարի կտոր մը վիրաւորած էր պինքը :

— Ինչո՞ւ կուլաս Միքայէլ,— բսաւ ա– նոր սպան ,— լաւագոյն է միականի ապ– րիլ Եկէրի մէջ, քան երկու աչքով Թուր– քերուն կախաղանին վրայ ճօճալ :

Ու սկռանները սեղմած կը համբերէր որ ափրիչները սպեղանիով լուան իր ահա– ւոր վէրքը :

Մանր վէրքեր ունեցողները եւ ոչ իսկ ծօսեցան սափրիչներուն. իրենք իրենցմէ լուացուեցան : Շատեր հոն հրապարա – կին վրայ փոխեցին իրենց չապիկները , որովհետեւ վէրքերէն աւելի քրտինքոտ թաց չապիկը կը նեղէր դիրենք : Ու դը– րթօրէն կը խօսակցէին .

— Տեսնէիր, ես ...

— Հապա ես ...

Մեռելները արդէն չարուած էին եկե – ղեցւոյ դրան առջեւ , արիւնոտ , պա – տառոտուն, մրոտած ու անշարժ: Մէջեր– նին մէկը կար առանց գլխու. ու կար նո– եւ բազուկ մըն ալ, որուն վրայ դեռ կէ – ցած էր հազուստին թեւն ալ :

Կին մը կուզար հրապարակէն դէպի ե– կեղեցի ճչալով ու լալով :

Տոպօ ձիէն իջաւ ու սպաւարար հա – նեց ու այնպէս անցաւ մեռելներուն առ – ջեւէն , յողնած ու մռայլ :

Էկէրի դատաւորն ալ հոն կը հանդչէր, իր սպիտակ մազերը կարմիր ներկուած էին արիւնէն. փոչոտած մուճակին վրայ ալ կը տեսնուէր դնդակի մը արիւնոտ հետքը: Իր երկու զաւակները քովը ծըն– բաղրած էին :

Տոպօ հրամայեց Վլաս գինակիրին.

— Գնա, քաղաքին դրօշը բեր :

Ու քաղաքին կապոյտ – կարմիր դրօշը հանեց կոթէն՝ ու տարածեց Էկէրի դա – տաւորին վրայ — իբր պատանք :

Ե. ՄԱՄ

ԼՈՒՍՆԻ ԽԱԽԱՐՈՒՄԸ

Ա.

Սարվաչքէօի հրամանատարը առաւել– նէ երեկոյ աշտարակին վրայ կեցած մոիկ կ'ընէր Էկէրի կողմէն եկող որոտումնե – րուն :

Աչնան արեւը անոյշ տաքութիւն մը կու տար : Հազիւ քանի մը օր կ'ընէր որ ան – տառը դեղնիլ սկսած էր. ու քանի որ մինչեւ այսօր ամէն օր անձրեւ կուգար ու դիչերները պարզ էին՝ ծառերուն տակ ու առուակին ափին նոր կանաչութիւն մը կը տարածուէր : Կարծես ոչ թէ աչուն՝ այլ գարուն ըլլար :

Սարվաչքէօ չատ հեռու չէ Էկէրէն, մի– այն թէ լեռներու մէջ կը գտնուի: Լեռ լե– րան եռաւ, դէպի Ֆելնեմէթ՝ երթալով միշտ աւելի կը խառնան. կարծես հրա – կայ ձեռք մը իրարու վրայ հրած ըլլայ լեռները : Նեղ ու օձապտոյտ ճամբայ մը միայն կը տանի Սարվաչքէօ :

Երբ առաւօտները թնդանօթները սկը – սէին որոտալ՝ ամպերը կը դիզուէին ու երկինքը կը մթագնէր, ու ժամ մը չան– ցած անձրեւ կը սկսէր: Երբեմն ազատ անձրեւ ալ կը տեղար : Հովը մինչեւ հոն կը քշէր ամպերուն հետ խառնուած ծու – խը, ու կարծես երկինքի ծխան մաքրող – ները իրենց լուացած, ջուրը թափէին , անձրեւը Սարվաչքէօի պարիսպները , դաւիթը, ժայռերը ու բերդակալի աչնան ծաղիկները կ'ազատէր :

Սարվաչքէօ Տրեկէյլի նման փոքրիկ բերդ մըն էր. բարձր ժայռի մը վրայ չինուած : Առաջին տեսքին այն տպաւո – րութիւնը կը Թողուր իբրեւ թէ բերդը ժայռերու ցցուած սուր գագաթներէն կոփուած ըլլար: Բայց չատ փոքր էր, ե– րեք չէնք միայն ունէր, ու գաւիթը այն– քան փոքրիկ՝ որ կարգ մը հազիւ կրնար մէջը դառնալ. ուստի աւելի իբր որսոր– դութեան դղեակ մը կը ծառայէր: Իբր ապաստանարան այն ատեն միայն կրնար ծառայել՝ երբ դեռ թնդանօթները հնար– ուած չէին: Իսկ մեր դէպքի ժամանակ՝ չատ չատ էկէր գացող դունդերու հան – դիստ առնելու կրնար ծառայել, կամ ալ թղթատարութեան կեդրոն, երբ էկէրը թչնամիներէ պաշարուած ըլլար :

Եթէ էկէր իյնար, Տիար Վլաս Սալքա– յի կրնար ձի հեծնել ու իր քառասուն եւ ինը գինուորներով հիւսիսային գաւառ – ները քաշուիլ իր ազգականներուն մօտ ,– եթէ կատաղի Սոնաթի օրինակին չուզէր հետեւիլ, կամ Սոլնոքի հրամանատար Լաւրենտ Նիաբիի, որ ամսոյս չորսին՝ մինակը կանգնած էր դրան առջեւ՝ 100 հազարէն աւելի Թուրքերու դէմ :

— Եկէք ուրեմն, ես չեմ փախչիր :

Ուրեմն հոն աշտարակին վրայ կեցած էր քալ Վլաս Սալքայի: Բարձր օձիքով , դեղնադոյն մինչեւ կրունկը հասնող աչ – նանային տաքուկ վերարկու մը հագած , եւ ազուէսի մորթէ գլխարկը գլուխը ան– ցուցած :

ԿԵԶԱ. ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ Հ· Յ· Դ· «Փոթո – րիկ» խումբին կողմէ, այս Շորեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կը խօսի Ընկ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ·— Ազգ· կեանքը՝ 1917–1920 :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, համակիրները եւ Նոր Սերնդական ընկերընկերուհիները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ա – մաւելքի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 27ին, կիրակի օր :

Les Voyages de notre Association

FRANCE - LUXEMBOURG - ALLEMAGNE
du 28 au 30 Mai. Participation 79 Frs.
Visite du Paquebot ANTILLES le 13 Juin
Participation 28 Frs. repas compris

DANEMARK - SUEDE - FINLANDE 10 jours
de Paris à Paris du 11 au 20 Juillet
Participation 695 Frs.

ITALIE - AUTRICHE - ALLEMAGNE 21 jours
de Paris à Paris du 7 au 27 Août
Participation 659 Frs.

RELATION
TOURISTIQUES EDUCATIVES
régie par la loi du 1er Juillet 1901
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Le délégué EDOUARD DJEZIRIAN

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ալբի Տիկին Խօժէնի Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սինանեան (Նիւ Եորք) , Պ· Ժողէֆ Սինանեան , Տիկին Վերոնիք Սինանեան (Պոլիս) եւ ազգականները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՆԹՈՒԱՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Էփինէի իր բնակարանին մէջ Մայիս 13ին 92 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սէնթ – Սէսիլ եկեղեցիին մէջ, 135 Ավընիւ տը լա Ռեփիւպլիք, Էփինէ, (Սէն) , այս Երեքշաբթի (Մայիս 18) , ժամը 15·45ին :

× *Քարբֆուր Փէյլէյէն առնել 154 օթօպիւսը եւ իջնել Վիլլա Նիճոլա :*

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայս իրրեւ այդ ընդունիլ :

Օր· Սիրանույշ Արապեան, Տիկին Ա – ղաւնի Արապեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկ· Հայկազ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Մ· Եղնիկեան եւ զաւակները յաւուր կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ զարմիկին

ԽԱՉԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Մայիս 7ին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 11ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Փէր – Լաշէզ, ընտանեկան դամբարանին մէջ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ա – ճանապրութիւնները սկսած են : Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները ղնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ – նութեան, 1 Պուլվ· տիւ Նօո, լը Բէնսի , (Սէն է Ուազ) , հեռ· 927–01–72 :

ՕԳՈՍՏՈՍ 12 - 28

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԿՈՒ ԳՈՂԳՈԹԱՆԵՐԸ

Քրիստոսի եւ Հայ ժողովուրդին Ջարչարանաց վայրերը

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ս· ՎԱՅՐԵՐԸ·— Գողգոթա, Ս· Յարութիւն, Բեթղեհէմ, Յորդանան, Ս· Յակոբ, Ս· Յակոբայ վանքը — 6 օր
ՍՈՒՐԻԱ·— Դամասկոս, Հալէպ, Տէր – Զօր — 4 օր
ԼԻԲԱՆԱՆ·— Պէյրութ, Պատմական վայրեր, Մայրիներ, Հայկական Հաստատութիւններ եւ վանքեր, Անթիլիաս — 5 օր
Ճամբորդութեանց համար — 2 օր

ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Գին 2150 ֆր· (20 հոգիանոց խումբի) 2000 ֆր (30 հոգիանոց խումբի)

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յունիս 15

Աւելի մանրամասն տեղեկութեանց եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել
Père BABIAN — 11, Place Belat — VALENCE (Drôme)

ԼՕՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՕՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՕՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ· —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
Ամէն գիշերգի կը նուիրուի յատուկ տեսրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղչ ուենենալ :
ՄԱՍՆԱՃԻԽՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպութեամբ կեդր· Ֆրանսայի խումբերուն, (Լիոն , Տէսին, Սէնք Թիէն, Վիէն, Վալանս, Սէն Շամոն, Փոն տը Շէրիւ, Կրընոպլը) :

Շաբաթ (22 Մայիս) երեկոյեան ժամը 8·30ին Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ :

Կը խօսի Ընկ· ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ
Հայկական ժողովրդական պարեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Փոն տը Շէրիւ)

Առաջին անգամ ըլլալով քառաձայն երգչախումբ կազմուած Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի խումբերով , դեկավարութեամբ՝ ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԵԻԳԻՆԷ (ազգերու պարեր երեք արար, Շերվանդազէն) :
Պատկեր, արտասանութիւններ
Երգ
ԱՆԺԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ՏՐՆԻԶ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ

Մուտքի գիները 5, 7, 10 Ֆր·

Տոմսակները թուատրել փառատօնին օրը մուտքին :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ
Մայիս 18, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

Théâtre des Arts ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers ou Cadet

Ընդհանուր խնդրանքին վրայ երկրորդ անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՑԻ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՅՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

(4 արար) Հայերէնի թարգմանուած Ա· Ալեքսանդրեանէ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏՐՈՒԹԵԱՄԲ

Զարուհի Անտոնեանի, Նուրհան Մարգարեանի, Միհրան Անտոնեանի, Նազարէթ Պշտիկեանի, Լիւսի Թօփալեանի, Յակոբ Ստամպօլցեանի
Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Պ· Թօփուզեանի , Վիճի Մոստիչեանի Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի *Բեմադրութիւն՝ Մ· ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ*

Գին՝ 15, 10 եւ 5 ֆր· Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Տոմսերու համար դիմել՝
U.G.A.B., 11, Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-64
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — TRU. 16-88
Théâtre des ARTS, 66, Rue Rochechouart, PARIS (9e) — TRU. 05-12.
M. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Բարձր հովանաւորութեամբ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԳՐԻԳՈՐ – ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ
Նախագահութեամբ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

ՕԳՈՍՏՈՍ 2 – 7

Արձանագրութեանց եւ պայմաններուն համար դիմել
Իւրաքանչիւր քաղաքին — Փարիզ , Առնուվիլ , Մէօտօն , Լիոն, Վիէն, Սէն – Շամոն, Վալանս, Մարսէյլ
Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ վարդապետներուն :
Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամը է Յուլիս 1 :

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : **SNACK - TEA ROOM**
Rez-de-chaussée : **CAFETERIA**

Entresol : RESTAURANT-GRILL
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : 225 - 39 - 69 ou 225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ՀԱՐԱՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՄԱՅԻՍ
MARDI
18 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10309 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.309

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿՌԻԻՆԵՐ ՍԷՆ ՏՈՄԷՆԿԻ ՄԷՋ

ՄԱԿ-Ը ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ

Ս. Տոմէնկի կացութիւնը երթալով ա–ւելի չփոթ է : Ծանր բախումները տեղի կ'ունենան Պառևերասի եւ Քամանեոյի կողմնակիցներու միջեւ : Ամէն կողմ ա–իրնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան բայց կարելի չէ բան մը հասկնալ անցուդարձէն : Յստակ մէկ բան կայ, այն է որ հա–մերաշխութեան բոլոր փորձերը ապար–դիւն եղած են : Ամերիկեան Պետու–քնոյ կազմակերպութիւնը վերջին տե–ղեկութիւն մը ունեցած է Քամանեոյի հետ : Փոթորկալից խօսակցութիւններէ ետք, Քամանեոյի բանբերը յայտարարած է— « Կը բաւէ որքան ժամանակ կոր –ծնցուցինք պարապ խօսքերով : Քաման–եօ ամէն յարաբերութիւն խզեց Պառևերասի հետ : Քանի որ մեզի պատերազմ կը պարտադրուի, կը կռուինք » :

Կը թուի թէ Քամանեօ որոշած է խզել բանակցութիւնները երբ ձայնասփիւռի իր կայանը քանդուած է : Նախորդ օրը, կա–յանը յարձակման ենթարկուած էր Զօր· վեհէնի օգնականներուն կողմէ, բայց փոքր մնայներ կրած էր միայն եւ կարելի ե–ղած էր հաղորդումները չարունակել, յոյսը օրը սակայն Իմպէրթ Պառևերասի ուժերը յաջողած էին մտնել Քամանեոյի շրջապատին ներս եւ կրակ բացած էին կայանին վրայ, պայթիւնէն ետք, կայա–նին ձայնը կը լռէր : Այս հարուածը չատ ծանր է Քամանեոյի համար, որուան ըլ–լալով որ ձայնասփիւռը հաղորդակցու–թեան միակ միջոցն էր զոր ունէին ար–տաքին ճակատի հետ, մանաւանդ բարձր պահելու համար իրենց կողմնակիցներուն բարոյականը եւ հրահանգներ տալու ա–նոնց :

Միւս կողմէ Պառևերասի ձայնասփիւռը կրկնակ կոչեր կ'ընէր ժողովուրդին, յայտնելով թէ նոյն պիչերը յարձակում մը պիտի սկսէին «հին քաղաքին» վրայ, որ Քամանկոյի ձեռքն է.— « Մի՛ վախ–նաք, կուգանք ձեզ ազատագրել Քամայ–նավար ըմբոստներու ձեռքէն : Ձեր տու–նը մնացէք եւ մի պահէք ըմբոստները : Իրրեւ բարեկամ կուգանք » :

Նախագահ Ճոնսընի չրջուն դեսպանը՝ Հաւիմըն, յայտարարեց թէ համայնա–վար խառնակիչները որոնք կը փորձէին հակակշռել Դոմինիկեան ըմբոստութիւ–նը, կ'ուզեն ներկայիս խռովութիւններ առիթել լատին – ամերիկեան այլ երկիր–ներու մէջ : Հաւիմըն յայտնեց նաեւ թէ ներկայիս համայնավար տարրերը երկ–րոդական դերը ունին Ս· Տոմէնկի մէջ : Քամանեոյի կառավարութիւնը ոչ, հա–մայնավար է, ոչ ալ համայնավարներու հակակշռին ներքեւ : Ըստ չրջուն դես–պանին, Վենեցուելա եւ Քոլոմպիա յա–ջող հեռանկարներն են համայնավար–ներուն :

Հաւիմըն յայտնեց թէ իր այցելած ութ երկիրներէն, չորսը (Պրազիլ, Արժանթին, Փանամա եւ Քոլոմպիա) համաձայն են ա–մերիկեան քաղաքականութեան, միւս չորսն ալ (Ուրուկուէյ, Չիլի, Փերու եւ Էքուատոր) դէմ են : Դեսպանը ուեւյուց թէ լատին ամերիկեան կարգ մը կառա–վարութիւնները որոնք կ'ընդդիմանան Ս.–Տոմէնկի ամերիկեան միջամտու–թեան, մղուած են միայն ներքին քաղա–քականութեան դրդապատճառներով :

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ

ԳԱՂՈՒԹԸ՝ ՊԱՍԿ ԱՐՔ·Ի ԿՈՂՔԻՆ

Կիրակի առաւօտ , սովորականէն ա–ւելի հոծ բազմութիւն մը փութացած էր Ս· Սարգիս եկեղեցին, յայտնելու համար Պասկ Արք·ի թէ իր կողքին է : «Տէյլի էքսփրէս» կը գրէ այս առթիւ թէ Լոն–տոնի առաջնորդը չատ յուզուած էր ի տես զաղութին ցոյց տուած համակրանքին :

Այս հարցին առընչութեամբ, Սերովբէ Արք· Մանուկեան Լոնտոն հասաւ երկու–շաբթի օր :

Մինչ կողմէ, Լոնտոնի հայկական պա–տգան կազմակերպութեանց ներկայա–ցուցիչները ժողով մը գումարած են առջի օր եւ համաձայնած նոր եկեղեցի մը կա–ռուցանելու : Այս նպատակաւ յատուկ մարմին մը պիտի կազմուի, վերջնական որոշում մը տալու համար :

Երկուշաբթի առաւօտ, Պասկ Արք· յայտնեց մեզի թէ ցարդ պատասխան չէ ստացած վաղդէն կաթողիկոսէն, բայց ամբողջ զաղութը իր կողքին է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը՝ Կոստոփուլոս Լոնտոնէն Աթէնք վերա–դարձին, յայտարարեց թէ գոհ էր Լոն–տոնի իր խօսակցութիւններէն Թուրք ար–տաքին նախարարին հետ : Աթէնք կը ըս–պասուի Զօր· Ղրիվասի, որ խօսակցու–թիւններ պիտի ունենայ Աթէնքի կառա–վարութեան անդամներուն եւ դինուորա–կան ղեկավարներուն հետ :

Լեհ զինուորական պատուիրակութեան պետը՝ Թիքոչինսկի, որ արեւմտեան – պերլին էր, քաղաքական ապաստանի խ–նդրանք ուղեց դաշնակիցներէն : Ամե–րիկեան զինուորական օդանաւով մը ա–րեւմտեան Գերմանիա փոխադրուեցաւ : Ինքը մերժած է իրեն ընկերանալ, քովը պահելով նաեւ 17 ամսուն իրենց երախան :

Վիէթնամի ամերիկեան օգուժը իր ամէնէն մեծ վնասը կրեց առջի օր : Պիէն – Հոայի կայանէն սեւ մուխ մը սկսաւ բարձրանալ եւ պայթիւնները լսուեցան : 36 մեռեալ կայ, որոնց 26ը ամերիկացի, եւ 90 վիրաւոր որոնց 83ը՝ ամերիկացի : Վախ կայ սակայն թէ գո–հերու բուն թիւը աւելի մեծ ըլլայ : 13 ամերիկեան օդանաւեր բոլորովին փճա–ցած են : Պաշտօնապէս , այս ապէտը ար–կածի կը վերագրուի :

ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԱՋԻՈՒ յայտարարեց թէ Ցուլիսէն սկսեալ հին չէնքերու վարձքերը պիտի բարձրանան :

Վիէննայի մէջ, աւստրիական պաշնա–դրին տասնամեակին առթիւ – վարչապետ Քլաուս ճաչ մը տուաւ ի պատիւ Արտա–քին չորս նախարարներուն, կայսերական պալատին մէջ :

ՆԱՍՐ նամակ մը գրած է վարչապետ Էրհարտի, ուր կը չեշտէ թէ արաբական երկիրներու բարկութիւնը ապղեցութիւն պիտի չունենայ զերման ժողովուրդին հետ իրենց յարաբերութեանց վրայ : Ալ Ահրամ կը հրատարակէ նաեւ զերման վարչապետին նամակը, ուր այս վերջինը կը յայտնէ թէ ոչ մէկ բան կ'արդարացնէ արաբական երկիրներու բռնած ընթացքը Դաշնակցային Հանրապետութեան դէմ , երբ Արեւմուտքի, Արեւելքի կամ ոչ – պայմանաւորուած պլոքին պատկանող 78 երկիրներ դիւանագիտական յարաբերու–թիւններ ունին Իսրայէլի հետ :

Փեռինի «Ժողովուրդին Օրաթերթը » իր խմբագրականին մէջ կը գրէ թէ իս–բայէլ յարձակումի պործիք մըն է եւ կը չնորհաւորէ արաբական երկիրները իրենց միաձայն որոշումին համար :

Անգլիոյ Էլիզապէթ թագուհին եւ է–տենպուրկի դուքսը դաչնակցային Գեր–մանիա պիտի երթան Յունիս 18ին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՐԱԻԱԲԱՆ ԱՆԱՍՆԱՊԱՇՏՊԱՆԸ

— Կարելի չէ սպասել որ ազնիւ ու ա–նապակ հոգիէն բխող իտէալներ ուենեան անոնք, որոնք, առանց խղճմտանքի , փորձեր կը կատարեն աշխատանոցներու մէջ, անկար ու անբան, անասուններու վրայ ...

Այսպէս կը բարբառի անասուններու անդամահատումին դէմ պայքարող ընկե–րակցութեան նախագահը, որ, ամէն մեղ–ինս վրայ ալ իրաւաբան է ու ժամանակին եղած է Միացեալ Նահանգներու փոխ–ընդհանուր դատախազ: Անունը Ճորճ Ֆարնըմ :

Յօդուածը հրատարակուած է «Ցար –գանք կեանքին» ամսագրին մէջ, որ Ա –նասնապաշտպան կազմակերպութեան պաշտօնաթերթն է :

Իրաւաբանը կը բացատրէ թէ «նշմար–տութենէ, բարութենէ, կարեկցութենէ եւ իմաստութենէ բան հասկցող մարդ արա–րածը կեանքին իմաստը կ'ըմբռնէ միայն այն ատեն, երբ աշխատի տանելի ու եր –ջանիկ կեանք մը ապահովել իր նմաննե –րուն համար » : Եւ նոյնիսկ «սա խոնարհ արարածներուն համար, որոնք չեն կրր –նար իրենք զիրենք պաշտպանել Մարդուն անգթութեան դէմ եւ անկարող են իրենց արդար դատը ներկայացնելու եւ գութ պահանջելու» :

Այս յօդուածը կարդացի առտուան թեր–թին մէջ ալ — արտատպուած էր պաշտօ–նաթերթէն — եւ իրիկունը հեռանկարի պատուհանէն լսեցի առեւտրական ծանու–ցում մը, որ կ'ըսէր·

— Այս *պիսքիթը* (պիսքիու) կը պա –րունակէ կենսանիւթ Ա· Բ· Գ·, որ շատ օգտակար է ձեր շնիկին համար ··· Դի –մեցէք ձեր անկիւնի ցարարավաճառին եւ բանի մը տուփ այս *պիսքիթէն* առէք ··· Ձեր շնիկը շատ պիտի սիրէ ··· Այո՛, շուներն ալ կենսանիւթի պէտք ունին ··· Զմոռնա՛ք, վաղուընէ սկսեալ, ձեր շնիկին կենսանիւթ Ա· Բ· Գ· տուէք ···

×

Ձեր բաւեր այս շոշորթապատում ծա–ռուցումը, բանի մը օր ետք, նոյն պա –տուհանին վրայ ցոյց տուին երիտասարդ աղջիկ մը որ ուրախ, տասը շնիկներու սան–ձերը ափին մէջ առած, «շուն կ'արածէր» :

Թղթակից մը հանդիպեցաւ իրեն մայ –քին վրայ եւ հարցուց ·

— Ինչո՞վ կը զբաղիք, Օրիորդ ···

— Թերեւս ձեր ականջին բիչ մը տարօ–րինակ հնչէ, բայց ըսեմ որ պաշտօնն է շուն պտըտցնել ···

— Ձե՞ր շունը··· Բայց, ասանբան՞ հատ շուն ունիք, օրիորդ ···

— Ո՛չ, ո՛չ, այս շուները իմս չեն ··· Դրացիներուն շուները կը հաւաքեմ եւ դուրս կը հանեմ ···

— Տէրերո՞ւն ինչ եղեր է, թող իրենք հանեն ···

— Անոնք զբաղած են, ժամանակ չու –նին ···

— Երեւի դուք ալ հարուստ էք եւ ձեր ապրուստը ճարելու մասին մտածելու պէտք չունիք ··· Ու ժամանց կը փըն –տրէք ···

— Շա՛տ կը սխալիք··· Այս շուներուն շնորհիւ է որ հացիս դրամը կը ճարեմ···

— Այսի՞ՆՔն ···

— Այսինքն այս շուներուն տէրերը — կեսուրներ, գոհանչներ եւ նոյնիսկ սալո–նական հարսներ — իննի կը վճարեն ···

— Խելքերնին սիրեմ ···

— Անիրաւ էք··· վերջապէս, շուն ըս–ուածն ալ Աստուծոյ արարածն է ··· եթէ մենք, ասուններս, թարմ օդի, մաքուր օդի պէտք ունինք, շուներն ալ պէտք ու–նին ··· Ուրեմն, պէտք է անոնց առող –ջութեան եւ բարօրութեան մասին ալ մը–տածենք··· Այդ առաքելութիւնն է որ իննի վստահուած է··· Ամէն առտու եւ ամէն իրիկուն, այս շուները կը հաւաքեմ եւ կը տանիմ կը պտըտցնեմ հանրային պարտէզին լճակին, ածուներուն եւ ծա –ռերուն բոլորտիքը··· Սկիզբները , հա –զիւ տասը շուն ունէի, բայց, հետզհետէ, յաճախորդներուս բիւը կ'աճի ···

— Ինչպէս ձեզի վճարուած տալարնե –րուն թիւը, անշուշտ ···

— Այո՛, Աստուած պահէ մեր կեսուր –ները, մեր գոհանչները, մեր պառաւները եւ մեր նոր հարսները ··· Ձեզի նորու –թիւն մը յայտնեմ — այս նորելուկ ա –նասնասիրութեան հեղինակը ես եմ, բայց կը տեսնեմ որ ուրիշներուն ալ աչքը բաց–ուեր է եւ զանազան խաղաթիներու, զանա–զան թաղամասերուն մէջ, շնարածուքիւ–նը սկսեր է բանուկ արհեստի մը վերած –ուիլ ···

×

Նորութիւն մըն ալ ինձմէ — մօտ ատե–նէն հրապարակ պիտի ելլէ, լոյս պիտի տեսնէ, ուրիշ, նոյնիսկ պատկերազարդ , շոշորթութիւն մը, որուն ատեն որ գո –յութիւն ունին կորկոտաւոր զառամած –ներ :

Այո՛, մօտ ատենէն կատու պիտի արա–ծեն : վերջապէս, կատուն ալ Աստուծոյ արարածներէն մէկն է եւ ան ալ շանի –րոջ եւ շան նման կենսանիւթ Ա· Բ· Գ·ի պէտք ունի :

Եւ թարմ օդի : Ամբողջ օրըհիւրանոցնե–րու թաւշապատ բազմոցներուն վրայ կամ փափկասուն տիկնանց գիրկը նստելով ի–րենց օրերը չեն կրնար անցընել , խեղ –ճերը ···

×

Նաեւ *պիսքիու* յանձնարարողին նամակ չգրեցի : Նմարած օրիորդին ալ նամակ չգրեցի :

Բայց, երկտող մը ղրկեցի անասնա –պաշտպան իրաւաբանին հարցնելու հա –մար հետեւեալը·

— Մեծապատիւ բարեկամ —

Գիտական փորձերու համար անդամա –հատեալ մուկերու եւ կատուներու, շու –ներու եւ կապիկներու ողբերգութեան առթիւ արցունք կը թափէք : «Կարելի՞ է հարցնել ձեզի թէ ե՞րբ պիտի կարդանիք— եւ ո՞ւր — ձեր բողոքագիրը այն անբան ժողովուրդին դէմ, որ բանուոր ժողո –վուրդներ կոտորեց Թուրքիա կոչուած դժոխավայրին մէջ՝ վերջին հինգ հարիւր տարին : Ձեր յօդուածէն կրնայի այն տպա–ւորութիւնը թէ ձեզի համար մարդկային արարածներու զանգուածային բնաջնջու –մը, որեւէ տեղ, մէկ կաթիլ արցունք այ չի բերեր ձեր աչքը , կը բաւէ որ մուկերն ու շուները, կատուներն ու կապիկները չկոտորուին՝ յանուն բանաւոր էակին ա–ռողջութեան :

«Այս դառն խօսքերը արտասանելու պէտք ունեցած պիտի չըլլայի եթէ. այս օրերս, ձեր պաշտօնաթերթին մէջ, գոնէ կէս – բերան, ձեր զայրոյթը յայտնած ըլլայիք ցեղասպանութեան դրուագի մը առթիւ, որուն մասին , անտարակոյս , կարդացիք մամուլին մէջ» :

Կը սպասեմ անասնապաշտպան իրաւա–բանին պատասխանին :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵԾ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Յիսուն տարի առաջ կատարուեց պատմութեան մէջ աննախադէպ մի ոճրագործութիւն, որին զոհ դնաց աչխատասէր ու չինարար հայ ժողովրդի արեւմտահայ հատուածը: Թուրքական պետութեան պաղատյնամոլ ղեկավարները, օգտագործելով նպաստաւոր առիթը, երբ Արեւմտեան Հայաստանի դէնքի ընդունակ բոլոր արքամարդիկ կանչուած էին բանակ եւ անպաշտպան էին մնացել կանայք ու երեխաները, ոտնահարելով մարդկային ամենատարրական ըմբռնումները, նենգորէն իրագործեցին Հայերին բնաջնջելու նախօրօք մշակած ծրագիրը: Տղամարդկանց բանակում զինաթափ անելուց յետոյ մաս – մաս դնդակահարեցին: Պոլսի մը-տաւորականութեանը 1915 Ապրիլ 24ի դիմերը ձերբակալեցին, աքսորեցին երկրի խորքերը, խոշտանգեցին: Նոյն Ապրիլ ամսին սկսուեց անպաչտպան հայ ժողովրդի զանգուածային ջարդը, տեղահան արուեցին բոլոր Հայերը, խլեցին նրանց ունեցուածքը եւ տարապրելով դէպի հարաւ՝ ճանապարհներին կոտորեցին ամենաբարբարոս միջոցներով, չինայելով ոչ հիւանդներին, ոչ յղի կանանց, ոչ ծծկեր երեխաներին եւ ոչ էլ զառամեալ ծերուներին:

Պատմական Հայաստանի դեղեցիկ բերքաչխարհը ներկուեց անմեղ Հայերի արիւնով: Հարիւր հազարաւոր դիակներ օրերով մնացին անթաղ, զարճան դազաններ կեր: Ամայացան տասնեակ հայաբնակ քաղաքներ, հազարաւոր գիւղեր: Մարդասպանները կատարի վայրագութեամբ քանդեցին, աւերեցին, թալանեցին տարիների ընթացքում կառուցուած տները, տնկուած այգիները, մչակուած պարտէզները: Գերեզմանատների վերածեցին վարդաստանները:

Անլուր ողբերգութիւն էր, որ կատարուեց մեծ պետութիւնների աչքի առաջ: Թաքուն չէր ոճիրը, դիտէր ամբողջ աչխարհը՝ մարդասիրութիւնից, մարդկայնութիւնից ճառող «քաղաքակիրթ» աչխարհը:

Զարմանալի կերպով փակ մնացին այդ պետութիւնների աչքերը եւ ոճիրի պահին, եւ նրանից յետոյ: Նրանք հանդիսատ դիտեցին աչխարհով մէկ ցրուած Հայ դաղթականների տառապանքը, լսեցին նրանց հայրենաթաղձ ու արդարացի աղաղակները: Լսեցին ու լռեցին:

Ու հիմա, աչխարհի չորս կողմը ցրուած Հայերը նչում են մեծ եղեռնի յիսնամեակը, մատուցելով պատչաճ յարգանքը մօտ երկու միլիոն զոհերին, ու-դում են միաժամանակ ամօթի խարանը դրոչմել այն մարդկանց դէմքին, որոնք իրագործեցին ոճիրը եւ մնացին անպատիժ:

Պէտք է նչուի Հայ ժողովրդի համար նուիրական այս պատմական օրը, նչուի երկիւղածութեամբ ու մեծ յարգանքով, բայց ոչ լաց ու կոծով: Դա Հայ ժողովրդին յատուկ չէ: Եղեռնը մեր ժողովրդի պարտութիւնը չէր, փոքրոգի, նենգ թչնամու բարոյական պարտութիւնն էր: Ապագայի՝ վերածնուած այսօրը մայր հայրենիքում եւ դոյութիւնը Սփիւռքի, որ ամենադժուարին պայմաններում ստեղծում է, համբերում, պահում ազգութիւնը, լեզուն, պայքարում ձուլման դէմ, ապասում:

Պէտք է դրուի մեծ եղեռնի մասին ամբողջ ճշմարտացիութեամբ, թող աչխարհը մի անգամ էլ լսնայ, թէ ինչի ընդունակ են եղել բռնակալները: Պէտք է ցոյց տրուի, թէ ովքեր էին զոհերը, ովքեր՝ ոճրագործները: Զոհը աչխատասէր հայ ժողովուրդն էր, որ պայքարում էր բնութեան դէմ, բնութեան նուաճման համար, ճանաչում էր իր լեռն ու քարը, արն ու ձորը, բուսականութիւնը, ծընուել, ապրել էր այնտեղ, երրեք չէր մտածում արչաւել ուրիչ ժողովուրդների վրայ, կոտորել մարդկանց: Նրա մշած պատերազմները, սկսած Աւարայրի ճակատամարտից մինչեւ Մուսա լեռան ռասուն օրերը, մղուել են իր անկախութեան, ինքնուրոյնութեան պահպանման համար: Կռուել է իր դոյութիւնը պահպանելու համար, ոչ ուրիչների դոյութեանը վերջ տալու, իր մարդկային արժանապատուութիւնը պաչտպանելու համար, ոչ ուրիչների արժանապատուութիւնը ոտնահարելու, իր ընտանեկան օրրանքը վնասելու: Հայ ժողովուրդը մչակոյթ ստեղծող ժողովուրդ է եղել, հոմէական լեգէոնների դէմ պայքարելու տարիներից իմացել է տաճարներ, պալատներ կառուցանել, թատրոն հիմնել, բիւզանդական արչաւանքներին վճռապրաւելիս՝ ստեղծել է դրականութիւն, թուրքական եւ պարսկական բարբարոսութեան տարիներին անդամ մի կողմից տոկացել է Թուրք ենիչէրիների ու պարսիկ ֆանարիների սարսափներին, միւս կողմից չի մոռացել մատաղաթների վրայ դրոչմել իր խմաստութիւնը, այդ մատաղաթները զարդարել դունագեղ նկարներով: Իր համար չի ստեղծագործել միայն: Նրա հաղարամեակների մչակոյթը իր համար մարդկային վեհ ձգտումով պատկանում է բոլոր ժողովուրդներին, ամբողջ մարդկութեանը:

Հայ ժողովուրդը իր մչակոյթով նը-պատակել է եւ մնացած ժողովուրդներին, այդ թւում հինգ – վեց դար իր վրայ իչխող Թուրքերին: Հարիւրաւոր տարիներ դերապանցօրէն հայ ճարտարապետները ու չինարարները են կառուցել Թուրքիայի պետական ու հասարակական կարեւորագոյն չէնքերը, կոթողները, որոնք այսօր էլ զարդարում են հնօրեայ Կ. Պոլիսը եւ միւս քաղաքները: Սկսած ԺԷ. դարից՝ մօտ երկու հարիւր տարի մեծ մասամբ Հայերն են արքունի ճարտարապետները, նկարիչները, մանրանկարիչները, արուեստագէտ ոսկերիչները: Հայերն օգնել են տպագրութեան գործի տարածմանը Թուրքիայում, եղել են Թուրքական տպագրական տառերի բարեփոխողները, հիմնել են թատրոններ, նպաստել երաժչտութեան զարդացմանը: Հայ ժողովուրդը չատ բան է կատարել այդ երկրի բարգաւաճման, մտաւոր վերելքի համար: Իսկ ինչո՞վ են հատուցել Թուրք իչխանաւորները դարաւոր մչակոյթ ունեցող ժողովրդին — տեւական կոտորածներով, ջարդերով, թալանով: Մնում էր միայն դիմել ինքնապաչտպանութեան: ԺԹ. դարը ազատութիւն բերեց Թուրքական դերիչխանութեան տակ տառապող բազմաթիւ ժողովուրդների՝ Յոյներին, Սերպերին, Ռումկարներին: Հայ ժողովուրդը ի վերուստ սորուկ մնալու սահմանուած չէր: Նա էլ դիմեց ազատագրական պայքարի, ցանկանալով իր հայրենիքում ազատ ապրել, դերծ մնալ տեւական հալածանքներից: Զէյթունից (1862) մինչեւ Սասուն (1895), մինչեւ Մուսա լեռ (1915) այդ պայքարի չղթաներն են, ազատաթաղձ մի ժողովրդի արդարացի ընդվզումը բարբարոս դերիչխանութեան դէմ: Հայկական այդ յուզումները հզարաւթեամբ միայն կարող են լցնել մեր ժողովրդի սիրտը: Դրանք նրա հայրենասիրական նկարագրի, տոկունութեան արտայայտութիւններն են: Բուսական – կենդանական աչխարհն անդամ ունի ինքնապաչտպանողական բնազդը, պայքարում է իր դոյութեան համար, մարդը, բնութեան դերագոյն էակը կարո՞ղ է զրկուած լինել այդ տարրական իրաւունքից:

Անհասկանալի կանում ընկաւ հայ ժողովրդի մի մեծ հատուածը: Թուրքական եաթաղանից փախած ու կովկաս թափուած հազարաւոր մարդկանց ես տեսել եմ Էջմիածնի եւ Երեւանի փողոցներում – կոնակը, երեխաները, կմախացած, մարդկային կերպարանքը փոխած դժբախտները, որոնց համակարգը հնձում էր ահաւոր սաստկութեամբ: Ցիսուն տարի է անցել այդ մղձաւանջային օրերից, բայց այժմ էլ դեռ տեսնում եմ ոսկրացած այդ մարմինները Էջմիածնի պատերի տակ:

Ո՞վ էր պատասխանատուն այս ահռելի ոճրի: Անչուչտ երիտասարդ Թուրքերի դեկավարները եւ նրանց մեծ խորհրդատու քայլերական Գերմանիան: Բայց պատասխանատու են նաեւ այն պետութիւնները, որոնք հանդիսատ դիտեցին մի ժողովրդի ողջակիզումն ու մարտիրոսագրութիւնը: Օգնութեան կանչող Հայ-ները, մարդասիրական կոչերը մնացին անարձագանգ, ձայն բարբառոյ յանապատի: Պետութիւնները, քաղաքական գործիչները, որոնք երբեմն ազմուկ էին բարձրացնում անգամ առանձին անհատների սպանութեան առիթով, անտարբեր մնացին մի ամբողջ ժողովրդի ողբերգութեան հանդէպ, եւ ոչինչ չձեռնարկեցին մեծ ոճիրը կասեցնելու համար:

Հակառակ մանկասպանների երդումների՝ չմեռաւ Հայ ժողովուրդը: Նա իր վերածնուած հայրենիքում մի քանի տաս-նամեակում այնպիսի զարթնօք ապրեց, որ հաղուագէպ է մարդկային պատմութեան մէջ, բայց ապրելով ու վերածընելով, նա իր սրտի խորքում միշտ պահի երկու ղգացմունք՝ իր արդա-հատանքը նրա արիւնը թափող, այդ արիւնը սակարկող պետութիւնների նկատմամբ եւ յարդանքը հայրենիքի, սեփական մչակոյթի, ժողովրդի պահպանման համար ընկած մարդկանց նկատմամբ, այն աղնիւ, աչխատասէր դեղջուկների, որոնք քրտինքով պարարտացուած հողին խառնեցին իրենց մաքուր արիւնը: Հայ ժողովուրդը իր սրտում վառ պիտի պահի նահատակուած հազարից աւելի այն մտաւորականների յիչատակը, որոնք ծնուել էին հարազատ ժողովրդի ծոցից, անուել նրա դարաւոր իմաստութեամբ եւ մաքառում էին նրա ապագայի համար:

Այս մեծ սուգը միայն Հայերի սիրտը չէ, որ մորմոքում է, այլեւ այն բոլոր ժողովուրդների, որոնք վիտեն յարգել ժողովուրդների ազատութիւնը, արժանապատուութիւնը: Նրանք մեզ հետ միասին, մեր չափ, անկեղծօրէն յուզուում են ու վերապրում այսօր՝ պատմութեան մէջ աննախընթաց այս մեծ ու ահաւոր ոճիրը, որ պէտք չէ թոյլ տալ որ կրկնուի, երբեք եւ ոչ մի տեղ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ

«Պատմա–բանասիրական հանդէս»

ԱՇՈՏ ՄԱՏԱԹԵԱՆ

—o—

Հայ թատրոնը մեծ կորուստ մը ունեցաւ մահովը Աչոտ Մատաթեանի, որ իր աչքերը փակեց անցեալ ամիս, Պոլսոյ մէջ, 83 տարեկանին:

Ողբացեալ արուեստագէտը արեւմտահայ թատրոնի վերջին յիսուն տարիներու պատմութեան մէջ կը թողու յիչատակելի անուն մը, տրուած ըլլալով որ ան հայ բեմին յաջողած է տալ նոր ուղղութիւն մը, իր յանդուգն ու բոլորովին ինքնուրոյն մօտեցումներով եւ յղացումներով:

Կարելի է անվարան ըսել թէ Աչոտ Մատաթեան եղաւ ի դէմք մըն է եղած հայ թատրոնի պատմութեան մէջ:

Համբաւաւոր Պէրլիզեան վարժարանի պարապէին պատուղ, Մատաթեան ունկնդիր եղաւ բեւ մը՝ մտաւորական պաչարի: Իր մչակուած միտքը պատճառ եղած է նաեւ որ ան խորապէս արմատաւոր թատերական արուեստին մէջ ու թափանցէ այդ մարզին բոլոր մանրամասնութիւններուն:

Սկսալ պիտի ըլլար Աչոտ Մատաթեանի կեանքին ու գործունէութեան մասին խօսուած տեղն գայն որակել «դերասան տիպարսով: Այդքանը անբաւարար պիտի ըլլար ու պակասաւոր, տալու համար ողբացեալին կատարեալ դիմագիծը:

Որովհետեւ, Աչոտ Մատաթեանի մէջ կատարողական յատկութիւնը բայցահայտուելի տակ կը մնար իր թատերագրական այլ կարողութիւններուն քով: Ան բոլորովին տարբեր բան էր: Բացի լայն առումով դերասոյց մըն էր, դերասոյց մը՝ որուն պրպտող միտքն ու խոզարկող աչքը հրաչքներ կը գործէր: Օրինակ մը տալու համար մեր այս վարկածին ճչգրտութեան մասին, կարելի է յիչատակել այստեղ Շէյքսփիրի «Համլէթի մը ներկայացումը Պոլսոյ մէջ (թուականը չեմ յիչեր ճչգրիտ կերպով) ուր Աչոտ Մատաթեան ստանձնած էր Համլէթի դերը, իր վրայ առնելով նոյնպէս բեմադրութիւնն ու ռէժիսէօրի պաչտօնը: Այդ չրջանին, ընդհանուր կարծիքը այն էր որ Աչոտ Մատաթեանի Համլէթը այնքան տկար ու տմոյն եղաւ, որքան չքեղ ու չողշողուն եղաւ իր բեմադրութիւնն ու իր ցուցմունքներով առաջնորդուած միւս դերակատարներուն խաղը:

Արեւմտահայ Թատրոնի մեծագոյն դէմքերէն մէկուն՝ Մարաիրոս Մնակեանի աչակերտն էր Աչոտ Մատաթեան ու վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին եղաւ Արեւմտահայ Թատրոնի դործը չարունակողը:

Արդարեւ, առաջին աչխարհամարտէն ետք, Աչոտ Մատաթեան դլուխն էր Պոլսահայ Տրամատիքին, որ այնքան փայլուն չրջան մը բոլորեց Պոլսոյ մէջ:

Այդ չրջանին էր որ ողբացեալը մեծ յաջողում մը յատակացուց Պոլսահայ թատրոնին մէջ: Զերբատատեց գայն ի-նաւուրց մելոտրամաթիէ լուծէն ու պատ-

1915 Յունիս 29ին, ինքնապաչտպանական կռիւներէ 27րդ օրը, թուրքական զօրքերը մտնում են բերդը եւ հրէչտուր ոճրագործութիւններ կատարում, չինելով երեխաներին, ծերերին, կանանց, ծանր վիրաւոր մի Հայ երիտասարդի թուրք դինուորները դանահարում եւ կամաձեւ վիճակում քաչ են տալիս ժայռից ցած նետելու համար: Վերջին պահին, անոպասելի կերպով իր բոլոր ճիգերը լարելով, այդ երիտասարդը դերհում է դահիճներից մէկին եւ իր հետ ցորում անդունդը:

Անօրինակ, առասպելական հերոսութիւններ գործեցին Հայերը նաեւ հեռաւոր Ուրֆայում եւ Միջերկրականի ափին գտնուող Մուսա լերան վրայ: Ուրֆայի եւ Մուսա Լերան կռիւները 1915 թուականի ինքնապաչտպանողական կռիւների փառաւոր դրուագներից են, հայկական արիութեան հիասքանչ օրինակները:

Հայ ժողովրդի հերոսական ինքնապաչտպանողական կռիւները ամբողջ աչխարհի առաջ մի անգամ եւս դրաւորեցին նրա դիւցազնական ոգին:

Վ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

(3 եւ վերջ)

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

—o—

Փամփուչտը սպառած հայ մարտիկները ձեռնամարտերի են անցնում: Դրութիւնը յուսահատական էր. զեկավարներից ու փորձուած մարտիկներից չատերը զոհ – ուել կամ վիրաւորուել էին: Փամփուչտը, սննդամթերքը սպառուելու վրայ էր: Օրհասական այդ պահին, 1915 Օգոստոս 3ին, Սասունցիք մէկընդմիչտ Թողնում են հայրենի լեռը եւ քաչւում անտառներն ու քարանձաւները: 1916 Թուականին, երբ ռուսական զօրքերը եւ հայ կամաւորները մտան Մուչ, գտան ու փրկեցին հերոս ժողովրդի բեկորները:

Ինքնապաչտպանողական կռիւների պատմութեան մէջ իր արժանաւոր տեղն ունի նաեւ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը:

Պատերազմի հէնց սկզբից երիտթուրքերի կառավարութիւնը Շապին Գարահիսարից մօտ երեք հարիւր հոգի բանակ է կանչում, որոնց մեծ մասը յետոյ դի – նաթափւում է եւ սպանւում: Այդ եւ ուրիչ այդպիսի լուրերը զգաստացնում են Հայերին. նրանք միահամուռ կերպով որոչում են չենթարկուել տեղահանման հրամանին եւ աւելի քան հինգ հազար հոգի, որոնց թւում մօտ հինգ հարիւր կրօուող, ամրանում են հայկական թաղի մօտ գտնուող բերդում եւ դիմում ինքնապաչտպանութեան: Մի հայ երիտասարդ իր արտասանած ճառում ասում է. «Մեր պայքարը միայն ինքնապաչտպանութեան համար չէ. մենք մարդ ենք, բանականութիւն ունինք եւ մարդու պէս պատուով ապրիլ կ'ուզենք»:

Զայրացած Հայերի ըմբոստութեան վրայ, թուրք կուսակալը հրամայում է այրել հայկական թաղը, ապա պաչարում է բերդը եւ սկսում ռմբակոծել:

Յունիսի կէսերին թուրքական զօրքի զրոհները սպասկանում են՝ պաչարուածների դրութիւնը դնալով աւելի ու աւելի է ծանրանում: Հայ եւ ճաչ եփելու համար փայտ չկար, ջուր չկար, դեղ չկար, հիւանդութիւնները հնձում էին մարդկանց, փամփուչտը սպառւում էր: Հաչուի առնելով ստեղծուած ծանր դրութիւնը, Շապին Գարահիսարցիք որոչում են դիչերով ճեղքել թչնամու օղակը եւ դուրս գալ պաչարումից: Բայց այդ քչերին է յաջողւում, մեծ մասը անհատապէս մարտերում ընկնում են քաջի մահով:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

ՊԵՐԼԻՆ.— Մայիս մէկի օրը կէսօրէն առ առկի ունեցաւ սպահանդէս «Հոհէնցոլէրնքիրչէ» մեծ եկեղեցիին «Լութիր – զաալ» կոչուած սրահին մէջ :

Հոդեւոր ամփոփման տրամադրութեամբ ունկնդրուեցաւ օրուան համա – պատասխան նուագ :

Պ. Ա. Մուրատեան բացման խօսքով վեր հանեց սպահանդէսին նշանակութիւ – նը եւ շեշտեց թէ պահանջատէր է հայ ժողովուրդը : Մէկ վայրկեան յատնկացա լռութեամբ յարգուեցաւ նահատակներուն յիշատակը :

Վիէննայի Հայոց հոդեւոր հովիւ Մես – րոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան, որ յատկա – պէս հրաւիրուած էր սպահանդէսին բա – ցումը կատարելու, ներկայացուց ներկաները եւ ապա խօսք տուաւ Պերլինի Հայ Դատի Կեդրոնական Կոմիտէի ատենապետ Պ. Ա. Վանիկ Հակոբեանին, որ ըսաւ հետեւեալը :

Պատուական ներկայութիւնդ, Ձեր ներկայութիւնը, որ կը վկայէ Ձեր ազգային զգացումներուն ջերմութիւնը, ինծի կը հաստատէ, որ Ձեր սրտերուն մէջ ամենէն սուրբ տեղը կը գրաւէ Հայ Դատի գործը, որ ամենէն սուրբ գործն է, որ կրնայ մարդ կատարել :

Ես կը շնորհաւորեմ Ձեզ, որ Ձեր ներկայութեամբ կը տաք ապացոյց մը, որ Ձեր հոգիին մէջ կը գտնուի Հայ Դատի գործին համար ամենէն սուրբ զգացումը

ՆՈՒԷՐ

Պ. Սերոբ Արամեան, իր ապաքինման առթիւ կը նուիրէ տասը ֆր. կապ. Խաչի Վիէնի մանուճիւղին :

Տէր եւ Տիկին Խ. Պետրոսեան իրենց զաւկին ապաքինման առթիւ կը նուիրեն տասը ֆր. կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին :

×

Մարսէյլէն Տիկին Մկրեան քսան ֆր. նուիրած է անմահ Թէվլիրեանի Յուշար – ձանին համար ի յիշատակ Ապրիլեան ե – ղեռնին նահատակ ծնողքին :

ՏԷՍԻՆ.— կապ. Խաչի Տէսինի վարչու – թիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է զպրոցին ի նպաստ, Տէր եւ Տիկին Արսէն Մալճեանի զաւկին ամուսնութեան առ – թիւ, ընկերուհի Մալճեանէ երեսուն ֆր., կնքահայր՝ Ս. Զապրեանէ 25, Տիկին Համամճեանէ տասը, Պ. Յակոբեանէ 10, Տիկին Մ. Տէրտէրեանէ տասը, Տէր եւ Տիկին Աթանասեան, Տէր եւ Տիկին Շի – րինեան իրենց մօր մահուան տարելիցին առթիւ կապ. Խաչի կը նուիրեն 50 ֆր. ընկերուհի Թ. Օհաննեան իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ տասը ֆր. :

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Ա – բեղոյներու :

Այս կիրակի, ժամը 15ին ժիմնազի մէջ : Հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆը – բանասյի Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ

Յ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆԻ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին : Ներկայացում՝ «ԱՆՄԱՀ ԲՈՅԸ»

Բանակումի խստրոյկ, հայկական հար – սանիք, հայկական բազմաթիւ պարեր :

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

եւ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտու – թեան միացեալ երգչախումբին կողմէ :

Ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ

կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Ս. Մուրատ վարժարանի պէշիկթաշլեան – Ա – լէմշահ սրահին մէջ :

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաթեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եան – պէկեան :

Տոմսերու համար դիմել վարժարաննե – րը եւ Բալուեան գրատունը :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ՊՈՐՏՕ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Նիկոլ Ադրալեան խումբը, Նոր Սերունդի քառնամեակը կը ծոնչ, այս կիրակի կէս – օրէ ետք, ժամը 15·30ին, Առլազ – Սօլ – ֆէրինօ սրահը, (Մունէյրա փողոցին մէջ) :

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար :

Կը Ներկայացուի Նաեւ

ՎԻՒՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

(Կատակերգութիւն մէկ արար)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան ձեռնարկը, «Նոր Սերունդի քառնամեակի առթիւ», որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29ին, «Ժիմնաղին» մէջ :

ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

ԼԻՈՆ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպութեամբ կեդր. Ֆրանսայի խումբերուն, (Լիոն, Տէսին, Սէնք Ֆ – թիէն, Վիէն, Վալանս, Սէն Շամոն, Փոն տը Շէրիւ, Կրընոպլը) :

Շաբաթ (22 Մայիս) երեկոյեան ժամը 8·30ին Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ :

Կը խօսի Ընկ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Հայկական ժողովրդական պարեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Փոն տը Շէրիւ)

Առաջին անգամ ըլլալով քառաճայն երգչախումբ կազմուած Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի խումբերով, ղեկավարութեամբ՝ ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԵԻԹԻՆԷ (*ողբերգութիւն երեք արար, Շիրվանզադէէն*) :

Պատկեր, արտասանութիւններ

Երգ

ԱՆԺԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ ՏՐՆԻԶ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ

Մուտքի վիներ 5, 7, 10 ֆր.

Տոմսակները թուագրել փառատօնին օրը մուտքին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «Փոթո – րիկ» խումբին կողմէ, այս Շաբէքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ.— Ազգ. կեանքը՝ 1917–1920 : Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, հա – մակիրները եւ Նոր Սերնդական ընկեր – ընկերուհիները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն – կերուհիները, այս Շաբաթ ժամը 16ին, Օհաննէսեան սրահին մէջ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ըն – դունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան: Հեռաճայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն : Ծնողքները պէտք է ներկայանան անձամբ Մխիթեան դրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, (9րդ թաղա – մաս, մեթրօ Քադէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ. յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 17: Հեռաբերնի պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթեր (Լիվրէ տը Ֆամիյ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, այլօֆասիոն, եւն.), վճարումները պէտք է կատարուին արձա – նագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամ – սավճար 400 ֆրանք, դրպանի պուոյտի ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային ե – թուղթ (վերադարձ անցեալ տարուան դիներ), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք: Արձանագրութիւն – ները կը փակուին՝ Ցուլիսի համար՝ Ցու – նիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Ցունիս 15 – ին: Այս թուականներէ առաջ եթէ ցան – կերը լրանան կը յայտարարուի թերթով : Հակառակ փափաքին օրէնքով սահման – ուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանա – գրել : Դիմումները շատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանի պա – ճանապրութիւնները սկսած են: Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ – նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ

ԼՈՒՐՏ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

Մեկնում՝ Օգոստոս 2ին
Վերադարձ՝ 29ին

Արձանագրութեան համար դիմել՝ հետեւեալ հասցէներուն՝

Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
40, Rue Dunkerque, PARIS (9e)

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
chez M. Reval — (Métro Crimée)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ. ՓԷՍԻՃԵԱՆ
69, Avenue Henri-Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15-56 Gonesse

ԿԱՐԵՒՈՐ՝

Ֆրանսահպատակները բաւ է ունե – նան իրենց նորոգուած անցագիրը իսկ դպրոցականները (Նանսէնեան), նորոգուած անցագիր սպանական վիզայով :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն տեղեկանալ եւ ար – ձանագրուիլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ՝

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

31ՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Լոյս տեսան 1964 եւ 1965 տարիներու թիւերը, երկու հատորով, բովանդակու – թիւնը զերազանցօրէն հետաքրքրական.—

Ա. ՀԱՏՈՐ.— Լեռնէն սիրահարութիւ – նը (Շ. Նարդունի) : Ծխախոտը եւ կինը (Թ. Նալպանտեան) : Բժշկութիւնը մութ խաւերու մէջ (Տոքթ. Ճէլալեան) : Հայ եւ կինն (Ն. Աղբալեան) : Արուեստական կեանք կը ստեղծուի՞ (Եռաստղ) : Շարա – կանի խաղերը (Կոմիտաս վարդապետ) : Աբքայից արքան (Վարուժան) : Բժշկ. խորհուրդներ մայրերուն (Եռաստղ) : 40էն եռք ուշադրութիւն սրտին (Տոքթ. Ազա – տանի) : Սեռային առողջապահութիւն (Փրոֆ. Մարգարեան) : Հայ թատրոնին սկիզբը (Կ. Մեհեան) : Թատերական յու – շեր (Գ. Զմշկեանց) : Արցունքի պիտու – թիւն (Տոքթ. Շ. Այվազեան) : Սիրականդ թո՞ւխ թէ չէկ կ'ուզես (Տոքթ. Գ. Ալ – թունեան) : Հիւանդներուն տաքութիւնը (Տոքթ. Աշճեան) : Պնդութեան մասին (Տոքթ. Պոնոտէլ) : Մերութեան հարցը (Տոքթ. Ասմանազ) : Աղջիկներու եւ տը – ղոց հասակը կ'երկարի (Տոքթ. Պէֆուայն) : Ուխտքին սրտին վնասակար (Հայ–Բոյժ) : Բժշկ. հին բառարան (Տոքթ. Քալան – թարեան) : Հայրութեան բնազդը (Ե – ռաստղ) : «Կապոյտ երախաները» (Տոքթ. Շ. Այվազեան) : Ջուրի ծարաւ (Հայ–Բոյժ) : Գարնան եւ ամրան հարբուխը (Տոքթ. Սերոբեան) : Երբ հիւանդ է լեարդը (Մեսիֆուս) : Ի փառս ... փու – քին (Տոքթ. Ասմանազ) : Ջուրերու պա – տերազմը (Տոքթ. Աշճեան) : Քոլեսթերո – լը յանցաւոր չէ (Տոքթ. Օճառ) : Քունը (Ս. Լիսիցեան) : Կոճապղպեղ (Յ. Իշխան – եան) : Պատերազմի ոսկրախտ (Մեսի – ֆուս) : Քանհէրը ինքնաբերաբար բուժելի (Տոքթ. Շ. Այվազեան) : Երախաներու յօդացաւը (Տոքթ. Բամպուճեան) : Դրպ – րոցականները երկրէ երկիր (Քաղհան) : Հարսանիքին չուրջ (Տոքթ. Ն. Ալթուն – եան) : Ինչո՞ւ պատակ չեն ունենար (Տոքթ. Ասմանազ) : Ուտելու արուեստը (Տոքթ. Լըպոն) : Ի՞նչ պիտենք յօղացաւի մասին (Եռաստղ) : Շաքարախտ (Տոքթ. Կրոլիէ) : Գլխու ցաւը (Տոքթ. Գեղամ Այվազեան) : Բժշկական ճոպաքաղ (Հայ–Բոյժ) :

Բ. ՀԱՏՈՐ.— Քիւքիւնեանի տէրտէրը (Ալֆոնս Տօտէ) : Մահը պիտի միացնէ մեզ (Սօսեաց Տղան) : Տէրտէրին չարաքանը (Ա. Խահակեան) : Տեղ չհասած նամակ մը (Յ. Մարգարեան) : Պարտէզները եւ վարդերը (Ալեճուշ) : Գովք Հայաստանի (Թարգմ) : Ագատ սէր (Շահապ) : Հայոց դարձն ի քրիստոնէութիւն (Գ. Ֆինտրգ – լեան) : Խաղ բառին ծագումը (Տոքթ. Ն. Մարտիրոսեան) : Հայ վէպին ծագումը (Ն. Ադրպեան) : Ժողովուրդներու դաղ – թը (Ապաճուբ) : Պատմ. հայ մամուլին (Յ. Աբրահամեան) : Հայհոյանքին վեր – լուծումը (Գ. Ճիզմէճեան) : Կիները եր – ջանի՞կ են այսօր (Եռաստղ) : Քանհէրը երկրէ երկիր (Քաղհան) : Ամերիկեան նը – չենի (Յ. Իշխանեան) : Առողջապահական (Տոքթ. Նաւասարդ) : Բժշկ. խորհուրդ – ներ մայրերուն (Տոքթ. Էյթէս) : Ուղեղն ալ կը բուռնի (Եռաստղ) : Սեռային ա – ռողջապահութիւն (Փրոփ. Մարգարեան) : Ալքոլամոլութիւնը (Թ. Նալպանտեան) : Բերնի խոռոչի առողջութիւնը (Հ. Համ – բարձումեան) : «Ես ինքս...» (Տոքթ. Նիկոլայեան) : Երբ կը միզէ ... կօշիկին վրայ (Եռաստղ) : Մայրենի լեզու (Ս. Նազարեանց) : Վանայ բարբառը (Յ. Տա – պաղեան) : Ակռայի ցաւը (Ոտանաւոր) : Բժշկ. բառարան (Տոքթ. Քալանթար – եան) : Քարացած մարդիկ (Հայ–Բոյժ) : Երկար կեանքի ուղին (Տոքթ. Աս – լան) : Մահը կը մտնէ բերնէն (Փրոփ. Լամի) : Մայրական կաթ երախաներուն (Տոքթ. Աշճեան) : Բժշկութիւնը Խուլթիկ դիւղին մէջ (Յ. Տուտուխեան) : Մալթուս իրաւունք ունէր (Տոքթ. Շահէճ) : Մա – դերուն խնամքը (Ն. Գրիգորեան) : Կերա – կուրի պատրաստութիւն (Եռաստղ) : Աղը (Սբրնեսմու) : Մահը ճամբաներուն վրայ (Քաղհան) : Ստամոքսի խոցին պատճառ – ները (Տոքթ. Քարասօ) : Արմաւի հրաչք – ները (Յ. Գազանճեան) : Մնունդը կ'ապրէ ուղեղին վրայ (Եռաստղ) : Ակռայի ցաւ ամպերուն մէջ (Տոքթ. Միլլէր) Վհատ – ղորդ հիւանդութիւն (Տոքթ. Մոնէ) : Լայներակութիւն (Տոքթ. Սերոբեան) : Գառնի ամրոցը (Գ. Սաղաթէլեան) : Նա – խապաշարումներ (Տոքթ. Թուզճեան) : Արեւահարութիւն (Տոքթ. Բամպուճ – ճեան) : Ի՞նչ է խպիպը (Տոքթ. Մոնիէ) : Կնոջ մը երեք հոգերը (Ս. Ոսկեան) : Գլխացաւին պատճառները (Տոքթ. Քէ – րէսթէճեան) : Բժշկական տպագրեր :

Ընթերցողներուն կը թողունք կարդալ եւ բաղդատել օտար բժշկական թերթե – րու հետ :

1965ի երկրորդ հատորը յանձնուած է մամուլին : Նոյնքան ճոխ, հետաքրքրա – կան :

Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք : Արտա – սահման 5 տոլար :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ
ԼՈԳՈՒՄ
Սուսամ – ՀԷԼՎԱ
LE BOSPHORE MARQUE DEPOSEE
ԹԱՀԻՆ
ՇԱՐՈՑ
(ՌՈՃԻԿ)
ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՄԱՅԻՍ
MERCREDI
19 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10310 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.310

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԻ ՓՈՐՁԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թրքական քարոզչութեան նուիրուած ղրքոյկը հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար մինչ մէկ կողմէ Հայերը կ'ամբաստանէ իբրեւ աւելի քան մէկ մի-լիոն Թուրքեր ջարդող, միւս կողմէ փաղաքշական տողեր կը նուիրէ Թրքա-հայերուն, որոնք օսմանեան կայսրու-թեան պարզեւած են մեծ դէմքեր :

Կը յիշէ անունները Գալաղ Արթին Ա-միրայի, Ցովհաննէս Սաքըզ փաշայի, Գարբիէլ Նորատունկեանի (որուն փաշա-յի տիտղոս կուտայ դիտումնաւոր կեր-պով՝ փոխանակ «էֆէնտի»ի), Մկրտչէ Փորթուքալի, Աբրահամ Երամեանի փա-շայի եւ այլ Հայերու, որոնք կառավա-րական, եմմատական, զաւակական, վարչա-կան եւ դիւանագիտական ասպարէզներու մէջ առանձնակարգ դիրքեր վրաւած են :

Մինչ մէկ կողմէ կը հրատարակէ լու-անկարը համաւորական զօրագունդի մը, զոր կը կոչէ « Հայկական վրիժառութեան բանակ», ուրիշ էջի մը վրայ կը դնէ նկա-րը Պոլսոյ կայսերական Տոլմապաղչէի պալատին, չէշտելով որ անոր ճարտա-րապետն է Կ· Պալեան Հայը :

Գրքոյկի վերջին մասը յատկացուած է Թուրքիոյ Հայ փոքրամասնութեան ներ-կայ վիճակին :

Կ'ըսէ թէ չորք վաթսուն հազար Հայեր կապրին Թուրքիոյ մէջ եւ ենթակայ են վարչական ու օրինական նոյն պայման-ներուն, ինչպէս բոլոր Թրքահպատակնե-րը : Կատարեալ ազատութիւն ունին ըն-թրելու իրենց քահանաները, մասնակցա-րելու իրենց եկեղեցական կալուածները (վաղք), Հայերէն լեզուով կրթելու ի-րենց դպրոցները եւ Հայերէն թերթ հը-րատարակելու :

Պոլսոյ Հայերը ունին եղեր 23 մանկա-պարտէզ, 29 նախակրթարան, 11 երկ-րորդական վարժարան, չորս լիսէ, մէկ որքանոց եւ մէկ դպրեվանք : Մինչդեռ աւելի քան 120·000 Յոյները միայն մէկ լիսէ ունին, կը դրէ : Ու կը հրատարակէ քանի մը դպրոցներու եւ եկեղեցիներու նկարները :

Ըսելը սակայն թէ հայկական դպրոց-ներու մէջ քանի՞ ժամ յատկացուած է Հայերէն լեզուին, դրականութեան ու պատմութեան դասերուն :

Փոքրամասնութեանց, ընդ որս նաեւ Հայերու պատկանող բոլոր դպրոցները պարտադիր կերպով ստիպուած են դոր-ծադրել Թուրք կրթական դործակարգ-քեան ծրագիրը : Հայ անօրէնի կոչքին Թուրք փոխ – անօրէն մը խնամ հսկա-կը կ'ենթարկէ դասաւանդութիւնները : Բացի մայրենի լեզուէն, միւս բոլոր նիւ-թերը կ'աւանդուին Թուրքերէնով, մեծ ժասամբ Թուրք ուսուցիչներու կողմէ եւ Թուրք քննիչներու հսկողութեան տակ :

Հայ լուսաւորչականները Պոլսոյ մէջ ունին եղեր 39 եկեղեցի եւ մէկ վանք, Կաթոլիկները՝ մէկ վանք եւ 14 եկեղեցի, Մխիթարհանները (ինչո՞ւ զատել կաթո-լիկներէն)՝ 3, բողոքականները՝ 4 եկե-ղեցի : Կը չեշտէ թէ բնակիչներու թիւին համեմատութեամբ մահմետականները ա-ւելի քիչ թիւով մզկիթ ունին :

Ցետոյ կը յիշէ, որ Պոլսահայերը 19 բարեսիրական, մարզական ու երիտա-սարդական միութիւններ եւ մէկ հիւան-դանոց ունին : Կը հրատարակեն երկու օ-թերթ, երեք շաբաթաթերթ, երեք ամ-սագիր եւ մէկ տարեգիրք :

Ամասդիրներէն երկուքը՝ Սաւն (իբր թէ 4500 տպաքանակով) եւ Հանդէս Մշա-կոյթի (3500?) տարբերակ է վեր զազրած են : Սակը երբեմն թիւ մը կը հրատարակէ պատահաբար :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՄՏԱՀՈԳ

ԿՐՕՄԻՒՕ ԱՆԴԱՐԱ ՀԱՍԱՒ

Խորհրդային Արտաքին Նախարարը՝ Կրոմիքօ Անդարա հասաւ առջի օր, հինդ օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար : Այս ժամանումը նոր հանդրուան մըն է Մոսկուա – Անդարա մերձեցման ճամբուն վրայ, ինչ որ մեծ մտահոգու-թիւն կը պատճառէ Աթլանտեան Ուխտին : Առաջին առթիւ խորհրդային Նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ իր պաշտօ-նակից՝ Ըշլըքի հետ : Շատ հաւանական է որ խօսակցութեան դլխաւոր նիւթը ե-դած է՝ Կիպրոս : Հինդ ամսուան մէջ, խորհրդային Արտաքին Նախարարին այս երկրորդ այցելութիւնը Թուրքիա վտան-դաւոր կը նկատուի Արեւմուտքի կողմէ, որ կ'ուզէ դիտնալ թէ Անդարա մինչեւ ո՞ւր պիտի տանի իր այս փլիրքը :

Թուրքիոյ ներկայ վարչապետը, Իր-կիւլիւ Մոսկուա դնաց խորհրդարանա-կան պատուիրակութեան մը դլուխը, 1963ին, յաջորդ տարին Թուրքիոյ որ-տաքին նախարարը — այն առեն՝ Իրքին — Մոսկուա դնաց : Անցեալ Յունուարին Անդարա հասաւ խորհրդային խորհրդա-րանական պատուիրակութիւն մը, դլ-խաւորութեամբ Պոդկորնիի : Այդ առ-թիւ, Խորհ· Միութիւնը իր անհասկան օժանդակութիւնը առաջարկեց Անդարայի եւ այն տպաւորութիւնը թողուց թէ որո-շած է երեսի վրայ ձգել Մակարիոսը, ո-րու դործակից եղած էր մինչեւ այն առեն : Այդ չրջանին էր նաեւ որ Ռուսերը կոմ-նակից Թուրքիան դաշնակցային դրութեան մը, Կիպրոսի համար, եւ դէմ արտա-յայտուեցան Էնոսիսին : Իրը չնորհակա-լութիւն, Թուրքիա սկսաւ դլուխ բռնել Աթլանտեան Ուխտի իր ընկերներուն :

Անդարա թէեւ յուսախաբ եղաւ Խորհ· Միութենէն որ, հակառակ Յունուարին ըրած յայտարարութիւններուն ուղղակի եւ մանաւանդ անուղղակի միջոցներով դէնք դրկեց Կիպրոսի կառավարութեան, մանաւանդ հակօդային հրթիռներ :

Լոնտոնի վերջին խօսակցութիւնները Կիպրոսի չուրջ, ցարդ դրական արդիւնք-ներ չեն տուած եթէ նոյնիսկ որոչ յոյսեր մէջտեղ դրած են : Կիպրոսի կառավարու-թիւնն ալ անձկութեամբ կը հետեւի Ան-դարա – Մոսկուա խօսակցութեանց, այն վախով որ կրնայ ի վնաս իրեն կարդա-դրութիւնները ըլլալ : Եթէ Անդարա կողմ – նակից ըլլայ այն տեսակէտին թէ կղզին պէտք է ապաղինուի, իր վարկը կը բարձ-րանայ արաբական երկիրներուն մօտ, ո-րոնք դէմ են Կիպրոսի անդլիական դին-ուորական կայաններուն : Պարզ է որ Խորհ· Միութիւնն ալ դժգոհ չըլլար նման կարդադրութենէ մը :

Ամէն պարագայի մէջ, Անդարա կը չա-րունակէ իր երկկնքի քաղաքականութիւ-նը, որ ցարդ, միայն չահ բերած է իրեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՆԻՈՒԶՈՒԻՒԻՔ» եւ «Եու-Էս Նիուզ էնտ Ուորլտ Ռիփորթ» ամերիկեան պարբե-րաթերթերը որոնք ընդհանրապէս լաւա-տեղեակ աղբիւրներէ կը քաղեն իրենց լուրերը, կը յայտնեն թէ Ֆրանսա որո-շած է քաշուիլ Աթլանտեան Ուխտէն, ա-մէնէն ուշը 1969ին : Եթէ ատոյդ է այս լուրը, բաւական բարդ կացութիւն մը կը ստեղծէ արեւմտեան պաշտպանութեան ճակատին վրայ, տրուած ըլլալով որ Եւ-րոպայի պաշտպանութիւնը ապահովել, առանց Ֆրանսայի, բաւական դժուար հարց է :

Չին մանրէապէտ մը իր ինքնաքննա-դատութիւնը ըրած է եւ յայտնած թէ «ապականած է» քաղքենի երաժշտութիւն մտիկ ընելով, մանաւանդ Պէթհովընի 9րդ Համանուագը, որ տարօրինակ պատրաստ-ներ տուեր է իրեն ... :

ԻՄՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Լեւի Էշքոլ յայտարարած է Քնեսէթին (Իսրայէլեան խորհրդարան) առջեւ թէ համամիտ է որ հաշտութիւն հաստատուի Արաբներու հետ, բայց յարդելով սահմանները պե-տութենց միջեւ : Այս նախապայմանը արդէն կը բաւէ որպէսզի Արաբները հա-մաձայն չըլլան :

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻՔ չատ խանդավառ են այն այցելութեան առթիւ, դոր Մեծն Բրիտա-նիոյ Թագուհին կը կատարէ Գերմա-նիա : « Դարուս այցելութիւնն է» կ'ըսէ ժողովուրդը : Թագուհին եւ իշխան Ֆիլիփ տասը օր պիտի մնան Գերմանիա :

ՊՐԱԻԴԱ կը քննադատէ «Կուլաչի հա-մայնավարութիւնը» զոր Խրուչեւ կը պաշտպանէր : « Վերջին տարիներուն, կը դրէ Սաեփանով որ ներկայ դեկավա-րութեան դլխաւոր տեսարաններէն մէկն է, համայնավարութիւնը ներկայացուե-ցաւ իբրեւ ընկերութիւն մը որ սահման-ուած էր միայն նիւթական պէտքերու դո-հացում տալու : Մեծ սխալ մը պիտի ըլ-լար համայնավարութեան նպատակները սահմանափակել ստամոքսներու դոհա-ցումին » :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, իսրայէլցի լրտեսը՝ Քոհէն որ մահուան դատապարտուած էր, դնդակահարուեցաւ :

ՊԱՂՏԱՏ կը չարունակէ իր պինեալ ու-ժը զործածել, կարդադրելու համար քըր-տական հարցը : Անցեալ ամիս իրաքցի պինուորներ կրակ բացած են Սիւլէյմա-նիէյի փողոցներուն մէջ եւ քիւրտ 24 քա-ղաքացիներ սպաննուած են ու 200 հոգի ալ վիրաւորուած : Ցաջորդ օրը, իրաք-եան բանակի հինդ զօրաբաժինները ընդ-հանուր յարձակման մը ձեռնարկած են Քիւրտերու վրայ :

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՐԱՊԻՈՆ ԱՐՔ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ կիրակի դիշեր, Մայիս 16ին, Վենետիկի մէջ վախճանած է Հ· Սրապիոն Արք· Ուլու-հոճեան :

Ողբացեալը ծնած էր Խարբերդի Դա-տեմ դիւղը 1890 Փետրուար 14ին : Ս· Ղա-զարի ընծայարանը մտած է 1905ին եւ տասը տարի ետք՝ 1915ին, քահանայ ձեռ-նադրուած : Ձիւղ Մայիս 23ին կը լրանար իր քահանայութեան յիսնամեակը : 1916-ին կը մեկնէր Հռոմ, ուր 1920ին կ'աւար-տէր Անճելիքոում համալսարանի աստուա-ծաբանական ճիւղը իբրեւ աւարտառաջ-նեղկայացնելով՝ Քաղկեդոնի ժողովը եւ Հայերը :

Մինչեւ 1926 պաշտօնավարած է Հռոմի Մխիթարեան ուսումնարանին մէջ, ապա Վենետիկ վերադարձած եւ նշանակուած է Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի ու-սումնասիրատ :

1928ին կը վերաբացուէր Սեբաստիոյ Սա-մուէլ – Մուրատ վարժարանը, որու վար-տակաւոր ուսումնասիրատը եղաւ, առաջին օրէն իսկ : Այդ պաշտօնը պիտի վարէր մինչեւ 1935, երբ Օգոստոս 12ին, առա-ջին անդամ պիտի ընտրուէր Աբբահայր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան : Իր աբբայութեան առաջին չրջանին կը բացուին Հալէպի եւ յաջորդ տարին Ա-դեքսանդրիոյ Մխիթարեան վարժարան-ները : 1940ին ոտնուած է իր քահանայու-թեան 25ամեակը : Իր օրով բացուած է Պիբֆայայի Մխիթարեան ընծայարանը, ոտնուած է Բազմավէպի հարիւրամեակը (1947) :

Հ· Սրապիոն Արք· Ուլուհոճեան իտա-լական կառավարութենէն ստացած է «Սան Լածարօ է Մաւրիցիօ» կարդի հրա-մանատարի չքանչանը 1936ին, իսկ Մխի-թար Աբբահօր մահուան 200ամեակի յու-չատոնին առթիւ ալ, Ֆրանսական կառա-վարութիւնը Պատուոյ Լէկէոնի ասպետի աստիճան տուած է իրեն :

1960 Հոկտեմբեր 30ին, ձեռամբ Կար-դինալ Ագաճանեանի, այն առեն նաեւ Պատրիարք – Կաթողիկոս, եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Ս· Մարկոսի տաճարին մէջ :

Իր բազմավաստակ գործունէութեան կողքին, Սրապիոն Արք· զբաղած է նաեւ դրականութեամբ : Իտալերէնէ Թարգմա-նած է Ճովաննի Փափինիի «Զարչարանքի վկաները» 1946ին : 1952ին աւարտած է Աւետարանի աչխարհաբար Թարգմանու-թիւնը :

Անցեալ Յուլիս 15ին, Միաբանութեան ընդհ· ժողովը նոր աբբահայր կ'ընտրէր Հ· Ճմայեակ Վ· Կէտիկեան եւ տարիքի բերմամբ հայր Սրապիոն Արք· կը հեռա-նար այդ պաշտօնէն զոր ձեռնհասօրէն վարած էր մօտ երեսուն տարի :

Իր վախճանումով Մխիթարեան Միա-բանութիւնը կը կորսնցնէ իր ընտրեալնե-րէն մէկը եւ հայ ժողովուրդն ալ իր ար-ժանաւոր մէկ զաւակը, նոր բաց մը բա-ցելով հայ ազգային կեանքին մէջ :

Մեր ցաւակցութիւնները Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ

Ցիսուն տարի առաջ, 1915 Թուականին, օսլիթանական Թուրքիայի կառավարող էլիկը փորձեց ֆիզիքական բնաջնջման ենթարկել մեր ժողովրդի արեւմտահայ հատուածը: Թուրքական ապազգայնամոլնե – րը, չենուելով քայղերական Գերմանիայի ռազմատենչ ուժերի վրայ, սրի քաշեցին հարիւր հազարաւոր մեր հայրերին ու մայրերին, քոյրերին ու եղբայրներին: Անմեղ զոհերի ընդհանուր թիւը կազմեց մէկ միլիոնից աւելի:

Արեւմտահայութեան կոտորածները ի – րագործւում էին հրէշաւոր անպիծու – թեամբ: Կորցնելով իրենց մարդկային կերպարանքը, ջարդարարները դիմում էին ամենագազրելի, ամենաբարբարոսա – կան միջոցների: Նրանք սրախոխոտ էին անում երեխաներին ու կանանց, այրում էին տներում ու եկեղեցիներում հաւա – քած մարդկանց, իրենց զոհերին նեռում էին ձեռերն ու ձորերը, կենդանի կեն – դանի թաղում հողում եւայլն: Ակնա – տեսները սարսափով ու ցասումով են նը – կարագրում արիւնարբու դահիճների կազմակերպած այդ զարհուրելի սպան – դը:

1915 Թուականի մեծ եղեռնը աննախըն – թաց էր ոչ միայն մեր ժողովրդի, այլեւ ամբողջ մարդկութեան պատմութեան մէջ: Այդպիսի դանդուածային եւ ահաւոր կոտորած դեռ եւս չէր եղել ոչ մի տեղ եւ ոչ մի ժամանակ: Աշխարհի բոլոր ժողո – վուրդները եւ նրանց ականաւոր գործիչ – ները ցնցուեցին կատարուած անգթութիւ – նից եւ իրենց բողոքի ձայնը բարձրացրին Թուրքական դահիճների դէմ:

Հայկական կոտորածները արդիւնք էին ոչ թէ առանձին ու պատահական դիպ – ուածների, այլ այն հայամիջնդ պետա – կան քաղաքականութեան, որ վարում էր Թուրքական կառավարութիւնը դեռ եւս անցեալ տարի վերջերից: Հետեւելով ի – րենց համաթուրանական ծրագրերին, Թուրք վարիչները ձգտում էին դրաւել ամբողջ Կովկասը, Մերձվոլգեան շրջանը եւ անգամ Միջին Ասիան: Սակայն Թուր – քական աշխարհակալական նուաճողական ծրագրերին մեծ չափով խանգարում էր հայ ժողովուրդը, որ ցանկանում էր ա – զատագրուել օսմանեան բռնակալութեան ծանր լծից: Թուրքերը որոշեցին ցեղասպանութեան ենթարկել հայ ժողո – վրդին: Եւ ահա կառավարութեան նա – խօրօք մշակած ծրագրով ու պահանջնե – րով սկսուեց արեւմտահայերի ընդհանուր կոտորածը:

Կազմակերպելով իր մեծ ոճիրը, և – րիտթուրքերի արիւնարբու կառավարու – թիւնը նպատակ ունէր վերջ տալ հայ ժո – ղովրդին, կամ, ինչպէս իրենք ջարդա – րարներն էին ասում, «անհետ ջնջել վնա – սակար ցեղը»: Սակայն Թուրքական դա –

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ
ԵՒ
ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ

Ա.

Եւրոպական մամուլը կը չարունակէ իր համակրանքը յայտնել Հայերուն, ողբա – լով կոտորածները, ամբաստանելով Գեր – մանիան որպէս թեւադրիչ եւ մեղսակից, դատապարտելով նաեւ Թուրքիան:

Պոլսոյ մէջ քանի հնչակեաններ կը կախուին, Մուսոլինի կը գրէ 1915 Օ – գոստոս 22ին. «Զկայ ժողովուրդ մը որ անպատում տառապանքներ կրէ Թուրք տիրապետութեան տակ որքան հայ ժո – ղովուրդը: Վերջերս Պոլսոյ մէջ կախա – գան հանուած են քանի ընկերվարական Հայեր, որոնց յանցանքը հայրենասիրու – թիւնն է, ամբաստանուած են թէ կը դա – ւեն երիտ. Թուրք ոեժիմին դէմ: Այս հայրենասէր Հայերը կը պահանջեն վրէժ եւ պիտի ունենան»:

Մեծ միթինկ Նիւ Եորքի մէջ, Լոնտոնի մէջ, Մանչեսթրի մէջ, Ժընեւի մէջ: Լոն – տոնի միթինկին խօսք կ'առնեն Քանթըը – պըրիի Արքեպիսկոպոսը, Լորտ Պրայս, Կարդինալ Պըրն, Օքսֆորտի Եպիսկոպո – սը: Ամէնն ալ կը յուսադրեն թէ «դաշնա – կիցներու զէնքերը պիտի բերեն ազատու – թիւն տառապող Հայաստանի»:

1915 Սեպտեմբեր 23ին, «Տէյլի Քրո – նիկ» անգլիական մեծ թերթը «Մեր եօթ – ներորդ գիւնակիցը» վերնագրով խմբա – գրականին մէջ գրէ.

«Հայերը առաջին օրէն յարեցան դաշ – նակիցներուն լիովին վստահ թէ իրենց հայրենիքն ալ վերջապէս ազատութիւն պիտի գտնէ Թուրք բռնակալ լուծէն: Ի – րաւունք ունին լայն վարձատրութեան, որովհետեւ հարիւր հազար հայ երիտա – սարդներ կը պատերազմին ռուս բանա – կին մէջ, քանի հազար կամաւորներ կան Կովկասի մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսական բանակին մէջ: Կը կարծուի նաեւ որ ռուս բանակի սպարապետ Զօր. Ալեքսիեւ ծագումով Հայ է: Անցեալին մէջ Հայե – րը պաշտպանութիւն կը պահանջէին դաշնագրերու հիման վրայ, այսօր իրա – ւունք ունին պահանջելու իրրեւ դինակից:

«Հայերու պահանջները համեստ են, իրաւունք ապահով ապրելու իրենց հայ –

հիմները սխալ դուրս եկան իրենց հա – շիւներում: Ծանր հարուածներ ստացած, արիւնաքամ եղած, բայց տակուն ու հե – րոսական հայ ժողովուրդը, այնուամե – նայնիւ, ոտքի կանգնեց:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«Պատմա – Բանասիրական Հանդէս»

րենիքին մէջ, զարգացնելու համար իրենց կարողութիւնները, ինքնաւար վարչա – ձեւ մը դաշնակիցներու հովանաւորու – թեան տակ»:

Աշխատանքի նախարար, Ալպերթ Թո – մաս, կը գրէր.— «Երբ այս սքանչելի հողամասին գաւակները ապահովութիւն վայելեն կանոնաւոր կառավարութեան մը տակ եւ նուիրուին աշխատանքի, Հայաս – տան, որ ամբողջ աշխարհի պէտութիւնն արթնցուց, պիտի ըլլայ հիացումի ա – ռարկայ, գործունէութեան ներուժ օճախ մը, ուր եւրոպական քաղաքակրթութեան բարիքները պիտի փթթին արեւելեան կեանքի ճառագայթող քաղցրութեան մէջ»: («Դաշնակիցներն ու Հայաստան», էջ 62):

Յարն ալ հետեւեալ կոչը կ'ուղղէ Հա – յերուն.

«Հայե՛ր, գերապոյն խոյանքով մը մեծ Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդները, արեւ – մուտքէն արեւելք ոտքի ելան իմ ձայնիս: Հայեր, հինգ դարերու բռնակալ լուծէն եաք, որուն ընթացքին դէմ դացին ձերին – ներէն չատեր եւ տակաւին ուրիշներ կը կրեն ամէնէն գարշելի նախատինքները, աղատութեան ժամը վերջապէս կը հնչէ ձեզի համար: Ռուս ժողովուրդը կը յիշէ հպարտութեամբ իր նշանաւոր հայ զա – ւակները: Լազարեֆներ, Լորիս Մելի – քովներ եւ ուրիշներ պատերազմեցան ի – րենց սլաւ եղբայրներուն կողքին Հայրե – նիքի մեծութեան համար:

«Ձեր գարաւոր հաւատարմութիւնը ե – րաշխիք է որ պիտի դիտնաք այս հանդի – սաւոր օրերուն, կատարել ձեր բոլոր պարտականութիւնը, անխախտ հաւատ – քով մը վերջնական յաղթանակին մեր դէնքերուն եւ մեր արդար դատին:

«Հայեր, միացած ձեր արիւնի եղ – բայրներուն Ցարին մականին տակ, վեր – ջապէս պիտի ճանչնաք ազատութեան եւ արդարութեան բարիքները»:

Խանդավառութեան ալիքը կը ծաւալի ռուս Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը: Համալսարանական ուսանողներ կամաւո – րական դունդեր կը կազմեն, ռազմաղաշտ կը վազեն:

Սորպոնի մէջ դումարուած միթինկին (1916 Ապրիլ 9) Հայ Դատի անխոնջ պաշտպան Անաթոլ Ֆրանս կը գրէ. «Հա – յաստան հոդեվարքի մէջ է, բայց ան պի – տի ապրի: Ինչ մը արիւն որ կը մնայ ի – րեն, թանկագին արիւն է, ուրիկ դուրս պիտի գայ հերոսական սերունդ մը: Մեռնիլ չուզող ժողովուրդ մը չի մեռներ: Մեր բանակներու յաղթութենէն եաք, որոնք կը պատերազմին ազատութեան համար, դաշնակիցները կատարելու մեծ պարտականութիւններ ունին, այս պար – տականութիւններէն ամէնէն նուիրականը պիտի ըլլայ կեանք տալ մարտիրոս ժո – ղովուրդներու՝ Պելժիոյ, Սերպիոյ: Այն ատեն պիտի հաստատուն նաեւ Հայաստա – նի ապահովութիւնն ու անկախութիւնը: Հակած անոր վրայ, պիտի ըսեն. «Կանգ – նէ՛ քոյրիկ, մի՛ տատապիր այլեւս, այ – սուհետեւ ազատ ես ապրելու քու հան – ճարիտ եւ հաւատքիդ համաձայն»: (Վեր – Թան», 1916 Ապրիլ 10):

Փարիզի Մատլէն եկեղեցիին մէջ կա – տարուի ազահանդէս մը կարդինալ Ա – մեթի նախագահութեան տակ: Քարոզիչ Գեր. Թուէչ յուզիչ դամբանականի մը մէջ կը յայտարարէ. «Եթէ ասոնք ոսոխքով պինուած անիշխանականներ պառնան, ոչ հանուն Պոլիսը, ես կը հաստատեմ հան – դիսաւորապէս որ նման փոխարկիչ մը պի – տի նուիրագործուի սեղաններու առջեւ»: («Ֆիկարօ, 1916 Փետրուար 14):

Ֆրանսայի վարչապետ Պրիան կը յա – ռաջարկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը.

Նորին Սրբութիւն Գէորգ Ե.
Ծայրագոյն Պատրիարք
եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Ս. Աթոռ Էջմիածնի
Վաղարշապատ

Սրբութիւն,

1915 Հոկտեմբեր 5–18 Թուակիր գրու – Թեամբ հաղորդելով ինձի Թէ ձերդ Սբր – բութիւնը ուզած է պաշտօնապէս տալ Պօղոս Նուպար Փաշայի նշանակելով իր ներկայացուցիչը Հանրապետական կառա – վարութեան մօտ պաշտպանելու համար Հայ ժողովուրդի շահերը: Ձերդ Սբրու – Թիւնը բաւեհաճած է մանրամասնութիւններ եւ դիտողութիւններ արտայայտելու դաշնակից պետութեանց դէնքերու յաղթութեան հա – մար:

Հանրապետութեան կառավարութիւնը երախտադիտութեան զգացումով ընդու – նեց համակրութեան սոյն բարձր վկայու – թիւնը, որուն արտայայտութիւնը, մաս – նաւորաբար մինչդեռ Էջմիածնի Առաջ – նորդական Աթոռը կը կրէ ցաւագին փորձը, ալ աւելի աչքառու կ'ըլլայ այն երկիրնե – րուն համար, որոնք կը պատերազմին այս վայրկեանին հասարակաց ուժով յանուն իրաւունքի, արդարութեան եւ մարդկու – Թեան պատիւին:

Ձերդ Սբրութիւնը ծանօթ է ցաւագին յուզումին, որով Ֆրանսա քաղաքակիրթ այլ ազգերու հետ մասնակցեցաւ վայ – րոյթին հալածանքներու դէմ, որոնց զո – հեղան դարձեալ Թուրքիոյ Հայերը: Ա – մէն անգամ որ կարելի եղաւ Ֆրանսա իր հոգածութիւնը ցոյց տուաւ հայ ազգի համար, խնամք ունեցաւ Հայերը պաշ – պանելու, իրենց տարաբախտ ճակատա – գիրը մեղմացնելու: Ձերդ Սբրութիւնը կրնայ համոզուիլ եւ վստահ ըլլալ Թէ դաշնակից պետութեանց աշխատակցու – Թեամբ Ֆրանսա պիտի ջանայ հայ ժողո – վուրդին տալու օրինաւոր հատուցում հագիւ Թէ պարագաները թոյլատրեն:

Կը խնդրեմ որ բարեհաճիք ընդունիլ յարգանքներուս հաւատիքը, որով պա – տիւն ունիմ ըլլալու Ձերդ Սբրութեան ա – մենախոնարհ եւ հնազանդ ծառան, Ա – ՐԻՍԹԻՏ ՊՐԻԱՆ:

Փարիզ 12 – 3 – 1916,

ԽՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԵԼԵԱՆ

(1 Շար.)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ
ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԶՈՀԵՐԸ

Հայ ժողովրդի բազմադարեան պատ – մութիւնն ունի անկման ու վերելքի, սայթաքման ու տիտանական խոյանքի չատ էջեր: Քաղաքական տեղատուու – թիւններն ու մակընթացութիւնները, ո – րոնք յաջորդել են միմիանց դարմանալի արագութեամբ, չարունակ մաքառման ու ընդվզման մէջ են պահել ստեղծագործ մեր ժողովրդին: Մի պատերազմին, աս – պատակութեանը հետեւել է միւսը: Հոո – մէական լեգէոններին յաջորդել են բիւ – զանդական ներխուժումները, սելճուքեան դրոհներին՝ Թուրքական վայրագութիւն – ները, եւ այսպէս՝ Հայաստանը դարձել է մի ռազմարեմ, որտեղ չարունակ ար – ձակուել են նետեր, լսուել ձիերի սմբակ – ների դոփիւնները, նժոյգների վրնջիւն – ներ:

Մեր ժողովրդի ողբերգական դրուագ – ներից ամենացնցողը, սակայն, 1915 Թ. համաժողովրդական ազէտն է, ծրագրը – ուած Թուրք ազգայնամոլ ղեկավարների կողմից, կենսագործուած պատմութեան

մէջ իր նախընթացը չունեցող բարբարո – սական եղանակներով: Այդ ծրագրով ի – րենց դարաւոր հայրենիքից տեղահան արուեցին մօտ երկու միլիոն Հայեր, ո – րոնց կէսից աւելին զոհ գնաց զանգուա – ծային ջարդերին: Մնացածները քչուեցին ղէպի արաբական տօթակէզ անապատնե – րը, ապա սփռուեցին աշխարհով մէկ:

Ժամանակակից Թուրք պատմագրու – Թիւնը ամէն կերպ փորձում է պատմու – Թեան այդ սեւ էջը նենգափոխել՝ այն ներկայացնելով իբրեւ պատերազմական իրադրութեան անխուսափելի հետեւանք: Ի հարկէ, դա բացարձակ կեղծիք է: Երիտթուրքերը հայամիջնդ նման մի ծրա – գիր փայփայում էին դեռեւս ասպարէզ գալու առաջին տասնամեակներին՝ Միա – հատեան սահմանադրութեան օրերին: Այդ սահմանադրութեան 8րդ յօդուածը Թուրքիայում ապրող բոլոր ազգերին ճանաչում էր միայն Օսմանցիներ: Աւելի ուշ՝ 1908 Թ. Յուլիսին երիտթուրքերի յեղաշրջման նախաձեռնողներից Էնվերը ճչում էր, Թէ Թուրքիայում այլեւս ոչ պուլկար կայ, ոչ յոյն, ոչ հայ, բոլորը օսմանցի են: Հաղիւ էր հռչակուել նոր սահմանադրութիւնը եւ մամուլը ազմկում էր կեանքի, ինչքի ազատութեան մասին, որ սկսուեց Կիլիկիայի ծրագրուած կո – տորածը, որին զոհ գնացին աւելի քան երեսուն հազար անմեղ Հայեր, այդ Թը – ւում կանայք, ծերունիներ, երեխաներ:

Երիտասարդ Թուրքերի ղեկավարները դեռ նոր էին անցել իշխանութեան ղլուխ, երբ սկսեցին մոլեգին տեւողութիւն տե – մանել քրիստոնեաների, մասնաւորապէս Հայերի ղէմ: Թուրքական Թերթերը, յատկապէս պալքանեան պատերազմից յետոյ, մամուլի ազատութիւնը օգտա – գործեցին հակահայ քարոզի համար, ղարգացնելով այն տեսութիւնը, Թէ Թուրքիայում ամէնից վատ ապրում է տիրապետող Թուրք տարրը: Նրանք երա – զում էին օսմանեան կայսրութեան վաղե – մի հզօրութեան վերականգնումը: Պա – տերազմի նախօրեակին Թուրք ազգայնա – մոլ ոգին երիտասարդ Թուրքերի պաշտօ – նաթերթերից մէկի՝ «Թանին»ի էջերից դրող Ագա Կիւնտուղի բերանով հնչ էր ժայթքում հետեւեալ բառերով. «Կոխո – տած տեղերուս ամէն մէկ մասէն արիւն պիտի ժայթքի, երկարած Թաթիս տակ գարուններդ աշնան եւ աչուններդ գրն – տանի պիտի վերածուին: Եթէ քար քարի վրայ ձգեմ, եաիս Թողած օճախս Թող քանդուի ... Գիտութիւնը պիտի կախեմ եաթաղանիս սայրին, խմաստութիւնը՝ հրաղէնիս լուցկիին, քաղաքակրթութիւնն ալ՝ նժոյգիս ետեւի պայտին, մահէն պի – տի սպասեցնեմ գիտութիւն, գնդակէն՝ ի – մաստութիւն ու տոփուած հետքերի՝ քա – ղաքակրթութիւն: Լեռներու փապարներ, անտառներու չուքեր, խոպանութեանց փոթորկուած դէմքեր պիտի խօսին յաւի – տենութեան «Հոստեղէն անցնող Թուրքի պատմութիւնը»:

Գլուխ էր բարձրացնում համաթրքու – Թիւնը, որի նպատակն էր մի ղօջի տակ միաւորել Վոսփորի ափերից մինչեւ Հե – ռաւոր Արեւելք ընկած վայրերում ապրող Թուրք – Թաթարական բոլոր ցեղերին: Համաթրքութիւնը հրապարակ էր գալիս համիսլամութեան չղարչի տակ, կոչ ա – նելով միաւորել երկրագնդի իրը Թէ չորս հարիւր միլիոն մահմետականներին ընդ – դէմ քրիստոնեայ աշխարհի:

Անհրաժեշտ էր սպասել նպաստաւոր ա – ռիթի: Այդպիսի առիթ համարուեց առա – ջին համաշխարհային պատերազմը, երբ Թուրքիայի Թիկունքում կանգնեց գերմա – րական Գերմանիայի նման մի ռազմա – չունչ պետութիւն: Նա մղեց Թուրքիա – յին դէպի արկածախնդրութիւն, դէպի պատերազմ, իր ձեռքը վերցրեց Թուրք – կան զօրքի դեկավարութիւնը, քայքայեց երիտասարդ Թուրքերի հակահայ սրա – մադրութիւնը:

Համատեղ մշակուեց Հայերի բնաջնջման ահաւոր ծրագիրը՝ տեղահան անել միլիո – նաւոր Հայերի իրենց դարաւոր օճախից, քշել դէպի հարաւ՝ դերմանական ծրա – գրով կատուցուող Պաղտատի երկաթ – դէմ ամայի ափերը:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1 Շար.)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Լիոն, (Յառաջ).— Մեծ եղեռնի 51ին – Նամեակին ոգեկոչումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24ին, Շաբաթ օր, ներկայութեամբ երկու հազարէ աւելի ազակիր ազգակից – ներու :

Շաբաթ առաւօտ մեր նորակառոյց և – կեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհա – նդստեան պաշտօն, եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր, տեղւոյս հոգեւոր հա – ւիւ Տէր Դաւիթ վարդապետ Սահակեան կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն եկած կոնդակ մը՝ նուիրուած Ապրիլ 24– ին: Վեհափառը կը չեշտէր թէ երբեք պէտք չէ մոռնալ այդ սուգի օրը: « Հայ ժողովուրդը 1500 տարիներ առաջ վար – դանանց Սուրբ պատերազմը մղեց յանուն կրօնքի եւ հայրենիքի ազատութեան, իսկ արշաւիքի թուականէն չորս տարի ետք կրկին հայ ժողովուրդը Փիւնիկի պէս յա – րութիւն առաւ Արարատեան աշխարհի մէջ իր մղած սրբազան պատերազմով՝ Սարդարապատն Բաշ – Ապարան , Հա – յոց պարզեւեց Հայաստան մը, ու, վաղը, յոյսով ենք, թէ պիտի լրականանայ Հա – յուն մեծ երազը »:

Կէսօրէն ետք, Պուրս տիւ Թրավայի մէջ տեղի ունեցաւ աշխարհական բաժինը , որուն վրայ դրուած էր «Ցար – դանք մեր մկրտութեան մխիլոն նահատակնե – րուն», իսկ քիչ հեռուն՝ մեծական ծաղկե – պակ մը, Անծանօթ Զինուորին դերեզմա – նին վրայ դնելու համար :

Օրուան խօսնակ Պ. Մելեան քանի մը հակիրճ տողերու մէջ պարզեց յիշատակի ոճին իմաստը եւ չնորհակալութիւն յայտնեց այն բոլոր օտար հիւրերուն , ո – րոնք եկած էին յարգելու մեր մեռելնե – րը :

Մկի վարկեան յոռնկայա լուութենէ մը ետք, փողահարները հնչեցուցին տեղա – կան փառերգը :

Ապա Հայ Ազգային Միութեան քար – տուղար Պ. Վարդան Եղիչեան խօսք առ – նելով ըսաւ. «Այն ինչ որ Թուրքը ըրաւ մեզի ոչ մկկ ժողովուրդի պատմութեան մէջ գրուած է, վայրենի գազանը չխնա – յեց ոչ ոքի , Թալէաթը կը յախորտար նման կերպով, թէ «այնպէս մը ընեմ ձեզի, որ յիսուն տարի ձեր խելքը գլուխը չգայ »: Բայց փաստը այն է, որ մենք կանք եւ պիտի մնանք՝ Մայր Հայաստա – նին մինչեւ սիրտը » :

Դաւիթ վարդապետ Սահակեան յանուն երեք յարանուանութեանց չատ տպաւորիչ փաստացի ուղերձ մը կարդաց , «Այս ա – ռաւօտ Սուրբ Խորանին առջեւ ուխտեցինք նուիրագործել մեր ազգային ուխտը : 1915 – 1965 , յիսուն տարիներ են անցեր այն օրէն, երբ Պոլիսէն մինչեւ Վասպու – րական կոտորածը սկսաւ անմարդկային ձեւով : Բոլշեւիկներու վոհմակ մը անդրդ – ջապէս արմատախիլ ըրաւ Արեւմտահա – յութիւնը, առանց խնայելու երիտասար – դըն ու ծերը, կրօնականն ու աշխարհա – կանը, հիւանդն ու անկարը եւ ոչ ալ մա – նուկը ու քշեցին Արաբիոյ լայնատարած անապատները , բայց թշնամին իր ծրա – գրին մէջ չյաջողեցաւ: Հայ ժողովուրդը յարութիւն առաւ :Փաստ՝ այսօրուան Հայաստանը եւ սփիւռքի ողջ Հայութիւ – նը, Ապրիլ 24ը պարտութեան թուական մը չէ քանի որ հայ ժողովուրդը կայ ու կը մնայ, եւ պիտի մնայ յաւիտեան , կ'անհետանան այն ժողովուրդները, ո – րոնք նահատակներ չունին. նահատակ ու – նենալ ըսել է խաչալ ունենալ», հոգեւոր Հովիւը իր այս պեղեցիկ եւ ոգեշունչ ու – ղերձը վերջացուց կոչ ընելով երիտասար – դութեան, ըլլալ համերաշխ եւ միասիրտ եւ քալել նահատակներու ցծած սրբազան ճանապարհէն :

Կոմիտաս երգչախումբի չորս յայտար – դական երգերէն ետք բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան դիւանագէտ՝ Լիոնի վե – բաքննիչ ատեանի փոստատրան Պ. Ամպէյ, որ մասնաւորապէս չեշտեց թէ, «Հայ ժո – ղովուրդը մշակոյթի եւ քաղաքակրթու – թեան տէր ժողովուրդ մըն է, ոչ մէկ բռնութիւն կրցած է քանդել հայ ժողո – վուրդին հոգեկան արժէքները, յիսուն տարիներ են անցեր այն սեւ օրերէն ի վեր, երբ Թուրքը մէկուկէս միլիոն Հա – յեր կոտորեց , այն պահուն երբ Եւրոպա ինկած էր կրակներու մէջ եւ ճակատա – մարտները իրարու կը յաջորդէին: Պա – տերազմը վերջացաւ ու բոլոր ժողովուրդ – ները իրենց անկախութեան տիրացան բացի հայ ժողովուրդէն, յիսուն տարի ետք Թուրքը որեւէ հատուցում չէ րրած հայ ժողովուրդին եւ հաւատացէք սիրելի ներկաներ, որ ուշ կամ կանուխ արդա – րութիւնը պիտի յաղթանակէ. դուք՝ կենդանի վկաները այդ մեծ եղեռնին , այսօր մեր մէջ ոչ թէ միայն պարկեշտ Ֆրանսացիներ էք. այլեւ հաւատարիմ եւ զոհաբերող քաղաքացիներ »:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Ց. Դաշ – նակցութեան Նոր Սերունդի ներկայա – ցուցիչը ընկեր Գեղամ Կանանեան, որ ա – ւուր պատշաճի զեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց .չեշտելով թէ մեր փափաքն է ,որ այս համերաշխական զեղեցիկ մթնոլոր – տը չարունակուի մինչեւ ետք, յանուն մեր մկ ու կէս միլիոն զոհերուն, որոնց միակ երազն էր ամբողջական Հայաս – տան մը ամբողջական Հայութեամբ » : Ֆրանսահայ երիտասարդութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Պասմաճեան, իսկ « Ուսմանց Կեդրոնի» կողմէ Պ. Տօնիկ – եան :

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մաս – նակցութիւնը բերին , օրիորդ Շաքէ – Միրզէ (Դանիէլ Վարուժանի «Դերենի – կը»), ընկեր Պետրոս Շահանաքեան(Յով – հաննէս Շիրազի «Ամենայն սրտով»), ընկեր Սարգիս Զէյթլեան եւ կենդանի պատկեր մը՝ Ա. Ահարոնեանի «Կոյր ա – չուղը»: Վերջապէս ընկեր Յովհ. Պէր – պէրեան, Պ. Աբրահամեան եւ օրիորդներ

ԽՕՍՔՍ Կ'ՈՒՂՂԵՄ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՊԱՆԻՆ

Ինը հօրեղբայր ունէի, բոլորն ալ ա – մուսնացած: Բոլորն ալ զաւակներու Հայր : Ձեր բարեկամները, Թուրքերը աչքիս առջեւ մօրթեցին զանոնք Տէր Զօ – րէն անդին՝ Շէյտաուէի մէջ: Ես ութ տարեկան էի : Հրաչքով ազատեցայ: Ասուած ազատեց դիս, կ'ըսեմ , որ չը – մոռցուի վրէժը :

Դուք ոճրագործներու ազգութիւնն ըն – արեցիք, ինչպէս զրեցին թերթերը : Ձեմ ուզեր պիտնալ ձեր ընտրութեան պատճա – ռը, նպատակը, յետին միտքը :

Ցետոյ ելաք պաշտպանելու նոյն ազ – դութիւնը՝ ուղելով արդելք հանդիսանալ Ապրիլեան եղեռնին յիսնամեակին ոչ ե – կոչումին, հակառակ մեր երկու հայրա – պետներուն հրահանգին : Ձյաջողեցաք :

Եւ հիմա սկսեր էք նեղել Պատկ Աբք· Թումայեանը, որ մտիկ չըրաւ ձեզի, ա – կանջ չդրաւ ձեր հրամանին: Ի՞նչ էր ձեր ուզածը.— Թուրք անունը պիտի չյի – չէք ձեր քարոզներուն մէջ, պիտի չըսէք թէ ո՞վ էին Հայերը ջարդողները, այլ պիտի ըսէք միայն թէ Հայերը ջարդուե – ցան ... Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Ո՞ւր, որո՞նց կողմէ, ուղեցիք վայրն ալ, ջար – դարարներն ալ անորոշ թողուլ : Թուր – քերը փրկելով՝ ուղեցիք ուրի՞շ ժողո – վուրդներու վրայ նետել ոճիրին պատաս – խանատուութիւնը : Մեղ դէշ ընել դրացի՞ ժողովուրդներու հետ :

Անգլիական եկեղեցին լեցուած էր խուռն բազմութեամբ : Օտարներն ալ ե – կած էին մեզի հետ սգալու մեր նահա – տակները, դատապարտելով ցեղասպան – ները : Եկած էիք նաեւ դուք, անշուշտ լրտեսելու համար , ձեր ականջով իմա – նալու համար թէ Պատկ Աբք· պիտի ար – տասանէ՞ Թուրք անունը, պիտի խօսի ջարդին ու ջարդարարներուն մասին : Ի պատիւ մեր առաջնորդին, կը վկայեմ թէ երեք անգամ քաջարար արտասանեց Թուրք անունը, ջարդարար ժողովուրդին անունը :

Չհանդուրժեցիք: Եւ պաշտօնական հըր – ւակեցիք Պատկ Աբքեպիսկոպոսը :

Համայն Հայութեան առջեւ, բովանդակ աշխարհի առջեւ ցոյց տուիք թէ դուք կ'ուրանաք Հայոց ազգին պատմութիւնը :

Դեռ ասելին, — անցած չաբաթ, երբ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն եկաւ , հազարաւոր Թուրքերու առջեւն ինկած՝ դացիք դիմաւորելու, յետոյ Թըր – քական դեսպանատան մէջ տրուած հաց – կերոյթին մասնակցեցաք ձեր տիկնոջ հետ, ցոյց տալու համար թէ կատարեալ է ձեր ազգափոխութիւնը : Հայկական նը – ւիրական հանդիսութեանց չէք ուզեր ներ – կայ ըլլալ սակայն: Թող թէ ատոր համար ցաւած չունինք: Բայց չենք ուզեր թոյլ տալ, որ Հայոց եկեղեցին օգտագործէք ձեր հաշիւներուն, հաճոյք պատճառելով Թուրքերուն :

Շէնքը ձերն է, բայց կրօնքը մերն է : Ի՞նչ բանի կ'ուզէք վերածեցէք այդ չէն – քը, բայց մեր հաւատքը, մեր կրօնական զգացումները թոյլ չենք տար որ ծառա – յեն Թըրքասէրներու եւ Թուրքերու :

ՅՈՎՀ· ՉԱԼԸՔԵԱՆ

Իսկ Կիրակի Ապրիլ 25ին կէս օրէ ետք Ֆուրվիէրի մայր տաճարին մէջ տեղի ու – նեցաւ հայածէս պատարագ եւ հոգեհան – դիստ մեր անմահ սիրելիներու յիշատա – կին , պատարագեց դերյարդելի Մամճեան վարդապետ , խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ :

×

Հայ Ազգային Միութիւնը Ապրիլ ամ – սուան ընթացքին կազմակերպած էր չորս դասախօսութիւններ, «Հայ ժողո – վուրդին ծաղման եւ զարգացման մասին», (Պ. Վարդան Եղիչեան), «Հայ Եկեղե – ցւոյ դերը հայ ժողովուրդի մաքառումնե – րուն մէջ», (Գերաշնորհ Դաւիթ վրդ· Սահակեան) «Հայ ժողովուրդը 1860էն մինչեւ մեր օրերը » , (Պ. Վարժապետ – եան), իսկ վերջինը նուիրուած էր ան – մահն կոմիտաս վարդապետին, դասա – խօս՝՝ Պ. Աբրահամեան, որ նոյն առեն, ընկերակցութեամբ Յովհ. Պէրպէրեանի , օրիորդներ Քէօմիւրճեանի եւ Ֆէհլահ – եանի երգերին տասը երգեր անմահն կո – միտասէն: Սակայն, ցաւալի է դիտել տալ, որ այս չորս դասախօսութիւններն ալ չարժանացան հարկ եղած քաջալերան – քին : Պատճա՞ռը ...:

Կ· ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Սենեակ առաջնորդեց հիւրերը ու րու – մնաւէտ ջուր բերել տուաւ լուացուե – լու համար : Վարչանի Թրքական բանա – կէն վարդի իւղ նուէր բերած էր իրեն , ու անով կ'ուզէր պարծենալ :

Երբ հիւրերը ճաշարան մտան՝ արդէն սեղանը պատրաստ էր, մանաւանդ թէ խորոված նապաստակը սեղանին վրայ էր :

— Նորէն նապաստակ, — մոլտաց տիար Վլաս խոհարարուհիին :

Ու քանի որ երկու հիւրերն ալ ներս մտան, սկսաւ ինքզինքը արդարացնել :

— Հիմա չարունակ նապաստակ կ'ու – տենք: Էկէրի չըջակայքէն բոլոր նապաս – տակները այս կողմերը քաչուած են ազ – մուկի պատճառով :

Պոռնեմխասա վերնագրկեսար հանած էր ու իրանին սեղմուած կեռասի գոյն հա – դուստով մտաւ ճաշարան : Իսկ ուսանողը կտաւէ պարզ հագուստ մը ունէր: Երկու – քին մէջքին ալ իրարու նման կաշիէ գօտի ու գօտիէն ալ հունդարական կոր սուր կախուած էր :

Սեղանին վրայ բացի ղդալէն ուրիշ ապատ չկար : Այն առեններդ ամէն մարդ իր դանակը կը գործածէր . իսկ պատա – ռաքաղ միայն խոհանոցին մէջ կը գոր – ծածուէր :

Երկու հիւրերը զմելինին հանեցին. և – րիցագոյնինը սատափէ կոթով ոսկեզօծ զմելի մըն էր· իսկ ուսանողինը տօնակա – ճառներու մէջ ծախուած սովորական փայտէ կոթով զմելի մը :

— Ես կը սիրեմ նապաստակը,— ժըպ – տեցաւ Յովհաննէս Պոռնեմխասա : — Իսկ ասիկա հիանալի պատրաստուած է : Մեր կողմերը տարբեր ոճով կը պատրաստեն: Եղբօրս մասին բան մը պիտէ՞ք արդեօք տիար բերդակալ :

— Տարբե՞ր ,— հետաքրքրուեցաւ Սալ – քայի , — տարբեր ...

— Այո , տարբեր, — պատասխանեց Յովհաննէս Պոռնեմխասա : — Մեր կող – մերը նապաստակը նախ դինիով կը լուան, յետոյ քիչ մը ջուրի մէջ կրակի վրայ կը դնեն .վրան հացի չերտեր ալ կ'աւելցը – նեն : Բայց պէտք է ուշադրութիւն ընել որ ջուրը բոլորովին չչորնայ : Երբ ջուրը կը մղեն: Ցետոյ մղուած ջուրին մէջ մեխակ , պղպեղ, ծոթքրին ու կոճա – պղպեղ կը դնեն : Բայց այսօր պիտի կարենա՞նք բան մը իմանալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ բերդին մէջ: Արդեօք խեղճ եղբայրս մեռա՞ծ է :

Ու աչքերը արցունքով լեցուեցան :

— Ապա քացախ չե՞ն դներ ջուրին մէջ, — հարցուց Սալքայի զարմացած: Ու խօսողին ձեռքերը կը դիտէր :

— Անշուշտ , — պատասխանեց Յով – հաննէս Պոռնեմխասա պատրաստակամ , — բայց ամէնէն վերջ, երբ նապաստակը երկրորդ անգամ ջուրի մէջ դրուի: Մենք այսօր խակ ռուէ ձեւով պէտք է էկէր խառն բազմութեամբ : Օտարներն ալ ե – կած էին մեզի հետ սգալու մեր նահա – տակները, դատապարտելով ցեղասպան – ները : Եկած էիք նաեւ դուք, անշուշտ լրտեսելու համար , ձեր ականջով իմա – նալու համար թէ Պատկ Աբք· պիտի ար – տասանէ՞ Թուրք անունը, պիտի խօսի ջարդին ու ջարդարարներուն մասին : Ի պատիւ մեր առաջնորդին, կը վկայեմ թէ երեք անգամ քաջարար արտասանեց Թուրք անունը, ջարդարար ժողովուրդին անունը :

Չհանդուրժեցիք: Եւ պաշտօնական հըր – ւակեցիք Պատկ Աբքեպիսկոպոսը :

Համայն Հայութեան առջեւ, բովանդակ աշխարհի առջեւ ցոյց տուիք թէ դուք կ'ուրանաք Հայոց ազգին պատմութիւնը :

Դեռ ասելին, — անցած չաբաթ, երբ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն եկաւ , հազարաւոր Թուրքերու առջեւն ինկած՝ դացիք դիմաւորելու, յետոյ Թըր – քական դեսպանատան մէջ տրուած հաց – կերոյթին մասնակցեցաք ձեր տիկնոջ հետ, ցոյց տալու համար թէ կատարեալ է ձեր ազգափոխութիւնը : Հայկական նը – ւիրական հանդիսութեանց չէք ուզեր ներ – կայ ըլլալ սակայն: Թող թէ ատոր համար ցաւած չունինք: Բայց չենք ուզեր թոյլ տալ, որ Հայոց եկեղեցին օգտագործէք ձեր հաշիւներուն, հաճոյք պատճառելով Թուրքերուն :

Շէնքը ձերն է, բայց կրօնքը մերն է : Ի՞նչ բանի կ'ուզէք վերածեցէք այդ չէն – քը, բայց մեր հաւատքը, մեր կրօնական զգացումները թոյլ չենք տար որ ծառա – յեն Թըրքասէրներու եւ Թուրքերու :

ՅՈՎՀ· ՉԱԼԸՔԵԱՆ

— Բայց կը սպասե՞ն :

— Սպասել՝ կը սպասեն: Բայց չատ չխօսինք, աղաբրիկ, եկուր քիչ մը յոգ – նութիւն առ: Ջիերէն կը տեսնուի Թէ արշալոյսին մեկնած ըլլալու էք :

— Կը տեսնուէր որ տիար Վլաս չատ չէր ախորժեր այդ նիւթին չուրջ հարցումներ ընել հոն գտնուելիքին մէջ: Ինքն ալ չատոնց տեղեակ կերպով, Թէ «այնպէս մը ընեմ ձեզի, որ յիսուն տարի ձեր խելքը գլուխը չգայ »: Բայց փաստը այն է, որ մենք կանք եւ պիտի մնանք՝ Մայր Հայաստա – նին մինչեւ սիրտը » :

Դաւիթ վարդապետ Սահակեան յանուն երեք յարանուանութեանց չատ տպաւորիչ փաստացի ուղերձ մը կարդաց , «Այս ա – ռաւօտ Սուրբ Խորանին առջեւ ուխտեցինք նուիրագործել մեր ազգային ուխտը : 1915 – 1965 , յիսուն տարիներ են անցեր այն օրէն, երբ Պոլիսէն մինչեւ Վասպու – րական կոտորածը սկսաւ անմարդկային ձեւով : Բոլշեւիկներու վոհմակ մը անդրդ – ջապէս արմատախիլ ըրաւ Արեւմտահա – յութիւնը, առանց խնայելու երիտասար – դըն ու ծերը, կրօնականն ու աշխարհա – կանը, հիւանդն ու անկարը եւ ոչ ալ մա – նուկը ու քշեցին Արաբիոյ լայնատարած անապատները , բայց թշնամին իր ծրա – գրին մէջ չյաջողեցաւ: Հայ ժողովուրդը յարութիւն առաւ :Փաստ՝ այսօրուան Հայաստանը եւ սփիւռքի ողջ Հայութիւ – նը, Ապրիլ 24ը պարտութեան թուական մը չէ քանի որ հայ ժողովուրդը կայ ու կը մնայ, եւ պիտի մնայ յաւիտեան , կ'անհետանան այն ժողովուրդները, ո – րոնք նահատակներ չունին. նահատակ ու – նենալ ըսել է խաչալ ունենալ», հոգեւոր Հովիւը իր այս պեղեցիկ եւ ոգեշունչ ու – ղերձը վերջացուց կոչ ընելով երիտասար – դութեան, ըլլալ համերաշխ եւ միասիրտ եւ քալել նահատակներու ցծած սրբազան ճանապարհէն :

Կոմիտաս երգչախումբի չորս յայտար – դական երգերէն ետք բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան դիւանագէտ՝ Լիոնի վե – բաքննիչ ատեանի փոստատրան Պ. Ամպէյ, որ մասնաւորապէս չեշտեց թէ, «Հայ ժո – ղովուրդը մշակոյթի եւ քաղաքակրթու – թեան տէր ժողովուրդ մըն է, ոչ մէկ բռնութիւն կրցած է քանդել հայ ժողո – վուրդին հոգեկան արժէքները, յիսուն տարիներ են անցեր այն սեւ օրերէն ի վեր, երբ Թուրքը մէկուկէս միլիոն Հա – յեր կոտորեց , այն պահուն երբ Եւրոպա ինկած էր կրակներու մէջ եւ ճակատա – մարտները իրարու կը յաջորդէին: Պա – տերազմը վերջացաւ ու բոլոր ժողովուրդ – ները իրենց անկախութեան տիրացան բացի հայ ժողովուրդէն, յիսուն տարի ետք Թուրքը որեւէ հատուցում չէ րրած հայ ժողովուրդին եւ հաւատացէք սիրելի ներկաներ, որ ուշ կամ կանուխ արդա – րութիւնը պիտի յաղթանակէ. դուք՝ կենդանի վկաները այդ մեծ եղեռնին , այսօր մեր մէջ ոչ թէ միայն պարկեշտ Ֆրանսացիներ էք. այլեւ հաւատարիմ եւ զոհաբերող քաղաքացիներ »:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Ց. Դաշ – նակցութեան Նոր Սերունդի ներկայա – ցուցիչը ընկեր Գեղամ Կանանեան, որ ա – ւուր պատշաճի զեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց .չեշտելով թէ մեր փափաքն է ,որ այս համերաշխական զեղեցիկ մթնոլոր – տը չարունակուի մինչեւ ետք, յանուն մեր մկ ու կէս միլիոն զոհերուն, որոնց միակ երազն էր ամբողջական Հայաս – տան մը ամբողջական Հայութեամբ » : Ֆրանսահայ երիտասարդութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Պասմաճեան, իսկ « Ուսմանց Կեդրոնի» կողմէ Պ. Տօնիկ – եան :

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մաս – նակցութիւնը բերին , օրիորդ Շաքէ – Միրզէ (Դանիէլ Վարուժանի «Դերենի – կը»), ընկեր Պետրոս Շահանաքեան(Յով – հաննէս Շիրազի «Ամենայն սրտով»), ընկեր Սարգիս Զէյթլեան եւ կենդանի պատկեր մը՝ Ա. Ահարոնեանի «Կոյր ա – չուղը»: Վերջապէս ընկեր Յովհ. Պէր – պէրեան, Պ. Աբրահամեան եւ օրիորդներ

(Շար·)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Միհրան Կարապետեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Ց. Դ. «Փոթո-րիկ» խումբին կողմէ, այս Զատիկ-շաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կը խօսի Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ.— Ազգ. կեանքը՝ 1917–1920 :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, համակիրները եւ Նոր Սերնդական ընկերուհիները :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Հանգանակութեան Բ. ցանկ

Պ. Պ. Էքսիւզեան Նուրհան 300 ֆրանք, Զրբաշեան (Սոֆրաքոնոս) 150, Վ. Պօ-ղոսեան 50, Ա. Քէօնեաեան քոյր, Յ. Տէ-րոյեան, Ս. Արզումանեան, Տիկ. Վ. Գրիգորեան յիսունական, Թ. Պապա-եան, Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Թահ-մազեան, Ա. Պապանեան տասնական, Վ. Քիւրքչեան քոյր, Լոռահան Սէն Ժե-ռոմէն հինգ, Ձիմի (կօշիկ) քոյր, Տէր եւ Տիկ. Սահակեան յիսուն, Մ. Պօղոսեան քոյր, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան 10, Տ. Մուշեղեան տասը, Մ. Ղեւոնդեան 20, Տիկին Գայթանճեան տասը, Շեթոեան 10, Տէր եւ Տիկին Պ. Յակոբեան 25, Տիկ. Ժրնեւ Լալաեան 15, Ժան Լուի (դերձակ) քոյր, Հաթապեան ընտանիք, Պուտաճեան ընտանիք 5 հոգի, Տէր եւ Տիկին Ս. Վալպուէլ տասը, Տէր եւ Տիկ. Գալփաքեան Յակոմ քոյր ֆրանք :

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Ս. Եաղճեան քոյր ֆրանք, Պ. Պ. Նիկողոսեան, Սէմէրճեան, Վ. Մէրճինեան եւ իրենց ընկերները 50 ֆր. փոխան ծաղկեպակի Տիկին Թադուհի Տէօքմէճեանի մահուան առթիւ, եկեղեցւոյ բարենպաստակ ձեռնարկներուն համար :

Պ. Խ. Նշանեան (դպիր) 200 ֆր., Տիկին Ընդարպեան յիսուն, Պ. Ա. Պալեան տասարեան տասը, Օր. Ա. Քէօլեան եւ իր ընտանիքը քոյր, բարեպաշտ տիկին մը, Պ. Ա. Յովհաննէսեանի միջոցով (Պուա Քոլոմպ) 300, Պ. Աստուրեան 50 ֆր., եկեղեցւոյս պմրկթի նորոգութեան յատկացուելու համար :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ըն-դունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան : Հեռաձայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն : Ծնողքները պէտք է ներկայանան անձամբ Մխիթեան դրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, (9րդ թաղա-մաս, մեթրօ Քաստէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ. յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ հետ ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ հետ ժամը 15էն 17: Հետերնին պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթեր (Լիվրէ տը Ֆամիլ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, ալլօֆասիոն, եւն.), վճարումները պէտք է կատարուին արձա-նագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամ-սավճար 400 ֆրանք, դրպանի պտոյտի ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային ներ-թուղթ (վերապահութեամբ՝ անցեալ տարուան դիները), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք : Արձանագրութիւն-ները կը փակուին՝ Յուլիսի համար՝ Յու-նիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Յունիս 15-ին : Այս թուականներէ առաջ եթէ ցան-կերը լրանան կը յայտարարուի թերթով : Հակառակ փափաքին օրէնքով սահման-ուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանա-գրել : Դիմումները չատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան ձեռնարկը, «Նոր Սերունդի քառնամեակի առթիւ», որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29ին, «Ժիմնազին» մէջ :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակի առթիւ, այս կիրակի առա-ւօտ, ճիշդ ժամը 10ին, Քոլէժ կաթոլիքի եկեղեցիին մէջ, 20 Րիւ Լասէփէտ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Էքսի երեք հայ կա-ռավարութեանց :

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝

ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

եւ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտու-թեան միացեալ երգչախումբին կողմէ :

Ղեկավարութեամբ ԳԻՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆի

Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Ս. Մուրատ վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ա-լէմշահ սրահին մէջ :

ՅԱՑՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաքեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եան-պէկեան :

Տոմսերու համար դիմել վարժարաննե-րը եւ Բալուեան դրատունը :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ՊՈՐՏՕ.— Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Նիկոլ Ադալեան խումբը, Նոր Սերունդի քառնամեակը կը տօնէ, այս կիրակի կէս-օրէ հետ, ժամը 15·30ին, Ռէյագ – Սօլ-ֆէրինօ սրահը, (Մունէյրա փողոցին մէջ) :

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար :

Կը ներկայացուի նաեւ

ՎԻՒՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

(Կատակերգութիւն մէկ արար)

ՀԱՅ ԱՔՕՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի ժամը 10·30ին հանդստեան ձայնաւոր պատարագ Ռիւ տէ Եանէյրոյի ժողովրդապետ ՏԷՐ ՎԵՆՍԱՆ Վ. ԴԱ-ՒԻԹԵԱՆի հոգւոյն համար, մահուան քա-ռասունքին առթիւ :

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Ա-րեւոյշներու :

Այս կիրակի, ժամը 15ին ժիմնազի մէջ :

Հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆը-րանսայի Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆի

Նախագահութեամբ

Յ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆի

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Ներկայացում՝ «ԱՆՄԱՀ ԲՈՑՔ»

Քանակումի խստրոյն, հայկական հար-սանիք, հայկական բազմաթիւ պարեր :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն-կերուհիները, այս Շաբաթ ժամը 16ին, Օհանջանեան սրահին մէջ :

Les Voyages de notre Association

FRANCE - LUXEMBOURG - ALLEMAGNE
du 28 au 30 Mai. Participation 79 Frs.
Visite du Paquebot ANTILLES le 13 Juin

Participation 28 Frs. repas compris
DANEMARK - SUEDE - FINLANDE 10 jours
de Paris à Paris du 11 au 20 Juillet

Participation 695 Frs.
ITALIE - AUTRICHE - ALLEMAGNE 21 jours
de Paris à Paris du 7 au 27 Août

Participation 659 Frs.

RELATION
TOURISTIQUES EDUCATIVES
régie par la loi du 1er Juillet 1901
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Le délégué EDOUARD DJEZIRIAN

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպութեամբ կեդր. Ֆրանսայի խումբերուն, (Լիոն, Տէսին, Սէնք Ք-բիէն, Վիէն, Վալանս, Սէն Շամոն, Փոն տը Շէրիւ, Կրընոպլը) :

Շաբաթ (22 Մայիս) երեկոյեան ժամը 8·30ին Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ :

Կը խօսի Ընկ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Հայկական ժողովրդական պարեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Փոն տը Շէրիւ)

Առաջին անգամ ըլլալով քառաճայն երգչախումբ կազմուած Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի խումբերով, ղեկավարութեամբ՝ ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի

ԵԻԳԻՆԻ (ողբերգութիւն երեք արար, Շերվանզադէէն) :
Պատկեր, արտասանութիւններ
Երգ
ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ՏՂՆԻՋ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆի

Մուտքի գիները 5, 7, 10 ֆր.

Տոմսակները թուագրել փառատօնին օրը մուտքին :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Բարձր հովանաւորութեամբ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԳՐԻԳՈՐ – ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆի

Նախագահութեամբ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

ՕԳՈՍՏՈՍ 2 – 7

Արձանագրութեանց եւ պայմաններուն համար դիմել
Իւրաքանչիւր քաղաքին — Փարիզ, Առնուվիլ, Մէօտօն, Լիոն, Վիէն, Սէն – Շամոն, Վալանս, Մարսէյլ
Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետ վարդապետներուն :
Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամը է Յուլիս 1 :

ԵՐԵՔ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ ԵՐԿՈՒՔԸ

15 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա.— Յուլիս 19ին, Փարիզ – Մոսկուա – Փարիզ, երթ ու դարձ վակոն-լի (ա-ռանց կառք փոխելու)—

Մոսկուա–Երեւան–Մոսկուա օդանաւով Գին՝ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 2100 ֆրանք

Բ.— Յուլիս 27, Մարսէյլէն շոգենաւով Սոչի — Երեւան–Մոսկուա օդանաւով: Մոսկուա – Փարիզ վակոն · լի շոգեկառքով :

«Թուրիսթ» Ա. կարգի ապահովութիւն նաւուն վրայ.— Գին՝ 2450 ֆրանք :

ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ՝ — Օգոստոս 21ին, երթ ու դարձ օդանաւով :

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ 21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է 2450 ֆրանք :

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre ամէն Բ. եւ Շբ. օրերը, ժամը 16·30-18
Tél. : RIC. 77-40

Մարսէյլի մէջ դիմել՝ Ե. Մխիթարեանի, 23 Րիւ Պերնար տիւ Պուա :

ԼՈՑԸՍ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20
ՄԱՅԻՍ
JEUDI
20 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10311 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.311

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՐՈՄԻՔՈՅԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործոց կոմիքօ Անդրաս Հասած է երկուշաբթի օր եւ պիտի մնայ մինչեւ յունուար 22ը :

Քաղաքական չրջանակները ուշադրու – թեամբ կը հետեւին Թուրք կառավարու – թեան քայլերուն : Կ'ուզեն հասկնալ թէ ո՛ր պիտի յանգի երկու լարի վրայ խա– զալու քաղաքականութիւնը :

Գալանի կը մնան որոշումները Փարիզի մէջ Մալիս Եկեն կայացած դեսպանախոր – հուրդին, որուն մասնակցած էին տասնը– եօթը դեսպաններ եւ արտաքին գործա – վարութեան պաշտօնատարներ՝ նախա – գահութեամբ արտաքին գործոց վար – ուն Ըլչքի :

Նոր թէքումի քաղաքականութիւնը նր – պատուոր հող չէ պատ Մերքակոյին մէջ, ուր արտաքին գործակալութեան նախագահ Քոսիկոյգին քննութեան առթիւ խօսք ա– ուած են բոլոր կուսակցութեանց ներկա – յացուցիչները :

Ընդդիմադիր Հալքի բաները յայտնած է թէ իր կուսակցութիւնը զօրակիւղ պի – տի հանդիսանայ կառավարութեան՝ ա – նոր ուղղութիւնը նկատելով իբրեւ ազ – գային քաղաքականութիւն :

Առայժմ ներկայացուցիչը , խոսիւ քննադատած է անոնք, որ կ'ուզեն չէզոք երկիր մը դարձնել Թուրքիան, եւ յայտ – նած՝ որ կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտ է մնայ Ատլանտեան Ուխտին :

Բոլորն ալ դժգոհութիւն յայտնած են մեծ պետութիւններէն, որոնք կիպրոսի հարցին մէջ չեն օժանդակած Թուրքիոյ :

Միւս կողմէ ազդ· պաշտպանութեան նախագահ Քոսիկոյգին առթիւ նախապար Հասան Տինչէր ակնարկելով կիպրոսի հարցին, ազդարարած է , որ պատրաստ պիտի է ըլլան հաւանական պատերազմի մը :

Ըստ իրեն, մինչեւ 1964ի վերջը Թուր– քիոյ նաւատորմիղին մէջ տասնեւ – ութ ռազմանաւեր կառուցուած են 30 մի– լիոն 136 հազար Թրքական ոսկի արժէ – քով : Այս տարի 57 նոր ռազմանաւեր պի– տի շինեն եղեր 57·100·000 ոսկի ծախ – սելով :

Բանակին տարեկան ծախքը ինը միլիառ ոսկի է եղեր : Ելմտացոյցը երեք միլիառ յատկացուցեր է, մնացեալը արտաքին օ– ժանդակութեամբ հայթայթեր են : Այս – րիկա տարեկան հարիւր քսան միլիոն տո– լար կը վճարէ եղեր բանակին համար , ինչ որ բաւարար չի նկատուեր գործադա – րը : Վարժուելր էին ուելին առանալու :

Գալով երկրի արտաքին քաղաքականու– թեան, ազդ· պաշտպանութեան նախա – գահը չեշտեր է , որ «Թուրքիա իբրեւ դաշնակիրներուն հաւատարիմ (?) ազդ մը՝ Ատլանտեան Ուխտին եւ Սէնթոյին (նախ– կին Պաղտատի Ուխտը) հաւատարիմ պի– տի մնայ, նոյնիսկ եթէ մեր ուզած չա – փով օժանդակութիւն չստանանք...» :

Կիպրոսի մղձաւանջը ամէն վայրկեան բանդագուշանքներու կը մղէ Անդրադայի վարիչները, որոնք չեն կրնար ըմբռնել ատակին, որ անկերպ են եւ ի զուր հա – զար կառը կ'ըլլան իրենց տեսակէտը քա– ղցնելու համար :

Կոմիքօյի այցելութիւնը հաւանաբար որոշ չափով պիտի փարատէ պանական քիւրիմացութիւնները եւ աւելի յստակ պիտի դարձնէ Մոսկուայի դիրքը հանդէպ Թուրքիոյ՝ կիպրոսի հարցին մէջ :

Թուրքիոյ պահպանողական չրջանակնե– րը կասկածանքով կը դիտեն Ֆ· Միու – ըը կասկածանքով կը դիտեն Ֆ· Միու – քեան մերձեցման փորձերը, յատին մաս– քեր փնտռելով անոնց մէջ : Եւ դուշու – թեան խորհուրդներ կուտան :

« Մոսկոֆ»ին հանդէպ անվստահութիւ– նը տհաւանական է : Լենին – Քեմալ սըը – որ ըլլայ — ըստ «Օտտո»ի, որպէսզի ոը կոլ չդիմաւորէ Ալժերիոյ նախագահը :

Ս· ՏՈՄԻՆԿի մէջ, Ամերիկացիք գործ – ուարութիւններու կը բախին : Իրենց դէմ ելած է իրենց նախկին դինակիցը՝ Զօր· Իմպէրթ Պառերաս , որ կը մերժէ ապա – յին միաանականութեան դահլիճ մը : Ու· թան դինադուլ կը պահանջէ բոլորէն :

ՎԻԵԹՆԱՄի մէջ, Ամերիկացիք վերյա– կրան իրենց ռմբակոծութիւնները : Վի– էթնամի ազատագրման Ազդ· ճակատը կը յայտարարէ թէ ինք է կատարած Պիէն – Հոայի ագէտը , մինչ Ամերիկացիք կը չարունակեն «արկածի» վերագրել :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՆԻՆ ԵՒ ԱԹԱԹԻՒՐՔ Ի ՊԱՏՈՒԻ

—o—

ԹՈՒՐՔԵԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգարայի մէջ կոմիքօ եւ Ըչըք եր – կար ողեկոչած են թուրք եւ խորհրդային բարեկամութիւնը , այն բարեկամութի – նը որու ծնունդ տուած են 1921ին , Լենին եւ Աթաթիւրք :

Թուրք արտաքին նախարարը այս առ – թիւ յայտարարած է — « Ինչ կը վերա – բերի իրեն, թուրք կառավարութիւնը վճռած է ընել ինչ որ իրեն կ'իյնայ հե – տեւելու համար Աթաթիւրքի եւ Լենինի դծած ճամբուն եւ այդ առընչութեամբ հարկ եղած փաստերը տուաւ , ցարդ : Վստահ ենք որ խորհրդային կառավա – րութիւնն ալ նոյն համոզումն ունի : Բա– ըի դրացնութեան յարաբերութեանց դար– ձացումը , հիմնուած փոխադարձ վստա – հութեան եւ յարգանքի վրայ երկու եր – կիրներու կենսական չահերուն համար պահանջ մըն է : Այդ առընչութեամբ կը– րոմիքօյի այցելութիւնը կարեւոր եւ դր– րական հանդրուան մըն է » :

Իր պատասխանին մէջ, Կրոմիքօ չեշ – տած է թէ անհրաժեչտ է հետեւիլ Աթա – թիւրքի եւ Լենինի տուած օրինակին , վասնզի անոնք դծած են 2 երկիրներու չահերուն ամէնէն համապատասխան ճամ– բան» : Այս խօսակցութեանց ընթացքին , Կրոմիքօ Մոսկուա հրաւիրած է Ըչըքը : Ամէն պարագայի մէջ, Թուրք – խորհը – դային այս փլիքրը, արդելք մըն է թուրքեւյունական ապագայ բանակցու – թեանց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆ մերժեց էջքոլի հաչուու – թեան առաջարկները, կառավարութեան բաները ըսած է — « Յորդանան սիո – նական պետութեան մը գոյութիւնը չի ճանչնար եւ հարցը կարգադրուած կը նկատէ այն ատեն երբ սիոնականութիւնը բոլորովին կը մաքրուի եւ Պաղեստինը կը վերակազմուի » :

ՖՐԱՆՍԱ. եւ Խորհ· Միութիւն հրապա– րակեցին զործակցութեան իրենց համա – ձայնագիրը, հիւլէական ուժի մարզին մէջ :

ԿՈԼԽՈԶԵԱՆ չուկաները կը վերակազ– մուին բարելաւելու համար քաղաքներու բնակչութեան պարենաւորումը : Ասկէ եաք, գիները ազատ պիտի ըլլան :

ՏԻՆ ՌԻՄՖ Ուռչինկթըն հրաւիրած է Իտալիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ամին – թոռէ Ֆանֆանի : Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը կ'ուզէ մաքերս ընդհանուր փոխանակութիւն մը ունենալ իտալացի իր պաչտօնակիցին հետ :

ՓԱՐԻԶ չրջող վերջին զրոյցներու հա – մաձայն, որոնց արձագանգ կը հանդիսա– նայ «Օտտո» , Պէն Պելլա Փարիզ կը հաս– նի Շարաթ օր, նկատի կ'առնուի որ ոը կոլ Փարիզ պիտի չըլլայ այդ միջոցին , բայց կրնայ ըլլալ որ այ դալ դիտումնա–

տակցութիւնը չէ կրցած բոլորովին ան – հետացնել հինեերու այն համոզումը թէ « Ռուսիա յատուկ թշնամին է Թուրքիոյ» : Խորհրդային իշխանութիւն – ները քառասունօրհնեայ տարիէ ի վեր ամէն ճիգ կ'ընեն մերձենալու համար Անգա – բայի :

Կրոմիքօյի այցելութիւնը նոր փորձ մըն է այդ ուղղութեամբ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ՕՋԻՆ ԲԱՐԵՒ, ԹՈՒՐՔԻՆ Ո՛Չ

—o—

Ճամբան դիմացդ ելլեն օձն ու Թուր – քը, օձին բարեւ տուր, Թուրքին բարեւ մի՛ տար :

Այս եզրակացութեան յանգեցաւ հայ ժողովուրդը, դարերով, Թուրքին հետ հարեւան ըլլալէ ետք : Այս ճշմարտու – թեան համոզուեցան նաեւ մեզի բախտա– կից ուրիշ փոքրամասնութիւններ, որոնք, մեզի պէս, Թուրքին մականին տակ ապ – րելու դժբախտութիւնը ունեցան :

Ու երբեմ չհաւատաք թէ, այսօր, Ա – րեւմտեան աշխարհին մէջ Թուրքին բա– րեւ տուող եւ օձին բարեւ չտուող ազգե– րը Թուրքը աւելի կը սիրեն քան օձը : Այդ տեսակ ազգ չկայ աշխարհի ո՛ր անկիւնն ալ փնտռտուքի ելլէք :

Ամէնէն թունդ թրքասէր Անգլիացին անգամ գիտէ — շատ լաւ գիտէ, մեզմէ աւելի լաւ գիտէ — որ Թուրքը շնորհիվ ազգերու դասին պատկանող ժողովուրդ չէ :

Բայց, ո՞վ էր որ սորվեցուց մեզի եւ մնացեալներուն թէ թունաւոր օձը աւելի բարի արարած մըն էր քան իր երկու ոտ– քերուն վրայ քալող Թուրքը :

Պատասխանը կիւրսէլն անգամ կրնայ տալ՝ առանց երկար բարակ մտմտալու — Թուրքը, ի՛նչ :

Այո՛, Թուրքը ,ինչն էր որ փաստեց ի՛ր պատմութեամբ, իր գործած հազա – րամեակ տեսակ չարիքներով եւ իր գազա – նաբարոյ վայրագութեամբ որ ինչ իրա– ւունք չունէր շնորհիվ ազգերու ճատա – րանին վրայ իրեն համար տեղ փնտռելու :

Բայց, ինչն ալ զարմացաւ երբ տեսաւ որ կարգ մը ժողովուրդներ յԱրեւմուտս , ետ կը քաշուէին որ տեղ բանայինն իրեն համար, որպէսզի ինչն ալ բազմէր անոնց կողքին :

—Հրամէ՛, Օսման··· Եկուր ֆովս ճատէ ··· Հոս տեղ կայ··· Ընկերնե՛ր , ինչ մը սեղմուեցէք ··· Մեր բարեկամն է ···

Թո՛ւրք եղիր ու մի՛ փառասրուիր :

Թուրք եղիր ու մի՛ խնդար ե՛ւ բարե – կամներուդ ե՛ւ զոհերուդ մնացորդացին վրայ :

Թուրք եղիր ու մի՛ շփանար, մի՛ լըր – բանար եւ անպատկառ ելոյթներ մի՛ ու – նենար՝ ի տես այս վրան – բաց անբարո– յութեան, որուն ասպետները տասնամ – եակներ առաջ էեզ պատէ պատ կը զար – նէին ու զոհերուդ համար արցունք կը թափէին :

×

Ուշի ուշով հետեւեցէք Ստամպոլի եւ Անգարայի մամուլին, որ գերադրական անկերեսութեամբ, կ'ուրանայ 1915ի ան – ճախընթաց ոճիրը եւ, առանց ամչնալու , նոյնիսկ, յանցաւոր կը հռչակէ հայ ժո – ղովուրդը :

Ոչ մէկ ժողովուրդ կրցաւ — կամ պիտի կարենայ, այսուհետեւ — մրցումի ելլել Թուրքին հետ անբարոյութեան մարզին մէջ :

Այն Թուրքին, որ շան – սատակ իժին դիակը Պերլինէն Ստամպոլ կը փոխադրէ եւ ծունկի կուգայ անոր առջեւ :

×

Ամէն անգամ որ Հայը ատիքը ունեցած է հասկցնելու օտարին թէ Թուրքը մարդ չըլլար, չի փոխուիր եւ բաներորդ դա – րու Թուրքն ալ Միջին դարերու Թուր – քէն տարբեր չէ իր խմորով , իր ներ – քին աշխարհով , ծանրագլուխ մարդկի– ոմանիք Հայ —կըբացատրեն·

— Կը չափազանցէք ··· Նայեցէ՛ք ինչ բարեկորոգումներ ըրին — Ֆէսը ետե – ցին, Ֆէրաճէն պատռեցին, բազմակնու – թիւնը ջնջեցին, խալիֆայութեան վերջ տուին, արաբական տառերը Արաբիստան ղրկեցին, Սուլթանը իր գահէն վար ա – րին, Նախագահը գահ բարձրացուցին ··· Ա՞լ ինչ կ'ուզէիք ···

Ժողովուրդ մը չի կրնար իր հոգին, իր մտայնութիւնը բարեփոխել ու բարեշրջել ֆառասուն տարուան մէջ եթէ ներքինակ , ի բնութենէ, ընդունակ եղած ըլլայ սըր– բագրուելու եւ բարեկարգուելու :

Ժողովուրդներու նկարագիրը կը կազ – մուի դարերու րնթացքին : Ո՛չ թէ մէկ օ– րէն միւսը : Մէկ վարչաձեւէն միւսը : Ու նկարագրի այդ կազմութեան մէջ շատ մեծ դեր կը կատարէ սերունդէ սերունդ ժառանգ ձգուած մշակոյթը՝ իր բազմա– պիսի երեսներով :

Ի՞նչ մշակոյթ ունեցեր է Թուրքը որ ի՞նչ նկարագիր ունենար : Կամ, եթէ կ'ուզէք, ի՞նչ նկարագիր, ի՞նչ խառնը – ուածք ունեցեր է Ասիոյ խորերէն ճամբայ իյնալէն մինչեւ Հայոց աշխարհին տիրա– նալը որ մեր հասկցած , ֆաղաքակիրթ աշխարհի ըմբռնած, մշակոյթը ունենար : Եւ այդ մշակոյթին նրագով կառավարէր իր բաթին տակ ինկած ժողովուրդները :

Հազար տարի առաջ Թուրքը իր պապե– րէն սորվեցաւ սպանիել , անպաշտպան անհատը եւ բազմութիւնը եւ իր կիրքը յագեցնել ու փորը կշտացնել անոնց ա – րիւնով :

Հազար տարի ետք, Թուրքը , Եւրոպա– յի ֆիբին տակ տուն – տեղ եղած , տա – կաւին կը հաւատայ այդ հնօրեայ դասին զօրութեան : Եւ առիքներու կը սպասէ անմեղ զոհերու վրայ խոյանալու՝ կաս – ղած վագրի մը նման :

Եւ, հնարամի՞տ , հրէշ, ջարդի, բնա– ջրնջումի , կործանումի տեսակներուն ծանօթ է : Անվիճելի մասնագէտ :

Ջարդը աչքի՞ կը զարնէ : Լա՛ւ, կողոպ – տէ : Կողոպուտը կը լսուի՞, կը տեսնուի՞ : Շատ աղէկ, նոր օրէնքներ ֆուէարկէ : Նպատակիս հասնիմ միայն :

Ո՞րն է այդ նպատակը :

Ներքին պահանջ մը, մղում մը սպան– նելու, աւերելու, փճացնելու փոշիի վե – րածելու՝ ե՛ւ կեանքը, ե՛ւ նիւթը :

Մենք առասպել մտիկ ընելու ժամանակ ու սիրտ չունինք : Օսմանին գլուխը *մի – լիոնը* գլխարկ անցընելով ու Ֆարմային երեսը բանալով ժողովուրդ չի ֆաղաքա– կրթուիր : Ու մենք համոզուած ենք որ Թուրքը ունի բնախօսական, կազմախօ – սական հիմնական թերութիւն մը, որ անընդունակ կը դարձնէ զինք մարդկային զգացումներու եւ բորբայականի տէր մէկը ըլլալու :

Եթէ այսպէս չըլլար իր նախագահը չէր յանդգներ յայտարարելու թէ «մեր կրո– նակէն պիտի զարնէին, մենք ալ ···»:

Մէկէն տասը տարեկան երախաներն ու եօթանասունէն ինսուն տարեկան ծե – րունկե՞րն ալ պիտի զարնէին ձեզ ձեր կռնակէն, Պայ Կիւրսէլ :

Կամ վանքերու եւ եկեղեցիներու ֆա – րե՞րը : Անոնց արձա՞թը , ոսկի՞ն, խա՞ – չը, Աւետարա՞նը :

Օձին բարեւ, բայց Թուրքին՝ ո՛չ :

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ 125ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ղազարոս Աղայեան գրական անդաս – տան մտաւ այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ հայ նոր գրականութիւնը կ'ապրէր իր ծաղկուն շրջանը, երբ կը հնչէր Նալբանդեանի ռազմական քնարը, երբ Սա. Նազարեանցի հրապարակագրա– կան երկերը կը թեւածէին «Հիւսիսա – փայլ»ի էջերուն մէջ, երբ Պռոշեանի « Սօս եւ Վարդիթեր» վէպին համբաւը գե– րած էր մարդոց սիրտերը եւ, վերջապէս, երբ Պատկանեանի « Արաքսի արտասու – քը» հոգեբուխ երգ մը դարձած էր Հա – յուն բերանին մէջ, իսկ Դուրեանին « Տրտունջք »ը հասած էր «Առածուն ոսկ– րիմ »:

Ղազարոս Աղայեան չարունակեց ստեղ– ծագործել նաեւ այն շրջանին, երբ Լոռիի ձորերէն լսելի կը դառնար երիտասարդ Յ. Թումանեանի ձայնը, երբ արդէն կը պղպջային Ա. Իսահակեանի եւ Վ. Տէր – հանի գործերուն հոգեպարար չունչը, եւ դեռ ասպարէզ պիտի իջնէին Վարուժանն ու Սիամանթօն « Հայոց հանճարին կե – րոնը վառած»՝ բերելով իրենց հրաբորբ երգերը Թրքական արիւնոտ եաթաղանին դէմ :

Այսպէս, Աղայեան այն քիչ երջանիկ – ներէն մէկն էր, որ Աբովեանին յաջորդող եւ մինչեւ մեր դարուն առաջին տասնամ– եակը ստեղծագործող հայ մշակոյթի գործիչներուն ժամանակակիցը եւ բարե – կամը եղաւ :

Գրագէտը ծնած է 1840ին, Վրաստանի հայաբնակ Բոլնիս Խաչէն գիւղը: Հարե– ւան Շամշուլդա գիւղին քահանային քով նախնական ուսումը ստանալէ ետք, 1853– ին կ'ընդունուի Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցը, որ, սակայն, չի վերջացներ՝ նիւթական ծանր պայմաններու հետե – ւանքով :

Թիֆլիզի միջավայրը իր գրալի ազդե– ցութիւնը կը թողու պատանիին վրայ. ա– նոր միտքը կը լուսաւորուի նոր գաղա – փարներով :

Վերադառնալով հայրենի գիւղը, Ա. – ղայեան անկարող կ'ըլլայ հաշտուիլ պահպանողական մտայնութեան տէր եւ խստաբարոյ բնաւորութիւն ունեցող հօրը հետ՝ կը հեռանայ տունէն եւ երկար ժա– մանակ կը վարէ թափառական կեանք : 1860ին նորէն կը մեկնի Թիֆլիզ եւ իբրեւ դրաշարի աշկերտ կը մտնէ Համբարձում Էնֆիաճեանի տպարանը :

1862ին «Մեղու Հայաստանի » թերթին մէջ լոյս կը տեսնէ Աղայեանի « Հար – կաւոր է օգնել չքաւորներին», ուսանաւո– րը, որ կարիքի եւ տպիտութեան մէջ խարխափող հայ գիւղին դեղարուեստա – կան պատմութիւնն է :

Նոյն տարին կը մեկնի Մոսկուա եւ իբ– րեւ դրաշար կ'աշխատի Լազարեան ճե – մարանի տպարանը : Մինչեւ 1867 Աղայ– եան մերթ Մոսկուա, մերթ Պետերբուրգ է՝ իբրեւ դրաշար : Ռուսիոյ մայրաքա – ղաքին մէջ ապագայ դրագէտը մաս կը կազմէ «Ուսանողական ժողով» դրական խմբակին ուր, 1864ին, կը կարդայ իր « Աբուբիւն եւ Մանուէլ» ինքնակենսա – գրական վէպը :

« Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէ – պէն ետք,–– ինչպէս դիտել կուտայ դրա– գատ Յր. Մուրատեան, — « Աբուբիւն եւ Մանուէլ»ը երկրորդ գիրքն է, որ գրուած է զգացումներու ուժեղ լարումով, մտա– պատկերներու մեծ կուտակումով » :

Երբ հրատարակուեցաւ Աղայեանի վէ – պը, արդէն հրապարակի վրայ էին Աբով– եանի «Վէրքը» , Նալբանդեանի «Մեռե – լահարցուկ»ը, Պռոշեանի « Սօս եւ Վար– դիթեր»ը եւ Տէր Յովհաննիսեանի, «Տէր Սարդիսը» վէպերը: Հակառակ այն իրա – ղութեան, որ գրագէտին այս գործը վէպ մը չէր բառին լայն առումով եւ իրեւ դեղարուեստական երկ ունէր տակաւ երես– ներ, այսուհանդերձ մեծ նորութիւն մըն էր մեր գրականութեան համար :

Աղայեան Պետերբուրգէն վերադարձաւ 1867ին եւ ստանձնեց էջմիածինի տպա – րանին անօրէնութիւնը եւ « Արարատ » ամսաթերթին խմբագրական պաշտօնը : Երեք տարի եաք կը թողու այս գործը եւ կը նուիրուի ուսուցչութեան :

Ցիսուն տարուան գրական աշխատան – քին ընթացքին գրած է վէպեր, վիպակ – ներ, բանաստեղծութիւններ, հէքեաթ – ներ, բանասիրական, քննադատական եւ հրապարակագրական յօդուածներ , եղած է թարգմանիչ, խմբագիր, մանկավարժ , դասագիրքերու հեղինակ եւայլն :

1872ին լոյս տեսաւ Աղայեանի «Երկու քոյր» վէպը, ուր կը պատկերացնէ գիւղին քայքայումը՝ նոր բարքերու եւ ընկերա – յին նոր կարգուսարքերու հետեւանքով :

1882ին լոյս տեսաւ « Սրինգ Հովուա – կան » մանկական բանաստեղծութիւննե – րու հաւաքածոն : Հոս գրագէտը կը բա– ցայայտէ մանուկներուն հոգեկան աշ – խարհը : Աղայեանի չնորհիւ հարստացաւ մեր մանկական գրականութիւնը. մինչեւ այսօր ալ անոր «Հնձուորներ » , «Հովուի անկողինը» , «Պառաւի հորթը», «Զազա– պանի քունը», «Ցիշողութիւն» եւ բազ – մաթիւ այլ բանաստեղծութիւններ կը զարդարեն մեր մայրենի լեզուին դասա – դիրքերը :

Սակայն միայն մանկական բանաստեղ– ծութիւններով չէ որ կը սպառի տաղան – դաւոր գրագէտին քնարական ժառանգու– թիւնը: Անոր բանաստեղծական գործերը իրենց ուրոյն տեղը ունին մեր գրական անդաստանին մէջ :

Մեծ վարպետութեամբ եւ ժողովրդա – կան արուեստի առանձնայատուկ դիմե – րով է ներկայացուած Տօրք Անգղի ա – ռասպելական կերպարը: Այս գործով գը– բագէտը կը փառաբանէ մարդուն ստեղ– ծագործ ուժը եւ զօրութիւնը, սիրոյ եւ գեղեցկութեան հմայքը :

Աղայեան օգտուեցաւ մեր ժողովուրդին հարուստ դանձարանէն եւ մեր գրականու– թիւնը հարստացուց իր գրած եւ մշակած հէքեաթներով : Հարուստ է անոր հէք – եաթներուն ցանկը՝ «Անահիտ», «Արեգ – նազան», «Եղեգնուհին», «Օձամանուկ եւ Արեւահատ», «Վիշապին յաղթողը » , « Խիզախը» եւայլն: Հէքեաթները գրելու առեն հետապնդած է «դաստիարակու – թեան նպատակը», որ ինչպէս ինքը կը գրէ. « Մարդուս մէջ պէտք է զարգացնել երեք հիմնական յատկութիւն, որպէսզի նա լինի ուժեղ, խելօք եւ առաքինի »:

Լ. ԲԱՏԻԿԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ

Բ.

Բիւզանդադէտ Կիւսթաւ Շլիւմպերժէ, քաջածանօթ Հայերու խաղացած դերին Բիւզանդական կայսրութեան մէջ , կը գրէր .

« Տեսական խէթալ մը պիտի ըլլար ռուսեւթուրք Հայաստաններու միացումը, բայց ոչ մէկ Հայ կը մտածէ այս խէա – լին վրայ, որովհետեւ հզօր դրացին չի կրնար թողուլ ընկուզօրական եւ տնտեսա– կան չահերը Կովկասի մէջ, ուստի հրա – ժարելով մեծ միութեան մը գնորքէն , Հայերը իրենց յոյսը կը դնեն 1913ի Ռու– սիոյ վերանձն առաջարկներուն վրայ » : («Փուռնալ տէ Տէպա», 10–3–1916) :

Ռուսիոյ ներքին քայքայումը իրակա – նութիւն պիտի նկատեն միացեալ Հայաս– տանի մը կազմութիւնը եւ Ռուսիոյ Կով– կասի գրաւումով « վերանձն առաջարկ – ներուն» ալ պատմութեան կը մնան :

Սահմանադրական Ռամկավար կուսակ– ցութեան (Քատէթ) լիտր պատմաբան Միլիուքով Տումայի 1916 Մարտ 10ի նիս– տին կը պաշտպանէ Հայերու իրաւունք – ները.

« Ոճիր մը պիտի ըլլայ եթէ ժողո – վուրդներու թափած արիւնը օտար չահե– րու ի նպաստ ըլլայ եւ ոչ թէ իրենց չա – հերուն : Այս պատերազմին մէջ Ռուսիոյ չահն է ազատ մուտք ունենալ ազատ ծո – վուն մէջ : Մենք չսկսանք պատերազմը, բայց չենք կրնար վերջացնել զայն, ա – ռանց այս սկզբունքին իրականացման : Ժամանակ է ըսելու որ պատերազմի կով– կասեան ճակատը նկատելու է մեծ կարե– ւորութեամբ պատերազմի ընդհանուր ըն– թացքին : Մեր յաջողութիւնները Փոքր Ասիոյ մէջ, մանաւանդ Կարինի գրաւու – մը, մեծ կարեւորութիւն ունին :

« Մեր ուշադրութիւնը գարձնելու ենք քրիստոնեայ ժողովուրդի մը վրայ, որ ե– դած է ոտնատակ մը մահմետականներու մի– ջեւ եւ որուն դէմ միշտ գայրացած է թուրք քաղաքականութիւնը , որուն նը – պատակը Համիտի չրջանէն սկսաւ՝ ջրն– ջել հայ ժողովուրդը: Ինչէր գերման

թիւնը հարստացուց իր գրած եւ մշակած հէքեաթներով : Հարուստ է անոր հէք – եաթներուն ցանկը՝ «Անահիտ», «Արեգ – նազան», «Եղեգնուհին», «Օձամանուկ եւ Արեւահատ», «Վիշապին յաղթողը » , « Խիզախը» եւայլն: Հէքեաթները գրելու առեն հետապնդած է «դաստիարակու – թեան նպատակը», որ ինչպէս ինքը կը գրէ. « Մարդուս մէջ պէտք է զարգացնել երեք հիմնական յատկութիւն, որպէսզի նա լինի ուժեղ, խելօք եւ առաքինի »:

Լ. ԲԱՏԻԿԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

Այս ծրագիրը թուրք ազգայնամոլ ղե– կավարներին չոյում էր կրկնակի տեսա – կէտից : Ոչ միայն «լուծում» էր հայկա– կան հարցը, այլեւ այդ վայրերը, թուրք բնակչութեամբ զբաղեցնելով՝ երազել էր տալիս կամուրջ դցել դէպի Կովկաս , մի– աւորել Կովկասի մահմետականներին :

Թուրք պատմաբանները փորձում են հայկական կոտորածը բացատրել կով – կասեան ռազմաճակատի վիճակով, մինչ– դեռ տեղահանութեան ծրագիրը կազմուել էր այն օրերին, երբ Թուրքիան դեռ եւս չէր ներգրաւուել պատերազմի մէջ: Ռուս– ական « Գոլոս Մոսկուի» պարբերականը տեղահանութեան մասին գրել էր պատե– րազմից չատ առաջ : Թուրքական «Իկ – տամ» թերթը 1914 Յունուար 17ին պա – տասխանելով « Գոլոսին», փորձում էր հերքել նրա գրածը, համարել երեւակա– յական, անգամ թեոֆիք տեսակէտից անի– րագործելի :

Այդ ծրագիրը մշակողների, մասնաւո – րապէս Թալէաթի, Էնվէրի, Ձեմալի հա– մար պարզ էր, որ տարագրութիւնը ար – տաքին ձեւ էր ,այն իր հիմքում հետա– պընդելու էր ժողովրդի բնաջնջումը : Հայկական կոտորածների ներքին ծալ – քերին քաջատեղեակ Մորկենտաուն, որ այդ տարիներին կ. Պոլսի ամերիկեան դեսպանն էր, իր յիշողութիւններում գը– րում է, «երբ Թալէաթը, իբր ներքին գործերու նախարար, այդ տեղահանու – թիւններուն հրամանը կուտար, լոկ մա– ուան վճիռը կ'արտասանէր ամբողջ ցեղի մը. չատ լաւ գիտէր ատիկա եւ ինձի հետ ունեցած իր խօսակցութիւններուն մէջ մասնաւոր չանք չէր ըներ իրողութիւնը քօղարկելու »:

Զանգուածային կոտորածներին պաշտօ– նական զգեստաւորում տալու համար մը– նում էր դիմել յետամնաց ու տգէտ բը – նակչութեան կրօնական մոլեռանդութեա– նը : Այս պայմաններում, 1914 Նոյեմբեր ամսին յայտարարուեց յայտնի ճիհատը՝ սրբազան պատերազմը ընդդէմ քրիստոն – եայ աշխարհի : Երիտասարդ Թուրքերի թելադրանքով Շէյխ իւլ Իսլամի կողմից հրատարակուած յայտարարութեան մէջ կոչ արւում էր մահմետականներին՝ ը – նել Ղուրանի պատգամը եւ միանալ քրիս– տոնեայ պետութիւնների դէմ յայտարար– ուած սրբազան պատերազմին, խնայելով միայն Գերմանացիներին: Երիտասարդ Թուրքերի թերթերը, տպագրելով այս յայտարարութիւնը, սկսեցին հակաքը – րիստոնէական մի չարժում, որի նպա – տակն էր զրդռել Թուրք յետամնաց զան – գուածներին ընդդէմ Հայերի : « Իկտամ» թերթը գրում էր. « Գործելու ժամանա– կը հասած է: Մենք պէտք է մեր բոլոր ո– ղակ ուժով, մեր ամբողջ հոգիով, մեր ակռաներով եւ եղունգներով, մեր մար– մինին եւ միտքին ամբողջ ուժերով կըռ– ուենք »:

Նոյն օրերին երեւում է դաղտնի մի տետրակ եւ լայնօրէն տարածւում Թուրք բնակչութեան մէջ, ընթերցւում հիմնա – կանում յետամնաց ամբոխի առաջ : «Ան– հաւատները սպանելը սրբազան պարտա – կանութիւն մը դարձած է, — ասւում էր այդ դրքոյկում ,— հոգ չէ թէ դաղտնա– պէս կատարէք կամ բացայայտօրէն, ինչ– պէս Ղուրանը հրամանադրած է. Բըռ – նեցէք , զանոնք եւ սպանեցէք, երբ որ դտնէք: Գիտցէք որ մենք զանոնք ձեր ձեռքը յանձնած ենք եւ ձեզի դերազոյն իշխանութիւն տուած՝ անոնց վրայ ...»: Առաջարկւում էր իւրաքանչիւր մահմե – տականի՝ դէթ 3 – 4 անհաւատ սպանել , դրա համար խոստանալով մեծ վարձա – տրութիւն հանդերձեալ կեանքում :

Կոտորածի համար հողը պատրաստ էր, բայց ժողովրդին բնաջնջելուց առաջ ան– հրաժեշտ էր չէզոքացնել նրան ֆիզիքա – պէս ու մտաւորապէս : Պէտք էր դինա – թափ անել դէնքի ընդունակ բոլոր տղա – մարդկանց : Օսմանեան սահմանադրու – թեան տարիներին մեծ քաղաքներում, մասնաւորապէս կ .Պոլսում դէնքի վա – ճառքը ազատ լինելով՝ տարբանակները կ– ին ձեռք բերել հազարաւոր հայ երիտա – սարդներ : Օսմանեան պետական դինուո– րական դպրոցում (Հարպիէ) սովորում էին բազմաթիւ հայ ուսանողներ : Պատե– րազմի առաջին ամիսներին հայ դինուոր– ները ծառայում էին թուրքական բանա – կում՝ հաւասար իրաւունքներով : Բայց յետագայում, ռազմական նախարար Ե– նվէր գաղտնի հրահանգով, դինաթափ – ուեցին ,ուղարկուեցին ճանապարհաշի– նարարութեան (էմելիէ թաթարլըի): Զէն– քի ընդունակ ամբողջ հայ երիտասար – դութիւնը փաստօրէն աշխատում էր նա – պարհաշինարարութեան վրայ : Գար – նային առաջին օրերից մաս – մաս սկսեցին կոտորել նրանց :

Մնում էր մտաւորականութեան հարցը: Պոլսում, Իզմիրում, Տրապիզոնում, Վա – նում, Մուշում, Կարինում, Երզնկայում, Սեբաստիայում, Խարբերդում եւ այլ քա – ղաքներում ապրում էին մի քանի հազար մտաւորականներ (գրողներ, արուեստա – գէտներ, մանկավարժներ եւայլն): Մը – րանք հայ հասարակական մտքի վրայ մեծ ազդեցութիւն ունէին :

(2 Շար.)

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՅԻՄՆԱՄԵԱԿԸ

Սէնթ Ֆթիէն, (Յառաջ).— Յիսնամ – եակին նուիրականութիւնը նկատի առնե – լով Ապրիլ 24ին, բոլոր առեւտրականնե – րն ու բանուորները աշխատանքը դադ – րեցուցած էին: Ժամը 18·30ին հոծ բազ – մութիւն մը՝ լուրջ եւ կատարեալ երկիւ – ղութեամբ ծաղկեպսակ մը դրաւ Ան – դամարեանի յուշարձանին վրայ: Ծանօթ պինուորին յուշարձանին վրայ: Ժամը 21ին ոգեկոչումի հանդէս «Սալ կան»ի մէջ, բարձր հովանաւո – րութեամբ Պ. Ռիքարի, ԻԿԱՄ նահանգա – պետ, պատուոյ նախագահութեամբ Պ. Միչէլ Տիւրաֆուրի, քաղաքապետ Սէնթ Էթիէնի, որուն կ'ընկերանային երկու ե –

Հայաստանի, վերցուած մարդասպաններ – րու կարմիր ճանկերէն »:

Եւ սակայն Մելիուքովի կուսակցու – թեան պաշտօնական օրկանն «Ռէչ» 1916 Օգոստոս 10ին կը հրատարակէր. «Թուրք Հայաստանի դաղթականացումը »:

« Հայաստանի մէջ գրաւուած հողերու վրայ ներքին գաւառներէն ,գաղթողներ փոխադրելու գաղթականացման ծրագիրը գործման մէջ է այժմ: Գաղթականաց – ման կեդրոնական վարչութեան նախագա – հին փոխանորդ Թաթիչեֆ Կովկասի ճա – կատ մեկնած է խորագէս ուսումնասիրե – լու համար տեղական պայմանները եւ ճշդելու հողերու տարածութիւնը: Քըն – նութիւնը պիտի կատարուի մինչեւ հեռա – ւոր կեդրոնները, մինչեւ Մուշի դաշտա – վայրը: Հազար հոգիէ բաղկացած խում – բեր կազմուած են արդէն, պիտի ղրկուին արտերը, որպէսզի մշակեն ու պարենաւո – րեն կովկասի բանակը: Հայերն ու Վր – րացիները չեն կրնար մաս կազմել այս խումբերուն: Հազամշականերուն ընտա – նիքներն ալ պիտի մեկնին հոն դիւրացնե – լու համար կեանքը: Կայ նաեւ ծրագիր մը Թուրք Հայաստանի հովիտներուն մէջ խաղող դաղութներ հիմնելու, քանի որ կովկասի հիւսիսակողմը հիմնուածները յաջողեցան՝ արդարացնելով բոլոր յոյ – սերը: Ծրագրին հեղինակներուն նպա – տակն ըլլալ կը թուի Ռուսիոյ եւ Թուր – քիոյ սահմանին վրայ ստեղծել լայն գօտի մը ռուս բնակչութեան համար: Այս գո – տին պիտի բաժնէ Ռուսիոյ Հայերը Թուր – քիոյ իրենց ազգակիցներէն:

« Զօր. Եուդինիչ հրամայած է չթոյ – լատրել ոչ մէկ օտար բնակչութիւն հաս – տատել Ալաշկերտի, Պայազիտի եւ Տիա – տինի հովիտներուն մէջ բացի Ռուսերէն եւ Յունական ներէն: Նախկին բնակիչները սեփականութեան իրաւունք ստանալու համար ցոյց տալու են փաստաթուղթեր , եթէ կորսուած են ասոնք ոչերը չեն կրնար ստանալ հողերը »: (Ա. Ցակոբ – եան, «Հայաստան եւ Պատերազմ» 1917 , Լոնտոն, էջ 176 – 177):

ՅՈՐՔՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(2 Շար.)

Ցիսնամեակի առիթով Սէնթ Էթիէնի մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան ընդհանուր տեսարան

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ· Դ· Տէսինի կոմիտէն դառն կրս – կիծով կ'ողբայ Ընկ·ՓԻԼՈՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի հիմնադրութեան 86րդ տարեդարձին առիթով հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Դպրոցասէրի հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, խնամակալուհիներուն, ուսուցիչներուն եւ պաշտօնեաներուն համար այս կիրակի, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ :

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարեն վարժարանին աշակերտուհիները : Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առած է Պ· Մի – քայէլ Եաւարէ յիսուն Ֆրանք իր մօրը մահուան Բ· տարելիցին առթիւ :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Գ· ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Կէորկեան 10 Ֆրանք, Պ· Գուլումճեան Վ· տասը, Տէր եւ Տիկին Թիրաքեան քսան, Նազարեան ընտանիք, Տիկ Յովսէփեան, Պ· Պահատուրեան տասնական, Տէր եւ Տիկին Եղոփիկեան յիսուն, Պ· Պաղտասարեան 50, Պ· Գրիգորեան Վ· երեսուն, Տէր եւ Տիկին Յոլոփիկեան Ա· քսան, Տիկ· Քա·բաուեան տասը, Տիկին Գրիգորեան 15, Պ· Մակարեան, Մելքոնեան Ա·, Օտապաշեան Մ· երեսունական, Տիկին Օտապաշեան տասը, Օր· Ակինեան Ա· տասը, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան Ժաք քսան, Պ· Աբգարեան Հ·, Շահպազեան Ա·, Գասապազեան Ժաք տասնական, Զորպաճեան Ալպէռ քսան, Գլճեան Թադէոս, Ար – զուքեան Արթիւր տասնական, Տիկ· Տէր Գասպարեան քսան, Տիկին Կիւրճիկեան, Աֆարեան Յ· 30ական, Հէյլմաճեան Ն· քսան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան Ե– 50, Տիկ· Զէօրէօքճեան Ռ· քսան Ֆրանք :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՋԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ· ՅԱՐԹ· ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ· ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի 29 Մայիս Շաբաթ դիչերը մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ·— «Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահի մէջ, բացառիկ յայտագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՎԱԼԱՆՍ·— Մայիս 28 կը տօնուի Յունիս 5ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Թէաթր Միճիսիփի :

×

ԼԻՈՆ·— « Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը, Մայիս 29ի Շաբաթ երեկոյեան, Սպ· Տան սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ Մեծ եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ, այս կիրակի առաւօտ, ճիշդ ժամը 10ին, Քոլէժ կաթոլիքի եկեղեցիին մէջ, 20 Րիւ Լասէփէտ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Էքսի երեք հայ յարանուանութեանց :

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝
ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԲՈՒԳԱԼԵԱՆ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
եւ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտութեան միացեալ երգչախումբին կողմէ :
Ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ
Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Ս· Մուրատ վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահին մէջ :

ՅԱՅՏԱԳԻՐ·— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաքեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եանպէկեան :

Տոմսերու համար դիմել վարժարանները, Բալուեան դրատունը, Մասիս (Րիւ Սօլնիէ) եւ Մարզարեանի (Րիւ տը Թրէվիզ) :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ՊՈՐՏՕ·— Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Նիկոլ Ադրալեան խումբը, Նոր Սերունդի քսանամեակը կը տօնէ, այս կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15·30ին, Աւլագ – Սօլֆէրինօ սրահը, (Մունէկրա փողոցին մէջ) :

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար :

Կը ներկայացուի նաեւ
ՎԻՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ
(Կատակերգութիւն մէկ արար)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի ժամը 10·30ին հանդիսաւոր պատարագ Ռիօ տէ Եանէյրոյի ժողովրդապետ ՏԷՐ ՎԵՆՍԱՆ Վ· ԴԱ – ԻԻԹԵԱՆԻ հոգւոյն համար, մահուան քառասունքին առթիւ :

Հ. Յ. Դ.

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ·— Հ· Յ· Դ· «Վարդան» էնթէռնմիաէի փողովը այս Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին :

ՏԻՍԻՆ·— Հ· Յ· Դ· կոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին : Կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Ա– րենոյշներու :

Այս կիրակի, ժամը 15ին ժիմնազի մէջ :

Հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդ՝
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Նախագահութեամբ
Յ· ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆԻ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :
Ներկայացում՝ «ԱՆՄԱՀ ԲՈՅՔ»
Բանակումի խսրդոյկ, հայկական հարսանիք, հայկական բազմաթիւ պարեր :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ· վարչութեան ձեռնարկը, «Նոր Սերունդի քսանամեակի առթիւ», որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29ին, «Ժիմնազին» մէջ :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի մայրերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 27ին, կիրակի օր :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի չքեղ թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպութեամբ կեդր· Ֆրանսայի խումբերուն, (Լիոն, Տէսին, Սէնթ Էթիէն, Վիէն, Վալանս, Սէն Շամոն, Փոն տը Շէրիւ, Կրընոպլը) :

Շաբաթ (22 Մայիս) երեկոյեան ժամը 8·30ին Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ :
Կը խօսի Ընկ· ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Հայկական ժողովրդական պարեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Փոն տը Շէրիւ)

Առաջին անգամ ըլլալով քառաճայն երգչախումբ կազմուած Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի խումբերով, ղեկավարութեամբ՝ ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

ԵԻԳԻՆՔ (*ողբերգութիւն երեք արար, Շերվանզադէէն*) :
Պատկեր, արտասանութիւններ
Երգ
ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Դաշնակի ընկերակցութեամբ ՏՔՆԻՋ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ

Մուտքի գիները 5, 7, 10 Ֆր·

Տոմսակները թուպղրել վառատօնին օրը մուտքին :

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՕԴԱՅԻՆ ՁԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ

2 Օր Մոսկուա 15 օր Երեւան

Մեկնում 26 Օգոստոս, Վերադարձ 12 Սեպտեմբեր

Հայաստան այցելելու լաւագոյն թուականը :

Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ· Յ· ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար :

Գին 2080 ֆրանք մէկ անձի համար

Դիմել կազմակերպիչի հասցէին
PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde — ST-JÉROME — MARSEILLE - 13e
Tél. : 62-85-10 C. C. P. 914-04 Marseille

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ· ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, այս Շաբաթ ժամը 16ին, Օհանճանեան սրահին մէջ :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրասէր Միութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, եւ ոչ անդամները այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Թրիմեան դպրոցին մէջ : Օրակարգ·— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԿԱՊ· ԽԱՉ·— Միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 15ին, կ· Խ· «Տէր – Դաւիթեան» դրասենեակի մէջ, Մշակոյթի Տուն, Գ· յարկ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽՄԱՐ· Հայր· Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պաստիտ Պառ Մարիուսի սրահը : Անհրաժեշտ ներկայութիւն :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ընդունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան : Հեռաձայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն : Մնողքները պէտք է ներկայանան անձամբ Միութեան դրասենեակը 17, Րիւ Պիէռ, (9րդ թաղամաս, մեթրօ Քատէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ· յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 17 : Հետերնին պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթեր (Լիվրէ տը Ֆամիյ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, ալլօֆասիոն, եւն·), վճարումները պէտք է կատարուին արձանագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամառավճար 400 ֆրանք, դրպանի պատոյտ ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային երթեւեկութիւն (վերադարձ՝ անցեալ տարուան դիներ), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք : Արձանագրութիւն – ները կը փակուին՝ Յուլիսի համար՝ Յունիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Յունիս 15ին : Այս թուականներէ առաջ եթէ ցանկերը լրանան կը յայտարարուի թերթով : Հակառակ փափաքին օրէնքով ստիպուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանագրել : Դիմումները շատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ :

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

GIL
CONFECTION - HOMMES
Ouvriers tailleur, travail toute l'année.
25, Rue du Four, PARIS (6e)

Peintre-Décorateur

(Artisan)

ՊԱՍԻՄ ԿԱՐՊԻՍ

53, Rue Notre-Dame de Nazareth
PARIS (3ème)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ·— 254 · 93 - 98

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՐԴ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

Մեկնում՝ Օգոստոս 2ին
Վերադարձ՝ 29ին

Արձանագրութեան համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն՝

Պ· ԱՐՍԷՆ ՄԱՆԿԵԱՆ
40, Rue Dunkerque, PARIS (9e)

Յ· ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
chez M. Reval — (Métro Crimée)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ· ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ· ՔԷՍԷՃԵԱՆ
69, Avenue Henri-Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15-56 Gonesse

ԿԱՐԵՒՈՐ՝

Ֆրանսահպատակները բաւ է ունենան իրենց նորոգուած անցագիրը, իսկ դպրթականները (Նանսէնեան), նորոգուած անցագիր սպանական վիզայով :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն տեղեկանալ եւ արձանագրուիլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
21
ՄԱՅԻՍ
VENDREDI
21 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10312 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.312

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻՆ

—o—

Բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր լուծումի կը սպասեն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ :

Առաջին կարգի վրայ կուգայ Հայկական նեղիքը, որ ամէնէն հինն է եւ ամէնէն բարդը :

Միջազգային դիւանագիտութեան օրակարգին չատոնց հանուած է մեր Դատը՝ վճռացնելու համար մէկ կողմէ Թուրքիան եւ միւս կողմէ Յարձրդ· Միութիւնը :

Տակաւին իր այժմէականութիւնը կը պահէ Խաւար Հէրհոյի պատմական խօսքը՝ արտասանուած Ֆրանսայի երեսփոխանական ժողովին մէջ՝ 1923 Յուլիս 24ի Լօ – զանի դաշնագրին վաւերացման առթիւ . « երկու տապանաքարեր կը ծանրանան Հայկական Հարցին վրայ : Թրքականն ու ռուսականը » :

երկու երես ունի Հայկական Դատը , — հողերու միացում եւ անկախութիւն : Այսինքն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան :

Մեր հայրենիքի երկու հարեւաններէն ո՛չ մէկը, ոչ միւսը որամադիր են դոհացնելու մեր ազգային պահանջները :

Քաղաքական ներկայ կացութիւնը նը – պաստաւոր չէ մեզի համար :

երկրորդ աշխարհամարտէն անմիջապէս վերջ, 1945ին ազգովին մեծ յոյսեր ու – նեցանք իրականացնելու համար «Միացեալը» : Սակայն 1947ին կրկին հիասթա – փեցանք :

եթէ աշխարհի ճակատագիրը անօրինող մեծերը ուրացումի եւ մոռացումի են – թարկած են մեր Դատը, դոնէ այժմ այն միխթարութիւնն ունինք, որ Հայութիւնը իր ամբողջութեամբ , հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ, հոգեւին կապուած է իր ազգային իդէալին : Մէկ սիրտ , մէկ հոգի եղած՝ տէր կանգնած է իր արդար իրաւունքներուն :

Մեծ եղեռնի յիսնամեակին առթիւ այս հրաշապատում երեւոյթին պերճախօս ապացոյցներն ունեցանք ամէնուրեք :

Տարիները, նոյնիսկ դարերը այժէք չունին ազգերու պատմութեան մէջ : Կարեւորը ոդին է , ազգային իդէալը, ա – նոնց անպարտ ու անչէջ պահպանումը :

Ուրեմն մեզի կը մնայ տակալ , ան – խախտ հաւատք ունենալ եւ յոյսով նայիլ ապագային :

Իր հայրենի հողերէն արմատախիլ Հա – յութիւնը քառասունեւհինգ տարիներէ ի վեր վտարանդի կ'ապրի օտար, բայց հիւ – րընկալ հողերու վրայ , իր հոգիին մէջ անվթար պահելով հայրենիքի սէրը :

Ներարտոյն ժամանակներու մէջ մեր ճա – կատագրին ենթարկուած են Պաղեստինի Արաբները, որոնք 1947 – 48ի դժբախտ դէպքերուն հետեւանքով լքած են իրենց հայրենի տուները եւ ապաստանած հա – րեան արաբական պետութեանց հողե – րուն վրայ : Կը վայելեն եղբայրական կառավարութեանց եւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան բարոյական եւ նիւ – թական հովանաւորութիւնը :

Ո՛չ Արաբական Լիկան, ո՛չ ալ ՄԱԿը կրցան ցարդ լուծում մը գտնել այս ցաւոտ հարցին : Ու այսօր տասնեւհինգ տարիէ ի վեր շուրջ մէկ միլիոն արաբ պաղթականներ կը սպասեն այն երջանիկ օրուան, երբ պիտի վերադառնան իրենց հայրենի երկիրը եւ տէր դառնան իրենց իրաւունքներուն :

Հայկական Հարցին պէս բարդ ու ան – լոյծ թնդիր մըն է դարձած այս ալ :

Դարձեալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ լու – ծումի սպասող ուրիշ թնճուկներ կան : Կիպրոսի արուեստական տագնապը կը շարունակէ սպառնալ Մերձաւոր Արեւել – քի խաղաղութեան : Բազմաթիւ չահեր իրարու կը բախին այդ փոքրիկ կղզիին մէջ, որ կռուախնճոյր դարձած է պետու – թեանց միջեւ՝ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր :

Իսրայէլի եւ արաբական պետութեանց յարաբերութիւնները ասթիճան մը աւելի լարուած են այն օրէն ի վեր, երբ Պա – պեական պաղեստինցիներու խնդրին վրայ եկած է աւելնալու Յորդանանի Ջուրերու օգտագործման հարցը :

Անլոյծ կը մնայ նոյնպէս Ղրսական հարցը, որ կարծուածէն աւելի բարդ է :

Իրաքի հեւսիսակողմը կռիւները կը շարունակուին, առանց արդիւնքի մը յանգելու :

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վերջնական խաղաղութիւնը կը հաստատուի այն օրը, երբ բոլոր այս առկախ հարցերը կը լուծ – ուին՝ իրաւունքի եւ արդարութեան հի – մունքներով :

Ե՞րբ պիտի լուծուին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈՒԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ

—o—

ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ , ԲԱՑՑ ՆԱԵԻ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Տը Կոլի նոր ջրջապտոյտը տեղ տեղ վերապահութեամբ , բայց նաեւ խանդա – վառութեամբ ընդունուեցաւ Վանտէի պա – տգամ քաղաքներուն մէջ :

Նախապահին այս նոր այցելութիւնները անչուշտ յառաջիկայ ընտրապայքարին մաս կը կազմեն, եւ բոլորը համաձայն են տեսնելու համար իր մէջ ոչ թէ ներկայ դեկավարը այլ՝ թեկնածուն վաղուան նախապահական ընտրութեան :

Սակայ ս'Օլմնի ընդունելութիւնը միայն քաղաքավար կը նկատուի , նախապահին ընկերացող թղթակիցներուն կողմէ : « Վատահ եմ, կ'ըսէ տը Կոլ, որ վաղը , ապա ապագայի ընդմէջէն, կայունութիւ – նը , չարունակութիւնը , պատասխանա – տուութիւնը, ղորս ժողովուրդը ուզեց , մեզի պիտի պահպանուին» : Օտոր հարց կուտայ թէ ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս « մեզի »ով : Տը Կոլ ժողովուրդի՞ն կ'ակ – նարկէ, թէ այդ յողնակին արքայական յողնակի մըն է եւ կը նշանակէ «մեզի, տը Կոլի» : Նոյնիմաստ յայտարարութիւններ կ'ընէ Լա Ռոշ Սիւր Եոն, ուր ժողովուրդը ջերմօրէն կ'ընդունի իր պետը : Հոս ալ կը կրկնէ դէպքերուն հետեւանքով լքած են իրենց հայրենի տուները եւ ապաստանած հա – րեան արաբական պետութեանց հողե – րուն վրայ : Կը վայելեն եղբայրական կառավարութեանց եւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան բարոյական եւ նիւ – թական հովանաւորութիւնը :

Ո՛չ Արաբական Լիկան, ո՛չ ալ ՄԱԿը կրցան ցարդ լուծում մը գտնել այս ցաւոտ հարցին : Ու այսօր տասնեւհինգ տարիէ ի վեր շուրջ մէկ միլիոն արաբ պաղթականներ կը սպասեն այն երջանիկ օրուան, երբ պիտի վերադառնան իրենց հայրենի երկիրը եւ տէր դառնան իրենց իրաւունքներուն :

Հայկական Հարցին պէս բարդ ու ան – լոյծ թնդիր մըն է դարձած այս ալ :

Դարձեալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ լու – ծումի սպասող ուրիշ թնճուկներ կան : Կիպրոսի արուեստական տագնապը կը շարունակէ սպառնալ Մերձաւոր Արեւել – քի խաղաղութեան : Բազմաթիւ չահեր

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

—o—

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ , (Յատուկ) .— Այս տարի բացառիկ յաջողութեամբ պատկ – ուեցան Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ ծրագրուած բոլոր աշխատանքները : Զո – րեքշաբթի 21 Ապրիլ երեկոյեան , ժամը 7ին Օթէլ Քօնթինենթալի մէջ տեղի ունե – ցաւ մամուլի ասուլիս , ուր մշակուած դրութեամբ օտար թղթակիցներու ներ – կայացուեցաւ Հայկական եղեռնի ամփոփ պատմութիւնը, ու հայ դատի իրաւական հիմունքներու մասին փաստացի դեկու – ցում մը, պատրաստուած Պ. Գէորգ Սա – րաքհանի կողմէ :

Շաբաթ , Ապրիլ 24ին Ս· Գրիգոր Լու – սաւորիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ու – նեցաւ հոգեպարար պատարագ Ապրիլ – եան նահատակներու յիշատակին ոդեկոչ – ման համար : Հուներեմ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ :

Կէսօրէն եաք, ժամը 3ին, Սան Մար – թինի պետական թատրոնի Մարթին Քո – րոնատօ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ հա – մահայկական յուշատօն, մասնակցու – թեամբ բոլոր քաղաքական կուսակցու – թեանց ու յարանուանութիւններուն : Բացման խօսքը կատարեց օրուան խօս – նակ Պ. Եփրատ Պայրամեան, ապա բեմ հրաւիրեց որոշեալ չորս բանախօսներէն յաջորդաբար Ալպէր Քէօսէեան, Գ. Կէօն – ճեան, Տաճատ Գնդունի եւ Յովհ· Տէվէ – ճեան :

Համազգային Տօնակատարութեանց Յանձնախումբին կողմէ, ղեկուցեց Պ. Գէորգ Սարաֆեան (ապաներէն) :

Բանախօսութեան որպէս վերջին խօսող հրաւիրուեցաւ արժանթինցի ականաւոր իրաւաբան սոցիալիստ Տոքթ· Խուլիօ Սանչէզ Վիամօնթէն :

Տոքթ· Վիամօնթէ իրաւաբանական հի – մունքներով յստակ վերլուծականը ըրաւ հայկական հարցին եւ Հայոց իրաւունք – ներուն ու եզրափակեց իր խօսքերը լսե – լով· «Մօտերս, Գերմանիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ համաշխարհային գոնկրէս մը, ուր փոքր ազգերու եւ ժողովուրդնե – րու իրաւանց պաշտպանութեան համար աւելի դրական քայլեր պիտի առնուին, հոն ես Արժանթինի կառավարութեան յա – տուկ լիազօրութեամբ, պիտի առարկեմ Գոնկրէսի պատրաստած օրակարգին տակ : Կը խոստանամ հոն պաշտպանել ձեր դատը» : Տոքթ· Վիամօնթէի ելոյթը չոնթալից ծափերով ողջունուեցաւ :

Յուշատօնը փակուեցաւ Սրբազան Հօր խօսքերով :

Կիրակի, Ապրիլ 25ին մայրաքաղաքի Մէթրոփոլիթանայի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ հայածէս պատարագ « Ա – րաքս» երդչախումբի մասնակցութեամբ , պատարագեց կաթողիկէ ժողովրդապետ Գերպ· Ներսէս Գարապաշեան : Հայ Առա – քելական եկեղեցիին կողմէ ներկայ եղան Բարպէն Եպիսկ· Ապտաեան : Հոգեշ· Հայր Յարութիւն Ծ· Վրդ· Մուշեան :

Յաւարտ պատարագի բազմահազար

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՈՐ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ

—o—

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԻՒՆԻՍՓՈ

Կիրակի օր, Իւնէսքոյի առջեւ, Տոքթ· Խայիկեան կարդացած է «Ոճիր առանց պատիժի» խորագրով բուռն ճառ մը, ուր կ'ոգեկոչէր բոլոր ժամանակներու առա – ջին ցեղասպանութիւնը՝ 1915 Ապրիլ 24 – ին, Հայերու դէմ :

Ճառը քանիցս ընդմիջուած է բուռն ծափահարութիւններով ներկաներու կող – մէ, որոնց մէջ՝ Տանիէլ Մայէր, Խաւար Տէփրէօ, Մօրիս Տէքսոն, Ռոպէր Պէլան – ժէ, Անրի Լօժիէ : Ճառին վերջաւորու – թեան , Տոքթ· Խայիկեան Հայապետական Ուսմանց կեդրոնին կողմէ , հետեւեալ բանաձեւը առաջարկած է, որ ընդուն – ուած է միաձայնութեամբ .—

ԲԱՆԱՁԵՒ

« Հայապետական Ուսմանց կեդրոնը, հա – մոզուած այն համախոհութենէն զոր կը գտնէ ամէնուն մօտ, կ'առաջարկէ գե – դասպանութեան եւ հակահրէութեան դէմ եւ խաղաղութեան համար Շարժումին , որ մշտական յանձնախումբ մը ստեղծէ , որու պարտականութիւնն ըլլայ ուսում – նասիրել բոլոր ժամանակներու առաջին ցեղասպանութիւնը, միջազգային կարծի – քը տեղեակ պահելու նպատակաւ եւ հարկ եղած եզրակացութիւնները բաղելու ցեղասպանութեան դէմ պայքարին հա – մար » :

Այս մասին Մայիս 16ին, Ֆրանսական Մամուլի Գործակալութիւնը (Ա. Ֆֆ· Փէ) հետեւեալ հաղորդագրութիւնը կա – տարած է .— « Ժողովին ընթացքին , Տոքթ· Խայիկեան, նախագահ Հայապե – տական Ուսմանց Կեդրոնի համակարգու – թեան կոմիտէին, ոգեկոչեց Ջարդերը (մէկուկէս միլիոն մեռեալ), որոնց զոհ գացին Հայերը Օսմանեան նախկին կայ – րութեան մէջ, յիսուն տարի առաջ : «Չէք կրնար, ըսաւ, մոռնալ այս ժողովուրդը , որ ձեր մշակոյթը տարածեց ամբողջ Մի – ջին Արեւելքի մէջ » :

Հայեր , ըստ նախապէս եղած կարգա – դրութեան , հաւաքուեցան Բիվուաուիկ վողոցին վրայ, եւ հսկայ թափօր կազ – մած ուղղուեցաւ դէպի երկրի Ազգաւարար Զօր· Սան Մարթինի արձանը, անոր պատուանդանին ծաղկեպսակ դնելու համար, ի նշան հայ զաղութի երախտա – գիտութեան :

Տասը հազար հաշուող ցուցարարներու բազմութիւնը Ֆլորիտա փողոցի երկայն – քով կը յառաջանար մեքենաւար ոտի – կաններու առաջնորդութեամբ : Ցուցա – բարները պաստառներ պարզած էին ուր կը կարդացուէր հետեւեալ խօսքերը · — « Հայեր իրենց բռնագրաւեալ հողերը կը պահանջեն» , « Մէկուկէս միլիոն Հա – յեր բնաջնջուած թուրք կառավարութեան կողմէ» եւայլն :

Թափօրը հասաւ Սան Մարթինի հրա – պարակը , Հայ կեդրոնի եւ Համազգայի – նի պատասխանատուներու կողմէ , ձի – ամբարձ տարուեցաւ ծաղկեպսակը մին – չեւ Ազատարարի պատուանդանը ու դե – տեղուեցաւ :

Տեղւոյն վրայ հայ զաղութի անունով խորհրդաստ ուղերձ մը կարդաց Տոքթ· Աւոլֆօ Ալճապահեան, թարգմանը հան – դիսանալով արժանթինահայ Հայու – թեան երախտագիտութեան եւ յարգան – քին :

Ապրիլեան եղեռնի համար ծրագրուած բոլոր պատրաստութիւնները յաջողու – թեամբ պսակուեցան ու բոլորը զոհ տը – րամադրութեամբ մեկնեցան ազգային նուիրական պարտականութեանց իրենց բաժինը բերած ըլլալով :

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ԵՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ

Ինձի այնպէս կը թուի, թէ մենք՝ Հայերս կը պատկանինք ռոմանթիք խառնուածք ունեցող ժողովուրդներու դասին: Եւ մեր բոլոր թերութիւններն ու առաւելութիւնները յայտնապէս կը բխին մեր այս խառնուածքէն:

Ռոմանթիք ժողովուրդները դպացա պաշտ կ'ըլլան: Աւելի շատ դպացումն է դիրենք վարողը, քան սառն դատողութիւնը: Դէպքերուն առջեւէն կ'երթան, փոխանակ ետեւէն երթալու: Աւելի շատ Մամիկոնեան են, քան Բագրատունի:

Զարմանալի է, բայց իրողութիւն է, որ մենք դրեթէ երբեք նկատի չենք առներ մեր ուժերը, այլ դրեթէ միշտ նկատի կ'առնենք մեր իրաւունքները: Թերեւս այս է պատճառը, որ աւելի շատ մեր պարտութիւնները կը ծօնենք, քան յաղթանակները:

Ես ալ ուրիշներու պէս այն համոզումը ունիմ, թէ մեր պարտութիւնները փիլիսոփայական են, իսկ յաղթանակները բարոյական են, կրնայի ըսել նոյնիսկ՝ ոգեկան են: Եւ դրեթէ միշտ չհաճած ենք ոգիի յաղթանակը, դրեթէ միշտ յաղթուելով հանդերձ պատերազմի դաշտին վրայ:

Ապրիլ 24ը կորսուած ճակատամարտ մըն է անտարակոյս, բայց կորսուած պատերազմ մը չէ: Եւ կարեւորը ճակատամարտներ չհիլը չէ այնքան, որքան պատերազմը չհիլն է: Եթէ թշնամին հասնէր իր նպատակին եւ յաջողէր մեր փաշա ազգը վրնջեցնել բոլա ազգի, յայնժամ կորսնցուցած պիտի ըլլայինք ոչ միայն ճակատամարտը, այլեւ պատերազմը:

Դարձեալ, եթէ կարենար պարտութեան մատնել մեզ ոչ միայն պատերազմի դաշտին վրայ, այլեւ զօրանոցին մէջ, յայն ժամ իմաստ պիտի չունենար Ապրիլ 24ը ծօնել իբրեւ յաղթանակի օր: Մինչ մեր ժողովուրդին կէսը կը նահատակուէր աստղին, միւս կէսը հայրենիք կը ստեղծէր անդին:

Ահա թէ ինչու ըսի, թէ Ապրիլ 24ը պարտութիւն մը չէ, յաղթանակ մըն է:

Աւետարանը կ'աւանդէ, որ Աստուծոյ հրեշտակը ըսաւ Յիսուսի զերեզմանը փնտռողներուն. « Չէ աստ, այլ յարեաւ»:

Յարուցեալը միայն Աստուածորդին չէ, այլ նաեւ կորիւնի ներբողած ընտրեալ ժողովուրդն է,— ՀԱՅՏ:

Թուրքը կարծեց, թէ մեզ ընդմիշտ զեղծանած է՝ յարութեան յոյսն իսկ անյուսութեան վերածելով մեր մէջ: Բայց Աստուծոյ հրեշտակը այսօր, Մեծ Եղեռնէն յիսուն տարի ետք, կրնայ ըսել մեր զերեզմանը փնտռողներուն. «Չէ աստ, այլ, յարեաւ»:

Ո՛ղջ ըլլար Ակնունին եւ ըսէր մեզի. « Աստունցի Դաւի՞թ... դա հայ ժողո – վուրդն էր»: Ապէ՛ր Գարեգին Յաժակն ալ եւ պատգամէր. « Մեզմէ չատերը պիտի իյնան, չատերը պիտի պատառոտուին, բայց ցի՛չեւս, յառա՛չ ...»:

Հայ ժողովուրդը իր հոգեկան ականջով լսեց այս մարտաչունչ հրաւէրը եւ յառաչ դնաց: Շատեր, նոյնիսկ չատ չատեր ինկան, մնացածները ըսին.— ցի՛չեւս, յառա՛չ ...

Կը տեսնէք ահաւասիկ, որ ես ալ ռոմանթիք եմ, որովհետեւ հայ եմ:

×

Մեզմէ ոմանք կ'ըսեն հիմա, Աղէտէն ետք.— Պէտք է ապստամբէինք ազդովին: Ուրիշներ կը հակադարձեն.— Ոչ, պէտք չէ ապստամբէինք:

Այս կողմինները կ'առարկեն.— Պէտք է նախատեսէինք Աղէտը եւ զաղթէինք այդ գժոխք երկրէն: Այն կողմինները կը յարեն.— Ոչ, պէտք չէ զաղթէինք, այլ մնայինք մեր պապենական հողերուն վրայ:

Պահպանողականները կ'աւելցնեն.— Թոփ չունէինք, թուփեկնկ չունէինք, մեր ինչ զործն էր յեղափոխութիւն ընել: Ցեզափոխականները կը փոխադարձեն.— Մենք ինչո՞ւ պահպանողական եղանք եւ մոռցանք Մովսէսի ատենըմէկերորդ պատուիրանը: Ինչո՞ւ չհետեւեցանք Դաւիթի աւանդութեան՝ ընդդէմ Գողիաթի:

Եւայլն, եւայլն:

Մինչդեռ տունը դող մտեր է: Դրացիները հաւաքուեր են եւ վախ, վախ, վախ... զեր են, որ յանցանքը զողինը չէ, Մխիթարինն է: Մեր ըրածն ալ Մխիթարի ըրածներուն ըրածն է հիմա.— եթէ այսպէս ընէինք, եթէ այնպէս չընէինք..

Բայց եթէ մենք Քրիստոս իսկ ըլլայինք, թուրքը զարձեալ պիտի ջարդէր մեզ: Որովհետեւ Աստուծոյ չհաւատացող այս... աստուածապաշտը իր արեան ձայնին հետեւած է միշտ եւ պիտի հետեւի ասկէ ետքն ալ:

Մենք հաւատացինք, թէ օտարը պիտի պաշտպանէ մեզ. յուսահատօրէն կառչեցանք այս սուտերին, զայն հաստատուն խարիսխ մը կարծելով: Ես չեմ յիշեր պարագայ մը, ուր օտարը պաշտպանած ըլլայ մեզ: Ան ոչ արդարութիւնը կը պաշտպանէ, ոչ իրաւունքը, ոչ Քրիստոսը, ոչ քրիստոնեան, ոչ իսկ քրիստոնէութիւնը: Կը պաշտպանէ միայն եւ բացառաբար իր ՇԱՀԵՐԸ:

Չեմ ուզեր անուններ տալ՝ չզայթա – կըզելու եւ ընթերցողն ալ չզայթակղեցնելու համար: Պիտի ըսեմ միայն, որ այս մոլորակին վրայ ոչ բարեկամներ կան, ոչ թշնամիներ, այլ կան միայն ՇԱՀԵՐ: Մոռցանք այս ճշմարտութիւնը եւ ի զուր զառնացանք: Զենք կրնար մեզ պաշտպանելու համար: Ոչ ոք ընդունակ է Քրիստոսէ աւելի քրիստոնեայ եւ Աստուծմէ աւելի աստուածային ըլլալու:

Ես չեմ մեղադրեր նաեւ մեր ժողովուրդը, որ կրնայ ըսել իրաւամբ.— Մենք ուժ չունինք մեր ճակատագիրը վարելու մեր ուզած ձեւով: Սոխպուած ենք երկրորդ ուժի մը ապաւինիլ եւ միջազգայնացնել մեր զատը: Փորձեցինք այս մէկին ալ, միջազգայնացուցինք Հայկական Հարցը 16րդ եւ 61րդ յօդուածներով, եւ բան դուրս չեկաւ: Դուրս եկաւ միայն պզատնականութիւն, որ հաւասար է թուղթէ շերեփի...

Մեզի կը մնայ ընել այնպէս, որ մեր շահերը համընկնին, ներդաշնակուին այլոց շահերուն, մեր բարեկամներու շահերուն, նոյնիսկ մեր թշնամիներու շահերուն հետ, եթէ պէտք ըլլայ: Այսինքն՝ պէտք է հետեւինք քաղաքականութեան առաջին պայմանին, որ է պատեհապաշտ ըլլալ: Քաղաքականութիւնը պատեհապաշտութիւն է:

Քաւ լիցի, որ ես ուզեմ խրատներ տալ մեր իմաստուն ժողովուրդին, կամ խնկարի հարեւաններուն դերը կատարեմ:

Կեանքի մէջ խիստ յարդելի են անոնք, որ նկարագիր ունին: Քաղաքականութեան մէջ առաւել յարդելի են անոնք, որ նկարագիր չունին: Մենք՝ Հայերս կը պատկանինք առաջին դասին, Թուրքերը կը պատկանին երկրորդ դասին: Մենք հաւատարիմ ենք մեր բարեկամութեան մէջ, որովհետեւ նկարագիր ունինք: Թուրքերը ճիշդ հակառակն են. հաւատարիմ չեն իրենց բարեկամութեան, նոյնիսկ թշնամութեան մէջ, որովհետեւ նը – կարագիր չունին:

Ոչ ոք Թուրքիան պաշտպանած է ու կը պաշտպանէ՝ զայն չատ սիրելուն համար (սիրուելիք ի՞նչ ունի այս ենիչէրին): Անգլիոյ նախարարներէն մէկը կը յայտարարէր եօթանասուն տարի առաջ. « Մենք Թուրքիան կը պաշտպանենք մե՛ր շահերուն համար »:

Նոյն բանը կրնան ըսել ուրիշներ ալ: Եւ այս շահերն են, որ մինչեւ հիմա ողջ պահեցին « հիւանդ մարդը » եւ կրնան պահել նաեւ ասկէ ետք: Կը թուի, թէ ոչ ոք շահ ունի մեզ պաշտպանելու մէջ: Մարդասիրական զգացումն է— եւ ոչ թէ քաղաքական շահը —, որ մեզի ղրկել կուտայ վահան մը ալիւր, երբ մենք ուտելիք հաց չունեցանք:

Իրաւամբ հարց կը ծագի, թէ քանի որ մեզի համար դրեթէ անկարելի է յաղթել թշնամիին քանակով, դիւնուր. ուժով կամ դիւանագիտութեամբ, ուրեմն ինչ պէտք է ընենք: Ուրեմն պէտք է ըլլանք անոնց հետ, որոնց շահը կը պահանջէ ոչ թէ պաշտպանել, այլ չպաշտպանել Թուրքը եւ Թուրքիան: Ու պիտի ըսենք.— Թուրքիոյ թշնամիները մեր բարեկամներն են: Մեր դժբախտութիւնը հոն է, որ դեռ չգտնուեցաւ իր շահերով Թուրքիոյ թշնամի պետութիւն մը: Ամէն անգամ որ այս « թշնամին » գտնել կարծեցինք, իրողապէս անոր բարեկամները մեզ գտան:

Թուրքը ի՞նչ տուաւ մարդկային քաղաքակրթութեան եւ համաչխարհային մշակոյթին. մեծ դիւտնե՞ր, մեծ արուեստագէտնե՞ր, մեծ դիւտարարնե՞ր: Ոչ: Տուաւ միայն Նասրէտտին Հոճան եւ ոճիրի մէջ մասնագիտացած Թալէաթներ:

Մեր յեղափոխութիւնը թերեւս ձախողեցաւ ոչ թէ իբրեւ նպատակ, այլ իբրեւ մեթոտ: Երբ թշնամին մեր քաղաքները կ'այրէր, մենք հազիւ կրցանք անոր յարդանոցը վառել: Քանի մը ոճրագործներ զղեհանուեցան մայթին վրայ, բայց ոճիրը անպատիժ մնաց:

Զորս դար առաջ, չորս միլիոն քր. քմ. տարածութեամբ վիթխարի կայսրութիւն մըն էր Թուրքիան: Այսօր մնացած է մէկ քառորդէն ալ քիչ մը պակաս. երեք քառորդը վրայ տուաւ: Սակայն մեր բաժինը իր կողմը մնաց. իր կողմը մնացին ուրիշ բաժիններ ալ: Օր մը կարդալ այդ բաժիններուն պիտի դա՞յ: Այո, կը հաւատանք, թէ պիտի դայ:

Եթէ ռազմադաշտին վրայ չենք կրնար յաղթել թշնամիին, անոր դէմ պէտք է ճակատինք բարոյական դէնքերով: Եւ այս դէնքերուն մէջ առաջիններէն է ներկայացնել Թուրքը եւ Թուրքիան իրենց իրական, ցեղային դիմագիծով: Այնպէս որ զայն տեսնողը իսկոյն հասկնայ, թէ ով է:

Մենք կը ճանչնանք «հիւանդը»: զայն պէտք է ճանչցնենք օտարներուն՝ իրենց լեզուով, ոչ թէ մեր լեզուով՝ մեզի:

Այսքանը վեր չէ մեր կարողութիւններէն:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ԱՏԹԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՏԹԻՍ – ԱՊԱՊԱ, (Յատաջ).— Ամբողջ Սփիւռքի տարածքին, ու նաեւ, գէպ – զոյն հրճուանք բոլոր հայրենասէր սիրտերու, մեր մայր հայրենիքին մէջ, բացառիկ չուք եւ իմաստ ստացան Յիսնամեակի ոճնակատարութիւնները:

Եթովպիոյ փոքր բայց տիպար զոդութեն ալ ոչ մէկ ձեւով ետ մնաց ընդհանուր եւ խանդավառ չարժումէն, ընդհակառակն, արժանապատուութեան հարց մը նկատեց դերապանցելու ինքզինք: Եւ յաջողեցաւ:

Յիսնամեակի առթիւ կազմուած Յանձնախումբը զործի ձեռնարկեց ամիսներ առաջ: Ան չբաւականացաւ միակ հանդիսով մը:

Վերակազմուած « Արարատ » Ակումբին մէջ, Մարտ 17էն մինչեւ Ապրիլ 14, կազմակերպեց Յիսնամեակի հետ անմիջական առընչութիւն ունեցող դասախօսութիւններ:

Ատենապետ Ա. Ղազարեան բացման խօսքով մը ներկայացուց Ատենապետութեան անդամները, որոնք են՝ Ա. Ղազարեան, Ա. Ալեքսանեան, Ա. Ալեքսանեան, Ա. Ալեքսան

ԿԱՐՎԱԾ

** ԱՅՁՆՏՈՒ **

— Ես ձեզ տանեմ Տոսոյի մոտ, նրանից ձեզ ոչ ոք չի կարող վնասել, — ասաց Ալեքսանդրը:

— Ինչպե՞ս կարող եմ ես ձեզ վստահել, — ասաց Ֆրանսուան, — դուք ինձ ոչ մի երաշխիք չեք տալիս:

— Ես ձեզ տալիս եմ իմ խոսքը, — ասաց Ալեքսանդրը:

— Ես ձեզ հավատում եմ, — ասաց Ֆրանսուան, — ես ձեզ հետ կգամ:

Ալեքսանդրը ձիավորների հետ ուղևորվեց Տոսոյի մոտ: Ֆրանսուան ձիավորների հետ մնաց ճանապարհին: Ալեքսանդրը Տոսոյին ասաց, որ Ֆրանսուան իր ընկերն է, և խնդրեց նրան ոչ մի վնաս չհասցնել նրան: Տոսոյը խոստացավ:

Ֆրանսուան ձիավորների հետ վերադարձավ Ալեքսանդրի մոտ: Ալեքսանդրը ձիավորներին ուղարկեց Տոսոյի մոտ, իսկ ինքը Ֆրանսուայի հետ մնաց ճանապարհին:

Ֆրանսուան ասաց Ալեքսանդրին, որ Ռոշֆորը Անգլիայում է, և որ Բուկինգհեմը նրան ուղարկել է Ֆրանսիա, որպեսզի Ռոշֆորի հետ միասին նրանք կազմակերպեն Ռիշելյեի դեմ ուղղված դավադրությունը:

Ալեքսանդրը ասաց Ֆրանսուային, որ Ռոշֆորը իր ընկերն է, և որ նա ամեն ինչ կանի նրան ազատելու համար:

Ֆրանսուան ասաց, որ Ռոշֆորը Ռիշելյեի ձեռքում է, և որ նրան ազատելը անհնարին է:

Ալեքսանդրը ասաց, որ ինքը ամեն ինչ կանի Ռոշֆորին

Մխիթարեան Միաբանութիւնը սրտի ա–մենախորը ցաւով կը ծանուցանէ սր նախ–կին Աբբահայր

ԳԵՐ. ՍՐԱՊԻՈՆ ՎՐԴ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆ

(Տիտղ. Արք. Քերսոնի Զեֆիայ)

հանդէսաւ ի տէր Մայիս 16ի դիշերը, ար–դարներու խաղաղ եւ համակամ մահով, յետ համբերատար հիւանդութեան, զո–րացած Ս. Եկեղեցւոյ Խորհուրդներով եւ Ս. Քահանայապետի մասնաւոր օրհնու–թեամբ :

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունե–նայ Շաբաթ, 19 Մայիս, ժամը 10·30ին, Ս. Ղազարու մէջ :

Հանգիստ յաւիտենական իր հոգւոյն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Աննիկ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկ. Մ. Փափազեան կը ծանուցանեն թէ հո–գեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Արնուվիլի Վարա–պայ Ս. Խաչ եկեղեցին, իրենց քրոջ, մօ–րաքրոջ, եղբօր եւ քրոջորդի

ՄԱՐԻ ՇԱԹԻԼԻ

եւ ԽՈՐԻՆ ՓՈՂՀԱՐԵԱՆի

մահուան Ա. եւ Բ. տարելիցներուն առ–թիւ :

Այս առթիւ կը նուիրեն քսան ֆր. Կար–միր Խաչին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 15 ֆրանք «Յառաջ»ի բարեգործման :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի հիմ–նադրութեան 86րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար–ուի Դպրոցասէրի հանդուցեալ հիմնա–դիրներուն, բարերարներուն, խնամակա–լահիներուն, ուսուցիչներուն եւ պաշ–տօնեաներուն համար այս կիրակի, Փա–րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մէջ :

Պատարագի երեցդպրութիւնները կը կատարեն վարժարանին աշակերտուհինե–րը : Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները :

×

Պ. Միհրան Կարապետեան եւ զաւակնե–րը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ ե–կեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբմացեալին յիշատա–կը յարգողները :

×

Այս կիրակի առաւօտ, Տէսինի եկեղե–ցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՒԷՆԵԱՆի

յիշատակին, ըստ իրենց զաւակներու փա–փաքին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները : Պ. Կէօվճեան 50 ֆրանք, Պ. Մասարաճեանի մահուան առ–թիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ դմբէթի նորոգութեան յատկացուելու հա–մար : Տիկին Պասմաճեան քսան, եւ Տէր եւ Տիկին Նուրհան կայտա (Պրիւսէլ) 45 ֆր. դմբէթի նորոգութեան համար : Այրի Տիկին Վահանուհ Զրբաչեան հարիւր, Տէր եւ Տիկին Հ. Մոմճեան յիսուն եկեղեց–ւոյ կրթ. ձեռնարկներու յատկացուելու համար, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ան–նման Դարբինեանի մահուան առթիւ :

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Ա–րեւոյչներու :

Այս կիրակի, ժամը 15ին ժիմնազի մէջ : Հովանաւորութեամբ Հարաւային Ֆը–րանսայի Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆի

Նախագահութեամբ

Յ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆի

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Ներկայացում՝ «ԱՆՄԱՀ ԲՈՅՐ»

Բանակումի խարոյկ, հայկական հար–սանիք, հայկական բազմաթիւ պարեր :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ Մեծ եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ, այս կիրակի առա–ւօտ, ճիշդ ժամը 10ին, Քոլէժ Կաթոլիքի եկեղեցիին մէջ, 20 Րիւ Լասէփէտ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Էքսի երեք հայ կա–րանուանութեանց :

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝

ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ՞ ՕՐԸ

ՊՈՐՏՕ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Նիկոլ Ադբալեան խումբը, Նոր Սերունդի քառնամեակը կը տօնէ, այս կիրակի կէս–օրէ ետք, ժամը 15·30ին, Ռոլագ – Սօլ–ֆէրինօ սրահը, (Մունէյրա փողոցին մէջ) :

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար :

Կը ներկայացուի նաեւ

ՎԻՒՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

(Կատակերգութիւն մէկ արար)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈՒՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Այս տարի Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանը կը բացուի Յուլիս 2ին : Կ'ըն–դունի 6էն 14 տարեկան աղջիկ եւ մանչ մանուկներ : Առողջապահական նախա–պարութեան հրահանգով պարտաւորիչ է Պ. Մ. Ժ. ի պատուասոր : Արձանա–գրութեան համար ծնողքները անձամբ պէտք է ներկայանան Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ա–ռաւօտները ժամը 10էն 12 :

×

Հայ Կարմիր Խաչի օրուան պէտքարեա–տական ցերեկոյթին տարիքով կը նուիրեն.— Տոքթ. Ա. Տամլամեան հարիւր ֆր., Պ. Ժ. Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Ճիէրճեան, Ն. Ֆրէնկեան եւ Մ. Էկնա–եան եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Գուլումճեան 50ական, Ա. Մալաճեան եւ Ապապիկեան եղբայրները երեսունական, Տէր եւ Տիկին Ե. Արապեան (Օրմէօն), Բ. Ներսէսեան, եւ Տիկին Աարինէ Պուրիկ եւ Ա. Պէկեան (Անիէր) քսանական, Տիկին Անահիտ Շարպարանօֆ, Տ. Ճիրմիճեան (Պուա Քոլոմպ), Ս. Գասպարեան (Վիրոֆլէյ), Ֆէրէյճեան, Տէր եւ Տիկին Իսրայէլեան (Վէնոէն), Պայրամեան, Յովհաննէսեան (Սէվր), Տիկին Դարբինեան, Քէպապճեան (Սէվրան), Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Գազանճեան եւ Տէր եւ Տիկին Տէօվլէթեան տասնական ֆրանք :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿՄՊ. ԽԱՉի Վիէնի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն–կերուհիները, այս Շաբաթ ժամը 16ին, Օհանջանեան սրահին մէջ :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Միութիւնը ընդհ. ժո–ղովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, եւ ոչ անդամները այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ալբիմեան դպրոցին մէջ : Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրու–թիւն եւ զանազան : Բոլորին ներկայու–թիւնը անհրաժեշտ է :

ԿԱՊ. ԽԱՉ.— Միջմասնաճիւղային ժո–ղովը այս Շաբաթ, ժամը 15ին, Կ. Խ. «Տէր – Դաւթեան» դրասենեակի մէջ, Մշակոյթի Տուն, Գ. յարկ : Կարեւոր օ–րակարգ :

ՀԱՄԱՀԱՄԲՐ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժո–ղովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պաստիտ Պաո Մարիուսի սրահը : Անհրա–ժեշտ ներկայութիւն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան ձեռնարկը, «Նոր Սերունդի քառնամեակի առթիւ», որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29ին, «Ժիմնազին» մէջ :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ա–մավերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 27ին, կիրակի օր :

ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 20ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպութեամբ Կեդր. Ֆրանսայի խումբերուն, (Լիոն, Տէսին, Սէնք Ք–իէն, Վիէն, Վալանս, Սէն Շամոն, Փոն տը Շէրիւ, Կրընոպլը) :

Շաբաթ (22 Մայիս) երեկոյեան ժամը 8·30ին Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ :

Կը խօսի Ընկ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Հայկական ժողովրդական պարեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Փոն տը Շէրիւ)

Առաջին անգամ ըլլալով քառաճայն երգչախումբ կազմուած Լիոնի, Տէսինի եւ Վիէնի խումբերով, ղեկավարութեամբ՝ ԱՆԺԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի

ԵԻԳԻՆԷ (ողբերգութիւն երեք արար, Շէրվանղադէէն) :

Պատկեր, արտասանութիւններ

Երգ

ԱՆԺԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ ՏՐՆԻՉ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆի

Մուտքի գիներ 5, 7, 10 ֆր.

Տոմսակները թուատրել փառատօնին օրը մուտքին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՋԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի ժամը 10·30ին հանդիսաւոր պատարագ Ռիօ տէ Եանէյրոյի ժողովրդապետ ՏԷՐ ՎԵՆԱՆ Վ. ԳԱ–ԼՒՒԵԱՆի հոգւոյն համար, մահուան քա–ռասունքին առթիւ :

Հ. Յ. Դ.

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» հնթակոմիտէի փողոցը այս Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաք–ատեղին :

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ընկերա–կան ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին : Կարեւոր օրակարգ, ըն–կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Բարձր հովանաւորութեամբ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԳՐԻԳՈՐ – ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆի

Նախագահութեամբ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆիի

ՕԳՈՍՏՈՍ 2 – 7

Արձանագրութեանց եւ պայմաններուն համար դիմել Իւրաքանչիւր քաղաքին — Փարիզ, Առնուվիլ, Մէօտօն, Լիոն, Վիէն, Սէն – Շամոն, Վալանս, Մարսէյլ Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ վարդապետներուն :

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամը է Յուլիս 1 :

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

– ԱՅՑԵԼԵՑԻՔ –

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ. Մ. Ը. Մ. Փ., Պր. ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆի եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ. կողմէ աջակցու թեամբ Աէռոֆլոթի թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն : Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հան–գըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոց :

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անպատիր, սօֆ–ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ
22
ՄԱՅԻՍ
SAMEDI
22 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10313 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.313

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՔՐԻԿԻ ՀԵՏ

—o—

Ծանօթ է որ մեծամասնութեան երես – փոխան Քրիկ, գրաւոր հարցում մը ը – րած է կառավարութեան Ապրիլեան 8ին – նամակի առթիւ : Հարցումը հրատարակ – ուած է Պաշտօնաթերթին Ապրիլ 30ի թի – ւին մէջ : Սոսրեւ բնագիրը :—

« Ի· դարու այս առաջին տեղատպանու – թեան առթիւ — որու անպատիժ մնալը օրինակ ծառայեց յետագային նացիներ – րուն — ներքաղաքական կամ բարոյական ոչ մէկ հատուցում եղած ըլլալով Հայերուն, փարիզի երեսփոխանը հարցուցած է թէ ի՞նչ կը խորհի փրանսական կառավա – րութիւնը Մ.Ա.Կի առջեւ ներկայացնելու համար այս հարցը » :

Փաստաբան Քրիկ սիրով ընդառաջ եր – քալով «Յառաջ»ի խմբագրութեան դի – մումին, Ազգ· Ժողովին մէջ ժամադրու – թիւն առած էր եւ պատասխանած իւրն եղած հարցումներուն :—

— Պ· երեսփոխան, հայ ժողովուրդի չարչարանքին ընթացքին, Ֆրանսական հեղինակաւոր ձայներն էին ինչպէս՝ Փու – ենքարէ, Քլէմանսօ, Քիյար, Ժօրէս, Փէյսանէ, որոնք բուռն կերպով բարձ – րացան ի նպաստ Հայերուն : Յիանամեա – կի առթիւ, Ֆրանսական բովանդակ մա – մուլը իր համակրանքը ցոյց տուաւ ճակ – կելով հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրը, ուրախ ենք որ գործնական դեա – նի վրայ փոխադրեցիք այս համակրանքը : Ի՞նչ բան ձեզ մղեց այս գրաւոր հարցու – մը ընելու Նախարարապետին :

= Դատարանը, բազմաթիւ ծագումով հայ փաստաբաններ կը ճանչնամ, որոնց հետ բարեկամական կապ հաստատած եմ, ունիմ նաեւ հայ բարեկամներ, որոնք ին – ծի խօսած են իրենց ժողովուրդին անց – եալին եւ տառապանքներուն մասին : Հարցումը դրած եմ, առանց մեծ պատ – րաստութիւններ ունենալու, բայց լաւ է երբեմն գամ մը մխել ու շարունակել վրան զար – նել :

— Կը խորհիք թէ ամէն համանգումը կե – դրոնութեան պատասխանատուներու համար, զոր Ֆրանսական խորհրդարանը քուէարկեց, եթէ ընդունուի բոլորին կողմէ, կրնայ յեռացղեցիկ տարօրու – թիւն ունենալ եւ գործադրուիլ առաջին ցեղասպանութեան հեղինակներուն դէմ :

= Պատժական իրաւունքի գետնին վր – րայ, այս ոճիրները արդէն ժամանցումի ենթակայ են : Եթէ, Գերմանիոյ մէջ, ժամանցումի շրջանը երկարաձգուած չըլ – լար տասը տարիով, դեռ ժամանցումը չլրացած, պատերազմի ոճրագործներու դէմ հետապնդումը չէր կրնար կատար – ուիլ : Դժբախտաբար, Հայերու պարա – գային նման օրէնք մը չէ ֆունկցիոնած, ժամանցումը չանցած :

— Ի՞նչ կը հասկնաք «բարոյական եւ նիւթական հատուցում» բացատրու – թեամբ որով կը վերջանար ձեր հարցու – մը, կը հասկնա՞ք նաեւ հայկական հո – գային պահանջները հայկական վիլայէթ – ներուն վրայ եւ գործ ճանչցած էր Սեւրի դաշնագիրը Հայաստանի անկախ Հանրա – պետութեան :

= Իրաց այս կացութեան մէջ, կարե – լիութիւն չեմ տեսներ լայն մեկնութիւն տալ իմ խօսքերուս : Նման հարցի մը լու – ծումը Ա· աշխարհամարտի անմիջական վաղորդայնին էր : Դժբախտաբար այդ շրջանին Դաշնակիցները կայունութեան շրջան մը չապրեցան .— տնտեսական զուգնապներ, քաղաքական անհասկացո – ղութիւն, Ռուսաստան եւ Մերձաւոր Ա – րեւելքի մէկ մասը տակն ու վրայ էին եւ իրաւաճչիները իր հարցերով զբաղած երկրորդական նկատեց փոքր ազգերու հարցերն ու պահանջները, մինչ այս պա – տերազմի վաղորդայնին որոշ կայունու – թիւն մը թոյլ տուաւ որ ճացիներու զար – ծած ոճիրներն ու վնասները նկատի առ – նուին եւ հարկ եղած բարոյական եւ նիւթական վնասներն ալ ձեռք ձգուին :

— Թուրք կառավարութիւնը ցայսօր չէ ճանչցար եւ կ'ուրանայ օսմանեան կա – ռավարութեան կատարած ջարդը Հայե – րու դէմ, 1915ին, մինչ Գերմանիոյ դաշ – նակցային Հանրապետութիւնը նացիներու ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը ըս – տանձնեց : Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թուրք – կան կառավարութեան այս դիրքին նը – կատմամբ :

= Ընթացիք կեանքի մէջ, սակաւաթիւ ոճրագործներ կը գտնէք որոնք ընդունին թէ ոճրագործ են : Ընդհանրապէս կը փորձեն արդարացնել իրենց արարքները, ընկերութեան կը մնայ որոշել թէ ոճրա – գործ են :

— Ի՞նչ կը խորհիք Արեւմտեան պետու – թեանց լռութեան մասին, հակառակ ա – նոր որ Հայաստան իրենց փոքր դինակիցը կը նկատէին :

= Բազմաթիւ փոքր ուրիշ երկիրներ կան որոնք յուսախաբ եղած են իրենց ա – կընկալութեանց մէջ, հաւատարիմ ընկեր – ներ ըլլալէ ետք, տարբերութիւնն այն է որ Հայաստան փիզիքապէս ալ շատ չար – չարուեցաւ :

Բաժնուելէ առաջ մեծ Քրիկ իր հա – մակրանքը արտայայտեց Հայ ծագումով բոլոր երիտասարդներուն նկատմամբ ո – րոնք Ֆրանսան հարստացնող իրենց նը – պաստը կը բերեն : Այս առթիւ նկատել տուինք երեսփոխանին որ Հայերը շատ աւելի օգտակար էին Ֆրանսայի, երբ ի – րենց հողերուն վրայ էին, վասնզի լաւա – գոյն առաքեալներն եղած էին Ֆրանսա – կան քաղաքակրթութեան, Մերձաւոր Ա – րեւելքի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓԻՍՄԱՆ Ինքերնէշրնըլ Էոլայնզ պիծի Պօյինկ օգանուար ճգմուեցաւ Գա – հիրէի օգակայանին մօտ : 119 մեռեալ կայ, վեց հոգի ազատած են : Մեռեալնե – րուն մեծ մասը լրագրողներ էին, տրուած ըլլալով որ Քարաչի – Լոնտոն պիծին բա – ցումը կը կատարուէր :

ՏՐ ԿՈՒ կը շարունակէ իր չրջապտոյ – տը Ֆոնթընէ Լը Քոնթի մէջ, յայտարա – րեց .— « Շրջանի մը մէջ ենք, որ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսայի դրոշմ մը պիտի կրէ » :

ԼՈՆՏՈՆԻ «ԹՐԸՍԹ»Ը

—o—

Ն· ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Խոստացած էինք մեր ընթերցողներուն եւ հայ ժողովուրդին ներկայացնել այն մասը «տիարքը» որոնք համախոհ եղած են Նուպար Կիւլպէնկեօղլուի հետ, պաշ – տօնանկ ընելու համար Լոնտոնի առաջ – նորդը, որ «համաթձակած» էր, չենթար – կուիլ իրենց նախագահին հրահանգին եւ ոկեչոչել Ապրիլեան նահատակները :

Ն· Կիւլպէնկեօղլուի հետ Թրըսթին մաս կը կազմէն .— Սարգիս Քիւրքճեան, Գէ – որգ Քիւրքճեան, Ռոպէրթ Մայքլ, Դրի – գոր Կիւլպէկեան, Նորայր Էքսէրճեան, Արտաշէս Յակոբեան, Վահան Կիւ – միւշեան, Զարլի Զօհրապ, Լեւոն Ապա – ճեան :

Այս «պարոնները» ժողով մը դումա – րած էին Զորեքշաբթի իրիկուն, որուն ըն – թացքին Պ· Նորայր Էքսէրճեան հրաժա – րած է Թրըսթէն, չուզելով մեղսակից ըլ – լալ եղածներուն :

Պ· Ն· Էքսէրճեան ծանօթ էր մեզի իբ – րեւ պարկեշտ եւ անաչառ անձնաւորու – թիւն մը, որու հրաժարումը կը հասուա – ւէ մեր կարծիքը :

Մինչ դաղութը կը շարունակէ իր աչ – խատանքները նոր եկեղեցիի մը կառուց – ման համար, թրըսթը կանչելով Պասակ Արք·ը հաստատած է պաշտօնապրկումի իր որոշումը :

Կը սպասենք ամենայն Հայոց Կաթողի – կոսի խօսքին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԱՄՈՒՆ ՈՍԿԻ. ԴՊՐՈՑԻՆ ԾԱՓ...

—o—

Կը պատահի , սովորաբար, Ծնունդին եւ Զատիկին, որովհետեւ այդ զոյգ Տա – դաւարներուն է որ եկեղեցին բերնէ բե – րան լեցուած կ'ըլլայ : Շա՛տ յարմար է :

Մնացեալ երեքը՝ վրա՛ս գրէ, յարմար չեն, այն «արարողութեան» համար, ո – րուն մասին պիտի լսէք այս սիւնակին ստորոտը չհասած :

Արդարեւ, այդ երրորդութենէն երկու – ը, վարդավառն ու Աստուածածինը, կու գան ամառուան այն տաք կիրակիները, երբ ամէն մարդ , հանդերձ ընտանեօք ծով գացած է: Եկեղեցին մա՛րդ չըլլար : Երրորդը, Խաչվերացը, կը հասնի Սեպ – տեմբերին: Զէ՛, ան ալ լաւ օր չէ: Սպա – սելու է Ծնունդին :

Բայց, ի՞նչ է որ պիտի պատահի :

Պատմեմ :

Ծնունդին եւ Զատիկին հանդիսաւոր պատարագ կ'ըլլայ: Եկեղեցիին չորս կող – մը, գաւիթէն մինչեւ դաս, ասեղ ձգելու տեղ չկայ, մանաւանդ երբ պատարագը եպիսկոպոսական է :

« Տէ՛ր, Ողորմեա՛»էն բանի մը վայր – կեան առաջ, Սարկաւագը դաս կուգայ եւ կը սկսի կարդալ անուններ այն բարե – պաշտ ազգայիններուն, որոնք « իրենց սրտաբուխ նուէրը կուտան եկեղեցիին՝ ի յիշատակ իրենց սիրելիներուն :

Բանի մը հաղարներու մէջ ներկայ է – դած եմ նուիրատուներու անուանացանկի ընթերցման այս հոգեշահ արարողու – թեան : Կարծեմ, մէկ ճմոյշով կը գոհա – նամ :

×

Այդ տարին, Զատիկին առտուն, ես – րէն, եկեղեցի գացի: Մեծ յոյս ունէի որ պիտի կարենայի ներս մտնել: Այս յոյսս գոյութեան իրաւունք ունէր— կը ճանչ – նայի ո՛չ թէ մէկ, այլ տասը թաղական : Կը ճանչնայի, նոյնիսկ, անոնց ատենա – պետը :

Այդ ան *փիսթոն — պէ.քինկ* — ունեցող մէկը, բնականաբար, կրնայ եկեղեցի մտնել՝ Զատիկին առտուն ալ, Ծնունդին առտուն ալ : Ու ես մտայ եւ հասայ մին – չեւ դասին բազրիքները :

Սարկաւագը սկսաւ կարդալ .

— Տէր եւ Տիկին Այք Գիմեան կը նուիրեն խորանին այսօրուան ծաղիկնե – րը ...

— Տէր եւ Տիկին Այսինչ Այնինչեան կը նուիրեն ճաճանչ մը ադամանդակուռ :

— Այրի Տիկին Ունեւորեան կը նուիրէ զոյգ մը բուրվառ ...

— Տիար Կորկոտեան կը նուիրէ երկու ֆշոց ...

— Տէր եւ Տիկին Բարեպաշտեան կը նուիրեն մէկ տոպրակ խունկ եւ երկու սնտուկ մոմ ...

— Սրբազան հօր այսօրուան խոյրը ներ – իրած են Տէր եւ Տիկին Ձերմեռանդեան – ները ...

— Իսկ շուրջառը իր ձեռքով կարած է եւ եկեղեցիս կը նուիրէ մայր Խաթունիկ Խոճարեանց ...

— Տէր եւ Տիկին Կնդրուկեանները կը նուիրեն զոյգ մը խաչ՝ երկու փոքր խո – րանները համար ...

— Օրիորդ Բարեսէրեան կը նուիրէ եր – կու բազպանեներ եւ վեց դաստառակ ...

— Տիար Առաւօտեան կը նուիրէ նոր սկիհ մը եւ մաղզմայ մը ...

— Տէր եւ Տիկին Իրիկունեանները կը նուիրեն չորս արծաթ պնակներ ...

— Օրիորդ Հարուստեան կը նուիրէ խնկաման մը ...

— Տէր եւ Տիկին Մեծաւորեանները կը նուիրեն չորս արծաթեայ աշտանակներ եւ պարսկական թանկարժէք գորգ մը...

— Տէր եւ Տիկին Խաչեանները կը նուի – րեն դպրաց դասին նոր շապիկները , ընդամէնը երեսուն հատ ...

— Սուրբ Սեղանին համար մետաքսա – հիւս գոգնոց մը կը նուիրէ Այրի Տիկին Մարիամ Մարիամեան ...

— Սուրբ Խորանին եւ զոյգ խորշերուն համար ձեռագործ վարագոյրներ կը նուի – րեն Տէր եւ Տիկին Մեծահարուստեան – ները ...

— Կը նուիրեն, կը նուիրեն, կը նուի – րեն ...

×

Կէսօրէն ետք, դպրոցական հանդէս մը կար բանի մը փողոց անդին: Հոն ալ գա – ցի :

Իմացած էի օրուան լրագիրներէն թէ վարժուհիներէն մէկը պիտի նախագահէր եւ վարժապետ մըն ալ — «երկիր»էն է – կած — ճառ պիտի խօսէր :

Ցետոյ, նուէրներ պիտի բաժնուէին ե – րախաներուն, որոնց հետ պիտի խնդա – յիմ, պիտի խաղայիմ :

Կատարեալ մանկապարտէզ: Ամէնէն մեծ « հիւրը » տասնըհինգ տարեկան : Ծիծղուն, թրվռուն , ծաղկաբոյր ու ծաղ – կագեղ գաւակները , նուտիկները Հայոց ազգին :

Այո՛, այո՛, ներկայ էին նաեւ անոնց հայրիկները, մայրիկները, հօրաքրները , մօրաքրները, մօրաքճները եւ հօրաքճները : Շատերը՝ կորկոտաւորներու բա՛րձր դա – սակարգէն :

« Հայր Մեր » երգեցին, աղօթեցին , ճաշեցին ու երբ պնակները խոհանոց տարին, վարժուհին իր երկու խօսքով բացաւ հանդէսին պաշտօնական մասը :

Քաղցր ձայնով աղջիկ մը երգեց , հո – գի ունեցող աղջիկ մըն ալ արտասանեց , ծերուկ մը բանի մը յուշեր պատմեց «երկիրէն» : Ու , յետոյ, բեմ հրաւիրուե – ցաւ վարժապետը :

Դպրոցի երես տեսած այս բարի մար – դը տեղեկութիւններ տուաւ « մեր դպրո – ցին » նիւթական շատ անճուկ պայման – ներուն » մասին եւ կոչ ըրաւ հիւրերուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրները չզլանան « մեր ուսման վառարանին » , որպէսզի «մենք ալ մեր համեստ կարողութիւննե – րով հայերէն սորվեցնենք ձեր զաւակնե – րուն » :

Ծափիկ, ծափիկ, ծափիկ :

Ցետոյ, վարժուհին, որ երեւի միեւ – նոյն ատեն ալ դպրոցին երկտակաւ նա – խարարուհին էր, կարդաց հաշուեկշիռը , որուն մէջ գրուած էր թէ «ներկայ տա – րեշրջանին դպրոցը նուէր ստացած է չորս *տուզինա* մատիտ՝ նպարավաճառի աշ – կերտ Կարապետէն, հինգ *տուզինա* տետ – րակ՝ կօշկակար Մարկոսէն եւ տուփ մըն ալ կաւիճ՝ կալուածատէր Բարսեղէն : Ուրիշ բարեսէր ազգային մըն ալ հինգ – նոց մը դրկած է : Վարժուհին վեց ամիս է թոշակ չէ ստացած ...» :

×

Ժամուն՝ ոսկի , արծաթ , ադամանդ , մետաքս, դպրոցին՝ տուփ մը կաւիճ :

Բան մը ծուռ է տեղ մը, բայց ո՛ւր՝ չեմ գիտեր :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՅՈՒՇԵՐ ՍԵՒ ՕՐԵՐԷՆ

—o—

Աչունէն ի վեր արիւն կը հոտէր Վասպուրական Աչխարհը : Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութիւնը, դինելով քիւրտ վհմակաները, զանոնք արձակած էր Հայոց դիւղերուն վրայ : Կողոպուտ , սպանութիւն, առեւանգում սովորական եղեւոյթներ դարձած էին կրկին : Արիւն – ուչա ժանտարմներու եւ միլլիներու խումբերն ալ դիւղերը խուժելով կը պահանջէին դինուորական տարիքի երիտասարդները իրենց զէնքերով, եւ պատրաստակներ ստեղծելով կը տանջէին, կը բանտարկէին, կ'այրէին :

Քանի՛ քանի դիւղեր մոխրակոյտ դարձան ու բնակիչները լեռներ ապաստանեցան : Քանի քանիներ մեռան չդիմանալով դարհուրելի տանջանքներուն : Օսմ. խորհրդարանին մէջ Վանի երեսփոխան անմահ Վռամեանի եւ ապղային մարմիններու եւ առաջնորդարանի դիմումներն ու բողոքները անդօր եղան վերջ տալու այս խժդժութեանց , ընդհակառակն՝ արագօրէն տարածուելով հասան մինչեւ քաղաքին դուռները : Հայութիւնը բնաջինջ ընելու ծրագիրն էր որ կը սկսէր գործադրուիլ :

Այս դիւային ծրագիրը ձախողութեան մատնելու համար՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լծուած էր տենդագին աշխատանքի : Անոր գործիչները կը չրջէին դաւառները եռանդագին : Կը ջանային բարձր պահել ժողովուրդին կորովը, կը յորդորէին տեղի չտալ դէպքերուն, բայց մնալ միշտ արթուն ու պատրաստ՝ ի հարկին պաշտպանելու համար իր կեանքն ու պատիւը :

Զէնք ու դինամթերք ալ կը հասցնէր կարելի քանակութեամբ՝ հարկ եղած հրահանգներով :

Դէպի Հայոց – Զոր եղած այս փոխադրութիւնները կը կատարուէին, յաճախ քաղաքամերձ Արտամետի վրայով ալ, ուր, հակառակ անոր որ 900 Հայերու կողքին կ'ապրէին մօտ երեք հազար Թուրքեր, եւ ոստիկանատունն ու միւթիրի պաշտօնատունն ալ Հայոց թափի մէջ ըլլալով՝ յեղափոխական չարժումները խիստ լրտեսութեան ենթակայ էին , Մ. Գործը, որ սկսած էր 1900էն ի վեր , կ'ընթանար անարգել , բայց մեծ զգուշութեամբ : Ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան անձնուէր գործիչներու չունէին տակ , հոս ալ, ինչպէս Վասպուրականի մէջ ամէն տեղ, (միւս կուսակցութիւններուն գործունէութիւնը աննշան էր դաւառներուն մէջ) յառաջ եկած էր արի, անյոգ, զոդդ կամքի տէր, ինքնապաշտպանութեան վառ զգացումով տոգորուած երիտասարդութիւն մը :

Այս երիտասարդներէն Արտաչէս Պալասանեանը, Հոկտեմբերի վերջին օրերէն մէկը, երբ մօտակայ Ծուբատան դիւղէն կը վերադառնար նամակներով, կը հանդիպի միլլիներու, որոնք, որսկան չունեցան պէս կը հսկէին ճամբաներու վրայ : Միլլիները կը կեցնեն Արտաչէսը խուզարկելու համար : Թէեւ ամուսնացած եւ երկու փոքրիկներու հայր՝ յեղափոխութեան նւիրեալ երիտասարդը կը նախընտրէ զոհուիլ քան թէ յանձնել յեղափոխութեան նամակները, ու խիզախ ոստումով մը կը կրակէ տասնոց առաձանակը, կը վիրաւորէ մէկը ու կը փախչի : Հրազէն – ներու պայթիւնները լսելուն պէս կը հասնին Ծուբատանի Քիւրտերը եւ Արտամետի ոստիկաններն ու Թուրքերը, մօտ երեսուն հոգի, մեծ մասը ձիաւոր : Ար – տաչէս Թուփէ Թուփ, ժայռէ ժայռ նետ – ուելով մէկ ժամէ աւելի կը պայքարի անյոյս : Այդ ճգնաժամային պահուն վայրկեան մը կը դանէ անհետացնելու նամակները, եւ երբ բոլորովին կը պաչարուի՝ վերջին գնդակը կ'ուղղէ իր ճակատին կրնակի վանքին պատերուն տակ :

Բարբարոսները անձնուրաց նահատակին մարմինը գազանաբար խոշտանգելէ ետք, ձիու մը եաթէն կապած՝ երեք քառորդ ժամ քարքարուտ արահետներէն քաչկռտելով բերին ոստիկանատուն , մարմինը ահռելի կերպով այլանդակած, դանկը փշրուած, արիւնաթաթախ, ան – ճանաչելի : Հոն կրկին խոշտանգումներու ենթարկուեցաւ դինուած բազմութեան մը կողմէ, ու յանձնուեցաւ քահանային՝ ոստիկանապետին հետեւեալ սպառնալիքով. « տար այս նղովեալը, գոյց տուր ձեր անմիտ երիտասարդներուն եւ ըսէ թէ այս պիտի ըլլայ վիճակը անոնց, որոնք կը համարձակին կառավարութեան հրամա – նին հակառակ չարժիլ » :

Երիտասարդութիւնը կը դժար թէ ա – րիւնարբու Թուրքը այս բարբարոսական արարքով միայն պիտի չբաւականանար, եւ նոր չարիքներ պիտի յաղորդէին : Ար – դարեւ՝ մէկ ժամ չանցած՝ քառասուն ձիաւոր միլլիներ յանկարծ խուժեցին դիւղը, դրաւեցին դպրոցը եւ դանազան կէտերու վրայ վեց տուներ, տեղացի բազմաթիւ Թուրքերու մասնակցութեամբ պաչարման վիճակ ստեղծեցին եւ ձեռք ինկած երիտասարդները չարչարելով պահանջեցին զէնքեր :

« Զէնք չունինք » եղաւ բոլորին պատասխանը : «Ժամանակին ալ այդպէս ըսիք», կը կոչէին Թուրքերը մղկտին , բայց քանի մը ամիս եաք տեսանք, թէ ինչեր դուրս եկան ձեր տուներէն, ալ մոսին, ա՛լ քիւչիւք չափ, ա՛լ մավզէր ու տեսակ տեսակ ատրճանակներ : Աստուած դիտէ թէ դեռ ինչեր աւելցած են եղած – ներուն վրայ այն օրուընէ ասդին » : (Ի – րաւ որ կրկնապատկուած էր զէնքերու թիւը) : Կ'ակնարկէին Դաւոյի դաւաճանութեան օրերուն , երբ երիտասարդները դիմացած էին սոսկալի չարչարանքներու եւ ոչինչ յանձնած էին : Բայց քանի մը ամիս եաք, երբ Սահմանադրութիւնն հըռչակուած էր, Ազատութիւն, Եղբայրու – թիւն, Հաւասարութիւն նշանարաններէն խարուելով՝ դուրս բերած էին իրենց զէնքերը :

Սահմանադրութենէն մէկ ամիս եաքն էր որ ղրկուեցայ այս պատմական դիւղը ուսուցչական պաշտօնով : Անհկարապրելի էր խանդավառութիւնը ամբողջ Հայաս – տան, զոր ոչ մէկ մարզկային ուժ կա – րող էր չափաւորել : Ի՞նչպէս չխանդա – վառուիլ՝ երբ Արամն ու ընկերները , ո – րոնք բանտն էին, եւ որոնց կախաղան կը սպառնար, դինուորական պատիւներով կուսակալի պալատը առաջնորդուած ու ազատ արձակուած էին : Երբ ժողովուրդը թեւերու վրայ կը պտըտցնէր դանոնք հըրապչներու անհամար պայթիւններով ու խելայեղ կեցցէներով : Երբ Թուրքեր կը համբուրուէին Հայերու հետ (Յուդայի համբոյր) եւ Հայոց վերադարձողները կ'այցելէին՝ ողեկոչելու ազատութեան նահատակներուն յիչատակը : Երբ բոլոր փախստական յեղափոխականները ազատօրէն կը պտըտէին իրենց զէնքերով եւ Իչխան, Իթթիհատի ամէնէն պատասխանատու անդամներէն Նազիմ պէյի հետ , Արտամետ եկած էր մոսինը կռնակին, տասնոց մավզէրը թեւէն եւ հիւրասիրուած Հայերու եւ Թուրքերու կողմէ : Ես ալ տեսած էի Տիգրանակերտի զօրարա – նակի ծերունի հրամանատարին համ – բուրուիլը Վարդգէսի հետ Ս. Կիրակոս եկեղեցիի խորանին վրայ :

Այս բոլոր երեւոյթները տեսնելով կարծեցինք թէ փշրուած են վեց հարիւր տարուան զերութեան չղթաները : Ու կը պարէինք, կը ցատկրտէինք խելայեղօրէն, ազատութեան փայլուն հեռանկարներով արբեցած, մեծ ու պզտիկ, կարմիր կը – տրներ կապած ձողերու ծայրը երբ խոհրդանչան ազատութեան : Ցեղափոխա – կան դոռ երգերը , ցնծութեան ազաղակ – ները, միացած՝ թմբուկներու ձայնե – րուն եւ հրազէններու պայթիւններուն , սար ու ձոր կը թնդացնէին : Ու այսպէս՝ հարսանիքներուն, տօներուն, բարեկեն – դանի օրերուն, ուխտատեղին, մինչեւ Ա – տանայի ահռելի Ջարդը, որ մարեց ամէն խանդավառութիւն, ու զէնքերը դարձեալ իրենց պահարանները մտան :

Նենգամիտ Թուրք դրացիներ հանդիսա – տես էին այս բոլորին : Կեղծ ժպիտներով կը չոյէին, կը գովէին մեզ, բայց չինած էին զէնք ունեցողներու ցանկը, զէնքերու տեսակներով , եւ այժմ, եօթը տարի եաք, ոստիկանապետն ու միլլիներու պետը, այս ցանկը իրենց ձեռքին մէջ, կը չարչարէին երիտասարդութիւնը, մաս – նաւորապէս անոնք՝ որոնց անուններն ցանկի վրայ էին :

Այս քառասուն անօրէնները երկու չա – բաթ չհեռացան դիւղէն : Կերակրուեցան համազամ խորտիկներով, իրենց ձիերն ալ լաւագոյն կերով, որմէ չատ տուժեց դիւղի տնտեսական վիճակը : Արդիւնքին չարաբերութիւնը դուրսի հետ : Ահ ու սարսափի տակ պահեցին բնակչութիւնը : Աղջիկներ, ու երիտասարդ կիներ չհա – մարձակեցան դուրս ելլել իրենց տուներ – էն :Կատարեցին նոր խուզարկութիւններ : Ի դուր : Ոչ կրկնակի չարչարանքները, ոչ տուները այրելու սպառնալիքները, ոչ կեղծ խոստումներն ու համոզումի փորձերը, ոչ ալ ծերերու պատանդը կրցան ընկճել երիտասարդներու երկաթեայ կամքը : Անոնք մնացին անպարտելի : Գասխանը մէկ էր — « Զէնք չունինք , սուտ է , ըզպարտութիւն է : Ինչ կ'ուզէք ըրէք : Կ'ուզէք մորթեցէք, կ'ուզէք կախեցէք » :

Ի վերջոյ, ճարահատ, երկու տասնեակ դեղին ոսկի պախշիշ ստանալով կորանցան, դացին : Հեռանալու առեն ըսած էին. «Այս անգամ Թող այսպէս անցնի : Երրոր ժամանակը գայ՝ պիտի ղղկան Հայց ալ ուշ պիտի ըլլայ» : Այս նոյն բանապանալիքները կը կրկնէին, ամէն առթիւ, մեր կատղած, անհամբեր դրացի Թուրքերն ալ, որոնց չարիքներուն ա՛լ չափ, սահման չկար : Ու եկաւ ժամանակը :

Ապրիլ ութ : Այդ առաւօտ՝ հինգ հարիւր Քիւրտեր եկան երկու թնդանօթով, ու բոնեցին դիւղին ամբողջ բոլոր բարձունքները : Դժուար չէ երեւակայել կիներու ու երեխաներու ահն ու սարսափը, ողբն ու կոծը ի տես այս դիչատիչ խուժանին, որ դիրենք ջարդելու կուգար :

Ոստիկանապետը , , մէկը գահիճ ձկտիքի ամէնէն հաւատարիմ չուներն, յարմար սեպեց այս առաւոտ պահը, ծերերու միջոցաւ վերջին փորձ մը կատարելու, ընկճելու համար երիտասարդներու կամքը կեղծ խոստումներով ու հաւատիքներով : «Զէնք վտտահիր, լաւ դիտենք որ պիտի կտտրուին մեղ ամբողջ ժողովուրդին հետ : Զէնք ուղեր ոչիսկի պէս մորթուիլ : Պիտի մեռնինք պատիւով պատսպին ծերերու երեսին մեր քաջ երիտասարդները :

Քիչ մը եաք որոտացին թնդանօթները, ու ջարդարարները չղթայ կապած՝ առելի համազարկերով սկսան իջնալ դէպի դիւղ : Մեր ունեցած քանի մը տասնեակ հրացաններով ու ատրճանակներով այս ահեղ ուժին դիմադրուելը դիւղին դատ՝ անմտութիւն էր : Երբ դիւղ մտան՝ սկսան կոտորել իրենց ձեռքն ինկածը առանց տարբերի ու սեռի խտրութեան : Մեր խումբերէն մէկը դիմեց ինքնապաշտպանութեան, բայց պաչարուեցաւ հարիւրաւորներէ : Ազատիլ անկարելի էր : Բայց, ով հրաչք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան տուած մէկ քանի ձեռնտուութիւնը այնպիսի սարսափ մը ստեղծեցին , որ բոլորն ալ փախան խուճապահար՝ ձգելով 7 – 8 մեռեալ ու վիրաւոր : Թնդանօթները լռեցին : Կոտորածն ալ դադրեցաւ :

Այդ օրը դիւղին մէջ կար մօտ 1300 հոգի, (Հայոց Զորէն եկած էին քանի մը հարիւր կիներ, երեխաներ ու ծերեր) : Մօտ 80 Հայոց Զորցի , որոնք ոստիկանատան առջեւ մնացած էին, եւ 35 Արտամետցի , մեծ մասը ծերեր , որոնք խարուելով՝ հեռու մնացած էին խումբերու կռնատեղերէն : Մնացեալ 200 Հայութիւնը

—o—

Նոյն այդ չրջանում Օտեանը հրապարակ հանեց հայ քաղաքական երդիծանքի ամենափայլուն նմոյշներից մէկը՝ «Ընկեր Փանջունին» : Թեմատիկ ընդդրկման նկատելի լայնացում ապրեց նաեւ չափածոյ գրականութիւնը : Հայրենասիրական , ազատագրական եւ սիրային երկերին զուգընթաց երեւացին բանաստեղծութիւններ , որոնց մէջ երգւում էր բանուոր դասակարգի վիճակը, նրա պայքարը քաղքենիութեան դէմ : Նկատի ունենք Դ. Վարուժանի «Նեմեսիսը», «Դադարը » , « Մայիս մէկը», Ռ. Սեւակի «Այս դանակը» եւայլն :

Պալքանեան պատերազմը մասամբ ըզդաստացրեց մարդկանց, գրեց մշուշը , թուլացրեց սահմանադրութեան առաջին տարիների մտաւոր ալքոլի ազդեցութիւնը, բայց խոյանքը դեռ չարունակւում էր, պատրանքը չատ էր ուժեղ : Հայ գրողների ճնշող մեծամասնութիւնը չկասկածեց իթթիհատական զեկավարների վերջ, մնաց Պոլսում, հանդիսատ քնեց Ապրիլ 24ի անակնկալներով յղի դիչերը , մինչեւ որ յանկարծ թուրք ոստիկանութիւնը միաժամանակ խփեց մօտ 250 դուռ , հարիւրաւոր մտաւորականների կտրելով քաղցր երազներից : Առանց բացատրութեան բախեցին նչանաւոր բոլոր գրողների, արուեստագէտների դռները , հաւաքեցին նրանց, լցրին կենդրոնական բանտը :

Յետոյ ... յաջորդ առաւօտ նրանց դուրս են բերում բանտից , դցում նաւակների մէջ, ոստիկանական խիստ հսկողութեամբ տեղափոխում երկաթուղային կայարան, լցնում վագոնները, փակում լուսամուտները : Գնացքը չարժւում էր դէպի Անգարայի բացատները : Ոմանք լաւատես էին փորձում էին կատակել , բայց ոմանց, առաւել զգայուն մարդկանց դէմքին իջել էր ծանր մի թուխպ : Անմահ Կոմիտասը, որ ձերբակալման առաջին րոպէներից ունեցել էր ջղաձգական ցըն – ցումներ, գնացքի մէջ հոգեկան անհաւասարակչռութեան նչաններ է ցոյց տալիս : Ճամբի երկու եղերքներին չարուած ծառերը նրան թւում են թաքնուած ոստիկաններ : Մահուան այդ կարաւանի մէջ էին մեր յիչատակած գրեթէ բոլոր գրողները՝ Դանիէլ Վարուժանը, Սիամանթօն, Ռ. Զարդարեանը, Ռ. Սեւակը, Սմբատ Բիւրատը, Մելքոն Կիւրճեանը, Գեղամ Բարսեղեանը, Գեղամ Կարապետեանը , Տ. Զէօկիւրեանը, Միքայէլ Շամատեանը, «Մասիս » թերթի խմբագիր Տիրան Քէլէկեանը, «Բիւզանդիոն՝ թերթի խմբագիր Բիւզանդ Քէչեանը, «Կոստիատ »թերթի խմբագիր Արամ Անտոնեանը, դերասան Ենովք Շահէնը, երգիծաբաններ Երուանդ Թոլայեանը, Գրիգոր Թորոսեանը, բազմաթիւ ուսուցիչներ, մշակութային, հոգեւորական գործիչներ :

Անդարայից ոչ չատ հեռու՝ Զէյհան Քէօյի մօտակայքում գնացքը կանգ է առնում : Մօտ ութսուն հոգու իջեցնում են եւ ուղարկում Այաչ կոչուող վայրը : Դրանց մէջ էին . Զարդարեանը, Նազարէթ Տաղաւարեանը, Սիամանթօն , Ենովք Շահէնը, Սմբատ Բիւրատը, Մելքոն Կիւրճեանը : Միւսներին նորից լցնում են վագոնները եւ ուղարկում Զանկըրի : Սրբանց մէջ էին Կոմիտասը, Դանիէլ Վարուժանը, Ռուբէն Սեւակը, Տիրան Քեչեանը : Թէ Այաչում եւ թէ Զանկըրիում մի քանի օր կալանաւորները պահւում են հսկողութեան տակ , ապա հնարաւորութիւն է տրւում նրանց՝ դուրս գալ զօրանոցից, լինել բնակչութեան մէջ , ճարել իրենց համար սահմանուած ճաչարաններում՝ Իթթիհատի լրտեսների հետախոյզ աչքերի տակ : Նրանց մեծ մասը չի կորցրել հոգու արիութիւնը, հաւատը ապագայի նկատմամբ, իսկ մի քանի միաներ դեռ յոյսեր են տածել Թալէաթի նկատմամբ : Այսպէս , Ս. Բիւրատը 1915 թ. Մայիս 30ին Այաչից հարազատներին ուղարկած բացիկում գրում էր. « եթէ Թալէաթ պէյ գիտնայ թէ ընտանեօք ինձ պէտի ու զրկանքի ենթարկուած եմ, վերջ պիտի տայ ներկայ վիճակիս , որ կը նսեմացնէ իր վեհանձնութիւնը : Անշուշտ պիտի գայ օր մը, — եւ այն օրը չատ մօտ է, — որ Արդարութիւնը պիտի յայտնուի, ինչ օղուտ սակայն , քաջալերիս մեղի պիտի մնայ» : Գրեթէ նոյն ոգիով բացիկներ է գրել Սիամանթօն՝ մինչեւ սպանութեան օրն էլ հաւատացած լինելով, թէ Թիւրիմացութիւն է պատահել, թէ Թիւրիմացութիւն է պատահել, թէ Թալէաթ պէյ գիտնայ թէ ընտանեօք ինձ պէտի ու զրկանքի ենթարկուած եմ, վերջ պիտի տայ ներկայ վիճակիս , որ կը նսեմացնէ իր վեհանձնութիւնը : Անշուշտ պիտի գայ օր մը, — եւ այն օրը չատ մօտ է, — որ Արդարութիւնը պիտի յայտնուի, ինչ օղուտ սակայն , քաջալերիս մեղի պիտի մնայ» : Գրեթէ նոյն ոգիով բացիկներ է գրել Սիամանթօն՝ մինչեւ սպանութեան օրն էլ հաւատացած լինելով, թէ Թիւրիմացութիւն է պատահել, թէ Թիւրիմացութիւն է պատահել, Մայիս 26ի նամակում նա իր տաճարականներին յայտնում է, թէ ինքը անմեղ է եւ արդարացած մի պատրիճն իր նման անմեղները , անշուշտ, ազատ պիտի արձակի : «Եթէ մի քիչ էլ դուք աչխատէք ու հետաքրքրուէք՝ չուտով ձեզ կը դրկեն եւ մայրիկիս ձեռքերն անձամբ համբուրելու բախտին պիտի արժանանամ», վերջացնում էր բանաստեղծը :

Աքսորականներն աւելի լաւատես դառնում , երբ նրանցից մի քանիսը , յատկապէս հարուստ վաճառականները , ազատւում են : Առհասարակ յոյսը պահել է մահուան այդքան մօտ կանգնած մարդկանց : Անգամ Կոմիտասը զրադիր է իր ընկերներին՝ յուղիչ երգերով այդ Թուխ հոչակաւոր «Տէր Ողորմեայ»-ով», որն այդ ամայի վայրերում չէր էր իւրայատուկ խորհրդաւորութեամբ :

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(4 Շար.)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

ԿԱՐՃ ԱՍՏՂԵՔ

— Ոթը չէ որ հինգ օրէն Լուսնակ տոնն է... Եթէ ուշանայ ... եթէ ալ ուշանայ — պատրաստ ենք ամէն բանի ... Հապա ի՞նչ ընենք մեր ոչխարները, որոնք ամբողջ ձմեռը ձիւնի տակ մնացին ... Ես ալ ամէն օր կ՚երթամ անոնց խոտ կը տանիմ ... Ամէն օր ... Ես ալ ամէն օր ... Ամէն օր ... Ամէն օր ...

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անահիտ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկ· Մ· Փափազեան կը ծանուցանեն թէ հո – գեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Արնաւվիլի Վարա– գայ Ս· Խաչ եկեղեցին, իրենց քրոջ, մօ – րաքրոջ, եղբօր եւ քրոջորդի

ՄԱՐԻ ՇԱՖԻՐԻ

եւ ԽՈՐԻՆ ՓՈՂՀԱՐԵԱՆԻ

մահուան Ա· եւ Բ· տարելիցներուն առ – թիւ :

Այս առթիւ կը նուիրեն քսան ֆր· Կար– միր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 15 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

ՕՊՐՆԱՑԻՆ Այրի Տիկին Սիւրմէնեան եւ զաւակը Աշոտ Սիւրմէնեան կը ծանուցա – նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Վա – լանսի Ս· Գրիգոր եկեղեցին իրենց ամուս– նոյն եւ հօր՝

ԽՈՐԻՆ ՍԻՒՐՄԷՆԵԱՆԻ

մահուան Ե· տարելիցին առթիւ :

Ի դիտումին ողբացեալին բարեկամ – ներուն եւ ընկերներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կո– միտէն եւ ընկերները, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ Գ· Կանանեանի եւ Գ· Աճէմեանի, իրենց մօրեղբօր եւ քեռկա – լին Յակոբ Թայեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆ

(Ալթիսք)

SALLE DEBUSSY

8, Rue Daru, Métro : Ternes

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍ 28, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

MAISON INTERNATIONALE

19, Bd. Jourdan

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ· ՆՈՒՊԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ

Յայտագիր·— Մարչելլօ, Մոցարթ, Պարթոֆ, Պախ, Ա· Յովհաննէս, Ցարու– թիւնեան :

Մասնակցութեամբ՝ Միշըլին Լակաշի :

ՎԱՐԶՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Վարձու է կահաւորուած սենեակ մը, ամէն յարմարութիւն, ուսանողի մը կամ այլ մարդու մը համար, ներկայանալ ժամը 16էն 20,

ՏԻԿԻՆ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

28, Place St.-Georges

Escalier B, 5ème étage, porte droite

կամ հեռաձայնել՝

TRU. 61-84

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

9ՐԴ ՅԱՆԿ, Ա· ՄԱՍ

Պօմոնի Թաղ· խորհուրդը չնորհակա – լութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրնե– րը, ողբ· Մխիթար Քէօսէեանի Թաղման առթիւ ·—

Տէր եւ Տիկին Վ· Նազարեան, Առաջ – նորդարանին՝ քսան ֆրանք, Պ· Ռ· Նա – զարեան, եկեղեցւոյս քսան, Տ· Պ· Օհան– եան եկեղեցւոյս տասը եւ աղքատաց 10: 24 Մարտ·— Ողբ· Նշան Պողոսեանի Թաղման առթիւ : Փ· Ծ· — Յ· Ժամկոչ– եան, եկեղեցւոյս տասը, Պ· Պօղոսեան, եկեղեցւոյս տասը, Յ· Նեւչհիրեան, Կ· Խաչին տասը, 11 Ապրիլ·— Ծաղկազարդ· — Այրի Տիկին Թէրզիպաշեան, կնքա – հայրութեան համար, նուիրած է յիսուն, Տէր եւ Տիկին Արամ – Ազնիւ Տէրոյէր – եան եկեղեցւոյս տասը, Կ· Խաչին տասը, Առաջնորդարանին տասը, Դպրաց դա – սուն տասը եւ Աղքատախնամին տասը, Տ· Փ· Սէֆէրեան եկեղեցւոյս քսան, Տ· Կարապետ Սէֆէրեան եկեղեցւոյս հինգ, Աղքատախնամին հինգ, կնքահայրութեան Տիկ· Ա· Գասղասեան հինգ : Տանէ եւ եւ Բասկալ Սիլահեան տասը : Տիկին Ա· Վար– պետեան հինգ, Տէր եւ Տիկին Յ· Քիւրա– օղլեան տասը, Տ· Ս· Ճէվիկեան, Զէօրէք– ճեանի հոգ· առթիւ տասը, Տ· Ղ· Տէր – մէրեան հինգ, Այրի Տիկին Վերժին Զա– լըղեան 16, Տիկին Ա· Պապայեան հինգ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէօսիկեան 30 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ Մեծ եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ, այս Կիրակի առա – ւօտ, ճիշդ ժամը 10ին, Քոլէժ Կաթոլիքի եկեղեցիին մէջ, 20 Րիւ Լասէփէտ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Էքսի երէց հայ յա – րանուանութեանց :

Կը նախագահէ եւ կը խօսի՝

ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Հ· Յ· Դ·

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ·— Հ· Յ· Դ· «Վարդան» ենթակոմիտէի փողովը այս Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքա – տեղին :

ՊՕՄՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Զաւարեան» են– թակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն– կերները այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլ– լան Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչները : Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներ – կայութիւն :

ԼԻՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կո– միտէն, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ· ԿԱՊ· ԽԱՋի Վիէնի մասնաճիւղը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն – կերուհիները, այս Շաբաթ ժամը 16ին, Օհաննէսեան սրահին մէջ :

ԿԱՊ· ԽԱՋ·— Միջմասնաճիւղային ժո– ղովը այս Շաբաթ, ժամը 15ին, Կ· Խ· «Տէր – Դաւթեան» դպրեվանքի մէջ, Մշակոյթի Տուն, Գ· յարկ : Կարեւոր օ – րակարգ :

ԿԱՊ· ԽԱՋի Մարսէյլի միջմասնաճիւ – ղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան սրահը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր մասնաճիւղերու վարչութիւններէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

ՀԱՄԱՀԱՒԱՔ· Հայր· Միւթեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժո– ղովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պաստիտ Պաո Մարիուսի սրահը : Անհրա– ժեշտ ներկայութիւն :

ՍԵՒԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը ընդհ· ժո– ղովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, եւ ոչ անդամները այս Կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 3ին, Արիմեան դպրոցին մէջ : Օրակարգ·— Նոր վարչութեան ընտրու – թիւն եւ զանազան : Բոլորին ներկայու – թիւնը անհրաժեշտ է :

Peintre-Décorateur

(Artisan)

ՊԱՄԻՄ ԿԱՐՊԻՍ

53, Rue Notre-Dame de Nazareth

PARIS (3ème)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ·— 254 · 95 – 98

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈՓԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շրջ. սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ

Մեթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ· ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կեդր· վարչու թեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Յանօթ երգչուհի Օր· Ժ· Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր· Փուշուեեան եւ Ա· Փուշուեեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարբոդ եւ Պ· Տէտէեեան, Հայկ· Ժողովրդական պարեր՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ :

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ոլթմիկ նուագա – խումբին՝ դեկավարութեամբ Պ· ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ :

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 ֆրանկ

Յայտագիրը կը վարէ Պ· Բ· Հապէշեան

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Այս Հինգշաբթի, ուր է մեր Քրիչին Համբարձման : Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10– ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատա – րագ : Հոգեբարձութեան կարգադրու – թեամբ այդ օր է նաեւ մասնաւոր առթի մը Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան :

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ չրջանակ – րու բոլոր հայ մանուկները ներկայ գըտ– նուելու հանդիսաւոր պատարագին եւ մասնակցելու Ս· Հաղորդութեան խոր – հուրդին :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ՊՈՐՏՕ·— Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Նիկոլ Աղբալեան խումբը, Նոր Սերունդի քառանմեակը կը տօնէ, այս Կիրակի կէս– օրէ հաք, ժամը 15·30ին, Առլազ - Սո– ֆէրինօ սրահը, (Մունէլյըս փողոցին մէջ) :

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար :

Կը ներկայացուի նաեւ

ՎԻՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ
(Կատակերգութիւն մէկ արար)

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

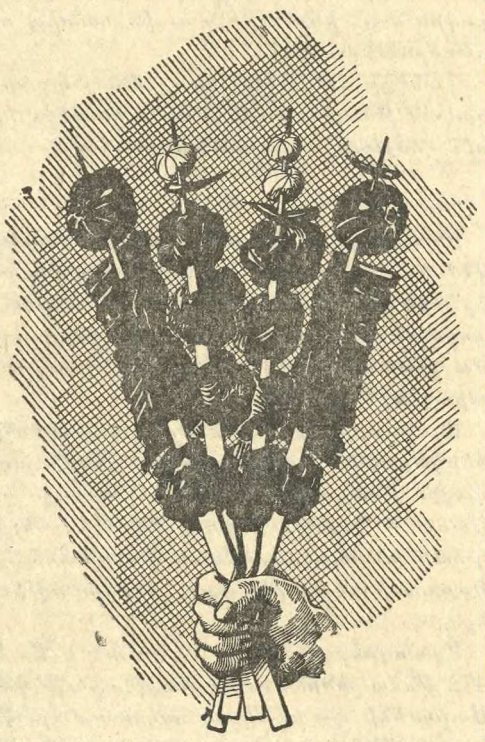
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորոված՝ներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՄԱՅԻՍ DIMANCHE 23 MAI 1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10314 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.314

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

Թէ Թեւ Ունէի...

—o—

Ինչե՛ր պիտի երգէր բանաստեղծը, եթէ կարենար նախատեսել 1915 Ապրիլ Տաս – նջմէկը :

Իր երեւակայութիւնը բոցավառ կայծեր պիտի արձակէր , պիտի սաւառնէր արե –ւելքէն արեւմուտք , անսահման աւերակ – ներու եւ արեան դետերու վրայ : Պիտի տեսնէր ամբողջ քաղաքներ ամայի եւ խո – պան : Տարածութիւններ ուր բուերն ան – դամ կը վախնան բոյն դնել :

Իր աչքին առջեւ պիտի պարզուէին ա – բիւնաւոր դաշտերը, եւ իր ոտքերուն տակ պիտի խշրտային ջարդուփշուր ոս – կորները աւելի քան մէկ միլիոն հայա – գաններու :

Թափ տալով երեւակայութեան, պիտի հանէր դէպի Մէջագետք անապատները, ուր աւազը այլեւս անճանաչելի դարձած է, խառնուելով մարդկային ոսկորներու փոշիներուն հետ :

Ցետոյ ամփոփուելով եւ նայէն թափ տալով իր երեւակայութեան, մէկ – մէկ պիտի համրէր Հայաստան աշխարհի նա – հանգներն ու քաղաքները, աւուններն ու վիճակը, ապարանքներն ու խրճիթները: եւ ահա իր առջեւ ձեւ ու մարմին պիտի առնէին .—

Հարիւր հազարաւոր վիւղացիներն ու արհեստաւորները, որ քարէն հայց կը հա – նէին աւարառու եւ ջարդարար խուժանի մը արիւնածարաւ նայուած քին առջեւ :

Հազարաւոր չարքաշ մտաւորականներ – ը, որ լոյս կը ցանէին խաւարակուռ Ա – նատոլուի լեռներուն եւ դաշտերուն մէջ.

Հարիւր հազարաւոր կիներն ու աղջիկ – ները, որ իրենց աչխատանքովն ու բարի ժպիտով կը չենցնէին տուն – տեղ , հայրենի բուխերիկները .

Անհամար երախաներն ու մանուկները, որոնք ասպարէզ կը կարզային երկնքի թռչուններուն, իրենց կայտառ կանչերով եւ կենսայորդ չարժուձեւերով .

Բիւրաւոր մամիկներն ու ծերունիները, որոնք խունկի հոտ կը բուրէին տուներու երդիքներուն վրայ եւ սեմերուն առջեւ .

Ապա կղերն ու առեւտրականը, բժիչկն ու փաստաբանը, երկրաչափն ու հոգալչ – աբ, հաշուակալն ու պիտուն, դիւղա – պետն ու հանրային պաշտօնեան .

Եւ անոնց վերեւ, իբրեւ լուսապայծառ համաստեղութիւն, պրպչկան ու բանաս – տեղծը , ժողովրդական առաքեալն ու մաքի վաստակաւորը, արուեստագէտն ու երդիչը, նկարիչն ու երաժիչտը , խմաս – տասէրն ու վարպապետը, նորածիլ տա – ղանդն ու հասուն խմացականութիւնը .

Ու վերջապէս հազար ու հազար պին – ուրներն ու բանուորները, սկիզբէն իսկ պինաթափ եւ չղթայակապ :

Հազիւ ակնարկ մը նետած , անոնք պիտի փոչիանային, եւ բանաստեղծը , անլուր խռովքի մը մատնուած , պիտի վերսկսէր երգը .—

« Թէ Թեւ ունէի», «Ապատ Մտանց » արիբէն կը թռէի Լոնտոն եւ Փարիզ , Գերլին եւ Հռոմ, Պեսրոգրատ եւ Մոս – կուա, յետոյ մինչեւ Ամերիկա : Կը բար – ձրանայի մինչեւ աստղերը, կ'իջնէի ամ – պոյս .

— Ժողովուրդ մը կար այս հողերուն վրայ եւ այսօր չկայ : Ուրա՞խ էք որ չկայ :Դուք որ միլիոններ կրակը նետե – ցիք յանուն ապատութեան եւ արդարու – թեան, ուրա՞խ էք որ երկուքն ալ խաչ – ուեցան այդ ժողովուրդին հետ, ջարդու – փշուր խորտակուեցան այդ ժողովուրդին ոսկորներուն հետ, որպէսզի անոնց տեղ քարիւղի հորեր ժայթքին աւերակներէն : Որպէսզի հարթուին արշաւանքի խճուղի – ներըը, ի փառս եւ ի չահ աչխարհակալու –

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Սերովբէ Արք· Մանուկեան փարիզ վե – րադարձած ըլլալով , հետեւեալ տեղե – կութիւնները քաղեցինք իրմէ , Լոնտոնի ծանօթ տագնապին մասին :

Սերովբէ Արք·ի պլխաւոր ճիգն եղած է Ս· Սարգիս եկեղեցւոյ խնամակալութեան որոշումը բեկանել տալ , բայց իր ջանքե – րը ապարդիւն անցած են այդ ուղղու – թեամբ : Կաթ· Պատուիրակը հաստատեց թէ պաղումը ձեռնարկած է նոր եկեղեց – ւոյ մը չինութեան եւ որոշած իբրեւ ա – ռաջնորդ պահել Պտակ Արք·ը: Յարդ ոչ մէկ լուր կայ Ամենայն Հայոց Կաթողի – կոսէն : Գաղումը ամբողջովին իր առաջ – նորդին կողքին է , յօժար ամէն զոհողու – թեան պաչտպանելու հայ եկեղեցիին ազ – գային եւ ժողովրդական նկարագիրը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏՐ ԿՈՒ ջերմ ընդունելու – թեան արժանացաւ Օսմիւռի մէջ: Ա՛յս հանդրուանին ընթացքին, մասնաւոր ու – շադրութիւն դրաւած է նախարարապետ Փոմփիտուի ներկայութիւնը : Ոմանց կարծիքով տը Կոլ ուզած է ժողովուրդին ներկայացնել իր «դահաժառանգը» թէեւ Փոմփիտու բացատրած է թէ կինը Մա – յչնի չրջանէն ըլլալով, պարզապէս «ըն – տանեկան ուխտադնացութիւն » մը կը կատարէ : Տը Կոլ, Լավալի մէջ, խստօրէն քննադատած է Դ· Հանրապետութեան «կառավարական ֆալէիտոսֆոփը» : Ներ – կայիս Սարթի նահանգը կ'այցելէ :

ՈՒ· ԹԱՆԻ պահանջած 24 ժամուան դինադադուլը Սան – Տոմինկի համար, ի զօրու դարձաւ, բայց կարմիր Խաչը եր – կարաձգում մը կ'ուզէ տրուած ըլլալով որ 24 ժամը չի բաւեր մեռեալներն ու վիրա – տորները ժողվելու կամ թաղելու համար: Իմպէրթ Պառերաս չատ անդրադ մէկը կը թուի ըլլալ որ ժամ առաջ կ'ուզէ վերջա – կետիլ ջարդը : Կին մը որ կանացի պատ – ուիրակութեան մը հետ, դիմած էր Պա – ռերասի որպէսզի դադրեցնէ կռիւները , յայտարարած է թէ ժպիտով մերժած է եւ աւելցուցած է «այս մարդը քար մը ունի սրտին տեղ»: Ապահովութեան Խորհուր – դը մերժած է ամերիկեան միջամտութիւ – նը դատապարտող խորհրդային բանա – ձեւը :

ԱՄԵՐԻԿԱՑի երկու տիեզերագնացներ ամերիկեան անջրպետային ամէնէն եր – կար թռիչքը պիտի կատարեն Յունիս 3ին :

Թեան :

Թէ Թեւ ունենայի, պիտի Թռէի կա – ռավարական պալատներու կատարին վը – րայ եւ պիտի հարցնէի բարձրաձայն .

— Ձեր ուրացումն ու դաւալքութիւնը իրեւ յաղթական եւ դաչնակից, ինչո՞վ կը տարբերի միւսին պաղանաբարոյ կա – տաղութենէն : Մէկը միւսին լրացումը չէ՞: Թաղն ու պսակը, փշէ պսակը աչ – խարհաղորդ Ողջակէզին, որ չարունակ – ուեցաւ տարիներ ու տարիներ, ձեր աչ – քերուն առջեւ :

Եւ դուք որ «պատերազմի ոճիրները » կը դատէք այսօր, մանրակրկիտ հարցա – քննութեամբ, գոնէ Զատկի օրով մը հարցաքննեցի՞ք ձեր խիղճը , ի յուչ այն միւս քամահելի , աննախընթաց ոճիրնե – րուն — Հայոց Սարսափներ — որոնց հեղինակը իրրեւ հաւատարատօր անդամ բաղմած է այսօր Միացեալ Ազգերու կազ – մակերպութեան մէջ : Ինչպէս երէկ, Ազ – գերու Դաչնակցութեան մէջ ...

Շ·

21 Ապրիլ 1946

Օր ը Օրէն

ՏԻԱՐ ԱԲԳԱՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

—o—

Բարեկամներուս բազմութեան մէջ ու – շագրաւ տեղ մը կը գրաւէ «բոլորտիք – եան» Տիար Աբգարը՝ իր ծանրութեամբ եւ իր «անկախ» տեսակէտներով :

Կուշտ ու կլոր մարդ մըն է : Ամուսնա – ցած է եւ ունի երկու աղջիկ , երկու մանչ : Վիճակը տեղն է, այսինքն բարեկեցիկ է : Տուն ունի, պարտէզ ունի, ինքնաշարժ ունի, սառնարան ունի, լուացքի մեքենայ ունի, ձայնասփիւռ ունի, հեռանկարի գործիք ունի : Հեռաձայն անգամ ունի : Եւ երկու հատ — մէկը խանութը, միւսը տունը :

Է՛, այս երանելի երկրին մէջ, երբ այս «առաքինութիւնները» ունիս, կը նշանա – կէ որ «անվերարկուներու» եւ ծուկ սա – բատով պտըտդներու դասակարգէն բա – ւական մը հեռացած ես ու մտած ես շը – նորհիւով մարդոց «ակումբը»:

Բայց, Տիար Աբգար բարեկամս մէկ հիմնական թերութիւն ունի — ազգային ճակատին վրայ, վճռական տեսակէտներ չի յայտներ՝ մարդ չվիրաւորելու մտա – հոգութեամբ :

Այսինքն, կուսակցական գիծ, գոյն , չունի եւ կլոր կլոր կը դառնայ բոլոր կազմակերպութեանց բոլորտիքը :

Շա՞տ զգոյշ է , շա՞տ խոհեմ, շա՞տ շրջահայեաց եւ ինչ որ ըսէ, ճախ կը չա – փէ, կը ձուէ իր բառերը ու յետոյ քե – բանը կը բանայ : Վարժութեան խնդիր : Ինչպէս իր յաճախորդին պաճիր կամ կա – րագ ծախելու ատեն, ճախ կը կշռէ այդ ապրանքները, յետոյ կը յանձնէ ասոր, այնպէս ալ իր կարծիքները կրամ առ կը – րամ կը կշռէ, յետոյ կը պատմէ դիմացի – նին :

Իր կարգ մը սովորութիւնները ուշա – դրութիւնս գրաւած են :

Օրինակ, Տիար Աբգարը ծնած է Մայիս 28ի մը: Իր անցագիրը տեսած եմ աչ – քս: Բայց, երբ իրեն հարցնէի իր ծը – նընդեան օրը, կը պատասխանէ .

— Մայիս 29ին ծնած եմ ...

Որովհետեւ, չուզեր իր ո՛չ – Դաշնակ – ցական ծանօթներուն սիրտը կոտրել՝ ա – նոնց չսիրած թուականը արտասանելով :

Ցետոյ, Տիար Աբգար բարեկամս եր – բեմ միասին չ'արտասաներ կարմիր, կա – պոյտ եւ ճարճատգոյն բառերը ու ո՛չ մէկ ատեն իր հիւրանոցին ծաղկամանին մէջ կը տեսնէի այս գոյներով ադուրցած ծաղիկներ՝ մով մովի, իր – իրի :

Որովհետեւ, կրնայ պատահիլ որ իր ո՛չ – Դաշնակցական բարեկամները, յանի – կարծ, այցելութեան գան եւ այդ երեմ գոյները գիրկընդխառն դիրքի մէջ տես – նելով, անտեղի վերագրումներ ընեն ի – րենց :

Արդարեւ, կը պատմէ թէ տարիներ ա – ռաջ, իր կնոջ ընկերուհիները, ցերեկին , փոքէրի կուգան եւ երկար բազմոցին վը – րայ երեմ նոր կարմիր, կապոյտ եւ ճա – րընճագոյն բարձիկներ տեսնելով, կը յանդիմանեն իրենց ընկերուհին .

— Ալի՛ս, դո՞ւն ալ ... Ա՛լ ուրիշ գոյն չկա՞ր ...

Ան է, աս է, Տիար Աբգարի տան ներ – քին կանոնագրին մէջ բարեփոխում մը կատարուած է :

— Ատ գոյները իրարու մով պէտք չէ տեսնուին այս տան մէջ, կի՛ւկ ... Ես յա – ճախորդ կորսնցնելու միտք չունիմ ...

Տիար Աբգար բծախնդիր է ուրիշ երե – ւոյթներու մէջ ալ :

Օրինակ, երբ ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, հարկադրուած ըլլայ Սերոբ Փա – շային անունը տալու, անպայմանօ, կը խօսի Հաջի Բէգի մասին ալ ...

Եթէ ստիպուած ըլլայ Զաւարեանի յի – շատակը յարգելու, վարպետօրէն ձեւը կը գտնէ եւ բանի մը անուշ բառեր ալ կ'ըսէ Տամատեանի մասին ալ :

— Ան ալ բարի մարդ էր ...

Հին բարեկամներ ըլլալով, վստահո – րէն գիտեմ թէ ամուսնացած է Նոյեմբեր 29ին :

Երկու տարի առաջ, սակայն, իր ա – մուսնութեան 25ամեակին առթիւ խնջոյք մը սարքեց իր տունը: Հրաւիրատոմսը կ'ըսէր·

— Մեզի հրամեցէք Նոյեմբեր 30ի ուր – բաթ իրիկունը ...

— Բարեկամ, այդ հրաւիրատոմսին վր – րայ տպագրական սխալ կայ — Նոյեմբեր 29ը եղեր է 30 ... Փոխել տուր ... Ես հարսնիքիդ եկած էի, թուականը միտս է... Զեմ մոռնար, բանի որ իմ առնելիք աղջիկս, դո՛ւն առիր ...

— Դուն ինչ խօսէ, ես իմ ըրածս գի – տեմ, յանդիմանեց :

×

Ջերկարեմ : Եթէ «լուս»ընելով լուսընթ – կայ կը հասկնամ, մինչեւ այս սիւնակին այս կէտը հասկցած պէտք է ըլլամ նաեւ որ Տիար Աբգար բարեկամս ո՛չ Դաշնակ – ցական է, ո՛չ Հնչակեան է, ո՛չ Ռամկա – վար է, ո՛չ համայնավար է, ո՛չ բողոքա – կան է, ո՛չ կաթոլիկ է եւ ո՛չ ալ Լուսա – ւորչական: Բան մըն ալ չէ: Ջէգոմ է , անկախ է, այսինքն « բոլորանուէր» Հայ է:

×

Բայց , բանի մը շաբաթ ի վեր, Տիար Աբգար բարեկամիս վրայ բաջութիւն մը եկեր է :

Ո՞ւր է առաջուան խոհեմ ու շրջահայ – եաց Աբգարը : Փոխուե՞ր է, փոխուե՞ր: Եւ վտանգաւոր բաներ կ'ըսէ :

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ, Աբ – գար ...

— Հարցնելդ աւելորդ չէ՞... Դուն լր – բագիր չե՞ս կարդար ...

— Կարդալը կը կարդամ, բայց եր – դում չեմ ըներ թէ ամէն բան կը հասկր – նամ... Նորութի՞ւն մը կայ ...

— Հարկաւ կայ ... Նայէ՛ , երեւանի մեր ասլաններն մեր հողերը ետ կը պա – հանջեն ... Դուրսի հողերն ալ, ներսի հողերն ալ ... Ասանկ բան լսա՞ծ էիր յի – սուն տարիէ ի վեր ...

— Լա՛ւ, այդ պատմութիւնը բեզի՞ հետ ինչ կապ ունի.... Այսինքն , ինչո՞ւ առաջուան խոհեմ եւ բերանը – գոց Աբ – գարը չես ...

— Ըսեմ — ես, ասկէ ետք, ո՛չ Դաշ – նակցականէն կը բաշուիմ, ո՛չ ալ Հրա – չակեանէն , ո՛չ մեր ժամուն Տէրտէրէն, ո՛չ ալ մեր Կաթողիկոսներէն ... ես իմ որոշումս տուեր եմ, բեզի ալ յայտնեմ .

— Յայտնէ նայիմ ...

— Աղէկ մտիկ ըրէ — երբ մեր անուշիկ երեւանը ատ մեր վանը, Կարինը, Բաղէշը, Տրապիզոնը, Կարսը, Արտահա – նը, Նախիջեւանը, Ղարաբաղը, Գանձա – կը, Լօռին, Շուշին , Ախալքալաքը ետ առնէ եւ մեր հիմակուան փոքրիկ Հա – յաստանին կցէ, ես օդանաւը պիտի առ – նեմ եւ շիտա՞կ երեւան պիտի երթամ եւ ճակատը պիտի պագնեմ մեր տղոցը ...

— Կարծեմ, երբ ատանկ հրաշք մը պատահի, Արտասահմանի մէջ Հայ չի մր – նար, ամէնին ալ ձեռ – պագի կ'երթան, բացի, անշուշտ Կիւլպէնկօղլու Նուրիէն , որ այդ օրերուն, Անգարա գացած պիտի ըլլայ՝ արցունք սրբելու ... Բայց վախ մը ունիմ, Աբգար — Արեւմուտքի աչքէն պիտի իյնանք ...

— Մեր ալ շա՞տ հոգն էր... Աչքէ չին – կա՞ծ ինչ շահ ունեցանք որ աչքէ ինկած վախ ունենանք ...

— Իրա՛ւ ես, Տիար Աբգար ...

ԵՒՐՈՊԱՑի

ՄԵՐ ԲՆԱՇԽԱՐՀԸ

—o—

Ակնցիները առանց բացառութեան քա–ղաքացի կեանք կը վարէին, դիւղացը – նակներու կեանքն ալ այնպէս էր իսկա – պէս: Երկրագործութիւնն, որ դիւղացի դասուն զբաղումն ըլլալու է եւ իրենց ապրուստի միջոցը, չկայ դրեթէ կամ թերեւս այնքան քիչ է որ անկարեւոր տեղ մը կը գրաւէ:

Ակն քաղաքը բացառիկ դիրք մը ունի: Բոլորովին քարոտ եւ զառիվայր ըլլալով՝ չի յարմարիր երկրամշակութեան եւ ժո–ղովուրդը ստիպեալ կը պահպանէր: Ա – սիական ժողովրդոց մէջ երբ կը պակսի երկրագործութիւնը, կը պակսի նոյնհե – տայն ապրելու ամէն միջոց: Իսկ առեւ – տրական գործունէութիւնը բաւական չէն ապրեցնելու Ակնայ ժողովուրդը եւ այս կղզիացեալ դիրքը զինքը նեղ կացութեան կը մատնէ, ինչ որ դժբախտութիւն մըն է: Հասարակ դրամատէր սեղանաւորնե – րու դրամագլուխով զուարճալի կեանք վարելիք վայր մըն էր Ակն, իբր ամարա – նոց եւ ձմեռանոց, իբր գրօսավայր: Ճիշդ այսպէս չատեր պանդուխներու վաստակով, կ'ապրէին, ճոխ եւ չոայլ, բարեկեցիկ եւ վայելչաճաշակ: Ցեհին հասարակ դասակարգը հոր գործելով եւ մասնրա լեցնելով կամ գորգագործու – թեամբ բան բաւականին գոհացուցիչ ապ–րուստ մը կ'ապահովէին դիւրաւար ճի – դով, եւ իրենց ճիտին ոսկեայ չարոյնե – րը, կերտանկլիս, անբաժան էին, ինչ որ աւելի ջանասիրութեան, այլոց կարօտ չմնալու նախանձախնդրութիւնն ունէին ընդոծին դովելի առաւելութեամբ:

Միջակորեաք եւ աւելի հարուստ ըն – տանիքներ վայելչօրէն եւ փարթամու – թեամբ ապրիլ կը սիրէին: Իրենց վրայէն յայտնի կ'ըլլար բարեկեցութեան ճաշակն ու սէրը, որ առատապէս աչքի կը զարնէր Ակնայ մէջ եւ յայտնի ապացոյց այս բա–րեկեցութեան արժան էր դիտել տուներու պեղեցկութիւնն եւ գովելի այլ հանգա – մանքները:

Ուրիշ դաւառներէ աւելի ունէին արդի քաղաքակրթութեան հետեւողութիւն, թէ հանրային եւ թէ մասնաւոր կեանց, վարուց եւ բարուց մէջ, թէ ներս կամ թէ դուրս իրենց տուներու կամ երկրին մէջ:

Այս առաւելութիւնները չէին տեսնուեր եփրատի յայսկոյս եւ յայնկոյս ափերուն գտնուած այլ դաւառներու մէջ: Արեւել – եան թէ արեւմտեան հայաբնակ դաւառ – ներու մէջ, մանաւանդ աչքառու կերպով իւրական սեռի ազատութիւն, հաւասա – րութիւն արանց եւ կանանց մէջ առանց բացառութեան, թէ խոնարհ եւ թէ ըստ ինքեան բարձր դասակարգերու մէջ, յա–րում կանայք կ'ընդունէին համարձակա – բար հիւրեր, կը խօսակցէին դէմ առ դէմ, բաց եւ պայծառ ճակատով կը սեղանակ–ցէին, բարոյական բաղձալի ըմբռնումով: Նոյնիսկ հիւրերն ինչ սեռի ալ պատկա – նէին, կը վայելէին ու կը վայելեցնէին ի – րենց նորասէր կենաց եւ համարձակ կեն–ցաղավարութեամբ: Ակնայ կիները, բաղդատմամբ այլ դաւառներու իրենց ցեղակիցներուն, համակերպած կ'ըլլային ժամանակին պահանջմանց ի նպաստ իշա–կան սեռի ազատագրութեան:

Ապուչէխ եւ համարակապ դիւղերը, թէպէտ ըստ պաշտօնական արձանագրու – թեան՝ անունով դիւղ կը կոչուէին, բայց ոչ մէկ տեսակէտով պակաս եւ յետնեալ արուարձաններ կարելի էր համարել քա–ղաքէն՝ ուրկէ հեռաւորութիւնը երեք քա–ոորդ ժամ էր: Ճիշդ միեւնոյն քաղաքա–կրթական կեանքը կը տիրէր հոն եւս՝ համանման ճաշակով եւ նոյնանման ո – դիով: Երբ բաղդատութեան դնենք ու – րիշ դաւառներու, դիւղերու հետ, անոնց չէ կարելի դիւղ ըսել, արդեամբ եւ մէկին դիտնալով ամենազարգացեալ եւ յառ – նայնի յառաջադէմ եւ քաղաքակրթեալ դիւղեր են ամէն հանդամանքով: Բայց երկրագործութենէ, որ երբեք չունին, առատ փոխարէն ունէին ձմեռնային բնա–կարան եւ ընդարձակ այգեստաններու պարտէզներու մէջ ամառանոց, հնձան – ներ: Այս պարագային բացառաբար աչքի կը զարնէր այս դաւառին մէջ: Կայ 12 ժամուան հեռաւորութեամբ Բիւնկեան դիւղը, որ ունի երկրագործութիւն, բայց ժողովուրդին մակարդակը եւ ընտանե – կան վարք ու բարքը, կրթական եւ ու – սումնական վիճակը բարձր եւ նախանձելի էր: Առաջնորդական վիճակ մըն էր այս քաղաքը, ուր պաշտօնավարած են յիշա – տակելի եւ փնտռուած Առաջնորդներ, որպիսիքն էին՝ Գարեգին Սրուանձտ – եանց, Մուշեղ Սերովբեան: Շուրջ բոլոր կային յունադաւան դիւղեր, Վանք դիւղ, Զորակ եւ Մուշաղկայ դիւղերը, որոնք ունէին եկեղեցի եւ վարժարան, որոնց ուսուցիչները միշտ Լուսաւորչական կ'ըլ–լային: Միայն եկեղեցիին մէջ Աւետարա–նը յունարէն կը կարդացուէր, բայց ժո – ղովուրդը չէր հասկնար եւ միշտ հայե – րէն կը խօսակցէին իւրայատուկ առոգա–նութեամբ: Կայ նաեւ Վեց Փարա դիւ – ղերը, անունները միշտ հայացի, բայց ժամանակի ընթացքին զառանափոխ հայ–րենակից ղրացիներ էին, որոնք համե – րաչխ եւ խաղաղ կենցաղ ունէին միմեանց հանդէպ: Ունէինք ինը վարժարաններ բոլորն ալ երկսեռ: Քաղաքին մէջ կային Նարեկեան, Ներսէսեան – Հռիփսիմեան (իմ վարժարանս): Գիւղերուն մէջ Սրամ–եան, Մեսրոպեան Ս. Նշան վարժարան – ները եւ ծաղկոցներ: Այդ վարժարան – ներու թոշակները ղրեթէ չէին դումար – ներ էին, մէն մի աշակերտի մէկ ղրշ. կամ հարիւր փարա, որովհետեւ Իսթանպուլի մէջ կային կալուածներ, այս վարժարան–ներու կամ եկեղեցւոց վագֆ եղած. ո – րոնց եկամուտով կը մատակարարուէին առաւելապէս, դիրք, տետրակ, ղրիչ, դրենական պիտոյքներ, յաճախ ալ ձրի – օրէն մատակարարուելով:

Մի ղարմանաք երբ լսեմ թէ քաղաքի ժողովրդեան 12էն մին ուսանող էր, եւ անոնց իւրաքանչիւրին ծախքը տարեկան 90 – 100 ղրշ. որ պատիւ կը բերէր Ակն–ցիներուն կրթական գործի մէջ, ուսու – ցիչներն ալ մեծաւ մասամբ ձեռնհաս: Մէն մի դպրոց ունէր հոգաբարձութիւն եւ յատուկ ծրագիրը:

Ունէին պաշտօնական ընտրեալ մար – միններու թաղային խորհուրդներ եւ հո–ղաբարձութիւն, որոնց անդամները գոր–ծին ատակ, զարգացեալ եւ դիտակից անձեր կ'ըլլային: Ունէին կանոնաւոր ընդհ. ժողովոյ ատենադրութիւններ, ա–մէն ինչ տեղին կազմակերպուած:

Մի զարմանաք երբ կ'լսեմ թէ Ակնցիք թուական մեծ առաւելութիւններ ունէին ուրիշ շատ դաւառներու վրայ, որովհե – տեւ իրենց վիճակի ընտրեալ Առաջնորդ – ները, ազդանուէր եւ ընտրեալ անձինք էին, նուիրեալներ իրենց ուխտին, որոնք ուր որ ալ ըլլային, կարող էին նոյնքան գոհացուցիչ վիճակի վերածել այլ թեմեր եւս: Բայց Ակնայ աչքառու առաւելու – թիւններն ալ ակնբախ էին յիրաւի: Սըր – ուանձանց Ս. վրդ. իր բոլորանուէր ջանիւք եւ քարոզչութեամբ իր բարձրու – թեան վրայ մխակն է, որ տարակուսելով այս դաւառի ապագայի մասին՝ իր քա – րոզներուն մէջ յաճախ «քանի պանդուխտ պիտի ապրիք, ի պանդխտութեան վաս – տակելով հոս պիտի ապրիք այլն՝ ի Պո–լիս, կինն ու ընտանիք ի դաւառ, մուխ է ձեր ապագան» կ'ըսէր չէշտելով, ո – րովհետեւ պանդխտութեան դառնութիւն–ներն եւ ընտանեկան յարկի երկար բա – ժանումները յոռի պարագայ մը կը կազմէին, կարօտով մնալով դրեթէ միշտ, ամուսինն կնոջմէն, հայրն իր դաւակներէն եւ ծնողքներէ: «Գաղթէ – ցէք ի Պոլիս կամ այլուր, որովհետեւ օր պիտի լինի որ պիտի ուղէք երթալ, մի – ջոցը պիտի պակսի ձեղի, եւ ձեր տրեխ – ները կապելու կապիչ պիտի չգտնէք» կ'ըսէր:

Քաղաքին արուարձաններուն մէջ դրե–թէ կարելի է հաշուել ի հեռաւոր կամ ի մօտոյ, Բաղըչտաչէ բաւական հեռու եւ Պաղչէ դիւղի մերձ, Ս. Երեւման վանքը առանց վանահօր, որ իր լաւ եւ կանդուն օրերուն՝ յաճախ նշաւակ եղած է Տեր – սիմցիներու ոտնձգութեան, բայց տուե – նին, լաւ ընտրութեամբ Գող Սիրական անուն պարթեւահասակ եւ երկար փառա–ւոր մօրուքով անձ մը պահապան դըր – ուած էր, որ քալ քրտախօս լինելով՝ միշտ պաշտպան եւ տէր կեցած է եւ դէմ դրած անոնց յարձակմանց եւ կամ աւա – ռարութեանց:

Ի կարուշլայ դիւղ, կար Ս. Կոչման եւ Ս. Դամիանոս ուխտատեղի եկեղեցին կարմիր կղմինտրաձեւ քարերով կառուց–եալ, պատուհանները նեղ եւ փոքր երկա–րութեամբ չինուած, ի ներքուստ խոր – հըրդաւոր խաւար աղօթատեղի, իր մա – տաղարանը բլրան բարձունքին հաստատ–ուած բերդի նման եւ անմատչելի, հաս–տատուած իր առջեւ փռուած դաշտին վրայ, հաստաբերձ եւ զարեւոր ծառե–րով զարդարուած, ուր ամէն տարի նոր Կիրակիին խուռներամ բազմութիւն մը ի–րեն կը քաշէր, տեղի ունենալով խանդա–վառ տօնակատարութիւն, պար եւ պես պես զուարճութիւններ:

Մերձակայ դիւղին մօտ կայ Ս. Գր. Նարեկացիի ուխտավայրը, դաշտին մէջ–տեղ կառուցուած, անդուռ եւ առանց տանիքի, միայն ունենալով բաց խորան մը եւ ժողովրդեան յատուկ վայր ուր առանց ցեղի եւ կրօնի խորութեան՝ ա–մէն տղի ուխտաւորներ անպակաս կ'ըլ–լային: Աստուածածնի օրը անոր մատղ–օրհնութեան եւ ուխտատեղացութեան օրն էր:

Ապուչէխ դիւղը բացառիկ տեղ մը ու–նի այս միջավայրին մէջ, իր անուանի ամիրաններով, մեծամեծ հարուստ սեղա–նաւորներով եւ դիտութեան իր անուանի դէմքերով, Արփիարեան եղբայրներով, Ս. Զերազի դիւղէն՝ Մինաս Զերազով, Ս. Զօպանեանով, Գր. Զօհրապով, Գ. Չէչ–պի Ազարեաններով: Այս դիւղի Ս. Նշան եկեղեցին, թանդարան մըն էր, անգնա–հատելի եկեղեցական զգեստներով, Օյէ–նի օրինակել ձեռագիր Աւետարանով եւ «Սասուն» անուամբ ձեռագիր եւ մատե–նադրեալ այլ Աւետարաններով իբր աղէ–նութիւններ, որոնցմով ամանք հոս՝ ի Մայր եկեղեցի բերուած ըլլալը կը մե–չատուի:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԷՄԻՐԶԷՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Ա.

Գրիգոր Զօհրապի պէս մեծ մտքի տէր եւ հանճարեղ անձնաւորութեան մասին դրելու համար, պէտք է գրիչ ունենալ եւ ոսկի դրիչ, իսկ իմս մատիտ է անպոյն, բայց որովհետեւ իրարու շատ մօտ մար–դիկ ենք եղած (*) եւ ամէն օր հանդի – պած, մանաւանդ որ տղայիս կնքահայրն էր, փորձեմ յուշերէս բան մը թողուլ ա–ռաքութիւնին, որ մնայ անկորուստ:

Զօհրապ միջահասակ, բաւական լեցուն կազմուածքով, կլոր դիմագիծերով, ու–շադրաւ տեսքով, չարժուձեւերով աչ–խոյժ մէկն էր, զննող, նկատող հայեաց–քով, այնպէս կը դիտէր շուրջը, որ կար–ծես նիւթ կը հաւաքէր: Արտաքնապէս միչտ ճաշակաւոր, անդլիական ամէնէն աղնիւ բրդեղէն կտորներով էոսքիմնե–րու մէջ եւ ամէն ինչ հագուածին համա–պատասխան, բաճկոն, փողկապ, թաչ–կինակ եւայլն, եւ այս բոլորը շատ ան–փոյթ ձեւով, կարծես ինքնիրենը եղած ըլլար:

Պերճաբան էր Զօհրապ, բառին ամենա–

(*) Հեղինակը եղերաբախտ վարդգէսի կինն է, իսկ Վարդգէս մտերիմ ընկերը եղած է մեծ գրագէտին:

վրայ, հաստաբերձ եւ զարեւոր ծառե–րով զարդարուած, ուր ամէն տարի նոր Կիրակիին խուռներամ բազմութիւն մը ի–րեն կը քաշէր, տեղի ունենալով խանդա–վառ տօնակատարութիւն, պար եւ պես պես զուարճութիւններ:

Մերձակայ դիւղին մօտ կայ Ս. Գր. Նարեկացիի ուխտավայրը, դաշտին մէջ–տեղ կառուցուած, անդուռ եւ առանց տանիքի, միայն ունենալով բաց խորան մը եւ ժողովրդեան յատուկ վայր ուր առանց ցեղի եւ կրօնի խորութեան՝ ա–մէն տղի ուխտաւորներ անպակաս կ'ըլ–լային: Աստուածածնի օրը անոր մատղ–օրհնութեան եւ ուխտատեղացութեան օրն էր:

Ապուչէխ դիւղը բացառիկ տեղ մը ու–նի այս միջավայրին մէջ, իր անուանի ամիրաններով, մեծամեծ հարուստ սեղա–նաւորներով եւ դիտութեան իր անուանի դէմքերով, Արփիարեան եղբայրներով, Ս. Զերազի դիւղէն՝ Մինաս Զերազով, Ս. Զօպանեանով, Գր. Զօհրապով, Գ. Չէչ–պի Ազարեաններով: Այս դիւղի Ս. Նշան եկեղեցին, թանդարան մըն էր, անգնա–հատելի եկեղեցական զգեստներով, Օյէ–նի օրինակել ձեռագիր Աւետարանով եւ «Սասուն» անուամբ ձեռագիր եւ մատե–նադրեալ այլ Աւետարաններով իբր աղէ–նութիւններ, որոնցմով ամանք հոս՝ ի Մայր եկեղեցի բերուած ըլլալը կը մե–չատուի:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԷՄԻՐԶԷՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

—o—

Կոմիտասը, Պոլիս վերադառնալուց յե–տոյ, համեմատաբար զգաստ մի պահին պատմել է, թէ Վարուժանը ձեռք բերե – լով թղթի կտորներ, բանաստեղծութիւն – ներ էր գրում: Գրել են չատերը՝ իրենց ձեռքն անցած թղթի կտորների վրայ, Ա–յապի ու Զանկըրիի պատերին:

Ի՞նչ եղաւ այս հայ մտաւորականու – թեան ճակատագիրը: Այդ մասին դրուել է աւելի շատ, քան Հայոց պատմութեան որեւէ շրջանի մասին, դրուել են հաւաս–ոի աղբիւրների տուեալներով: Գրել, պատմել են այդ մարդիկ, որոնք եղել են կարաւանի մէջ, ապատուել են տարբեր պատճառներով: Փաստեր են հաւաքուել նաեւ կամայ – ակամայ սպանդին մաս – նակցած Թուրքերից: Մեր նպատակը չէ հանրայայտ այդ փաստերը նորից կրկ – նել: Միաժամանակ չենք կարող դէթ հա–մառօտ կանդ չառնել այն իրողութեան վրայ, որ մտաւորականութեան ջարդը նոյնպէս, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովրդի կոտորածը, ոչ թէ արդիւնք էր պատե – րազմական իրադրութեան, թելադրանք՝ պաշտպանական նկատառումների, ինչ – պէս փորձում են ցոյց տալ Թուրք պատ – մաբանները, այլ իթթիհատի ծրագրի մի մասն էր: Իրականում Թալէաթը հայ մը – տաւորականութեան ջարդով ղբաղուել է նոյնքան, որքան ռազմաճակատի վիճա – կով: Նա չարունակ հեռագրային կապ է պահպանել ոստիկանատների հետ, ան – ձամբ որոշել սպանութիւնների հերթա – կանութիւնը:

Աքսորուած մտաւորականների մայր ցուցակը գտնւում էր Թալէաթի սեղանի դպրոցի մէջ: Նա էր հրահանգում խմբա – կային սպանութիւնները: Այս պայմաննե–րում, խումբ առ խումբ ընթերցւում են նրանց անունները, Զանկըրիի ու Այաշի արգելանոցներից դուրս բերելով նը – րանց՝ կառքերով տանում են բաց տա – րածութիւններ ու սպանում: Իւրաքան – չիւր դէպքում աքսորականներին յայտ – նըւում էր, թէ նրանց տանում են Տիգրա–նակերտ ռազմական տանհանում դատելու ... Այսպէս, Ռ. Զարդարեանին, Բժ. Ն. Տաղաւարեանին, Է. Ակնունուն եւ երեք ուրիշ մտաւորականների Այաշից կառքով դուրս են բերում նոյն հաւաստիացմամբ եւ ճամբին, Ուրֆայի մօտերը, սպանում տեղի Իթթիհատական կուսակալ Ռեշիտ պէյի կողմից ուղարկուած աւազակների միջոցով:

Նոյն ձեւով, Անգարայի մօտերը ըս – պանում են Սիամանթօն, Սմբատ Բիւրա–ռը եւ ուրիշներ: Թէ նախօրօք մշակուած ծրագիրը ինչպիսի հետեւողականութեամբ էր կենսագործւում եւ Թալէաթն էլ որ – քան մասնակցութիւն ունէր մտաւորա – կանների ջարդին, երեւում է Զանկըրիի աքսորականների այն խմբի սպանութիւ – նից, որոնց մէջ էին Դ. Վարուժանը եւ Ռ. Սեւակը: Սրանց խոչտանգմանը նա – խորդում է Պոլսից տրուած հեռագրերի ստացումը, որի հիման վրայ տեղում իթթիհատական ակումբի անդամները դաղտնի նիստեր են դումարում: Նա – խապատրաստական այս աշխատանքից յետոյ որոշում են Վարուժանին, Սեւա – կին եւ երեք այլ տարագիրների աքսորել ... Երբ մնացող մտաւորականներից մէկը այցելում է Զանկըրիի փոխ – կառավա – րիչին եւ խնդրում յետաձգել նրանց մեկ–նումը, վերջինս պատասխանում է, «Ես չեմ կրնար չկատարել Պոլսէն եկած հը–րամանը»: Նրանց նստեցնում են կառ–քը: «Զափաղանց յուզուած էինք ամէնքս ալ, — գրում է Գր. Պալաքեանը, — ա – րիւնը կը վազէր մեր սրտերէն եւ՝ հակա–ռակ մեր ջանքերուն, անկարող էինք զսպելու մեր արցունքները ... եւ երբ տարաբախտ Վարուժան եւ Սեւակ՝ դառ–նալով կ'ըսէին մեզի թէ մեր որբերուն ակը եղէք ... եւ երբ Վարուժան մաս – նաւորի կ'ըսէր թէ. « նոր զաւակ մը ու – նեցած եմ, թող անունը Վարուժան դը – նեն ...», ալ մեր ամէնքին յուզումը չափ ու սահման չունէր եւ մեր միտքերը չէին զործեր, որ մխիթարութեան երկու խօսք ըսէինք »:

Զանկըրիի իթթիհատի ակումբը ամբա–զործ Հալոյին էր արժանացրել վարու – ժանին, Սեւակին սպանելով՝ ջհնգերի բարիքները վայելելու պատիւը: Հասի իր աւազակախմբով կարում է ճանապար–հը, իջեցնում կառքից տարագիրներին, ապա նրանց առաջնորդում մերձակայ ձո–րը, մի առուի եղերքը եւ իր խմբով անց–նում գործի ... Ականատես պատմածից երեւում է, որ Վարուժան փորձել է դիմել ինքնապաշտպանութեան, որի համար ենթարկուել է աւելի վայ–րագ խոչտանգումների: Վարուժանին ու Սեւակին դէպի մահ առաջնորդող թուրք կառապանը Զանկըրի վերադարձին յու–դումով է պատմել է այս բոլորը եւ ա – սել. « Ասանկ արհեստը պետին տակը անցնի, ինծի պէտք չէ ասանկ չարը ... ես կառքս, ձիերս այսօր – վաղը պիտի ծախեմ եւ հեռանամ այս քաղաքէն»:

Այսպէս, բիրտ, նախամարդու վայրա–ձեւով խլուեց հայրենասէր այն գրողնե–րի կեանքը, որոնք այնքան մեծ տպաւո–րութիւն կը գործէին իրենց ընթերցող–ներուն վրայ, ինչպէս նաեւ ամբողջ հայ ժողովուրդի վրայ, որ կը դիտէր իրենց կեանքը, սէրը, հայրենի – քը, աշխատանքը:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(5 Շար.)

բան իմաստով, ճիշդ այնպէս կը խօսէր, ինչպէս որ կը վարէր : Ուր որ ալ ըլլար՝ խորհրդարան, ազգային երեսփոխանական ժողով, որեւէ ընկերական հաւաքոյթ, ազգային երեկոյ, իրենց տունը, մեր տունը, երբ Զօհրապն էր խօսողը, բոլորը կը լսէին ու բնաւ կը լսէին : Ան կը նկարէր , կը քանդակէր կարծես իր պատմածը :

Ամէն նորութեան, ըլլայ ազգական, դեղարուեստական, քաղաքական, անմիջապէս կը տեղեկանար, ոչ միայն իր ապրած երկրին մէջ, այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ եւ իր հեղինակաւոր կարծիքը կը յայտնէր այդ մասին :

Բնակարանը, Բերա Թաղամասի Այազ փաշա փողոցի ծովահայեաց մեծ տան մը մէջ, վերեւի ձրդ յարկը, սքանչելի տեսարան ունէր : Ննջարանի պատշգամէն , պատուհաններէն ցոյց կուտար չորեքտասան ուերու, նաւահներու, մակոյկներու անվերջ լողալ — երթեւեկը, կեանքին հետ համեմատելով :

Աշխատասենեակը կը դանուէր մուտքի դրան ճիշդ դիմացը, ոչ շատ մեծ, պատերը մինչեւ առաստաղը գրադարաններ՝ փաստակոմ դիրքերով : Գրասեղանը նոյնպէս ոչ մեծ, ամէնէն պզնիւ փայտով չինուած , վրան ամէն ինչ գեղարուեստական՝ Թանաքաման, գրիչ, մատիտ , քերթածատ, արձանիկներ եւայլն : Կը սիրէր առտուընամուտ դուռը բաց պահել, գրասեղանին առջեւ, կքած թուղթերուն վրայ, փեճսընեզ քթին : Իրենց այցելու ժամերուն, երբ կը տեսնէինք գինքը այդ դիրքով, արագ մը կ'անդնդէինք եւ կը մանէինք հիւրասենեակ :

Մեր գալէն քանի մը րոպէ անց , կու գար եռանդով բարեւելու մեզ : Ներողութիւն կը խնդրէինք իրմէ որ գինքը խան - գարեցինք : « Մինչեւ եռքը թուղթերուս հետ միս – մինակս մնալու չեմ վերջա - պես», — կը պատասխանէր : Կը սկսէր պատմել, կատակել : Առհասարակ խոսակցութիւնը միշտ համեմուած էր սրամիտ կատակներով : Աեմնասովորական դիպքը կը պատմէր դուենադէղ : Իր ամբարանին մէջ, տարբեր ձեւով չտապ մը կը պատկերելու : Մեծ հաճոյքով կը լսէինք գինքը, կամ , աւելի ճիշդ , կը տեսնէինք պատմածները :

Գրիւսէլի ցուցահանդէսէն վերադարձին, եթէ չեմ սխալիր՝ 1914ին , արձան մը բերած էր՝ սպիտակավարդագոյն մարմարի վրայ քանդակուած ոչխարնիկ ու հօտը, հովիւը միասին : Արձանը տեղաւորէր էին պատուհանին մէջ, ժանեակաւոր վարագոյրին եռեւ, էլեկտրական լոյսին տակ, ուր աւելի ցայտուն, աւելի դեղեցիկ կ'երեւար ան : Զօհրապ մեզի ցոյց կուտար արձանը ըսելով· «ի՞նչ ճիշդ մտացղացում եւ մատներու ի՞նչ նուրբ ճարպիկութիւն պէտք է, սա ան - հոս մարմարին այս կեանքը տալու համար : Ոչխարներու գեղմը կը չօշափես ափիդ մէջ, անդին հովիւը տիրական կանգնած, խուզարկու հայեացքը նետած հեռուն, պահապան գամփռը ոտքերուն առջեւը : Քանդակագործին մտքէն աւելի նուրբ ու յամառ աշխատանքն է դնահատելի » : Զօհրապ առհասարակ ամէն բանի վրայ թափուած աշխատանքն էր որ կը դնահատէր :

Ամբողջ բնակարանը նման էր դեղարուեստի Թանգարանի մը : Ընտանիքով բոլորը՝ կինը՝ Գլարան, աղջիկները՝ Տոլա եւ Հերմինէ, տղաները՝ Լեւոն եւ Արամ վերին աստիճանի նուրբ եւ դեղեցիկ ճաշակի տէր մարդիկ էին : Ներս մտնողը չէր դիտեր ո՛ր նկարին, ո՛ր արձանին , ո՛ր դեղեցիկ ծաղկամանին առջեւ կանգնէր ու դիտէր հիացումով : Ճաշարանին պատերը ծածկուած էին էակար Շահինի ձեռակերտ նկարներով : «Որչափ չարժուն կեանք կայ բոլորին մէջ եւ յամառ , ստուգուն աշխատանք »,— կ'ըսէր Զօհրապ :

Որեւէ անճաշակ բան կամ ոչ ճիշդ երեւոյթ տեսնելով կ'աւելցնէր· «բարբարոս ձեւով մը եղած է » : Մեծ մտածողը կարո՞ղ էր դուշակել, որ այդ «բարբարոս » ձեւը իր վրայ պիտի գործադրուէր եւ ինք պիտի նահատակուէր բարբարոսաբար :

Տան մէջ մանուկի մը պէս կը խնամէին գինքը, ամէն ինչ նախապէս մտածուած՝ անունդ, հանդիստ , հագուստ եւ ամէն բան : Երբեմն կը բողոքէր· «Զղեցիկ անդամ մըն ալ ուղածիս պէս չարժիմ, ուղածս ընեմ »,— կը կատակէր յաճախ այդ մասին եւ մենք մբոլորս կը ծիծաղէինք :

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

«Էջմիածին»

ՅՈՒՇԵՐ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

165·000 հայ բնակչութիւն ունեցող Սեբաստիայէն, 1915 Յունուարի եղեռնէն առաջ, վերապրողներու թիւն է 25 – 30 հազար :

Այդ զարհուրելի եղեռնին՝ Սեբաստիա դժ տուաւ Հայութեան լաւագոյն գաւակներէն չատեր, մտաւորականներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, ճարտարապետներ , երեսփոխաններ ,արհեստաւորներ, եւ հոչակաւոր հերոսներ : Ճիշեմ քանի մը անուն .— Թորոս Ծառուկեան, Զելօ, Դանիէլ Զաւուշ, Ղուկաս Ալբար, Պիծան , Զեմասացի Եղօն, Վարդան Շահզադ, Վահագն Նալպանտեան, Խորխորնոյ Մուրատը : Ու վերջապէս Կալաունցի առիւծը, Մուրատը, որու մասին Սեբաստիոյ նահանգին առաջնորդը, Թորգոմ արք. Գուշակեան կ'ըսէր· «Սեբաստիան երրորդ Հայութիւն մը ունի ,– Մխիթար Աբբահայրը, որ Հայոց միտքն է, Դանիէլ Վարուժանը, որ սիրտն է Հայոց, քաջն Մուրատը, Հայոց հրեչտակազէմ Հերակլէսը, որ Հայոց կամքն է» :

Իրապէս Հայոց Հերակլէսն էր Մուրատ : Անհիկա չարունակ կը շրջէր գիւղ գիւղ, քաղաք քաղաք, ու մարդարէի նման արթնութեան կը հրաւիրէր ժողովուրդը , — կը զգար վտանգը, հասկցած էր Թուրքին հոգին :

Սեբաստիոյ կուսակալը, արիւնկզակ Մուամմէդ, քաղցր խօսքերով եւ բարեկիրթ ձեւերով կ'աշխատէր թակարդը ձգել Մուրատը : Ցաճախ կը կանչէր իր մօտ : Կը հարցնենք Մուրատին, թէ ի՛նչ կը խօսիք, ի՛նչ կ'ըսէ Վալին :

— « Ձանրնը սեվախիմ , Մուրատ փաշա», կ'ըսէ Վալին : Ես ալ կը պատասխանեմ : «Կէօղիւնը սէվմիյիմ , Մուամմէդ փաշա» : Ու դիտէք թէ ինչ կ'ը նշանակեն այս խօսքերը : Վալին ըսել կ'ուզէ . — Մուրա՛տ, հոգիդ ճանկիս մէջ է : Ես ալ կը հասկցնեմ իրեն . « Քու աչքերդ կը փորեմ » : Ես լաւ կը ճանչնամ Թուրքը , կը հասկնամ Թուրքին չողոքորթութեան լեզուն : Պէտք է միշտ արթուն կենալ :

Այսպէս կը խօսէր մեզի, Մուրատ այս դասերը կուտար մեզի :

Ժողովներու մէջ յաճախ կը հարցնէինք իրեն .— Ինչի՞ կը ծառայեն այս ղէնքերը, ո՞ր օրուան համար են :

— Սպասեցէք , կուգայ ժամանակը, կը պատասխանէր :

Եւ հասաւ ժամանակը : Դէպքերը իրարու յաջորդեցին արագօրէն : Պատանի Նշան Դարբինեան եկաւ իմաց տալու թէ Մուրատին մայրը, լուսահոգի Ծադիկ մայրիկը լուր է ղրկեր թէ երեք Թուրք ոստիկաններ եկած են հրաւիրելու Մուրատը :

1915 Մարտ 14ին Մուամմէդ երեք ոստիկան ղրկած էր նամակ մը յանձնելու Մուրատին :

Մուրատ ըսաւ .— « Տղա՛ք, ես կ'երթամ կը զբաղեցնեմ ոստիկանները : Ձին ուղեցէք եւ մութը իջնելու ժամանակ եկէք մեր տունը » :

Մուրատ տուն կը հասնի, ոստիկաններուն ձեռքէն կ'առնէ նամակը, որով Մուամմէդ ղինք կը հրաւիրէր քաղաք, մասնակցելու կարեւոր խորհրդակցութեան մը :

Մուրատ կ'ըսէ ոստիկաններուն .— Միտք ունէի քաղաք երթալու : Յոգնած էք, քիչ մը հանգստացէք, միասին կ'երթանք :

Ու կը նստին խնջոյքի : Կերուխում , բաժակ պարպել օսմանեան « փառապանծ բանակին » :

Երբ մութը իջան, դացինք Մուրատի տունը : Ոստիկանները նստած են ձիերը : Մուրատ եւս կ'երեւի, կը ցատկէ ձիուն վրայ եւ կ'ըսէ ոստիկաններուն.

— Ես լաւ կը ճանչնամ Վալի փաշան : Գացէք ըսէք իրեն թէ ես կը բնակիմ սա դիմացի Սախաուլը լեռը : Ձիս ծուլակը ձգելու համար քիչ է երեք ոստիկան : Թող ինք գայ հարիւրներով :

Ոստիկանները մեռելի գոյն տուած էին՝ երբ տեսան մեզ դինուած : Մուրատ ըսաւ ոստիկաններուն .

— Մի՛ վախնաք, ձեզի վտանգ չկայ : Եւ ճամբեց :

Մուրատին կեանքը ծանօթ է ամէն Հայ, իր Ողբալի մահը :

Հերոսներ ու մտաւորական տիտաններ տուող Սեբաստիոյ յիշատակը անմահացընելու համար՝ օղնենք Սեբաստիոյ Մուրատ – Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԻՒՍՅԵԱՆ

ՅԻՄՆԱՄԵԱԿ

ՇԱԻԻԼ .— Ապրիլ 24ի Շաբաթ երեկոյեան Շաւիլի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ : Տեղացի եւ շրջականերէն հայ ընտանիքներ պատասխանելով յիսնամեակի յանձնախումբի կոչին , ժամանակին հաւաքուած էին հանդիսավայրը : Օտար հիւրեր եւս ներկայ էին, Շաւիլի քաղաքապետը իր օգնականով եւ քաղաքապետական ժողովի մէկ քանի անդամներով , տեղւոյն կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովրդապետը եւ երկու Թերթերու Թղթակից – ներ, ինչպէս նաեւ Մուրատ – Ռաֆայէլեան վարժարանէն Հ. Յակոբ Վարդապետ , եւ փարիզի եկեղեցիէն Արիս վարդապետ Շիրվանեան :

Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Զաւէն Յովհաննէսեան : Օրուան պատշաճ բանախօսութիւններ եղան Պ. Խաչիկ Մկրտիչեանի (Հայերէն) եւ Պ. Գրիգոր Փափազեանի կողմէ (Ֆրանսերէն) :

Շաւիլի գպրոցի աշակերտները, ա – ռաջնորդութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Փափազեանի, երգեցին «Տէր կեցո»ն :

Դարձեալ գպրոցի աշակերտներէն Օրիորդները Նայիրի Աբէլեան եւ Անի Տէ – միրեան, արտասանեցին, առաջինը «Դուն բնաւեր Հայոց կառնկ» Անդրանիկ Թէր – գեանէ, եւ երկրորդը «Մայրը» Արիս Իսրայէլեանէ : Դերասան Նուբհան Մարդեան արտասանեց Ֆրանսերէն Յով – հաննէս Թումանեանի «Կանչը», Թարգմանուած ողբացեալ Աբշակ Զօպանեանէ : Օր. Աստղիկ Քէօսէեան իր մասնակցու – թիւնը բերաւ երկու կրօնական երգերով :

Այս յուզիչ եւ տպաւորիչ պատօնը փակուեցաւ Արիս վարդապետի պահպա – նիչով :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Մարսէյլէն Պ. Վահագն Սահաթճեան պատուոյ լեգէոնի ասպետի աստիճան ստացած է, Ներքին Նախարարութեան կողմէ առաջարկուած : Այս առթիւ տե – ղական մամուլը նկարն ու կենսագրականը հրատարակած է Պ. Սահաթճեանի, յիշելով անոր զինուորական ծառայութիւնը առաջին աշխարհամարտի ընթացքին իր ստացած չքանչանները պատերազմի դաշտին վրայ իսկ : Պ. Վահագն Սահաթճեան փոխ – նախագահն է Մարսէյլի առաջնորդարանին եւ նախագահ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին :

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Փառերու մէջ ալ քանի մը դնչու ընտանիք՝ տեղ գրաւած էր : Կ'ուտէին, կը խմէին ու կը քնանային աշնանային արեւու տակ :

Հին ընկուզենին տակաւին հոն էր ու կենդանի . տակը ձիու վաճառական մը գրաւած էր , ՝ւան դէպի հարաւ ինկող տասներորդ քայլի հեռաւորութիւնը կ'ընդունէր : Ձիերու ախոռը անոր մօտ էր ու քովը վաճառականին չորս ցիցերով վրանը, դուրսէն ղուրանէն առնուած բացատրութիւն մը գրուած թուրքերէն . Ֆաթիհի Ֆախրի (աղքատութիւնս պարծանքս է) :

Թուրք վաճառականները երբեք իրենց անունը չէին գրեր խանութին վրայ, այլ մէկ երկու բառ Ղուրանէն :

Եւ ահաւասիկ քարը: Երկանաքար մըն էր : Շատոնց ի վեր հոն մնացած ըլլալու էր, ու այնքան հողին մէջ թաղուած որ հողիւ բոլորակին կէսը դուրս կը մնար հողէն . մէջտեղէն բարձր խոտերու փունջ մը ելած էր ու վրան մամուռը եւ քար – կոտրուկը պատած էին :

Եւս ձին ու եղը քշեց ձիերուն քով ու նիզակը երկանաքարին կեդրոնը մխեց :

Վաճառականը խորին յարգանքներ ը – նելով ընդառաջ եկաւ :

— Ո՞րքանի կուտաս գերին, — հարցուց մօրուքը չոյելով :

Եւս համր կը ձեւանար: Բերանը ցոյց տալով ոչի նման ըրաւ :

Համր գինուորը նորութիւն մը չէր : Եթէ մկկը համր ըլլար կամ պեխ մօրուք չունենար, Թուրքերը անմիջապէս կը հասկնային թէ այնպիսի մկկու մը հետ գործ ունէին որ եթէ տեղի չըլլար, իր չունեցածէն պէտք էր ապրիլ (այսինքն մուրալ) :

Ուսաի Ցոյնը չարունակեց :

— Օթուզ դուրուշ (երեսուն դահեկան) :

Եւս նշան ըրաւ թէ միայն եղը ծախու է :

Ցոյնը քննեց եղը առջեւէն ետեւէն , ձեռքի մկկ հպումով երբուծը դնահատեց, ու նոր գին մը առաջարկեց :

— Եիրմի դուրուշ (քսան դահեկան) :

Եւս ղլուխը չարժեց :

Վաճառականը երեսուն, յետոյ երեսուհինգ դուրուշ խոստացաւ :

Մինչ այն՝ Եւս նստաւ քարի վրայ ու ցատած դէմքով կը սեղմէր սրունքը : Հում միս կապած էր, ու անոր հեղուկը կ'երեւէր կապոյտ լաթին վրան ալ :

Երբ ցոյնը երեսունըհինգ դրուշ առաջարկեց, Եւս նշաններով ու նիզակի ծայրով ձեւեր ընելով հասկցուց թէ վրան մը կ'ուզէր ճիշդ հոն :

Ցոյնը տեսաւ թէ տելին վիրաւոր էր , դունատ ու սաստիկ յոգնած . հասկցաւ թէ հանդչիլ կ'ուզէր մինչեւ որ վէրքը դոցուէր : Անշուշտ վրանը անոր համար կ'ուզէր : Մկկը միւսէն պատառոտուն է – րեք չորս վրաններ բերել տուաւ իր ծառային :

— Հրամմէ, ընտրէ :

Եւս ամէնէն մեծը ընտրեց, թէեւ ամէնէն կարկատուածն էր, ու ցոյց տուաւ եղը թէ կրնար առնել : Վաճառականը միայն եղով գոհ չեղաւ: Եւս ձին ալ տուաւ , սակայն նախ պէտք էր վրանը կանգնել հոն քարին վրայ :

Վաճառականը համաձայնեցաւ ու եր – կու սեւամորթ ծառաներով վրան դարկաւ Եւսի համար :

Իմ, մինչեւ հոս դիւրաւ գնաց :

— Աստուած կ'օղնէ մեզի, — փսփսաց Եւս Նիկողոսին, երբ վրանին մէջ առանձին մնացին :

Հիմա դեռ հարց մը կը մնար, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս չարժել քարը: Դեռ ձող մըն ալ պէտք էր տեղէ մը հայթայթել, յետոյ երկանաքարի ծակին մէջ դնելով տեղէն չարժել :

Իսկ ձող մը գտնելը այնքան ալ դիւրաւոր գործ չէր· կը բաւէր ձիերու բաժանումի ձողերէն մէկը առնել : Գիշերը պիտի ընէին :

Բլուրին միւս կողմը Թնդանօթները անդադար կ'որոտային . ու բերդին բարակ մօրուքաւորներն ալ առէպ կը կրակէին : Ծուխի հոտը երբեմն երբեմն մինչեւ հոն ալ կը հասնէր : Սաղարթներու մէջէն բերդին մեծ աշտարակն ալ կ'երեւէր . ան ծակծկուած էր մուկերէն կրծուած մոմի մը նման : Անով հանդերձ իրենք ուրախութեամբ դիտեցին : Այս գիշեր իրենք ալ հոն պիտի հասնէին :

Իրենց չուրջ խայտաբղէտ բազմութիւնը կ'աղմկէր· երբեմն երբեմն գինուորներ ալ կ'երեւէին, ընդհանրապէս ձի դընելու կամ ալ բախտերնին նայիլ տալու կուգային : Գնչուներու համայնականերն ալ առաւօրէն կը ծախուէին, թէեւ շատ չէին հաւատար անոնց զօրութեան ,անով հանդերձ կը գնէին : Մազոտ կուրծքով ասպի մը վզէն պսակի պէս կախուած էին բազմաթիւ մանր մունր համայնակաները :

ԿԵՋԱՆ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆ

(Ալթիսթ)

SALLE DEBUSSY

8, Rue Daru, Métro : Ternes

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

×

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍ 28, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

MAISON INTERNATIONALE

19, Bd. Jourdan

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ· ՆՈՒՊԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ

Յայտագիրը՝ Մարչելլօ, Մոցարթ, Պարթոֆ, Պախ, Ա· Յովհաննէս, Յարութիւնեան :

Մասնակցութեամբ՝ Միշըլին Լակաշի :

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Այս Հինգշաբթի, ոսն է մեր Փրկչին Համբարձման : Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին կը մատուցուի Հանդիսաւոր պատարագ : Հոգաբարձութեան կարգադրութեամբ այդ օր է նաեւ մասնաւոր առթիւ մը Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան :

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր հայ մանուկները ներկայ գտնուելու Հանդիսաւոր պատարագին եւ մասնակցելու Ս· Հաղորդութեան խորհուրդին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԻԼ·— «Մայիս 28»ի ոճնակատարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահի մէջ, բացառիկ յայտագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՎԱԼԱՆՍ·— Մայիս 28 կը ոճնուի Յունիս 5ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Թէաթր Միճիսիփպլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչները : Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԼԻՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

La Revue M. I. S. S. I.

(MAGAZINE D'INFORMATION SPIRITUELLE ET DE SOLIDARITÉ INTERNATIONALE)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

REVUE MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

REVUE MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 20ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ :

Մանրամասնութիւնները յայտարարուի :

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

— ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ —

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ·Մ·Ը·Մ·Ի, Պր· ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ· կողմէ աջակցութեամբ Աէռոֆլոթի *թիւ 114 օդանաւին*

Մեկնում Յուլիս 30ին Վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն : Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական համելի ու հանդստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը :

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօփ–ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿՐ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շէնքի սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ

Մեթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

Կը նախագահէ Ընկ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ· ՀԱԶԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կեդր· վարչութեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Ծանօթ երգչուհի Օր· Ժ· Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր· Փուշուեեան եւ Ա· Փուշուեեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարթող եւ Պ· Տէտէեան, *Հայկ· ժողովրդական պարեր՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ :*

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ոիթմիկ նուագախումբին՝ գեկավարութեամբ Պ· ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ :

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

Մուտք 5 ֆրանք

Յայտագիրը կը վարէ Պ· Բ· Չապէշեան

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Բարձր հովանաւորութեամբ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԳՐԻԳՈՐ – ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

ՕԳՈՍՏՈՍ 2 – 7

Արձանագրութեանց եւ պայմաններուն համար դիմել Իւրաքանչիւր քաղաքին — Փարիզ, Առնուվիլ, Մէօտօն, Լիոն, Վիչի, Սէն – Շամոն, Վալանս, Մարսէյլ Հայ Կաթոլիկ ժողովրդապետ վարդապետներուն :

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամը է Յուլիս 1 :

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)

Sous-sol : **SNACK - TEA ROOM**

Rez-de-chaussée : **CAFETERIA**

Entresol : RESTAURANT-GRILL

NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES

— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —

SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS aux chandelles et en musique

Avec les « ARMENOFF »

dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)

leurs répertoires folkloriques arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 -69 / 225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը ճուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ուենալ :

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՄԱՅԻՍ
MARDI
25 MAI
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10315 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.315

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ

ՎԵՐՋԱՅԻՒ

Նախագահ ու Կոլ Փարիզ վերադարձ – ան կիրակի իրիկուն : Այս չրջապտոյ – ին նպատակութիւնն այն է թէ ու Կոլ վճռած է կրկին ներկայանալ նախագա – հական թեկնածութեան , համոզուած որ այդ ձեւով միայն կարելի է ապահովել երկրին կայուն ապագան :

Նախագահը կատակներ ալ փորձած է եւ յատարած Մոնասլի մէջ .— « Դի – տեմ թէ տակաւին աւելի չատ դպրոց , ա – ւելի չատ ղօրձատուն , հիւանդանոց , լողարան , մարզադաշտ պէտք է : Հաւա – տացէք թէ ես անդամ փորձուած եմ ինք – զինքիս պոռալու .— « Սուեր , սուեր , վար – կեր , վարկեր » : Նման ոճ մը ցոյց կու – տայ արդէն թէ ու Կոլի այս 22րդ համ – րդրդութիւնը ընտրապայքարի մը բոլոր տուեալներն ունի :

Վերջին ճառերը յաջորդաբար արտա – սանեց՝ Մայէն, Մամէռ, Ման և Լա Ֆլէչ : Ամէն տեղ, իր համոզումը յայտնեց Ֆը – րանսայի ներկայ եւ ապագայ բարդա – տումներ նկատմամբ :

« Այս աշխարհը, ո՞վ չի գիտեր, պա – տռուած է եւ վտանգաւոր : Հաստատ – ութիւն Բ. աշխարհամարտի վտղորդայ – նին երկու պերազահութեանց հիման վը – րայ, որոնք կարծեցին թէ իրենց մէջ պի – տի բաժնեն աշխարհը, բայց որոնք մնա – յին դէմ առ դէմ առանց կարենալ խափա – նելու պատերազմը : Արդէն կը տես – նուի, ամէն վայրկեան բախում մը կայ աշխարհի այս կամ այն կողմը եւ եթէ այսպէս պիտի չարունակուի, ընդհանուր ջրհոսի մը սպառնալիքին տակ ենք :

Ու Մանի այս խօսքերէն ետք, Լա Ֆլէ – շի մէջ, ու Կոլ կը ծանրանայ Ֆրանսայի վրայ :

« Որքան բաներ ունինք ընելիք , մենք , հին երկիր մը, իր աւանդութիւններով , ու նաեւ իր պատակումներու ! , չրջաննե – րու իր տարբերութիւններով , գործունէ – ութեան եւ նոյնիսկ հոսանքներու : Ա – զգիական ճարտարարուեստի մը պէտք ու – նինք եւ սկսած ենք ունենալ : Պէտք է կա – տարելագործուի , կեդրոնանայ , եւ մեր երկրին մէջ տարածէ գեղեցիկ գործա – տուներ : Ինչո՞ւ, Ֆրանսայի այս ներքին աշխատանքը : Նախ Ֆրանսայինեքուն համար, արժանի ենք աւտր, ապա մեր պատկերուն համար : Եւ նաեւ, մեր երկրին միջազգային առաքելութեան պատճառաւ : Ֆրանսա միշտ ունի առա – քելութիւն մը, համապատասխան իր հան – ճարին եւ կոչումին » ;

Ս. ՏՈՄԷՆԿ

ԽԱԽՈՒՏ ՋԻՆԱԴՈՒԼ ՄԸ

Մինչ Ամերիկացիք քաղաքական լու – ծում մը կը փնտռեն Ս · Տոմինկի համար, հաստատուած դինադուլը չատ խախուտ թոյլ ունի : Իմպէրթ մերժած էր գինա – դուլի նոր երկարաձգում մը հակառակ ՄԱԿի եւ կարմիր Խաչի կրկնակ խրնդ – րանքներուն : Կը թուի թէ Ամերիկացի – ներուն չանքերը որոշ արդիւնք տուած են քանի Ջանքերը որոշ արդիւնք տուած են քամանդոլի քով : Այս վերջինը յայտա – րարած էր — « Անձնական փառամոլու – թիւնէ չէ որ այս պայքարը սկսայ : Եթէ կուզէ, որ տեւական լուծում մը առաջար – կուի, որ տեւական ձեւով ապահովէ 1963ի սահմանադրութիւնը, պատրաստ եմ քաշուելու » : Իմպէրթ իր դիրքին վը – րայ կը մնայ : Կը վստահեցնէ թէ ժողո – վուրդին մեծամասնութիւնը իրեն հետ է եւ թէ նուիրական առաքելութիւն մը ու – նի կատարելիք : Ցայտարարած է սա – կայն ,— « Մտադրութեան կողմնակից ենք եւ դէմ՝ արիւնահեղութեան : Յարձակ – ման ծրագիր չունինք , բայց պատրաստ ենք պատասխանելու որեւէ յարձակումի» :

Դէմերու կարծիքով , բանակցու – թեանց դլխաւոր կռուանիձորը «ամոռ փրոփրիօճ» է որ Լատին Ամերիկացինե – րուն համար կը համապատասխանէ « ե – րեւոյթներու փրկելու » բացատրութեան : Քամանեօ , հաշտարար ոչի ցոյց կուտայ , Ամերիկացիք կ'ուզեն Անթոնիօ Կուզմանը դնել առժամեայ կառավարութեան մը դլուխը :

Մնաց որ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ բովանդակ լատին Ամերիկայի մէջ :

Լա Փազի մէջ (Պոլիվիա) ուժերով մահափորձ մը կատարուեցաւ Զօր. Պա – ռիէնթոսի դէմ : Վիրաւորուած իսկ չէ , պահակ մը սպաննուած է :

Բազմաթիւ ցոյցեր կատարուած են Պո – կոթայի մէջ, Կուաթեմալայի մէջ , Ազդ· Պաշտպանութեան փոխ – նախարարը ըս – պաննուած է :

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՍԵՐՈՎ ԿԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

Զօր· Իվան Սերով, խորհրդային դաղտնի ոստիկանութեան նախկին պետը, ամիս մը առաջ, արտաքսուած է կուսակ – ցութենէն :

Կուսակցութեան անդամ էր, 1926էն ի վեր եւ կեդրոնական կոմիտէի մաս կազ – մած է 1956էն 1961 : Շնորհատրկումը ըս – կըսած է 1958ին : Արդարեւ մինչ կը թը – ւէր թէ Խրուչչեւի բացարձակ վստահու – թիւնը կը վայելէ , ոստիկանութեան պետ – իը կը փոխարինուի Շելեփինի կողմէ , որ այսօր փոխ – վարչապետ է :

Կարգ մը պրոյցներու համաձայն , մատ ունեցած է Ուայն– Պիննկովսկի լրտեսա – կան խնդրին մէջ, որու պատասխանա – տութիւնը տեղի ունեցաւ 1963 Մայիսին : Ամէն պարագայի մէջ, այդ օրը տեղի ու – նեցած է իր «հանդստեան կոչումը» , որ իր տարիքին համար — 60 — կանխահաս կը նկատուէր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը էչքոլ կը փա – փաքի որ նախագահ ու Կոլ նախաձեռ – նութիւնը ստանձնէ ուղղակի չփումներ ստեղծելու համար Իսրայէլացիներու եւ Արաբներու միջեւ : Տրամադրութիւն յայտնած է Պուրկիպայի կամ ուրիշ ոեւէ արաբ դեկավարի հանդիպելու :

ԹՐԱԿԻՈՑ մէջ, Թրքական ռազմախոր – ձեր կը սկսին Շաբաթ օր : Ա՛նկնք նոր սպառնալիք մը կը նկատէ Թրքական զօր – քին համախմբումը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ պաշտպանութեան նախա – րարը հրաժարած է, տարակարծիք ըլլա – լով վարչապետ էչքոլի հետ :

ՖՐԱՆՍԱ. եւ Ալժերիա համաձայնագիր մը պիտի ստորագրեն քարիւղի չուրջ :

ԻԼԻԱ. ԷՀՐԼՆՊՈՒՐԿ որու յուչերը կը հրատարակուին Խորհրդային պրական Նովի Միր պարբերականին մէջ, կը պրէ թէ սրբագործութիւն է միացնել Մթալի – նի եւ Լենինի անուանները ինչպէս կ'ընեն կարգ մը օտար վարդապետականներ » :

ՈՒԿՐԱՅՆԻՈՑ մէջ օրթոտոքս ընծայա – րան մը փակուած է, ըստ Մոսկուայի պատրիարքարանի պարբերականին որ չի ճշդեր պատճառը :

ԱՒՍՏՐԻՈՑ Հանրապետութեան նախա – գահ ընտրուած է ընկերվարական թեկնա – ծու՝ Ֆրանց Եոնաս , չատ չատ փոքր մե – ծամասնութեամբ մը : Իր պահպանողական հակառակորդը՝ 2 միլիոն 260 հազար 992 ձայն ստացած էր իսկ ինք՝ 2 միլիոն 324 հազար 474 :

Օր ը Օրէն

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ԵՐԵՒԱՆՑԻՍ

Սիրելի եղբայրներ ,

Զէմ կրնար երեւակայել թէ Արտա – սահմանի բուրժուա – նացիոնալիստ Հա – յերը իրենչ յուզումով , իրենչ ուրախու – թեամբ եւ իրենչ խանդավառութեամբ կարդացին ամենայն Հայոց մայրաքաղա – էին արձակուած լուրը թէ երեւանի ի – րենց եղբայրներն ալ կը պահանջեն որ դրացին — երբեմն ձեզի մօտիկ բարեկամ — մեզի վերադարձնէ մեր հողերը :

Այսինքն, Սեւրի դաշնագիրով հայ ժո – ղովուրդին «տրուած» հողերը, որոնց վր – րայ ձեր երբեմնի «եղբայրակիցը»— ա – կանջը խօսի Լենինին — աւելի քիչ իրա – ւունք ունի քան զգուելի ճանճը մեղրի կարասին պոկունքը :

Մենք, կրօնական հաւատալիքներու կապանքներէն տակաւին չփրկուածներս , ձեր կարծիքով «անհամ» սովորութիւն մը ունինք : Երբ մեր ականջին հասած լուրը Աստուածորդիին վերագրուած Յարու – թեան չափ հրաշալի է — եւ անհաւատա – լի— մեր ցնծութենէն, մեր թեւերը օդը կը նետենք ու «համարձակաձայն բարբա – ռով » կ'աղաղակենք .

— Բայց, տղա՛ք, ասիկա Զատի՛կ է , Զատի՛կ··· Ան ի՛նչ սքանչելի լուր է ···

Գիտենք որ ձեզի համար «Զատիկ»ը վոլթեռի պատմութեան հերոսին անունն է միայն եւ ուրիշ բան «չի նշանակում» : Այնպէս որ մեր Զատիկը թարգմանեցէք « հարսանիք », եթէ կ'ուզէք : Եւ հաւա – տացէ՛ք որ եղեռնի այս տարեդարձին դուք, իրա՛ւ, «հարսանիք» սարքեցիք մեզի համար : Ամէնուս համար : Աշխար – հի բոլոր Հայերուն համար, անխտիր :

Երեւանի մէջ, մեր եղբայրները «մեր հողերը» պահանջե՞ն : Եւ «ներսի» հողե – րը, ե՛ւ «դուրսի» հողե՞րը :

Բայց ան այն Երեւանը չէ՞ որ 1921ի Մարտ 16ի Դաշնագրով «կը հրաժարէր » Ուիլսընեան սահմաններէն ու կը յայտա – րարէր թէ «Հայաստան որեւէ պահանջ չունի Թուրքիոյ դէմ » :

Այո՛, այն Երեւանը, որ կը բանար բո – ցավառ անէծքներու իր տոպրակը՝ ամէն անգամ որ Դաշնակցութիւնը կը պահան – ջէր, առնուազն, ներքին սահմանները սրբագրել եւ մանրանկար Հայաստանին վերադարձնել Ղարաքաղն ու Նախիչեւա – նը, Գանձակն ու Ախալքալաքը, Շուշին ու Լօռին :

Այն Երեւանը, որ աւելի քան հառաւտուն տարի, պատէ պատ զարկաւ Դաշնակցու – թեան «նացիոնալիստ» ուղղութիւնը եւ նոյնիսկ այնքան յառաջ գնաց իր ատելու – թեան մէջ որ չվարանեցաւ յայտարարել թէ «էդ մարդիկն էին որ կոտորել տուեցին Հայութիւնը Արեւմտեան Հա – յաստանում » :

Այն Երեւանը, որ Սիբիր աքսորել տը – ւաւ Մայիս 28ին, եռագոյնին եւ Սեւրի Դաշնագրին մասին մտածողները եւ գըր – դակահարել տուաւ՝ հայ ժողովուրդին ուժը անոր միութեան մէջ փնտռողները :

×

Բայց, եկեր հասեր ենք 1965 թուակա – նը, որ հանգրուան մըն է մեր պատմու – թեան մէջ :

Այո՛, հասեր ենք տեղ մը, ուր պէտք է մոռնանք շատ մը ցաւեր, շատ մը դառ – նութիւններ եւ շատ մը մեղքեր ու սխալ – ներ, որպէսզի կարենանք միացեալ ջան – քերով իրականացնել մեր հիմնական նը – պատակը — հետ առնել մեր հողերը :

Եթէ անցեալի կարգ մը տխուր երե – ւոյթները վերյիշելու փորձութեան մէջ ինկայ, արդարացումս այն է որ կ'ուզէի ոչ մը աւելի շեշտել տարողութիւնը այն հոգեփոխութեան — այն սթափումին — որուն շօշափելի ու ձայնաւոր արտայայ – տութիւնն է երեւացիներուդ պահանջը :

— Մեր հողե՞րը, մեր հողե՞րը ···

×

Այնքան ալ միամիտ եւ անփորձ չենք, ի հարկէ որ հաւատանք թէ մեր հողերը մեզի պիտի վերադարձուին մէկ արշա – լոյսէն միւսը : Կամ, միջազգային շարք մը վէճեր պիտի լուծուին ճաշի մը օր – ուան, ճաշի մը ամսուան ընթացքին եւ հայ ժողովուրդը իրագործած պիտի ըլ – լայ իր երազը :

Ո՛չ, այդ տեսակ լաւատեսութիւն ներե – լի չէ :

Բայց, երեւացիներուդ այս անակընկալ այլ ծափահարելի բաղութիւնը են – քարդել կուտայ մեզի, Արտասահմանի ծխուն Հայաստանի Հայերուս թէ Երեւա – նըն ալ, այսօր, իր շղթաներէն ճաշի մը վէճեր պիտի լուծուին ճաշի մը օր – ուան, ճաշի մը ամսուան ընթացքին եւ հայ ժողովուրդը իրագործած պիտի ըլ – լայ իր երազը :

Ո՛չ, այդ տեսակ լաւատեսութիւն ներե – լի չէ :

Բայց, երեւացիներուդ այս անակընկալ այլ ծափահարելի բաղութիւնը են – քարդել կուտայ մեզի, Արտասահմանի ծխուն Հայաստանի Հայերուս թէ Երեւա – նըն ալ, այսօր, իր շղթաներէն ճաշի մը վէճեր պիտի լուծուին ճաշի մը օր – ուան, ճաշի մը ամսուան ընթացքին եւ հայ ժողովուրդը իրագործած պիտի ըլ – լայ իր երազը :

Ո՛չ, այդ տեսակ լաւատեսութիւն ներե – լի չէ :

Բայց, կարծեմ, անհրաժեշտ ալ չէ այդ յապաղած խոստովանութիւնը , ճաշի որ եղեռնի ցիսնամեակը ոգեկոչելով եւ Ու – իլսընեան հողերը պահանջելով , արդէն համաձայն կ'ըլլաք Դաշնակցութեան հիմ – նական տեսակէտներուն հետ եւ համոզ – ուած որ այս *նացիոնալիստ* կազմակեր – պութիւնը ձեզի ներկայացուած ծուռու – մուռ դիմագիծերով կուսակցութիւնը չէր, այլ ազգանուէր հոսանք մը, որ եր – բեք չմոռցաւ ո՛չ մեր նահատակները, ո՛չ մեր Երեւանը, ո՛չ ալ Սեւրը :

×

Արտասահմանը երբեմ պիտի չկարենայ իւրացնել դուրսէն ձեզի պարտադրուած դաւանանքը , որ իր խորհին մէջ որեւէ կապ չունի մեր տոհմիկ աւանդութեանց եւ տնտեսական միջոցներուն հետ : Ու երբեմ պիտի չկարենայ ընտելանալ քա – րոյականի կամ ազատութեան մասին ձեր ունեցած տեսակէտներուն հետ :

Մենք, արտասահմանի մէջ, կը գիտենք ու ոստիկանին ֆիթին տակ կը կարդանք ձեր *Պրաւդան* ու ձեր *Իզվեստիան*, բայց դուք չէք կրնար Երեւանի թէ Մոսկուայի մէջ, գիտել ու կարդալ *Թայմզը* կամ *Ցա – ռայը* :

Կան հազար տեսակ ուրիշ բաներ՝ մե – զի արտօնուած, ձեզի արգիլուած :

Ուրեմն, վարդապետական կալուածին մէջ, դուք ձեր ճամբով, մենք մեր ճամ – բով :

Բայց, հողային պահանջի մարգին մէջ, մեր ճամբան ալ, ձեր ճամբան ալ միեւ – նոյն ճամբան է :

Այս կէտը ձեր ականջին օղ, սիրելի Ե – րեւանցիներ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐԱԺԻՇՏԸ

(ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՅՅԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ.)

Ունէինք արդէն ամենայն Հայոց կա – թողիկոսը, եաքէն ունեցանք նաեւ ամե – նայն Հայոց բանաստեղծը: Կը պակսէր ամենայն Հայոց երաժիշտը :

Այս թափուր աթոռին վրայ եկած ու վերջնապէս բազմած է արդէն հանճարեղ վանականը՝ Կոմիտաս Վարդապետ Սողո – մոնեան :

Կրօնք, դրականութիւն, արուեստ, և – րեքն ալ մաս կը կազմեն աղաչնացած , հայացած մեր մշակոյթին, որ իր հերոս – ները եւ նահատակները ունի :

Հայ արուեստի հերոսը եւ միաժամա – նակ նահատակն է վեղարաւոր քուրմը՝ Սողոմոն Կուտինացի :

Միայն երաժիշտն էր ան, ինչպէս ու – րիշները միայն ուսուցիչ, միայն դրագէտ կամ միայն բանաստեղծ եղան: Իրեն հա – մար երաժշտութիւնը կրօնք մըն էր, ո – րուն սպասարկեց երկիւղած ջերմեռան – դութեամբ եւ որմէ դատ ուրիշ ոչէր, ու – րիշ ատատած չճանչցաւ :

« Իմ թագաւորութիւնս — կ'ըսէր Պեթհովէն, — այս աշխարհի մէջ չէ , օ – դին մէջն է: Եւ մարդիկ չեն կրնար զի – րութեամբ հասնիլ իմ կայսրութեան » :

Նոյն բանը կրնար ըսել մեծատաղանդ Կուտինացին իր «կայսրութեան» համար, որ նոյնքան օդին մէջն էր, որքան Պեթ – հովէնի կայսրութիւնը, անմատչելի՝ մահկանացուներուն, սակայն մատչելի անմահներուն :

Իրաւամբ, երաժշտութիւնը քիչ մը վեր է աշխարհէն եւ քիչ մը վար է երկիրնե – րէն: Ոչ բոլորովին աշխարհն է, ոչ բո – լորովին երկինքը ... « Միջնակէտ» մըն է, որ այս երկու անհունութիւնները ի – րարմէ կը բաժնէ եւ միաժամանակ իրա – րու կը միացնէ :

Վարդապետը աշխարհ եկաւ քիչ մը « երկինք » բերելու համար հայ երաժըշ – տութեան, որուն ինքնուրոյն զոյութիւնն իսկ կ'ուրանային չատեր այն օրերուն եւ կ'ուրանան թերեւս այսօր ալ :

Առանց իրեն՝ այս «երկինք»ը բացա – կայ պիտի ըլլար մեր երգէն, մեծ պարապ մը ստեղծելով ցեղային դանճարանին մէջ :

Դարձեալ առանց իրեն՝ մեր Ֆիլհըթ – կան ու հոգեկան կառոյցին մէջ պիտի պակսէր ասատուածային տարրը, որով – հետեւ երաժշտութիւնը աստուածային է իր էութեամբ ու բնոյթով: Ասոր համար է, որ երկնքի հրեշտակները չեն խօսիր , այլ կ'երգեն, ինչպէս կը վկայեն կամ կը թուին վկայել սուրբ դիրքերը :

Աստուածային կոչուած այս արուես – տը ոչ միայն հոգի կուտայ հոգի չունե – ցողներուն, այլեւ կ'ազատագրէ մարդը « ծարաւով տաչտրուելու » իր դառն ու դաժան ճակատագրէն : « Ազատագրը – ուած»ներէն մէկը՝ Ուիլհելմ Շեյքսպիր կը դրէ « Վենետիկի Վաճառականի»ին մէջ :

« Ան, որ ինքն իր մէջ երաժտութիւն չունի ,

Ոչ ալ կը յուզուի քաղցր ձայներու դաշնակութենէն ,

Ընդունակ է դաւաճանութեան , նեն – դամտութեան եւ կողոպուտի » :

Եւ Շիլլերը չէ՞ր, որ կ'ըսէր, թէ միայն չարերը երգ չունին :

Աստեն մը կը դլանային մեղի երգ ունե – նալու, այսինքն՝ « չար» չըլլալու առաքե – նութիւնը : Կ'ուզէին հարկատուի նուաստ դիրքին մէջ դնել մեզ իբրեւ ազդ մը, որ դիր ունի, լեզու ունի, դրականութիւն ունի, բայց երգ չունի :

Հայ երգի առաքեալը ազատեց մեզ այս նուաստ դիրքէն, որովհետեւ դասւ Հայ երաժշտութեան « այբուբենը»: Գասւ ոչ իրրեւ հրեղէն քանդակ, անտեսանելի ձեռքէ մը տեսանպրուած, այլ դասւ իրրեւ ձայն, չունչ, խաղ ու ապրող էակ :

Կը հաւատանք հիմա, ինչպէս կը հա – ւատայինք երէկ ալ, թէ երաժշտութիւնը միաժամանակ լեզու է, արուեստ եւ դի – տութիւն: Հայ երաժշտութեան Սուրբ Մեսրոպը նոյնքան « լեզուագէտ» էր ու – րեմն, որքան արուեստագէտ եւ դի – տուն :

Բաւական չէ կանոնը, դոր ամէն մարդ կրնայ ուսանիլ եւ ուսուցանել: Հարկ է ունենալ նաեւ արուեստի դղայութիւն, դոր ոչ ոք կրնայ ուսանիլ կամ ուսուցա – նել: Հարկ է ունենալ նոյնպէս դիտու – թիւն ,որ տեսնելու, տրամաբանելու, եղ – րակացնելու կարողութիւն մըն է մանա – ւանդ :

Այս երեք զէնքերով սպառազէն, հերոս ու նահատակ Վարդապետը մտաւ Տիրոջը Այլին ու սկսաւ պեղել հողը՝ անոր ըն – դերքէն դուրս բերելով ինչ որ մենք հի – մա կը կոչենք ՀԱՅ ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԱԺԸՇ – ՏՈՒԹԻԻՆ, ինքնուրոյն, ինքնատիպ, ինք – նատեղծ :

Շատեր այդ երաժշտութիւնը կը համա – րեն կոմիտասեան, ինչպէս հայ այբուբե – նը կ'անուանեն Մեսրոպեան: Արդար տուրք մը, դոր մենք՝ յետնորդներս պէտք է դիտնանք հատուցանել ընտիրներու մէջ ընտրեալներուն :

Կէօթէն էր, որ կ'ըսէր , թէ միայն վարպետները առաջ կը տանին արուեստը:

Անհատնած կէօթէեան ըմբռնումով վարպետ մըն էր կուտինացի վարդապետն ալ, քանի որ « առաջ տարաւ» երաժշտու – թեան արուեստը, թերեւս ամէնէն աստ – ուածային միւս բոլոր արուեստներուն մէջ :

Անշուշտ ինք չստեղծեց հայ երաժշտու – թիւնը, բայց ինք դասւ անոր « բանա – լի»ն: Ու դանելը նոյնքան մեծ արժանիք է որքան ստեղծելը : Որովհետեւ ստեղ – ծելը ամէնամեծ չափով դանել է արդէն: Ոչինչէն միայն Աստուած ստեղծեց ինչը·

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Կիրակի օրերը կը սիրէր ոտքով երկար պատյաներ ընել մեծ ազգկան՝ Տոլորեսի հետ: Բաւական հեռու կ'ապրէինք մենք : Սակաւարանէն տարբեր, ուժեղ դանդա – հարումով մը ներս կը մտնէր եւ դեռ մի – ջանցքին մէջ «Սատէ մը» կը պատուիրէր («սատէ», թուրքերէն, կը նշանակէ «մի – այն, զուտ», այսինքն սուրճ առանց շա – քարի): Հաղիւ նստած, կը պատմէր իր ապատուրութիւններէն կամ նոր պատահած դէպքէ մը :

Իրաւաբանական ասպարէզին մէջ առա – ջինն էր, ինչ դատ որ ստանձնէր, ան – պայման պէտք է շահէր: Փաշայի մը չատ խճճուած դատը ստանձնեց, շահեցաւ , փաշան չնորհակալ եղաւ մեծ վարձա – տրութեամբ : Ինքն ալ նոյն առատաձեռ – նութեամբ կը ծախսէր ամէնուն վրայ, ա – մէն բանի համար :

Իրրեւ իրաւաբան կցուած էր ռուսա – կան դեսպանատան հետ : Կը սիրէր Ռու – սերը, « Անոնք չիտակ մարդիկ են, մեղի պէս չեն», — կ'ըսէր: Դեսպանատան պինուորական կցորդը չատ մօտ էր Տոլո – րեսին, դոր կը սիրէր, բայց որովհետեւ

միւսները, մահկանացու խուղարկուները , գտան միայն ինչ որ քառսէն ստեղծեր էր Արարիչը :

Գերադոյն երջանկութեան թէ յետին անձկութեան մէջ, մխիթարութիւն մըն է արուեստը , եւ մեծ մխիթարիչ մըն է ար – ուեստագէտը :

Գիտութիւնն ու դիտունը կրնան մեծ – ցընել, երբեմն նաեւ պղտիկցնել մարդի – կըն ու ազդերը, բայց միայն արուեստը եւ միայն արուեստագէտը կրնան սփոփել, պիտի ըսէի նոյնիսկ՝ կրնան ապրեցնել մեզ :

Կոմիտասները իրենց խռովայոյզ հո – գիին բոլոր ակերը բացին, ոռոգելու հա – մար ցեղին հոգեկան անդաստանը :

Իրենց հոգիին խաղաղութիւնը կորսըն – ցուցին՝ ի խնդիր մեր հոգիներուն խա – ղաղութեան :

Իրենք սպառեցան, որպէսզի կարենանք ապրիլ մենք: Եւ ի՞նչպէս կրնայինք ապ – րիլ առանց երգի ու երաժշտութեան : Երգո՛վ է, որ մարդիկ կը հրեշտականան ու կը դադրին չար ըլլալէ :

Հիմա, իր ծնունդէն իննսուն տարի եւ մահուընէն երեսուն դար եաք, Կոմիտասի համար կրնանք ըսել՝ առանց չափազանցութենէ վախնալու :

— Իր անունը տալ՝ հայ երաժշտու – թեան դրօշը քաշելու պէս բան մըն է:

Յորչափ կ'ապրի հայ երգը, պիտի ապ – րի նաեւ Կոմիտասը :

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

դիւանագիտական ասպարէզին մէջ ապա – տող իրաւունք չունէր ամուսնանալու ա – տարահպատակ աղջկան մը հետ, խոս – ցած էր երթալ, ձգել պաշտօնը, վեր – դառնալ եւ կապուիլ ամուսնութեամբ Գնաց եւ ուշացաւ: Աղդուած էին ընտ – նիքով, հայր ու աղջիկ մանաւանդ, իւ – րաքանչիւր պատերազմը սկսաւ եւ ամէն ին – այլ ձեւ ստացաւ արդէն :

Զօհրապ լիովին վստահ էր Ռուսերուն յաղթանակին: Արեւելեան սահմանապա – հին վրայ ռազմական ուժ չունէին ոչ կ'ըսէր : Այդպէս ալ եղաւ: Կռիւն ըս – կսելէն քիչ վերջ, ռուսական բանակ մտաւ Տաճկաստան, բայց, ախտոս, նա – հանջեց, դրեթէ իսկոյն, որմէ յետոյ ամ – բողջ իթթիհատականները սկսան կոտ – րածել նախապէս ծրագրուած Հայերու բնաջնջումը, աննախընթաց բռնապե – տով: Զօհրապի տրամադրութիւնը փո – ւսեցաւ բովանդակին, մտահոգ, ծանր տեսք ունէր: Իսկ երբ 1915 Ապրիլ 24ի դիմերը ձերբակալութիւններ եղան Պոլսոյ մէջ, մտաւորականներու մեծ մասը ձերբա – կալուեցաւ եւ յաջորդ օրն իսկ աքսոր – ուեցաւ, Զօհրապ ամէն օր ամուսնուն Վարդգէսին հետ կը դիմէր «նեղարքի – ները (նախարարութիւն), ինչպէս եւ դլխաւոր ոստիկանապետ Պեդրի պէյին ու բացատրութիւն կը պահանջէր անձնա – մարդոց հանդէպ կատարուած հալա – ծանքներուն համար : Մինչեւ որ... դի – րենք եւս ձերբակալեցին Մայիս 20ի երե – կոյեան, աղատուելու համար բոլորին – բէն, եւ յաջորդ օրը, առաւօտ կանուխ, աքսորեցին սեւածիր ճամբաներով ...

Զօհրապի դրական գործունէութեան մասին չեմ համարձակիր բան մը ասելու, քանի որ ուրիշներ այնքան ձեռն – հասօրէն ուսումնասիրած են անոր դրա – կան ժառանգութիւնը : Ըսեմ միայն, որ ինքը՝ մեծ Զօհրապը, ոչ մէկ կարեւորու – թիւն կուտար իր դրուածքներուն : « Կեանքէն պղտիկ նօթեր, պղտիկ պատ – կերներ են անոնք», — կ'ըսէր ,— եւ ան – մաքէօր մըն եմ միայն դրական ասպա – րէզին մէջ»: Ակռնկիս մէջ կը հնչէ դեռ իր համեստ արտայայտութիւնը :

Զօհրապը ճանչցեր եմ 1911ին, երբ ա – մուսնութեանս առթիւ փոխադրուեցայ Պոլիս : Քանի մը օր էր որ հասած էինք Պոլիս, դեռ ոչ բոլորովին տեղաւորուած: Զօհրապ հրաւիրեց մեզ ճաշի, թէեւ կիրակ բացակայ էր, եւրոպա գացած ըլլալով : Ինքը Զօհրապ, տղան եւ փոքրիկ աղջիկ ընդունեցան մեզի: Առաջին պահին ան – պէս չեմ սիրալիրութեամբ դիմաւորել մեզի, կարծես հինէն մօտ բարեկամնե – եղած ըլլայինք , եւ այդպէս մնացինք մինչեւ վերջին օրը : Ցիսուն տարեկան էր այն ժամանակ, թէեւ մազերը բոլորովին սպիտակած , բայց երիտասարդի աշխոյ – եւ աւիւն կար բոլոր ձեւերուն մէջ : Ան – տաքդրութեամբ հարցեր կուտար , պատմել կուտար դաւաճի՝ էրզրումի կեանքէն, դպրոցներու մասին եւայլն : Ես ալ կը պատասխանէի տեսակ մը քաշ –

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

—o—

Գրիգոր Զօհրապը մինչեւ 1915 թ· Մա – յիս 20ը Պոլսում էր : Նա մի քանի ան – գամ առիթ է ունենում վիճելու Թալէաթի հետ՝ հայ մտաւորականութեան ջար – դի եւ արդէն սկսուած դանդուածային կոտորածների չուրջ , իսկ մի առիթով ասում է նրան, թէ այդ բոլորի համար նա ապագայում հաշիւ է տալու ժողովր – դին : Դրանցից մի քանի օր յետոյ ձեր – բակալում են օսմանեան երեսփոխան – ներ ժողովի երկու երեսփոխանները՝ Զօհ – րապն ու Վարդգէսը: Նրանց էլ ուղար – կում են դէպի Տիգրանակերտ ... Զօհրա – պը, որպէս օսմանեան խորհրդարանի պատգամաւոր, ճանապարհին Թուրք պաշտօնեաների կողմից վայելում է որոշ յարդանք , այդ մարդիկ քանիցս հեռա – դրում են Թալէաթին, միջնորդում, որ խնայի Զօհրապի կեանքը, բայց դաժան բռնապետը յամառում է, պահանջում ան – պայման սպանել :

Ինչպէս Սիամանթօն, Բիւրատը եւ ու – րիշ աքսորականները, Զօհրապն էլ միշտ « ծարաւով տաչտրուելու » իր դառն ու դաժան ճակատագրէն : « Ազատագրը – ուած»ներէն մէկը՝ Ուիլհելմ Շեյքսպիր կը դրէ « Վենետիկի Վաճառականի»ին մէջ :

« Ան, որ ինքն իր մէջ երաժտութիւն չունի ,

Ոչ ալ կը յուզուի քաղցր ձայներու դաշնակութենէն ,

Ընդունակ է դաւաճանութեան , նեն – դամտութեան եւ կողոպուտի » :

Եւ Շիլլերը չէ՞ր, որ կ'ըսէր, թէ միայն չարերը երգ չունին :

Աստեն մը կը դլանային մեղի երգ ունե – նալու, այսինքն՝ « չար» չըլլալու առաքե – նութիւնը : Կ'ուզէին հարկատուի նուաստ դիրքին մէջ դնել մեզ իբրեւ ազդ մը, որ դիր ունի, լեզու ունի, դրականութիւն ունի, բայց երգ չունի :

Հայ երգի առաքեալը ազատեց մեզ այս նուաստ դիրքէն, որովհետեւ դասւ Հայ երաժշտութեան « այբուբենը»: Գասւ ոչ իրրեւ հրեղէն քանդակ, անտեսանելի ձեռքէ մը տեսանպրուած, այլ դասւ իրրեւ ձայն, չունչ, խաղ ու ապրող էակ :

Կը հաւատանք հիմա, ինչպէս կը հա – ւատայինք երէկ ալ, թէ երաժշտութիւնը միաժամանակ լեզու է, արուեստ եւ դի – տութիւն: Հայ երաժշտութեան Սուրբ Մեսրոպը նոյնքան « լեզուագէտ» էր ու – րեմն, որքան արուեստագէտ եւ դի – տուն :

Բաւական չէ կանոնը, դոր ամէն մարդ կրնայ ուսանիլ եւ ուսուցանել: Հարկ է ունենալ նաեւ արուեստի դղայութիւն, դոր ոչ ոք կրնայ ուսանիլ կամ ուսուցա – նել: Հարկ է ունենալ նոյնպէս դիտու – թիւն ,որ տեսնելու, տրամաբանելու, եղ – րակացնելու կարողութիւն մըն է մանա – ւանդ :

Այս երեք զէնքերով սպառազէն, հերոս ու նահատակ Վարդապետը մտաւ Տիրոջը Այլին ու սկսաւ պեղել հողը՝ անոր ըն – դերքէն դուրս բերելով ինչ որ մենք հի – մա կը կոչենք ՀԱՅ ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԱԺԸՇ – ՏՈՒԹԻԻՆ, ինքնուրոյն, ինքնատիպ, ինք – նատեղծ :

Շատեր այդ երաժշտութիւնը կը համա – րեն կոմիտասեան, ինչպէս հայ այբուբե – նը կ'անուանեն Մեսրոպեան: Արդար տուրք մը, դոր մենք՝ յետնորդներս պէտք է դիտնանք հատուցանել ընտիրներու մէջ ընտրեալներուն :

Կէօթէն էր, որ կ'ըսէր , թէ միայն վարպետները առաջ կը տանին արուեստը:

Անհատնած կէօթէեան ըմբռնումով վարպետ մըն էր կուտինացի վարդապետն ալ, քանի որ « առաջ տարաւ» երաժշտու – թեան արուեստը, թերեւս ամէնէն աստ – ուածայինը միւս բոլոր արուեստներուն մէջ :

Անշուշտ ինք չստեղծեց հայ երաժշտու – թիւնը, բայց ինք դասւ անոր « բանա – լի»ն: Ու դանելը նոյնքան մեծ արժանիք է որքան ստեղծելը : Որովհետեւ ստեղ – ծելը ամէնամեծ չափով դանել է արդէն: Ոչինչէն միայն Աստուած ստեղծեց ինչը·

յայտ է ունեցել, թէ Թալէաթը կ'ապատի իրեն: Ճանապարհին , երբ երկաթուղա – յին մի հայ աշխատող, իր կեանքը վտան – գի ենթարկելով՝ առաջարկել է փախցնել նրանց, Զօհրապը պատասխանել է, թէ իրենք օսման· խորհրդարանի անդամ են եւ իրենց կեանքի մասին երկիւղ չունեն եւ չեն տարակուսում, որ «անպարտ պի – տի արձակուին Տիգրանակերտի պատե – րազմական տեսանէն ...»: Այս ձեւով Զօհրապն ու Վարդգէսը հասնում են Հա – լէպ : Այդ քաղաքի կուսակալն էլ, որ լաւ ճանաչում էր բարձրաստիճ աքսորա – կաններին, դիտէր թէ ինչ ճակատագիր է սպասում նրանց, դիմում է Պոլիս՝ Թա – լէաթին, խնդրում թոյլ տալ՝ պահել նը – րանց որպէս ազատ աքսորականներ : Ա – դիւնքը լինում է կուսակալի արագ պաշ – տօնադրումը, նորի նշանակումը : Վեր – ջինս գործի անցնելու յաջորդ օրն Զօհ – րապին ու Վարդգէսին ուղարկում է Ուր – ֆա , որտեղ նրանք հիւրասիրւում են տե – ղի երեսփոխաններից մէկի՝ Մահմուտ Նեմտի կողմից: Հէնց հիւրասիրութեան ընթացքում յայտնւում է ոստիկանը, կու – սակալի առաջարկում խնդրել Տիգրանակերտ: Ճամբին, ըստ նախօրօք եղած կարգադրութեան, ոճրա – գործները յարձակւում են անպաշտպան մտաւորականների վրայ , սպանում նը – րանց դաղանային խոշտանգումով : Այդ մասին հեռագրւում է Թալէաթին, որն չտապում է յայտնել Զօհրապի տիկնոջը, թէ ճամբին նրա ամուսինը սրտի կաթ – ուածից մահացել է: Կինը պահանջում է պաշտօնական դրութիւն : Մարդասպանի դաղանի հրահանգով ստեղծւում են երկու կեղծ փաստաթղթեր, մէկը՝ իբր թէ բը – ժշկական եդրակացութիւն, միւսը՝ թա – դղ քահանայի վկայութիւնը : Երկրորդ փաստաթուղթը այնքան հապճեպ էր պատրաստուել, որ սոորագրողը մի տեղ դարձել էր վարդապետ, մի տեղ՝ քահա – նայ ,

Այս կեղծ փաստաթղթերը անհրաժեշտ էին 1915 թ· աշնանը՝ օտար մի ապահո – վագրական ընկերութեան ներկայացնե – լու համար , իսկ յաջորդ տարի այլեւս նման մէջոցների դիմելն էլ աւելորդ դար – ձաւ, եւ երբ օսմանեան խորհրդարանում հարցում է արւում բացակայ հայ երես – փոխանների վիճակի մասին, ժողովն նա – խագահը կարդում է մի պաշտօնագիր , որի մէջ ի միջի այլոց ասուած էր, « Ան – ցած նատաչրջանում երեսփոխանական ժողովին չմասնակցած երեսփոխաններից Էրզրումի երեսփոխան Վարդգէս եւ Պոլսի երեսփոխան Զօհրապ էֆէնտիները Տի – արպէքիրի (Տիգրանակերտ) ռազմական առեանի առջեւ դատուելու համար ու – ղարկուելիս՝ ճամբին Զերքէզ Ահմէտի ու նրա չէթէների կողմից սպանուած լինեն – լով՝ մարդասպանները Շամի (Հալէպի) ռազմական առեանին կողմէ դատապար – տուել են»: Ժողովի նախագահը այս պա – տճառները ընթերցելուց յետոյ ամբո – ղջական առնութեամբ յայտարարում է· « Հիմա այս թեզքերէին պարունակու – թեան նայելով՝ կարծոյ մեպուս վար – դէս էֆէնտի, Պոլսոյ մեպուս Զօհրապ է – ֆէնտի, Արզրնկի մեպուս Ստեփան էֆէնտի, Վանայ մեպուս Վռամեան էֆէնտի, դարձեալ Վանայ մեպուս Փափազեան է – ֆէնտի սպանուած են, ողջ չեն »:

Այսպիսով, պաշտօնապէս օսմանեան խորհրդարանի ամպիոնից յայտարարում էր, թէ երեսփոխան Գ· Զօհրապը ա – նաց դատ – դատաստանի սպանուել է Զերքէզ Ահմէտի կողմից : Բայց ո՞վ է այդ Ահմէտը · մի սովորական աւազա – որի նմաններին էր վստահում իթթիհատական կուսակցութիւնը Հայերի ոչն – տական նութիւնը: Ոչ, այս մէկը մի քիչ տարբեր էր: Նա համարուել է «իթթիհատի կա – ռավարութեան աչքի լոյսը »,— ինչպէս պրում էր պատերազմից յետոյ այս գիր – քերին անդրադարձող Թուրքական «Ի – տամ» թերթը : Իթթիհատական կառա – վարութիւնը նրան էր վստահել մի չքա – ղջանների Հայերի զանգուածային կոտ – ղի կազմակերպումը :

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(6 Շար.)

—o—

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՊՈՐՏՕ, (Յառաջ).— Ապրիլ 25, կի – րակի առաւօտ ժամը 10ին Պորտոյի պա – զուէթը ներկայ էր Սէնթ – Մառի սը լա Պաստիա եկեղեցին: Պատարագեց Գրիգոր վարդապետ Խաչերեան, օրուան պատշաճ քարոզ մը առաւ նախ Ֆրանսերէն, ապա հայերէն, յիշեցնելով 1915ի եղեռնը, «ուր աւելի քան մէկուկէս միլիոն զոհ տուինք Թրքական բարբարոսութեան» : «Տէր, կեցո զու զՀայս», Հայր Մերը եւ Տէր Ո – ղորմեան ներդաշնակ կերպով երգեցին Նոր Սերնդականները, ղեկավարութեամբ Օր· Շ· Քէնտէրեանի :

Կէսօրէ եաք ժամը 15·30ին նոյն բազ – մութիւնը հաւաքուած էր Առլաք Սօլֆէ – րինոյի սրահը, ուր տեղի կ'ունենար պաշ – տօնական հանդիսութիւնը Ցիսնամեակին: Բեմին խորը զոյգ Մասիսները, ալ եւ ձախ հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյները : « Յարգանք մեր անմահ նահատակներուն» վերտառութիւնը եւ խոշոր պիրերով « Ցիսնամեակը», իւրաքանչիւր պրերէն արիւն կը կաթէր, որոնց տակ յիսուն հատ մեծ մոմեր վառուած սեւ կերպասով չըր – ջանակուած: Կարմրագիր յանձնախումբը իր կարելին ըրած էր որպէսզի խորհրդա – ւոր ըլլար բեմի յարդարումը եւ դեղար – ուեստական բաժինը :

Վարագոյրը դանդաղօրէն բացուեցաւ, պիշեր է, Կոմիտաս վրդ·Բաղմած իր դաշ – նակին առջեւ սկսաւ երգել «Հով արէգ սարեր ջան»ը, « Հայաստան»ը հարիւր ըս – կըսած սեննակին զուռը ուժգին զարնելը եւ աղմուկով դրան չէմին երեւալը Թուրք ոստիկանի մը հրամայական Թոնով :— Փափազ էֆէնտի, բօլիս տարիէսինտէն սիզի իսթիէօղլար: Կ· վարդապետը անա – կընկալի եկած, ընդհատելով երգը, դառ – նալով ղէպի Թուրք պաշտօնեան, ապշած բաղ եօլտա էօլմիւշ («Զօհրապ ճանա – պարհին մեռեր է»):

Անկարելի է նկարագրել սոսկալի հար – ուածին ազդեցութիւնը Զօհրապի ընտա – նիքին վրայ : Անհնար է երեւակայել ըն – տանիքին ապրած մեծ վիշտը : Յաջորդ օրն իսկ ուղեցին մահազդ տալ, հոգե – հանդիստ կատարել, բայց արդիւնքին : Նման ոճրագործութեան վրայէն պէտք է լռելեայն անցնիլ :

Արտասուքներու հեղհեղանքին մէջէն Տիկին Քլարան ցոյց կուտար Զօհրապի դրասեղնակը, դրադարանները, հան – դերձարանը եւ կը հեկեկար, «Այս ամէնը ձգեցիր, ո՞ւր գացիր, ես քեզ հիմա ո՞ւր պիտի գտնեմ ...»:

Յիշողութիւններս, թէեւ փոքր, բայց իրական, Թող մնան Թուղթին, իրը յիշ – ատակ անմահ Զօհրապին :

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՍԷՐԻՆԿԻԻԼԵԱՆ

«Էջմիածին»

ուելով, երեւի երիտասարդ տարիքիս պատճառով :

Շարժապատկերի պատասխին պէս տեղուէքեանս առջեւ կը տարի վերջին պատը, երբ առաւօտ կանուխ զգայ Սիրը – քէնթի կայարան ճանապարհելու դիրենք : Ամուսինս յաջողեր էր բացառիկ Թոյլ – տուութիւն ձեռք բերել, որ ճանապարհե – լու երթամ : Ոտիկաններով չրջապատ – ուած, փոքր սենեակի մը մէջ, նստած է – ին Զօհրապն ու Վարդէսը տախտակէ բարձոցին վրայ, անյայտին առջեւ յու – սալեկ արտայայտութեամբ : Կօշիկնե – րուն կոճակները կոճկուած չէին, մազա – կալս տուի, որ կոճկէ : « Ա՛յդպէս ալ մնայ նէ, ի՞նչ հոգ »,— ըսաւ : Հրամայեցին, որ թուրքերէն խօսի : Քանի մը խօսք ը – սաւ տիկնոջ հաղորդելու : Հապա կէս ժամ անցած, տարին, նոյնպէս ոստիկան – ներով :

Տարին ... անանուն ճանապարհներով, ոչնչացնելու համար հայ մազի, դրչի, զաղափարի այլ տիրանուներու հետ :

Ջերթակալութեան յաջորդ օրը, Զօհ – րապի կինը, դլուխը կորնգուցած, կը դիմէր աչ ու ձախ պաշտպան դտնելու, ամուսինը ազատելու եւ վերադարձնելու համար : Գերմանական դեսպանատուն, խորհրդարանի նախագահին, վարչապե – տին եւ ուրիշ ծանօթներու կատարուած դիմումները անցան ի դուր, ոչ ոք օդնեց, ոչ մէկ բան ընել ուղեցին :

Օսմանեան խորհրդարանի այն ժամա – նակուան նախագահ Խալիլ պէյը Զօհրա – պի մօտ ապաստաներ էր, երբ Իթթիհա – տը կը հալածուէր Իթթիլաֆչն (իրարու հակառակորդ կուսակցութիւնները): Խա – լիլ պէյը հալածանքի օրերուն չունէը ա – ւեր էր Զօհրապի տունը եւ երկու չարա – բին աւելի պահուեր էր անոր մօտ, մին – չեւ յաղդուցուեր էին զայն դադանի տե – ղացնել Գոլէնի : Նոյն այդ նպուակաւ Խա – լիլը «ոչ մէկ բան կրնամ ընել», — պա – տասխաներ էր Զօհրապի կնոջ : Իսկ երբ Քլարան վարչապետին դիմեց որպէս ծա – նօթ, ըսելով, որ «իմ ամուսինը յեղափո – խական չէր, ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանէր, այս հալածանքին պատճառն ի՞նչ է»,— Վարչապետը անամօթաբար պատասխաներ էր· « Չէ՞ք դիտեր, որ ձեց տոն ալ չորին հետ կը վառի » :

Ձիշդ նոյն պատասխանը, նոյն բառե – րով դրեր էր Բաֆֆին իր « կայծեր »ուն մէջ, 75 տարի առաջ, երբ Ալան կը բո – դոքէր Վանի վալիին, անմեղ մարդոց դէմ կատարուած հալածանքներուն հա – մար :

Արեւմտահայերու ճակատադիրը դարե – րէ ի վեր դառնապինօրէն նոյնն է եղած :

Զօհրապ յաջողեր էր ճանապարհէն մէկ երկու նամակ եւ հեռագիր մը հասցնել տուն : Իսկ՞երբ այդ եւս դադրեցաւ, բնաւնիքը մնաց առանց լուրի : Քլարան օրը քանի մը անդամ հեռախօսով կը հար – ցնէր, թէ ո՞րտեղ կը դտնուէր ամու – սինը, որմէ ինքը ոչ մէկ լուր ունէր, ոճ – րագործները պատասխաներ էին· «Զօհ – րապ մը տայ : Կրնան դանուիլ դունդեր, որոնց մէջ արդիլուած ըլլայ տելիներուն մուտքը: Հաւանաբար Թնդանօթներու դիծն ալ այնպէս ըլլալու է : Անմիջապէս պիտի ճանչնան Թէ օտար էք բանակին մէջ :

— Ու դիս կը բռնեն ...

— Եթէ չբռնեն ալ՝ եումուրճաք չի թո – դուր ձեղ իր ճանկերէն :

Եւան հառաչեց: Մախաղը հանելով հայ ու խորոված հաւ հանեց ու քարի վրայ դրաւ :

— Ուտենք Նիկողոս :

Վերջապէս մայրամուտը հասաւ· Թըն – դանօթներու որոտումը դադրեցաւ : Շու – տով ամէն մարդ քնանալու քաշուեցաւ :

Եւա մոմի խուրձ մը հանեց մախաղէն ու արեթով վառեցին :

Կէս գիշերուան մօտերը Նիկողոս դուրս սպրդեցաւ վրանէն ու քանի մը վայրկեա – նէն բազուկի հաստութեամբ ձողով մը վերադարձաւ :

Քարին կեդրոնի ծակին մէջ մխեցին :

— Ով Աստուած իմ, օգնէ :

Քարը չարժեցաւ:

Քարին տակ ուրիչ բան չկար՝ եթէ ոչ խոնաւ կաւոտ հողը ու քանի մը սեւ ճճիներ :

Եւա ոտքով ուժով մը զարկաւ քարին տեղը, անոր ուղղուած հարցում մըն էր աս· «արդեօք պարա՞պ ես»:

Հողը Թնդիւն մը արձակեց· «պարապ եմ » :

Եւա մախաղէն բահ մը հանեց ու հաս – տատեց զայն նիզակի կոթին ու սկսաւ փորել · իսկ Նիկողոս ձեռքով կը փորէր:

Երկու Թիզ խորութեան վրայ բահը տախտակի հանդիպեցաւ :

Թիզ մը հաստութիւն ունեցող կաղնիէ տախտակ էր, բայց արդէն փտած: Ջորս կողմէն փորելով հանեցին· տակէն կէս մարդաչափ լայն ու մութ անցք մը բաց – ուեցաւ :

Շուրջ տասը աստիճաններ վար իջնելէ վերջ՝ անցքը ընդարձակուեցաւ· քարերը նկուղներու նման չարտաշ էին· անցքը այնքան մեծ էր որ կարելի էր մէջը ոտքի կեցած քալել :

Օդը ծանր էր եւ փտպուղին մութ: Պա – տը տեղ տեղ աղբոտակէն ապիտակացած էր· քարերէն խոնաւ պաղութիւն մը կ'ար – տաշնչէր :

Նիկողոս առջեւէն կը քալէր մոմը ձեռքը բռնած : Տեղ տեղ մինչեւ կոճերը հասնող ջուրի մէջէն կ'անցնէին, մերթ ընդ մերթ քարերու կը հանդիպէին, որոնք ձե – ղունէն բաժնուեր ինկեր էին:

Այդ պարապաններուն Նիկողոս կ'անդ – րադարձէր ·

— Ուշադրութիւն ըրէք, ճամբուն վրայ քար կայ :

Տեղ տեղ դետինը կը Թնդար իրենց ոտ – քերուն տակ · անշուշտ տակէն ուրիչ փա – պուղի մը ըլլալու էր: Ի՞նչ տեսակ ժողո – վուրդ չինած էր այս ճամբան: Երբ բեր – դը չինուեցաւ, դեռ պատմութիւն չէին գրեր : Ո՞վ գիտէ քանի ժողովուրդներ ապրած են այս երկրին վրայ մեզմէ ա – ռաջ :

Նիկողոս դարձեալ անդրադարձուց ·

— Ուշադրութիւն, հոս պէտք է ծռիլ :

Ճամբան դեռ բաւական ժամանակ զա – դիւար կ'երթար, ձեղունին կամարը եր – թալով կը ցածնար· յետոյ ճամբան սկը – սաւ բարձրանալ, բայց ոչ ձեղունը :

Նիկողոս սկսաւ յափսիթերս քալել· ե – ւս կեցաւ :

— Նիկողոս, քիչ մը առաջ դացէք, — ըսաւ,— եթէ ճամբան դոցուած է պէտք է ետ դառնանք բահը բերելու համար :

ԿԵՉԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

Համազգային Մշակութային Ընկերու – թիւնը դեղեցիկ զաղափարը ունեցած էր դիմելու նկարիչ Ռիչար Ժերանեանի, խնդրելով որ ցուցադրութիւն մը կազ – մակերպէ Հայաստանի բնանկարներուն:

Ժերանեան սիրայօժար ընդունած ըլլա – լով, այդ նկարներու լուսարձակումը կա – տարուեցաւ Շաբաթ դիշեր, Մայիս 15ին, Հայ Մշակոյթի Տան Շ· Մխաքեան սրա – հին մէջ :

Նկարիչ Ժերանեան, որ զանազան եր – կիրներու մէջ, իր ցուցահանդէսներով հանրածանօթ դառճած է, այս անդամ հը – րաւիրուած էր Հայաստան, հայ նկարիչ – ներու Միութեան կողմէ ուր տուած էր ցուցահանդէսները :

Ժերանեան պատրաստած է մի քանի տասնեակ պաստառներ Հայաստանի մէջ եւ օգտուելով առիթէն լուսանկարած է բազմաթիւ չրջաններու բնանկարները ի – րենց խիստ գոյներով :

Շաբաթ դիշեր, հոծ բազմութիւն մը լե – ցուցած էր սրահը :

Ընկեր Ս· Յովհաննէսեան բացումը կա – տարելով , ներկայացուց Պ· Ժերանեանը, վեր հանելով անոր նկարչական կարողու – թիւնները եւ ձեռք բերած յաջողութիւն – ները :

Լուսարձակուեցան, Երեւանի, Էջմիած – նի, Սեւանայ լիճի, Ատրպէյճանեան ու Թրքական սահմաններու մօտ դտնուող հայկական դիւղերու, պատմական վան – քերու, եկեղեցիներու, փլատակ բերդե – րու 260 նկարները իրենց բնական գոյ – ներով :

Պ· Ժերանեան բացատրութիւններ կու – տար իւրաքանչիւր նկարի մասին դոհ ձը – դելով ներկաները :

Գնահատելի աշխատանք մը կատարած յարդելի նկարիչը գնահատելի է նաեւ հա – մազդային ձեռնարկը, անոնք ատիթ ըս – տեղծեցին որ ներկաները առանց Հայաս – տան երթալու ծանօթանան հայրենիքի բնական դեղատեսիլ վայրերուն :

Պ· ՊԱՐԹԵԻ

ՅԻՇԱՏԱԿ

Ե՛ս, որ ամէն տարի Ապրիլ 24ին կը դիմեմ դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր կը հանդչին մեր նահատակները, ուր կը ծաղկին մեր սրտերուն մէջ ցցուած սուրերը, ուր կը հոսին մեր արիւնի աղբիւրները, ուր կը ծլին մեր ոսկորներէն ոսկի հասկեր, ուր կը ծփան մեր հոգիներուն ալիքները, ուր կը ծիածանին մեր ցաւերուն գոյները, ուր կը ծաղկին մեր յոյսերուն ծաղիկները, ուր կը ծիրանին մեր արիւնոտ դէմքերը, ուր կը ծուարին մեր ամբողջ ցաւերը, ուր կը ծուին մեր ամբողջ յոյսերը, ուր կը ծնին մեր ամբողջ յոյսերը, ուր կը ծնին մեր ամբողջ ցաւ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊ· Խաչէ Վալանոյ վարչութիւնը չը–նորհակալութեամբ առացած է Պ· Հայ–կազուն Ղազարոսեանէ քսան ֆր·, փո – խան ծաղկեպսակի Մարտիրոս Պօյաճեա – նի մահուան առթիւ :

×

Սէն Ժեռմի թաղականութիւնը չնոր – հակալութեամբ առացած է հետեւեալ նը–ւէրները՝ ողբ· Տիկին Բերուզ Զէնճիրճի–եանի մահուան առթիւ .— Յ· Պալիքեան 30 ֆր· Պառ Մոտէռն, Յ· Նէվչէհիրլեան եւ Օ· Սէթեան քսանական, Ծերոն եւ Յակոբ Մէլիմէթճեան տասնական, Ա· Զէնճերճեան եւ Մ· Գասպարեան տասնա–կան, Ա· Մանկասարեան հինգ, թաղիս եկեղեցւոյ եւ Ա· Սօլաքեան տասը Հայ կարմիր Խաչին : Յաւակցութիւններ նոյն – ճեցեալին պարադանելուն :

ՆՈՒԷՐ

Բ· Զիլեան ընտանիքը Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակին առթիւ Զիլեան եւ Զոր – պազեան ընտանիքներու նահատակներուն անմոռանալի յիշատակին կը նուիրեն 50 ֆրանք Մշակոյթի Տան : (Ստանալ «Յա–ռաջ»էն) :

×

Լա կառէն Տէր եւ Տիկին Եղնիկեան եւ զաւակները 50 ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Օգոստ· կայանին եւ 50 ֆր· Սողո–մոն Թէհլիրեան սրահին, իրենց զաւմի – կին Խաչիկ Արապեանի կսկծալի մահուան առթիւ : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆ

(Ալթիսք)

SALLE DEBUSSY

8, Rue Daru, Métro : Ternes

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

×

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍ 28, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

MAISON INTERNATIONALE

19, Bd. Jourdan

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ· ՆՈՒՊԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ

Յայտագիր .— Մարչելլօ, Մոցարթ, Պարթոֆ, Պախ, Ա· Յովհաննէս, Յարու–թիւնեան :

Մասնակցութեամբ՝ Միշըլին Լակաշի :

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Այս Հինգշաբթի, ուր է մեր Փրկչին Համբարձման : Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատա – րագ : Հոգաբարձութեան կարգադրու – թեամբ այդ օր է նաեւ մասնաւոր առթիւ մը Հայ Մանուկներու Հաղորդութեան :

Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաննե – րու բոլոր հայ մանուկները ներկայ գըտ–նուելու հանդիսաւոր պատարագին եւ մասնակցելու Ս· Հաղորդութեան խոր – հուրդին :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ըն – դունելի են աղջիկները 6էն 15 տարեկան, մանչերը՝ 6էն 14 տարեկան : Հեռաձայնով ոչ մէկ կարգադրութիւն : Մնողքները պէտք է ներկայանան անձամբ Մխիթեան դրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, (9րդ թաղա – մաս, մեթրօ Քառէ) Հայ Մշակոյթի Տան Գ· յարկ, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 16էն 20, Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 17: Հեռերնին պէտք է բերեն հարկ եղած վաւերաթուղթեր (Լիվրէ տը Ֆամիյ, սեֆիւրիթէ սոսիալ, պլօֆասիոն, եւն·), վճարումները պէտք է կատարուին արձա–նագրութեան պահուն լրիւ կերպով՝ ամ–սավճար 400 ֆրանք, դրպանի պատյտի ծախք՝ 30 ֆրանք, երկաթուղային եր – թուղթ (վերադարձ համար՝ անցեալ տարուան դիներ), մեծերը 65 ֆրանք, փոքրերը 38 ֆրանք : Արձանագրութիւն – ները կը փակուին՝ Յուլիսի համար՝ Յու–նիս 5ին, Օգոստոսի համար՝ Յունիս 15–ին : Այս թուականներէ առաջ եթէ ցան – կերը լրանան կը յայտարարուի թերթով : Հակառակ փափաքին օրէնքով սահման – ուած թիւէն աւելի կարելի չէ արձանա–գրել : Դիմումները չատ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊՕՄՈՆ .— Հ· Յ· Դ· «Զաւարեան» են–թակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն–կերները այս երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլ–լան Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչները : կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներ – կայութիւն :

ԼԻՈՆ .— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կո–միտէն, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : կարեւոր օրակարգ :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պ· Թ· Գառնիկ կը հաղորդէ որ դասա–խօսութիւն մը պիտի տայ այս Շաբաթ, ժամը 15·30ին, Սօլէյ տը Մոկատորի սրահը, 28 Րիւ Մոկատոր : Հոլանտա – րութեամբ Մատուրականներու Տան եւ նախագահութեամբ կիպրոսի ներկայա – ցուցչ՝ էքզոմիտէսի : Մուտքը ազատ է :

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

եւ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտու – թեան միացեալ երգչախումբին կողմէ : Ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Ս· Մուրատ վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ա–լէքշան սրահին մէջ :

ՅԱՅՏԱԳԻՐ .— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաթեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եան–պէկեան :

Տոմսերու համար դիմել վարժարանն–երը, Բալուեան դրատունը, Մասիս (Րիւ Սօլնիէ) եւ Մարզարեանի (Րիւ տը Թրէ–վիզ) :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— «Մայիս 28»ի տօնակա – տարութիւնը կը կատարուի Յունիս 12ին, Ալամպրա սրահի մէջ, բացառիկ յայ – տագրով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՎԱԼԱՆՍ .— Մայիս 28 կը տօնուի Յու–նիս 5ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Թուպր Միճիսիփալ :

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին Թա–տերական ներկայացումը, Յունիս 15ին :

La Revue M. I. S. S. I.

(Magazine d'Information Spirituelle et de Solidarité Internationale)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

Revue MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

Revue MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շէնք սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ

Մեթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

կը նախագահէ ԸՆԿ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
կը խօսի ԸՆԿ· ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կեդր· վարչութեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին լրջոյ մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ երգչուհի Օր· Ժ· Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր· Փուշուճեան եւ Ա· Փուշուճեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարթող եւ Պ· Տէտէեան, Հայկ· ժողովրդական պարեր՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ :

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ոիթմիկ նուագա–խումբին՝ դեկավարութեամբ Պ· ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ :

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով Մուտք 5 ֆրանք

Յայտագիրը կը վարէ Պ· Բ· Հապէշեան

×

ՏԻՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաճեռնութեամբ՝ Հ· Յ· Դ· Տէսթ–նի Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Գ· Լապ–եան խումբին, Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Դրօ խումբին եւ Ֆ· Կ· Խաչի մասնաճիւ–ղին : Այս կիրակի երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ· Յ· Դ· Տան մէջ : Գեղար–ուեստական ճոխ բաժին :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտարարով :

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսթինի հասարակու–թիւնը անխտիր :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21 ին ԺԻՄՆԱԶԻ ՄԷՋ.

Րիւ տը Թէաթը Ֆրանսէ

Կը ներկայացուի Ա· Ասարճեանի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

ԵՐԳ .— Մ· Տէրոյեան

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 20ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ

Կազմակերպուած

OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE *գործակալութեան կողմէ*
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

«15 ՕՐ»

1·— 12 օր Հայաստան, 3 օր Մոսկուա

Մեկնում՝ Յուլիս 16ին, Գուրժէի օդակայանէն ժամը 12·30ին, ժամանում Մոս–կուա ժամը 18ին :

Վերադարձ .— Յուլիս 30ին, ժամանում Գուրժէ 10·30ին

ԳԻՆ 1950 ՖՐԱՆՔ

2րդ ճամբորդութիւն

Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աչուընը» մասնակցիլ, Վաղդէն կաթողիկոսի պա – հակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) չքեղ տօնակատարութեան եւն:

24 ՕՐ

17 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիպիլիսի), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով :

ԳԻՆ 2370 ՖՐԱՆՔ

Մեկնում .— Սեպտեմբեր 29ին Գուրժէի օդակայանէն, ժամը 12·30ին, ժամա–նում Մոսկուա ժամը 18ին :

Վերադարձ .— Հոկտեմբեր 5ին Գուրժէ

Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝
ՓԱՐԻԶ .— Գործակալութեան՝
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09
ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԴՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25
ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ
8, Rue Alfred Bruneau, PARIS (16e) — Tél. : JAS. 19-93
ԼԻՈՆ .— Ճ· ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ,
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy
ՄԱՐՍԷՅԼ .— ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՐԱՄԱՆԵԱՆԻ, 26, Bld. Garibaldi, MARSEILLE

ԳՈՐԾ ԿՐ ՓՆՏԷ

Բոլորովին կաշիէ մուճակի վարժ բան–ուոր մը, միաժամանակ fուփէօn, դործ կը փնտռէ : Հեռաձայնել 926–52–94 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ .— « Մայիս 28»ի տօնակատարու–թիւնը, Մայիս 29ի Շաբաթ երեկոյեան, Ազգ· Տան սրահին մէջ : Մանրամասնու – թիւնները յետագային :

×

Դպրոցական Տիկնանց վարժարանի ա – մավերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 27ին, կիրակի օր :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Տիկին Էլիզա Մալխասեան կը փնտռէ Տիկին Վարդուհի Նազարեան (Ծննեալ Տալլըեան) ունեցած են Մար – գրիտ անուն աղջիկ մը, այժմ քսան տա–րեկան, 1935ին կ'ապրէին Մարսէյլ, Տ–մինիքէն փոզոց : (Նազարեան երեք եղ – բայրները նպաստաւոր էին) : կը խնդ–րուի լուր ունեցողներէն դրել՝

ZADIG EGHIAZARIAN
La Chartonnière, ARNAS (Rhône)

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »
39, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 26 MAI 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10316 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.316

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

—o—

ՊԵԼԿՐԱՏ

—o—

Ընդառաջելով ընդհանուրի ցանկու-թեան, Ազգային Եղեռնի Յիսնամեակի ոճակատարութեան համազգային բնոյթ տալու գաղափարին, Եուկոսլաւիոյ փոք-րաթիւ հայ գաղութը եւս Ապրիլ 18ին, Պելկրատի մէջ իր մասնակցութիւնը բե-րաւ յիշելով ոճնակատարութեան :

Նախքան հոգեհանգստեան պաշտօն կա-տարելը, մկուկէա մըլլոն նահատակնե-րու յիշատակին նուիրուած ոգեկոչումը կատարուեցաւ Եուկոսլաւիոյ Անծանօթ Զինուորի մատրճանին դիմաց, ուր նա-խապէս գետեղուած էր մեծ ու չքեղ ծաղ-կեպակ՝ հետեւեալ մակագրութեամբ.—

«Հայ Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի յիշա-տակին »:

Հայերու հետ միասին ներկայ էին նա-եւ Սերպեր: Խօսեցաւ Պ. Տիրան Սու-քիասեան :

Ապա՝ հանդիսաւոր Պատարագ եւ հո-գեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Պելկրատի Ս. Նիկողոս ուղղափառ եկե-ղեցիին մէջ, մասնակցութեամբ երեք քա-հանաներու եւ սարկաւագի : Ներկայ էր Եուկոսլաւիոյ Պատրիարք՝ կերմանի մասնաւոր ներկայացուցիչը՝ աւագերէց Յորճէ Ցվէյիչ: Եկեղեցին լեցուած էր Հայերով եւ հայ ժողովուրդի համակիր-ներով :

Հայոց Սալքովիչ քահանան սերպերէն քարոզ մը խօսելով ըսաւ. « Այսօր, այս հանդիսաւոր եւ տխուր յիշատակութիւնը կը կատարենք այն բոլոր Հայերուն, ո-րոնք զոհ տանջանքներով ինկան իրենց ազգին պատուոյ խորանին առջեւ՝ Աստ-ծին Լոյսէ. Պատերազմի ընթացքին: Բար-բարոսական անխիղճ ուժը անդթօրէն ջնջել մկուկէա մըլլոնէ աւելի Հայեր ե-րեք տարուան՝ 1915, 1916, 1917ի ըն-թացքին, արիւնոտ չուայտանքով : Բար-բարոսները խորհեցան թէ հայ ժողովուր-դը խլած վճարեցաւ: Անոնք նոյնը խոր-հած էին ժամանակին մեր սերտ ժողո-վուրդի նկատմամբ· այդ մտածումով ալ Ս. Աւետարի մեռած դիակը այրեցին, սա-կայն, անոնք սխալեցան իրենց հաշիւնե-րուն մէջ: Ոչ Սերպերը եւ ոչ ալ Հայերը խաչտ բնաջնջուեցան, այլ, մեր ժողո-վրդական աշուղի ըսածին համեմատ , ուր որ անոր ամբիւնի մոխիրէն վշրանք-ներ թաւիեցան , հոն եկեղեցիներ եւ դըպ-րոցներ դոյացան : Այդ նոյն բանը պա-տահեցաւ հայ ժողովուրդին: Զոհերը պե-ղումներու ու պանդան սպանդանոց-ներու մէջ մնացին, սակայն, անոնց ա-ճիւններու մոխիրը ցրուեցաւ ամբողջ աշ-խարհի վրայ եւ այսպիսով հայ ժողո-վուրդը չքնացաւ , այլ կրկնապատկուե-ցաւ եւ ան այսօր չատ մը երկիրներու մէջ բարձր դիրքերու հասած է : Փառք եւ պատիւ նահատակ Հայերուն, որոնք ի-րենց կեանքերը զոհեցին՝ հայրենիքի եւ հաւատքի պաշտպանութեան ի խնդիր »:

Յոգեհանգիստէն ետք Հայերը այցելու-թիւն տուին վախճան Մինախորեանի չի-րիմին, որովհետեւ հանդուցեալը որոշ ժամանակ նոյնկէս Եղեռնի զոհերէն մէկն է: Այդ իմաստով համառօտ խօսք եղաւ վախճան Մինախորեանի կեանքի ու կրած տառապանքներու մասին՝ տեղահանու-թեան ժամանակ, ինչպէս նաեւ յետագա-յին անոր կատարած գործերու («1915 Թուականը», Սոլոմոն Թեհլիրեանի յու-շերը) մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՒԱՄԲՈՒՄԸ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Կիրակի օրուան երեսփոխանական ընտ-րութիւններու արդիւնքը տագնապ մը առեղծեց Պելժիոյ մէջ, որ կրնայ երկար տեւել : Արդարեւ կառավարական հա-մախմբումը, կազմուած ընկերային – քրիստոնեայ եւ ընկերվարական կուսակ-ցութիւններէն զգալի պարտութիւն մը կրեց , ի նպաստ երրորդ կարգի վրայ հասնող կուսակցութեան՝ Ազատութեան եւ Յառաջդիմութեան համար (նախկին ազատական) : Տագնապը աւելի ծանր իր-նոյթ կը ստանայ երբ նկատի առնենք թէ նոր խորհրդարանին վիճակուած էր նաեւ սահմանադրական պաշտօն մը : Արդարեւ 1863էն ի վեր Պելժիա չէ փոխած իր սահ-մանադրութիւնը ի նոր Խորհրդարանը պիտի մշակէր նոր Սահմանադրութիւն մը: Իրաց այս կացութեան մէջ, չատ դժուար պիտի ըլլայ նման նախաձեռնու-թիւն մը: Նոր Խորհրդարանը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.—

Երեսփոխանական Ժողով.— Ունի 212 երեսփոխան, որոնց 77 քրիստոնեայ, ըն-կերային (— 19), 64 ընկերվարական (— 20), Ազատութեան եւ Յառաջդիմու-թեան կուսակցութիւն 46 (+28) ,Ծոլը-սունի 12 (+7), համայնավար՝ 6 (+ 1), Ֆրանսախօսներու Պաշտպան ճակատ՝ 3 (+3), Ուալոններու աշխատաւորական կուսակցութիւն՝ 1 (+1), Ուալոն ճա-կատ՝ 1 (+1): Մերձակոյսին մէջ.— Քը-րիստոնեայ – ընկերային՝ 44 (— 3), ըն-կերվարական՝ 31 (—14), Ազատութիւն եւ Յառաջդիմութիւն՝ 23 (+12), Ծոլը-սունի՝ 4 (+2), համայնավար՝ 3 (+2), Ֆրանսախօս՝ 1 (+1): Գաւառական խոր-հուրդները դեռ 48 ժերակուսական պիտի նշանակեն :

Ազատութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կու-սակցութեան յաղթանակը կը վերագրուի դլխաւորաբար ազատական ոգիին որ կը տիրէ ընկերային բոլոր դասակարգերուն մէջ, լեզուական խնդրէն ի վեր: Պելժ քաղաքային աւելի դէմ քուէարկած է կա-ռավարական համախմբումին որու քա-ղաքականութենէն դժգոհ է, քան քեր որեւէ հոսանքի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ կառավարութեան մէկ բանբերը յայտարարեց , կրոմիքոյի այ-ցելութեան առթիւ, թէ նոր դլուխ մը կը սկսի Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան յա-րաբերութեանց պատմութեան մէջ : Կրո-միքօ Մոսկուա վերադարձաւ , վեց օր-ուան այցելութենէ մը ետք: Հրատարակ-ուած դեկոյցը կը բաւականանայ սակայն չեշտելով թէ երկու կողմերը դոհ մնա-ցած են բարի դրացնութեան յարաբերու-թեանց զարդացման ի տես : Կը յայտնէ նաեւ թէ վարչապետ Իւրկիւպլիւ ըն-դունած է Մոսկուա երթալու հրաւէրը : Կիպրոսի մասին, կը թուի թէ Թուրքիա չէ յաջողած բոլորովին իր տեսակէտը ըն-դունել տալ խորհրդային նախարարին :

ԱԹԻՆԲի կառավարական չրջանակները լուռ կը մնան, ցարդ , Անգարայի խօսակ-ցութեանց մասին, բայց որոշ դառնու-թիւն կայ, նկատելով որ կրոմիքօ չէ փո-խած իր տեսակէտը Կիպրոսի նկատմամբ: Ծանօթ է որ խորհրդային քաղաքականու-թիւնը բոլորովին դէմ է էնոսիսի եւ ընդ-հակառակն անկախ Կիպրոս մը կ'ուզէ , դաշնակցային դրութեամբ :

ԱՆԳԼԻԱ վերջապէս որդեգրեց մեթ-ըական դրութիւնը : Բարեբախտմբ կը լը-րանայ տասը տարիէն :

Օր ը Օր ի ն

ԳԻՇԵՐԸ, ԱՍՏՈՒԱԾՈՅ ՀԱՐՑՈՒԻՑ

Քահանայ մըն էր: երիտասարդ էր: Մօրուք ունէր , սեւ աչքեր , աղուոր ձայն. բայց կարելիկ հասակ :

«Կարդալ – գրել գիտէր» ըսեմ աւտ խօսած չեմ ըլլար: «Շատ բան կարդա-ցած էր » ըսեմ, մեծ աւտ մը խօսած կ'ըլլամ :

Դժբախտաբար, մեր բահանաներէն շա-տերը — երբեմն ալ, նոյնիսկ, վարդա-պետներէն շատերը — կարդալու գլուխ չունին :

Սխալ չհասկնամ — լրագիր, վէպ , ա-սէ – կօսէ կը կարդան, բայց Աստուածա-բանութիւն սորվելու համբերութիւնը չունին :

Ոմանք Աստուածաշունչը անգամ չեն բանար, եթէ պատկերազարդ չըլլայ :

Կամ կը բանան կիրակի օրուան իրենց բարոգին քնաբան մը գտնելու համար :

Աւտր Աստուածաշունչ կարդալ չեն ը-սեր՝ մեր գեղը :

Աստուածաշունչը այն մատեանն է, ո-րուն մեկնաբանութեան մասին գրուած հատորները իրարու վրայ դիզես, Մասի-սի կատարը կը հասնին : Բայց, Հայոց ազգին բահանան — կամ վարդապետը — ի՞նչ գործ ունի այդ բան վերերը :

×

Մեր բահանան տարիներու համբաւով «նոր» սերունդին կը պատկանէր , բայց իր համոզումներով աւելի «հին» էր բան Յոր երանելին :

Մեր բահանան, եկաւ չեկաւ, պայման դրաւ·

— Ինծի նայեցէ՛ք, այս սրահին դէպ-ի դեցիին *տակը* շիներ էք ··· Սխալ ըրեր էք··· Հետեւաբար, հրաման չեմ տար որ այս սրահին մէջ ծխէք, պարէք , ճննկէք , աղմուկ ընէ՛ք, խնդաք , խաղաք ···

— Բայց էեզմէ՛ք հրաման ուզո՞ղը ով է, Տէր պապա ···

— Չէ՛, հրաման չունիք , կ'ըսեմ ձեզի··

— Ունի՛ք ···

— Չունի՛ք ···

—Տէր պապա , խելքդ տուն կանչէ՛·· ե-թէ այս սրահին մէջ չծխեք , չպարեք , չճնկեք , չաղմկեք , չխնդաք , չխա-դաք , ո՛չ էեզի շաբաթական կրնաք տալ , ոչ ալ կրնաք պահիայի պարտքը վճարել ··· Երկու հարիւր հազար տոլար պարտ ունիք ···

— Այս շէնքին վրայի մասը Սուրբ տեղ է, ուրեմն տակի մասն ալ սուրբ տեղ է·· Հրաման չեմ տար որ ···

— Տէր պապա, եթէ ըսածիդ պէս , տակի մասն ալ սուրբ տեղ եղած ըլլար , լուացարաններ շինելու արտօնութիւն ըս-տացած չէիք ըլլար ··· Խորէն Արքե-պիսկոպոսին եկաւ, աչքերովը տեսաւ եւ դիտողութիւն չըրաւ ··· Դո՞ւն ով կ'ըլ-լաս ···

— Հրաման չունիք , կ'ըսեմ ձեզի ··· ե-թէ խօսքս մտիկ չընէք , կը ձգեմ կ'եր-թամ ···

×

Անգամ մը, այս Տէր պապան պատուոյ սեղանին գլուխը, Հովս նստեցուցին : Ինք հացկերոյթին աւանդական աղօթքը պի-տի արտասանէր: Ցետոյ, պիտի նաշէին ու պիտի անցնէին «գեղարուեստական » յայտագրին :

Պնակները մեր սեղանը բերած չէին դեռ, երբ մեր առջեւէն անցաւ չարաճճի երիտասարդ մը՝ ձեռքը երկու շիշ գարե-ջուր :

— Հո՛ւս եկուր նայիմ, պոռաց Տէր պա-պան ··· Այստեղ սուրբ տեղ է, գարե-ջուր, մարեջուր չէք կրնար խմել, Աստ-ուած հրաման չի տար ···

— Բայց, Տէր պապա, մենք պիտի չգի-նովնանք ··· Քանի մը կաթիլ գարեջու-րին եղա՞ծը կ'ըլլայ··· Քրիստոսը անգամ գինի կը խմէր ձերբակալուած գիշերը ···

Բախտաւոր էր մեր Տէր պապան :

Երիտասարդը հազիւ երկու բայլ առած էր, երբ փափկասուն մը զարնուեցաւ իր թեւին: Շիշերը վար իյնան՝ չարդուփը – շուր :

— Տեսա՞ք, պարոն Եւրոպացի , Աստ-ուած ի՛նչպէս կը պատժէ ամբարիշտ-ները ···

Տէր պապային խօսքը բերանը մնաց :

Ուրիշ երիտասարդ մը կ'անցնէր մեր առջեւէն: Անոր ալ երկու ձեռքերուն մէջ՝ մէկ մէկ շիշ գարեջուր :

Տէր պապան ,որուն պնակը արդէն բե-րած էին, յանկարծ անդին հրեց զայն , ոտքի ելաւ եւ պոռաց ·

— Ես այստեղ գործ չունիմ ···

Ու ելաւ գնաց :

Տիկնանցէն երկու ընկերուհիներ ելան ետեւէն գացին՝ մինչեւ երիցատուն ·

— Տէր հայր, կը խնդրենք, ետ եկէք···

— Ո՛չ, չեմ գար··· Աստուծոյ տան մէջ խմելու իրաւունք չունիք ···

Տարիքով «նոր», գլուխով «հին» մեր Տէր պապային գլխուն չպառկեցաւ թէ ի՛նչպէս կարելի է ծխել, ճնկել, պարել ու երգել եկեղեցիին տակ շինուած սրա-հի մը մէջ :

Եւ օր մըն ալ , կէս գիշերին, մեկնե-ցաւ երիցատունէն՝ հանդերձ ընտանեօք :

Ետեւէն գացին: Խնդրեցին, աղաչեցին որ վերադառնար : Չեկաւ :

Առաջնորդին միջամտութեան դիմեցին: Առաջնորդը խոստովանութիւն հրաւիրեց գինքը, իրիկուն մը :

— Երախայրութիւն մի՛ ըներ, ետ ե-կուր ···

— Չեմ գար··· Աստուածիս հարցնելու եմ — եթէ Ան «ետ գնա՛» պատուիրէ , կուգամ, եթէ «ետ մի՛ երթար» ըսէ, չեմ գար ···

— Ե՞րբ կրնաս հարցնել ···

— Այս գիշեր··· վաղը առտու պա-տասխանս կը բերեմ ···

Յաջորդ առտուն Տէր պապան ներկա-յացաւ Առաջնորդին ···

— Ի՞նչ եղաւ, Տէր Հայր, հարցուցի՞ր·

— Այո՛ ···

— Ի՞նչ ըսաւ ···

— Ետ մի՛ երթար, ըսաւ ·

Ու Տէր պապան գնաց ու ետ չեկաւ :

Դիմեցին Խորէն Արբեպիսկոպոսին որ բարեխօսս ըլլար կաթողիկոսին մօտ: Ե-ղաւ, բայց Տէր պապան ետ չեկաւ :

Ողբացեալ Զարեհ կաթողիկոսը տրա-մադրութիւն յայտնեց ներելու : Անօ-գուտ: Տէր պապան ետ չեկաւ :

Հիմա, եթէ չեմ սխալիր, Աստուծոյ կը ծառայէ ուրիշ թեմի մը պատկանող եկե-ղեցիի մը մէջ, որուն սրահը, ենթադրա-բար, շինուած պէտք է ըլլայ ոչ թէ խո-րանին *տակ*, այլ խորանին *քով*: Իր կարճ խելքով, աշխարհագրական այս տարբե-րութեամբ, կարելի է այնտեղ խնդալ , խաղալ, պարել ու ճնկել :

×

Այս պատմութիւնը գլուխս առեր էր երբ լուր ղրկեցի այս խեղճուկ «հին գլուխ»ին ·

— Աստուածաշունչը կը վխտայ «կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրա՛խ լեր»ի պատուէրներով··· Մէկ հատը միտդ պահէ — «Եւ գովեցի ես զուարխութիւն, զի ոչ է բարի մարդ – կան ի ներքոյ արեգական, բաց յուտելոյ եւ յըմպելոյ եւ ուրախ լինելոյ» (ժող· 8 – 15):

×

Եւ հիմա հարցում մը այս Տէր պապա-յին մտայնութիւնը ունեցողներուն ·

— Եթէ աշխարհականը մեղմ գործած կ'ըլլայ եկեղեցիին *տակ* շինուած սրահին մէջ երգելով , պարելով , ծխելով ու խը-մելով , հապա ի՞նչ ըրած կ'ըլլայ հոգե-ւորականը՝ հեռանկարի պատուհանին դիմացը Ֆոլի Պէռժեռներու հոլանի հու-րիները դիտելով ··· կամ ···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՎԱՐԱԳՈՅՐԻՆ ԵՏԻՆ

Ա.

Պետական պատասխանատու անձեր, եւրոպական մամուլն անխաբ համակ – բանք կ'այտայտյտէին Հայերու հանդէպ, կը ձաղկէին Ջարդարարները, վեր կը հանէին Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը, կը մխիթարէին սպասուրները, կը խոստանա – յին փրկութիւն : Նախարար մը կը խոս – տովանէր թէ հայկական կոտորածը մեծ ապատրութիւն գործած էր ամերիկեան հանրային կարծիքին վրայ եւ պիւրոյս – ցած՝ Ուիլսընի հակակերման քաղաքա – կանութիւնը : Մեռեալներն անդամ պի – նակից եղած են հզօրներու եւ հետեւա – բար նպաստած՝ վերջնական յաղթանա – կին :

Հրապարակային յայտարարութեանց, սպահանդէսներու եւ իրականութեան մի – ջեւ կայ վարագոյր մը, որուն ետին տար – բեր դեր մը կը կատարուի : Փոքր Ասիա բաժնուած էր ազդեցութեան գօտիներու, պատերազմի ընթացքին հաշուեյարդար պիտի կատարուի անդամահատումով, ուր Հայը տեղ չունի կամ տէր պիտի փոխէ : Պատերազմի նախօրեակին Համաձայնա – կաններ կը համաձայնին կարկանդակը բաժնել, Գերմանիա ամբողջութիւնը կը պաշտպանէ, տէր կը կանգնի Փոքր Ասիոյ եւ կը յաջողի իր կողմը քաշել Թուրք վարչութիւնը :

1914 Օգոստոս 6ին խիստ գաղտնի պի – նակցութիւն մը կը կնքուի Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ :

« Գերմանիա համաձայն է խափիթիւլա – սիոնները ջնջումին :

« Հաշտութիւն պիտի չկնքուի մինչեւ որ թշնամին չպարտէ պրուսական ենթար – կուած հողամասերը :

« Գերմանիա համաձայն է Օսմ. կայս – րութեան սահմաններուն ընդլայնումին, այնպէս որ ապահովուի Թուրքիոյ անմի – ջական չփոումը Ռուսիա ապրող մահմե – տական բնակչութեան հետ :

« Գերմանիա պիտի օժանդակէ Թուր – քիոյ՝ իր կորուստներու համար փոխա – րինութիւն ստանալու » :

Էջմիածնի կաթողիկոսն ալ նոյն օրը (1914 Օգոստոս 5) վոխարքային կը դի – մէր Թրքահայերու ծանր կացութիւնը կը պարզէր, Հայերու հաւատարմութիւնը կը յայտնէր Ռուսիոյ եւ համոզուած էր թէ Ռուսիա յաղթական պիտի ըլլայ : Այս համոզումով կը ներկայացնէր ծրագիր մը Թուրքիոյ Հայաստանի ապագայ կազմա – կերպութեան :

« Հայկական նահանգի մը կազմութիւ – նը, Ռուսիոյ կողմէ նշանակուած կառա – վարչի մը գեկավարութեան տակ :

« Լայն ինքնավարութիւն քրիստոնեա – ներու եւ մահմետականներու հաւասար ներկայացուցչութեամբ :

« Ազգային Հայերը պիտի որոշէն թէ անկախ մնան թէ միանան Ռուսիոյ » :

Կաթողիկոսը համաձայն չէր ուրեմն արեւելեան նահանգներու պրաւման :

Փոխարքան կը պատասխանէ 1914 Սեպ – տեմբեր 2ին, « Բոլոր կէտերը ընդունելի են» եւ կը թելադրէ կամաւորական դուն – դեր կազմել : 1914 Սեպտեմբեր 10ին, կը հիմնուի « Հայոց Կամաւոր Մարմինը», կազմակերպելու հա – մար հայկական դունդերը : Կ'որոշուի չորս խումբ կազմել չորս տարբեր գծե – րով Թուրքիա արշաւելու համար, առա – ջինը պիտի ունենար 1500 հոգի, միւս ե – րեքը՝ 400ական :

1915 Հոկտեմբեր 27ին փոխարքայ Նի – քոլա Նիքոլայեւիչին ներկայացուած տե – ղեկագրին համաձայն Ապր. Պիւրոյի են – թակայ կամաւորական խմբերը թիւը վեց էր, իւրաքանչիւր խումբ հազարական հոգի, թէեւ ամէնը հինգ հազար հոգի է – ին : Վեցերորդ խումբի անունով վեց հա – րիւր հոգիէ բաղկացած խումբ մըն ալ անկախ էր Պիւրոյէն :

1915 Դեկտեմբերին վերին հրամանա – տարութիւնը կ'որոշէ կամաւորական դունդերէն կազմել հրացանաձիգ վաշ – տեր, Թրքահայերն ու Ամերիկահայերը կը լքեն կամաւորական շարքերը : (Անա – նուն, Ռուսահայերի Հասարակական Դար – գացումը, Գ., էջ 552) :

Ցարին Կովկաս այցին կաթողիկոսը կը խնդրէր, որ հզօր պետութեան տակ ըս – տեղծուի ինքնավար Հայաստան մը, « Ինք նամարութեան գաղափարը այնքան հա – սունցած է Թրքահայերու մէջ, որամ – բողջ ազգաբնակչութիւնը ոտքերուած է եւ կ'ապրի այդ գաղափարով » :

Պօղոս Նուպար համամիտ է կամաւո – րական դունդերու կազմութեան, բայց խիստ զգոյշ ըլլալու է, որովհետեւ Թուր – քիոյ Հայերը կը մնան պատանդ եւ Թուր – քերը կրնան խիստ վրիժառութեան դի – մել, եթէ իրագեկ ըլլան դունդերու կազ – մութեան իրենց դէմ պատերազմելու հա – մար : Ոչ մէկ ակնարկութիւն ըլլալու է ռուսահայ թերթերու մէջ : Արեւելեան դունդի կազմութիւնը կարեւոր է, ո – րովհետեւ դաշնակից պետութիւններէն կախում ունի Հայաստանի ճակատագի – րը» : Պօղոս Նուպար հաւաստիք առած է Հանրապետական կառավարութենէն թէ յաղթութենէն յետոյ հայ ազգային ձգտումները պիտի ստանան լիակատար բա – ւարարութիւն :

Գէորգ Ե. ալ մեծ հաւատք ունի ռուս կառավարութեան վրայ Թրքահայասա – նը ազատագրելու մասին. « Հայ ժողո – վուրդը խոր հաւատք ունի որ միմիայն Ռուսիա կարող է ապահովել իր կուլտու – րական եւ ֆիզիքական զարգացումը» (Նոյեմբեր 8) :

Պօղոս Նուպարի յանձնարարութիւնը խոհեմութեան՝ կը մոռնան նաեւ Պոլսոյ հայերը, վստահ են Համաձայնականնե – րու յաղթանակին եւ Ռուսիոյ հզածու – թեան, քանի որ պարագրեց բարենո – րոգումները : Թուրքիոյ մէջ ամէն կողմ պաշտօնեայ եւ խաժան եաթաղանը կը սրեն եւ բարեկամ պետութիւններ գաղա – նօրէն կը բանակցին իրարու մէջ բաժնե – լու աւարը՝ եթէ Թուրքիա պատերազմիկ դառնայ, իսկ նախապէս չէզոք պահելու կ'աշխատին չեզոքել նկատելով 1913ի հա – մաձայնութիւնները, զոհացում տալու Թուրք պահանջներուն :

« Եթէ Հայութիւնը ամէն տեղ զոհնու – կի պէս վիզը զանակին առաւ, եթէ Պոլ – սոյ մէջ կրցաւ այնքան մարդ ձերբակա – լել մէկ գիշերուան մէջ, պատճառը ոչ այնքան, Թուրքերուն եւ իրենց հայ լըր – տեաներուն ճարպիկութիւնն էր, որքան այդ յիմար անփութութիւնը, որ անձ – նասպանութեան պէս բան մը եղաւ : Ոչ ոք կը հաւատար եւ կարելի ալ չէր հաւատալ թէ Պալքանեան պատերազմէն զեռ նոր ջարդուփշուր դարս եկած Օսմ. կայսրու – թիւնը կրնար երեք չորս ամիսէն աւելի դիմանալ : Այս հաւատքը ելքին մեբձա – ւորութեան նկատմամբ ամբողջ ապրին մտայուզ խոհեմութեան, դղրդութեան, դիմադրութեան պարտականութիւննե – րը» : (Արամ Անտոնեան, « Վերածնունդ » 1919, Սեպտեմբեր 11, էջ 409) :

« Այս երկունքի օրերուն մէջ Թուրքիոյ բոլոր ժողովուրդներէն Հայը մանաւանդ եղաւ ամէնէն անզգոյշը : Մեր ցեղին զըր – խաւոր զժբախտութեանց պատճառներէն մէկն է աւելի զգայումներով չարժիլ քան իրական չափերով : Մեր չափը, ապրին չափը, այդ տապնապին մէջ, որ աշխար – հը պիտի սարսէր, զոնէ առերեսս Թուր – քիոյ բարեկամ երեւնալուն մէջ էր : Եւ ասիկա չկրցանք ընել, լոկ մեր պա – յմաններուն անսալով հայ ժողովուրդը սրդին խոկ ինքզինքը թշնամի հռչակած էր Թուրք կառավարութեան, երբ Թուր – քիոյ տակաւին պատերազմի մտած չէր : Թուրք ժողովուրդը պատերազմին նը – կատմամբ սառոյց լուր մը ունենալու հա – մար պէտք կը տեսնէր Հայոց երեսը նա – յելու : Երբ կը ժպտէին, ուրեմն Համա – ձայնականները յաղողութեան մէջ էին, երբ տխուր էին, տարակոյս չկար որ Գերմանիան էր յաղթականը : Ժամանակ եղաւ որ Պոլսոյ գերման դեսպանատունը պատրիարքարան մարդ դրկելով դանգա – տեցաւ հայ ժողովուրդի ընթացքին դէմ :

« Առաջին օրէն իսկ հայ մամուլը Համա – մաձայնութեան գաւին ջերմ պաշտպան դարձեր էր : Վերջէն՝ գերման դեսպանա – տունը պիտի տեսնէր կարեւոր դու – մարներ վճարելու հայ թերթերուն, որ – պէսզի հրատարակեն գերման պաշտօնա – կան գեկոյցները, որոնց բնաւ կարեւո – րութիւն չէին ընծայեր : Մինչդեռ հա – մաձայնական ազդութեանց, մասնաւո – րաբար Ֆրանսական պաշտօնական գե – կոյցները, կը հրատարակէին խոշոր տա – ռերով եւ խանդավառ մեկնութիւններով » : (1919, Հոկտեմբեր 30, էջ 520) :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԵԼԵԱՆ

(1 Շար.)

ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ

Երբ կը լռէր օրուան դաժան ազմուկը, եւ գիշերը իր թեւերը կը փռէր մեծ քա – ղաքին վրայ, իր անշուք սենեակին մէջ նստած բանաստեղծութիւնները կը դունատ երիտասարդ մը : Եւ անոր հոգին լեցնող հնչիւններէն կը ծնէին բանա – տեղծական ինքնատիպ խօսքեր, զարմա – նալի կերպով մեզմ եւ քնքուշ տողեր, գեղահիւս եւ նուրբ նուագներ : Գուցէ երիտասարդը գիտէ՞ր արդեօք, որ չանցած այդ երգերը պիտի խանդավառեն ընթերցողները :

« Վահան Տէրեան այն բախտաւոր հե – դինակներէն էր, որոնք առաւօտ մը կ'ար – թննան անուանի գարձած »,— իր յու – շերուն մէջ կը գրէ Ստ. Զօրեան :

Այդ օրերուն չատ գժուար էր բանա – տեղծ դառնալը եւ գրական անպատանդին ներս մուտք գործելը, որովհետեւ հրա – պարակի վրայ կը հնչէին երկու մեծ ան – դանդներու՝ Թումանեանի եւ Իսահա – կեանի խօսքերը : « Ձեզմէ եւաք կամ նոր, բոլորովին նոր երգ պէտք է լսել, կամ պէտք է լռել »,— ըսած է Տէրեան՝ խօս – քը ուղղելով իր մեծ նախորդներուն : Եւ ըսաւ իր նոր խօսքը :

Ընթերցողները Տէրեանի երգերուն մէջ գտան յոյզերու եւ ապրումներու նոր աշ – խարհ մը՝ ձեւաւորուած բանաստեղծա – կան նոր եւ անթերի ձեւերու մէջ : Այդ երգերը համակուած էին խորունկ վիշ – տով եւ տրտմութեամբ, յուսաբեկ հոգիի տառապանքով, աշնանային օրուան քա – խիծով : Տէրեանի երգերը լայն արձա – գանգ գտան ժամանակակիցներուն սիր – տերուն մէջ, որովհետեւ նեղ անձնական տրամադրութիւններ չէին անոնք : Տէր – եանի բանաստեղծութիւններուն գնաա – կան հերոսը անտարբեր, անսիրտ իշա – նանութեան մէջ մոլորած, պաղ մարդոց միջավայրին մէջ լուսեղէն կեանքի երա – զը կորնդուցած մարդն էր, որ մեծ գ – գաքի մը ժխորին մէջ ինքզինք կը զգար « տրտում անապատում », բայց որ իր սիրտին խորքին մէջ կը չարունակէր պա – հել արեւին կարօտը, որ կը սիրէր կանա – քը, աշխարհը, խոր ու մեծ սէր կը տած – չար, սակայն չդանելով իր ուղածը՝ յու – սախաբ կը բացագանչէր :

Ա՜խ, ոսկով եմ գնում բեզ,
Անհաս ցնորք իմ հոգու ...

Բանաստեղծին թախիծը, անյուսա – թիւնը, մենութեան ու մոռացումի տրա – մադրութիւնները չէշտուած էին :

Ա՜խ, բոլոր կողմերում է թախիծ,
Ամէն տեղ է փռուած տրտմութիւն ...

Սակայն ամէն անգամ եաք բանաս – տեղծը նորէն կը գտնէր դէպի լուսեղէն գագաթները առնող վերելքի ուղին, ա –

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁՈՀԵՐԸ

Երբ յետագային ձերբակալուել է Ա – մէսը, զարմանքով յայտարարել է, թէ ինքը Վանը եւ չրջակայ վայրերը ամա – յագրել է Հայերից, « հայրենիքին այս – քան ծառայութիւն» մատուցել, մինչդեռ իրեն պատժում են : « Իհատ» թերթը պատմում է, թէ « իր բոցավառ իմացա – կանութեամբը, բեղնաւոր մտքովը, ըղ – գայուն հոգիովը» հայրենիքին ծառայող Զօհրապն ինչպէս է սպանուել Ահմէտի կողմից : Երբ Թուրք թղթակիցը չերքէզ Ահմէտին հարցրել է, թէ ինչպէս սպա – նել Զօհրապին, վերջինս պատասխանել է. « Հալվպէն եւած էին : Ճամբան հան – գիպեցանք : Իսկոյն իրենց կառքերը պա – հեցին : Հասկան թէ պիտի սպանին : Վարդգէս ըսաւ, որ « չատ աղէկ, Ահմէտ պէյ, մեզի այս բանը կ'ընէք կոր, սա – կայն Աբդուլհամի՞ն ինչ պիտի ըսէք : Ձե – նէ անոնք ալ գոհ չեն » : « Սաիկա քու գիանալիք գործդ չէ, էֆենտա», ըսի, մակերի գնդակով մը ուղեղը պայթեցու – ցի, յետոյ Զօհրապը ձեռք անցուցի : Ոտքիս տակը տուի, խոշոր քարով մը գը – լուխը ճմռեցի, ճմռեցի, ճմռեցի, մինչեւ որ սպակեցաւ » :

Այժմ մի քանի խօսք միւս գոհերի մա – սին : Դրանցից են զերասան Ենովք Շա – հէնը, ամբողջովին արուեստին գինուո – րագրուած խանդավառ մի պատանի, որի անուան հետ է կապւում սահմանադրու – թեան առաջին օրերին պղտահայ թաա – րոնի վերակենդանացման աշխատանքը : Այդ օրերին երկու անուն էր անցնում թերթից թերթ՝ Վահրամ Փափազեան եւ Ենովք Շահէն : Երկուսն էլ խոստումնա – լից, մեծ հեռանկարի առաջ կանգնած ե – րիտասարդներ : Փափազեանը Պոլսում չդանուելով՝ ազատուեց վերահաս կոտո – րածից, իսկ նրա ընկերը գոհուեց էնկիւ – րիի մօտակայքում :

Մի այլ անուն՝ Տիրան Քէչէկեան : Այս մարդը դուցէ հայ մշակոյթին այնքան չէր ծառայել, որքան Թուրք մամուլին ու պրակտուեցիանը՝ թէ իր « Սապահ» (Ա – ռաւօտ) ամենօրեայ լրագրով եւ թէ Թուրքական բարձրագոյն դպրոցներում տուած իր դասախօսութիւններով : Ինչ – պէս Զօհրապը, Տիրան Քէչէկեանն էլ աք – սորի երկար ճամբին հանդիպել է բարե – կամ Թուրքերի, որոնք աշակերտել էին նրան Պոլսի իրաւաբանական համալսա – րանում : Երախտապարտ աշակերտներից առաւել ազնիւ նկարագրի տէր եղողները հետագրով միջնորդել են Պոլիս՝ ազատե – լու իրենց սիրելի ուսուցչին, բայց նոյն քար լռութիւնը, ինչպէս Զօհրապի դէպ – քում : Ներան էլ Ալիս դեսի ամերին տան – ջամած անելուց յետոյ յայտնել են, թէ կամքից անցնելիս իրեն գցել է ջուրը հո – գեկան անհաւասարակշիռ վիճակում :

Մատուռական այս գոհերի մէջ էր դա – րասկզբի արեւմտահայ ամենախնքնատիպ գրողներից մէկը՝ Տիգրան Չէօկիւրեանը, որը քիչ է գրել, բայց թէ իր առաջատար գաղափարախօսութեամբ եւ թէ ինքնա – տիպ ոճով աչքի էր ընկել կարճ ժամա – նակամիջոցում, դարձել արեւմտահայ գրականութեան սիրուած դէմքերից մէ – կը : Նրա « Հերոսը», մանաւանդ « Վան – քը» մեր գրականութեան լաւագոյն նը – մոյշներից կարող են համարուել :

Հայ գրականութեան ամենախոստում – նալից ուժերից էր Արտաչէս Յարու – թիւնեանը, որի հրապարակ գալը 1890ա – կան թ. թ. մի յայտնութիւն էր հայ գը – րականութեան համար : Նրա արձակ եւ չափածոյ երկերը, մանաւանդ տեսական, գրականագիտական աշխատութիւնները իր ժամանակին մեծ ընդունելութեան են արժանացել : Յարութիւնեանը ձերբա – կալուեց Պոլսում 1915 թ. Օգոստոս ամ – սին, աքսորուեց Իզմիր, ապա վայրենի խոշտանգումներով սպանուեց Տէրսիմի կայարանի մօտակայքում :

Նոյն այն օրերին, երբ ձերբակալւում ու բանտարկւում էին Պոլսահայ մատու – րականները, քաղաքական գործունէու – թեան մեղադրանքով բանտարկւում էին հայ մտքի մշակները նաեւ գաւառում : Ա.յսպէս՝ Սեբաստիայում, Խարբերդում եւ մի քանի այլ վայրերում ձերբակալու – թիւնները կատարուեցին նոյն այդ կեղ – ծի ցեղերին ու գիշերը, մի բան, որ վճռ – ւում է Իթթիհատի գեկավարների մա – սին ծրագրի բնոյթի մասին :

Գաւառում գոհուած մատուռականների մէջ է հայ արձակ գրականութեան աչքի ընկնող դէմքերից երեւելին, ծնուած եւ ուսած Կ. Պոլսում, աշխատասիրաբար խաւերի, մասնաւորապէս Պոլսահայ ձգ – նորդների կեանքը ամենասիրական գոյ – ներով ներկայացնող մի գրող : Նա 1915 թ. աշնանը հրաւիրուել էր Խարբերդ՝ պաշտօնավարելու տեղի ապզային վար – ժարանում որպէս ուսուցիչ : Նոյն այդ օրերին, որ Պոլսի իր գրչեղբայրները տա – րագրւում էին Այաչ, նա էլ, ի թիւս այլ մատուռականների ձերբակալւում է, նա – ւում Մեղրէի կենդրոնական բանտը, ա – թարուելով քաղաքից դուրս՝ սպան – ւում է :

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(7 Շար.)

** ԱՏԱՆՈՒ **

** ՎԱԳԻ **

Գիտեմ, որ ամեն ինչ ավարտվեցավ։ Մարդիկ ինձ ասում են, որ ես ամեն ինչ ճիշտ եմ արել։ Ես ինքս էլ եմ այդպես կարծում։ Ես ոչ մի բանում չեմ զղջում։ Ես ոչ մի վատ բան չեմ արել։ Ես ոչ մեկին չեմ վիրավորել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ վիճել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ կռվել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ հայհոյել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ ծեծկռտել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ գժտվել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ թշնամացել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ ատել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ նախանձել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ նեղացել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ վրդովվել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ բարկացել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ զայրացել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ կատաղել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ գազազել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ կատղել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ մոլեգնել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ կատաղել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ գազազել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ կատղել։ Ես ոչ մեկի հետ չեմ մոլեգնել։

Ես ոչ մեկի հետ չեմ կռվել, ես ոչ մեկի հետ չեմ վիճել, ես ոչ մեկի հետ չեմ ծեծկռտել, ես ոչ մեկի հետ չեմ գժտվել, ես ոչ մեկի հետ չեմ թշնամացել, ես ոչ մեկի հետ չեմ ատել, ես ոչ մեկի հետ չեմ նախանձել, ես ոչ մեկի հետ չեմ նեղացել, ես ոչ մեկի հետ չեմ վրդովվել, ես ոչ մեկի հետ չեմ բարկացել, ես ոչ մեկի հետ չեմ զայրացել, ես ոչ մեկի հետ չեմ կատաղել, ես ոչ մեկի հետ չեմ գազազել, ես ոչ մեկի հետ չեմ կատղել,

Այրի Տիկին Ժընըվիէվ Տօնիկեան եւ զաւակները, Տիկին Կաապր Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Փոլատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կիւլեան, Տէր եւ Տիկին Մխիթան Դարբինեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Բէհլիվանեան (Ամերիկա), Այրի Տիկ. Մարնոս Դարբինեան, Այրի Տիկին Մարիամ Ղուկասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Դէճիրեան, Տէր եւ Տիկ. Պարգեւ Դէճիրեան, Տէր եւ Տիկին Կիւրեղ Դարբինեան խորին վշտով կը ծանուցանեն իրենց մօրեղբօր, հօրեղբօր, խնամիին եւ ազգականին՝

Պ. ՎԱՀԱՆ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ 1965, Մայիս 23, 60 տարեկանին, Սեբաստիոյ Խաչատար վրդ.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս Ուրբաթ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Այրի Տիկին Ժան Աչըքկէօզեան (ծնեալ Քէֆէլեան) եւ աղջիկը՝ Սիլվի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԺԱՆ ԱՉԸՔԿԷՕԶԵԱՆԻ

արկածալի մահը, 29 տարեկանին։

Տիկին Ժան Աչըքկէօզեան կը խնդրէ որ ներողամիտ պահուին եթէ թերացած է մահացող ղրկելէ իր ամուսնոյն ծանօթներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Ղուկասեան, եւ զաւակները՝ Սիրվարդ Տէրտէրեան եւ Վարդենի Խանդիմուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի (23 Մայիս) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԱՆՈՒԿ – ՀԱՃՈՑ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մարիամ Թօփսաքալեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճօրճեան, Տէր եւ Տիկ. Փրնեւ Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Անժէլ Զիրվինեան ընտանիքները քսան Ֆր. կը նուիրեն Անթիլիի եւ քսան Ֆր. Մոնմորանսիի հանգստեան տուներուն, ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԶԱՐՄԻՆԷ ՄԱՆԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։ (Տառնալ Յառաջէն)։

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեծ եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն – Վենսան Տը Փօլ եկեղեցին (Լէ Ռեֆորմէ)։

Կը պատարագէ, Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ՄԱՐՔ ԼԱԼԻԿ

Հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու նահատակաց յիշատակը։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՌԱԼԻ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

կազմակերպութեամբ Անիէդի եւ Սարսէլ – Առնուվիլի խումբերուն։

կիրակի, Յունիս 20ին,

COYE

Ռալի.— *մեկնում՝ Փորթ տը լա Վիլէթէն, ժամը 8·30ին։*

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 5 Ֆրանք։ Արձանագրուիլ Նոր Սերունդի խումբերուն մօտ։

Դաշտահանդէս.— *Ռալիի ժամանումէն առաջ։ Խաղեր, պուլի եւ վոլէյի մրցում – ներ, զանազան անակնկալներ, և անչուշտ փիճ – նիճ՝ աւանդական չամփուրով։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքին վար – չութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս երկուշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 3ին, Ահարոնեան Ա. – կոմբը 26 Բիւ տէ Ռոնվալէսան։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շորեքշաբթի ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՄԵՐԳ
ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
եւ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտութեան միացեալ երգչախումբին կողմէ։
Ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Մուրատ վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ալէշահ սրահին մէջ։

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաթեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եանպէկեան։

Տոմսերու համար դիմել վարժարաններուն, Բալուեան գրատունը, Մասիս (Րիւ Սօլնիէ) եւ Մարզարեանի (Րիւ տը Թրէվիզ)։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Բոլորովին կաշխ մուճակի վարժ բանուոր մը, միաժամանակ fուփէօո, գործ կը փնտռէ։ Հեռաձայնել 926–52–94։

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝
Վեր. Ցարթ. Հէլվաճեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՒՐԴ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

Մեկնում՝ Օգոստոս 2ին
Վերադարձ՝ 29ին

Արձանագրութեան համար դիմել՝ հետեւեալ հասցէներուն՝

Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
40, Rue Dunkerque, PARIS (9e)

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
chez M. Reval — (Métro Crimée)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ. ՔԷՍԷՃԵԱՆ
69, Avenue Henri-Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15-56 Gonesse

ԿԱՐԵՒՈՐ՝

Ֆրանսահպատակները բաւ է ունենան իրենց նորոգուած անցագիրը իսկ դաղթականները (Նանսէնեան), նորոգուած անցագիր սպանական վիզայով։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն տեղ կանխել եւ արձանագրուիլ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
39, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ
47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շրջանի սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ
Մեթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

Կը նախագահէ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդր. վարչութեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ երգչուհի Օր. Ժ. Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր. Փուշուճեան եւ Ա. Փուշուճեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարթող եւ պ. Տէտէեան, Հայկ. ժողովրդական պարեր՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ։

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ռիթմիկ նուագախումբին՝ ղեկավարութեամբ պ. Տիտիճեանի։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — Մուտք 5 ֆրանք

Ցայտապիրը կը վարէ պ. Բ. Հապէշեան

×

ՏԻՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսթէնի Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Գ. Լապտեան խումբին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Դրօ խումբին եւ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին։ Այս կիրակի երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտարարով։

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսթէնի հասարակութիւնը անխտիր։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին ԹԻՄՆԱԶԻ ՄԷՋ
Րիւ տու Թէաթր Ֆրանսէ
Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
ԵՐԳ.— Մ. Տէրոյեան

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 20ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ։
Մանրամասնութիւնները յայտարարի։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ

2 Օր Մոսկուա 15 օր Երեւան
Մեկնում 26 Օգոստոս, Վերադարձ 12 Սեպտեմբեր
Հայաստան այցելելու լաւագոյն թռուականը։
Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար։
Գին 2080 ֆրանք մէկ անձի համար

Դիմել կազմակերպիչի հասցէին
PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde — St-Jérome — MARSEILLE - 13e
Tél. : 62-85-10 C. C. P. 914-04 Marseille

ԼՈՑԸՍ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բաղմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիճ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻԻՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ՄԱՅԻՍ
JEUDI
27 MAI
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10317 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.317

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

—o—

ԿՈՒՀՅԹ

Ապրիլեան եղեռնի Յիսնամեակը, ար – ժանաւորապէս ոգեկոչուեցաւ Կուհյթի հայ գաղութին կողմէ :

Բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչնե – րուն կազմուած կեդր· Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ եւ ազգայիններու բազմանուէր աշխատանքով, չաբաթ մը ամբողջ ոգեկոչման հանդիսութիւններ տեղի ունեցան Ազգային վարժարանին մէջ :

Շաբաթ, Ապրիլ 24ի առաւօտուն, Կու – հյթի Հայ Առաքելական Ս· Եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուեցաւ եւ հոգե – հանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ : Գաղութի Հայութիւնը ամբողջութեամբ ներկայ գտնուեցաւ : Պատարագիչ Տ. Գարոյը քհնյ· Սարգիսեան, օրուան խորհուրդը իմաստաւորող հոգեզուիչ քա – րոզ մը խօսեցաւ :

Նոյն օրը երեկոյեան, Ազգային վար – ժարանին մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութեանց առաջին ազգայնա – գոհանդէսը :

Բեմին խորքը դեղեցուած էր Ցուչար – ձան մը, որ կը ներկայացնէր հայ մօր կը – տակը՝ նոր սերունդին :

Բացման խօսքը կատարեց Գահանայ Հայրը :

Բանախօսեց Ազգ· վարչութեան ատե – նապետ Պ. Ե. Պարսումեան, որ խոր վեր – յածումով տուաւ պատկերը Ջարդային եւ Ջարդուողին :

Երկրորդ պահանդէսը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 27 Ապրիլի երեկոյեան, Ազգ· վարժարանին մէջ :

Կուհյթի Հայութիւնը, զարձեալ նոյն խոր յարգանքով հետեւեցաւ յայտագրի դործադրութեան :

Բացման խօսքը ըրաւ Տէր Հայրը :

Բանախօսեց Հոգաբարձութեան ատե – նապետ Պ. Արտաշէս Բաղդասարեան, որ խորհրդաւոր կերպով ներկայացուց մեր հաւատքը եւ ապրելու մեր ցեղային կամքը :

Ազգ· վարչութեան յատուկ հրաւէրով եւ բարեհաճ թոյլտուութեամբ Մեծի Տա – նէն Կիլիկիոյ Արքէն Կաթողիկոսի, Հինգ – շաբթի 29 Ապրիլի դիչեր, Կուհյթի ժա – մանց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպ – րեվանքի վերաեռուչ Գարեգին Եպիսկ· Սարգիսեան :

Կուհյթի Հայութիւնը, արտակարգ ըն – դունելութիւն մը ըրաւ Սրբազան Հօր, որուն ներկայութիւնը, հայկականու – թեամբ ուելի ջերմացուց հոգ Հայութենէ հեռու, անապատի մէջ խմբուած մեր ժո – ղովուրդին սիրտը :

Երբեմնի Կուհյթի օդակայանը, չէր հաւաքուած այգեան խուռներամ բազ – մութիւն : Անհամար ինքնաշարժներ տեղ գրաւած էին դուրսի հրապարակը : Սը – բազնները նեղ կուղային պարփակելու հա – մար ժողովուրդը, որ նկատելի կարգա – պահութեամբ, անհամբեր կը սպասէր Սրբազան Հօր ժամանման :

Ժամը 10·30ին, Գարեգին Եպիսկ· իջաւ օդանաւէն : Պաշտօնական սրահին մէջ, Սրբազան Հիւրը եւ պաշտօնական անձ – նաւորութիւնները հիւրասիրուեցան օղա – կան անօրէնութեան կողմէ :

Այս, ինքնաշարժներու թափօրով, Չարեգին Եպիսկ· առաջնորդուեցաւ Կու – հյթի Հայոց նորակառոյց եկեղեցին, ուր կատարեց կանոնական աղօթքը :

Տեսուչ Հայրը յատկապէս չնորհակա – լութիւն յայտնեց արաբ ժողովուրդին եւ Կուհյթի իշխանութեան, Հայ ժողովուր – դին հանդէպ իրենց ցոյց տուած բարեա – կամ վերաբերմունքին համար : Ընդունե – լութիւնն ու աջահամբոյրը տեղի ունեցան վարժարանի տեսչարանին մէջ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԺԱՒ ՆՈՐ ՄԱՇԱՓՈՐՁ ՄԸ ՏԸ ԿՈՒԼԻ ԴԷՄ

—o—

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՒՉԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Ազգային Ապահովութեան սպասարկու – թիւնները երեւան հանեցին նոր մահա – փորձ մը, որ պատրաստուած էր նախապահ – մը կուլի դէմ, վանահէի իր չրջապատոյթին ընթացքին :

Կը թուի թէ ահաբեկիչները զործած են Ժան – Ժաք Սիւլինիի հրահանգին վրայ, որ ապաստանած է Սքանտինաւիա : Վեց հոգի ձերբակալուած է, մօտ ատսը օր ա – ռաջ եւ այս վեցը այն մարդիկն են ո – րոնք զործած էին Մոն Ֆարոնի մահա – փորձը : Վանահէի մահափորձը կը կոչ – ուէը «Ալֆա զործողութիւն» : Ձերբա – կալուածներէն մէկն է որ խոստովանած է թէ հեռեւած են Սիւլինիի հրահանգնե – րուն :

Այս առթիւ Ապահովութեան սպասար – կութիւնները երեւան հանած են Գաղտնի Բանակ կազմակերպութեան ցանց մը, որ սակայն ոչ մէկ կապ ունի այն ցանցին հետ, որ գտնուած է Պրըթանիի մէջ, որ կուլի ճամբորդութեան նախօրեակին :

Այս անգամ, ռումբը պիտի պայթէր երբ որ կուլ ծաղկեպսակ կը գնէր Սէնթ – Հերմին (Վանտէ) Քլեմանսոյի յուշար – ձանին վրայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ նոր մեկնութիւն մը կը տրուի Սթալինկրատի ճակատամարտին : Ծանօթ է որ երկու տարի առաջ, Խրուչչեւ եւ մառեչալ Երեմենկո նամա – կուցած էին մառեչալ Եուկովի դերը : Ներկայիս նոր «սրբագրութիւններ» կ'ըլ – լան :

«ՎԵՑԵՐՈՒԻ» եւրոպային ընկերվարա – կան դեկավարները ծանր յարձակում մը կատարած են որ կուլի եւրոպական քա – ղաքականութեան դէմ : «Ֆրանսայի ձըգ – տումը մենաւոր եւ ցնորական անկախու – թեան մը ինչպէս նաեւ քաղաքական կե – րպարանութիւնը Հասարակաց Շուկայի միւս երկիրներուն վրայ, ձախողեցուց Եւրոպայի քաղաքական միասնականու – թիւնը » :

ԳԱՀԻՐԻի մամուլը կատղած է Պուրկի – պայի դէմ : Թունուզի նախագահը կ'ամ – բաստանուի որովհետեւ.— Ա) Առաջար – կած է ճանչնալ Իսրայէլը : Բ) Յարձակո – ղական լեզու զործածէ արաբական լի – կայի դէմ : Գ) Մեղադիր եղած է ալ – խարհակալ ծրագրի մը : Դ) Իր բաժինը չէ բերած հասարակաց կարդ մը ծրագիր – ներու :

ՍԵԼԱՆԻԿի համալսարանի աւելի քան հարիւր դասախօսներ հրաժարած են, ըս – տացած չըլլալով իրենց պահանջած յա – ւելումը :

ՌՈՒՄԱՆԱՅի զրագէտ՝ Վիրկիլ Կի – ուրկիու, որ քահանայ ձեռնադրուած էր երկու տարի առաջ, Պուքրէշ հրաւիրուե – ցաւ : Ծանօթ է որ «25րդ ժամուն» հե – ղինակը խիստ դատապարտող մը եղած է արեւելափակման կայաններուն եւ աքսո – րական կեանք մը կ'ապրէր տարիներէ ի վեր : «Իրրեւ քահանայ եւ զրագէտ, որ իր զրութիւններուն մէջ միշտ պայքարած է համայնավարութեան դէմ, չեմ կրնար մերժել այս հրաւէրը, որ զուտ կրօնա – կան բնոյթ ունի : Կը յուսամ քաջութիւն ներշնչել հայրենակիցներուս, բայց ինծի համար հոգեկան տագնապ մըն է» յայ – տարարած է զրագէտը :

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յա – ռաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Մեր յա – ջորդ թիւը՝ Շաբաթ Մայիս 29 :

ՕՐ ԸՍՏ ՕՐԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ «ԴԷՄՔ»ԵՐ

—o—

— Դուն չէիր ճանչնար ··· *Ամա* ես ֆեզի ըսեմ օր չգտնուած մարդ էր ··· Ագգին համար՝ մէկ ուզէին էրկուք կու տար··· Մե՛զմէ եղաւ մարդուն ··· Փիչ մըն ալ ապրելու էր··· Օր չտեսաւ, խե՛ղ – ճը ··· Աս էրկիրը էկածէն ի վեր կու բա – նէր ···

— Ե՞րբ եկած էր ···

— Ո՞վ, Ակոբ Ամուճա՞ճ··· է՛, վեր վար յիծուն տարի մը ըլլալու էր ··· Գի – տե՞ս, Նիւ Եորք իջած օրը գրպանը մէկ հատիկ կարմիր օսկի ունի եղեր··· Ան ալ իր գեղին տէրտէրէն փոխ առեր է ··· է – կած չեկած *փալիքան* կու մտնի ու գի – շեր ցերեկ կու բանի··· Ես ըսեմ օրա – կան տասը ժամ, դուն ըսէ տասվեցկու ժամ ···

— Ամուսնացա՞ծ էր ···

— Ո՞վ, Ակոբ Ամուճա՞ճ··· Հա, կար – գուած էր··· Աղուոր ընտանիքէ աղջիկ մը առած էր··· Պատիւը, շնորհքը տեղը հայ աղջիկ, գիտես ինտոր կ'ըլլին եա···

— Այո՛, հայ աղջկան երեսէն շնորհքը կը վազէ··· Զաւակներ ունէի՞ճ···

— Ո՞վ, Ակոբ Ամուճա՞ճ··· Հա, Աստ – ուած իրենց էրեք զաւակ տուաւ··· Դրպ – րոց դրկեց օր մարդ ըլլին, *փարա* էր օր կու ծախսէր··· *Ճէօմարա* մարդ էր, ին – տոր օր ըսի ճը···· Մէկ տղան տոհթոր ըրաւ, միւսը բովը առաւ ··· Աղջիկն ալ կարգեց ···

— Ի՞նչ գործ կ'ընէր, մոռցար ըսելու··

— Ո՞վ, Ակոբ Ամուճա՞ճ··· Մոռցայ, շիտակ կու գրուցես ··· Իզմիրի ջարդին տարին *ֆարմ* մի առաւ··· Ատի ո՞ր տա – րին էր···

— 1922ին ···

— Հա՛, ատ տարին *ֆարմ* մի առաւ ··· Փարա էր օր կու շինէր··· Մէկը է – դաւ էրկուք, էրկուքը եղաւ էրեք ··· Կ'աշխատէր, խեղճը, խօսք չուզեր ···

— Ե՞րբ մեռաւ ···

— Ո՞վ, Ակոբ Ամուճա՞ճ··· Աւագ Հինգշաբթի ճօքը ամիս եղաւ ··· Շատ փարա ձգեց կնկանճ ալ, զաւակներուն ալ ··· Աստուած օղորմի հոգուն ··· *Ամա* ֆեզի բան մի տ'ըսիմ, մարդու չըսիս ···

— Եթէ չըսուելիք բան է մի՛ ըսեր ··· կը ճայիս պարապ կը գտնուիմ ու բերնէս կը փախցնեմ ···

— Է՛, ըսես ալ հոգս չէ··· Ինտոր օր ըսի ճը, շա՛տ փարա ձգեց ··· Հիմի ինծի հարցուր օր մարդուն վրայ բար մի դր – րի՞ճ··· Հարցո՛ւր օր պատասխան տամ··

— Լա՛ւ, հարցնեմ — վրան բար մը դրի՞ճ·

— Որո՞ւ վրայ, Ակոբ Ամուճայի՞ճ ··· Հա՛, դրին, *ամա* չդրած ըլլային··· Մա – րօ հօրքուրին Այրիշ փեսան բարի գործ կ'ընէ ···

— Չէի գիտեր ···

— Գացին, մարճ ու տղաքը, էրկաճ բարագ գին կտրեցին ··· Հազարը շատ գտան, ճօք հարուրը շատ գտան, վերջէն չորս հարիւրը *զօռով* ընդունեցան ··· Կր – նի՛կ, էրիկդ ադչափ փարա օր ձգեր է, ա՛լ մէկին, էրկուքին կու ճայի՞ճ ասանկ ա – տեճ ··· Բան չեմ ըսեր, պատիւը տեղը կնիկ է, *ամա* ձեռքը պինդ գոց ···

— Երեւի մտածեր է որ վոխանակ օ – տարին բանի մը հարիւր աւելի տալու, կը խնայէ եւ ազգին կուտայ ···

— Ո՞վ, ադ կնիկը մեղքը մարդու չի տար··· կեցիր օր մնացածն ալ պատմեմ տէ բերանդ բաց մնայ ···

— Պատմէ՛ ճայիմ ···

— Ո՞ւր էի, հա՛, բարը դրին ··· *Ամա* բարին վրայ գրութիւն մի ըլլալու է, ա – ճառնկ չէ՞ ···

— Ի հարկէ — «Աստ հանգչի»··· եւճ··

— Գրութիւնը ո՞վ տի գրի ··· Մենք, գեղացիներս, խեղճ ենք կարդալու կող – մանէ ··· Էլանք գացինք մեր Տէր – տի – րոջ ու ըսինք օր բան մի գրէ օր վրան փորել տանք ···

— Պարապ տեղը յոգներ էք, բարը ծա – խողը գիտէր թէ ի՛նչ կը գրուի ···

— Հա՛, *ամա* մենք ուզեցանք օր հայե – րէն գրել տանք ··· Մարոյին փեսան հա – յերէն չի գիտեր ···

— Իրաւունք ունիք եղեր ··· Յետոյ···

— Տէրտէրը գրեց ··· Անանկ մի գրեց օր փորողը բարին վրայ անոր պէս կու գծի *ահ* կը փորէ ···

— Հասկցայ··· Տէր հայրը գծագրեց այդ գրութիւնը ··· Յետո՞յ ···

— Աս գրութիւնը Ակոբ Ամուճայինն կնկանը ցոյց տուինք ··· «Ասի շատ էր – կան է» ըսաւ ··· Վերջէն ալ հարցուց օր բանի՞ կու ճստի փորել տալը ··· Մենք ալ ըսինք օր ամէն մէկ գիրը էրկու տա – լէր··· Կնկիկը գրութինին գիրերը համ – րեց··· 68 գիր··· Մէկ էլ կ'ուզի՞ս օր վեր վեր ցատկէ *ահ* մեր վրայ բղաւէ ··· «Դուք խե՞նք էք, ի՞նչ էք, ես ասչափ դրամը ո՞ւրտեղէն տամ»··· Ադբար, է – դածը չեղածը 136 տալէր··· Պոէ կնիկ, էրիկդ ճեզի հարուր հազարէն էլել ձգեց ··· 136 տալէրն ալ փարա՞ է··· Խօսքը կ'ըլլի ···

— Ուրեմն կրճատել տուաւ ···

— Հա՛··· Մենք գրած էինք օր «Ծնած էր Քերքեճիէլէ»··· Ըսաւ օր ատոր պէտք չկայ ··· Անանկ օր, մէյ մը, 16 գիրը հանել տուաւ ··· Էտիէն, ինտոր օր մեր էրկիրի սովորութիւնը կու պահանջէ, ծնած ,մեռած տարիները տուած էինք··· Ատոնք ալ հանել տուաւ ··· Ուր գիր ալ ըտանկ պակսեց ··· 68ը իջաւ 44ի ··· Ատ ալ շատ գտաւ··· Վերջէն, «Աստ հանգ – չի»ն ալ հանեց, մնաց 35 գիր, ըսել կ'ու – զիմ 70 տալէր ···

— Ատով գոհացար, անշուշտ ···

— կեցիր օր լմնցունինք ··· Մենք գին կտրած էինք օր ամէն մէկ գիրը աս բութ – մատիս մեծութիւնով տի փորէինք··· «Ատ – չափ մեծ գիրի պէտք չկայ, թող յիսուն սեռնգնոցի չափ փորէ » ըսաւ ··· Ատանկ ալ եղաւ ··· Էկու տես օր հիմի խեղճ Ակոբին բարը կարդացողը ծունկի գալու է օր կարդայ ··· Դուն աս էղածին ի՞նչ ըսիր, վարժապետ ···

— Շա՛տ առատաձեռն ու երախտա – պարտ կնիկ է էղեր, շիտակը ···

— Ի՞նչ է կը խօսաս, աղբեր ···

— Այո՛, առատաձե՛ռն եւ շռա՛յլ ··· Որովհետեւ կրնար մեղանով գրել տալ այդ գրութիւնը ··· 17 տոլար, 50 սենթ ծովը ճետեր է՝ իր ամուսնոյն սիրոյն ··· Ա՞լ ինչ կ'ուզէք ···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԵՂԵՌԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՋԱՐԴԸ

Ա.

ՄՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք Փրոֆ. Ֆրէտերիք Ֆէյտիի ուշագրաւ յօդուածը, որ լոյս տեսաւ *Լը Մոնտի* Ապրիլ 23ի թիւին մէջ եւ զոր յարգելի փրոֆէ – սէօրը ազնուութիւնն ունեցաւ անձամբ թարգմանելու «*Յառաջ*»ի համար :

Այս տարի, աշխարհիս բոլոր այն եր – կիրներուն մէջ ուր լրիւ կը վայելեն քա – ղաքացիական իրաւունքներ , Հայերը հանդիսաւոր կերպով կը տօնեն 1915ի Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը : Իրա – պէս, Ապրիլ 24ը արդի պատմութեան ա – մենամռայլ չրջաններէն մէկուն, կարելի է րսել ամենամռայլ չրջանին իսկ՝ առա – ջին օրուան յիսուներորդ տարեդարձը կ'ըլլայ, որովհետեւ այն առին է որ, ա – ռաջին անգամ ըլլալով, ամենաքամնելի չարդերը նոր երեսոյթ մը առացան : Ապրիլ Համիտ Կարմիր Սուլթանէն նա – խաղղացուած՝ ցեղասպանութեան տեսու – թիւնը յստակօրէն կը բանաձեւուէր, ման – րամասնաբար կը կատարելագործուէր Մէկմէտ Ե. Րէշատի անունով, բայց նոյն ինքն «Երիտասարդ Թուրքերու » դեմոկ – րատ չարժումին, « Միութիւն եւ յառաջ – դիմութիւն» կոմիտէին անդամներու՝ Էն – վէրի, Թալէաթի եւ Ճէմալի կողմէ, ո ւ – րոնք իսկական վարիչներն էին արդար – նապէս միայն միապետական տեսնուած այն թաղաւորութեան :

Այս «վարպետներուն»՝ Հիթլէր եղաւ առնչ աշակերտ մը, ինչ որ լռելեայն ընդունեցաւ այն ճառով զոր արտասանեց 1939 Օգոստոս22ին , Օպերասկյպէրկի մէջ Գ. Ռայխին զինուորական պետերուն առջեւ, ըսելով թէ՝

« Հրաման տուի էս – Էս մտնատոր ջո – կատներու որպէս զի երթան լեհական ճակատին վրայ եւ անողորմ սպաննեն այրերը, կիները եւ երախաները : Ո՞վ կը խօսի տակաւին այսօր Հայերուն բնաջն – ջումին մասին» :

Իրապէս Հիթլէր կրնար ամենայն ան – դորրութեամբ զործել, որովհետեւ ցե – դասպանութիւնը, եթէ տակաւին պաշտօ – նապէս չէր ճանչցուած իրրեւ կառավա – րելու եղանակ, զոհէ անոր անպատիժ մնալը ապահովուած էր, քանի որ ոչ մէկ պատիժ սահմանուեցաւ երբ Թուրք բա – նակին նահանջէն ետք՝ Հալէպի նահան – գապետարանին մէջ զտնուեցաւ հետեւ – եալ հեռագիրը՝

ՀԱԼԷՊԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Ջեզի ժամանակին հաղորդուեցաւ որ կառավարութիւնը որոշած է ամբողջա – պէս բնաջինջ ընել Թուրքիա բնակող Հա – յութիւնը : Այս հրամանին գործադրու – թեան անսաստողները այլեւս պիտի չկա – րենան պետական պաշտօնէութեան մաս կազմել : Առանց խնայելու կիներուն , ե – րախաներուն, հաշմանդամներուն, որչափ ալ եղերական ըլլան բնաջնջումի միջոց – ները՝ առանց խղճի ձայնին մտիկ ընե – լու, պէտք է անոնց գոյութեան վերջ տալ :

Ներքին գործոց նախարար՝
ԹԱԼԷԱԹ

1915, Սեպտ· 15

Այս «էնչէին բաները» բնաւ չպղօտացու – ցին անոնց «դեմոկրատներ» ըլլալու բարի համբաւը· ո՛չ Թուրքիոյ մէջ՝ ուր ոմանք չքեղ դամբաններ ունին եւ ուրիշ մը իր անունը տուած է Պայազիտի համալսարա – նի պատուոյ դահլիճին· ոչ ալ օտար եր – կիրներուն մէջ, ինչ որ ըլլային վարիչ – ներուն քաղաքական դաղափարական ձըգ – տումները :

Փրկուած էր պատիւը· չհին ալ նմանա – պէս , քանի որ ոչ ոք պահանջեց որ զոհե – րուն փոքրաթիւ ժառանգորդներուն վե – րադարձուին իրենց դոյքերը :

Ցանճնառութիւններ եղած են անչուշտ որպէս զի պատերազմէն վերջ հատուցում մը տրուի Հայերուն եւ յանցաւորները պատժուին· Պալֆուր, Պրիան , Քլէման – սօ , Լենին, Լօյտ Ճորճ, Փէնլըվէ , Փուէն – քարէ , Ուիլսըն հանդիսաւոր յայտարա – րութիւններ ըրին · ապա , 1920 Օգոստոս 20ին, Թուրքիոյ հետ հաշտութեան դա – շինք մը կնքուեցաւ որով «Թուրքիա Հա – յաստանը կը ճանչնար իրրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն» եւ «պետութիւնները պիտի ընդունէին Ուիլսընի իրաւարարու – թիւնը Թուրքեւհայկ· սահմանը որո – շելու համար Կարինի , Տրապիզոնի , Վա – նի եւ Բաղէշի նահանգներուն մէջ» : Այս բոլորը տեղի կ'ունենար Սեւրի դործա – տան պատուոյ դահլիճին մէջ :

Դաշինքը ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ, սկզբունքը նախապէս ընդունուած ըլլալով արքունական խորհուրդէն՝ մէկ ձայն պակաս համաձայնութեամբ : Ար – դարութիւնը կը պահանջէ որ ըսենք թէ այդ դաշինքին դործադրութիւնը արգիլո – ղը Մէկմէտ Զ· Վահտէթթին Սուլթանը չեղաւ· այլ դէմոկրատ նոր Թուրքիոյ հիմնադիր Մուսթաֆա Քեմալ փաշա Ա – թաթիւրք, որ մինչեւ անդամ կովկասեան Հայաստանի վրայ յարձակեցաւ :

Եւ եւրոպական պետութիւնները մա – հերդ մը նուազեցին հայկական հարցին թաղման համար, զայն վերջնականապէս մեռած համարելով : Արդեօ՞ք նոյն ծրա – դիրը ունեցած կ'ըլլային եթէ «զպղթա – թիրական այն ահռելի պետութիւնը» որ է Ֆրանսա Ալժերիոյ բնակչութեան մէկ կէսը կարդած ըլլար ու միւս կէսը քշած դէպի անապատը, ուրկից կտրել տալով Հոկկարը : Ապա պատասխանելու համար միւս պետութեանց թէ՝ « Ալժերական հա՞րց··բայց Ալժերիայի դոյութիւն չու – նի այլեւս » :

Նախ քան հայկական հարցին սեղանին վրայ դրուիլը , 1867ին, Սալահէտտին պէյ պաշտօնապէս կը համարէր որ Օս – մանեան կայսրութեան հայ բնակչութիւ – նը կը հասնէր չուրջ երկու միլիոն չորս հարիւր հազար հոդիի : 1896ի ջարդերը եւ անոր հետեւող արտադաղթ մը այս թիւը պակսեցուցին· բայց այդ նախկին բնակ – չութեան կէսէն չատ աւելի մնացած էր տակաւին Թուրքիոյ մէջ 1915ի ջարդե – րուն նախօրեակին :

Մեթոտով կազմակերպուած այս ցե – ղասպանութիւնը դործադրուեցաւ « ան – լուր բարբարոսութեամբ » ինչպէս ըս – ուած է Միլըրանէն ատորագրուած եւ դաշնակիցներուն կողմէ Թուրք կառա – վարութեան ուղարկուած՝ 1920 Յուլիս 17ի ծանուցագրին մէջ :

Ճոխ մատենադարան մը կը կազմեն չէզոք վկաններէ գրուած այն դրքերը ո – րոնք կը նկարագրեն կիներու բռնաբարու – թիւնը՝ ծառերէն կախուած կամ դնդա – կահարութենէ առաջ ծառերուն կապուած իրենց ամուսիններուն աչքին առջեւ , յղի կիներու վիրահատութիւնը իրենց զա – ւակները աղբեւնին ջախջախելու համար դարշապարին տակ կամ հրացանի բու – նով, մատաղ տարիքի երախաներու ան – դամահատութիւնը, ժողովուրդին տա – ղանդը իր դլուխն ունենալով իր քահա – նան բոլորովին մերկ եւ իշու պայտեր ոտքերուն դամուած, վերջապէս վերապ – րողներուն անվերջ կարաւանը առանց ու – տելիքի, առանց ջուրի, առանց զգեստի , Սուրիոյ անապատին մէջէն :

Աւա՛ղ անկարելի էր յուշի այս հանդի – սութիւններուն մասին խօսիլ առանց ակ – նարկելու այս վայրագութիւններուն : Ա – նոնք չեն ջնջուած այն մարդոց յիշողու – թենէն որոնք ապրած են այս պարհու – րանքները եւ այսօր տակաւին կ'ողբան ի – րենց ընտանիքներուն չարդուած բազմա – թիւ անդամներ :

Փոքրիկ մխիթարութիւնը դոր քաղեցին այս դժբախտութիւններէն, այն է որ կրցած են իրենց աքսորին ընթացքին ի – րենք պիրենք աւելի լաւ ճանչցնել, սէր – ցընել, դնահատել տալ այն բոլոր երկիր – ներուն մէջ ուր ապաստան դտած են եւ այսպէս փարատել իրենց մասին տարած – ուած բամբասանքները :

Բայց , ո՞վ են արդեօք այս Հայերը :

Ֆ· ՖԷՅՏԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ «ՎԻՃԱԿ»Ի ԽԱՂԸ

Ահա փնջիկ մը իմ հաւաքածոյէս՝ թէ ի՞նչ կ'երդէին «Ծագիկ փնջերու » եւ «Բախտի կճուճէն» առարկայ մը (մատ – նի, օղ, բանալի, կոճակ) հանելու առնն Հայաստանի աղջիկները՝ հիմն հիմն, եր – նէ՛ք դարերուն·

1) Ջան ջան վիճակ ջան ,
Ջան գիւլիւմ ջան ,
Ջանս էեզ կուրբան :
2) Վիճկի անուն Վարդիկ էր ,
Վարդ մանուշակ հոտ կու տէր ,
Ոտով ոչխար չիչակ էր,
Մեր վիճակին մատաղ էր :

(Վանի երգեր՝ ՇԷՐԵՆՑ)

1) Աստուած ետուր իննի խառսուն որդի,
Խառսուն որդուն խառսուն մահի ,
Խառսուն մահուն պըճեղն ոսկի :
2) Բալլիան երկնով անցաւ,
Մեր բարոց դռներ բացաւ ,
Մեր տուն արեւով լցվաւ ,
Մեր սեղան կարմիր խնձորով հաշվաւ:

(Բաղէշի երգեր՝ Հ· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ)

1) Ջուն ուտեմ բարձրիկ սարէն,
Ջուր խմեմ մարմար խարէն,
Եա՛ր, կը սաղնար սրտիս եարէն :
2) Կը ցոլար Հալպայ սարուն ,
Բարեւ մի խրկիմ եարուն ,
Եարս մէջ պախեին խորունկ ջուն ,
Խատէփ բարձ դրուկ գլխուն :

(Մուշի երգեր՝ Ժող· Տարեցոյց)

1) Կայնիր ես պատի տակիկ,
Ցերեսդ նուռ հատիկ,
Եարիդ յերես օր տեսնիս ,
Հա՛մ Համբարձում, հա՛մ Զատիկ :

(Պուլանըքի երգեր՝ ԷՄԻՆԵԱՆ)

1) Բարձ բարձի վըրան ,
Հրամմէ՛, ճստի վըրան ,
Տըսուերկու աստղը ծագէր,
Ըմէնն էլ ջու բաղդի վրան :
2) Երկնուց մատնի մը իջաւ ,
Էկաւ մատրս խրճեցաւ ,
Էս գիտէի ակը խամ էր,
Բախտէս գոհար բացուեցաւ :

(Տիարպէքիրի երգեր՝ ԲԻՒՐԱԿՆ)

1) Այս գիշեր լոյսը տեսայ,
Իմ եարը դուրսը տեսայ ,
Ելած էր՝ պանդուխտ կ'երթար ,
Հրացանը ուսը տեսայ :
2) Սարերուն սիճի ի՛նչ ըսէ ,
Կաթն ու բրինձն ի՛նչ ըսէ ,
Ան որ մէկը մէկին կ'ուզէ,
Մէջտեղը խօսք խորաթան ի՛նչ ըսէ:

(Կարնոյ երգեր՝ Հ· ՓՕՍԹԱՆ)

1) Հիւանդ եմ, հալուկ չունիմ ,
Ճահիլ եմ եարուկ չունիմ ,
Եարըս դրած խէֆէսը՝
Տեսնելու ճարուկ չունիմ :
2) Տարին տասներկու ամիս ,
Խնձորը գօտիս հոտաւ ,
Նէ՛ խնձորին տէրն էկաւ ,
Նէ՛ եարիս խապարն էկաւ :

(Բիւլի երգեր՝ ԱՐԵՒԵԼԿ)

1) Ես պրճըլիկ աղջիկ մ'եմ,
Եօթն աղբրկայ ջրիկ եմ,
Եօթը ծառի ճղիկ եմ ,
Եօթը ծաղկի բերթիկ եմ ,
Ես աղջիկն եմ, վճկուկն եմ :
2) Քար շողնամ, խիճ զողնամ,
Եօթն աղբիւրէ ջուր գողնամ ,
Դրմպը՛ռ, դրմպը՛ռ, դը՛մպ,
Դը՛մպ, դը՛մպ, դրմպը՛դ ,

(Խարբերդի երգեր՝ ՀՆԴ· Տարեց·)

1) Աղջիկ եմ, աղն ի՞նչ էնիմ ,
Կոր իմ, մաղն ի՞նչ էնիմ ,
Էլլամ տեսերն ի՞նչ էնիմ ,
Հոն տեսնելու եար չունիմ :
2) Մեր դուռը ձեր դռան դիմաց ,
Էէրիմ էնիմ աչօք իմաց ,
Ճէպիկըս խաշլըմ չմնաց ,
Բոլորը հու օղուրդ գնաց :

(Բալուի երգեր՝ Ց· Ք· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ)

1) Ջուրըս տաք է, ջուր բերէմ ,
Հընդըստանու նուռ բերէմ ,
Էլի գիւլըս թամամ է ,
Ագիզ եարըս տուն բերէմ :
2) Կայներ ես պատիկ պատիկ,
Ցաչէերդ նուռ հատիկ ,
Համբարձւայ գիշերը՝
Ես Վարդիվար դու Զատիկ :

(Բասենի երգեր՝ Ա.Զ· ՀԱՆԴԻՍ)

Հ· ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

—o—

Խարբերդի զոհերից է հայ ականաւոր դիւդադիր Թլկատինցին (Յովհ· Յարու – թիւնեան), որ հայ դրականութեան ա – րեւմտահայ հատուածում, ստեղծեց մի ամբողջ չարժում, մեր արձակը հարստա – ցընելով մի քանի տաղանդաւոր երկերով , ո – րոնք իրենց հիւթեղ ոճով, ժողովրդական բառ ու բանի հարատած օգտագործմամբ, հոդեբանական խորութեամբ եւ իրապաշ – տութեամբ՝ կարող էին պատիւ բերել ա – ռաջատար ամէն մի դրականութեան: Քա – ղաքական կուսակցութիւններից բոլորո – վին հեռու կանդնած , բայց իր ամբողջ էութեամբ ժողովրդին ծառայող այս դը – րող մանկավարժը, որի տաղերից են Ռ· Զարդարեանը, Վ· Թոթովենցը, Համաս – տեղը, Վահէ Հայկը, Բ· Նուրիկեանը եւ տաղանդաւոր այլ դրողներ, սպանուել է Խարբերդի կեդրոնական բանտում ան – լուր խոշտանդումների ենթարկուելուց յետոյ :

Ահա մի քանի համեստ անուն էլ, բո – լորն էլ զոհ Խարբերդի եղեռնին՝ Փրոֆ· Կարապետ Սօղիկեան· սովորել է Եփրատ քոլէճում , պաշտօնավարել Թլկատինցու աղդային դպրոցում, դրել է բանաստեղ – ծութիւններ, որոնք լոյս են տեսել յետ – մահու՝ նրա աշակերտների ջանքերով : Հանդիսանում է հայ դաւառական մամուռ – լի անխոնջ մշակներից մէկը, հիմնադիրը Խարբերդի «Եփրատ» պարբերականի : Կո – տորածի օրերին ենթարկուել է աննկա – րադրելի խոշտանդումների, տեղափոխ – ուել ամերիկեան հիւանդանոց եւ այնտեղ մեռել :

Փրոֆէսօրներ Մկրտիչ Որբերեան, Յովհ· Պուճիդանեան, Տօնապետ Լիւլէ – ճեան : Երեքն էլ Եփրատ քոլէճի շրջա – նաւարտներ, որոնք բարձրագոյն կրթու – թիւն էին ստացել Ամերիկայում եւ վե – րադառնալով իրենց ծննդավայրը՝ ունե – ցել կրթական, մանկավարժական, դրա – կան բեղուն գործունէութիւն : Հայ պար – բերական մամուլում տպագրել են ուշա – դրաւ հետազոտութիւններ, անդլերէնից կատարուած թարգմանութիւններ : Բացի սրանցից՝ Խարբերդի շրջանը զոհ է տա – ւել մի քանի տաղանդաւոր ուսուցիչներ, փաստաբաններ, հասարակական – մշա – կութային գործիչներ, հոդեւորականներ եւայլն :

Սեբաստիայի շրջանում զոհուածների մէջ է մշակութային գործիչ, դրող Մհե – րան Իսպիրեանը: Ունեցել է երկար տա – րիների դրական մանկավարժական , հր – բապարակախօսական գործունէութիւն : Առանձին դրքերով լոյս է ընծայել մի քանի աշխատութիւն, ինչպէս՝ « Մուշէն պատկերներ», «Սրտի էջեր», «Դրական չրջաններ »եւայլն : Դարձեալ Սեբաս – տիայի զոհերից յիշատակութեան արժա – նի են յայտնի մշակութային գործիչ , պատմական մի չարք դրքերի հեղինակ , Մեթերլինկի « Կապոյտ թռչունի» եւ այլ երկերի թարգմանիչ Սենեքերիմ Գալէօն – ճեանը, Սեբաստիա քաղաքի հայկական տպարանի ստեղծող Կարապետ Պարսամ – եանը, երկարամեայ մանկավարժ, խմբ – բագրիչ Գառնիկ Թուղլաճեանը, յայտնի մանկավարժ, Սարպոնի համալսարանի չրջանաւարտ Արամ Յակոբեանը, Ամե – րիկեան Քոլումպիա համալսարանի չրջ – չանաւարտ , «Կոչնակ» պարբերականի խմբագիր Ռուբէն Բադուպեանը, Փրնեւի համալսարանի չրջանաւարտ Համբար – ձում Պլեճեանը եւ այլ մանկավարժներ , որոնք բոլորն էլ աշխատում էին Սեբաս – տիայի դպրոցներում՝ Սանասարեան վարժարան, Արամեան վարժարան, Ամե – րիկեան քոլէճ եւայլն :

Մշակութային բնագաւառի բազմաթիւ զոհեր տուեց Մարզուանի չրջանի Հայու – թիւնը :

Գ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(8 Շար·)

ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԱԳԻՈՆ ԱՐՔ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ

(Սեփական թղթակցութիւն Յառաջի)

Ս. ՂԱԶԱՐ, (Յառաջ).— Ս. Ղազարի մեր ու թաւ զանգը ալիք ալիք կը տարածուէր Վենետիկի լճակին վրայ, որ այդ օրը խռովայոյզ կը ծածանէր պայծառ արեւու մը տակ։

Յուղարկաւորութեան արարողութեան կը նախագահէր Վենետիկի Ամենասուրբ Գարեւորքը Տէր։ Ուսպանի Ներկայ էին մերձաւոր թեմերու, Պելլունոյի եւ Վիթորիո Վենետոյի Եպիսկոպոսները, եկեղեցական առաջնորդներ, ժողովրդապետներ՝ Լիսոյէն, Վենետիկէն ու մեր ծաւոր քաղաքներէ եւ բազմաթիւ մեծաւոր հոգեւոր կրօնական հաստատութիւններու։

Վենետիկի քաղաքապետը նախորդ երեկոյ փութացած էր իր յարգանքը մատուցանելու հանգուցեալ Արքեպիսկոպոսին. իսկ այսօր եկած էր փոխ – քաղաքապետը։ Հոն էին Ֆրանսական հիւպատոսն ու փոխ հիւպատոսը, եւ քաղաքական այլ ներկայացուցիչներ։

Պատարագը մատոյց Ուխտիս Ընկ. Աբրահամյեան Գերպ. Հմայեակ Վարդ. Կիւրիկեան. իսկ թաղման կարգն ու արարողութիւնը Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ա. Մատուռի, Առաքելական Եքսարք Ֆրանսայի կաթ. Հայոց, առընթերակայ ունենալով ուրիշ վարդապետներ եւ երկու սարկաւագներ։

Մահուան մեր լուրը Վենետիկ վութացուցեր էր բազմաթիւ Հայեր, Միլանի Հայ Տունի նախագահ Պ. Հիւսիսեան, Խաչակիր Գաղութային Միութեան նախագահ Պ. Սահեան Սրապեան, Մշակութային նախագահ Տօքթ. Արամայիս Սըրապեան, բազմաթիւ այլ բարեկամներ, պզտիկներ, նախկին աշակերտներ, որոնք երախտագիտութեամբ եկած էին ուխտական մոմ մը վառելու եւ ննջեցեալին հոգւոյն համար աղօթք մը մրմնջելու։ Հոն էին Մուրատ – Ռափայէլեանի ամբողջ աշակերտները՝ տեսչական կազմով։

Դագաղին կը հետեւէին սգաւոր եղբայրը՝ Միկաէլ Ուլուհոճեան, նահատակ մէկ ուրիշ եղբօր որդին Բժ. Վահրամ Ուլուհոճեան եւ զարմուհին՝ Տիկին Քրիստոնէ Նաճարեան, երեքն ալ Միացեալ Նահանգներէն հասած օրեր առաջ։

Դագաղը կը կրէին Ս. Ղազարու տպարանի աշխատաւորները եւ վանքի սպասարկիները, որոնք ինքնայօժար ցանկութիւն յայտնած էին, դեռեզելով նաեւ դեղձիկ պսակ մը, կառարելու այդ նուիրական պարտականութիւնը. արդարեւ հանգուցեալը իր բարի եւ հայրական բնաւորութեամբ ամէնուն ալ հասարակաց հայրն էր եղած։

Անցնելով վանքի ներքին սրահներէն եւ ընդարձակ շրջանով մը նոճիներու ճանապարհով, մեռելական թափօրը հասաւ դերեզմանատուն, ուր կը հանդիսին մեծ վաստակաւորները Միխիթարեան Ուխտին։ Բուռ մը հող նետուեցաւ դագաղին վրայ. բուռ մը հող դագաղին վրայ անոր՝ որ կրկնապատկած էր հերոսական ձիգերով Ս. Ղազարու հողային տարածութիւնը, դրեթէ 14·000 մեթր քառակուսի տարածութիւն լիճէն լեցնել յաջողած էր, այն մեծ յոյսով թէ օր մը հոն պիտի կանգնէր փառաւոր ու արդիական նոր դրադարան մը եւ հայկական չքեղ թանգարան մը։ Աւա՛ղ, չէրցաւ ան իր օրով տեսնել իրագործած այդ դեղեցիկ երազը. կը յուսար, մինչեւ վերջին չունչը։

Հանգէ՛ հիմա խաղաղ, սիրելի՛ Աբրահամ, որ երեսուն տարի այս կղզեակին համար վաստակեցար, խորհեցար ու տենդեցեր. հանգէ՛ խաղա՛ղ քու հողիդ վրայ, թէեւ հեռու քու պաշտելի Դատեմէն։ Ս. Ղազարի ներկայ հոգին ու տաճարները եւ վանքի սպասարկիները, որոնք ինքնայօժար ցանկութիւն յայտնած էին, դեռեզելով նաեւ դեղձիկ պսակ մը, կատ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան եղբայրները կը ծանուցանեն թէ ի յիշատակ իրենց ծնողքին, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Հինգշաբթի, ամսոյս 27ին, Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։

×

Սանասարեան Նախկին Սանուց Միու-թեան խնդրանքին վրայ այս կիրակի Ց. Մ. եկեղեցին հոգեհանգիստի պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ աղպային բարերար Մ. Սանասարեանի, Կ. Եղեա-նի, երեք ուսուչիներուն եւ նահատակուած ուսուցիչներուն եւ սաներուն։

×

ՄԱՆՈՒԿ – ՀԱՃՈՑ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

Հոգեհանգստեան պաշտօնը որ պիտի կատարուէր այս կիրակի,

ՑԵՏԱՁԳՈՒՄԱՐ է։

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Շամփընեան – Եղեկելեան ընտանիքը 50 ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Աբրահամեան քսան ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարեգործման իր ամուսնոյն մահուան տարեւ եւ երեսուն ֆրանք կապ. Խաչին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՅՕՐԴ ՅԱՆԿ (Բ. ՄԱՍ)

Պօտնի Թաղ. Խորհուրդը սասյած է հետեւեալ նուէրները.– 15 Ապրիլ։

Օր. Ժ. Գասպարեան ի յարգանս իր ողբ. մօր ուխտին տասը ֆրանք։ Տիկին Ա. Գասպարեան Աղքատախնամին տասը, Տիկ. Զ. Փափազեան կնքահայրութեան՝ տասը։ Տիկ. Ա. Քիւրկճեան եկեղեցւոյ՝ երեսուն, Տիկին Ո. Փափազեան, եկեղց. տասը։ Օր. Ժ. Գասպարեան հինգ, Տիկ. Ս. Չիթճեան հինգ, Տիկ. Զ. Ազատեան եկեղց. տասը, Տ. Գրիգոր Պաղտասարեան եկեղեցւոյ յիսուն։ 17 Ապրիլ.–

Տիկին Զրբաչեան եկեղեցւոյ երեսուն, Տիկ Ս. Ղուկասեան Աղքատախնամին 20 եւ եկեղեցւոյ քառասուն։ Տիկ. Թոնկուբեան եկեղեցւոյ տասը։ Տ. Ց. Զաքարեան եկեղեցւոյ տասը, Տիկ. Մ. Զլպաքեան եկեղեցւոյ տասը։ Տիկին Ն. Զատէեան եկեղեցւոյ տասը, Կ. Խաչին հինգ եւ Դպր. Դասուն հինգ։ 18 Ապրիլ.–

Տիկ. Վարեէմզեան եկեղեցւոյ տասը, Տէր եւ Տիկ. Ց. Կուսուզեան եկեղեցւոյ 15, Տ. Ց. Գէորգեան եկեղեցւոյ քսան, Տ. Զիֆլեան Աղքատախնամին հինգ, Տիկ. Մ. Ռէխեան եկեղեցւոյ տասը, Տ. Գրիգոր Նաճարեան, եկեղեցւոյ քսան եւ Աղքատախնամին քսան։ Տ. Դ. Դաւիթեան եկեղեցւոյ տասը, Տ. Պարսամ Յակոբեան եկեղեցւոյ տասը, Տիկին Պերճուհի Փափազեան, դպրաց դասուն քսան, Տ. Ե. Զաքարեան եկեղեցւոյ տասը, Ա. Սարաֆեան, Տիկ. Ս. Ասատուրեան, Տիկ. Թ. Մարզարեան, Տիկին Ա. Փափազեան, Տ. Մուշեղ Խաչիկեան հինգական Ֆրանք։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՄՈՒԻԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԵՒ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Վարժարաններու երկսեռ աշակերտու-թեան միացեալ երգչախումբին կողմէ։

Ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 15·30ին, Ս. Մուրատ վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ա-լէմշահ սրահին մէջ։

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Կոմիտաս, Սիւնի, Սաթեան, Ալթունեան, Կանաչեան, Եան-պէկեան։

Տոմսերու համար դիմել վարժարաննե-րը, Բալուեան դրատունը, Մասիս (Րիւ Օլնիէ) եւ Մարզարեանի (Րիւ տը Թրէ-վիզ)։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեծ եղեռնի Ցիսնամեակի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն-Վենսան Տը Փօլ եկեղեցին (Լէ Ռեֆորմէ)։

Կը պատարագէ, Ֆրանսայի Հայ Առա-քելական Եկզարխ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ՄԱՐՔ ԼԱԼԻՔ

Հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու նահատակաց յիշատակը։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆԱՍԹԱՍԵԱՆ

(Ալթիսթ)
SALLE DEBUSSY
8, Rue Daru, Métro : Ternes
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

×

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍ 28, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
MAISON INTERNATIONALE
19, Bd. Jourdan
Բարձր հովանաւորութեամբ
ՏՔՐ ԵՒ ՏԻԿ. ՆՈՒՊԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ

Յայտագիր.— Մարչելլօ, Մոցարթ, Պարթոֆ, Պախ, Ա. Յովհաննէս, Յարու-թիւնեան։

Մասնակցութեամբ՝ Միշըլին Լակաշի։

Peintre-Décorateur

(Artisan)

ՊԱՍԻՄ ԿԱՐՊԻՍ

53, Rue Notre-Dame de Nazareth
PARIS (3ème)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ.— 254 · 95 – 98

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շէնք սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ
Մէթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ՄԱՋԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Ծանօթ երգչուհի Օր. Ժ. Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր. Փուշուճեան եւ Ա. Փուշուճեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարթող եւ Պ. Տէտէեան, Հայկ. ժողովրդական պարեր՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ։

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ոիթմիկ նուագա-խումբին՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — Մուտք 5 ֆրանք

Ցայտագիրը կը վարէ Պ. Բ. Հապէշեան

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսի-նի Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Գ. Լազ-եան խումբին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Դրօ խումբին եւ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւ-ղին։ Այս կիրակի կէսօրէ եռաք ժամը 15ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Գեղար-ուեստական ճոխ բաժին։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ. ՄԻՐՋԷ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտարարով։

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսինի հասարակու-թիւնը անխտիր։

ԼԻՈՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Լիոնի հայ աղպային տան մէջ, նախաձեռ-նութեամբ վարանդեան կոմիտէին, կազ-մակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերուն-դի Սիամանթօ խումբին եւ մասնակցու-թեամբ Կապոյտ Խաչին։

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ։

Ճրանաբերէն կը խօսի ՀԱՆՐԻ ՍԻՆԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Տօնակատարութիւնը կը շարունակուի խնջոյքով, ուշ գիշեր։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶԻ ՄԷՋ
Րիւ տը Թէաթը Ֆրանսէ
Կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի ԱՐՑՈՒՆԳԻ ՀՈՎԻՏԸ
ԵՐԳ.— Մ. Տէրոյեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

—o—

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքին վար-չութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս երկուշաբթի կէսօրէ եռաք ժամը 3ին, Ահարոնեան Ա-կումբը 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան։ Խնա-կարեւոր օրակարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Մայիս 28»ի տօնակա-տարութիւնը կը կատարուի Ճունիս 12ին, Ալամպրա սրահի մէջ, բացառիկ յայ-տագրով։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

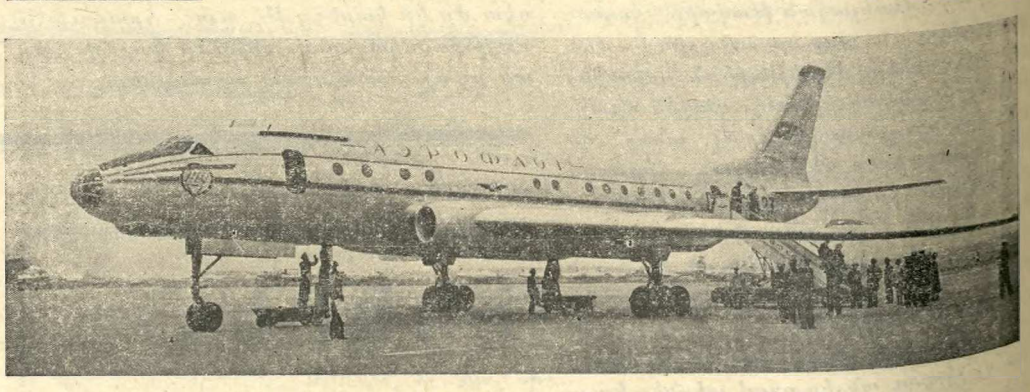
×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին թա-տերական ներկայացումը, Յունիս 15ին։

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
– ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ –

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR
ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.Ը.Մ., Պր. ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէոֆլոթի թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ
21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն։ Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հան-գըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը։

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աւելի տեղեկութեանց համար անցագիրը, սօֆ-ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԼՈԳՈՒՄ Սուսամ – ՀԷԼՎԱ
LE BOSPHORE MARQUE DEPOSÉE
ԹԱՀԻՆ ՇԱՐՈՑ (ՌՈՃԻԿ) ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ 29 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 29 MAI 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10318 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.318

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Վիլլի մէջ բացուեցաւ Հանրապետա-կան ժողովրդական Շարժումի Իբ. հա-մաժողովը։ Գլխաւոր օրակարգը կը կազմէ նախագահական յառաջիկայ ընտ-րութիւնները եւ ժողովրդական Շարժու-մին դիրքը Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կաս-տըն Տէֆէռի թեկնածութեան նկատ-մամբ։ Կը թուի թէ ժողովրդական Հան-րապետականները այնքան ալ դէմ չեն Տէֆէռի առաջարկած «ժողովրդապետա-կան Ձախ»ի մը, որ համախմբէ երկրին բոլոր հանրապետական ուժերը։ Առաջին տպաւորութիւն, Շարժումին ընդհ. քար-տուղար՝ Ֆոնթանէ իր տեղեկագրով պարզեց կուսակցութեան տեսակէտը։

Տեղեկագրին եզրակացութիւնը չատ յստակ չէ այդ ուղղութեամբ։ «Երկար տարիներէ ի վեր, Ֆրանսայի պահպանողականութեան բախտն եղած է մարդոց ցրուումը, որոնք իրրեւ հասա-րակ կամք ունենալով հանդերձ ժողո-վրդապետութեան, մարդասիրութեան եւ յառաջդիմութեան ծառայելը, չեն յաջո-ղած միանալու միասնաբար յառաջ տա-նելու համար իրենց կամքը։ Երկու տարի առաջ, երբ մեր կոչը ըրինք ի նպաստ նոր ուժի մը որ բարեփոխման կոչում ունենայ, մեր նպատակը կասկածի են-թարկուեցաւ եւ Ընկերվարական կուսակ-ցութեան կարգ մը անդամներ կենսական տարակարծութեան մասին խօսեցան։ Գաւառախոս մը կուգայ, վերջապէս եւ անկեղծօրէն կ'ուրախանանք որ հոն կը գտնենք մերձեցման այն կարելիութիւն-ները զորս կը յուսայինք։ Կ'ողջունենք վերանորոգման մեծ կարելիութիւնները որոնք կը ներկայանան։ Հպարտ եւ եր-ջանիկ ենք որ օժանդակեցինք անոնց ծը-նունդ տալու։ Արդի ընկերվարութեան, յարմարած ճարտարարուեստական իրա-կանութեանց, այն ձեւով զոր կասթոն Տէֆէռ կը ներկայացնէ եւ ժողովրդապե-տականներու կոմիտէին առաջարկած տնտեսական քաղաքականութեան տես-քերուն միջեւ, համակարծիք ըմ-բռնումը ակնյայտնի է։ Կը փաստէ որ մեր ճիգերը կրնան իրարու միանալ հա-սարակաց քաղաքական տեսակէտի մը շէջ, եթէ մէկ կամ միւս կողմէ անհրա-ժեշտ փոփոխութիւնները ընդունուին»։

Մինչ կը պատրաստուի նաեւ Ընկերվա-րական համագումարը, որ կը բացուի ութ օրէն, կասթոն Տէֆէռ զանազան պատաս-խաններ տալով, մամուլի միջոցաւ, ե-րած քննադատութեանց, կը պարզէ իր դիրքը։

*Միւս – Ուէսթի խմբագրականին պա-տասխանելով, Մարսէյլի քաղաքապետ – եւս փոխանակը կը չեշտէ թէ հարցը հակա-կոլիսներէ համախմբելու մէջ չէ, այլ՝ Ֆրանսացիներուն ներկայացնելու իսկա-կան յաջորդութիւն մը կոլիմին։ «Դուշ – նակցութիւնը զոր ոտքի պէտք է դնենք, պատահական համախմբում մը չէ, այլ համախմբում մը որ ապագան պատրաս-տէ, ուրեմն պէտք է համախմբէ բարե-նորոգիչներ եւ միայն բարենորոգիչներ»։ Ապա, Տէֆէռ կը պատասխանէ համայ-նապարապուրթ վալտէք Ռուչէի.— «Հարցը չի կայանար ընկերվարութիւնը ազգայնացնելու մէջ, ինչպէս կը յայտնէ համայնավար ղեկավարը։ Զանազան կող-մերէ անշուշտ, թելադրեցին ինձի, որ քաղաքական վերանորոգման իրրեւ ե-շակէտ, ընկերվարական կու-սակցութիւնը։ Կ'ուզեմ կրկնել, չատ յըս-տակ կերպով, որ կը մերժեմ նման բան մը։ Ինչ որ բարեկամներս եւ ես կ'ա-ռաջարկենք, ընկերվարական ժողովրդ-դապետական լայն դաշնակցութիւն մըն է, որ համախմբէ յառաջդիմութեան բո-լոր մարդիկը եւ միայն անոնք»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ֆութպոլի բաժակը չահե-ցաւ Ռէյն մէկի դէմ երեք կէտով պար-տութեան մատնելով Սըտանը։ Ծանօթ է որ կիրակի օր երկու խումբերը հաւասար մնացած էին, երկարաձգումէ ետք իսկ եւ սոխպուած էին կրկին խաղալ։ Այս ան-գամ ալ իրաւարարն էր Քիթթաճեան, ո-րու նշանակած առաջին փենալթին (որու չնորհիւ Սըտան նշանակեց իր կէտը) ա-նիրաւ թուեցաւ ոմանց։ Մրցումը տեղի ունեցաւ Փարք տէ Փրէնս։ Մուտք եղած է 259 հազար ֆրանք։

ՄԻԼԱՆՈՑԻ Սան Սիրօ մարզադաշտը լեցուած էր հարիւր հազար հանդիսա-կաններով եւ հինգ հարիւր միջազգային լրագրողներով, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, ներկայ ըլլալու համար Եւրո-պայի բաժակի մրցումին որուն համար կը մրցէին Միլանոյի Ինթերնացիոնալէն եւ Փորթուկալի Պենֆիքան։ Մրցումը տեղի ունեցաւ չատ դժուար պայմաններ-րու մէջ բայց Միլանօ մէկ կէտ նչանակե-լով, տէր մնաց Եւրոպայի բաժակին, զոր չհաճ էր անցեալ տարի։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ Լիկան մերժած ըլլալով վը-տարել Թունուզը, «Պաղեստինի Ազատա-գրման կոմիտէի» նախագահը, լալով հրաժարած է։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ Չինաստանի պրական ուսումի պատասխանատուն՝ Լան – Շաօ – Չենք կը յայտնէ թէ անհրաժեշտ է խիստ քննադատութեան ենթարկել Շէյքսփիրի դործը, չհետեւելով՝ «բացասական ազդե-ցութիւն կրնայ ունենալ մեր յեղափո-խական աշխատանքին վրայ»։ Արդարեւ, ըստ Չինացիներուն՝ ոխերիմները դէմ կ'արտայայտուին դասակարգային պայքարին ...։

ԼԻԲԱՆԱՆի Արտաքին նախարարը Ֆի-լիփ Թաքլա հաստատած է որ Ֆրանսա պատերազմական օգտնաւեր պիտի հայ-թայթէ Լիբանանի։

ԱՆԳԼԻԱ. յայտարարեց թէ իր դօրքը պիտի քաշէ Լիբիայէն։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ որոշեց մէկ տեսակի հա-մազգեստ տալ երկու միլիոն հինգ հազար դինուորականներու որ իր բանակը կը կազմեն։ Եթէ ցարդ, զժուար էր զանա-զանել չին զինուոր մը ուրիշ չին զին-ուորէ մը, ասկէ ետք, կարելի պիտի չըլ-լայ նաեւ պարզ զինուոր մը զանազանել սպայէ մը, արդարեւ սպաներու բոլոր զինանչաններն ու աստիճանի նչանները ջնջուած են։

« ՊՐԱԻԴԱ. » Մոսկուայի կուսակցա-կան պաշտօնաթերթը երկար յօդուածով մը, կը թելադրէ Չինացիներուն (առանց անուն տալու) «Տարբեր մտածենք բայց միասին գործենք»։

Օր ը Օրին

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻ՞ՆԸ Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ

—o—

Եթէ Հայոց ազգը խելք ըրած ըլլար ու սա՛նկ մը թղթատած ըլլար դասական եւ ժամանակակից փիլիսոփաներու եւ գի-տուններու գործերը, ինչ մը վարժութիւն ձեռք բերած կ'ըլլար տրամաբանելու ար-ուեստին մէջ։

Ի հարկէ, չէինք սպասեր որ խանութ-պանն ու արհեստաւորը յանձն առած ըլ-լային այդ յոգնութիւնը։ Այդ տաղտու-կը։ Որովհետեւ, հասարակ մահկանա-ցուները, ո՛չ մէկ հայրենիքի մէջ, ժողո-վուրդին ճակատագիրը վարելու կամ տնօրինելու առաքելութիւնը ունին։ Այդ հոգը վերապահուած է մտաւորականնե-րու հոյլին։

Մենք բացառութիւն չէինք կրնար ըլ-լալ այդ կալուածին մէջ։ Մեր ճակատա-գիրը վարողն ալ պիտի ըլլար մեր մտա-ւորականութիւնը։

Բայց, դժբախտաբար, մեր մտաւորա-կան դասը իր մատենադարանին շարա-կաններուն վրայ վէպէն, յուշէն, ոտանա-ւորէն ու էֆեմերէն զատ ուրիշ գիրք չունի։

Այս անտարբերութիւնը՝ Մեծ Մտա-ծողներու վաստակին հանդէպ, շատ ւլը-նասակար եղաւ մեզի համար, մասնաւո-րաբար վերջին վաթսուն, հօթանասուն տարիներուն, երբ միջազգային հաղորդա-կանութեան կրկէսը ինկաճի՝ կարգ մը դէպքերու դասաւորման հետեւանօք։

Չկարդալու, չսորվելու եւ երեւոյթ-ները տրամաբանութեան ու առողջ դա-տողութեան լոյսին տակ ճնշելու այս ան-լըրջութեամբ միայն կարելի է բացատրել մեր ներքին վէճերը, մեր ներքին պայ-քարները։ Վարժապետական դաս չէ որ կուտամ, այլ մատնանիշ կ'ընեմ մեր հիմ-նական մեղքերէն մէկը։ Մեղք մը, որ հատուածական չէ, «ճակատ»այինն չէ, համազգային է։

×

Ձիշդ հարասուն եւ հինգ տարի է որ Արտասահմանի մէջ, խումբ մը մարդիկ բարձրաղաղակ կը յայտարարեն։

— Մայիս 28ը Հայաստանի անկախու-թեան տարեդարձը չէ ...

Կամ՝

— Մայիս 28ը մեր պատմութեան ա-մէնէն տխուր թուականն է, որովհետեւ Թուրքը էր որ այդ օրը մեզի տուաւ մեր «անկախութիւնը»... Մենք չենք ուզեր այդ «անկախութիւնը» ... Մեր անկա-խութիւնը եկաւ Նոյեմբեր 29ին ...

Ե՞րբ սկսան ընել այս յիմարապատում յայտարարութիւնը — 1918ի Մայիս 28ի յաջորդ օ՞րը։ Ո՛չ։

Տարի մը ե՞տք։ Ո՛չ։ երկո՞ւ տարի ետք։ Ո՛չ։ Հապա՞։

Այն օրը, երբ Լենինի եւ Մուսթաֆա Քեմալի սրտառո՛ւչ սիրաբանութեան իր-րեւ արգասիք, «թաշկինակի չափ մեծ» — կամ «թաշկինակի չափ պզտիկ» Հա-յաստանի մէջ տուն – տեղ եղաւ համայ-նավար վարչաձեւը։

Կրնա՞ք հարցնել, ի հարկէ։

— 1918ի Մայիս 28էն մինչեւ 1920 Նո-յեմբեր 29, այդ իմաստուններն ի՞նչ կարծիք ունէին մեր անկախութեան քը-ւականին մասին ... ի՞նչ կը բանէին ...

Պատասխան։

— Ամէնուն ալ համոզումով, Մայիս 28ը մեզի բերած էր մեր անկախութիւնը։

Եթէ այդպէս եղած չըլլար, հակադաշ-նակցական հոսանքը ֆառսուն կտոր պիտի չըլլար որ խորհրդարանին մէջ շարք մը նստարան ունենար կամ նախագահու-թեան, նախարարութեան, դեսպանու-թեան թեկնածուներ յանձնարարէր օր-ուան իշխանութեան։

Եթէ Հայաստան անկախ պետութիւն չէր 1918 Մայիս 28էն սկսեալ, ի՞նչպէս կրնար երեսփոխան ունենալ, վարչապետ ունենալ, նախարար ունենալ, դեսպան ունենալ։

Եթէ Հայաստան անկախ չէր այդ քը-ւականին, ո՞ր անկախ հանրապետութեան նախագահ — կամ վարչապետ — պիտի ըլլար ողբացեալ Նուպար փաշան՝ առանց Փարիզի իր ապարանքէն հեռանալու։

Բայց, անցնինք հոն ուր Արխստոեան-թեան Տրամաբանութիւնը «ներկայ եմ» կը պոռայ։

Այդ տրամաբանութիւնը իր ամէնէն նախնական ձեւին մէջ կուտայ հետեւեալ պատկերը.—

— Ամէն մարդ մահկանացու է (հիմնա-կան սկզբունք)։

— Ղուկաս աղբարը մարդ է (ստորա-դաս իրողութիւն)։

— Ուրեմն, Ղուկաս աղբարը մահկա-նացու է (եզրակացութիւն)։

Հետեւողաբար։

Միայն անկախ պետութիւնը կրնայ մի-ջազգային դաշնագիր ստորագրել։

— Հայաստան ստորագրեց Սեւրի դաշ-նագիրը։

— Ուրեմն, Հայաստան անկախ պե-տութիւն էր ...

Մայիս ֆառնութի անժխտելի իրողու-թեան չհաւատացող հոսանքին սոյնպա-պետները հազար աղբիւրէ ջուր բերեն, չեն կրնար ջրել այս պողպատակուռ տը-րամաբանութիւնը։

Բայց, իրենց գործը դիւրացնելու հա-մար, հարցնենք։

— Դուք եւ մենք ու մեզի հետ ալ, այ-սօր, երեւանի ուսանողութիւնը — մնաց-եալներուն ալ կարգը կուգայ շուտով — ո՞ր հողերն է որ ետ կը պահանջենք։

— Սեւրի Դաշնագրով մեզի սահմա-նած հողերը ...

— Ո՞վ ստորագրեց Սեւրի Դաշնագիրը՝ յաղթականներուն եւ յաղթուողին հետ-մով հովի։

— Ալեքսիս Ահարոնեանը ...

— Ահարոնեանը ո՞ր Թաղական խոր-հուրդին կամ հոգաբարձութեան ատեն-պետն էր ...

— Ահարոնեանը ներկայացուցիչն էր Հայաստանի Հանրապետութեան կառա-վարութեան ...

— Դաշնակիցները ինչո՞ւ թոյլ չտուին որ Պօղոս Նուպար փաշան ալ ստորագրէր։

— Որովհետեւ, բացատրեցին թէ փա-շան կառավարութեան մը ներկայացու-ցիչը չէր ...

— Սեւրի դաշնագիրով մեզի վերապահ-ուած հողերը պահանջել, ի՞նչ կ'ապացու-ցանէ ...

— Կ'ապացուցանէ ընդունիլ գոյութի-ւնը Հայկական անկախ պետութեան մը՝ այդ թուականին ...

— Ուրի՞շ ինչ կ'ապացուցանէ։

— Կ'ապացուցանէ նաեւ ընդունիլ որ 1918 Մայիս 28ին «անկախ» հոչակուածը Հոգաբարձական ժողով մը չէր, այլ հայ ժողովուրդին հայրենիքն էր ...

— Երբ յամի Տեառն 1965, Հայաստանի մէջ կը խօսին ու կը գրեն «մեր հողե-րուն» մասին, այս երեւոյթը ի՞նչ կը փաստէ ...

— Կը փաստէ միայն մէկ բան — Հա-յաստանի ժողովուրդն ալ, կառավարու-թիւնն ալ, բանաստեղծն ալ, ուսանողն ալ եւ գիւղացին ալ կը հաւատան Սեւրի դաշնագրին։ Հետեւաբար, նաեւ Մայիս 28ին, որովհետեւ եթէ Մայիս 28ը որեւէ բան չնշանակէր եւ չըլլար ծննդեան թը-ւականը երէկուան եւ այսօրուան Հայաս-տանին, որեւէ բան պիտի չնշանակէր նա-եւ Օգոստոս 10, երբ Սեւրի մէջ կը ստո-րագրէինք համանուն դաշնագիրը։ Պո-յութիւն չունեցող պետութիւն մը ի՞նչ-պէս կրնար դաշնագիր ստորագրելու հը-րաւէր ստանալ։

×

Հայաստանի հանրապետութիւնը ծնաւ եւ յայտնեցաւ 1918 Մայիս 28ին։ Իսկ Նո-յեմբեր 29ին (Դեկտեմբեր 2) Հայաստա-նի վարչաձեւն էր որ փոխուեցաւ։

Պիտի ուզենք որ գոնէ այս տարուընէ սկսեալ — ու երեւանէն օրինակ առնելով — անհաւատները վերջ տային իրենց ա-ռասպելներուն։

Մեր ձայնը չլսեցին։ Թող լսեն Երեւանի ձայնը ու մենք պատրաստ ենք մոռնալու հինցած, մաշած բանավէճերը։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԵՂԵՌԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՋԱՐԴԸ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Հերոդոտոս մեզ կ'աւանդէ որ Հայերը ենթաճիւղ մը կը կազմէին փռիւգական ազգաճիւղին, որ, ինչպէս դիտենք, հնդեւրոպական լեզու մը կը խօսէր: Եւզոք-սոս նոյնը կը հաստատէ աւելցնելով որ անոնց լեզուն չատ կը նմանէր փռիւգերէնին: Հայերէն լեզուին դիտական հետազօտութիւնը բոլոր կասկածները մէջտեղէն կը վերցնէ անոր հնդեւրոպական ծագումին մասին: Նախաքրիստոնէական Զ. դարէն իսկ՝ Հայերը կը յիշատակուին Բէհիսթունի արձանագրութեան վրայ իբրեւ Պարսիկներու դրացիները: Երբ Հռոմայեցիները ոտք կոխեցին Առաջաւոր Ասիա, բախում ունեցան լաւ կազմակերպուած թագաւորութեան մը հետ, Մի-հրդատի դաշնակից Մեծն Տիգրանէն զեկավարուած: Տիգրան Պմպէոսէն յաղթութեան արժանի պատիւներով ասկայն ընդունուելով յաղթողին կողմէն:

Մեր թուականին Դ. դարուն առաջին տարիներուն՝ Հայ ազգը առաջին ազգն եղաւ որ քրիստոնէութիւնը պաշտօնա-պէս եւ վերջնականապէս ընդունեցաւ իբրեւ ազգային կրօնք. ինչ որ դինքը արժանացուց անտարակոյս համեմատաբար ամէնէն չատ նահատակներ ունեցող ազգն ըլլալու: Պարսկաստանէն դրաւուած Ե. դարուն երեսունական թուականներուն՝ Հայաստան անցաւ յետոյ, է. դարուն կէսին՝ արաբական տիրապետութեան տակ եւ իր անկախութիւնը կրկին ձեռք բերաւ Թ. դարուն վերջերը, գայն վերստին կորսընդնելու համար ԺԱ. դարուն կէսերուն:

Ազգային հոգին վրայ նորէն անկախութիւնը կորսնցնելէ երեսնեակ մը տարի ետք՝ հայ իշխաններ Կիլիկիոյ մէջ հիմնեցին՝ Թուրքեւմոնղոլական արշաւանքներու պատճառով հայրենի հողէն արտաքսուած բնակչութեան մէկ մասին հետ, նոր պետութիւն որ չուտով թագաւորութեան վերածուեցաւ, իրրեւ վարձատրութիւն այն հոյակապ ծառայութեանց որ այս իշխանները մատուցած էին խաչակիրներուն:

Հայկական այս նոր թագաւորութիւնը, որ նշանաւոր եղաւ իր բարգաւաճութեամբ եւ իր մշակութային ճառագայթումով, 1375ին նոյն վախճանը ունեցաւ ինչպէս Արեւելքի Ֆրանք պետութիւնները: Մուսուլմաններուն կողմէ կործանուեցաւ: Ապա Թուրքերը արեւմտեան Հայաստանը գրաւեցին եւ Պարսիկները՝ արեւելեան Հայաստանը: Այնուհետեւ Հայաստան կը վերապրէր միայն իր հոգեկան արժէքներով մինչեւ այն օրը երբ Հայերուն հրաւէրով՝ Ռուսերը ոտք կոխեցին Կովկաս եւ գրաւեցին արեւելեան Հայաստանի մէկ մասը, որ յետագային, 1918ին, անկախ պետութիւն մը պիտի դառնար եւ 1920ին Խորհրդային Միութեան մէկ հանրապետութիւնը:

Ի՞նչ կը նշանակէ հայկական մշակոյթը:

Կը թուի թէ Ուրարտական թագաւորութեան Սկիւթացիներուն կողմէ քայքայուելէն ետք, Հայերը չարունակեցին ընթանալ դէպի Այրարատ երկիրը եւ աւանդութիւնները ժառանգեցին Ուրարտացի ժողովուրդէն որ քաղաքակրթութեան բարձր աստիճանի մը հասած էր: Այս քաղաքակրթութեան Հայերը աւելցուցին հելլենատիպ մշակոյթ մը, ինչպէս կ'տեսնուցանեն պատմիչներուն վկայութիւնները, արձանագրութիւնները եւ չինութեանց աւերակները: Ե. դարուն բիզը՝ Ս. Մեսրոպ այբուբէնն մը հնարեց ազգային լեզուն դրելու համար: Իսկոյն ձեռնարկուեցաւ Աստուածաշունչին եւ եկեղեցւոյ հայրերուն գործերուն հայերէնի թարգմանութեանը, մինչ նոյն ժամանակ սկիզբ կ'առնէր ինքնատիպ ճոխ եւ բարձրարժէք մատենագրութիւն մը: Մը-չակուած կարեւորագոյն սեռերն էին այն առեն աստուածաբանութիւն, կրօնական բանաստեղծութիւն եւ պատմութիւն: Ե. դարուն երեսուն կուզան դիտական առաջին երկերը (ուսումնութիւն, աստղաբաշխութիւն) եւ քիչ մը աւելի ուշ՝ իրաւական, դիտական, բժշկական գործեր: ԺԳ. դարուն՝ նոր չարժում մը, նման Ֆրանգիսկեան չարժումին, ծնունդ կուտայ քնարերգական ինքնատիպ բանաստեղծութեան մը: Ապա, ԺԸ. դարուն, Հայերը, որոնք Եւրոպային անջատուած էին Թրքական աշխարհին ամբողջ հողմատով, յաջողեցան վերստին կապեր հաստատել Արեւմուտքին հետ եւ հայ մատենագրութիւնը կրկին դարձաւ, ա՜ւ, չափազանց քիչ ճանչցուած բաղարդիչ մէկ մասը արեւմտեան դրականութեան:

1915ի եղեռնին զոհերուն մէջ կը դասուին երկու բանաստեղծները, Սիամանթօ եւ մանաւանդ Վարուժան որոնք արժանի են դասաւորուելու Ի. դարուն՝ աշխարհահռչակ ամենամեծ բանաստեղծներուն կարգին:

Քրիստոնէութեան հաստատմամբ, կրօնական ճարտարապետութիւնը, հելլենական ոճը մէկդի ձգելով, կը ստանայ ինքնուրոյն նկարագիր մը: Տաճարինակ երեւոյթ՝ երկրաչարժներէն եւ մարդկային բարբարոսութիւններէն աւերուած այս երկրին մէջ կը դանուին տակաւին. դարուն վերջաւորութեան եւ Զ. դարուն եկեղեցիները: Ջիղ է որ հայկական ճարտարապետութիւնը ամբակառոյց է. կառոյցներ՝ ուղղանկիւն սիլարներէն են՝ զմբէթաւոր բազիլիկան կամ զմբէթաւոր քառակուսի չէնք, քառակուսի ձեւը կարենալով թե-թեւցուիլ ապսիդներով կամ որմախորշերով: Ճարտարապետական արուեստի որոշ դիւտեր, որոնք ոման եւ մանաւանդ զոթական ոճերէն առած երեւեցան, քանի մը մասնագէտներու մտածել տուին որ զոթական ոճը Հայաստանէն եկած պիտի ըլլար մեղի: Այն ատոյգ է որ Հայերը միշտ արտակարգ չինարարներ եղած են: Ժ. դարուն գործերուն կարդին՝ հանրածանօթ են Աղթամարի եկեղեցին եւ Անիի կաթողիկէ տաճարը: Անիի ճարտարապետն է արդէն, Տրդատ, որ Կոստանդնուպոլիս հրաւիրուեցաւ երկրաշարժի հետեւանքով փլած՝ Այա Սոֆիայի զմբէթին վերաչինութեան համար: Սոյն քաղաքին կարեւորագոյն մզկիթները՝ մատաղ տարիքին բռնի կերպով իսլամացած Հայէ մը՝ Սինանէն կառուցուեցան. եւ Պալեան ընտանիքին յաջորդական սերունդները մեծ նպաստ մը բերին Պոլիսը դեղեցկացնելու գործին Ժ-Ժ. դարուն ընթացքին: Մեր օրերուն ալ՝ Երեւան վերաչինուեցաւ այնպիսի վարպետութեամբ մը, որ ճարտարապետական չատ հին աւանդութիւն մը մեզի կրնայ արդարացնել:

Նկարչութիւնը երկար ժամանակ սահմանափակուեցաւ ձեռագիրները զարդարելու արուեստին մէջ. Ժէ. դարէն ետք կը սկսի նկարչական սեռը կ'ընդլայնի մինչեւ որմանկարչութիւնը: Վերջին երկու դարերուն ընթացքին, արեւմտեան ոճով նկարչութիւնը մշակուեցաւ այն-պէսի վարպետներէն ինչպէս են Գառզու, Այվազովսկի, Սարեան:

Սկզբնաղբիւրին՝ երաժշտութիւնը ճանչցաւ միայն երկու սեռ՝ ժողովրդա-կան երգերէ ներկայացուած փօլիֆոնիկ երաժշտութիւնը եւ եկեղեցական երգե-ցողութիւնը որ աչխարհիս ամենադիպուկ երգեցողութիւններէն մին է: Եւրո-պական տիպար երաժշտութիւնը Հայաս-տանի մէջ մշակուեցաւ ԺԹ. դարէն ետք եւ արագ – աչխարհ կը ճանչնայ Համբարձումը Խաչատրեանը:

Քանդակագործութիւնը երկար ժամա-նակ մնաց ճարտարապետութեան լոկ լը-րացուցիչ մաս մը. վերջին դարուն՝ ան-կախ արուեստ մը դարձաւ. բաւական է Փարիզի մզկիթին մէջ երեք տեսնել Թոլոթոյի արձանը կիւրճեանի տա-ղանդը դնահատել կարենալու համար:

Ներկայիս՝ Հայաստանի խորհրդային հանրապետութեան Թէ՛ Համալսարանը Թէ՛ Ակադեմիան ոչինչով պակաս են Ա-րեւմուտքի համալսարաններէն եւ ակա-դեմիաներէն: Հարկ է արդօնք յիչեցնել որ Հայկական ճեմարանին նախապահ Վիկտոր Համբարձումեան պատուոյ կամ Թղթակից անդամ է տասնմէկ օտար ա-կադեմիաներու: Տիեզերաչուններու բժըչ-կապետ Սիսակեանը ո՞վ չի ճանչնար: Քաղաքական ասպարէզին մէջ՝ ո՞վ չի ճանչնար նշանաւոր դիւանագէտ Միկոյ-եանը. տնտեսագիտութեան մէջ՝ Ցարու-Թիւնեանը. տիեզերական ճառագայթնե-րու ուսմանց մէջ՝ Ալիխանեան եղբայր-ները: Ո՞վ չէ լսած կարտինալ Ագաճան-եանի անունը: Բոլոր բնագաւառներուն մէջ Հայերը սակաւաթիւ ըլլալով հան-դերձ՝ իրենց նպաստը կը բերեն քաղա-քակրթութեան համամարդկային գոր-ծին:

Գալով Հայ ժողովուրդին, կը բաւէ որ Խորհրդ. Հայաստանի քաղաքներուն եւ դիւղերուն մէջ չրջիս որպէս դի հիանաս անոր յատկութիւններուն եւ չանաչելու-թեան վրայ: Հայկական դիւղը տիպար մըն է արեւմտեան դիւղի: Ցաղթանդամ լեռնցի, Հայ դիւղացին, ըստ իրեն սերելի առածին, անապատին ժայռէն ջուր կը հանէ:

Իրրեւ քաղաքացի այն պետութեան ուր կ'ապրի, Հայը աւելի քան հաւատարիմ է. հաճնալու համար կը բաւէ տեղեկանալ այն Հայերուն Թիւին մասին որոնք երկու պատերազմներուն ընթացքին Ֆրանսայի համար մեռած են, առաջին պատերազմէն իրրեւ կամաւոր ռազմիկներ, իսկ երկ-րորդին՝ իրրեւ Ֆրանսական հպատակու-Թիւն չունեցող զինուորներ:

Ֆ. ՖԼԻՑՏԻ

ՎԱՐԱԳԱՅՐԻՆ ԵՏԻՆ

Ր.

Պալաքեան վրդ. կը հաստատէ. «Վերլինէն վերադարձիս մաքսատան պաչտօնեայ մը կ'ըսէ. «Տեսիր էֆ. խրատ հայրենակիցներդ, այն օրը որ Ռուսը յաղթող է Հայոց երեսները կը խնդան, իսկ երբ Ռուսը պարտուած է, Հայերը տխուր են, այսքան անկեղծութիւն իրենց դլխուն չեսոյ փորձանք կը բերէ» :(«Հայ Գողգոթան», էջ 39):

«Գաւառի Հայութիւնն ալ անձնախըն-թայ խանդավառութեան մէջ էր, իր դա-րաւոր երազներու իրականացման ժամը հասած կը համարէր: Կուսակցական պե-տեր կը կարծէին որ քանի որ Թալէաթ ներքին նախարար է, որեւէ վտանգ չըս-պառնար Հայոց : (էջ 53):

Սազոնով Պետերբուրգի Ֆրանսական դեսպան Փալէոլոգի կը հաւաստէր (1914 Օգոստոս 16):

«Մեր յաղթական ըլլալու պարագա-յին պիտի յարգենք Թուրքիոյ անկախու-Թիւնն ու ամբողջականութիւնը, առա-ւաւելն պիտի ուզենք որ նոր ռեժիմ մը հաստատուի Նեղուցներու համար, ռե-ժիմ մը, որ հաւասարապէս կիրարկի ըլլայ Սեւ Ծովու ափակից երկիրներուն՝ Ռուսիոյ, Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռու-մանիոյ»: (Փուէնքարէ, Լ'Էնվազիոն, էջ 114) :

Համաճայնական պետութեանց դես-պանները կը հաղորդեն Թուրք կառավա-րութեան Թէ պատրաստ են երաչխաւորե-լու Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը, քն-նելու բարեկամական ոգիով Դրան առա-ջարկները իրաւական եւ տնտեսական մարզերու մէջ՝ պայմանով որ Օսմ. կա-ռավարութիւնը իր կարգին սեղմ չղո-քութիւն պահէ»: (1914 Օգոստոս 30):

Գերմանիոյ դինակից Թուրքիան լուռ կը մնայ :

Ֆրանսա կ'ուզէր Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութեան պահպանումը նոյն-իսկ Թուրքիոյ պատերազմի մուտքին հետ, բայց Անգլիա փութաց կցել կիպրո-սը (1914 Նոյեմբեր 6), խնամատարու-Թիւն հաստատեց Եգիպտոսի վրայ: Ֆր-անսա սկսաւ բանակցիլ, մերժել կցու-մը, Անգլիա Եգիպտոսի փոխարէն ձանչ-ցաւ Ֆրանքօ-Եգիպտոսի մարոքեան դաչն-դիրը՝ 1913 Մարտ 30ին կնքուած: (1914 Նոյեմբեր 18):

Փոխադարձ կասկած արձնցաւ Ֆրան-սայի եւ Անգլիոյ միջեւ :

Անգլիոյ Թագաւորը ուս դեսպան Պէն-քենտորֆի կ'ըսէ. «Պոլիսը ձերը պիտի ըլլայ»: Փուէնքարէ կը զարմանայ, կան-խահաս կը դանէ խոստումը: Ռուսիա կը պահանջէ Պոլիսն ու Նեղուցները, կիչ կը յայտնէ Թէ Անգլիա ոչ մէկ հողամաս կ'ուզէ Փոքր Ասիայէն: Ֆրանսա կը պա-հանջէ իր բաժինը, որովհետեւ Հարցերը

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

Դրանցից են ամերիկեան Քարլթոն համալսարանի չրջանաւարտ, ակա-նաւոր աստղագէտ, մասնագիտական ար-ժէքաւոր դրքերի հեղինակ Առաքել Սի-ւասեանը, Մասաչուսեթսի համալսարա-նի չրջանաւարտ, յայտնի բառարանա-դէտ, անդլեւհայերէն բառարանների հե-ղինակ Ցովհ. Ցակոբեանը, մասնագիտա-կան կրթութիւնը Պերլինի երաժչտանո-ցում ստացած, երաժչտական ուչագրաւ երկերի հեղինակ, երգահան Արչակ Տաղ-լանը, մչակութային դործիչ, խմբագիր, «Պատմութիւն հայ լեզուի եւ բանահիւ-սութեան» արժէքաւոր դրքի հեղինակ Գաղիկ Օզանեանը եւ ուրիչներ :

Գաւառահայ մտաւորականութեան տա-ղանդաւոր ներկայացուցիչներից էր լեզ-ուաբան, բանասէր, «Եւդոկիայի գաւա-ռաբարբառը» արժէքաւոր հետազոտու-թեան հեղինակ Ցովհ. Գազանճեանը, որ սպանուեց Եւդոկիայում, 1915 թ.:

Վանի զոհերից յիչատակենք տեղի ե-րաժեան վարժարանի չրջանաւարտ Ար-տաչես Սոլաքեանին ,որը Սահմանադրու-թեան տարիներին մչակութային բեղուն դործունէութիւն է ունեցել իր ծննդա-վայրում 1908 թ. Վանում կազմակերպել է առաջին թատրոնը, ստեղծել սիրողնե-րի մի թատերախումբ ,բեմադրել մի չարք թատերդութիւններ, այդ թւում իր հե-ղինակութիւններից՝ «Ընտանիքը» ,

Սպանուել է Վանի բանտում, կուսա-կալ Ճէվտէթի հրամանով: Նոյն բան-տում են սպանուել մչակութային դործիչ, «երկիր» թերթի խմբագիր, մի քանի դրը-քերի հեղինակ Տիգրան Օտեանը (Ասօ) :

Մեծ եղեռնին զոհ դացին հազարից ա-ւելի հոգեւորականներ, որոնցից չատերն ունեցել են մչակութային, կրթական , դրական դործունէութիւն : Ցիչատակենք դրանցից դէթ մի քանիսին, Ներսէս եպս. Դանիէլեան, Վահան վրդ. Ցակոբեան , Գեղամ վրդ. Թեւեքէլեան, Վարդան քա-հանայ Ալանեան, Վիէննայի Մխիթար-եան միաբանութեան անդամ , բանասէր Մատթէոս Համեան, Վենետիկի Մխիթար-եան միաբանութեան անդամ Ստեփան Սարեան, յայտնի մանկավարժ Գէորգ Թուրեան եւ ուրիչներ: Վերջինս ստացել է բարձրագոյն կրթութիւն Ամերիկայի Տորչեսթր քաղաքի համալսարանում , հե-տեւելով փիլիսոփայութեան : Փրոֆէ-սօրի կոչումով կարճ ժամանակ պաչտօ-նավարել է նոյն համալսարանում, վեր-դառնալով Թուրքիա, որպէս փիլիսոփա-յութեան դասատու աչխատել է Արմաշի դպրեվանքում : Զոհուել է 1915 թ. Վար-դերի ընթացքում :

Մեծ եղեռնից յետոյ մեր լեզուում ա-ռաւել կենսունակ դարձաւ վերապրող բառը: Այո, վերապրեցին տարագրու-թեան ու կոտորածի ալիքների մէջ ընկած մի քանի հարիւր հազար Հայեր , գրու-թեան աչխարհով մէկ, արաբական տօթ-կէզ անապատներից մինչեւ կանկէսի ա-փերը: Քանի որ մեր նպատակն է խօսել Հայ մտաւորականութեան ճակատագրի մասին, կանգ առնենք այն վերապրող Հայ դրողների, արուեստագէտների վրայ, որոնք «հրաչքով» փրկուեցին Թուրքա-կան եաթաղանից: Դրանց Թիւը, դուք-ուածների հետ համեմատած՝ աննչան է: Պոլսում 1915 թ. Ապրիլ ամսին ձերբա-կալուած մօտ 250 մտաւորականներից միայն՝ կոմիտաս վրդ., Ե. Օտեանը, յայտնի տարեգրքերի հեղինակ Թէոդիկը, հրապարակախոսներ Բիւզանդ Քէչեանը, Լեւոն Մոզեանը, Մ.թ. Շամտանճեանը եւ մի քանի ուրիչներ :

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(9 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՎՍԷՓ ԿՈՒՍԻԿԵԱՆ

Դեկտեմբեր 28ին, Մոսկուայի մէջ մեռած է ականաւոր հայագէտ մը՝ Փրոֆ. Յովսէփ Կուսիկեան :

Ծնած էր 1890ին : Աշխատակցած է բազմաթիւ պարբերականներու եւ հատուածներու : Մինչ ապրած է Մոսկուա, բայց գրեթէ ամէն տարի այցելած եւ դասախօսութիւններ տուած է Հայաստանի մէջ եւ, միեւնոյն տարին, լայն կապ հաստատած է հայ մատենագիտութեան հետ :

Ռուսերէն լեզուով հրատարակած է եւ երեք մենագրութիւններ՝ «Ժամանակակից հայ գրական լեզուի քերականութիւն» (1950), « Հայ գրական լեզուի պատմական չարահիւսութեան ուրուագիծեր » (1959), «Փոխառութիւններ խորհրդային շրջանի հայոց գրական լեզուի բառային կազմին մէջ» (1964) :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Քլիվլենդի համանուագախումբը հինգ նուագահանդէսներ տուաւ Երեւանի մէջ : Յայտարարին մաս կը կազմէին դասական եւ արդի երաժշտութեան գլուխ – գործոցներ :

Նուագահանդէսները մեծ յաջողութիւն գտած են :

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՈՒԻԶԱ ՊՕԶԱՊԱԼԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ .— Լիոնի Հայոց տարեգրութեան մէջ, յիշատակելի թուական մը պիտի ըլլայ նաեւ, Ֆ. Կ. Խաչի կազմակերպած՝ ծանօթ երգչուհի Լուիզա Պօզապալեանի երգահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 15ի Շարաթ իրիկունը Սալ Ռամոյի մէջ : Գիտակից եւ գեղարուեստասէր հասարակութիւն մը եկած էր քաջալերելու տաղանդաւոր երգչուհին :

Բացման երկու խօսքով, Տիկին Գայթանճեան մէկ վայրկեան առաջ հրաւիրեց ներկաները, յարգելու համար յիշատակը Ապրիլեան Եղեռնի Նահատակ Գրադէտներու եւ Արուեստագէտներու, որոնց ի յիշատակ նուիրուած էր այս երգահանդէսը : Յետոյ սկսաւ առաջին բաժինը , որ ամբողջութեամբ կը բաղկանար օտար եւ բաժիչներէ : Երգչուհին յաջողութեամբ երգեց Կասինիէն, Սքառլաթիէն, Փէոկոլէզիէն, Կլիւքէն, Մոցարթէն, Վէպէոէն խլելով բուռն ծափեր :

Երկրորդ բաժինը նուիրուած էր հայկական երաժշտութեան, Կոմիտաս վարդապետի , Կանաչեանի , Սաթեանի , Մեհրապի եւ Ալէմշահի գործերուն : Լուիզա Պօզապալեան երգեց աւելի քան 12 երգեր, մէկը միւսէն գեղազանգեղով, զբաղ հայկական ոգի եւ չունչ իւրաքանչիւր երգի մէջ, եւ իր յուզումն ու ապրումները փոխանցեց մեզի, իր յորդառատ ու դունագեղ ձայնի թրթռուն ալիքներու մէջէն : Ան կարողացաւ այս երեք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սանասարեան Նախկին Սանուց Միու – թեան խնդրանքին վրայ այս կիրակի Ց· Մ· Եկեղեցին հոգեհանգիստի պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ապրյային բարերար Մ· Սանասարեանի, Կ· Եղեա – նի, երեք տեսուչներուն եւ նահատակուած ուսուցիչներուն եւ սաներուն :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
(ԲԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Տէր եւ Տիկին Ոսկերիչեանէ 100 ֆր·, Ընկեր Թիքեանէ (Մէս) 82 ֆրանք :

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան կը նուիրէ Առնուվիլի Վ· Ս· Խաչ Եկեղեցւոյն երեսուն ֆրանք, հանդուցեալ Տիկին Մա– ռի Շաթէոի յիշատակին :

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մայրերու ոտնին առթիւ ինչպէս նաեւ մատաղօրհնութեան արարողութեան հա – մար այս կիրակի առաւօտ Յակոբ վրդ· Վարդանեան պատարագ պիտի մատուցա– նէ Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս Եկեղե– ցւոյ մէջ :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

1965

կազմեց

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

680 պատկերազարդ էջեր : Ճոխ բո– վանդակութիւն :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐՈՎ

Հայաստան, Սփիւռք, Գրական աշ– խարհ, Արուեստի աշխարհ, Ճշխար– ներ, Մեր գաղութները — Երգի – ծաղիկ : Կարեւոր մաս մը նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակին :

Դիմել

Հրանտ – Սամուէլ դրատան :

Գին·— Թղթակազմ 17·5 · լաթա– կազմ՝ 21 ֆր· առաքման ծախքով՝ 20 եւ 23 ֆրանք :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ· Ց· Դ· «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, այս Զորեքշաբթի, Մը– չակոյթի Տան մէջ : (Յուցադրութիւնը կը կատարէ Գեղամ Պօյաճեան) : Ֆրանսե – րէն կը խօսի ԸՆԿ· ՀՐԱՅՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, հա – մակիրներն ու Նոր Սերնդականները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքին վար – չութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Երկուշաբթի կէսօրէ հետ ժամը 3ին , Ա.Հարոնեան Ա. – կումբը 26 Բիւ տէ Ռոնվալէսաո : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ադամ Գուրենուեան, Եղդաստի Մեծ Զաթէն կը փնտռէ իր քոյրը Եւան դոր կորցնցուցած է տարագրութեան ընթաց– քին Կեսարիոյ շրջանը : Հօր անուն՝ Կա – րօ , մօր անուն Զարդար : Մեծ հօր ա – նուն Սարգիս : Ընտանիքը կը յիշուի նաեւ Զեմպերեենք մականունով : Գիտցողներէ կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Տեղեկացնողին հազար նոր ֆր· նուէր :
ATAM KOUTNOUYAN
81, Cité C.T.A. à Vaulx-en-Velin (Rhône)
FRANCE

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղապետարանի շէն սրահներուն մէջ, Փլաս Սէն Սիւլփիս, Փարիզ 6րդ

Մեթրօ Սէն Սիւլփիս եւ Օտէոն

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ· ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդի կեդր· վարչութեան կողմէ ՕՆՆԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Ծանօթ երգչուհի Օր· Ժ· Տիրատուրեան, արտասանութիւն՝ Օր· Փուշուճեան եւ Ա· Փուշուճեան, Նուագ՝ Գէորգ Բարբառ եւ Պ· Տէտէեան, Հայկ· ժողովրդական պարեր՝ Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ :

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ ոիթմիկ նուագա – խումբին՝ ղեկավարութեամբ Պ· Տիտիճեանի :

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով
Մուտք 5 ֆրանք
Ցայտապիրը կը վարէ Պ· Բ· Հապէշեան

×

ՏԻՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաճեռնութեամբ՝ Հ· Ց· Դ· Տէսի– նի Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Գ· Լապ– եան խումբին, Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդի Դրօ խումբին եւ Ֆ· Կ· Խաչի մասնաճիւ– ղին : Այս կիրակի կէսօրէ հետ ժամը 15ին, Հ· Ց· Դ· Տան մէջ : Գեղար – ուեստական ճոխ բաժին :

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ՄԻՍԱՔ · ՄԻՐՋԻ :
Կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտարարով :

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսինի հասարակու – թիւնը անխտիր :

ԼԻՈՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Լիոնի հայ ապրյային տան մէջ, նախաճեռ– նութեամբ Վարանդեան Կոմիտէին, կապ– մակերպութեամբ Հ· Ց· Դ· Նոր Սերուն– դի Սիամանթօ խումբին եւ մասնակցու – թեամբ Կապոյտ Խաչին :

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԻ :
Կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Ֆրանսերէն կը խօսի ՀԱՆՐԻ ՍԻՆԱՆԵԱՆ :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Տօնակատարութիւնը կը չարունակուի խնջոյքով , ուշ գիշեր :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶԻ ՄԷՋ
Բիւ տիւ Թէաթը Ֆրանսէ
Կը ներկայացուի Ա· Ա.Հարոնեանի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
ԵՐԳ·— Յ· Տէրոյեան

ՊԱՏԱՐԱԳ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեծ եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի , այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն – Վէնսան Տը Փօլ եկեղեցին (Լէ Ռեֆորմէ) :

Կը պատարագէ, Ֆրանսայի Հայ Առա – քելական Էկզարք
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ· ՄԱՐՔ ԼԱԼԻՔ

Հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու նահատակաց յիշատակը :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· կոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ ժամը 20·30ին , սովորական հաւաքատեղին: կը հրաւիրուի Նոր Սերունդի վարչութիւնը :

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ, ՎԱԼԱՆՍ

Հայ Առաք· Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Ե– կեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութիւնը Վա – լանսի եւ շրջակայից իր բոլոր անդամնե – րը կը հրաւիրէ ընդհ· ժողովի, Յունիս 3ին, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8·30– ին Ֆուայէ տը լա Սալ տէ Ֆէթ :

Օրակարգ·— Ա) Բարոյական դեկու – դում, Բ) Նիւթական դեկուցում, Գ) Հա – պարաբեմութեան ընտրութիւն :

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի :

ԵՐԵՔ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ ԵՐԿՈՒՔԸ

15 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա·— Յուլիս 19ին, Փարիզ – Մոսկուա – Փարիզ, երթ ու դարձ *վակոն–լի* (ա– ռանց կառք փոխելու)—

Մոսկուա–Երեւան–Մոսկուա օդանաւով *Գին՝* ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ 2100 ֆրանք

Բ·— Յուլիս 27, Մարսէյլէն շոգենաւով Սոչի — Երեւան–Մոսկուա օդանաւով : Մոսկուա – Փարիզ վակոն · լի շոգեկառքով :

«Թուրիսթ» Ա· կարգի սպասարկութիւն նաւուն վրայ·— Գին՝ 2450 ֆրանք :

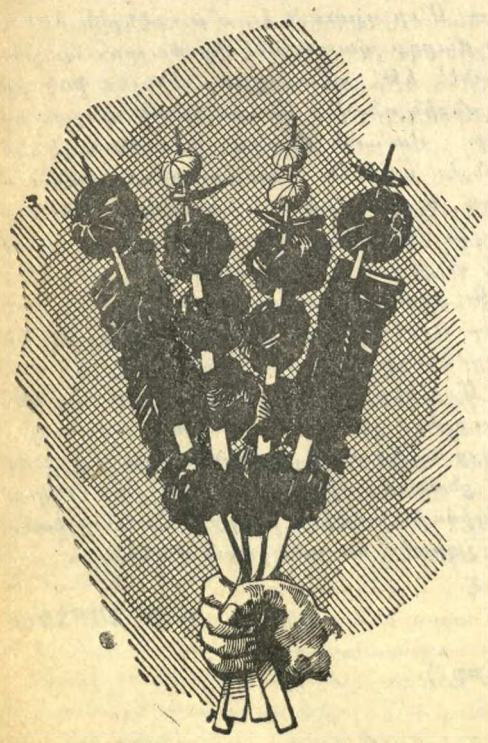
ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ՝ — Օգոստոս 21ին, երթ ու դարձ օդանաւով :

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ 21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է 2450 ֆրանք :

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre *ամէն Բչ· եւ Շբ· օրերը, ժամը* 16·30–18
Tél. : RIC. 77-40

Մարսէյլի մէջ դիմել՝ Ե· Մխրանեանի , 23 Բիւ Պերնար տիւ Պուա :

ՁԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական , հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՄԱՅԻՍ DIMANCHE 30 MAI 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19319 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.319

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՀՐԱՇՔԸ

—o—

Կը թուի թէ Եղեռնի 3իանամեակի այս տարին, Մայիս Քառասունքի պատմական դէպքին դէմ պայքարողներն անդամ տը-րամադիր են, գոնէ մասամբ, վերաքըն-նելու իրենց բացասական քաղաքականու-թիւնը, որ աւելի քան քառասուն տարի, պատճառ եղաւ անհամ ու անխմասա բա-նակռիւերու եւ աստիճանաբար լայնցուց նախկին ճակատները մինչեւ :

Միամտութիւնը չունինք հաւատալու թէ այս վերաքննութիւնը պիտի ըլլայ արմատական եւ պայքարին առաջնորդ-ները պիտի խոստովանին վերջապէս , որ անոնցմէ էր իրենց խաչակրութիւնը Մա-յիս Քառասունքի դէմ :

Եւ, վհատնինք, յայտարարենք որ պէտք ալ չենք տեսներ նման խոստով-նութեան մը : Մէկ կողմէն, պայքարը յամրօրէն դաղրեցնել եւ միւս կողմէ պահանջել վերադարձը Ուիլսընեան նա-հանգներուն, ինքնին կը նշանակեն ճանչ-նալ ծնունդն ու դոյութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան՝ խնդրոյ առարկայ չդնելով :

Որովհետեւ, առանց 1918ի Մայիս Քա-սունքի անկախութեան հռչակումին , հայ ժողովուրդը չէր կրնար — միջազ-գային օրէնքով — որեւէ իրաւունք ունե-նալ սորագրելու 1920ին Սեւրի Դաշ-նագիրը — միակ անվիճելի եւ իրաւա-կան փաստաթուղթը, որ կը նուիրագոր-ծէր հայկական պետութեան մը եւ հայ-կական կառավարութեան մը գոյութիւ-նը :

Օրուան այս ժամուն, սփոփարար երե-ւոյթ մըն է որ Երեւանի մէջ անդամ մեր եղբայրները, հետզհետէ, աւելի բարձր ձայնով կը խօսին «մեր հողերուն» մասին ու կը պահանջեն անոնց վերադարձը :

Բնականաբար, առայժմ, այս պահանջը ներկայացնողը պետութիւնը չէ, ո՛չ ալ կուսակցութիւնը : Ուսանողներն են որ Երեւանէն մինչեւ Մոսկուա կ'արտայայ-տուին մեր իրաւունքներուն մասին :

Այս երեւոյթն ալ յաւելուածական փաստ մըն է որ Երեւանն ալ, մեստաս-նորդ ժամուն, կ'ընդունի որ 1918ի Մայիս Քառասունքին Հայոց պատմութեան մէջ պատահեցաւ աննախընթաց դէպք մը : Որն էր այդ դէպքը :

Հայ ժողովուրդը հռչակեց իր անկա-խութիւնը եւ հիմը դրաւ պետութեան մը, որ ճանչցուեցաւ օտար պետութեանց կողմէ : Եւ այս պետութիւնն էր որ սոր-սորագրեց Սեւրի Դաշնագիրը :

Մայիս Քառասունքը ուրանալ , ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ մեր ձեռքով ամբիւղը նետել այդ Դաշնագիրը :

Եթէ արտասահմանի մէջ, տակաւին , մնացած են մարդիկ, որոնք Ուիլսընեան « պարգեւ »ին կը հաւատան, բայց չեն հաւատար Մայիս Քառասունքին , բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան որ Երեւանը որշափէս կը հակադնէ իրենց թէ ինք չի կրնար այսուհետեւ , մասնակից ըլլալ այդ խմաստակութեան :

Հաշիւներու չենք հաւատար քարաքա-կան, դինուորական ու անտեսական ու-ժերու ներկայ դասաւորումին մէջ : Եւ չենք փորձուիր հաւատացնելու Արտա-հանման մեր զանգուածին թէ Միացեալ Հայաստանի երազին իրականացումը տե-սիլ ունենայ մէկ արշալոյսէն միւս :

Մեզի ուրախութիւն կը պատճառէ մի-այն այս ակնարկու դարթօնքը՝ և՛ արտա-հանման, և՛ Հայաստանի մէջ :

×

Ցիշեցնե՞նք այս առթիւ թէ Հայաստա-նի անկախութիւնը մեր սիրելի թշնամիին չնորհը չէր մեզի, այլ արդասիքը այն դիւցազնական կռիւներուն, զոր մեր ան-վեհեր ժողովուրդը մղեց Բաշ Ապարանի, Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի մէջ՝ թշնամիի մը դէմ, որուն պիտաւոր նպա-տակն էր բնաջնջել մեր Մնացորդացը , մեր հողերուն մնացորդային վրայ :

Ապեւս, պէտք է վերջ տալ սխակալ ու քինախնդիր պայքարներուն եւ քաջաբար ընդունիլ որ առանց Մայիս Քառասունքի անկախ Հանրապետութեան ո՛չ դաչնա-կիր առորագրել կուտային մեզի, ոչ ալ այդ դաչնագրին հիման վրայ կրնային Նախագահ Ուիլսընի յանձնել ապագայ Հայաստանի սահմանները որոշելու առա-քելութիւնը :

Մայիս Քառասունքին ծնած հանրապե-տութեան ժառանգորդն է ներկայ Հան-րապետութիւնը : Վարչաձեւին տեսակը չի կրնար ժխտել պետութեան ծննդեան թուականը :

Մայիս Քառասունքը մեր պատմութեան սրբազնակատար թուականն է՝ արտա-սահմանի մէջ, մինչեւ այսօր, անոր հա-ւատացողներուն համար: Նոյնը պէտք է ըլլայ , մինչեւ այսօր, անոր չհաւատա-ցողներուն ու Երեւանի համար եւս :

Այս յապաղած ներդաշնակութիւնը մեր ներքին ճակատին վրայ — այս հարցին մէջ — կրնայ աղդարարութիւն մը ըլլալ Անդարայի վարիչներուն :

Փա՛ռք եւ պարծա՛նք բոլոր անոնց , ո-րոնց նուիրումին ու բազուկին կը պար-տինք Մայիսեան հրաշքը :

Ժ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ "ԱՅՕ" Կ'ԸՍԷ ՏԷՖԷՌԻ

—o—

ՈՐՈՇ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅ ՍԱԿԱՅՅՆ

Համապատասխան վակումէն առաջ խակ , ժողովրդական Շարժումը յայտնեց թէ համաձայն է Տէֆէռի «ժողովրդապետա-կան ճախ»ին թէեւ ոմանք չատ պոռ չեն Մարսէյլի երեսփոխաններէն «որ չատ կը խօսի ու չատ կը գրէ » թերթերը ողողե-լով իր նամակներով : Իրաց այս կացու-թեան մէջ , կարելի էր երեք տեսակ ժո-ղովրդական Հանրապետականի հանդի-պիլ : Ոմանք հաւատքով կը նետուին Տէֆէռի առաջարկներուն մէջ, ուրիշներ աւելի խոհեմ, յոյս ունին որ բան մը կը ծնի անկէ , բայց չատ պատրանք չունին Տէֆէռի յաջողութեան մասին եւ նահան-ջի դուռը բաց կ'ուզեն պահել եւ վերջա-պէս փոքրամասնութիւն մը, որ կը ներ-կայացնէ Ֆլիմլէն : Քաղաքական ճշմար-տութիւնը, Ֆլիմլէնի համար, հետեւեա-լըն է.— «Ընկերվարական կուսակցութիւ-նը պէտք է մնայ եւ ամրապնդուի մինչ կեդրոն – կուսակցութիւն մը պէտք է կազմուի Դեմոկրատներու կեդրոնին չուրջ : Այս երկու խմբակցութեանց մի-ջեւ կառավարական դաշինք մը կրնայ դո-յութիւն ունենալ » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ֆոսֆանտօցներ յարձակում գործած են յորդանանեան հողամասին ե-րեք կայաններուն վրայ : Սպայակոյտի պետը յայտարարած է թէ իրենց նպատա-կը չէ վնասել Յորդանանի ոչ ալ բսել ու-զել թէ զինուորական դետնի վրայ աւելի զօրաւոր են :

ՅՕՑՆԵՐԸ եւ Թուրքերը կը չարունա-կեն իրենց խօսակցութիւնները Կիպրոսի չուրջ , դեսպաններու միջոցաւ : Այս խո-սակցութիւնները սկսած էին Լոնտոնի մէջ :

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄՕՐ ՁԵՌԵՐԸ

Այս ձեռքերը՝ մօր ձեռքերը
Հիճաւուրց ու նոր ձեռքերը ···
Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը,
Պսակուելիս ոնց են պարել այս ձեռքերը՝
Իրնչ նագանիով
Երազանիով :

Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը,
Լոյսը միինչեւ լոյս չեն մարել այս
ձեռքերը՝
Առաջնեկն է երբ որ ծնուել
Նրա արդար կաթով սնուել :

Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը,
Զրկանիք կրել, հոգս են տարել այս
ձեռքերը՝
Ծով լուսթեամբ
Համբերութեամբ

Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը,
Երկինիք պարզուած սիւն են դարձել այս
ձեռքերը՝
Որ չփլուի իր տան սիւնը
Որդին կռուից դառնայ տունը:

Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը,
Միինչեւ տատի ձեռ են դարձել այս
ձեռքերը՝
Այս ձեռքերը ուժը հատած
Բայց թոռան հետ նոր ուժ գտած ···

Քար են շրջել, սար են շարժել այս
ձեռքերը···
Ինչե՞ր, ինչե՞ր, ինչե՞ր չարժեն այս
ձեռքերը՝
Նուրբ ձեռքերը ,
Սուրբ ձեռքերը :

··· եկէք այսօր մենիք համբուրենիք
որդիաբար
Մեզ աշխարհում ծնած, սնած ,
Մեզ աշխարհում շահած, պահած ,
Մեզնից երբեիք չկշտացած ,
Փոշի սրբող, լուացիք անող ,
Անվերջ դատող, անվերջ բանող
ա՛յս ձեռքերը ,
Թող որ ճաճած ու կոշտացած ,
Բայց մեզ համար մետաքսի պէս
Խա՛ս ձեռքերը ···

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

×

ԵՐԱՋ

Ես լսեցի մի անուշ ձայն ,
Իմ ծերացած մօր մօտ էր
Փայլեց նշոյլ ուրախութեան
Բայց ափսո՛ս որ երազ էր :

Կարկաչահոս աղբիւրն այնտեղ
Թաւալում էր մարգարիտ ,
Նա յստակ էր որպէս բիւրեղ ,
Այն երազ էր ցնորամիտ:

Եւ մեղեդին տխուր, մայրենի ,
Ցիշեց մանկութեանս օրեր,
Մօրըս համբոյրն ես զգացի ,
Ա՛խ, ափսոս որ երազ էր :

Կրծքին սեղմեց կարօտագին ,
Աչքերս սրբեց — շատ թաց էր ,
Բայց արտասուքս գնում էին ,
Ա՛խ այդ ինչո՞ւ երազ էր :

Ս· ՇԱՀԱԶԻԶ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԲԱՅՑ ՉԵՆ ՈՒՐԱՆԱՐ...

×

«Լ'Ը ՄՈՆԴ»Ի ՆԱՄԱԿԱՑՈՒԹԸ

—o—

Մայիս 29ի Լը Մոնտը 3րդ էջին վրայ հրատարակած է «Նամակատուփ»ի բաժ-նին մէջ երկու նամակներ, մէկը սոր-րադրած է Փարիզի Թուրք դեսպանատան մամուլի կցորդը՝ Զիյա Թիւկալ, երկ-րորդը՝ Ֆրանսայի Թուրք Ուսանողներու Միութեան վարչական մարմինը : Ուսա-նողները բաւական ճարպիկ կերպով եղա-ծին ամբողջ մեղքը կը ձգեն Իթթիհատի դեկավարներուն վրայ , մինչ նոյն յան-կերզով Թէ Թուրք եւ Հայ եղբայրաբար ապրած են դարերու ընթացքին : Թէ-կալ, որ ներկայ եղած էր Ռամմիկներու Միութեան Մամուլի ասուլիսին, հին « մասալներ » կը պատմէ , իբր խառնե-լով հնչակ եւ դաշնակ : Ուսանողները չեն ուրանար սակայն Թէ «եղերական դէպ-քեր» պատահած են 1915ին: Աւելցնենք սակայն Թէ Զիյա Թիւկալ բաւական ա-պուշ բաներ կը գրէ , եւ ցոյց կուտայ Թէ չի պիտեր իսկ «ցեղասպանութիւն» բառին բուն իմաստը: Ուրիշ չատ բաներ ալ ու-նի սորվելիք գրիչը ձեռք առնելէ ու այդ-քան տգիտութիւն արտայայտելէ առաջ : Այս ուղղութեամբ հետաքրքրական է նաեւ երկու նամակներու բովանդակու-թեան բաղդատութիւնը ··· :

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻՆԸ

—o—

Զ.

Երբ կը հետեւինք քրիստոսաբանական վէճերուն, ձեր ուշադրութիւնը կը դրաւէ այն յատկնութիւնը, որ կարծել կու տայ Պօղոսին թէ ինք աւելի բան գիտէ քան Պետրոսը, ու նոյն ձեւով՝ Տերտու – ղիանոս աւելի բան գիտէ քան Պօղոսը, իր կարգին՝ Օգոստինոս աւելի բան գիտէ քան Տերտուղիանոսը: Այս չղթան, սա – կայն, — այսքանը բաւական, — կը հաս – տատէ թէ Յիսուս աւելի քի՛չ բան գիտէ քանեկեղեցւոյ ոեւէ Հայր, — մինչ քը – րիստոսաբանութեան մասին է խօսքը:

Այսպէս կը գրէ Զինացի փիլիսոփայ մը, Լին Եու Թանկ (Տիւ փականիսմ օ էրիս – թիանիսմ, էջ 50): Իր միտքն այն է թէ ամէն աստուածաբան, մէկը միւսէն աւե – լի գիտուն երեւնալու ցանկութեամբ կամ ճիգով, բան մըն ալ ինք աւելցուցեր է Աստուծոյ դաղափարին վրայ, որ, այս ձեւով, ածեր, թանձրացեր, ստուարա – ցեր, ջոլ է արձակեր՝ յաճախ բարձր գի – տութեան փողոցի աղբիւրին նպաստով:

Ես միտք չունիմ բան մը աւելցնելու: Իմ կատարածս, նախ, փորձ մըն է փա – խուստ տալու սրճարանային յօդուածա – գրութենէն, այն չատ ծանօթ լաֆազա – նութենէն, ինչպէս կ'ըսեն պարսկերէն, որով հիմա թերթ կը լեցնեն: Իմ կատա – րածս, ո՛վ սիրելի ընկեր՝ որ կ'ըսես թէ բան չես հասկնար այս գրութիւններէն ու կը հրաւիրես վերադառնալ այժմէութեան կամ ժողովուրդին հոգերուն, իմ կատա – րածս, կը կրկնեմ, փորձ մըն է փախուստ տալու ժամանակէն դուրս, բայց նոյն տեղն վստահ թէ բան մը կը մնայ վերի արտին այս ցանքէն, եւ ընդհակառակն ո – չինչ՝ դդումի մէկ կուտ իսկ չարժող ա – ոզեայ խորաթաններէն:

Փորձ մըն է, մանաւանդ, թիւրիմա – ցութիւն մը սրբագրելու: Հայոց եկեղե – ցիին դիմագիծը պայծառացնելու՝ փա – րատելով արեւմտեան եկեղեցիներու ըս – տեղծած արուեստական մշուշը, — այս – տեղ անգամ մը եւս կարգացէք Լին Եու Թանկի խօսքը, որ տեսակ մը հեղնանք է կամ քննադատութիւն:

Զինացին, ինք եւս քրիստոնեայ, կը զարմանայ կարդալով որ քրիստոնեանե – րը, մխաստուածութեան ախոյեա՛ն, ե – րեք իփոսթասներու կը բաժնեն Հայր Աստուածը, իսկ երկու բնութեանց՝ այն դոր կը կոչեն Որդի Աստուծոյ, այլ ան – ուամբ՝ Յիսուս, յետոյ երկու բնութիւն – ները կը նոյնացնեն Յիսուսի մէջ, որ մէկ անձ է, սակայն... երկու կամք ունի: Թուաբանութի՛ւն պէտք է սորվիլ նախ, հասկնալու համար այս երեքի կամ եր – կուքի կանոնները:

Ես, մեթոտով՝ Տէքարթեան, սկզբուն – քով՝ ոչ, անմբռնելի կը համարիմ սա հաւատարութիւնը.

$$Ա + Բ = 1$$

*եթէ Այրը Բէն չէ եւ Բէնը Այր չէ, ու – րեմն դումարը երկուք կ'ընէ, ոչ թէ մէկ: Բայց քրիստոնեաները դերադո՛ղն ապա – գոյցներով կ'ապացուցանեն անմբռնե – լին, ահա այսպէս. «Ես եւ Հայր իմ մէ եմք»: (Յովհ. ժ. 30): Այստեղ Եսը Յի – սուսն է, կոչուած նաեւ Որդի Աստուծոյ, իսկ Հայրը՝ Հայր Աստուածն է: Ուրեմն Այր կայ եւ Բէն կայ, որ կ'ընէ երկուք, ոչ թէ «մի»: Ո՛չ, կ'ըսեն քրիստոնեանե – րը, կ'ընէ մէկ, վասնզի. «Ես ի Հայր եւ Հայր յիս է» (Յովհ. ժԴ. 10): Ի՛նչ պի – դեպիկ է սա խօսքը, «Հայր յիս է»: Մեր ժողովուրդն ալ, դիտնալով այդ խօսքը, որ բոլորովին պիտական է, կ'ըսէ. «Տը – դան ճիշդ ու ճիշդ հօրը կը նմանի», որով – հետեւ հօրմէ չատ բան կայ տղուն մէջ: Հակառակը՝ զայթակղութի՛ւն: Բայց ան – բմբռնելի՛ է, անբմբռնելի՛, ընդունիլ «Ես ի Հայր», — ի՞նչպէս Որդին կ'ըլլայ ինք իր Հայրը: Պիտի առարկուի թէ աստուա – ծային բան է՝ կ'ըլլայ: Եղբայր, հնարկ – քով բան մը ընելը գժուա՞ր էր աստուա – ծային բաներու հեղինակին համար: Մա – նաւանդ, նոյն հաւատարութեան մէջ դեռ եւս կը դրուի «ի Հայր», եաքէն նաեւ՝ Հոգին Սուրբ, կազմելու համար Երրոր – դութիւնը, միչտ մէկ դնելով հաւատա – րութեան գլուխը.

$$Ա + Բ + Գ = 1$$

Բա՛րձր լեզուով խօսելու համար ձեզի, թոյլ տուէք ըսել թէ քրիստոնէութիւնը, յանուն այս Երրորդութեան (թրինիթէ), կը նգովէ ... թրիթէիսմը, որ Թարգմանի եռաստուածութիւն,— Վաղենտիանոս, քրիստոնեայ եւ եպիսկոպոս, կը հրա – չակուի նգովեալ հերետիկոս, որովհետեւ կ'ընդունէր երեսուն Աստուած, երեսնե – րորդը՝ Յիսուս. եթէ չէք հաւատար՝ կարդացէք կիւրեղ Երուսաղեմացի հայ – րապետին դործը (Կոչումն ընծայու – թեան, էջ 104): Յետոյ նոյն քրիստոնէ – ութիւնը, միչտ յանուն Երրորդութեան, բոց արձակելով շրթներէն, կը նգովէ մի – աբնակութիւնը (մոնոֆիզիտիսմ) իբրեւ հերձուած, որ, ըստ ոմանց, կը վերա – դրուի հայ եկեղեցիին, մինչ Արեւմուտք կը պարծի իր երկաբնակութեամբ: Վեր – ջապէս նոյն մարդիկը կը նգովեն մոնոթե – լիսմը, որ մէկ կամք կը դնէ Յիսուսի մէկ անձին մէջ,— իրենք կը դնեն երկու կամք: Մեր մատենադրութիւնը քիչ կը խօսի այս վերջին վարդապետութեան պայքարի արձագանգներուն մասին, ի՛նչ փոյթ թէ անոնք որ մոնոֆիզիտ կ'ան – ուանեն Հայոց եկեղեցին՝ մոնոթելիտ եւս կը համարին զայն, ոչ անշուշտ անոր համար որ հայ կայսր մըն էր, կոչի Հե – րակլէս, որ արեւելեան եկեղեցիներուն պարտադրեց այս վարդապետութիւնը 638 թուականին՝ հռչակաւոր էքթեզով, այլ միայն անոր համար որ տրամաբանու – թիւնը կը թելադրէր:

Բառամա՛րտ, բառամա՛րտ, արիւնով կնքուած, ծով արեան մէջ խեղդուած: Եւ ընդհանուր այս բառամարտը կատար – ուած մէկ նպատակով, — աստուածու – թեան բարձրացնել Յիսուսը: Ատոր կը ձգտի Երրորդութեան վարդապետութիւ – նը: Այդ միտքով խմբագրուած է Հաւա – տոյ Հանդանակը: Այդ նպատակով միայն դումարուած են առաջին 4 տիեզերական ժողովները: Ի՞նչ փոյթ թէ ատով կը փշ – րուէր միաստուածութեան դաղափարը,— այսպէս, հելլենական փիլիսոփայութեան վիւկարիզասիոնի աւազանէն եւ հեթա – նոսական մշակոյթին հարուստ աւերակ – ներէն քաղուած տարրերով՝ անոնք պատ – ուաստեցին աստուածութեան դաղափա – րը, որ դարձաւ պահ մը երկմիտ, յե – տոյ եռաճիւղ, ծնունդ տալով ահաւոր պայքարներու եւ ... մարդասպանու – թեան: Մինչեւ ժամանակակից դարա – շրջան՝ երբ պիտի բացուէր վէճը Յիսու – սի պատմական անձնաւորութեան մա – սին (*), երբեք չլսեց Յիսուսի աստ – ուածացման մարտակոչը,— որպէսզի Յիսուս Քրիստոս «եղեալ ի յերկինս նո – վին մարմնով»՝ նստի «ընդ աջմէ Հօր»: Ահա թէ ինչո՛ւ տասներկու յօդուածէ բաղկացեալ Հանդանակին մէջ եօթը յօդ – ուած յատկացուած է Յիսուսի, իսկ Աս – տուծոյ՝ մէկ յօդուած:

Վերջապէս Յիսուսի աստուածացման համար են Երրորդութիւնը, Առաքելոց Հանդանակը, Նիկիոյ Հանդանակը, Ա – թանասի Հանդանակը, «սուրբ» հռչակ – ուած չորս տիեզերական ժողովները եւ անձնաւորեալ Եկեղեցին:

Ի մի բան՝ Յիսուսը նստեցնելու համար Աստուծոյ «աջ կողմը» (կը դործածեմ այս չակերտեալ բառերը՝ առանց ուզելու դիտնալ թէ աստուածայի՞ն է դպրոցա – կանի յատուկ «աջ կամ ձախ» նստելու ցանկութիւնը, կամ առարկելու թէ մա – նիքէական աւանդութիւն չէ՞ աջին նախա – պատուութիւն տալը ու ձախին... Հար – ցուցէք Զրադաշտին):

Մօսելէ առաջ այդ ժողովներուն մա – սին, բացատրենք Հանդանակը, յետոյ պատմութիւնը:

Ի՞նչ կը նշանակէ Հանդանակ (**):

Հայերէն այս բառին կազմութիւնը ճշդուած չէ դեռ վերջնապէս, նոյնիսկ ուղղագրութիւնը: Բագրատունի կը գրէ Հանդանակող (Առակ, ԻԳ. 20), եւ Հան – կանակող (Բ. Օր. ԻԱ. 20) իր հրատա – րակած Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ, չեմ գիտեր թէ հաւատարի՞մ մնալու հա – մար ընդօրինակողներու սխալներուն թէ վկայութիւն մը տալու համար աստուածաբանական փորձի մը, որ կատարուած է ըստ յունականին, — հաս – արկանել = համաբկանակ = հանդանակ: Ըստ ոմանց՝ ծագումով պարսկերէն: Բայց յունական աստուածաբանութիւնը եւս կը մնայ կասկածելի, — յունարէն լեզուի մէջ՝ հանգանակ բառին համապատասխա – նը, սեմպոլ, կը պատկանի բառախումբի մը, ուր կան իփէրպոլ, փարապոլ (ասկէ՝ ֆրանսերէն փառոլ), նաեւ fարապոլ (ասկէ՝ ֆրանսերէն աffաիրէ):

Հին, չատ հին բառ է յունարէն համա – պատասխան բառը, այլ մանաւանդ ծան – օրէն բեռնաւորուած բազմաթիւ նչանա – կութիւններով: Կարեւորները կրնանք բաժնել երկու խումբի.

1.— Ննջեցեալի կազմակերպութեան ձեւ մը, որու մասնակցողները, ամէն մէկը ուսելիք ու խմելիք բերելով, կը սորքն համայնական սեղան: Այս խմաստով գոր – ծածուած է Առակներուն մէջ (Գլ. ԻԳ. 21), ուր յունարէնը եւ լատիներէնը կը դնեն սիմպոլա, (Համերոս կը գործածէ ... վեճակից նչանակութեամբ, տես Ի – լիական, Դ. 452), մինչ հայերէնը կը հե – տեւի տարբեր ալրիւրի եւ չունի այս բառը: Ընդհակառակն, հայերէնը հանդա – նակող կը դնէ հոն (Բ. Օր. ԻԱ. 20 կամ Առակ, ԻԳ. 20), ուր եւրոպական թարդ – մանութիւնները, նոյնիսկ եբրայերէնը, կը դնեն որկրամոլ, չատ միս ուտող:

2.— Արտաքին նչան, որ կը նպաստ ճանաչման կամ ունի փոխաբերական ի – մաստ: Յետադայն նչանակութիւնն է ա – սիկա:

Ոմանք աստուածաբանական այս երկու խումբը նչանակութեանց մէջ կը փնտռեն փրոֆեսիոն տը ֆուա բացատրութիւնը, որ յետագային տրուած է սեմպոլ բառին, հայերէնն՝ հանդանակ:

Այսպէս, Մորէն կը դրէ թէ սեմպոլը այն տարազարանն է (ֆոռմիւլէ), որու յօդուածներուն արտատանութեամբ կը ճանչցուի կամ կը զանազանուի ճշմարիտ կաթոլիկը: Սեմերիա կը դրէ թէ սեմպոլ կը նչանակէ ընդհանրական կամ միացեալ խմբագրութիւն, որովհետեւ, ինչպէս սեմպոլ տէ գ'ափոթո (Հանդանակ Առա – քելոց) կոչուած տարազարանը, խմբա – դրուած է հանդանակի ձեւով:

Այս հանդանակը կը բաղկանայ տաս – ներկու յօդուածներէ, որոնց իւրաքան – չիւրը տուն տրուած է Առաքեալի մը բեր – նով.—

Պետրոս սկսած է.— Հաւատամ ի մի Աստուած, ի Հայրն ամենակալ:

Անդրէաս չարունակած է.— եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յՈրդին Աստու – ծոյ:

Յակոբոս.— Յղացեալ ի Հոգւոյն Սուր – բոյ:

Եւ այսպէս յաջորդաբար տուն տուած են Յովհաննէս, Թովմաս, Յակոբոս կրտսեր, Փիլիպպոս, Բարթողիմէոս, Մատթէոս, Սիմոն, Թադէոս, Մաթիաս:

Բայց Հաւատոյ Հանդանակ Առաքելոց կոչուած է այս տարազարանը, կ'ըսեն, անոր համար որ Պենտեկոստէին եօթ – երբ առաքեալները պիտի բաժնուէին ի – րարմէ՝ քրիստոնէութիւն քարոզելու նա – մար երկրէ երկիր, ուզեցին բանաձեւել իրենց վարդապետութիւնը, իրեւ նա – մաճանութիւն, իրեւ դաչինք, իրեւ ծայրաքաղ (ռէզիւմէ) քրիստոնէական վարդապետութեան, չխոտորելու եւ ա – մրնթաց վարդապետելու համար իրենց առաքելութեան մէջ: Այս իմաստով սեմպոլ բառը առաջին անգամ դործածած է Կիպրիանոս, միչտ ըստ աւանդութեան:

Քննադատութիւնը՝ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

—o—

Որոնք ազատուեցին տարբեր պատ – ճառներով: Կոմիտասը ազատուեց երա – ժըշտական մի բարձրաստիճան թուրք անձնաւորութեան միջնորդութեամբ, բայց չունեցաւ աւելի լաւ ճակատագիր, քան իր տարաբախտ ընկերները: Նա Պո – լիս վերադարձաւ խելագար վիճակում, փոխադրուեց Հիւանդանոցից Հիւանդա – նոց, ունեցաւ հոգեկան զարթնումի պա – հեր եւ աչքերը առյաւէտ փակեց քսան տարուայ ծանր տառապանքից յետոյ, Փարիզում: Միակ բախտաւորութիւնը ե – ղաւ այն, որ ունեցաւ չիրիմ, դէթ մահից յետոյ տեղափոխուեց իր ժողովրդի ծո – ցը, թաղուեց սիրելի Հրազդանի ափին, հայ մտաւորականների պանթէոնում: Ու ամէն տարի թարմ ծաղիկներ են դրւում նրա չիրիմին, այդ յուշարձանի տակ պատկերացնելով նաեւ եղեռնի զոհ անչի – րիմ այն դրողներին, որոնց ոսկորները Արաբիոյ տափաստաններում համբուր – ուեցին անապատային տաք խորշակի հետ:

Երջանիկ չեղան նաեւ այն տկարաւթիւ մտաւորականները, որոնց դուռը չբա – խեցին 1915 թ. Ապրիլ 11ի գիշերը եւ յե – տագայ օրերին: Նրանք էլ տառապեցին վերապրելով իրենց ժողովրդի ահաւոր ողբերգութիւնը, ընկան մելամաղձութեան մէջ, կորցրին հոգու հաւատարակչուռ – թիւնը, տանջուեցին այն դիտակցութիւ – նից, թէ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ իրենց ընկերների հետ չէին. չէ՞ որ նրանք զոհուել էին ի – րենց ժողովրդին ծառայելու «անքաւելի յանցանքի» համար: Այդպէս տառապեց Հր. Աստուրը, բազմակողմանի զար – գացման տէր տաղանդաւոր մի բանա – սէր, թատերագէտ: Նա նոյնպէս ապրեց մօտ երկու տասնամեակ, բայց, վ. Փա – փազեանի պատկերաւոր արտայայտու – թեամբ՝ ապրեց «ենթարկելով իրեն կա – մաւոր կալանքի ամենափոքրիկ սենեակ – ներից մէկում իր տանը, որտեղից դուրս չելաւ՝ մինչեւ սեւազգեստ յուղարկաւոր – ները եկան ու նրանց արան, մերժելով ոզ – ջունել արեւի լոյսը, կրկնելով անընդհատ միչտ նոյն յանգերգը, «ինչու բոլորն ալ տարին, ինձի թողուցին ...»: Այդպէս ապրեց Հր. Աստուրի կողակիցը՝ բա – նաստեղծուհի Սիպիլը: Այդպէս ապրեց Զիֆթէ Սարաֆը, իրեն մկրտելով մի նոր անունով՝ Յովհ. Ասպետ: «Մի համխոի մը արկածները» սքանչելի վէպը դրողը մըղ – ուեց դէպի յուսահատութիւն ու յոռետե – սութիւն, դարձաւ լռակեաց, հիւանդոտ մի հոգի, մի բարոյախօս, կեանքի վեր – ջին օրերն անցկացնելով հայ որբերի շրջա – նում: Մինչ Շամտանճեանը եղել էր Զանկըրիում, դէպի կառափնատ տար – ուող ամէն մի խմբի հետ հոգով սպան – ուել ու բզկտուել, բայց մարմնական ջարդի իր հերթը չհասաւ:

Երբ եկաւ Պոլիս, հոգով չատ աւելի մօտ էր անդրաչխարհին, քան կեանքին, բանակցում էր մահուան հետ, առեղծելով մչուշապատ, ցուրտ ու անկենդան մի դրականութիւն, իր խմբագրած «Ոս – տան» պարբերականում եւ նրանցից դուրս, մինչեւ որ 1926 թ. հանդստացաւ նրա բորբոքուած ուղեղը:

Իրենց հոգեկան արիութիւնը կարողա – ցան պահել քչերը: Դրանցից էին հրա – պարակախօս խմբագիր Արամ Անտոն – եանը եւ մեծ երգիծաբան Երուանդ Օտ – եանը: Երկուսն էլ հասել էին մինչեւ Տէր Զօրի տօթակէզ վայրերը, երկուսն էլ ազատուել արտաքուստ զաւեչտական, խորքում ողբերգական հանդամանքնե – րում: Մտաւորականներից չատերը ղրկ են առել աքսորի իրենց կեանքը եւ հրա – տարակել դինադադարից յետոյ: Ա. Ան – տոնեանը հրատարակեց «Այն սեւ օրե – րուն» յուղիչ դիրքը, Ե. Օտեանը՝ «Ա – նիծեալ տարիներ», Միք. Շամտանճեա – նը՝ «Հայ մտքին հարկը եղեռնին», Սե – բաստացի բանասէր Կ. Գարիկեանը՝ «Ե – ղեռնապատումը», Գր. Զալաքեանը՝ «Հայ դողգոթան» երկհատոր ծաւալուն յուշագրութիւնը, որը ամէնից ամբողջա – կան ու հաւատքի ապրիւրն է մնում հայ մտաւորականութեան սպանդի:

Ստեղծուեց աստուարածաւալ մի գրա – կանութիւն՝ բազմաթիւ լեզուներով: Բայց առեղծուեցին այդ մարտիրոսա – գրութեան պատմութեան առանձին գրե – ուածները: Հայ պատմագրութեան իր – րերից մէկն է՝ մեծ զուարթութեամբ եւ երկիւղածութեամբ հաւաքել գրուոր այ – վաւերագրերը, նրանցով կառուցել գի – տական, ամբողջական մի հետազոտու – թիւն, որը եւ կը լինի իւրայատուկ պան – թէոն հայ մտքի բոլոր անթաղ գոհերի համար:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(10 եւ վերջ)

ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ
ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).— Մայիս 11ի և 12ի գիշերուան առաջին անգամ ըլլալով քանի մը ժամ երգեց դերման լայն հասարակութեան առջեւ :

Արեւմտեան Պերլինի Ֆիլհարմոնիկի նոր շէնքը, որ փոցամբրիլայի մօտերը կառուցուեցաւ 85 միլիոն մարքի ծախքով, տիպար շէնք մըն է համերգներու եւ նուագահանդէսներու համար բեմական եւ ազուսթիքի ամէն յարմարութիւններով : Կ'ունենայ 2200 հոգի : Այս պատճառով, տոմսակներու մէկ մասը կը ծախուի նախապէս մեծ հաստատութիւններու, նաեւ պաշտօնեաներու եւ անոնց մերձաւորներուն շրջանակին մէջ : Այնպէս որ միշտ առուղղ ծախուած կ'ըլլան ժամն առաջ երբ, դիները 2 – 3 տոլար, իսկ սուղ առ – ներու տոմսերը կը վերապահուին ներկայացման օրերուն : Աղնաւուրի երգահան – դէսին տոմսերը ամբողջապէս սպառած էին : Հիւպատոսներ եւ ֆիլմի աստղեր, ինչպէս եւ հարիւրաւոր մարդիկ չեն կըրցած տոմսակ ճարել եւ վերջին պահուն յուսահատ տուն վերադարձած, ինչպէս կը հաստատէր ներքին պաշտօնեաներէն մէկը, ինծի ըսելով նաեւ, որ այսպէս բան չէր պատահած նոյնիսկ Գարայեանի նուագահանդէսներուն, որովհետեւ սուղնոյ տոմսակներ միշտ կը դառնային դեռ ... :

Աղնաւուրի երգահանդէսը ծանուցուած չորս չաբաթ առաջ, եւ ամէն թերթ եւ պատկերազարդ չաբաթաթերթ գրեց իր մասին զովասանական ծանօթագրութիւն – ներ տալով, մանաւանդ թէ հայ գաղթական մը զաւակ ըլլալով ինքնաշխատու – թեան շնորհիւ առաջնակարգ երգահան մը դարձած է : Պերլինի մէջ ամէնքը գիտէին արդէն թէ Հայ մըն է որ կուգայ իր երգահանդէսով այս քաղաքին երաժշտասէրները մաղնիսացնելու : Շատեր ծանօթ էին անոր արուեստին, երգացը – նակներու միջոցով, որոնցմէ մէկ քանին, գերմաներէն թարգմանուած եւ իր կողմէ երգուած ալ, ծախուած են այստեղ : Շատեր գիտեն անոր երգերը, մասնաւո – րաբար՝ «դուն ինձգինձդ ձգած ես» երգին գերմաներէնը :

Աղնաւուր սկսաւ խիշդ 8·16 անցած եւ վերջացուց 10·16ին : Երկու ժամէն գեղ – ջենք քառորդ ժամ միջնարարի դադարը եւ քառորդ ժամը մը երկարաւոր ծափահարութիւնները, բայց դարձեալ կը գըտնենք որ անխոնջ երգող մըն է ան, ո – րովհետեւ երբեք որեւէ յոգնութիւն չէր ցուցներ : Եւ Գերմանացիները ըսած ան – գաման սովորութեան խնդրեցին կրկնել եւ յայտարէն գոռ յաւելեալ երգ, ան – ընդհատ ծափահարութիւններով, բայց Աղնաւուր 32 երգը բաւ համարեց սկզբ – նական տեսակէտով :

Ամէնքը գոհ էին : Հակառակ անոր որ մեծամասնութիւնը Ֆրանսերէնի նկատմամբ ունէին տկարութիւններ ու տառութիւնները չէր հասկնար, ներկաները որոտընդոստ ծա – փերով կը լեցնէին սրահը, մանաւանդ երբ իրենց ծանօթ երգի մը առաջին ձայ – նները թաթխերը կը լսուէին չորս նուա – գածուներէն, մինչդեռ Աղնաւուր իր միխրոֆոնին միջոցով կը մատնիանէր հանդիսականները, եւ կը կարծեմ նաեւ իր դերակատարումներով, որովհետեւ ոչ միայն երգիչ է ան, այլեւ դերասան : Ընտիր մեկնիչ մը Ֆրանսական շանսո – նին, որ Գերմանիոյ մէջ ճանչցուած է իր ժուռաւ ճաշակելի երաժշտական սեռ մը :

Մինչ Աղնաւուր յուզմունքի թաչկինա – կը կը նետէ վարը նոտող կնոջ մը, ծա – փեր կը թնդացնեն հսկայ չէնքը կամ սի – րուն օրիորդ մը սպիտակ լիլիակի փունջ մը կը նուիրէ իրեն՝ չնորհակալութեան համբոյրով մը համեմուած օրիորդին ե – րեսին, Հայ մը կը խորհրդածէ իր տե – սանկիւնէն թէ ի՛նչ է հայ ցեղին կարո – ղութեան առեղծուածը : Հայութիւնը փճացնել ուզողները չէ միայն, այլեւ շատ ազգեր Ազնաւուր մը չունին :

Եթէ օր մը ուրիշները մոռնան, մենք պիտի նորոգուինք միշտ յիշելով այս յաղթանակը Պերլինի Ֆիլհարմոնիին մէջ՝ յամին 1965 :

×

Մամուլի ասուլիսէն լաւ տպաւորուած դերման թերթերը համակրանքով խօսե – ցան Աղնաւուրի եւ իր շանսոններուն մա – սին : Գոլեցին երգահանդէսի յաջողու – թիւնը անվերապահ : Աղնաւուրը կոչեցին «չանսոնի Նափոլէոն» (Թելեկրաֆ), «Ֆը – րանսայի դեսպան» (Մորկրնփոսթ), «Փո – քըր Նափոլէոն» (Թակէսփիրկըլ) եւն. : Թերթերը տուին նաեւ ժամանման առեն քաշուած լուսանկարներ եւ երգած առեն բեմին վրայ իր միքրոֆոնով քաշուած պանազան պատկերներ :

« Յառաջ »ի կողմէ տեսակցելով, ներ – կայ եղայ նաեւ փորձին : Նախ դաշնակը փորձեց անձամբ, երկրորդ իր ձայնը՝ տեղական միքրոֆոնով : Տասը վայրկեան եաք որոշեց որ իր սեփական միքրոֆոնէն չի կրնար հրաժարիլ : Հսկայական սրա – հին ագուստիքը կը փորձէ դանազան կող – մերէ : Ունի իրեն ընկերացող պրծնակա – տարներ, որոնք նոյնիսկ քանի մը բառ հայերէն սորված են, կը տեսնեն որ հա – յերէն կը խօսինք կը ցուցնեն, իրենց կա – րողութիւնը հայերէնի մէջ : Վերջապէս կիթառ նուագող սպանածին պատանին, որ Հայու կը նմանի, «դուն խենթ ես ...» կ'ըսէ ու կը փախչի քովէս, սկսելու հա – մար փորձերուն նուագածութիւնը : Պ. Ղազարեան (որդին հանգուցեալ ծանօթ դերասան Ղազարեանի) Աղնաւուրի կող – մէ կը ներկայացուի ինծի, որուն հետ նոյնպէս հայերէն կը խօսինք բեմին վրայ եւ չուրջը : Աղնաւուր այլեւս իր սիրական

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Յունիս մէկին, Երեքշաբթի Փլեյել – Տըպիւսի սրահին մէջ նուագահանդէս մը պիտի տայ Սօֆիայի երաժշտանոցի առա – ջին մրցանակաւոր եւ պուլկարական ազգ. երաժշտական մրցման պատակաւոր Ջուլթա – հար (ալթիսթ) Յովհաննէս Անասթաս – եան : Երաժշտական ուսումը կատարած է Սօֆիա եւ այնուհետեւ մաս կազմած է պուլկարական Ազգային համանուագային խումբին, նուագած է եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ : Պուլկարական հե – ռաոսիլի եւ ձայնասփիւռի տնօրէնու – թիւնը բարձր դնահատելով իր ձիրքերը, յաճախ տեղ տուած է իրեն իր յայտա – պերներուն մէջ : Կիւլպէնկեան Հիմնար – կութեան սան, 1963ին, եկած է Փարիզ կատարելագործելու համար իր արուես – տը՝ Փրոֆ. Լէօն Փասքալի հսկողութեան տակ ու ներկայիս իբր այդ կ'աւարտէ նաեւ Փարիզի երաժշտանոցը :

Յունիս մէկի նուագահանդէսը կը խոս – տանայ լաւագոյնս գոհացնել արուեստի սիրահարներու բծախնդրութիւնը : Ար – դարեւ, երիտասարդ արուեստագէտը ընտրած է դժուար եւ ինքնատիպ յայտա – պեր մը : Պարթօքի եւ Ալան Յովհաննէսի ֆօնչերթօները լաւագոյն ապացոյցն են այս ուղղութեամբ :

×

Ի պնահատութիւն իր 35 տարուան եւ – րաժիշտի գործունէութեան եւ Ֆրանսա – կան երաժշտութեան տարածման աշխար – հի մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնը « Ցառաջդիմութեան եւ քաջալերութեան վերմէյ կարգի» շքանշանը շնորհած է դաշնակահար Բաֆֆի Պետրոսեանի :

Այս շքանշանին արժանացողներն ե – ղած են.— Ալպէր Շվայցէր, Ժաքլին Օ – ռիոլ, Մարսէլ Փանեոլ, Փօլ – Իմիլ Վիք – թոր :

միքրոն ձեռք կ'առնէ եւ կը զարմանամ որ բոլորովին նոր երգ մը կը փորձէ, զոր պատկերասփիւռի համար գործիքներով չուրջը կը դառնան երիտղ վրայ կ'առնեն : Աղնաւուր յոգնիլ չի գիտեր : Փորձ մըն ալ, անդամ մըն ալ : Բայց ահա մեղի կու գայ : Գլանիկ մը, լուցկի մը : Դարձեալ խօսք կը բանամ թէ երբ՞ է որ տը կոլ ըսած է իրեն .— « Դուք աշխարհը գրա – ւեցիք », — Այո, կ'ըսէ Աղնաւուր :

— Ուրեմն ես ալ ձեղի տեղեկութիւն տամ որ դուք Պերլինը գրաւած էք հիմա, Նեբսէն ու դուբսէն : Եթէ քանի մը օր ալ երգել ուզէիք ամբողջ սրահը ծախուած պիտի ըլլար : Շատեր տխուր են, որ տոմ – սակ չեն կրցած գտնել : Իսկ սինեմանե – րու ծրագրին վրայ սկսած են ձեր ֆիլ – մերը ներկայացնել : Բայց քիչ մըն ալ դաղար տուէք, ի՞նչ է այս վազքը, հան – դիստ ըրէք :

— Հանդիստը ամառը կ'ընենք, կ'ըսէ այս յոգնիլ չգիտցող Հայը :

Պ. ՓՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐ

Երբ Երեւանը 100 – 150 հազար բնակիչ ունէր, չինուեցան առաջին պանդոկները՝ նախկին «ինթուրիսթ»ը (այժմ «Երեւան») եւ «Սեւան»ը, որոնք երկար տարիներ բաւարարեցին քաղաքին պահանջները : Բայց ժամանակը իր հրամայական պա – հանջները դրաւ, մեծցաւ մայրաքաղաքը եւ պանդոկներուն պէտքը : Այս է պատ – ճառը, որ այժմ աշխատանքներ կը տար – ուին հին պանդոկները մեծցնելու եւ ար – դիականացնելու ու միեւնոյն ատեն նոր պանդոկներ հիմնելու ուղղութեամբ :

« Սեւան »ը պիտի վերակառուցուի : Ա – ւելի յարմարաւէտ սենեակներ եւ յարա – կից բաժիններ պիտի ճոխացնեն պանդո – կը : Հին եւ նոր շէնքերը պիտի ունենան ութ հարիւրի մօտ անկողիններ :

Սայաթ – Նովայի պողոտային վրայ չինուող «Անի» պանդոկը պիտի ունենայ նաեւ վարսաւիբանոցներ, ընդունելու – թեան եւ տօնախմբութեան սրահներ, չարժանկարի սրահ, իսկ տանիքին վրայ՝ լողալու աւազան եւ սոլարիում :

« Անի »ն պիտի ունենայ 378 առաջնա – կարգ սենեակներ :

« Դուին » պիտի կոչուի Պարոնեան փո – ղոցի վրայ չինուող 15 յարկանի նոր պան – դոկը, որ պիտի ունենայ հինգ հարիւր տեղ : Ուրիշ պանդոկ մը, այս անգամ Թամանեան փողոցին մէկ անկիւնը, պի – տի ունենայ 15 յարկ եւ հինգ հարիւր տեղ :

Տասնեմեակ յարկանի պանդոկ մըն ալ պիտի կառենայ ընդունիլ հինգ հարիւր դրօսաշրջիկ :

Առաջին անգամ ըլլալով, Երեւանէն քիչ մը հեռու, Սեւան տանող ճամբուն եզեր – քը պիտի չինուի «մօթել» մը, երեք հեկ – տար տարածութեան վրայ : Այս պանդո – կը պիտի ունենայ արուեստական լիճ մը, հինգ հազար քառակուսի մեթր մակերե – սով, չարժանկարի սրահ մը՝ 150 հոգիի համար, ինքնաչարժներու փարք մը՝ հինգ հարիւր տեղով եւայլն :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փետրուար հինգին, Բիւրականի մէջ թաղումը կատարուած է Փրոֆ. Համա – զասպ Համբարձումեանի :

Մեռաւ 85 տարեկանին :

Համուտ էր քանի մը հին ու նոր լեզու – ներու : Հայագուած է Հոմերոսի գոր – ծերը : Ունի հետաքրքրական ուսումնա – սիրութիւն մը — « Մտորումներ Հոմերո – սի մասին » :

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (239)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Հեկեփուշ ալ չխօսեցաւ. լինքն ալ եր – կրնցաւ անկողնին վրայ : Բերդին մէջ ուրիշ բան չէր լսուեր եթէ ոչ պահակնե – րու միապաղաղ քալուածքը ու հեռաւոր մուրճի հարուածները — մէկը երկաթով երկաթ կը ծեծէր — ու դեռ ապօրինի մը մեղմ աղմուկը ու ձիուն թնդացող քայ – լուածքը ապօրինին չուրջ :

×

Ցաջորդ առաւօտ թնդանօթները լուռ մնացին, սակայն խրամներու եւեթ բերը – քական բանակը կը դեռար :

— Թուրքերը նորէն նամակ կը դրկեն, — բաւ Թոպօ :

Տոպօ ձեռքին մէջ սպիտակ թուղթ մը ունէր : Հաւաքուելու նշանը հնչեցնել տը – ւաւ : Երկու վայրկեան չանցած հանդիսա

ընող դինուորները եկան դինուորական կարգով չարուեցան դիմացը : Շատեր փաթթուած դլուխով, մէկ աչքը կա – պած, ձեռքերնին կապած, սակայն զը – ւարթ էին ամէնքը :

Տոպօ խօսիլ սկսաւ :

— Կարիճներ ... ձեղ դովելու համար կանչեցի հոս : Բերդին դէմ եղած առա – ջին յարձակումը խափանեցիք դինուորի արժանավայել կերպով եւ մը – ղեցիք : Ձեր մէջ մէկ հոգի ալ վատ չը – դտնուեցաւ : Արժանի էք քաջ անուանին : Թուրքերուն ասկից մարքուելէն վերջ՝ ես ինքս երթամ թագաւորին ձեղի համար վարձատրութիւն ուզելու :

Բայց մինչեւ որ այդ բանը կարենամ ը – նել՝ յատկապէս կ'ուզենք պատուել այդ քաջերը որոնք արհամարհելով կեանքի վտանգը փայլեցան յարձակումը եւ մղե – լու ժամանակ : Թող առաջ անցնին Սահ – րան Պաքոչայի, Լատիսլաւ Թէօրէօք, Անտոն Քոմլօշի, Ստանիսլաւ Շոնցկի :

Զորս կարիճները դէմ առաջ անցնելով կեցան Տոպոյին առջեւ. չորսին դլուխնե – րն ալ կապուած էին :

Տոպօ չարունակեց .

— Արտաքին բերդին պարիսպին վրայ թշնամին եղաւ ու իր առաջին դրօշը տըն – կեց : Սահրան Պաքոչայի, պարզ դին – ուոր, մինակը խոյացաւ եղիչէրիներու դունդին վրայ : Դրօշը խլեց թուրքին ձեռքէն ու վար նետեց : Մինչեւ որ կա – րենամ իր անունը թագաւորին առջեւ պարզել՝ տասնապետի աստիճան կուտամ ու յիսուն արծաթ եւ ձեռք մը նոր հա – գուստ պիտի ըլլայ իր վարձատրութիւ – նը :

Հաչուակալ Շուքան կարիճի ափերուն մէջ հաշուեց յիսուն արծաթը, մինչ բեր – դինները կեցցէներով ողջունեցին զինքը :

Տոպօ չարունակեց .

— Բերդին դրօշը պարիսպի կտորով մը միասին բնկաւ Թուրքերու մէջ : Լատիսլաւ Թէօրէօք մինակը պատառուածքէն դուրս նետուեցաւ, ու հազար վտանգներէ անց – նելով վերադարձուց դրօշը : Մինչեւ որ թագաւորէն վարձատրութիւն կարենայ ընդունիլ՝ բերդի դրամէն պիտի ստանայ մէկ փիորին ու ձեռք մը հագուստ :

Կարիճը յաղթական նայուածք մը ար – ուաւ կեցցէ պոռացողներուն. Շուքան ա – փերուն մէջ հաշուեց վարձատրութիւնը :

Տոպօ չարունակեց .

— Հին դրան քով ալ դրօշ մը բարձրա – ցուցին Թուրքերը . Անտոն Քոմլօշի պա – րիսպին վրայ խոյացաւ ու Թուրքին ալ ձեռքով միասին կտրեց ու վար նետեց : Մինչեւ որ թագաւորէն վարձատրութիւն հասնի՝ երկու փիորին ու ձեռք մը հա – գուստ է վարձատրութիւնը :

Կը մնար չորրորդ կարիճը :

— Ստանիսլաւ Շոնցկի, — չարունակեց Տոպօ, — երբ պարիսպին լեցուածքը փլաւ ու հարիւրաւոր Թուրքեր կ'ուզէին ներս խուժել, դուն մինակդ հոն նետուե – ցար, առանց նայելու թէ քանի հոգի են եկողները եւ ալ ու ձախ տապալեցիր ներս խուժողները, մինչեւ որ օգնութիւն հասաւ : Բայց թագաւորին տալիքէն՝ վարձքդ առ այժմ երկու կանդուն դեհասո – ցու կտաւ եւ մէկ փիորինէ (*) :

Ու Տոպօ դեռ այսպէս չարունակեց .

— Վարձատրութիւնը ոչ թէ ձեր քա – ջութեան վրայ չափեցի, այլ միայն բեր – դի քսակին :

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

(*) Նոյն ժամանակները զգեստցուին գինը շատ սուղ էր, ու միայն Վիէննայէն կարելի էր բերել տալ : Զինուորները հա – մազգեստ չէին կրեր : Ձեռք մը կտաւէ հագուստ ամբողջ մարդու մը կեանքին կը բաւէր : Իսկ դրամի մասին, նկատի պէտք է առնել որ Տոպոյի բերդակալութեան տարեկան ռոճիկը վեց հարիւր փիորին էր : Յովհաննէս Շուքանինը 50, իսկ Բաղ – տասար գրագիրինը 30 փիորին : Տոպոյի խոհարարը 10, իսկ պարտիզպանը 6 փի – որին կ'առնէր ամբողջ տարուան մը հա – մար : Տոպոյին բերդին դրամ կոչածը՝ իր անհատական դրամն էր :

ՀԱՅՑԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային :

Վերոյիշեալ պայմանները չկատարող դիմումները նկատի չեն առնուիր :

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ, ՎԱԼԱՆՍ

Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութիւնը վանանի եւ շրջակայից իր բոլոր անդամներըը կը հրաւիրէ ընդհ. ժողովի, Յունիս 3ին, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8·30ին Ֆուայէ տը լա Սալ տէ Ֆէթ :

Օրակարգ.— Ա) Բարոյական դեկուդում, բ) Նիւթական դեկուցում, գ) Հոգաբարձութեան ընտրութիւն :

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, սինեմա Լը Տօֆէն, 65պիս, Րիւ Վաֆայէթ (մետրօ Քաուէ) :

Կը ներկայացուի Երեւանի մէջ պատրաստած՝

ՍԻՐՏԸ ԵՐԳՈՒՄ Է

եւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Տոմսերու համար (դին 3 եւ 5 ֆր.) :

Դիմել Զ. Զաքմըչեանի, 22 Րիւ Ռիշէ, Օ. Պօյաճեան 83 Րիւ տ'Ապուէիւ, Մասիս նպարավաճառատուն, 21 Րիւ Սոլնիէ, Մարգարեան 32 Րիւ տը Թրէվիզ :

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ադամ Գուէնուեան, եղբայրը Մեծ Զաթէն կը փնտռէ իր քոյրը Եւան որ կորցնցուցած է տարագրութեան ընթացքին կեսարիոյ չրջանը : Հօր անուն՝ Կարօ, մօր անուն Զարդար : Մեծ հօր անուն Սարգիս : Ընտանիքը կը յիշուի նաեւ Զեմպերիենք մականունով : Գիտցողներէ կը խնդրուի տեղեկացնել՝

Տեղեկացնողին հազար նոր ֆր. նուէր :
ATAM KOUTNOUYAN
81, Cité C.T.A. à Vaulx-en-Velin (Rhône)
FRANCE

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հոգեչաբթի ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը հրաւիրուի Նոր Սերունդի վարչութիւնը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սեւրանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Անիկ Գէորգեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Մ. Փափազեանէ քսան ֆր. իրենց սիրեցեալ քրոջ եւ մօրաքրոջ Մառի Շաթէրի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ :

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թագ. խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները (փոխան ծաղկեպսակի) Ողբ. Տիկին Եղոյա Մատաղճեանի (ծնեալ Քէյիչեան) մահուան տխուր առիթով :

Ս. եկեղեցւոյ կը նուիրեն .—

Տէր եւ Տիկին Յ. Մատաղճեան յիսուն ֆրանք, (եղբարք) Մ. և Յ. Քէյիչեան 40, Պ. Պ. Գ. Պճրնեան, Յ. Պճրնեան, Ս. Թադուչեան, Տիկ. Ե. Թադուչեան, Ս. Քէյիչեան տասնական, Տէր եւ Տիկ. Մ. Անտիկեան 15, Տէր եւ Տիկին Պ. Պօղոս եւ Հան քսան : Թաղականութիւնս իր յաջակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի բոլոր ընտանեկան պարագաներուն :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.
Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
38, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին կողմէ, այս Շորեքշաբթի, Մըշակոյթի Տան մէջ : (Յուշագրութիւնը կը կատարէ Գեղամ Պօյաճեան) : Ֆրանսերէն կը խօսի Ընդհ. ՀՐԱՑՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, համակիրներն ու Նոր Սերնդականները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս երկուշաբթի կէսօրէ հետ ժամը 3ին, Ահարոնեան Ակումբը 26 Րիւ տէ Քռնվալէսաճ : Ներկաները կարեւոր օրակարգ :

ՖՈՅԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԸ — 20ՐԴ ՏԱՐԻ

Ա. Շրջան 5 – 31 Յուլիս, 7էն 15 տարեկան մանչերու եւ աղջիկներու համար :

Բ. Շրջան, 2 – 15 Օգոստոս, 14էն վեր եղողներուն համար :

Արձանագրութեան համար դիմել
ԺԷՕՆԷՍ Է ԱՔՍԻՈՆի
վեր. Յ. Հէլվաճեանի,
6, Place de la Rotonde
St.-Jérôme - Marseille 13
Tél. : 62-85-10

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA

Entresol : RESTAURANT-GRILL
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 -69 / 225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
— ԱՅՑԵԼԵՑԻՔ —

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR
ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով
Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.Ի., Պր. ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՑՏ ԸՆԿ. կողմէ աշակցութեամբ Ա.Էոֆլոթի *թիւ 114 օդանաւին*
Մեկնում Յուլիս 30ին վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ
21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ
Արձանագրուեցէք այժմէն : Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը :
Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն
ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ
Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիրը, սօփ–ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն
Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39
Մարսէյլի շրջանին համար դիմել
Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ԲԱՅԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ
Կազմակերպուած
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE *գործակալութեան կողմէ*
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09
«15 ՕՐ»
1.— 12 օր Հայաստան, 3 օր Մոսկուա
Մեկնում՝ Յուլիս 16ին, Պուրժէի օդակայանէն ժամը 12·30ին, ժամանում Մոսկուա ժամը 18ին :
Վերադարձ.— Յուլիս 30ին, ժամանում Պուրժէ 10·30ին
ԳԻՆ 1950 ՖՐԱՆՔ
2րդ ճամբորդութիւն
Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աչուքը» մասնակցիլ, Վաղդէն Կաթողիկոսի գահակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) չքեղ ռօնակատարութեան եւն :.
24 ՕՐ
17 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիֆլիսի), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով :
ԳԻՆ 2370 ՖՐԱՆՔ
Մեկնում.— Սեպտեմբեր 29ին Պուրժէի օդակայանէն, ժամը 12·30ին, ժամանում Մոսկուա ժամը 18ին :
Վերադարձ. — Հոկտեմբեր 22ին Պուրժէ
Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝
ՓԱՐԻԶ.— Գործակալութեան՝
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09
ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԴՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25
ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԻԿԵԱՆԻ
8, Rue Alfred Bruneau, PARIS (16e) — Tél. : JAS. 19-93
ԼԻՈՆ.— Ճ. ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ,
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy
ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՐԱՄԱՆԵԱՆԻ, 26, Bld. Garibaldi, MARSEILLE